THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS

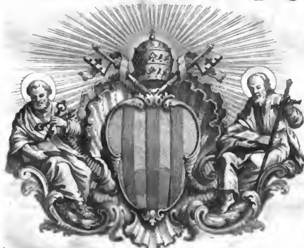
AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRAEDICATORUM.

TOMUS TERTIUS

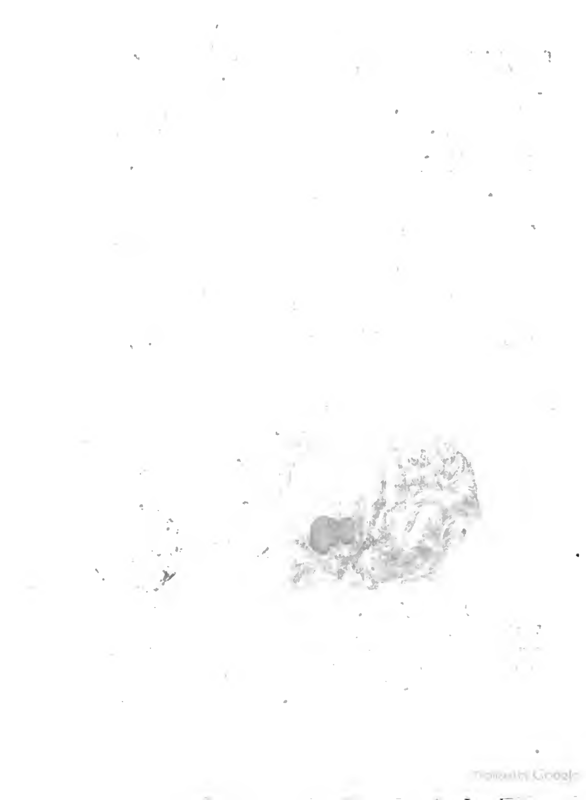
IN DECALOGUM.

ROMAE, MDCCXLIX.
SUPERIORUM PERMISSU.

PROSTANT VENALES VENETIIS
APUD SIMONEM OCCHI.

INDEX

Librorum, dissertationum, capitum, paragraphorum, & quæstionum quæ in hoc Tomo continentur.

LIBER TERTIUS

IN DECALOGUM.

DISSERTATIO I.

De adoratione, & cultu quo Deus, & Sancti colendi sunt.

CAPUT V.

CAPUT VI.

DISSERTATIO II.

De vitiis oppositis religioni, seu de superstitione, eiusque speciebus.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

Quæst.

CAPUT IX.

CAPUT X.

CAPUT XI.

CAPUT XII.

C A-

CAPUT XIII.

DISSERTATIO III.

De tentatione Dei, de sacrilegio, & blasphemia.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

LIBER QUARTUS

IN DECALOGUM.

DISSERTATIO I.

De voto.

DISSERTATIO II.

Quanta sit voti obligatio. De voto dubio, indeterminato, metu, vel errore extorto, conditionali, & pœnali.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

CAPUT IX.

§. III.

§. IV.

D I S S E R T A T I O III.

De iis qui vovere possunt. De votorum cessatione ob cessationem caussæ finalis, rerumque mutationem; atque de eorumdem irritatione, dispensatione, & commutatione.

C A P U T I.

Quæst.

CAPUT VI.

Quæst.

CAPUT XIII.

CAPUT XIV.

CAPUT XV.

LIBER QUINTUS

IN DECALOGUM.

DISSERTATIO I.

De iuramento.

DIS-

DISSERTATIO II.

De iuramento promissorio.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

DISSERTATIO III.

De iuramento doloso, æquivoco, & amphibologico: de restrictionibus mentalibus, & mendacio.

F I N I S.

pag.	lin.	*Errata*	*corrige sic.*
2.	20.	*ensibili*	*sensibili.*
8.	1.	Adfirmant omnes	Adfirmant pene omnes.
28.	4.	latriæ cultu	*adde* respectivo.
107.	6.	offerunt	*adde* & invocative proferuntur.
125.	3.	D. Thomas ait, quod Obiicies	Obiicies. D. Thomas ait, quod.
180.	1.	*seu religionis*	*& religionis.*
184.	4.	vaide	valde.
203.	32.	nec ulla debita testatoris	*adde* quæ non sint ex iustitia contracta.
ibid.	35.	Nec verum est debita	*adde* ex voto.
218.	2.	mortiferum illud... virus	mortiferum illum... abusum.
243.	23.	aut de sponsalibus, & matrimonio	aut de matrimonio.
412.	18.	haudquaquam	haud semper.
446.	24.	*dele* cuius Psalmos e Græco in Latinum transtulit.	
473.	ult.	amen	tamen.
499.	ult.	utriusque opinion-	utriusque opinionis.
506.	4.	ultro	ultra.
524.	31.	*num.* 75.	*num.* 79.
526.	in tit. cap. XVII. lin. 6.	*manifestantur*	*manifestatur.*

LIBER TERTIUS
IN DECALOGUM.
DISSERTATIO PRIMA
DE ADORATIONE, ET CULTU QUO DEUS, ET SANCTI COLENDI SUNT.

PROOEMIUM.

Actenus de actibus fidei, spei, & caritatis, quibus potissimum Deus colitur, atque de oratione, quæ religionis peculiare officium est, disputavimus. In præsens de altero religionis officio, quod adoratio nuncupatur, sermo instituendus. Plura dispicienda occurrent, non modo pro Catholicorum moribus formandis, sed etiam pro hæreticorum erroribus refellendis: Verum intra instituti nostri cancellos pedem figemus, & quæ hæreticorum vana commenta, seu deliria, ut verius dixerim, spectant, obiter tantum, & per transennam attingam. In id serius incumbam, ut nostram catholicam doctrinam de cultu Sanctorum, imaginum, & reliquiarum pressius, & clarius edisseram. Hæc quippe perspicua explanatio satis est ad profliganda novatorum sophismata, quæ fere omnia imposturæ sunt, atque calumniæ ex falsa Catholicorum doctrinæ expositione compactæ. Actum agerem, si vellem ea persequi quæ innumeri pene Theologi catholici strenue præstitere, & a præstituto mihi scopo prorsus declinarem. Ad rem ergo accedamus.

CAPUT I.

Quid sit adoratio, eiusdemque partitio, atque præceptum exponitur.

I. Adoratio generatim accepta actus est quo quis se alteri subiicit in eiusdem excellentiæ testimonium. Ratio potissima adorationis est excellentia, seu dignitas personæ adoratæ. Tot ergo sunt adorationes, quot sunt dignitatum genera. Duæ porro sunt dignitates, increata una, creata altera. Dividitur itaque primo adoratio in eam quæ increatæ maiestati, seu Deo debetur, & appellatur *latria*; & in eam quæ creaturis exhibetur ob excellentiam ordinis supernaturalis a Deo participatam, puta gratiæ, sanctitatis, beatitudinis, & hæc vocatur *dulia*, qua coluntur Sancti. Quia vero mirum in modum supra omnes Sanctos, cælestesque spiritus eminet B. V. Maria Christi Domini Mater, idcirco peculiari adoratur cultu, qui dicitur *hyperdulia*, seu supra cultum *duliæ* Sanctis exhibendum, & infra cultum *latriæ* Deo debitum.

II. Tribuitur rursus adoratio in internam, & externam. Illa interior actus est quo spiritus Deo subiicitur, tamquam supremo rerum omnium conditori. Hac ratione Angeli, animæque beatæ Deum adorant. Hæc foras erumpit, seque manifestat actionibus externis, puta demissione capitis, corporis prostratione, osculis, genuflexionibus, idque genus similibus signis. Interna consistit sine externa; secus hæc absque illa. Quin exterior interiore destituta non adoratio, sed adulatio, fictio, & irrisio est. Utramque Deo exhibere astringimur, ut optime docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxiv. art. 2. *Quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali scilicet, & sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus, scilicet spiritualem, quæ consistit in interiori mentis devotione, & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ, id quod est exterius, refertur ad id quod est interius, sicut ad principalius; ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subiiciendum se Deo: quia connaturale est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.*

III. Dividitur tertio adoratio in absolutam, & respectivam. Absoluta est, inquiunt cum ceteris recentioribus Salmanticenses *tract.* xxi. *cap.* x. *punct.* 1. *num.* 3. quæ exhibetur creaturis quæ ex se sunt capaces excellentiæ, & sanctitatis, & gratiæ. Porro solæ creaturæ rationales sunt harum dotum capaces; atque adeo istis solum adoratio absoluta debetur. Hæc descriptio iuxta communem Theologorum mentem sano gaudere sensu potest. Verum, ut calumniandi ansa heterodo-

doxis penitus eripiatur, dicendum est, omnem cultum religiosum Deum respicere, in Deum resolvi, atque in Deo sistere, & quiescere. Quare, si exacte loqui velimus, sola adoratio Deo exhibita absoluta omnino est; cultus autem quem Sanctis offerimus, in Deum refertur tamquam in verum, primumque principium: quippe Sanctos propter Deum, propter intimam cum Deo coniunctionem, propter dignitatem, gratiam, & sanctitatem ab eo participatam colimus. Quare & istorum cultus semper relationem in Deum exprimit. Dicitur vero a Theologis absoluta adoratio Sanctis exhibita relate ad imagines, reliquiasque, quæ, cum sint res inanimes, intima excellentia destitutæ sunt; cultusque qui illis offertur, spectat personas quas repræsentant: idcirco relativus est cultus eidem exhibitus.

IV. Adoratio quæ creaturis exhibetur ob naturales dotes, & dignitates, *observantia* nuncupari solet, & potest iisdem externis signis fieri quibus Deus colitur. Externæ quippe corporis actiones adiaphoræ sunt, seu indifferentes, quæ tum ad Deum colendum, tum ad honorandos homines usurpari valent. Genuflexione, corporis prostratione Deus adoratur: & tamen his quoque signis Iudith *viso Holoferne adoravit eum, prosternens se super terram*: cap. x. Genuflexione quoque Pontifices summos adoramus. Manus ad cælum extendimus, ut Deum adoremus: *Expandi manus meas ad Dominum Deum meum*: Esdræ I. cap. IX. & Propheta Regius *Psal.* CXL. inquit: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*. Et tamen hoc quoque signo utimur ad hominum auxilium postulandum. Pectoris tunsio etiam de se indifferens est: quamvis enim iuxta communem usum ad impetrandam a Deo peccatorum veniam magis proprie determinata sit; nihil tamen impedit quominus hominem a nobis offensum eadem placemus, & offensæ irrogatæ remissionem postulemus. Sed hoc signum magis ad virtutem pœnitentiæ quam religionis pertinet. Adoratio ergo externa privata, ut fiat divina, ab intentione adorantis pendet; nisi aliqua peculiari lege, usu, aut consuetudine ad Deum adorandum destinata iam sit. Hinc est quod, dum privati publice actiones tales externas exercent, non satis est eos bonam habere intentionem, sed circumstantiæ loci, temporis, personarum, & consuetudinis spectandæ sunt. Omnium huiusce generis externarum actionum excellentissima, quæque soli Deo debetur, est sacrificium, de quo suo loco.

V. Quæst. I. *Datur ne præceptum divinum, & naturale colendi Deum actibus tum internis, tum externis?* Resp. Conclusio adfirmans certa est de fide. Et quod detur præceptum divinum, constat ex pluribus Scripturæ textibus, potissimum ex cap. XX. Exod. & cap. V. Deut. *Ego Dominus Deus tuus.... Non habebis Deos alienos in conspectu meo. Non facies tibi sculptile.* Quod mandatum adfirmans est, quatenus cultum præcipit; & negans, quatenus vetat aliorum deorum cultum. Congruentius verbis negantibus exprimitur, quia homo naturali instinctu ita in Dei cul-

tum fertur, ut potius indigeat prohibitionis freno cohiberi, ne in superstitionem labatur, quam stimulis urgeri, ut Creatorem suum adoret. Quod porro mandatum istud naturale sit, etiam patet. Quid enim nobis magis insitum a natura est quam eum venerari a quo omnia accepimus? Cum vero duplicem a Deo naturam susceperimus, spiritalem, & corpoream; consequitur utriusque naturæ actibus, seu adoratione interna, vel interna & externa mixta colendum illum a nobis esse. Quæ omnia certiora sunt quam probatione egeant.

VI. Quæst. II. *Quandonam hoc præceptum per se obligat?* Resp. Præceptum hoc, ut negans, obligat semper, & pro semper, quemadmodum omnia præcepta negativa, quæ vetant actiones suapte natura malas; ut autem adfirmans est, obligat statis temporibus. Recentiores quidam Probabilistæ P. Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap.* IV. *§.* 2. *num.* 4. Fagundez *Lib. I. in Decal. cap.* XXXII. Rocafull. *Lib. III. in Decal. cap.* V. *dub.* 2. aliique, quos citat Leander, docent nullo tempore hoc præceptum per se & directe adorationem imponere; sed tantum indirecte, & per accidens. Quam sit laxa opinio hæc, opus haud est verbis ostendere. Ipsa siquidem ex se suam prodit laxitatem, ne dicam horrorem. Communis Theologorum sententia docet, præceptum istud per se & directe adorationem imponere. Quo tempore, & quoties exercenda sit, vide quæ dicta sunt de actibus fidei, spei, & caritatis: eadem enim est utriusque præcepti ratio. Ideo enim in lucem editi sumus, ut Deum nostrum fide, spe, caritate, & religionis actibus colamus: adeoque vita moralis nostra, & christiana his actionibus vivere debet. Ea ergo frequentia repetere hæc religionis officia debemus quæ ad vitam moralem, & christianam nutriendam, fovendamque satis sit. Præter præceptum naturale, & divinum datur etiam mandatum ecclesiasticum, quo iubemur omnibus diebus festis Deum colere. Hunc enim Dei cultum spectant festa omnia, omnesque fideles his diebus una cum Sacerdote sacrificium Deo offerunt.

VII. Quæst. III. *Est ne locus determinatus in quo colendus Deus sit?* Resp. Si sermo sit de loco iure naturali, aut divino præscripto, certum est nullum designatum locum esse; sed, cum Deus ubique præsens sit, ubique eum adorare possumus, & debemus. Ecclesia vero, Deo ipso præscribente, templa erexit, in quibus sacrificia, solemnesque divini cultus celebrarentur. Tres congruentes rationes adfert Angelicus, quibus evincit convenientem, atque decentem templorum institutionem, 2. 2. quæst. lxxxiv. art. 3. ad 2. *Determinatus locus eligitur ad orandum, non propter Deum qui adoratur, quasi loco concludatur; sed propter ipsos adorantes. Et hoc triplici ratione. Primo quidem propter loci consecrationem, ex qua specialem devotionem concipiunt orantes, ut magis exaudiantur; sicut patet ex adoratione Salomonis III. Reg.* VIII. *Secundo propter sacra mysteria, & alia sanctitatis signa quæ ibi continentur. Tertio propter concursum multorum adorantium, ex quo fit oratio magis exau-*

exaudibilis. Subdit ibidem *ad* 3. Angelicus, convenientius nos adorare Deum vultu, & templi facie ad orientem versa, tum propter Christum, qui lux mundi, & oriens nominatur; tum propter paradisum in oriente constitutum, quasi quæramus ad paradisum redire, dum illuc conversi oramus.

CAPUT II.

Cultus latriæ soli Deo uni trinoque, atque Christo Domino debetur.

I. SOlus Deus est dignitatis infinitæ, quæ nulli creaturæ communicari potest. Hæc porro infinita dignitas omnibus tribus personis communis est. Ergo cultus latriæ soli Deo uni trinoque debetur, iuxta illud Matth. IV. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*. Latria enim servitus est quam soli Deo adstringimur exhibere. Hinc sequitur singulas personas seorsim adorari posse cultu latriæ, cum singulæ sint Deus; dummodo tamen nulla explicite excludatur: quælibet enim sine altera concipi valet. Quapropter Ecclesia singulis seorsim diem festum dicavit, ut nos distincte easdem adorare possemus.

II. Quoniam vero adoratio externa generatim considerata adiaphora est, necesse est aliquod signum designare quo cultum soli Deo debitum manifestemus. Hoc porro est sacrificium, quod absque superstitione nulli creaturæ, quantumvis excellenti, offerre licitum est. *Quis vero* (inquit Angelicus 2. 2. quæst. LXXXIV. art. 1) *sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit?* quod prius docuerat Augustinus *Lib. X. de Civ. Dei cap.* IV. Certum itaque est penes omnes & Deum unum, & singulas tres personas, & coniunctim, & seorsim adorari a nobis posse, & debere.

III. Quæst. I. *Christus Dominus, ut homo, adorari ne potest adoratione latriæ?* Resp. Quod Christus, ut secunda Trinitatis persona, debeat cultu latriæ coli, ex dictis constat. Id dumtaxat in controversiam vertitur, debeat ne ut homo eodem cultu adorari. Adfirmant Theologi omnes cum D. Thoma *III. Part. quæst.* XXV. *art.* 1. ubi hanc præbet rationem. *Cum in Christo sit tantum una persona divinæ, & humanæ naturæ, & etiam una hypostasis, & unum suppositum, est quidem eius una adoratio, & unus honor ex parte eius qui adoratur; sed ex parte causæ qua honoratur, possunt dici esse plures adorationes, ut scilicet alio honore honoretur propter sapientiam increatam, & alio propter sapientiam creatam*. Christus *specificative* acceptus utramque naturam divinam, & humanam comprehendit: ergo in ipso splendet infinita dignitas, quæ cultum latriæ sibi vendicat. Nam, ut aliquod totum adoremus, & eiusdem partes illud constituentes, haud est necesse, quod ratio adorationis insit cui-

cuique parti; sed satis est quod ratio adorationis in aliqua parte resideat. Cultu latriæ adoramus Eucharistiam, quia ibi reperitur Deus, qui est ratio adorationis. Et dum aliquam personam sanctam colimus, omnes illius partes veneramur; quamquam sanctitas quæ est adorationis caussa, non omnibus insit. Igitur, ut Christum adoremus adoratione latriæ, etiam ut *hominem specificative* consideratum, satis est quod illius humanitas terminata sit subsistentia divina, quæ est formalis adorationis ratio.

IV. Quæst. II. *Humanitas Christi, ut a Verbo divino abstracta, est ne cultu latriæ adoranda?* Resp. Negant Theologi cum eodem D. Thoma: quia humanitas ut præcisa a Verbo considerata solam prodit dignitatem creatam, & limitatam. Ergo secundum hanc rationem non latriæ, sed duliæ cultus eidem debetur. En verba Angelici III. Part. quæst. xxv. art. 2. *Honor adorationis proprie debetur hypostasi subsistenti; tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistens, propter quod honoratur persona cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Uno modo, ut sit eius, sicut rei adoratæ; & sic adorare carnem Christi, nihil aliud est quam adorare Verbum Dei incarnatum; sicut adorare vestem Regis, nihil aliud est quam adorare Regem vestitum: & secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriæ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi perfectæ omni munere gratiarum; & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed duliæ.*

V. Quæst. III. *Licet ne practice adorare humanitatem Christi adoratione duliæ propter creatas perfectiones quibus splendet?* Resp. Negant plures, ut Vasquez, Sylvius, & alii. Adfirmat contraria sententia auctoritate nixa D. Thomæ inquientis: *Una & eadem persona Christi adoratur adoratione latriæ propter suam divinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis.* loc. cit. Quod eiusmodi duæ adorationes possint Christo Domino exhiberi propter duas naturas, iam constat ex iis quæ dicta sunt. Quod autem in praxi offerri possint, & debeant reapse eiusmodi duæ diversæ adorationes, non est quæstio tanti momenti, ut severius dispicienda sit. Dum cultu latriæ Christum adoramus, supremo & excellentiori cultu honoramus tum divinitatem eius, tum humanitatem eidem coniunctam. Si quis seorsim meditari vellet Christi humanitatem, & peculiari veneratione colere eam vellet ob creatas perfectiones, verum religionis officium ageret. Tamen, ut mihi videtur, satius est, missis his præcisionibus, Christum Dominum cultu latriæ iuxta communem, obviumque modum adorare.

VI. Quæst. IV. *Corpus Christi in triduo mortis erat ne cultu latriæ adorandum?* Resp. Adfirmat communis sententia, quia erat unitum Verbo divino. Idemque asserendum de sanguine naturali in illius passione effuso, quoniam hic numquam a Verbo dimissus fuit. Idem quoque dicendum de sacramento Eucharistiæ, in quo cor-

corpus Christi divinæ personæ hypostatice copulatum ineffabili modo existit. Et hoc definivit Tridentinum Concilium adversus Lutherum, & Calvinum.

VII. Quæst. V. *Adoranda ne est hostia a Sacerdote in Missa elevata absolute, aut conditione adiecta?* Resp. Hæc est responsio D. Thomæ. *Dicendum, quod qui adorat hostiam non consecratam, adorare eam potest sub conditione, scilicet si est consecrata. Non tamen oportet quod hæc conditio semper sit actu explicita; sed sufficit quod habitu teneat illam. Unde non peccat adorans eam, quia non adorat puram creaturam, sed Christum secundum intentionem. Sacerdos autem, quantum est in se, facit populum idolatrare, quia offert ei puram creaturam.* Non est necesse ut hæc conditio expresse apponatur, sed at is est eam in habitu, & implicite adesse. Licitum est absolute eam adorare, quia nulla prudens ratio suspicandi occurrit, Sacerdotem eam consecrare noluisse. Sufficit ergo ut Catholicus ea sit affectus dispositione, ut, si sciret eam non esse consecratam, se ab adoratione abstineret. Qui tamen adorat hostiam reipsa non consecratam; non exercet actum virtutis religionis, sed actum idololatriæ, qui ad culpam illi non imputatur ob invincibilem errorem.

VIII. Quæst. VI. *Adoranda ne est latriæ cultu caro, vel sanguis, qui interdum in hostia consecrata per miraculum apparet?* Resp. Communis sententia adfirmat. Quia caro illa, vel sanguis, aut est Christi, aut quid divinitus creatum Christum referens. Si sit Christi, nemo ambigit latriæ cultu adorandam esse; si quid divinitus productum, ipsum Christum repræsentat. Omnis autem Christi imago latriæ adoratione colenda est. Et sane in omnibus his apparitionibus quæ divinitus factæ narrantur, Christus Dominus repræsentatur: immo ad hunc repræsentandum sunt institutæ, ut fides, & devotio mirum in modum augeantur. In hanc sententiam concedit D. Thomas *III. Part. quæst.* lxxvi. *art.* 8. ubi quærit, *Utrum quando in Eucharistia miraculose apparet caro, vel puer, sit ibi vere corpus Christi.* Cui quæsito sic respondet in argumento. *Sed contra est, quod tali apparitione facta eadem reverentia exhibetur ei quod apparet quæ etiam primo exhibebatur: quod quidem non fieret, si vere non esset ibi Christus, cui reverentiam latriæ exhibemus.* Si omnes fatentur hostiam consecratam sub speciebus panis nobis propositam latriæ cultu adorandam esse; potiori iure talem cultum eidem debemus miraculosa apparitione peracta. Ideo ne Deum insigne prodigium patrabit, ut cultum imminuat augustissimo sacramento? Supponimus enim apparitionem virtute divina peragi ob maiorem Dei gloriam, fidei confirmationem, populique devotionem.

CAPUT III.

De cultu quo Crux Christi, & cetera eiusdem sacratissimæ passionis instrumenta coli possunt, & debent.

I. QUæst. I. *Crux Christi adoranda ne est latriæ cultu?* Resp. Adfirmant omnes Catholici. Quoniam Crux Christi imago Christi est. Imago autem Christi eodem ac ipse Christus cultu adoratur. Quod autem Crux sit signum speciale, seu symbolum referens Christi personam, patet ex illo Matth. xxiv. *Tunc apparebit signum Filii hominis*: quo ex textu omnes Interpretes Crucem Christi exprimi docent. Rem hanc optime explicat Angelicus. *Dicendum est, quod imagini Christi, inquantum est res quædam (puta lignum sculptum, vel pictum) nulla reverentia exhibetur: quia reverentia nonnisi rationali naturæ debetur. Relinquitur ergo quod exhibeatur ei reverentia solum inquantum est imago: & sic sequitur quod eadem reverentia exhibeatur imagini Christi, & ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione latriæ, consequens est quod eius imago sit adoratione latriæ adoranda.* III. Part. quæst. xxv. art. 3. Accedit quod Crux illa cui incarnatum Verbum affixum fuit, non solum adorari debet, eo quod sit imago eiusdem Christi; sed etiam ob physicum contactum cum eiusdem membris, & ob sanguinem illum pretiosum quo fuit asperſa, ut docet idem Angelicus loc. cit. art. 4. *Si ergo loquamur de ipsa Cruce in qua Christus crucifixus est, utroque modo est a nobis veneranda: uno scilicet modo, inquantum repræsentat nobis figuram Christi extensi in ea; alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quod eius sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriæ.*

II. Quæst. II. *Cetera sacratissimæ passionis Christi instrumenta inanimata, ut clavi, lancea, funes, flagella, corona, arundo, spongia, & similia, sunt ne latriæ cultu adoranda?* Resp. Adfirmant Catholici omnes ob physicum contactum cum Christi corpore. Ex hoc quippe contactu insignes evadunt reliquiæ, relationemque peculiarem habent ad ipsum Christum, ut explicat D. Thomas loc. cit. ad 3. *Pretiosum lignum, ut sanctificatum tactu sancti corporis & sanguinis decenter adorandum, clavos, indumenta, lanceam, & huiusmodi. Ista tamen non repræsentant imaginem Christi, sicut Crux, quæ dicitur signum Filii hominis, quod apparebit in cælo.* Contactus ergo sacratissimi Christi corporis efficit ut instrumenta inanimata eodem ac Christum colamus cultu, quia eadem omnino propter Christum adoramus: neque enim hæc capacia sunt alicuius intrinsecæ adorationis, cum nullam intimam habeant dignitatem. Hac ratione animata instrumenta, ut manus crucifigentium, labia oscu-

osculantium eumdem Christum non sunt adoranda ob scelus ab eiusmodi membris patratum. Animæ quippe flagitia etiam externa membra inquinant. Quare licet ob contactum essent adoratione digna, tamen ob crimen perpetratum non adoratione, sed detestatione digna sunt.

III. Azorius adfert auctoritatem D. Augustini *ex ser.* LVIII. *de verbis Domini* desumptam, ut evincat, Augustinum docuisse instrumenta inanimata non esse cultu latriæ, sed duliæ adoranda: quam auctoritatem obtrudit quoque Leander, qui aliorum Casuistarum vel minima menda censoria virga designat. Verum sermo ille suppostitius est, atque inter opera apocrypha repositus, ut videre est in *Appendice Tom. X.* Quin nec in præfato sermone reperiuntur verba quæ opponunt *Azorius*, & *Leander*, ut animadvertunt Salmanticenses *tract.* XXI. *cap.* X. *punct.* 3. *num.* 20.

IV. Argumenta quæ ab heterodoxis opponi solent, nos nempe colere ligna, & metalla, putida mendacia sunt, toties profligata. Nam in his symbolis, & figuris Christum ipsum colimus, hæcque signa veneramur unico titulo, quod nobis in memoriam reducunt exemplar quod referunt. Nullius quoque momenti est aliud commentum, quo effutiunt, neminem filiorum colere patibulum, seu laqueum quo pater suspensus fuit. Cui argumento respondet D. Thomas, *quod in Cruce Christi quantum ad intentionem, vel opinionem infidelium consideratur opprobrium Christi; sed quantum ad effectum nostræ salutis, consideratur virtus divina ipsius, qua de hostibus triumphavit.* Colitur ergo Crux Christi, non ut infame supplicium a Iudæis electum, ut morte turpissima Christum plecterent; sed ut vexillum victoriæ, quam de hoste humani generis Christus tulit, & ut triumphale nostræ salutis monumentum. Denique ad id quod obiiciunt, manus B. Virginis, Sponsi Ioseph, & discipulorum, quæ tetigerunt Christi corpus, adorandas fore latriæ cultu; respondetur disparem esse rationem. Nam instrumenta anima destituta non sunt cultus capacia, prout in se considerantur; ideo totus prorsus cultus quem illis exhibemus, in Christum omnino referimus. B. Virgo, illius Sponsus, & discipuli sunt intima excellentia ornati, atque adeo cultu digni; tametsi & cultum ipsum quem Sanctis exhibemus, in Deum referamus. En D. Thomæ responsum. *Crux non est capax venerationis, prout in se consideratur... Sed Beata Virgo secundum se ipsam est venerationis capax: & ideo non est similis ratio.* III. Part. quæst. XXV. art. 5. ad 3. Idque fusius explicat in corpore articuli.

V. Ad Crucem quod attinet, distinguenda est Crux illa in qua Christus pependit, ab aliis crucibus quæ ad eiusdem similitudinem compinguntur. Duplici titulo illa colitur, & ratione imaginis, quam Christi in semetipsa extensi præfert, & ratione contactus eiusdem sanctissimi corporis. Quare, etiamsi Crux illa scindatur in partes, figuramque Crucis amittat, adhuc adoranda est latriæ cultu ob dictum

con-

contactum. Ceteræ cruces omnes quæ fiunt ad primam illam repræsentandam, solo titulo imaginis adorantur: ideo, si rationem imaginis, & figuræ Christum repræsentantis amittant, nullo modo sunt colendæ. Denique, ut Crux Christi colatur, oportet ut data opera instituta sit ad sacrum referendum mysterium. Quapropter ceteræ cruces quæ casu ex lignis, paleis, aliisque rebus fortuito transversis consurgunt, non sunt colendæ; sed, ut cetera ligna, negligi, vel adhiberi valent ad usum communem. Nomina Dei, Iesu Christi, & Deiparæ eodem cultu veneranda sunt quo eorum significata. Hæc quippe nomina produnt personas quæ veneratione dignæ sunt. Ergo, sicut imagines quæ personas sanctitate illustres referunt, coluntur, ut tales personas repræsentantes; sic talia nomina, prout significant Deum, Christum, & B. Virginem, coli debent. Ita communiter Theologi.

CAPUT IV.

De adoratione debita B. Virgini Mariæ, Angelis, & Sanctis.

I. Solus Deus est qui cultu religioso latriæ a nobis adorari debet. Hoc tamen non impedit quominus alio interiore cultu alias personas creatas venerari possimus ob illarum peculiarem coniunctionem cum Deo ipso, & ob dona cælestia quæ illis Deus communicavit. B. Virgo Maria super omnes creaturas eminet: ideo cultu peculiari adoranda est, quem cultum *hyperduliæ* vocamus. Innumeri Doctores catholici adversus recentes novatores sacræ antiquitatis monumenta promunt, quibus vetustissimam Mariani cultus traditionem evincunt. Patrum cuiusque fere sæculi testimonia affert Natalis ab Alexandro *dissert. xxv. in hist. sæculi V.* Luculenta sunt encomia quibus Irenæus, Tertullianus, & Origenes Virginis excellentiam & dignitatem extollunt. S. Gregorius Neocæsariensis *homil. III. de Annuntiatione B. V.* his verbis exprimit cultum eidem debitum. *Tibi omnis cælestium, terrestrium, & infernorum natura convenientem cultum, ac venerationem adhibet. Tu enim vere thronus cherubicus facta es* &c. Sanctus Ephrem Syrus *serm. de B. V. laudibus* eam invocat hunc in modum. *Sub tuum præsidium confugimus, o sancta Dei Genitrix, sub alis pietatis, atque misericordiæ tuæ protege, & custodi nos. Miserere nostri, qui sordibus peccatorum conspurcati sumus, qui sceleribus, atque delictis quamplurimis Creatorem Deum nostrum, & iudicem universorum offendimus.* Mira sunt elogia quæ eidem pangit Epiphanius pluribus in locis, potissimum in *oratione de laudib. eiusdem B. V.* Quid quod vel ipsi hæretici fa-

fatentur, elapso quarto redemptionis sæculo obtinuisse in Ecclesia catholica cultum in Deiparam, & in Sanctos omnes in cælis degentes?

II. Igitur de fide est B. Virginem, Sanctosque in cælo cum Christo regnantes aliqua adoratione colendos esse. Id enim definitum est tum in Concilio Nicæno II. *act.* II. & III. tum in Tridentino *sess.* XXV. *de invocatione Sanctor.* Prætereo sacræ Scripturæ textus, qui hanc veritatem confirmant, eo quod penes innumeros Theologos Polemicos obvii sunt. Ratio quoque naturalis præsto adest. Ratio quippe adorationis est dignitas, & excellentia personæ adorandæ. Hac ratione, quia Deus infinitæ maiestatis, & dignitatis est, supremo *latriæ* cultu illum veneramur. Porro Angeli, Beati, ac Sancti in cælo regnantes singulari gratia & dignitate fulgent. Cur ergo illis denegandus est cultus? An quia soli Deo cultus debetur? Soli Deo debetur utique cultus *latriæ*, seu solus Deus adorandus est ut Deus, atque adeo *latriæ* cultu. Hic cultus nulli creaturarum offerri absque idololatriæ flagitio potest. Sed cur denegandus est Sanctis cultus inferior, quem *duliæ* appellamus, qui eorum creatæ dignitati, & limitatæ excellentiæ respondeat; quique in Deum ipsum in Sanctis suis misericordem, & donorum largitorem tandem refertur, ac in eodem quiescit? Cur per summam calumniam idololatriæ labe hunc cultum criminantur hæretici, si nos voce, & scriptis testamur, nos venerari & colere Sanctos ob amicitiam quam cum Deo habent, ob dona, & excellentiam a Deo illis communicatam: si testamur nos cultu distincto, & longe maxime inferiore illo quo Deum colimus, Sanctos venerari?

III. Obiiciunt heterodoxi. Angelus *Apocal.* XXII. prohibuit se adorari; sicut & D. Paulus *act.* X. & D. Petrus. Ut hæc, & similia plenius intelligantur, lubet transcribere quæ docet D. Thomas 2. 2. quæst. LXXXIV. art. 1. ad 1. *Alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam; & alia veneratione quasdam excellentes creaturas, quod pertinet ad duliam.... Secundum reverentiam ergo quæ creaturæ excellenti debetur, Nathan adoravit David; secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, Mardochæus noluit adorare Aman, timens ne honorem Dei transferret ad hominem; ut dicitur Esther* XIII. *Et similiter secundum reverentiam debitam creaturæ excellenti, Abraham adoravit Angelos, & etiam Iosue, ut legitur Iosue* V. *quamvis possit intelligi, quod adoraverint adoratione latriæ Deum, qui in persona Angeli apparebat, & loquebatur; secundum autem reverentiam quæ debetur Deo, prohibitus est Ioannes Angelum adorare, Apoc. ult. tum ad ostendendam dignitatem hominis, quam adeptus est per Christum, ut Angelis æquetur: unde ibi subditur: Conservus tuus sum, & fratrum tuorum: tum etiam ad excludendum idololatriæ occasionem: unde subditur: Deum adora.* Hac angelica doctrina profligantur omnia hæreticorum in hac materia sophismata.

IV. Hinc quoque infertur, adorationem qua colimus Sanctos, alterius a religio-

gione virtutis esse. Cuius diversitatis rationem prodit idem Angelicus. Nam, ubi est diversa debiti ratio, diversa requiritur virtus ad illud solvendum. Sed alio titulo debetur Deo adoratio, & alio Sanctis: Deus quippe colendus a nobis est, quod omnium Creator sit, & ob illius increatam, & eminentem maiestatem; hominibus vero cultus debetur ob creatam, finitam, & a Deo acceptam dignitatem: hæ autem duæ rationes sunt omnino diversæ. Ergo virtutes distinctæ illis respondere debent. Sed Angelici verba afferamus. *Ubi est alia ratio debiti, ibi necesse est quod sit alia virtus quæ debitum reddat. Alia autem ratione debetur servitus Deo, & homini; sicut & alia ratione dominium competit Deo, & homini. Nam Deus plenarium & principale dominium habet respectu totius, & cuiuslibet creaturæ, quæ totaliter eius subiicitur potestati; homo autem participat quamdam similitudinem divini dominii, secundum quod habet particularem potestatem super aliquem hominem, vel super aliquam creaturam. Et ideo dulia, quæ debitam servitutem exhibet homini dominanti, alia virtus est a latria, quæ exhibet debitam servitutem divino dominio.* 2. 2. quæst. CIII. art. 3. Plura alia huc spectantia legi possunt apud eumdem Angelicum, ubi ostendit quod licet eadem caritate diligatur Deus, & proximus, quia eadem est diligendi ratio, nempe bonitas divina; diversa tamen virtute colitur Deus ab ea qua adorantur Sancti, ob diversam cultus rationem.

V. Cultus itaque debitus creaturis quibuslibet, non est *latriæ*, sed *duliæ*. Quia vero B. V. Maria creaturis omnibus, Angelis, & Sanctis quibusque gloria, gratia, & dignitate antecellit; ideo perfectissimo *duliæ* cultu, quem *hyperduliam* vocamus, colitur. Hoc quoque docet Angelicus III. Part. quæst. XXV. art. 5. *Cum igitur Beata Virgo sit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio latriæ, sed solum veneratio duliæ; eminentius tamen quam ceteris creaturis, inquantum ipsa est mater Dei. Et ideo dicitur, quod debetur ei non qualiscumque dulia, sed hyperdulia.* Quare merito proscripta est propositio sequens ab Alex. VIII. *Laus quæ defertur Mariæ, ut Mariæ, vana est.*

VI. Obiiciunt hæretici, hanc distinctionem cultus *latriæ*, & *duliæ* commentitiam esse, nullibi in Scripturis indicari, incognitamque fuisse primis Ecclesiæ sæculis. Verum est equidem in Scripturis hanc verbalem distinctionem non haberi; sed habetur res ipsa, nempe cultus Deo, & Sanctis præstandus. Quid ergo interest de vocibus iurgari, cum res ipsas teneamus? Scriptura, & prisci Patres cultum Deo, & sanctis Angelis, hominibusque exhibitum approbant. Non ergo improbanda, sed laudanda distinctio, quam magister usus invexit maioris claritatis gratia. Nec verum est quod obtrudunt Lutherani, & Calvinistæ, a Pontificibus recenter hanc distinctionem invectam. Nam illius meminit Augustinus *Lib. X. de Civit. Dei cap.* 1. & *Lib. XX. cont. Faustum cap.* XXI. ubi inquit: *Colimus*

mus ergo Martyres eo cultu dilectionis, & societatis quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro evangelica veritate passionem paratum esse sentimus; sed illos tanto devotius, quanto securius post certamina superata; quanto etiam fidentiore laude prædicamus iam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. At vero illo cultu qui græce latria dicitur, latine uno verbo dici non potest, cum sit quædam proprie Divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum.

VII. Alteram calumniam, qua imponunt hæretici, nos Sanctis altaria, & templa erigere, illisque sacrificia offerre, repellit Augustinus eodem Lib. XX. cont. Faustum cap. XXI. *Nam quod etiam hinc nobis calumniatur Faustus, quod Martyrum memorias honoramus, in hoc dicens nos idola convertisse, non tam me movet, ut huic calumniæ respondeam, quam ut ipsum Faustum ostendam studio calumniandi, etiam ab ipsius Manichæi vanitatibus exorbitare voluisse... Populus autem christianus memorias Martyrum religiosa solemnitate concelebrat & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuvetur; ita tamen ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamvis in memorias Martyrum constituamus altaria. Quis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi, Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronavit, apud memorias eorum quos coronavit: ut ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam caritatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuvante possumus.* Plurima possem isthuc transcribere ex aliis Patribus; sed non est istius instituti.

VIII. Illud nunc est reliquum ut declaremus, quibus Sanctis cultus duliæ debeatur. Cui quæsito breviter respondemus, primum Sanctis ab Ecclesia canonizatis duliæ cultum deferendum esse. Nam canonizatio publicum Ecclesiæ testimonium est de vera sanctitate alicuius hominis iam defuncti: simul enim ac Sancti aliqui in catalogo Sanctorum recensiti sunt, invocantur in publicis Ecclesiæ precibus, in eorum memoriam Deo templa, & altaria dicantur, & preces, seu officia recitantur, eorum imagines, atque reliquiæ publico cultui exponuntur: quæ omnia, non præcepto urgente, sed lege permittente & adprobante, fieri possunt.

IX. Iudicium Ecclesiæ, seu summi Pontificis in Sanctorum canonizatione nulli errori obnoxium esse, docent Catholici omnes adversus recentiores hæreticos, infallibilitatis pontificiæ infensissimos osores. Missis plurimis quæ in hanc rem Theologi congerunt, referam prudentissimam D. Thomæ sententiam. *Canonizatio Sanctorum medium est inter iudicium Papæ de rebus fidei definiens, & de particularibus factis.... Quia tamen honor quem Sanctis exhibemus, quædam professio fidei est,*

est, qua Sanctorum gloriam credimus, pie credendum est quod nec etiam in his iudicium Ecclesiæ errare possit. Quodlib. IX. artic. 16. Opponunt heterodoxi auctoritatem Augustini inquientis: *Multorum corpora honorantur in terris quorum animæ torquentur in gehenna*: qui textus, etsi inveniretur in Augustino, quod negat Bellarminus, nihil officeret sententiæ nostræ; sed quadraret in Lutheranos, & Calvinistas, quorum corpora magnis, ac sculptis lapidibus, tumulisque superbis honorantur in terris, & animæ eorum in Lutherana fide defunctæ torquentur in gehenna. Non loquitur Augustinus de animabus quæ catholicæ Ecclesiæ iudicio in cælis regnant; sed de aliis quæ vulgi opinione adorantur. Plura alia disputant Theologi de Sanctorum canonizatione, quæ, ut ab instituto nostro aliena, missa facio. De beatificatione quoque Sanctorum, de istius a canonizatione distinctione, de cultu deferendo Sancto beatificato, fusius disputant. Paucis hæc omnia expediam.

X. Beatificationem accidentaliter tantum distinctam communiter asserunt a canonizatione, & ut quid imperfectum a perfecto. Beatificatio enim proxima via est ad canonizationem. Non est ultimum Ecclesiæ iudicium, quo definiat Beati cultum, sed illum dumtaxat approbat. Eodem cælesti lumine illustratur Ecclesia, & Pontifex in beatificatione, ac in canonizatione Sanctorum. Nihil impedit, Beatum ab Ecclesia declaratum vocari Sanctum, ut communis fert consuetudo. Cultus deferendus Beatis exprimitur in Bulla beatificationis, nec alius exhibendus est. Quemadmodum sub nomine Beatorum offertur Deo sacrificium, ita templa, & altaria sub illorum memoria erigi Deo valent. Num liceat in processionibus Beatorum deferre reliquias, eosdem in publicis litaniis invocare, consulenda est consuetudo Romanæ Ecclesiæ, quidque usus communis ferat Ecclesiarum in his & similibus rebus.

XI. Prolixam quoque disputationem instituunt Theologi de cultu qui offerri viris, aut feminis cum sanctitatis fama demortuis possit. Qua in re sicuti certum est nullum publicum cultum offerri posse sive viris, sive feminis, nondum ab Ecclesia in Sanctorum, aut Beatorum censu perscriptis; ita certum est licite offerri illis posse cultum privatum: idque constat ex universali populi christiani vetustissima consuetudine. Quin prima, ut ita dicam, ianua, quæ viam aperit ad beatificationem, & canonizationem, est populi devotio, & concursus ad istorum defunctorum sepulcra, & invocatio eorumdem in infirmitatibus. Et, si dum in terris degunt, licitum est privatim illos rogare, ut pro nobis intercedant; quidni licebit idem cum illis peragere post illorum mortem? Cultus dumtaxat publicus, qui fit Ecclesiæ decreto declaratus, deferri illis nequit. Quare neque officia divina recitari, neque altaria erigi, nec sacrificia sub illorum nomine offerri, neque eorumdem imagines radiis, & splendoribus depingi valent. Quia hi cultus aucto-

ctoritate Ecclesiæ sunt pro Sanctis, vel Beatis designati. Illis igitur nec publice, nec privatim præfati cultus possunt offerri: hæc quippe omnia vetita sunt. Neque ergo in Ecclesiis, neque in privatis Oratoriis retineri possunt præfatæ tabellæ cum radiis, & splendoribus pictæ, neque ad illorum sepulcra luminaria, lampades accendi valent, ut habetur in Decreto Urbani VIII. quo hæc, & plura alia vetantur. Quod praxim tamen spectat, in appendendis tabellis, in quibus favores, & prodigia defuncti alicuius intercessione obtenta exprimuntur, locorum Ordinarii sunt consulendi, quibus cura commissa est invigilandi adversus abusus qui irrepere valent. Vetitum quoque est vocare Sanctos, vel Beatos eos qui nondum in censum Sanctorum, vel Beatorum redacti sunt. Vetitum tamen non est cum addito dicere hunc esse sanctum virum: quæ phrasis non aliud prodit, nisi integros, immaculatosque mores eius fuisse. Sanctum ergo, vel Beatum absolute, & sine addito aliquem appellare vetitum est. Licitum quoque est vestes, capillos, & alias similes reliquias defunctorum piorum servare, & privatim venerari, illorum pedes, manusque exosculari. Id confirmat Ecclesiæ consuetudo. Siquidem statim ac Martyres occisi erant, vel ipsis primis Ecclesiæ sæculis eorumdem reliquiæ arripiebantur a fidelibus, & colebantur: quamvis adhuc ab Episcopis, ut mos tum ferebat, publico cultu Martyres donati non essent. Licitum ergo est illos venerari, aliis etiam videntibus, dummodo scandalum absit. Licet quoque corpora illorum qui cum publica sanctitatis fama obierunt, honestiori in loco, etiam a terra elevato, recondere. Vetitum tamen est eadem corpora sub altari, aut gradibus eiusdem reponere. Praxis etiam Ecclesiæ licitum esse ostendit, eiusmodi defunctorum corpora insepulta servare diebus aliquot, ut fidelium devotioni fiat satis: & ex historiis habetur, plurima miracula a Deo patrata fuisse in ostensionem sanctitatis alicuius defuncti. Item ieiunare, vota privata Deo offerre, fideles licite valent in istorum defunctorum memoriam: quia hi cultus privati sunt, ut Bellarminus *Lib. I. de beatif. cap.* x. cum aliis Theologis docet. Verum spartam hanc mirum in modum præ ceteris omnibus exornavit, illustravitque, & nodos omnes dissolvit, omnesque difficultates penitus exhausit doctissimus Cardinalis Lambertinus in suo immortali Opere quatuor ingentis molis voluminibus comprehenso, & primum in lucem edito, dum Bononiæ Archiepiscopatus munere fungebatur: qui nunc BENEDICTI XIV. nomine universam Ecclesiam sapientissime regit. Opus istud auro cedroque dignum consule, si quid tibi difficultatis occurrit.

CA-

CAPUT V.

De cultu quo colendæ sunt imagines sanctissimæ Trinitatis, Christi Domini, & Sanctorum.

I. Licitum, piumque esse sacrarum imaginum usum, definit Synodus Tridentina, rationemque easdem colendi declarat his verbis sess. xxv. decret. 2. *Imagines porro Christi, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisdemque debitum honorem, & venerationem impertiendam; non quod credatur inesse aliqua in eis divinitas, vel virtus propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum; vel quod fiducia in imaginibus sit figenda; veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant: sed quoniam honos qui eis exhibetur, refertur ad prototypa quæ illæ repræsentant; ita ut per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur.* Ad istius decreti conspectum evanescunt omnium hæreticorum imposturæ. Honorem qui imaginibus exhibetur, in prototypa referimus. Respectiva est omnis imaginum adoratio nostra: respicit siquidem prototypa quæ repræsentant. Nulla ergo isthic idololatriæ labes. Ceterum plurima ex hoc usu proficiscuntur bona. Et primum icones istæ referunt potissimum imperitis maiorum nostrorum gesta, & de hoste triumphos. *Scio quidem* (inquit Calvinus Lib. I. instit. cap. xi. §. 5.) *illud vulgo esse plusquam tritum, libros idiotarum esse imagines. Dixit hoc Gregorius. At longe aliter pronuntiat Spiritus Dei.* Fatetur Calvinus, & post ipsum Dallæus, ceterique novatores, quarto & quinto sæculo obtinuisse sacrarum imaginum usum. At effutire non erubescunt, idololatriæ labe pollutos fuisse omnes Ecclesiæ Patres. Impotens Protestantium audacia, qua se supra totam sacram antiquitatem erigunt, non leve argumentum est commentitiæ eorumdem religionis. Melius ne isti post duodecim sæcula mores, consuetudinesque primorum Christianorum, quam Patres, qui proximi iisdem fuerunt, intelligent? Longe aliter ac Gregorius, aliique Patres, pronuntiat Spiritus Dei? At non ne Deus Moysi præcepit Exod. xxv. *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi?* Non ne, *Num.* xxi. confici serpentem æneum mandavit? Nonne Salomon Cherubim, boves, & leones formavit? *III. Reg.* vi. Sed quid textus congero ad confutandum inane commentum toties contritum?

II. Licitum itaque est ipsius Dei Patris, & cuiusque sanctissimæ Trinitatis personæ imaginem formare. Quare merito Alexander Papa VIII. proscripsit sequentem propositionem. *Dei Patris sedentis simulacrum nefas est christiano in templo col-*

loca

beare. Ratio vero cur liceat talis imago, est, quod nemo Catholicorum intendat in eiusmodi imaginibus Dei naturam exprimere. Quis enim taliter obbrutescit, ut sibi suadeat, depingi humana industria posse aliquam Trinitatis personam? Has picturas fingimus, ut quibusdam veluti sacris symbolis mens nostra excitetur ad Deum adorandum. Nonne invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, conspiciuntur? Depingimus Patrem æternum sub senis effigie, ut primam esse Triadis personam ostendamus. In pectore Patris Verbum pingitur, ut indicemus a Patre illum esse genitum. Sub columbæ specie Spiritus sancti imago formatur, quia sub hoc symbolo ipse apparere dignatus est. Angelos quoque alatos, ceu pulcherrimos iuvenes, depingimus, quia sub hac forma sæpius ipsi apparuere. Testamur in his imaginibus nullam inesse virtutem, nullam a nobis in ipsis reponi fiduciam. Tota spes nostra in Deo est ex meritis Christi. Sanctorum intercessionem imploramus, ut facilius a Deo obtineamus quæ tantis intercessoribus petimus. Quid itaque vesana temeritate obgannit Calvinus, nos imaginari vim aliquam Divinitatis in eiusmodi iconibus inhabitare; cum palam semper id a Catholicis negatum sit? Quid obtrudit, neque Ethnicos idola sua deorum loco habuisse, sed deos in idolis adorasse? Bene habet. Sed falsos ipsi deos colebant, eorumque simulacra putidissima numina referebant. Dum Iudæi simulacra ædificabant, non Deum verum in iisdem, sed falsa gentium numina venerabantur. Quare apertum mendacium Calvini est, asserentis, Iudæos Deum æternum, unum, verumque cæli, ac terræ Dominum sub talibus simulacris persuasos fuisse se colere. Hebræi siquidem, dum simulacra compingebant, ad gentium colenda numina declinabant. Quod toties illis exprobrant Prophetæ: *Abierunt post deos alienos: secutus est deos alienos: servieruntque diis alienis: auferte deos alienos*. Passim occurrunt in Scriptura eiusmodi exprobrationes Iudæis a viris sanctis factæ. Non ergo idololatriæ rei habiti sunt, quod in imaginibus verum, æternumque Deum colerent, quemadmodum comminiscitur Calvinus; sed quod deos gentium in idolis venerarentur. Quod vero improperat Calvinus, plures imagines obscænitatis esse exemplaria, quodque lupanaria pudicius, & modestius cultas meretrices ostendunt, quam templorum imagines quæ ad virgines repræsentandas institutæ visuntur, imposturæ, & dicteria sunt Calvini odio in Romanam Ecclesiam coniecta. Si quid in hoc abusus accidit, ex pictorum vitio ortum ducit. Ceterum, ut eiusmodi corruptelæ ab Ecclesiis nostris exulent, Tridentinum ipsum, & plura alia Concilia vigilare Episcopos iubent adversus eiusmodi sacrilega profanationis portenta. Sed quid ultra provehor ad retundendam Calvini audaciam, qui solis conviciis, & calumniis desperatam caussam agit?

III. Paucis ergo rem expediamus. Deus vetuit Israelitis: *Non facies tibi sculptile, nec omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, nec in terra deorsum, nec in*

aquis sub terra. Exod. xx. Item D. Paulus Act. xvii. *Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis, divinum esse simile*. Sensus horum, & similium textuum ex iis quæ dicta sunt, perspicuus efficitur. Eiusmodi simulacra vetita illis fuerunt ad repræsentanda falsa Ethnicorum numina : hocque adeo evidens est, ut solus effrons Calvinus negare audeat. Ibidem siquidem habetur : *Deos aureos, & argenteos non facietis mecum : non habebis deos alienos : abiicite deos alienos*. Quando populus in idololatriam lapsus est in deserto, deos sibi ab Aarone, nedum simulacra, fieri postulavit. *Fac nobis deos, qui nos præcedant* : Exod. xxxii. Sed hæc omnia nimis sunt explorata atque comperta.

IV. Quæst. I. *Sint ne eiusmodi imagines adorandæ?* Resp. Licitum esse sacrarum imaginum usum, paucis ostensum est. Nunc licitam, utilemque esse earumdem adorationem, evincendum. Splendidam, atque efficacem istius adorationis rationem exhibet D. Thomas III. P. quæst. xxv. art. 3. *Duplex est motus animæ in imaginem. Unus quidem in ipsam imaginem, secundum quod res quædam est; alio modo in imaginem, inquantum est imago alterius. Et inter hos duos motus est hæc differentia : quia primus motus, quo quis movetur in imaginem, ut est res quædam, est alius a motu qui est in rem; secundus autem motus, qui est in imaginem, inquantum est imago, est unus & idem cum illo qui est in rem. Sic ergo dicendum est, quod imagini Christi, inquantum est res quædam* [*puta lignum sculptum, vel pictum*] *nulla reverentia exhibetur : quia reverentia non nisi rationali naturæ debetur. Relinquitur ergo quod exhibeatur ei reverentia*, SOLUM *inquantum est imago; & sic sequitur quod eadem reverentia exhibeatur imagini Christi, & ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione latriæ, consequens est quod eius imago sit adoratione latriæ adoranda*. Hinc consequitur minus nobis probari sententiam Bellarmini, & aliorum, cultum aliquem distinctum ab illo qui exhibetur prototypo, imaginibus deferentium. Nam D. Thomas conceptis verbis docet, *solum* adorandam esse imaginem ut imago est, seu ut refert prototypum : atque adeo cultus imaginis totus respectivus est, & in prototypum fertur.

V. Obiiciunt Calviniani, & Lutherani solita sophismata, nempe Scripturam & *Exodi* xx. & *Deut.* iv. & *ad Rom.* i. & sexcentis aliis in locis prohibere simulacrorum, & idolorum cultus. Porro nec Iudæi, nec Gentiles adeo hebetes erant, ac stupidi, ut crederent lapides, ligna, & hominum opificia deos esse. Quamquam commentum istud convulsum iam sit, lubet nihilosecius solutionem, quam tribus sæculis, antequam e tenebris in lucem erumperet huiusmodi hæreticorum pestis, exhibuit S. Thomas, transcribere. *Dicendum, quod non prohibetur illo præcepto facere quamcumque sculpturam, vel similitudinem, sed facere ad adorandum. Unde subdit* : Non adorabis ea, neque coles. *Et quia, sicut dictum est, idem est motus in*

in imaginem, & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis quo prohibetur adoratio rei cuius imago est. Unde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, idest dæmonum. Et ideo præmittitur: Non habebis deos alienos coram me. *Ipsi autem vero Deo, cum sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia, ut Damascenus dicit, insipientiæ summæ est, & impietatis figurare quod est divinum. Sed quia in novo testamento Deus factus est homo, potest in sui imagine corporali adorari*. III. Part. quæst. xxv. art. 3. ad 1. Legatur integer articulus, cuius doctrina omnes hæreticorum nugæ, & sophisticæ argutationes profligantur. Quin omnia quæ Theologi catholici fusissimo calamo congerunt, ac erudite disserunt, prius, paucis, ac significantissimis verbis Angelicus comprehendit, & mira perspicuitate explicavit.

VI. Angelica doctrina nixa est perpetua Ecclesiæ traditione, & Conciliorum Nicæni II. Florentini, & Tridentini auctoritate. Quare de fide est, dignas adoratione esse imagines sacras. Plura alia documenta quæ tum ex præfatis, aliisque Conciliis, tum ex Patribus adferre possem, missa facio, quod obvia apud Auctores sint: & quia ex iis quæ dicta sunt, veritas hæc manet satis comperta.

VII. Audiamus dumtaxat aliud Calvini commentum. Cur, inquit, inter eiusdem Dei simulacra tantum discrimen, ut, altero neglecto, aut vulgariter honorato, alterum omni solemni honore Catholici prosequantur? Cur ad visenda simulacra quibus similia domi suæ habent, votivis peregrinationibus se fatigant? Cur pro illis hodie, tamquam pro aris & focis, ad cædes usque, & strages digladiantur? Hæc & similia obiicit Calvinus *Lib. I. Instit. cap. xi. §. 10.* Quod deliramentum se ipso concidit ex solo angelicæ doctrinæ conspectu. Si enim nullum nos cultum imaginibus deferimus, nisi illum quo colimus Deum, quem referunt; evidens est, omnes imagines Deum repræsentantes eodem quo Deum colimus, apud nos cultu adorari. Quod autem aliquæ frequentiore adoratorum concursu colantur, non inde proficiscitur quod eisdem aliqua inesse credatur peculiaris virtus, aut maior cultus ratio; sed quod Deus ob sua miranda arcana velit potius istius quam alterius imaginis usu miracula patrare, & beneficia conferre. Aliquæ etiam imagines depictæ a sanctis viris, ut a D. Luca, a Nicodemo, vel ab Angelis, perhibentur. Quare in memoriam talium pictorum, quorum etiam intercessione adiuvari apud Deum confidunt fideles, peculiari devotione unam præ altera imaginem homines colunt. Nemo tamen Catholicorum credit, imaginem aliquam singulari præditam esse excellentia, aut alteri antecellere; sed cum omnes æqualiter prototypum repræsentent, omnes eodem omnino cultu respectivo adorantur.

VIII. Argumenta Bellarmini *Lib. I. de imaginibus cap. xxiv.* Suarez *III. P. Tom. I. disp. liv. sect. 5.* & aliorum contendentium, imagines Dei, & Christi Domini

 non

non esse adorandas adoratione *latriæ*, sed cultu inferiori, quia imagines sunt inferiores prototypis quæ repræsentant, nullius sunt roboris. Tunc enim evincerent intentum illorum argumenta, si peculiari cultu imagines coleremus, & ut sunt *res* quædam; verum, cum illas adoremus ut *imagines* sunt, seu ut repræsentant prototypa, consequitur eodem omnino cultu ac prototypa colendas esse. Quin, si exactius loqui velimus, non imagines, sed prototypa repræsentata in imaginibus, colimus. Imagines signa sunt, & symbola, quæ mentem nostram excitant ad colenda prototypa. In cruce osculamur Christum, in libro Evangeliorum æternam veritatem, in imaginibus Martyrum, & Sanctorum, Sanctos ipsos colimus. Sic docet Tridentinum, Pontificale Romanum, & optime advertit celebris Bossuetus in expositione doctrinæ catholicæ Ecclesiæ *cap.* v. & prius luculenter docuerat D. Thomas. Dum Concilia Moguntinum, Senonense, aliique Scriptores asserunt imagines Christi adorandas non esse latriæ cultu, loquuntur de cultu absoluto ipsis imaginibus exhibendo.

IX. Quæst. II. *Adest ne præceptum aliquod præcipiens sacrarum imaginum usum?* Resp. Certum est nullum dari præceptum naturale, aut divinum: quia nullibi in sacra Scriptura istius præcepti vestigium, nec ratio aliqua occurrit quæ præfatum usum præcipiat. Ad præceptum ecclesiasticum quod attinet, adfirmat dari P. Paulus Nazarius in *III. P. quæst.* xxv. *art.* 3. *controver.* 2. Quæ sententia absolute vera est, si intelligatur de communi usu respectu omnium fidelium. Quamvis enim hoc mandatum verbis expressum latum non sit, consuetudine tamen vim legis obtinente invectum est. Templa, & altaria sacris imaginibus ornare adstringimur. Vetitum est sacrificium in altari, in quo imago Crucifixi non sit, offerre. Grave paterentur fideles scandalum, si templa, & altaria quibusque imaginibus spoliata essent. Quare non est ambigendum, dari eiusmodi præceptum respectu communitatis fidelium. Hoc tamen præceptum non videtur obligare singulos fideles, ita ut quisque vi præcepti adstringatur imaginibus uti. Vix tamen a culpa excusandus videretur Catholicus qui ab omni imaginum usu abstineret. Nam, si eas negligeret ut superfluas & inutiles, in hæresim incideret: si expedientius censeret eisdem non uti, superstitione non vacaret, scandalum ingereret, & ab erroris suspicione haud esset immunis. Si ex quadam vero socordia, & negligentia, vel etiam avaritia imagines non adhiberet privatim, non esset, ut mea præfert opinio, alicuius præcepti violator. Præceptum tamen utendi his imaginibus urgere per accidens singulos valet, puta confitendæ catholicæ fidei necessitate cogente. Huic sententiæ accedunt Suarez *Tom. I. in III. Part. disp.* liv. *sec.* 7. Leander *disp.* v. *quæst.* 111. Salmanticenses *tract.* xxi. *cap.* x. *punct.* 8. *num.* 98.

X. Quæst. III. *Adest ne præceptum easdem imagines adorandi?* Resp. Adfirmat communis sententia duplex dari mandatum. Alterum negans est, quod semper &

& ubique prohibet eisdem iniuriam, aut irreverentiam inferre. Alterum est adfirmans, quod statis temporibus obligat cultum ipsis impendere, puta cum caussa confitendæ fidei occurrit, aut occasio cultum una cum aliis fidelibus simul exercendi erga imaginem publicæ adorationi expositam, aut cum accidit aliqua actio exercenda erga sacras imagines, quæ venerationem exigeret. Vix tamen, ut ego quidem arbitror, contingit quod Catholicus præceptum hoc adfirmans infringat, quin negativum simul violet easdem imagines contemnendo. In praxi enim aut adorat, aut contemnit. Non nego utrumque extremum declinari posse absolute; sed in praxi vix accidit.

CAPUT VI.

De cultu reliquiarum.

I. QUemadmodum sacras imagines, ita & Sanctorum reliquias dignas adoratione esse, definitum fuit in pluribus Conciliis, Nicæno II. *act.* III. Carthaginensi V. *can.* V. Lateranensi II. *cap.* LXII. Tridentino *sess.* XXV. *decr.* 2. aliisque permultis. Cultus iste perspicue ex Scriptura colligitur. Ex contactu ossium Elisæi homo revixit *IV. Reg.* XIII. Quis dixerit, ossa Prophetæ, per quæ Deus tam insigne patravit miraculum, veneratione digna non esse? Christi sepulcrum gloriosum prædicatur ab Isaia *cap.* II. Quis traditionem fidelium, iam inde usque ab Ecclesiæ primordiis perennem, venerandi sacrum Christi monumentum superstitionis postulaverit, nisi hæreticus? Non ne mulier hemorrhoissa fimbriam vestis Christi contingens sanitatem consecuta est, cuius fidem, & adorationem Christus commendavit? Nonne fideles *sudaria*, & *semicinctia* D. Pauli adhibebant ad infirmos sanandos? *Act.* XIX. Numquid maiore in pretio, & veneratione hæc Pauli *sudaria* non habebant ac cetera communia aliorum hominum?

II. Dum Christus *Matth.* XXIII. redarguit Pharisæos, Scribasque, quod ornarent monumenta iustorum, hypocrisim in iisdem damnat, non cultum; & quod rem bonam pravo ac subdolo animo peragerent, ut Ambrosius, & Hieronymus in præfatum Matthæi locum exponunt. Moysis quoque sepulcrum Deus abscondit Iudæis, eo quod essent ad idololatriam, & superstitionem nimium propensi: quod periculum abest a Christianis.

III. Sacrarum cultum reliquiarum a primis Ecclesiæ sæculis obtinuisse, luculentissimis monumentis evincunt Theologi catholici. Secundo Ecclesiæ sæculo, ut refert Eusebius *Lib. IV. hist. eccles. cap.* XV. Ecclesia Smyrnensis sancti Polycarpi Martyris, qui passus est circa annum Christi 167. reliquias venerata est. Christiani quoque Hierosolymitani cathedram S. Iacobi Apostoli venerati sunt, ut narrat

 idem

idem Eusebius *Lib. VII. cap.* XIX. Quarto autem Ecclesiæ sæculo cultum hunc viguisse in universa Ecclesia, ultro fatentur vel ipsi Lutherani, & Calvinistæ. Porro stupenda, ac supra modum omnem miranda est istorum hæreticorum vesana audacia, dum blaterant, Episcopos, & Patres tertio Ecclesiæ sæculo a maiorum fide descivisse, & in idololatriam lapsos. Si ab eis quæras tantæ mutationis momenta, non alia produnt, præter quam quod ipsi non legant, primis tribus sæculis reliquiarum cultum in usu fuisse. Calvinus ergo, & Lutherus, illorumque gregales melius perceperunt post tredecim & amplius sæcula disciplinam primæ ætatis quam sancti Episcopi, quam universa Christianorum Ecclesia, quæ iisdem primis sæculis proxima fuit? Quis, nisi demens, id dixerit? Verum nostri instituti non est persequi quæ uberrima eruditione tractarunt Natalis Alexander, Bellarminus, Gotti, & innumeri alii.

IV. Ea autem adoratione colendæ sunt reliquiæ sacræ qua coluntur personæ quarum sunt: quoniam reliquiæ istæ personas quarum corporis sunt partes, referunt. Quare sicut imagines adoramus ob prototypa, ita & reliquias propter personas. Audiamus Angelicum, qui *III. Part. quæst.* XXV. *art. 6.* hæc scribit. *Dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in Lib. I. de Civ. Dei cap.* XIII. *si paterna vestis, & annulus, ac si quid est huiusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes est maior affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ utique familiarius, atque coniunctius quam quælibet indumenta gestamus.... Manifestum est autem quod Sanctos Dei in veneratione habere debemus tamquam membra Christi, Dei filios, & amicos, & nostros intercessores. Et ideo eorum reliquias qualescumque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipue eorum corpora, quæ fuerunt templa, & organa Spiritus sancti in eis habitantis, & operantis, & sunt corpori Christi configuranda per gloriosam resurrectionem. Unde & ipse Deus huiusmodi reliquias convenienter honorat in earum præsentia miracula faciendo.*

V. Quæst. I. *Quid nomine reliquiarum intelligitur?* Resp. Sacræ reliquiæ sunt sanctorum corporum particulæ, ut capilli, ossa, carnes, ungues, sanguis, dentes, cineres, vestes, vela, panni, & alia quæ ipsorum corpora tetigerunt, aut quibus Sancti usi sunt.

VI. Quæst. II. *Licitum ne est adorare vermes in quos Sanctorum corpora resolvuntur?* Resp. Adfirmant Vasquez *de adorat. Lib. III. disp.* III. *cap.* VIII. *num.* 114. Sanchez *Lib. II. cap.* XLIII. *num.* 2. Castropalaus *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 1. dummodo, inquiunt præfati Auctores, recta intentione colantur: quoniam eadem ratio viget pro adoratione pulveris, & vermis. Pulvis, & cineres, in quos resolvuntur Sanctorum corpora, coli valent: quidni ergo & vermes?

VII. Hæc opinio communiter reiicitur. Et, si sermo sit de publica adoratione, vel ipsi citati Auctores concedunt, eam minime licere. Verum nulla adoratio sive pu-

publica, sive privata talium vermium licita est. Quia licet eiusmodi vermes generentur ex Sanctorum corporibus, attamen indecentiam secum adferunt, quae impedit ne sint colendi. Indecens enim est Sanctos in rebus putidis colere. Putidae autem bestiae sunt vermes isti: & cum vita fruantur, viderentur propter se adorari. Quare tamquam imprudens superstitio reiicienda est horum vermium adoratio, sive publica, sive privata. Et revera, si privata liceret; quidni & publica? Et si publica indigna reputatur; cur non & privata?

VIII. Ut sacrae reliquiae cultu publico adorari possint, debent esse alicuius Sancti vel canonizati, vel beatificati ab Ecclesia. Quia, si nullus coli publice ut Sanctus potest, quin prius sit ritu solemni in Sanctorum censum ab Ecclesia perscriptus; potiori iure nequeunt eorumdem reliquiae coli, cum reliquiae propter Sanctos, quorum sunt, colantur.

IX. Quaest. III. *Quae certitudo requiritur, ut reliquiae colantur tamquam particulae alcuius Sancti?* Resp. Ut prudenter reliquias colamus, scire debemus, quod sint reipsa reliquiae, seu aliquae portiones, seu res ad aliquem Sanctum, vel Beatum pertinentes. Prudens enim sit oportet cultus noster, ne res profanas pro sacris colamus. Haec autem certitudo debet esse moralis. In rebus enim moralibus non nisi certitudo moralis requirenda est. Haec sufficit ad prudentem operationem, ut omnes fatentur Theologi. Quae autem testimonia requirantur, ut haec moralis certitudo habeatur, non potest facile definiri. Distinguendus primum est cultus publicus a privato. Ut cultus publicus deferatur sacris reliquiis, debent defunctorum animae in censum Sanctorum, aut Beatorum esse perscriptae a Romano Pontifice. Insuper debent sacrae reliquiae esse ab Episcopo recognitae, antequam publico cultui exponantur. Ut tibi vero constet, hanc reliquiam esse Sancti ab Ecclesia canonizati, satis est ab Episcopo eamdem ut talem declaratam esse. Pro cultu vero privato satis est virum probum, & gravem testari hanc reliquiam esse alicuius Sancti; dummodo tamen contraria argumenta non occurrant. In hoc genere extrema cavenda sunt, videlicet & facilis credulitas, & severior critice. Quoties adsint coniecturae fraudis, & imposturae, quae non tam raro accidunt, difficiliorem in adhibenda fide te exhibeto. Si prudens suspicio doli, fraudisque non occurrit, non est cur fidem deneges. Cur testimonium viri gravis, & probi reiicere debes, nisi aequale, vel quasi aequale dubitandi fundamentum habeas? Plures, inquis, doli & fraudes ab impostoribus avaritiae, & quaestus caussa perpetrantur. Verum habet. Sed hinc solum consequitur, caute prudenterque te habere opus esse, antequam assensum praebeas. In omni commerciorum genere fraudes, & doli accidunt veteratorum hominum iniquitate. Propterea ne ab omni societate, & contractu abstinendum? Eam ergo in colendis reliquiis prudentiam adhibe qua in aliis gravibus negotiis uteris.

X. Quæst. IV. *Quas reliquias approbare valet Episcopus, ut eædem publico cultui exponantur?* Resp. Ut iam indicatum est, eas tantum Episcopi reliquias recognoscere, & approbare pro cultu publico valent quæ sunt alicuius vel Beati, vel Sancti a Romano Pontifice canonizati, ut habetur ex *cap.* Fin. *de reliq. & venerat. Sanct.* Quod verum habet de reliquiis recenter inventis. Siquidem antiquorum Sanctorum reliquiæ, quæ populi christiani universali consuetudine adoratæ semper fuerunt, non est cur Episcopi eas approbare non debeant; tametsi Sancti illi non fuerint consueto solemni ritu in Sanctorum albo a Romano Pontifice recensiti. Quoniam hæc perennis & universalis traditio pro solemni canonizatione habetur. Si dubium aliquod grave occurrat super reliquiarum abusu, hæc decernit Concilium Tridentinum. *Si aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua gravis quæstio de his rebus incidat, Episcopus, antequam controversiam dirimat, Metropolitani, & comprovincialium Episcoporum in Concilio provinciali sententiam expectet: ita tamen ut nihil inconsulto sanctissimo Romano Pontifice, novum, aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernatur.* Sess. xxv. de invocat. Sanct.

XI. Quæst. V. *Licitum ne est authenticas reliquias collo suspensas secum deferre?* Resp. Omnes fatentur licitam esse eiusmodi delationem: quia hæc cedit in cultum & venerationem Sanctorum quorum sunt reliquiæ istæ. Ut tamen licita sit delatio isthæc, abesse oportet periculum obscænitatis, pollutionis, & indecentiæ, prout communiter abest. Neque enim quocumque ipsius delatoris peccato hæ reliquiæ polluuntur, aut indecentiam patiuntur; sed tunc indecentia, aut pollutio reliquiarum contingit, cum in ipsam aliqua irreverentia, derisio, vel contemptus exercetur. Hinc qui fornicatur, furatur, aliudve crimen perpetrat, non est dicendus sacrilegus in reliquias quas cultus caussa secum defert, quia hæc peccata cultui reliquiarum directe non opponuntur: nihilque prohibet furem, mœchum, aliosque flagitiosos Catholicos colere reliquias suas, quamvis plura exerceant scelera. Aliquam tamen irreverentiam adesse, Christianum his sacris ornatum symbolis Deum offendere, nemo est qui inficias ire valeat; sed quod grave sacrilegium dici debeat, nullum adest solidum fundamentum.

XII. Quæst. VI. *Peccat ne qui sacras reliquias furatur devotionis caussa?* Resp. Sententia communis est, nullum perpetraturum peccatum Christianum illum qui ab infideli sacras reliquias surriperet: quia illas irreverentiæ & pollutionis periculo subduceret, & ab iniusto possessore illas vindicaret: iniuste quippe infideles sacra hæc pignora possident. Qui vero ab alio Catholico reliquias furatur, dubio procul sacrilegum furtum perpetrat. Quandoquidem, licet temporali pretio reliquiæ sacræ non sint subiectæ; tantæ tamen apud fideles æstimationis sunt, ut grave spirituale damnum patiatur possessor qui invitus tanto thesauro spoliatur. Quid, si reliquia parva sit, erit ne eiusdem furtum grave sacrilegium? Furti malitia non pon-

ponderatur magnitudine, aut parvitate, sed raritate, & æstimatione reliquiæ. Minima crucis sacrosanctæ, spineæ coronæ, aut alterius raræ reliquiæ particula maximo in pretio habetur; & qui invitus eadem spoliatur, magna afficitur tristitia, gravique incommodo. Quare similium reliquiarum furtum, etiam in minima quantitate, grave sacrilegium est. Neque hinc tricandi ansam arripias, non omnes Sanctorum reliquias esse eiusdem valoris: quoniam nunc furti quantitatem metimur, non ex valore quem habent reliquiæ sacræ absolute, & per se acceptæ; sed ex offensa possessori irrogata tali furto. Omnes enim sacræ reliquiæ cuiusque terreni pretii limites transiliunt. Verum quia una præ alia difficilius, aut facilius acquiri potest; ideo maiori, vel minori turbatione, & iniuria afficitur qui eadem spoliatur.

XIII. Quæst. VII. *Licitum ne est Principi in bello iusto ex urbibus illis a se expugnatis reliquias extrahere, & alio transferre?* Resp. Adfirmat P. Ioannes Ferrandus *in disq. Reliq. Lib. I. cap.* VIII. *art.* 3. eo quod bona etiam inter Christianos iusto bello parta ad victores pertinent. Verum hæc opinio merito a Theologis communiter reprobatur. Siquidem reliquiæ sunt bona Ecclesiæ, quæ ob delictum civitatis occupari nequeunt: suntque a laicali iurisdictione exemptæ, & huic Ecclesiæ affixæ, & in Dei cultum destinatæ. Consuetudo quoque id confirmat: ipsi enim Principes ab eiusmodi sacrariis expoliandis abstinent etiam in civitatibus iure belli captis. Bellum siquidem iustum iura temporalia, secus spiritualia, spectat.

XIV. Quæst. VIII. *Licita ne est venditio, & emptio reliquiarum?* Resp. Negans sententia ex iis quæ dicta sunt, constat. Res enim spirituales nullo temporali pretio subiacent: & qui spiritualia temporali pretio comparat, simoniæ labe inquinatur. Quin in reliquiarum usu, & donatione omnis turpis quæstus suspicio absit oportet. Quare Concilium Tridentinum *sess.* XXV. *decr. de invoc. Sanct.* hæc præcipit. *In reliquiarum veneratione omnis turpis quæstus eliminetur.* Hinc tamen minime sequitur, vetitum esse ab infidelibus, soluto pretio, sacras reliquias comparare: quia tum pretium non solvitur pro valore reliquiarum; sed ut reliquiæ subtrahantur irreverentiæ, & profanationi infidelium. Vexatio redimitur, non res sacra emitur. Neque illicitum videtur custodi reliquiarum pecuniam aliquam dare, ut reliquias sacras visendas præbeat; dummodo pecunia hæc solvatur absque ullo pacto, & ob incommodum, ac laborem corporeum, cui succumbit custos, & in grati animi testimonium. Ceterum illicitum foret pacto inito expresso vel tacito inducere custodem ad ostendendas reliquias pretio constituto.

XV. Quæst. IX. *Est ne simoniæ peccatum exponere sacras reliquias videndas, ut inde largiores eleemosynæ offerantur?* Resp. Duplicem aliqui Theologi intentionem distinguunt in exponente reliquias: magis principalem unam, minus principa-

cipalem alteram. Si intentio eleemosynarum sit minus principalis, nullam contingere culpam asserunt; peccari vero, si intentio hæc principalis sit. Alii absolute illicitum hoc esse contendunt. E contrario Castropalaus *tract.* VIII. *disput.* 1. *punct.* 6. *num.* 18. Leander *disp.* IV. *quæst.* XXXIII. Salmanticenses *tract.* XXI. *cap.* X. *punct.* 9. *num.* 115. defendunt, non peccaturum mortaliter eum qui etiam principaliter in reliquiarum ostensione intenderet eleemosynarum acquisitionem; dummodo nullum interveniret pactum: quia, inquiunt, ostensione reliquiarum intendere acquisitionem eleemosynarum non est eas venales exponere; nec turpis quæstus committitur, quia non intervenit pactum, vel conventio. Qui hac intentione reliquias ostendunt, movere fideles dumtaxat intendunt ad eleemosynas erogandas; secus vero eos ad id obligare. Sed intendere liberalem eleemosynarum largitionem ostensione reliquiarum non est simonia. Ergo licitum id erit; aut saltem non culpa mortalis: *quia* (inquiunt Salmanticenses) *saltem venialis abesse in hac intentione nequit; cum detur deordinatio aliqua a virtutis religionis fine*.

XVI. Hæc opinio mihi non probatur, eo quod Concilium Tridentinum præcipit ut in reliquiarum veneratione omnis turpis quæstus eliminetur. Porro qui principaliter quæstum in hac veneratione intendit, eliminat ne omnem turpem quæstum? Vir quippe iste quæstum reapse assequitur in eleemosynarum ampla largitione, quarum intuitu potissimum, atque ob hunc potissimum finem reliquias visendas exponit. Homo iste pravam habet intentionem. Quid ergo ad sacrilegam simoniam deest? Pactum, & conventio, respondent Salmanticenses. At hoc non aliud concludit quam quod non interveniat simonia realis extrinseca ex utraque parte. Hoc tantum evincit, largientes eleemosynas immunes esse a culpa: quia absque ulla prava intentione Deo offerunt sua bona in Sanctorum memoriam. At numqnid absque hoc pacto, & conventione peccare nequit ille qui ob merum putumque quæstum reliquias exponeret videndas? Numquid simonia mentalis peccatum non est? Qui vero mente intendit temporale emolumentum ex re spirituali, & hac principali intentione reliquias exhibet videndas; qua ratione excusari a simonia mentali valet? Quod non intendat eleemosynas tamquam pretium, sed tamquam liberalem elargitionem? Verum hæc præcisio parum confert ad purgandam a simoniæ labe præfatam intentionem. Quoties enim *principaliter* quis intendit temporale pro re spirituali, is sane simoniæ reus est. Quid plura? Nonne ipsi Salmanticenses fatentur, præfatam intentionem inordinatam esse, & veniali culpa non carere? Porro, si fatentur hanc intentionem a recto religionis fine & ordine deflectere; cur venialis, non autem letalis erit intentio isthæc; cum sit in materia gravi? Quæstus temporalis pro re sacra suapte natura vitiosus est. Ergo qui illum principaliter intendit, graviter peccat.

XVII. Quæst. X. *Est ne aliqua pœna constituta contra reliquiarum fures?* Resp. Iure

Iure communi nullam latam esse pœnam contendit Suarez *Tom. V. in III. Part. disp.* xxII. *sect.* 2. *num.* 9. Sanchez *Lib. II. cap.* xlIII. *num.* 14. Castropalaus *disp.* II. *punct.* 6. *num.* 21. Affirmant vero communiter latam esse excommunicationem a Gregorio XIII. in constitutione quæ incipit *Pontificiæ sollicitudinis*, potissimum adversus eos qui ex cœmeteriis, cryptis, vel catacumbis Romanis sacras furantur reliquias: quam pœnam extendit præfatus Pontifex adversus eos omnes qui ex quibusvis locis sacris reliquias surripiunt. Huic pœnæ subiectos esse Prælatos Regularium docent, dum hi particulas corporum beatorum in Ecclesiis propriis quiescentium recidunt, ut easdem donent, alienentque: quoniam præfatæ reliquiæ inter bona Conventuum pretiosa computantur: quod tamen intelligendum est de reliquiis insignibus thecis inclusis.

XVIII. Quæst. XI. *Licitum ne est cereos agnos venerari?* Resp. Omnes Catholici adfirmant, eiusmodi sacros agnos dignos esse veneratione, ut ceteras res sacras: sunt enim a summis Pontificibus solemni ritu destinati in cultum sacrum, suntque imagines Dei, qui eorumdem venerationem toties confirmavit pluribus miraculis.

XIX. Quæst. XII. *Vetitum ne est præfatos agnos sub excommunicationis pœna pingere, vendere, & tangere?* Resp. Gregorius XIII. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ prohibait eiusmodi sacros agnos coloribus, minioque depingere, aurum, vel colorem aliquem eisdem addere: cuius constitutionis initium est *Omni certo studio*. Minime tamen vetitum est eosdem thecis includere etiam pretiosis; dummodo albi, & nitidi, nullo adiecto colore, miniove serventur. Ad venditionem quod attinet, certum est penes omnes Catholicos, res sacras venditioni, vel emptioni subiectas non esse. Licitum vero est pretium accipere, & dare pro materia ex qua cerei isti confecti sunt; sicuti & calices, aliæque res sacræ ratione materiæ venduntur. Cavendum tamen ne sub hoc materiæ velo avaritia, & simonia latitet. Nam si quis prætextu materiæ, aut thecæ, in qua agnus includitur, pretium ultra limites iustos augeret, præscius quod emptor pretium soluturus sit, ut cereum sacrum assequatur, non evaderet sacrilegæ avaritiæ, & simoniæ labem. An postea licitum sit laicis eiusmodi cereos agnos tangere, negant aliqui. Sed mihi videtur, nullam perpetraturos culpam viros illos, aut mulieres, quæ reverenter, & devotionis, aut necessitatis caussa eosdem tangerent: idemque assero de ceteris sacris reliquiis quas fideles secum deferunt, & ad manus quotidie habent. Nimis profecto absonum videtur, Catholicos, qui cultum reliquiarum foventes easdem collo suspensas deferunt, ob solum reverentem contactum culpæ reos damnare. Quid, si theca in qua inclusus est agnus, frangatur? Abstineant ergo sive laici, sive Ecclesiastici a contactu profano, minusque decenti. Ceterum eos osculentur, tangantque, devotione, aut necessitate urgentibus.

XX.

XX. Quæſt. XIII. *Quæ veneratio veſtibus ſacerdotalibus, vaſis ſacris, & templis debetur?* Reſp. Quod vaſa ſacra, templa, & ornamenta in Dei cultum deſtinata, digna ſint veneratione, Catholicorum nemo inficiatur. Porro, cum hæc omnia ad Deum colendum ſint inſtituta, planum eſt latriæ cultu eſſe adoranda, quia Deus in iiſdem adoratur: idque definitum eſt in Concilio generali VII. *act.* VI. ubi hæc habentur. *Domine, præter te neminem novimus, nomen tuum vocamus. Teſtis eſt ipſe beatorum Angelorum exercitus: teſtis Apoſtolorum, Prophetarum, Martyrum, & ſanctorum Patrum cœtus. Ad recordationem autem ſenſitorii noſtri, ad tuam gloriam, quo ad magnificentiam, & figuram divinæ crucis tuæ adducamur, evangelicam narrationem, & imaginum picturam habemus: habemus item & alia plurima conſecrata vaſa: hæc, quia in nomine tuo facta ſunt, & conſecrata, exoſculamur.* En quomodo paucis verbis Concilium omne idololatriæ periculum amoliatur, dicens, quod Catholici neminem præter Deum, unum, trinumque adorent: quod imagines adhibeamus ad ſenſus noſtros in Dei cultum erigendos excitandoſque: in hunc finem ſacros Evangelii codices, vaſa ſacra, & alia ornamenta habemus. Quemadmodum ergo cultu latriæ Dei imagines adoramus, ſic quoque eadem adoratione templa, vaſa ſacra, & cetera ornamenta divino ſervitio addicta colimus. Idque clarius docet Epiphanius nomine Concilii loquens *act. cit. ſ.* Hæreticis proprium. *Hæc igitur nos, qui Deo ſoli & uni latriam exhibemus in ſpiritu & veritate, ſcientes, quæcumque illi offeruntur, aut conſecrantur; ſive divina fuerit crucis venerandæ figura, ſive ſacer Evangelii codex, ſive venerandæ imagines, ſive ſacra vaſa, ea amplectimur, & veneramur; ut qui ſpem habeamus ſanctificationis ab ipſis reddendæ, & illis ob id adorationem honorificam exhibemus. Adorate enim, ait* [*Pſalm.* LXXXXVIII.] *ſcabellum pedum eius, quia ſanctus eſt ipſe. Quam ob cauſam Gregorius Theologus in ſermone Natalium Domini ſic inquit: Bethlehem honore affice, & præſepe adora, & contrectatione ſancta ſunt.* Conſule, ſi lubet, etiam D. Thomam 2. 2. *quæſt.* LXXXXIX. *artic.* 3. Ratio obvia eſt. Nam ideo ſacræ imagines Dei, & Chriſti Domini adoratione latriæ coluntur, quia ſacra ſymbola ſunt, quæ nobis ad Deum, divinaque myſteria repræſentanda ſunt inſtituta: eo ergo cultu quo colitur Deus, adoranda ſunt. Hæreticorum nugæ iam ſupra repulſæ ſunt.

XXI. Quæſt. XIV. *Quomodo calices, corporalia, & aliæ res ſacræ tangi a laicis poſſunt?* Reſp. Plura extant decreta quæ laicis vetant tangere vaſa ſacra, ut calices, pallas, corporalia, caſulas, & alia ornamenta ab Epiſcopo benedicta, præſertim *cap.* Sacratas *diſt.* XXIII. item *cap. Sancta hac apoſtolica.* Quæ tamen decreta quantum ad omnia vim modo non habent. Nam communi uſu receptum eſt tam viros, quam mulieres licite tangere caſulam, & alias ſacras veſtes ab Epiſcopo benedictas; maxime cum adeſt iuſta cauſſa eaſdem lavandi, reficiendi

di &c. Vasa quoque non consecrata reverenter tangi a laicis valent, secus post consecrationem. Quare absque veniali culpa nequeunt laici tangere calicem consecratum, etiam vacuum, patenam, & corporalia. Idque probat Suarez: quia summi Pontifices privilegium impertiti sunt Religiosis laicis Minorum, & Societatis Iesu, ut possint vacuos calices, patenam, & alia vasa consecrata immediate tangere, maxime dum Ecclesiis inserviunt: quod argumento est, eosdem communi iure contrectare illa minime posse. Qui tamen prima tonsura initiati sunt, ab hoc contactu non prohibentur. Calix vero continens sanguinem Christi, necessitate sublata, a solo Sacerdote, vel Diacono tangi licite valet. Necessitate vero urgente, etiam ipsum corpus Christi a laicis tangi valet; ut si hostia consecrata in terram caderet, absente Sacerdote, a quoquam elevari summa cum reverentia deberet, & Sacerdoti quamprimum tradi in sacrario reponenda. Similiter, si Sacerdoti communicanti caderet particula consecrata in sinum mulieris, ab hac reverenter, non a Sacerdote, elevari deberet. Nec enim Dominus qui corpus suum sacratissimum tangendum praebet linguae, ori, faucibusque mulieris, se tangi digitis eiusdem dedignatur, necessitate urgente servandae modestiae, atque periculum, scandalumque amoliendi caussa.

XXII. Corporalia, & purificatoria tangi diximus posse a laicis Regularium vi privilegii, dum sacristiae inserviunt. Numquid etiam eadem lavare poterunt? Distinguunt communiter Auctores tres lotiones. Plura referri privilegia solent vi quorum Fratres laici Ordinum regularium, & Moniales possint corporalia, & purificatoria tangere, ac lavare. Verum his omnibus missis, standum est consuetudini ubique obtinenti, videlicet primam lotionem a Sacerdotibus, vel Diaconis esse faciendam. Ex privilegiis quae in favorem laicorum Fratrum adducuntur, non aliud eruitur, quam quod valeant praefata tangere, dum sacristiae inserviunt; secus quod valeant eadem lavare. Porro iura quae vetant eiusmodi lotionem, sunt valde manifesta; quaeque ipsa praxi, & consuetudine iam dicta fortiora evadunt: ideo pro certo habendum, primam corporalium, & purificatoriorum lotionem Sacerdotibus, & Diaconis servatam esse: & haec est communior Theologorum opinio.

XXIII. Quaest. XV. *Res sacrae converti ne licite possunt in usus profanos?* Resp. Primum certum est, grave scelus esse uti rebus sacris, usquedum retinent suam formam, in profanos usus; ut si quis calicem in communi mensa ad bibendum adhiberet. Quoniam talis usus esset manifestus contemptus. Rex Balthassar morte a Deo plexus fuit, quod vasa domus Dei adhibuerit ad mensam: quia, ut habetur Levit. XXVII. *quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino*. Legatur D. Thomas 2. 2. *quaest.* LXXXVIII. *art.* 11. quoniam in re exploratissima non vacat prolixius immorari.

XXIV. Quare reiicienda est absolute spectata sententia Ioannis Dicastillo, qui

ex Henriquez docet tract. v. de sacrif. Miss. disp. IV. num. 231. *non videri mortale, sed morem esse pro comœdiis honestis* (quod ego intelligerem pro comœdiis sacris) *& intra Ecclesiam, uti illis vestimentis; & mihi placet, maxime ad repræsentandum aliquem sanctum Presbyterum, aut Diaconum, aut aliquod simile, iudicio prudentis determinandum*. Hunc quem Dicastillus morem vocat sibi tantum notum, ceteris autem omnibus incognitum, sacrilegum esse abusum, omni circumstantia sublata, adeo compertum est, ut nulla opus sit probatione. Vestes igitur sacras, vasa Deo dicata licebit in scenas inducere? Legatur Tridentinum *sess.* IV. *decr. de edit. lib.* Quid quod dum hæc excusare Dicastillus contendit, scelestiora efficit? Scenarum turpitudinem templorum sanctitate obtegere ille credit. Qui sacras vestes in profanum theatrum induceret, sacrilegium perpetraret, Qui vero templa in theatra, altaria in scenas convertit: qui templa una cum vestibus sacris profanat: qui comicorum, & histrionum impudentem artem exercent in sacris locis, hi sunt ab iniquitate immunes? Horrent hæc piæ aures, & magis detestatione quam impugnatione reiici illa debent. Res sacræ ritu sacro, & ab Ecclesia probato, non comico, & theatrali, repræsentandæ sunt.

XXV. Quamquam res sacræ scissione, & fractione benedictionem, & consecrationem amittant; non inde tamen sequitur licitum esse earumdem usum in profanum convertere. Idque probat Angelicus canonum auctoritate inducta III. Par. quæst. LXXXIII. artic. 3. ad 3. *Propter hoc etiam quod aliquam spiritualem virtutem adipiscuntur per consecrationem in eadem distinctione* (dist. 1. de consecr. cap. XXXVI. Ligna Eccles.) *statutum legitur: Ligna Ecclesiæ dedicata non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in Monasterio Fratribus; in laicorum autem opera non debent admitti. Et ibidem legitur* (cap. XXXIX.) *Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, aut in pariete, aut in fossis pavimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur*. Addendum, ligna Ecclesiæ dirutæ applicanda non esse neque in Monasteriorum communes usus, ut ad coquinæ ignem, vel ad repastinandas vineas; sed vel ad capitulum, dormitorium, aliave religiosa loca, ut reverentia sacris rebus debita servetur. Quod in laudato capite de consecratione statuitur pro altaris palla, & cathedra; idem de sacerdotalibus vestimentis, aliisque Ecclesiæ ornamentis dicendum. Quin addit Sylvester *verb.* Benedictio *quæst.* VII. lapides Ecclesiæ dirutæ in Monasteriorum ædificia convertendos esse. Consule Suarez *III. Part. disput.* LXXXI. *sect.* 8. Salmanticenses *tract.* XXI. *cap.* X. *punct.* 11. §. 2. Azorium *Tom. II. inst. Lib. IX. cap.* IX. *quæst.* VII.

XXVI. Quæst. XVI. *An vasa sacra, postquam fracta sunt, vendi valeant?* Resp. Ut eiusmodi vasa in profanum usum converti, & venalia exponi valeant, debent

igne

igne, vel ferro ita amittere priorem formam, ut nihil eiusdem remaneat, itaut auri, argentique communis materia appareat. Tunc enim, cum nil sacri in iis conspiciatur, nihil quoque est quod profanetur. Quare non caret irreverentia, & sacrilegio calices vendere, oppignorari etiam ad usus sacros sub prætextu quod vendantur non ut consecrati, sed ut constant materia venali. Spectandæ tamen sunt circumstantiæ, & potissimum finis, ac necessitas. Vestimenta sacra, etiam concisa, non debent in usus profanos converti, aut vendi: quia istorum materia nequit, sicut illa calicis, aliorumque vasorum, penitus transmutari. Quare vel comburenda, aut ad resarcienda alia sacra vestimenta adhibenda sunt. Quandonam calix, aliaque sacra vasa, & ornamenta Ecclesiis deputata benedictionem, & consecrationem amittant, consule Barbosam *de offic. & potest. Episcopi par.* 11. *alleg.* 27.

XXVII. Quæst. XVII. *Res profanæ converti ne in usum sacrum possunt?* Resp. Adfirmant communiter Theologi, dummodo, deleta artificiosa forma, ad formam reducantur aptam & consuetam pro muneribus sacris obeundis. Neque aliqua difficultas in oppositum urget: immo omnia ornamenta sacra ex communi materia conficiuntur. Accedit praxis communis, qua pretiosæ matronarum, viduarumque vestes in Sacerdotum casulas, & alia Ecclesiæ ornamenta tandem convertuntur. Sacra enim benedictione quælibet profana macula deletur. Quid quod vel ipsas laicorum domos in templa sacra aliquando Pontifices summi commutarunt? Sic Marcellus Papa S. Lucinæ, & Urbanus S. Cæciliæ domos in Ecclesias Deo consecratas dicarunt; & Bonifacius IV. amplum illud, & magnificentissimum Pantheon, Ethnicorum olim templum, in Ecclesiam convertit forma immutata, & benedictione, atque consecratione adiecta.

DIS-

DISSERTATIO II.

DE VITIIS OPPOSITIS RELIGIONI, SEU DE SUPERSTITIONE, EIUSQUE SPECIEBUS.

CAPUT I.

Definitio, ac divisio superstitionis.

I. Superstitio describitur a D.Thoma 2.2.*quaest.*XCII. *art.*1. his verbis. *Superstitio est vitium religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.* Perspicua sunt omnia.

II. Superstitionem primum in duas species Angelicus tribuit *loc. cit. art.* 2. Altera nuncupatur *ex modo indebito colendi Deum*; altera *ex parte obiecti quod colitur.* Prima cultum debitum Deo offert, sed modo indebito: secunda cultum Deo debitum creaturae exhibet. *Diversificantur ergo superstitionis species primo quidem ex parte modi; secundo ex parte obiecti. Potest enim divinus cultus exhiberi vel cui exhibendus est, scilicet Deo vero, modo tamen indebito; & haec est prima superstitionis species: vel cui non debet exhiberi, scilicet cuicumque creaturae; & hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species dividitur secundum diversos fines divini cultus.* Primam superstitionem modi indebiti dividit Angelicus *quaest.* XCIII. *art.* 1. in alias superstitiones: quarum prima in eo est sita quod Deo tribuatur cultus falsus, seu perniciosus, qui falsus esse potest ob rem significatam; ut si quis Iudaeorum caeremoniis nunc Deum adoraret; vel si falsis miraculis quis intenderet fidem catholicam confirmare; aut divinis officiis turpia misceret. Potest itidem esse falsus, atque perniciosus ex intentione colentis; ut si quis se fingeret Ecclesiae Sacerdotem, & sacrificia offerret: qui cultus falsus ex parte colentis non modo in publico, sed etiam in privato contingere potest. Exempla adducit Caietanus in Comment. *ad hunc artic.* in ieiunio, & oratione: ut si quis contra modum Ecclesiae ieiunaret in dominica; aut oraret sic in propria persona, ut nullum haberet respectum ad Ecclesiam, cum praeceptum orandi in persona Ecclesiae a Domino impositum sit. *Orabitis: Pater noster: Panem nostrum: Dimitte nobis.* Quare qui hanc precem pro se tantum Deo offerret, cultu falso Deum coleret. Quae tamen hoc in sensu intelligenda sunt, dum quis positive vellet a participatione istius precis ce-

ceteros fideles excludere; aut vellet die dominico ieiunare, nulla habita ecclesiasticæ disciplinæ ratione, sed ut ipse peculiarem ritum institueret. Nullius vero superstitionis reus esset qui spiritu pœnitentiæ actus diebus dominicis ieiunaret, non ut singularem disciplinam inveheret, sed ut carnem fortius spiritui subiiceret, pœnasque peccatis debitas persolveret: similiter qui dominicam precem Deo offerret pro semetipso, absque intentione excludendi alios fratres.

III. Altera superstitionis species ex parte modi indebiti colendi Deum est, quando superfluus cultus Deo tribuitur, ut subdit idem Angelicus. *Si autem aliquid sit quod, quantum est de se, non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc quod mens hominis feratur in Deum, aut quod carnis concupiscentiæ inordinatæ refrenentur, aut etiam si sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem, quæ secundum Augustinum pro lege habenda est, totum hoc reputandum est superfluum, & superstitiosum: quia in exterioribus solum consistens, ad interiorem Dei cultum non pertinet. Unde Augustinus in Lib. de vera Relig. inducit quod dicitur Luc.* XVII. Regnum Dei intra vos est, *contra superstitiosos, qui scilicet exterioribus principalem curam impendunt*. 2. 2. quæst. XCIII. art. 2. Itaque qui aliquos precandi modos sibi ex arbitrio præstitueret, ut si vellet tantum post solis ortum orare, aut Missam Sacerdotis qui vocetur Antonius, & non alio nomine, aut cum tot candelis, & non pluribus, nec paucioribus, aut istius, & non alterius coloris, audire; aut si, missis cæremoniis ab Ecclesia constitutis, ex arbitrio alias sibi fingeret; reus esset superstitionis: nec illi proficeret intentio hæc omnia dirigendi in proprium profectum: quoniam exterior cultus contra Ecclesiæ statuta vitiosus est: ergo nulla purgari intentione valet a culpa superstitionis. Ignorantia tamen, potissimum in levioribus, iuncta bonæ intentioni, a culpa, ut ego quidem arbitror, excusare potest.

IV. Secunda superstitionis species ex parte rei cultæ, est, cum exhibetur cultus, inquit D. Thom. 2. 2. quæst. XCII. art. 2. *cui non debet exhiberi, scilicet cuicumque creaturæ: & hoc est aliud superstitionis genus, quod in multas species dividitur secundum diversos fines divini cultus*. Quoniam, si cultus in divinam reverentiam institutus creaturæ offertur, appellatur *idololatria*. Alio modo cultus divinus institutus est, ut homo instruatur a Deo, quem colit. Porro si, Deo spreto, dæmones consulit, aliquo inito tacite, vel expresse pacto; tunc contingit secunda superstitionis species ex parte rei cultæ, quæ asseritur *divinatio*. Tertia tandem superstitionis species ex parte rei cultæ est, cum divinus cultus, qui ordinatur ad directionem actuum humanorum secundum instituta Dei, qui colitur, offertur dæmoni, a quo petitur auxilium: & dicitur *vana observantia*. Hæc tria, inquit Angelicus, *tangit Augustinus in Lib. II. de Doctr. Christ. dicens, superstitiosum esse quidquid institutum est ab hominibus ad facienda, & colenda idola pertinens; &*

hoc pertinet ad primum : & postea subdit : Vel ad consultationes , & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata; quod pertinet ad secundum : & post pauca subdit : Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ, & cetera huiusmodi ; quod pertinet ad tertium.

V. Quæst. I. *Quodnam peccatum sit superstitio ex modo indebito colendi Deum?* Resp. Ut ex dictis constat, duo sunt superstitionis genera; alterum ex parte modi Deum colendi; alterum ex parte rei cultæ. De primo superstitionis genere in præsens quærimus. Et primum dicimus, quod exhibere Deo cultum falsum , sive ratione rei significatæ, sive ratione colentis, natura sua peccatum est mortale : siquidem mendacium perniciosum in re gravi peccatum letale est . Porro superstitio est mendacium perniciosum in re gravi, in materia nempe religionis , cui gravem infert iniuriam. Ergo genere suo peccatum grave est. Ita Caietanus in 2. 2. *quæst.* XCIII. *art.* I. Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* III. *Lib. II. cap.* II. Salmanticenses *tract.* XXI. *cap.* XI. *punct.* I. Leander *tract.* IX. *disp.* I. *quæst.* IV. Hinc peccarent mortaliter qui vitulum Deo sacrificarent, sabbata custodirent, se circumciderent iuxta ritum mosaicæ legis.

VI. Quæst. II. *Est ne peccatum grave profana, & turpia divino officio immiscere?* Resp. Omnes affirmant , peccatum esse superstitionis indebiti cultus, qui falsus est respectu colentis, & divini cultus fini omnino contrarius. Eo quippe spectat divinus cultus, ut ad cælestia corda erigat, moveatque : turpia vero, & profana incitant ad carnalia. Advertendum tamen, quod si ea quæ admiscentur , nihil turpitudinis præferant, sed tantum vana sint, & non sacra, non sunt statim mortalis culpæ damnanda; tamen veniali culpa numquam carent . Quin addo, non in levi periculo eos versari qui divinas laudes , vel ipsam sacratissimam passionem cantu quodam musicali, & profano in Ecclesiis in ipsa sacrosancta dominicæ passionis hebdomada e suggestu recitant, plausumque insanientis turbæ concitant, & conquirunt. Vah sacrilegum morem! Eo ne res religionis nostræ devenit, ut sacratiora mysteria nostra profano ritu ad demulcendas aures , & titillandos popelli sensus celebrentur? Quid namque Ecclesiæ est cum theatris , & cum histrionibus? Sed de hoc alibi.

VII. Quæst. III. *Qui falsas reliquias adorandas proponit, qui miracula commentitia prædicat, peccat ne letaliter?* Resp. Gravissimum superstitionis flagitium hunc perpetrare, fatentur omnes : quoniam gravem irrogat iniuriam religioni , quæ fictitiis sive miraculis, sive reliquiis confirmari non indiget. Nec pia intentio augendæ devotionis criminis reatum aufert. Diminuitur enim, non augetur, religionis cultus his figmentis.

VIII. Quæst. IV. *Est ne mortale peccatum die dominico a carnibus abstinere , atque ieiunare?* Resp. Superstitionis damnandos esse qui diebus Paschatis a carnibus absti-

stinent, qui votum edunt eiusmodi diebus ieiunandi, defendit nulla adiecta distinctione Leander *tract. IX. disp. I. quaest. IX.* aliosque huius sententiae patronos laudat. Ieiunare vero die dominico nullum esse peccatum docet. Verum prior Leandri sententia falsa absolute est: idque constat experientia plurium sacrorum Ordinum, qui perpetuo a carnibus abstinent. Quem poenitentiae ritum tantum abest ut superstitionis damnet Ecclesia; quin potius illum approbat & commendat. Intentio ergo ieiunantium spectanda est. Superstitione pollutum fuit Manichaeorum ieiunium diebus dominicis destinatum, quod in contemptum resurrectionis Christi Domini institutum erat. Qui vero ieiunant, ut carnem, sensusque effrenes cohibeant, non contemnunt, sed colunt Ecclesiae disciplinam. Quare nec mortaliter, nec venialiter peccaret qui hoc animo carnis affligendae dominicos dies ieiunio transigeret: eo vel maxime quod extincta nunc sit Manichaeorum haeresis; atque adeo nulla sit scandali occasio. Consultius tamen est se ad Ecclesiae ritum conformare, hisque diebus ieiunio abstinere, nisi aliqua peculiaris ratio urgeat; quemadmodum urget debitum abstinendi etiam praefatis diebus a carnibus respectu illorum qui voto, aut lege ad id tenentur. Hinc colligas, quod superstitio cultus superflui potest esse mortalis, vel venialis iuxta gravitatem materiae, & colentis intentionem. Quando enim pio animo superfluus cultus exhibetur vero Deo, gravis cultui religioso non fit iniuria, scandalo sublato. Quare culpae magnitudo ex his circumstantiis colligenda est.

CAPUT II.

Sub examen inducuntur plures casus, in quibus latitet ne superstitio declaratur.

I. PRO certa omnium quae dicturi sumus, resolutione, illud semper prae oculis habendum est, quod tunc superstitio in aliquo opere contingit, quando ad aliquem producendum effectum caussa adhibetur quae nec vi sua, neque institutione divina ullo modo influere in talem effectum valet. Spectanda est ergo connexio caussae cum effectu; &, cum nulla appareat, sed extrema prorsus disparata sint, tunc superstitionis crimen serpit. Porro claritatis gratia nonnulla exempla subiiciam, quibus allata doctrina confirmetur.

II. Superstitionis rei sunt qui zona praegnantis campanam pulsant, ut prosper eveniat partus: quia nulla caussam inter & effectum connexio intercedit. Superstitiosa quoque est proiectio imaginis alicuius Sancti in flumen, aut eiusdem ad ripam suspensio pro pluvia obtinenda, ob allatam rationem. Nulla vero esset superstitio, si in fluvium, vel ignem res sacra proiiceretur ea spe, ut Deus inter-

 ces-

cessione talis Sancti moveatur ad extinguendum ignem, aut intumescentem fluvium intra ripas cohibendum. Superstitiosæ vero sunt preces quibus sagæ benedicunt rosaria pro parturientibus. Superstitio itidem est aliquos definitos alicuius psalmi versus recitare ad compescendos canum latratus, ad impediendum fluxum sanguinis, aliumve morbum cum vana infallibilis eventus credulitate; secus, si devote eos recitet aliquis ad divinam opem implorandam. Superstitiosa pariter sunt verba quæ in equorum aures insufflari ad expellendos dolores intestinos solent.

III. Qui ieiunant pane & aqua die S. Stephani Protomartyris ea certa credulitate, ut, etiam si gravibus ictibus percutiantur, non sint morituri; quive certas preces recitant ea firma persuasione, ut morte subitanea non sint occubituri, superstitione non carent: quia plus iusto talibus precibus fidunt: si tamen Deo preces fundant, ut a funesta morte liberentur, nullam perpetrant superstitionis culpam; quin cultum Deo offerunt, opusque bonum exercent.

IV. Superstitio manifesta est observare dies faustos, vel infaustos, ut declarat Apostolus ad Galat. IV. *Dies observatis, & tempora, & menses, & annos: timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Quod autem talis fiat dierum observatio, experientia satis constat: nam Hebræis infaustus est dies Lunæ, quod putent ea die natum fuisse Cain; Atheniensibus vero infaustus est dies Martis, Medis dies Mercurii, Phrygiis dies Iovis, Troianis dies Veneris, Persis dies Saturni; Quisque vero horum dierum faustus est ceteris nationibus. Iidem ergo dies fausti essent, & infausti. Dies omnes eiusdem naturæ sunt, nostraque vel ignavia, vel industria boni, aut mali evadunt. Quid de illis qui dies conversionis D. Pauli, Urbani, & Vincentii observant, ut futuros anni eventus hariolentur? Totum hoc versibus istis exprimitur:

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni:
Si nix, aut pluvia, designat tempora cara:
Si fuerint venti, designant prælia genti:
Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæque.

Nulla in his versibus contineri superstitionem, docet communior opinio; nec qui illos observant, superstitiosi sunt, dummodo ex illorum observatione certum colligere eventum non audeant. Sunt enim hæ vanæ populorum observationes minime curandæ, sed omnino contemnendæ. Quid enim cum die Pauli, aut Urbani ceteri dies? Tales tamen astrorum occursus contingere præfatis temporibus queunt, ut nubilum, aut serenum cælum evadat.

V. Observantia dierum quos criticos vocant, nulla est superstitio, quia nititur caussis naturalibus. Dies criticos medici vocant, in quibus de morbi qualitate iudicium ferre solent; suntque quintus, septimus, undecimus. Si his diebus febris inar-

inardescat, mortem prædicunt; si deferveat, sanitatem. Superstitio vero esset, si hi dies observarentur pro adeunda hereditate.

VI. Observatio dierum lunæ pro rerum naturalium conservatione, omni caret superstitione. Neque etenim vana est, ut quidam recentiores Philosophi contendunt: quoniam experientia constat, ligna abscissa tali die lunæ cito corrodi; diu vero sana consistere alio die recisa. Alii plures effectus recenseri possent, nisi omnibus comperti essent. Fatentur præfati Philosophi hos effectus; sed in alias caussas eos revocant. Dum olim in quodam libello legerem, pestem ex contactu nullo modo contrahi, vanamque esse hominum diligentiam in segregandis sanis ab ægrotis lue inquinatis; non aliam impugnationem adhibendam adversus hunc Auctorem censui, nisi illum inter ægrotos peste immani infectos constituere, ut sui corporis periculo suam confirmaret doctrinam quam in aliorum perniciem evulgavit. Similem confutationem mererentur illi qui negant lunam in caussas has inferiores quidquam influxus habere: scilicet ad lunæ conspectum integram noctem damnandi essent, ut inde colligerent, influat ne, an secus luna in hæc inferiora.

VII. Licita similiter est dierum canicularium pro sanguinis diminutione, sicut & anni climaterici, observantia, quod hæc naturalibus caussis nitatur. Anni climaterici dicuntur singuli septenarii, in quibus corpus humanum mutationem peculiarem patitur, ut medici contendunt. Quare observatio horum annorum per se superstitiosa non est: vana vero, falsa, & inanis esse potest, quod fortassis verum habet, ut ego quidem arbitror.

VIII. Superstitiosa est collectio herbarum die S. Ioannis Baptistæ, si ea credulitate fiat, ut existimetur plus virtutis, & efficaciæ has herbas habere, quod die istius Sancti sint collectæ. Sanctitas quippe talis diei nullam vim confert herbis illis. Si vero credatur quod herbæ eo tempore collectæ maiore sint virtute præditæ, nulla erit superstitio. Consultius tamen erit vetare populo, ad superstitionem prono, tali die herbarum collectionem. Idem dicendum de rore eodem S. Ioannis Baptistæ die collecto. Superstitiosa quoque est illusio illa qua feminæ credunt, & ova gallinæ orta die Parasceves peculiari vi pollere ad extinguendum ignem in eumdem proiecta; & olera certis diebus tacta scopis, a vermibus præservari. Superstitionem pariter redolet nolle ungues die veneris abscindere, neque die sabbati nere; vel die S. Ioannis Baptistæ arborem scindere, per quam pueri læsi ter transeant, ut sanitatem recipiant; vel anulum conficere ex pecunia oblata Crucifixo die Parasceves ad sanandum morbum contractionis membrorum.

IX. Qui ad convivium invitati nolunt sedere, si tredecim sint, timentes ne unus ex discumbentibus eo anno sit moriturus, superstitionis rei sunt: quoniam impar hic numerus nullo modo influere in mortem valet. Quid? Damnabis ne eiusmodi va-

vanos observatores letalis culpæ? Si certo non crederent eventurum effectum, sed vano quodam timore ducti id peragerent; forte ignorantia illos a gravi noxa excusaret, potissimum si discumbentes rudes sint, & idiotæ. Verum, si homines graves forent, peculiari debito obstricti ad vanas has observantias tollendas, vix a crimine eos excusarem. Criminis magnitudo non semper definiri valet: proinde malo citra limites consistere quam eos transilire.

X. Superstitionis rei sunt qui gladium quo hostem læserunt, medicamentis fovent, ut ille qui læsus est, sanitatem recipiat: item qui utuntur filo digitis appenso, a quo pendeat anulus intra vas vitreum, vel amphoram ad pulsandas, & internoscendas horas: tum ii qui certo credunt sibi quidquam mali imminere, eo quod audiunt garrire aves, ululare lupos, bovesque mugire. Superstitio tamen, saltem gravis, non videtur, si quis, populari rumore præventus, levi tantum timore ductus, eiusmodi eventus præcaveret absque ulla certa credulitate, sed potius ut cuidam innatæ levitati indulgeret.

XI. Superstitiosæ sunt preces determinatæ quæ a quibusdam fundi solent eo fine expresso, certaque credulitate, ut sibi appareat in mortis articulo B. Virgo: tum quod audax præsumptio est talis petitio; tum quod dæmon in Angelum lucis se se transformare valet, & sub specie Christi Domini, vel eius matris illos decipere. Superstitionem quoque manifestam committunt qui incantant pecus certa verborum prolatione, ne a lupis lædatur: quia eventus huiusmodi accidere nequit, nisi dæmonis arte.

CAPUT III.

De idololatria, cuius notio, & malitiæ gravitas exponitur.

I. D. Paulus omnes peccatores, potissimum voluptuosos, quorum Deus venter est, & avaros, qui pecuniarum idolo inserviunt, idololatriæ reos arguit. Hæc tamen idololatria generatim accepta, quæ per omnia mortalia crimina divagatur, eo quod omnis letaliter peccans in creatura ultimum finem constituit, haud est peculiare peccatum distinctum ab eo quod perpetratur. Idololatria, quæ est peculiaris superstitionis species, describitur a D. Thoma 2. 2. *quæst.* XCIV. *art.* I. quod sit cultus divinus exhibitus creaturæ. *Et ideo cuicumque creaturæ divinus cultus exhibetur, superstitiosum est*. Ad idololatriæ facinus perpetrandum opus est ut cultus exhibitus creaturæ *divinus* sit: quia, si creaturæ honor inferior, solique Deo non debitus, offeratur, non erit idololatria. Nomine autem *creaturæ* intelligitur creatura absolute talis. Quod si creatura accipiatur pro imagine Creatoris, & ut

Deum

Deum unice repræsentat, nulla est superstitio eidem cultum divinum exhibere; quia tum Deus in sua imagine colitur, ut dictum est alias.

II. Quinque perpetrandæ idololatriæ modos D. Thomas assignat. Primus adoratio simulacrorum: secundus adoratio creaturarum, puta cæli, terræ &c. tum adoratio hominum mortuorum: quartus adoratio creaturarum immaterialium, ut dæmoniorum: postremus adoratio mundi ut animati. Ad has quinque veluti species revocari omnis idololatria hactenus adinventa potest. Legatur D. Thomas, qui fuse hæc omnia describit, laudatque D. Augustinum, qui *Lib. VII. de Civ. Dei* pluribus capitibus rem hanc discussit.

III. Duplicem idololatriæ caussam D. Thomas *loc. cit. art.* 4. assignat: unam ex parte hominis, ex parte dæmonis alteram. Primam ex parte hominis triplicem esse docet. *Primo quidem*, inquit, *ex inordinatione affectus, prout scilicet homines aliquem hominem vel nimis amantes, vel nimis venerantes, honorem divinum ei impenderunt. Et hæc causa assignatur Sapientiæ* XIV. Acerbo luctu dolens pater cito sibi rapti filii fecit imaginem, & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit: *& ibidem etiam subditur, quod homines aut affectui, aut Regibus deservientes*, incommunicabile nomen, *scilicet divinitatis*, lignis, & lapidibus imposuerunt. *Secundo propter hoc quod homo naturaliter de repræsentatione delectatur, ut Philosophus dicit in Poetica sua. Et ideo homines rudes a principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expressive factas, divinitatis cultus eis impenderunt.... Tertio propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiam homines non considerantes, quibusdam creaturis propter pulchritudinem, seu virtutem, divinitatis cultum exhibuerunt.... Alia autem causa idololatriæ consummativa fuit ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando responsa, & aliqua, quæ videbantur hominibus mirabilia, faciendo.* De tempore autem quo idololatriæ crimen ortum in mundo fit, non una est omnium Interpretum sententia. D. Thomas in laudati articuli argumento secundo recenset varias opiniones, & tandem sic respondet. *In prima ætate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio unius Dei in mente hominum. In sexta autem ætate idololatria est exclusa per virtutem, & doctrinam Christi, qui de diabolo triumphavit.*

IV. Gravissimum esse idololatriæ flagitium, probat idem D. Thomas *loc. cit. art.* 3. eo quod natura sua sit contra Deum, cui debitus cultus surripitur, atque creaturæ tribuitur. Porro qui cultum Deo debitum creaturæ tribuit, creaturam pro Deo habet. Audiamus Angelicum ipsum, qui peccati istius gravitatem colligit tum ex natura ipsius peccati, tum ex affectu peccantis. *Gravitas alicuius peccati potest attendi dupliciter. Uno modo ex parte ipsius peccati; & sic peccatum idololatriæ gravissimum est. Sicut enim in terrena republica gravissimum esse videtur quod ali-*

quis honorem regium alteri impendat quam vero Regi : quia, quantum in se est, totum reipublicae perturbat ordinem : ita in peccatis quae contra Deum committuntur; quae tamen sunt maxima, gravissimum esse videtur quod aliquis honorem divinum creaturae impendat : quia, quantum in se est, facit alium Deum in mundo, minuens principatum divinum. Alio modo potest attendi gravitas peccati ex parte ipsius peccantis; sicut dicitur gravius esse peccatum eius qui peccat scienter quam eius qui peccat ignoranter. Et secundum hoc nihil prohibet gravius peccare haereticos, qui scienter corrumpunt fidem quam acceperunt, quam idololatras ignoranter peccantes. Et similiter etiam aliqua alia peccata possunt esse maiora propter maiorem contemptum peccantis.

V. Itaque idololatria est omnium scelerum quae religioni opponuntur, gravissimum; cum sit laesae maiestatis divinae crimen. Advertendum tamen, triplicem esse idololatriae gradum. Primus est, quando idololatria cum infidelitate coniuncta est, dum quis putat creaturam esse Deum, divinoque honore dignam : hicque ex parte peccati supremum malitiae gradum importat. Secundus est, dum quis absque infidelitate cultum Deo debitum offert creaturae, puta daemoni, quem scit non esse Deum; nihilominus, ut illum sibi propitium reddat, eidem cultum divinum impendit. Hoc etiam enorme scelus est. Postremus est, cum quis ob mortis, alteriusve gravis damni periculum vitandum cultu exteriori divino creaturam colit, & adorat absque ulla interna infidelitate. Hoc quoque grave flagitium est; ficta tamen, non vera idololatria. Hinc colliges, idololatriam malitia antecellere quidem omnibus aliis criminibus religioni, virtutibusque moralibus oppositis; secus vitiis virtutibus theologicis contrariis. Et, cum Angelicus citato loco indicare videtur idololatriam esse gravissimum peccatum inter omnia quae contra Deum committuntur, idololatriam considerat, ut infidelitati, Deique odio, a quibus proficiscitur, coniunctam; & ut est omnium aliorum criminum scaturigo. Ceterum aperte Angelicus docet 2. 2. *quaest. x. art. 3.* odium Dei, haeresim, infidelitatem, & desperationem, omnium flagitiorum gravissima esse, utpote theologicis virtutibus, quae moralibus longe praestant, opposita. Si postea idololatria ex parte peccantis spectetur; in secundo, & tertio gradu maior malitia elucere potest quam in primo, cui ignorantia culpabilis veri Dei annexa est. Quam ob caussam peccat gravius qui scienter quam qui ignoranter delinquit.

CA-

CAPUT IV.

Quid sit divinatio, quotque illius species.

I. DUos integros libros de divinatione Marcus Tullius scripsit. Sub initium primi sic eam describit. *Vetus opinio est, iam usque ab heroicis ducta temporibus, eaque populi R. & omnium gentium firmata consensu, versari quamdam inter homines divinationem.... idest praesensionem, & scientiam rerum futurarum.* De hac quoque octo instituit articulos D. Thomas 2. 2. *quaest.* xcv. & illam ipsam quam Cicero definitionem tradit, dicens, quod sit *praenuntiatio futurorum:* quae quidem futura duobus, inquit, modis praenosci valent: uno modo in suis caussis, altero modo in seipsis. Caussarum aliae sunt naturales quae necessario effectus producunt, ut orbium caelestium motus, & eclipses. Aliae sunt quae licet non necessario edant effectus, tamen raro deficiunt; sicut stellarum aspectus, atque coniunctio pluvias, vel siccitatem inducunt Porro qui cognoscit caussas necessarias, praenoscere certo quoque valet effectus inde necessario proficiscentes. Qui vero cognoscit caussas quae non necessario producunt effectus, nec semper, sed ut plurimum, raroque deficiunt, non valet certo, sed probabili tantum coniectura, istarum effectus divinare: hoc pacto astrologi ex stellarum consideratione pluviam, aut ariditatem portendere valens, & medici sanitatem, vel mortem. Caussarum autem liberarum effectus praesentes cognosci a creata mente possunt; futuros vero solus Deus cognoscit. Quare Isaias praesensionem futurorum contingentium soli Deo adscribit cap. xli. *Annuntiate quae ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii istis.*

II. Praedictio futurorum ex divina revelatione nuncupatur *prophetia*. Prov. xvi. *Divinatio in labiis Regis: in iudicio non errabit cor eius.* Praedictio futurorum vi caussarum naturalium vocatur *divinatio naturalis*. Praenuntiatio vero futurorum quae nec Deo revelante, nec vi causarum naturalium, sed sola daemonis ope fit, proprie dicitur *divinatio*, quae est superstitionis species. Ideo concludit D. Thomas, divinationem fere semper in malam partem accipi. Porro de hac divinatione nunc sermo nobis est, quae sic communiter definitur a Theologis cum D. Thoma 2. 2. quaest. xcv. art. 1. *Divinatio est futurorum praesensio ope daemonis.* Dicitur *praesensio*, seu praenuntiatio, quae verbis, aut signis fieri valet. Additur, *ope daemonis*, ut intelligatur, superstitionis reum illum non fore qui a Deo, non a daemone futurorum cognitionem exposceret. Dicitur *futurorum*, quia potissimum futura praedicit, tametsi & circa praeterita versari valeat.

III. Quaest. I. *Quae daemones possint futura praedicere?* Resp. Omnia quae a caus-sis

ſis naturalibus neceſſario pendent, ut aſtrorum coniunctiones, cælorum motus, lunæ, ac ſolis eclipſes. Coniectare vero dumtaxat probabiliter valent ea quæ a cauſſis naturalibus contingenter producuntur, ut pluviæ, ſiccitates, peſtes, tempeſtates, idque genus ſimilia. Quæ vero pendent ſolum a divina voluntate, aut libero hominum arbitrio, cognoſcere nequeunt, ut cogitationes humani cordis, & futura contingentia, quemadmodum docet D. Thomas *I. Part. quæſt.* LVII. *art.* 3. Qui tamen intellectus acumine cauſſas naturales comprehendunt, & hominum nativas affectiones, genios, propenſiones penetrant, multa prædicere valent, etiam eorum quæ ex libera hominum voluntate proficiſcuntur. Ordo libertatis prætergreditur utique limites naturalium cauſſarum, aciemque fugit, ſubtiliſſimi licet, dæmonum intellectus; verum ob connexionem ordinis liberi cum ordine naturali plura dæmones per ſuos divinos prædicere ſolent eorum quæ pertinent ad humanam libertatem. Valent quoque ex divina revelatione futura cognoſcere. Prænuntiare queunt quæ in diſſitis regionibus accidunt, ob motus celeritatem. Hæc tantum divinos ſuos edocere valent.

IV. Quæſt. II. *Qua ratione dæmones divinos ſuos doceant?* Reſp. Multifariam dæmones divinatores ſuos inſtruunt, nempe aut verbis expreſſis, ſeſe eis viſibiles præbendo, aut ſine ullo ſenſibili aſpectu verba in aere proferendo, vel in ſomno eadem excitando. Quandoque ſcriptis, aut animalium voce eoſdem inſtruunt, erudiuntque. Divini vero variis viis ad hæc conſequenda ſeſe præparant, nunc ſacrificia offerendo, nunc thus adolendo, quandoque ſignis, & inſtrumentis iuxta illorum diverſas conventiones præmiſſis.

V. Quæſt. III. *Divinatores invocant ne ſemper expreſſo pacto dæmonum opem?* Reſp. Hæc invocatio interdum expreſſa eſt, & ſolemnis, qua mutuum contractum ineunt divinatores cum dæmone ſub aſpectu regio apparente, ac veluti in ſolio ſedente. Iſthic divinatores divinam religionem, ſacramenta, ac myſteria cetera abnegant, & dæmoni cultum adpromittunt, eiuſque vota ſe impleturos ſpondent: quod ſacrilegum fœdus ſchedula proprio ſanguine ſignata munire ſolent. Quandoque pactum ineunt hac miſſa ſolemnitate; ſed dæmon præſcribit quaſdam formulas, quibus a divinatoribus poſitis, promittit ſe eiſdem opem, auxiliumque laturum. Alterutro modo fiat, pactum expreſſum nuncupatur. Dum vero quis ſcire pertentat ea quæ humanæ mentis aciem fugiunt, &, ut id aſſequatur, mediis vanis, atque incongruis, & a Deo vetitis utitur; quamvis nolit ſibi a dæmone opem ferri, eo ipſo tamen quod ad eiuſmodi inſanias reſpiciat, eaſque adhibeat, vult reapſe a dæmone edoceri: dæmon quippe eiuſmodi vanis ſignis, & obſervationibus ſeſe ultro immiſcet præter intentionem hominis: & hoc vocatur pactum implicitum. Totum paucis verbis ſic explicat D. Thomas 2. 2. quæſt. XCV. art. 3. *Dæmonum conſilium, vel auxilium vel expreſſe imploratur, vel præter intentio-*

tionem hominis se occulte dæmon ingerit ad prænuntiandum futura quædam quæ hominibus sunt ignota.

VI. Porro D. Thomas *loc. cit.* recenset varias species istius divinationis, in qua pactum expressum cum dæmone intervenit. Clarius has species prodere nequeo quam eiusdem Angelici verba referendo. *Dæmones*, inquit, *expresse invocati solent futura prænuntiare multipliciter. Quandoque quidem præstigiosis quibusdam apparitionibus sese aspectui, & auditui hominum ingerentes ad prænuntiandum futura: & hæc species vocatur præstigium, ex eo quod oculi hominum perstringuntur.* Hæc autem corpora quæ divinatoribus obiiciuntur, vera corpora humana non sunt, quæ veram carnem habeant, ut peroptime explicat Caietanus in commentariis ad hunc articulum. In duobus, inquit ille, a veris corporibus deficiunt eiusmodi simulacra. Primo in temperamento carnis. Nam confessus est ipse pater mendacii, cum eius caro quasi glacialis molesta esset tactui, humanam carnem se non posse melius compingere. Non enim potest sic commiscere naturalia absque vera generatione hominis, ut veram carnem humanam efficiat: & simili ratione non potest humanum semen efficere, sed tantum transferre. Et ex hoc patet verissimum esse quod Christus post resurrectionem dixit: *Palpate, & videte, quia spiritus*, seu dæmon, *carnem, & ossa non habet.* Secundo in delectatione tactus, & concubitus. Est enim tanto personarum humanarum commixtio naturalis delectabilior, quanto verum superexcedit verisimile. Hactenus Caietanus paucis demptis. Subdit vero D. Thomas, quod secunda divinationis species sit per *somnia*; & hæc vocatur *divinatio somniorum*. Tertia species est per mortuorum aliquorum apparitionem, vel locutionem; & hæc species vocatur *necromantia*. Quarta est quæ futura prænuntiat per homines vivos, ut per arreptitios; & hæc est divinatio per *pythones* a Pythio Apolline nuncupatos, qui dicebatur esse divinandi auctor. Quinta divinationis species est, cum dæmon utitur signis, vel figuris corporum inanimatorum, ut ligno, ferro, lapide ad futura prænuntianda; & dicitur *geomantia*. Si vero utatur aqua, est sexta species, quæ appellatur *hydromantia*: si adhibeat aerem, consurgit septima species, quæ vocatur *aeromantia*: si ignem, est octava species dicta *pyromantia*. Nona tandem vocatur *aruspicium*, dum futura prænuntiantur per signa quæ in visceribus animalium dæmonibus immolatorum apparent.

VII. Divinatio autem quæ fit absque expressa dæmonis invocatione, in duo genera dividitur. Primum est, quando ad præcognoscenda futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerum quæ nulla vi pollent ad inducendam earumdem cognitionem: quod divinandi genus sex sub se continet species. Prima est *genethliologia*, quæ pertinet ad astrologos genethliacos nuncupatos, cum ex siderum motu natales hominum, & quæ iisdem ventura sunt, portendunt. Secunda

da est *augurium*, quod fit ex avium garritu. Tertia *auspicium*, quo ex avium volatu, vel aliorum animalium motu futura prædicuntur. *Omen* appellatur quarta, quæ est prædictio ex hominum verbis præter intentionem prolatis. Quinta est *chyromantia* ex lineamentis manuum. Sexta tandem *spatulamantia* dicitur, cum divinatio fit ex aliquibus signis in spatulis alicuius animalis apparentibus.

VIII. Ad secundum divinationis genus, sine expressa dæmonis invocatione, pertinet ea qua prædicuntur futura ex consideratione eorum quæ homines serio peragunt ad occultum aliquid inquirendum, ut cum futura prænuntiantur ex punctorum protractione; & dicitur *geomantia*, estque prima species. Altera vero nuncupatur *sortilegium*, cum futura investigantur sive per considerationem figurarum quæ consurgunt ex plumbo liquefacto in aquam proiecto; sive ex quibusdam schedulis scriptis, vel non scriptis, in occulto repositis, & consideratur quam quisque accipiat; vel etiam ex festucis inæqualibus propositis, &c, quis maiorem vel minorem accipiat, attenditur; vel taxillorum proiectione, dum colligitur, quis plura puncta proiiciat; vel tandem, dum mente perpenditur, quid aperienti librum occurrat. Quæ omnia *sortium* nomen habent.

IX. Hæc totidem fere verbis, paucis mutatis, docet D. Thomas *loc. laud.* ubi sic concludit. *Sic ergo patet triplex esse divinationis genus: quorum primum est per manifestam dæmonum invocationem; quod pertinet ad necromanticos: secundum autem est per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei; quod pertinet ad augures: tertium est, dum facimus aliquid, ut nobis manifestetur aliquod occultum; quod pertinet ad sortes. Sub quolibet autem horum multa continentur, ut patet ex dictis.*

X. Quæst. IV. *Sunt ne omnes relatæ divinationis species moraliter diversæ, & in confessione explicandæ?* Resp. Ex iis quæ dicta sunt, responsio patet. Siquidem D. Thomas ad tria genera divinationes revocat, nempe ad *necromantiam*, *augurium*, *& sortilegium*. Et sane non omnes recensitas divinationis species esse in genere moris diversas, ex eo constat quod, quocumque modo divinationes peragantur, sive astrorum, sive ignis, sive aquæ, sive somniorum usu, eodem modo cultui Deo debito, religionisque fini opponuntur. Ergo diversitas hæc materialis est, & physica, secus moralis; si sermo sit de omnibus recensitis speciebus.

XI. Quæst. V. *Divinatio cum pacto expresso cum dæmone differt ne morali specie ab ea quæ tacito pacto peragitur?* Resp. Communior sententia docet, physica, non morali specie has divinationes differre: quia pactum tacitum, & expressum specie non differunt. Hinc inferunt non pauci, circumstantiam pacti expliciti non esse in confessione aperiendam, eo quod circumstantiæ aggravantes necessario explicandæ non sint. Verum, missa severiori discussione de rigorosa diversitate specifica morali, dico, pactum expresse initum cum dæmone aperiendum es-

se

se in confessione. Hæc quippe expressa conventio, ac solemne fœdus mutuo hominem inter & dæmonem peractum, tantam prodit malitiam distinctam ab ea quæ inest pacto tacito, ut vel ipse communis sensus illam percipiat. Quare minime nobis probatur sententia Salmanticensium, qui *tract.* XXI. *cap.* XI. *punct.* 3. *§.* 2. *num.* 30. cum aliis docent, hoc explicitum pactum haud esse in confessione exprimendum absolute inspectum, quia est dumtaxat circumstantia aggravans; Primum, etiamsi esset circumstantia aggravans dumtaxat, non inde sequeretur silendum in confessione esse iuxta sententiam quam probabiliorem reputo. Deinde adeo exploratum non est, specie morali hæc duo pacta non differre, ut inferri absolute queat non esse in confessione manifestandam talem diversitatem. Siquidem D. Thomas satis indicare videtur verbis *num.* 9. allegatis, *specificam* moralem, nedum physicam distinctionem: & *ibidem ad* 1. hæc subdit: *In omnibus prædictis est eadem generalis ratio peccandi; sed non eadem specialis. Multo enim gravius est dæmones invocare, quam aliqua facere quibus dignum sit ut se dæmones ingerant.* Respondent Salmanticenses, Angelicum loqui de diversitate specifica physica, secus de morali: quod quam sit putidum commentum, nemo non videt. Non ergo morum Theologiam, sed physicas controversias hic versat D. Thomas? Subdunt, intelligendum esse de maiori malitia intra eamdem speciem: quæ responsio non videtur præcedenti melior. Angelicus basilice dicit, quod non sit *eadem ratio specialis* peccandi. Si ratio peccandi non est eadem; ergo est diversa. Porro, ubi sunt rationes formales peccandi diversæ, ibi est specifica moralis distinctio, & non tantum materialis, quæ semper est sub eadem ratione. Accedit quod sive sit distinctio specifica, sive non, quando Confessarius audit expressum, & solemne fœdus, diversum omnino iudicium concipit, & severius in pœnitentem animadvertit. Parum refert hoc iudicium distinctum, inquiunt Salmanticenses. Quibus ego respondeo, multum, non parum, illorum responsionem abludere a vero. Hanc iudicii diversitatem magni faciunt vel ipsi Sanchez, Castropalaus, aliique Probabilistæ plurimi.

XII. Fatentur tamen vel ipsi Salmanticenses cum ceteris Theologis manifestandum esse in praxi Confessario hoc explicitum pactum, ob hoc scilicet quod, communiter alia peccata pactum istud comitentur: occurrit enim grave periculum perniciosæ deceptionis & invocantis, & aliorum. Porro se se exponere gravi periculo deceptionis propriæ, vel alienæ gravem adversus caritatem malitiam præfert. Item frequenter idololatriæ crimen perpetratur in expressa invocatione dæmonis ob cultum eidem oblatum. Hæresis etiam contrahitur, dum vel eidem certa fides adhibetur, vel vera fides, religio, & sacramenta abnegantur: & tandem non raro accidit in hac invocatione rerum sacrarum abusus. Ob hæc crimina, quorum saltem aliqua fere semper comitantur pactum expressum, fatentur

omnes,

omnes, eiusmodi pactum esse in confessione manifestandum. Ego vero addo, iuxta probabiliorem sententiam pactum hoc explicitum absolute detegendum in confessione esse, etiam aliis criminibus sublatis.

XIII. Quæst. VI. *Est ne mortale crimen divinatio cum pacto, sive expresso, sive tacito?* Resp. Sententia adfirmans certa est apud omnes, & perspicue colligitur tum ex Deuter. XVIII. *Non inveniatur in te qui hariolos sciscitetur, neque qui pythones consulat:* tum ex Isai. cap. XXVIII. *Dixistis: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Omnes quoque adfirmant, nullam umquam dari posse invincibilem ignorantiam pacti expliciti. Quis namque ignorare valet, fœdus initum cum hoste esse perfidam proditionem, immanemque perduellionem? Taciti vero pacti ignorantiam invincibilem contingere posse, adfirmant plures. Nec ipse renuo. Sed inquio, perraro id accidere; potissimum postquam audierint, præfatis signis uti superstitione non carere. Quid autem de illis dicendum qui ioci caussa adhibent sortes, numerorum supputationem, quam vulgo *cabalam* vocant, aliaque id genus media incongrua ad divinanda futura, absque ulla tamen superstitionis intentione, quin expresse proficentes, nullam se his vanis signis adhibere fidem? Salmanticenses *loc. cit. num. 33.* cum Sanchez, Bonacina, Navarro, Delrio, aliisque docent excusari a mortali, dum *semel*, vel *iterum* id peragunt. Nec ego letalis culpæ hos damnare ausim. Qua loquendi formula gravioris culpæ postulare illos videntur qui frequenter his nugis vacant. Videant ergo cui se exponant periculo qui non *semel*, vel *iterum*, sed sæpiuscule ludo *cabalæ* indulgent. Vel semel ludendo venialiter peccant, omnibus fatentibus. Quid quod nemo eos a mortali noxa securos efficit? Quid est ergo quod vanam, periculique plenam curiositatem cohibere non debeant, ut certæ levi culpæ, periculoque gravioris se se subducant?

XIV. Abstinendum quoque docent communiter Theologi a pacto illo quo duo convenire solent, ut qui prior obierit, appareat viventi, illique statum salutis suæ manifestet. Quamvis enim pactum istud, cum debita subiectione ad divinam permissionem initum, licitum absolute sit; attamen ob periculum illusionis, qua dæmon, cognito hoc pacto, decipere potest, consultius est inutilem curiositatem compescere.

CAPUT V.

De astrologia iudiciaria, seu de divinatione per astra.

I. Duplicem distinguunt Theologi astrologiam: *naturalem* unam, qua homines ex situ, motu, ortu, & occasu astrorum ea quæ naturaliter contingunt, ut pluviæ, tempestates, eclipses, portendunt. Hanc licitam esse fatentur omnes cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* lxxxxv. *artic.* 5. ubi, relatis variis divinandi modis, hæc concludit. *Si vero aliquis utatur consideratione astrorum ad præcognoscendum futura quæ ex cælestibus causantur corporibus, puta siccitates, & pluvias, & alia huiusmodi, non erit illicita divinatio, nec superstitiosa.* Quamvis tamen absolute hoc verum sit de iis effectis quæ necessario consequuntur astrorum, planetarumque situm, & aspectum; ad tempestates tamen quod attinet, grandines, siccitates, pluvias, serenitatem, & alia id genus prædicenda, vana plerumque est, & inutilis eiusmodi astrologia, licet non sit noxia: tum ob incognitam astrorum vim, tum propter obstacula ventorum, vaporum, aliorumque, quæ impediunt sæpe astrorum influxus. Idque experientia compertum, ac exploratum est. Nec ephemerides in annos singulos evulgatæ alium eventum certo prædicunt præter emunctas idiotarum, imperitorumque crumenas, ut laudati Salmanticenses advertunt. Ridere sæpe soleo nonnullos qui tempus terunt, pecuniasque prodigunt, ut nugaces hos libellos conquirant, quosque tanta curiositate, & aviditate legunt, releguntque, ut certam illis adhibere fidem videantur. Quare isti levitatis, temeritatis, & curiositatis levem culpam non evadunt, non ob id præcise quod eiusmodi libellos consulant, sed ob excessum, nimiamque credulitatem.

II. Altera astrologia iudiciaria est qua homines ex stellarum motu, planetarum aspectu, astrorumque cursu quædam futura, contingentes scilicet, fortuitosque casus ex sola humana voluntate, & arbitrio pendentes divinant. Hanc quadruplicem esse Theologi docent. Una est qua ex astrorum aspectibus terræ sterilitas, mercium abundantia, animalium, hominumque morbi, & obitus prædicuntur: quæ tamen superstitiosa non est, si non ut certo, sed ut probabiliter tantum, futura hæc prædicantur. Secunda appellatur *genethliaca*, qua hominibus prænuntiantur dignitates, gradus, uxoris ducendæ pulchritudo, aut deformitas. Tertia *electionum*, quæ in omni negotio divinatur quid agendum sit, quid omittendum; quando domo egrediendum, ut fausti eventus respondeant. Quarta *imaginum fabricatarum*, qua astrologi figuras, numeros, characteres efficiunt,

quos

quos cum figuris, quas in cælis reperiri comminiscuntur, conferunt; & ex collatione, ac mutua sympathia fortuitos casus prædicunt. De his omnibus fuse scribit D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxxvi. *art.* 2. quem consulere potes.

III. Has tres divinationes recensitas vetitas esse docent omnes Catholici, immo omnes præditi mente sana: quoniam corpora cælestia nulla vi pollent in humanam voluntatem, quæ spiritualis est, cuius liberos actus, sive noxios, sive honestos, meritoque dignos, nequeunt modo aliquo in corporeas caussas revocari. Siquidem astra vel influerent in voluntatem vi sua naturali, quæ cum necessaria sit, libertatem læderet; vel ut signa quædam, quæ cum disparata omnino sint, nullo modo concurrere ad hos effectus valent. Hæc omnia docet Angelicus 2. 2. *quæst.* xcv. *art.* 5. Et omissis plurimis sacræ Scripturæ prohibitionibus istius astrologiæ, satis sit referre verba constitutionis Sixti V. editæ anno 1586. cuius initium est, *Cæli, & terræ Creator Deus*, ubi inter alia hæc habentur. *Statuimus, & mandamus, ut... contra facientes iudicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus, successibus, fortuitisque casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id non certo affirmare asserant, aut protestentur &c. inquirant, & procedant, & in eos severius canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animadvertant.* Quæ opponere astrologi solent, nimis futilia sunt, & confutatione indigna.

IV. Quæst. I. *Superstitiosum ne est futura libera hariolari, non certo, sed probabiliter?* Resp. Sententia adfirmans communis, & vera est. Ratio, quia assensus probabilis determinatus est; licet admittat formidinem oppositæ partis. At nullus determinatus influxus astrorum in voluntatem vel probabiliter dari potest. Ergo hæc probabilis præsensio futurorum ex astris superstitiosa est. Quare, sive certo, sive probabiliter astrologi prædicant futura libera, semper superstitiosi sunt: quia nulla probabilis connexio astrorum est cum humana libertate.

V. Quæst. II. *Prædictio tantum coniecturalis est ne a superstitione immunis?* Resp. Adfirmantem sententiam docet P. Castropalaus *tract.* xvii. *disp.* 1. *punct.* 4. *num.* 8. pro qua sententia citat Valentiam, & Delrium: eam evincere conatur primum, quod Sixtus V. non prohibuit hanc coniecturalem, tenuissimamque prædictionem; siquidem Pontifex eam tantum futurorum præsensionem prohibuit quæ iure divino, & canonico vetita prius erat, ut ex prooemio constitutionis colligitur. Secundo addit, quod hæc coniecturalis, & dubia prædictio futuri eventus non est prædictio absoluta; sed solum est prædictio illius contingentis innixa quadam tenuissima coniectura: quod potius est prædictio contingentiæ quam effectus.

VI. Adversus hanc opinionem posset quis obiicere, quod in constitutione Sixtina prædictio vetatur, *etiamsi id non certo affirmare asserant, aut protestentur.* Ergo præsensio etiam coniecturalis prohibita videtur. Quid quod hæc coniecturalis divina-

vinatio æque perniciosa Reipublicæ, & divino cultui est, ac probabilis? Quin vix ab hac distinguitur, nisi penes maiorem aut minorem gradum probabilitatis. Admisso enim licito usu istius coniecturalis divinationis, homines in occultorum notitiam propensi vanæ huic scientiæ darent operam, ac si certa esset. Siquidem ex coniecturis ultra progredi, & ad confinia probabilitatis accedere, & ex his ad certitudinis culmen pervenire posse sibi blandirentur: atque adeo sub hoc tenuissimo coniecturalis prædictionis velo crimen superstitiosæ divinationis occuleretur, & foveretur. Quid quod Castropalaus ipse concedit, in foro externo puniendos esse eiusmodi divinatores? Cur puniri deberent, si semel aliqua prædictio futurorum contingentium ex astris licita esset? Immo vix quisquam puniri posset, admissa sententia Castropalai: quia quisque se se excusare posset prætextu coniecturalis prædictionis. Ideo Pontifex Sixtus, ut vidimus, vetat sive certam, sive coniecturalem divinationem: quæ coniecturalis prædictio semper iure tum divino, tum naturali prohibita fuit ob rationes allatas.

VII. Hæc quæ narravi obiecta non adeo urgent, ut in quocumque sensu falsa sit opinio Castropalai. Nam S.Thomas docet, astrologos posse in communi coniecturaliter bella, aliosque fortuitos casus prædicere: quia corpora cælestia, tametsi non agant in intellectum, & voluntatem, influunt tamen in passiones, quibus cum pauci resistant, ideo in communi possunt astrologi coniectare quædam futura, secus in particulari respectu huius, vel istius. Inquit enim Angelicus I. P quæst. cxv. art. 4. ad 3. *Plures hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus sensitivi appetitus, ad quas cooperari possunt corpora cælestia: pauci autem sunt sapientes qui huiusmodi passionibus resistant. Et ideo astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, & maxime in communi, non autem in speciali: quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Unde & ipsi astrologi dicunt, quod sapiens homo dominabitur astris, inquantum scilicet dominatur suis passionibus.* Igitur, si rerum naturæ spectentur, videlicet corpora cælestia, & corporeæ, seu sensiles passiones, datur inter hæc connexio, quia illa in hæc reapse influunt: & licet omnes homines valeant passiones suas compescere; pauci tamen sunt qui eisdem bellum indicant: ideo, si hæc spectentur, possunt astrologi ex influxu astrorum in appetitus corporeos coniecturaliter in communi prædicere plures eventus iuxta diversos passionum motus. Nihil vero in particulari prædicere, vel coniecturaliter, valent eorum quæ a libero arbitrio pendent: quia quilibet homo resistere motibus appetitus potest. Quin nec in communi astrologorum prædictio, quæ licita esse potest, curanda, sed prorsus contemnenda est: quia futura libera ex tot circumstantiis pendent, ut nec in communi valeant astrologi quidquam coniectare. Quippe licet ex motu, aspectu, & situ stellarum, & astrorum, eorumque in passiones influxu possent quidquam divinare; quia tamen ab innumeris

accidentibus possunt & influxus impediri, & passiones reprimi; ideo omnis divinatio, sive in communi, sive in particulari, sive probabilis, sive coniecturalis, respectu eorum quae ex libero arbitrio pendent, spernenda est omnino, ut dicit Hieremias cap. x. *A signis caeli nolite metuere, quae timent gentes: quia leges populorum vanae sunt.*

VIII. Quaest. III. *Licite ne valent astrologi ex signo nativitatis temperamentum, inclinationem, corporisque proprietates praedicere?* Resp. Plura de hoc Theologi disputant: ego paucis me expediam. Iam ex dictis constat non posse astrologos ullo modo, sive probabiliter, sive coniecturaliter, futura libera praedicere. Insuper quod astrologi nequeant ex nativitatis horoscopo certe praedicere infantis temperamentum, & inclinationes, etiam patet. Siquidem rapidissimus caelorum motus, stellarum aspectus, earum retrogradationes, oppositionesque fugiunt mentis aciem, ut vel ipsi peritissimi Mathematici docent. Accedit quod punctum temporis nativitatis cognitu difficillimum est propter rapidissimam caelorum conversionem. Quid quod ad temperamentum, & hominum inclinationes plus conferunt caelorum influxus tempore conceptionis, quam nativitatis? Hoc porro punctum ignotum prorsus astrologis est. Tandem hominum temperamenta ex alimentis, ex educatione, plurimisque aliis mutantur. Quae omnia, & plura alia quae praetereo, simul collecta impediunt ne astrologi vel probabiliter queant puerorum temperamenta, & inclinationes praedicere.

IX. Ostensa inutili astrologorum divinatione, reliquum est ut dicamus, superstitiosa ne sit eiusmodi divinatio. Statutum est supra, astrologiam naturalem licitam esse respectu eorum eventuum qui necessario consequuntur astrorum motus, & aspectus. Haec vero astrologia quae ex nativitatis horoscopo futuram complexionem, temperamentum, & inclinationem hariolatur, ineptam esse contendimus, atque adeo illicitam propugnamus. *Salmanticenses* referunt *Filliucium*, & *Trullenchum*, asserentes hanc divinationem suapte natura esse peccatum mortale; ipsi vero cum *Suarez*, *Laymano*, *Fagundez*, & *Palao* negant, aiuntque genere suo esse dumtaxat mendacium, erroremque temerarium, non superstitionem. Porro mentiri absolute non est peccatum mortale, sed tantum veniale. Erit ergo culpa venialis tantum, contra prudentiam, & veritatem divinare ex horoscopo nativitatis futurum temperamentum. Adduntque *loc. cit. num.* 53. hanc divinationem licitam esse, si tantum probabiliter, & coniecturaliter astrologus praedicat futuras inclinationes. Verum, semel admisso quod nulla occurrant fundamenta vi quorum possit fieri iudicium probabile de futuro temperamento, & inclinatione; consequitur statim inutilem omnino esse, & mendacem hanc divinationem, quemadmodum ultro laudati Theologi fatentur. Porro, si inutilis, & mendax est eiusmodi divinatio; non video cur a superstitione immunis dicendus sit qui illa u-

ta-

tatur. An postea sit semper peccatum mortale, non ausim decernere. Pro praxi admonendi sunt Christiani ut abstineant a petendis eiusmodi divinationibus, & ab audiendis illis astrologis qui in publicis plateis mendacia, & fabulas in aures idiotarum, & stultorum per tubos insufflant, pecuniasque reportant. Quamvis enim testentur ore nullam se illis adhibere fidem, facto tamen oppositum indicant: quippe difficile creditu est illos velle suas pecunias expendere ob solam curiositatem audiendi ea quæ fabularum loco habent. Suas ergo retineant pecunias, & ignorantissimam, vilissimamque gentem litterarum, & astrologicæ artis omnino expertem derideant.

X. Qui consulunt astrologos, ut sibi aliquod occultum delictum revelent, puta furtum, homicidium, aliave crimina, sive facta, peccant gravissime: quia hæc detegi absque dæmonis arte nequeunt. Atque adeo consulentes inducunt astrologos ad superstitionem exercendam. Quid quod neque licitum est inducere hominem qui reipsa scit delictum omnino occultum, ad illud revelandum, ordine iuris prætermisso?

XI. Quæst. IV. *Licitum ne est petere ut occulti thesauri, aquæ subterraneæ, cadavera sub sarcophagis latentia manifestentur ab iis qui istorum cognitionem iactant?* Resp. Quod aquæ discurrentes intra terræ meatus naturalibus signis, puta vaporibus, aliisque emissis effluviis, dignosci queant, nemo est qui neget. Metalla quoque in fodinis extantia vi naturali cognosci valent pluribus signis, potissimum ex herbarum qualitate quæ ibi nasci solent. Utriusque ergo cognitio peti potest sine superstitione: quia utriusque cognitio valet sine superstitionis culpa præberi. Thesauri vero, vel cadavera sub sarcophagis abscondita absque dæmonis pacto cognosci nequeunt. Quare qui istorum manifestationem postulant, & graviter peccant, quia ad superstitionem perpetrandam inducunt divinos, & spe frustrantur. Quam sunt altæ stultitiæ stirpes! Si divinis hominibus comperti essent occulti thesauri, sibi acciperent, non aliis manifestarent. Quid quod raro dæmon hæc manifestat, Deo sic disponente, ut infinita mala quæ divitiarum copia instructi homines scelerati solent perpetrare, impediantur.

XII. Quæst. V. *Divinatores tenentur ne restituere pretium pro divinatione acceptum? Singularis opinio* P. Sanchez *refutatur*. Resp. Quando divinatores ea prædicunt quæ naturalem cognitionem effugiunt, ut cum prænuntiant ea quæ a solo libero arbitrio pendent, tenentur restituere pretium pro tali prædictione acceptum. Si alios falsa hac doctrina imbuerunt, eos dedocere astringuntur. Si damna passi sunt imperiti ob stultam credulitatem præstitam talibus impostoris, eadem compensare debent: quia isti fuerunt iniusta eiusmodi damnorum caussa.

XIII. P. Thomas Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* XXXVIII. *num. 96.* singularem hac de re opinionem habet. Ne ipsi imponere videar, propriis illius verbis eam-

D ij dem

dem transcribo. Inquit ergo. „ Quod si loquamur de pretio accepto pro hoc iudicio ferendo, Gratianus *cap.* Qui habetis XIV. *quæst.* V. docet pauperibus restituendum tamquam turpe lucrum. Sed distinguendum est sic. Si nullam operam apposuit, *ut arte diaboli* sciret astrologus ille quod nullo alio pacto sciri potuit, sive effectus evenerit, sive non, tenetur pretium restituere danti: quia nullam diligentiam adhibuit, sed casu effectus evenit, aut non evenit. At pecunia datur propter operam ab illo impensam, & quidem utilem ad effectum consequendum. Sicut si medicinæ prorsus ignarus, aut inutilia ægro applicaret, teneretur pretium curationis ægro restituere, quamvis casu liber a morbo evaserit. Et quamvis consulens astrologum in ea re deliquerit, offerens pretium pro re turpi, verior sententia habet restituendum ipsi, donec per sententiam condemnetur, ut id pretium amittat. *Si vero astrologus ille, vel divinator, oper am suam apposuit, & arte* DIABOLI *res ita evenit, non tenetur pretium restituere: quia ipse suam operam, etsi turpem, apposuit*: & acceptum pro opere turpi non est obnoxium restitutioni, iuxta veriorem sententiam. Atque hæc omnia docet Nav. ibidem num. 163. & 164. & Manuel i. Summæ 2. editione cap. VII. num. 4. Salas 1. 2. quæst. IX. art. 5. tract. V. disp. II. sec. 8. num. 79. in fine. Adduntque indistincte teneri pretium restituere, quando res non ita evenit. *Sed id non credo, quando ipse diligentiam adhibuit arte DIABOLI ad eum effectum necessariam:* sicut medicus quando iuxta artis præcepta medicatus est, non tenetur pretium restituere ægro pereunti: *quia ea diligentia a mago illo apposita* [N. B.] *est pretio æstimabilis*. Nec in hoc casu tenetur damna, & expensas consulenti restituere; sed quando nullam operam impendit, *aut eius DIABOLICÆ artis ignarus erat.*"

XIV. Pretio itaque æstimabilis est ars diabolica? Si divinatores nullum cum diabolo commercium habeant, tum restituere acceptum pro divinatione pretium, sive contingat effectus, sive secus, tenentur: quia tum ignari astrologi sunt divinatoriæ artis, decipiuntque clientes suos, quibus nullam impendunt operam, nullamque perferunt molestiam in discendis a diabolo artis suæ arcanis. Contra si diabolum consulant, si tanto magistro secreta artis addiscant, tunc ceu periti divinatoriæ artis ab onere restitutionis liberi sunt, acceptumque retinere pretium iure valent, sive effectus prænuntiatus succedat, sive non. Quemadmodum medicus qui iuxta artis suæ regulas infirmum curat, sive convalescat, sive pereat, acceptum pretium restituere non astringitur. Hæc mihi monstrosa videntur paradoxa, quæ communi sensui repugnant. Inventa tandem opinio est quæ utile, & lucrosum esse docet cum diabolo commercium; & quod lucrum ex tali diabolico commercio acquisitum retineri possit. Vah erronea commenta.

CA-

CAPUT VI.

De divinatione per somnia.

I. Varia sunt somniorum genera, quæ dividi solent in oraculum, visionem, somnium, insomnium, & phantasma. *Oraculum* est, cum Deus Sanctorum, Angelorumve ministerio cuidam in somno revelat aliquod futurum: & eiusmodi fuit somnium Abimelech *Gen.* xx. Abrahæ *Gen.* xxviii. Samuelis *II. Reg. cap.* iii. & sancti Iosephi, ac Magorum *Matth. cap.* i. *Visio* est, quando id quod quis videt in somnio, eo quo vidit modo evenit. Eiusmodi fuit somnium antiqui Iosephi *Gen.* xxxvii. Iacobi *Gen.* xlvi. & Gedeonis *Iudic.* vii. *Somnium* dicitur id quod figuris tectum apparet, indigetque interpretatione, ut cognoscatur: quale fuit somnium Nabuchodonosoris, ut habetur *Danielis* ii. pincernæ, & pistoris *Gen.* xl. *Insomnium* est id quod postquam fatigavit vigilantem, eidem dormienti sese ingerit. Quare dicit Ecclesiasticus *cap.* v. quod *multas curas sequuntur somnia*. *Phantasma* est, dum quis, vix somno capto, & vigilare se reputans, figuras varias, & discrepantes sibi spectare videtur. Hæc tamen somniorum genera, oraculo excepto, in idem fere recidunt.

II. Quatuor somniorum assignari caussæ solent, quarum duæ sunt intimæ, extimæ aliæ. Caussa somniorum intrinseca alia dicitur animalis, quæ ex internis passionibus nascitur; qua de caussa etiam animalia somniare solent: alia est corporalis, quia ex varia corporis dispositione somnia proficiscuntur, ut explicat Angelicus 2. 2. quæst. xcv. art. 6. *Interior somniorum caussa est duplex. Una quidem animalis, inquantum scilicet ea occurrunt hominis phantasiæ in dormiendo circa quæ eius cogitatio, & affectio fuit immorata in vigilando . . . Quandoque vero caussa intrinseca somniorum est corporalis. Nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia conveniens tali dispositioni; sicut homini in quo abundant frigidi humores, occurrunt insomnia quod sit in aqua, vel nive. Et propter hoc medici dicunt esse intendendum somniis ad cognoscendum interiores dispositiones.* Experientia quippe constat quod qui sanguine abundant, ea somniant quæ lætificare apta sunt, ut thesauros, convivia, viridaria: qui bili vexantur, in somniis moliuntur cædes, rixas, aggressiones, bellicosque conflictus: obnoxiis melancholiæ planctus, tenebræ, submersiones apparent: illi vero qui viscidis humoribus pleni sunt, se comprimi & suffocari in somniis sentiunt. Quoties etiam corporis humores perturbati sunt, somnia gravia esse solent, & tristia; quæ indicia sunt corporis male valentis.

III. Caussa somniorum extrinseca duplex similiter est. Altera corporalis, *inquantum,*

tum, inquit Angelicus, *imaginatio dormientis immutatur vel ab aere continenti, vel ex impressione cælestis corporis; ut sic dormienti aliquæ phantasiæ appareant conformes cælestium dispositioni*. Altera spiritualis, *quæ*, ut subdit D. Thomas, *quandoque est a Deo, qui ministerio Angelorum aliqua hominibus revelat in somniis, secundum illud Num. XII. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*. Interdum etiam, persequitur Angelicus, *operatione dæmonum aliquæ phantasiæ dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura revelant his qui cum eis habent pacta illicita*. Quibus positis fit.

IV. Quæst. I. *Licitum ne est per somnia divinare futura?* Resp. Huic quæsito sic respondet D. Thomas loc. cit. *Dicendum, quod si quis utatur somniis ad præcognoscenda futura, secundum quod somnia procedunt ex revelatione divina, vel ex causa naturali intrinseca, sive extrinseca, quantum potest se virtus talis causæ extendere, non erit illicita divinatio. Si autem huiusmodi divinatio causetur ex revelatione dæmonum cum quibus pacta habentur expressa, quia ad hoc invocantur, vel tacita, quia huiusmodi divinatio extenditur ad quod se non potest extendere; erit divinatio illicita, & superstitiosa*. Licitum ergo est somnia a Deo immissa observare, atque per ea divinare futura. Sed videndum prius est, sint ne a Deo, vel a dæmone immissa: & hoc opus, hic labor est. Regula quippe certa, & infallibilis vix designari potest. Coniecturæ vero probabiles plures præsto adsunt. Præcipua hæc est. Si somnia sint honesta, & ad bonum spirituale animum inclinent, a Deo immitti credendum est, ut dicit D. Iacobus cap. III. *Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione*. Si animum turbent, si ad malum inflectant, ut a dæmone suggesta credi debent. Si post sufficientem diligentiam dubia apparent, spernenda sunt; & id quod tutius videtur, amplectendum. Mores, vitæque integritas illius cui somnia accidunt, plurimum conferunt ad internoscendum, sint ne a Deo, an dæmone immissa. Qui hæc somnia experiuntur, prudenti Confessario manifestare ea debent, & precibus ad Deum effusis implorare ab eodem veram notitiam debent, qui non permittet decipi nolentes decipi.

V. Quæst. II. *Licita ne est naturalium somniorum observatio?* Resp. Affirmant communiter Theologi: quoniam hæc somnia ex caussis naturalibus proficiscuntur; nempe ex humorum copia, ex qualitate temperamenti. Porro licitum est ex caussis naturalibus venari effectus qui inde profluunt. Quapropter medici somnia licite observant, ut colligant caussas morborum, easque auferant.

VI. Quæst. III. *Licitum ne est ex somniis futura libera divinare?* Resp. Omnes docent, hoc esse grave scelus: quoniam futura libera a sola voluntate pendent, nul-

nullamque cum somniis connexionem habent. Accedit quod somniorum origo, non una, sed multiplex est: atque adeo nihil certi, vel ipsorum effectuum naturalium, sed tantum conjecturis quidpiam assequi possumus. Nihil ergo conferre somnia valent ad ea quæ libera omnino sunt, divinanda. Quare superstitiosi illi sunt qui certa positura, & situ in lecto se collocant, ut in somniis futura eventa eis revelentur; sicut & alii, qui infirmorum pulvinaribus cornua animantium subiiciunt, ut tranquillum somnum capiant. Nulla quippe connexio inter somnum quietum & hæc instrumenta relucet.

VII. Quæst. IV. *Peccat ne qui somniorum occasione mores suos, & negotia moderatur?* Resp. Extrema hic, sicut in aliis rebus, cavenda sunt. Qui somniorum observator est, & iisdem passim utitur, veluti regulis ad sua peragenda negotia, vel omittenda, procul dubio superstitionem committit. Ceterum, si quis interdum somniorum occasione aliquid omittit, vel suscipit, non ob fidem certam somniis præstitam, sed ex iisdem occasionem accipiens serius negotium aliquod perpendendi, moresque suos reformandi, nulla polluitur superstitionis labe. Fac aliquem peccatorem in somnio mortem subitaneam imminentem sibi videre, nisi mores suos corrigat, statimque pœniteat; superstitiosus minime hic esset; quin prudenter ageret, si continuo confiteretur, moresque suos reformaret. Credere enim prudenter posset, a Deo somnia eiusmodi sibi esse infusa, somniorumque ministerio admoneri ut ad meliorem frugem se se recipiat. Iam innuimus, somnia quæ bonum suadent, probabilius a Deo proficisci. Prudentia tamen opus est, qua bonum ipsum internoscatur, utrum videlicet sit bonum certum, necessarium, nullumque inferens malum. Nam angelus malus quandoque bonum proponit, ut inde majus malum deducat. Hoc tamen facile discerni valet. In exemplo allato nullum malum timeri suapte natura potest: peccatorem quippe peccata deflere, pœnitentia eadem abluere, & in Deum se convertere, ita bonum est, ut nihil insidiarum pertimescendum includat.

VIII. Quæst. V. *Quando somnia eventibus comprobantur, sunt ne tunc observanda?* Resp. Non raro accidit ut quis videat eventa respondere somniis quæ habuit. Hinc movetur ut ea observet, fidemque iisdem adhibeat. Dicendus ne iste superstitionis labe aspersus? Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. XCVI. art. 3. ad 2. *Hoc quod a principio in istis observationibus aliquid veri homines experti sunt, accidit casu; sed postmodum, cum homines incipiunt suum animum huiusmodi observantiis implicare, multa secundum huiusmodi observationes eveniunt per deceptionem dæmonum: ut in his observationibus homines implicati curiosiores fiant, & se magis inserant multiplicibus laqueis perniciosi erroris.* Cavenda igitur levitas est in fide somniis adhibenda; & prudentia, ac veritate, quæ ex certis aliis, tutisque principiis nobis comperta est, mores, & negotia nostra dirigere debemus. Somniis ne

indigemus ut mores corrigamus, ut egregia facinora, & opera bona aggrediamur? Illud præ oculis ſemper habendum, quod Scriptura vetat ſomniis fidem dare. *Niſi ab Altiſſimo fuerit emiſſa viſitatio, ne dederis in ſomniis cor tuum*: Eccli. xxxiv. Illud etiam animadvertendum, quod, dum Deus ſomnium immittit, ſignum una præſtat quo dignoſcatur, reapſe illud divinitus eſſe immiſſum. Quare, niſi certa, aut valde probabilia ſigna occurrant, deſurſum ſomnium deſcendere, contemnendum eſt.

CAPUT VII.

De divinatione quæ fit per auguria, & omina, & alias eiuſmodi obſervationes exteriorum rerum.

I. QUæſtionem hanc proponit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* xcv. *art.* 7. Augurium communiter pro avium garritu accipi ſolet. Triplex eſt. Quando ex voce, cantu, numeroque garrituum futura prædicuntur, dicitur abſolute *augurium*. Si hæc prædictio fiat ex volatu, paſtu, alitu, vel motibus, appellatur *auſpicium*. Si vero divinatio fiat ex immolatarum, aut cæſarum avium extis, ſeu inteſtinis, fibris &c. tum nuncupatur *aruſpicium*. Quando vero divinatio fit ex verbis hominum, abſque ulla intentione ad futura prolatis, dicitur *omen*. Plurima hoc de argumento ſcribit M. Tullius in ſuis de divinatione libris, Etruſcoſque extollit, ceu iſtius artis callentiſſimos; quos etiam a Romanis ſæpius vocatos afferit, ut eiuſmodi arte illos inſtruerent. Plura iſthuc tranſcribere poſſem ad eruditionem; ſed melius exiſtimo quam breviſſime ea dumtaxat perſtringere quæ ad mores noſtros formandos pertinent.

II. Quæſt. I. *Licet ne ex cantu, volatu, motuque avium futura portendere?* Reſp. Si ſermo ſit de quibuſdam futuris effectibus qui a cauſſis naturalibus pendent, ut ſunt pluviæ, tempeſtates, ſiccitates &c. licitum eſt ex avium cantu, & volatu eiuſmodi conie&are. Quia præfati avium cantus, & motus ſigna ſunt naturalia iſtorum effectuum. Siquidem ſenſus iſtorum animalium ab aeris mutatione, ab aſtrorum influxibus fortius præ hominibus afficiuntur; & propterea animalia iſthæc in uſu habent aut canere, aut volare celerius his temporum mutationibus imminentibus. Nulla ergo ſuperſtitio, ſed prudens obſervatio eſt, ex avium cantu, garritu, volatu &c. pluvias, ſerenitatem, tempeſtateſque colligere. Hæc omnia explicat Angelicus loc. cit. *Cauſa operationum brutorum animalium eſt inſtinctus quidam, quo moventur motu naturali: non enim habent dominium ſui actus. Hic autem inſtinctus poteſt ex duplici cauſa procedere. Uno quidem modo ex cauſa corporali. Cum enim bruta animalia non habeant niſi animam ſenſitivam, cuius omnes* po-

potentiæ sunt actus corporalium organorum, subiacet eorum anima dispositioni continentium corporum, & primordialiter cælestium. Et ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes esse futurorum signa, inquantum conformantur dispositionibus corporum cælestium, & aeris continentis, ex quibus proveniunt aliqui futuri eventus. Hinc est, subdit Angelicus, quod, quando cornicula freqnenter crocitat, indicat proximam futuram pluviam. Aves aliæ sua signa edunt ad similes eiusmodi effectus prænnntiandos.

III. Superstitio vero aperta est, futura contingentia libera ex præfatis avium, & quorumque animalium signis prædicere. Ratio sæpius iam data est, quod nempe futura libera a voluntate pendeant. Hinc est quod Deus *Deuter.* XVI. præcipit: *Non inveniatur in te qui observet auguria*. Nonnullas auctoritates Scripturarum quæ afferri in oppositum solent, interpretatur D. Thomas *loc. cit.* ut quando Ioseph dixit: *An ignoratis quod non sit similis mei in scientia augurandi?* Respondet ioci caussa hoc a Iosepho dictum fuisse, ut Augustinus etiam docet.

IV. Quæst. II. *Licitum ne est ex vocibus humanis casu prolatis, aut ex aliis fortuitis eventis futura prædicere?* Resp. Negans conclusio certa, & communis est. Hominum quippe verba sunt signa ad libitum, quæ nullam relationem habent, nullumque influxum in quæcumque futura. Nihil ergo ex fortuita eiusmodi verborum prolatione prædicere iure licet. Quod Eliezer verba puellæ observaverit, ex peculiari Dei revelatione fuit, ut & de Gedeone tradit D. Thomas *loc. cit. ad* 3. Superstitione itaque laborant similes observationes: puta, in malam partem interpretari, si prima hebdomadæ die eleemosynæ petantur; si primo mane canis, aut feles obviam occurrat; si mane sternutaveris; si vestes a soricibus corrodantur; si caput ad ianuam alliseris; & sexcentæ aliæ similes observationes, a Paganis in Christianos idiotas, ignorantesque derivatæ. Quia enim aliquando casu quidpiam triste infaustumque accidit, præviis similibus signis; homines ad superstitionem proni, deceptique a dæmone, confestim pro malo augurio talia signa constituerunt.

V. Quæst. III. *Superstitio ne est futura prædicere ex corporis humani membris?* Resp. Tria sunt præcipua corporis membra quæ in divinatione observari solent, manus, caput, & pedes. Divinatio quá ex manuum lineis prædicitur homini futurum eventum, vocatur *chiromantia*: qua ex pedum lineis aliquid prænuntiatur, dicitur *podomantia*: qua vero coniectatur ex frontis lineis, & vultus qualitate, vocatur *metoposcopia*: qua denique ex universo corpore, eiusque membris auguria capiuntur, dicitur *physiognomia*. Quælibet istarum est duplex: altera naturalis, altera astrologica. Hæc ex membrorum lineamentis futuros liberos, & omnino contingentes effectus prædicit; illa vero ex corporis dispositione, manusque amplitudine sanitatem, temperamentum, & morbos coniectat. Quibus prælibatis, dicimus,

mus, *physiognomiam* naturalem, quæ videlicet ex corporis habitudine conjecturas colligit infirmitatis, sanitatis, fortitudinis, licitam esse. Quare dicitur Eccli. XIX. *Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, & risus dentium, & gressus hominis enuntiant de illo.* Quemadmodum ceterorum animantium, puta equorum, boum &c. fortitudo, agilitas, velocitas ad cursum colligitur ex optima corporis dispositione; sic hominum inclinationes naturales, temperamenta &c. dignoscuntur ex vultuum, aliorumque membrorum diversitate. Et hoc licitum esse a nemine revocatur in dubium. Divinare autem ex *physiognomia* astrologica futura contingentia, fortuita, & libera superstitiosum est, ut omnes fatentur ob rationem sæpius datam, quod nempe corporis, partiumque positura, & dispositio nihil influere in futura contingentia & libera, quæ a sola voluntate pendent, valeat. Quod dictum de *physiognomia* est, idem dicito de *chiromantia* naturali, & astrologica, ac de aliis duabus. Quamquam quod docere Auctores solent de manuum lineis, commentitium puto; nullamque inde colligi probabilem conjecturam ad inclinationes naturales, ad vitam longiorem, vel breviorem dignoscendam existimo.

VI. Quæst. IV. *Peccant ne graviter qui Ægyptios, vulgo* Cingaros, *consulunt, ut ex manuum ostensione bonam, aut malam sortem sibi enuntient?* Resp. Si id serio peragant, dubio procul letaliter peccant: quia, ut sæpius diximus, id superstitiosum est, cum nulla caussa naturalis designari possit quæ tales pariat effectus. Si ioci caussa fiat, peccatum veniale curiositatis contingere Auctores docent. Verum in praxi vix id agitur absque gravi culpa, tum ob scandalum, tum ob credulitatem quam idiotæ, & potissimum mulieres, adhibent eiusmodi circulatoribus. Quare cogendi omnes sunt ut ab his consultationibus prorsus abstineant. Dum enim tales prædictiones postulant, fovent iniquam artem, malisque hominibus occasionem præbent peccandi.

CAPUT VIII.

De divinatione quæ fit sortium usu.

I. SOrs definitur a D. Thoma 2. 2. *quæst.* XCV. *art.* 8. quod sit actio aliqua quæ ideo fit, ut eius eventu considerato, aliquod occultum innotescat. Hanc asserit triplicem esse. Prima est *divisoria*, cum ex eius eventu decernitur quid cuique sit tribuendum, puta munus, honor, dignitas &c. Secunda est *consultoria*, cum nempe divina voluntas consulitur, ut sciamus quid cavere, quid aggredi, quid in hoc, aut in illo negotio agere debeamus. Tertia est *divinatoria*, cum a dæmone tacite, vel expresse aliquod futurum occultum revelari postulatur. *Sortes* pro-

proprie dicuntur (inquit Angelicus) *cum aliquid fit, ut eius eventu considerato aliquid occultum innotescat. Et quidem si quæratur iudicio sortium, quid cui sit exhibendum, sive illud sit res possessa, sive sit honor, sive dignitas, seu pœna, aut actio aliqua, vocatur sors* divisoria. *Si autem inquiratur quid agere oporteat, vocatur sors* consultoria. *Si vero quæratur quid sit futurum, vocatur sors* divinatoria..... *Unde si quis ea intentione sortibus utatur, quasi huiusmodi actus humani, qui requiruntur ad sortes, secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum, vana, & falsa est opinio, & per consequens non carens dæmonum ingestione. Ex quo talis divinatio erit superstitiosa, & illicita.*

II. Sortes divisoriæ licitæ sunt, quod nil aliud sint quam mutuum pactum quo homines conveniunt, ut ex sortium eventu decidatur, cui res, honor, dignitas &c. debeant applicari. Nullum hic sive expressum, sive tacitum cum dæmone pactum. Istarum sortium exempla plura ex Scriptura divina cum veteri, tum nova. Ex veteri quidem I. Reg. cap. x. *Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors super Beniamin*: Item Deuter. cap. 1. *Ipse sorte terram dividet Israeli*. Ex novo testamento: *Dederunt sortes, & cecidit sors super Mathiam*: Actuum Apost. cap. 1. *Super vestem meam miserunt sortem*: Matth. cap. xxvii.

III. Quæst. I. *Licitum ne est sortibus uti divisoriis in electione ad dignitates sæculares?* Resp. Sententia adfirmativa communis est, respectu electionis ad officia laicalia: quia talis sortitio nullo iure vetita est, & aliás suapte natura nullam redolet superstitionem. Ad hoc tamen ut licita sit, in æqualiter idoneos, atque emeritos sors mitti debet: nam si ob sortes adhibitas, idoneis neglectis, minus idoneis contingant præmia; tum peccatum erit contra distributivam iustitiam Tunc ergo licita sortitio est, cum plures idonei occurrunt, & tot non suppetunt præmia; atque excessus meritorum nequit discerni, ut sciatur quis sit præferendus.

IV. Quæst. II. *Licitus ne est sortium usus in electione ad ecclesiastica beneficia?* Resp Sententia negans communis est: quia lege ecclesiastica id cavetur *cap.* Ecclesia *extra de sortilegiis*, ubi hæc habentur: *Sortis usum in electionibus perpetua prohibitione damnamus*. Nullæ ergo electiones sive ad dignitates, sive ad beneficia, sive ad officia ecclesiastica licite fieri possunt sortium usu: quod verum habet etiam in eligendis compromissariis ad dictas electiones. Hanc sententiam expresse docet Angelicus, qui licet admittat sortitionem licitam ad lites dirimendas, negat tamen licitum eiusdem usum in electionibus ad beneficia ecclesiastica. *Potest tamen* (inquit loc. cit.) *in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo quidem, si absque ulla necessitate ad sortes recurratur: hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere. Unde Ambrosius dicit super Lucam*: Qui sorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. *Secundo, si quis etiam in necessitate absque reverentia Dei sortibus utatur.*

Unde

Unde super Actus Apostolorum dicit Beda : Sed si qui necessitate aliqua compulsi, Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos, nonnisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis egisse. *Tertio, si divina oracula ad terrena negotia convertantur. Unde Augustinus dicit ad inquisitiones Ianuarii :* Qui de paginis evangelicis sortes legunt, etsi optandum sit ut id potius faciant quam ad dæmonia consulenda concurrant; tamen etiam ista mihi displicet consuetudo ad negotia sæcularia, & ad vitæ huius vanitates divina oracula velle convertere.. *Quarto, si in electionibus ecclesiasticis, quæ Spiritus sancti inspiratione fieri debent, aliqui sortibus utantur. Unde, sicut dicit Beda super Actus Apostolorum, Mathias ante Pentecostem ordinatus sorte quæritur, quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritus sancti in Ecclesia effusa : septem autem Diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrena disponenda ordinantur; in quarum electione plerumque homines sortibus utuntur..... Si vero necessitas immineat, licitum est cum debita reverentia sortibus divinum iudicium implorare. Unde Augustinus dicit in epistola ad Honoratum : Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia : si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, sorte legendi sunt.* Iure ergo meritoque, postquam Deus gratiæ plenitudinem in Ecclesiam suam effudit, sortium usus vetitus est in ecclesiasticarum dignitatum electionibus. Quæ omnia locum habent, etiam dum calculis æqualibus duo electi sunt ad beneficium. Quia, si sortitione electio dirimatur, tunc vi sortis, non suffragiorum, beneficium obtineretur : quod expresse vetitum est.

V. Quæst. III. *Electio ad beneficia ecclesiastica, sortitione peracta, est ne nulla, nedum illicita?* Resp. Electio ad officia, & beneficia ecclesiastica, quamquam illicita sit, non tamen est nulla : quia lege tantum prohibetur; non autem declaratur invalida. Electio vero Prælati Ecclesiæ, qui habet iurisdictionem cum in criminalibus, tum in civilibus, sortium ministerio facta, nulla est : quia expresse ut talis reiicitur *cap.* Quia propter *de elect.* Et hæc est communis, & vera sententia. In prohibitionibus semper spectandum est, num ultra prohibitionem absolutam addatur etiam irritatio : quia sola prohibitio non infert irritationem, nisi id exprimatur. Et cum in sola electione Prælati Ecclesiæ, habentis utrasque iurisdictiones, irritetur electio facta per sortes, secus vero in electionibus ad beneficia, & officia Ecclesiæ; ideo illa dumtaxat nulla est; secus vero istæ, quæ tantummodo illicitæ sunt.

VI. Quæst. IV. *Licita ne sortitio est ad dirimendas lites super rebus, & beneficiis ecclesiasticis?* Resp. Si Ecclesiastici litigent super bonis temporalibus, non est dubium

bium quod valeant litem dirimere, quemadmodum laici, sortium usu, debitis servatis conditionibus: quia in hac hypothesi non distinguuntur eorum bona a bonis sæcularium. Proposita ergo quæstiuncula spectat lites quæ instituuntur super electionibus ad beneficia, & officia ecclesiastica: qua in difficultate duæ reperiuntur sententiæ. Prima ait: Lex pœnalis non debet ultra casus expressos extendi. Porro lex ecclesiastica sortium usum prohibet tantum in electionibus ad beneficia, & officia, secus in litibus dirimendis. Altera negat: quia, si lites per sortes dirimerentur, electiones fierent, aut saltem complerentur sortium usu.

VII. Hæc secunda sententia probabilior est, si sermo sit de sortitione privata auctoritate facta. Ceterum, si auctoritate publica, nempe iudicis, sortes mitti iubeantur, ut lites difficillimæ, quorum iura ita implexa sunt, & obscura, ut nequeant ad ferendam sententiam dignosci, dirimantur, tunc honestus evadit sortium usus: siquidem sortitio absolute vetita non est. Dicit enim Salomon Prov. XVIII. *Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque diiudicat.* Quoties ergo finis optimus est, qualis est litium diremptio, non erit illicita sortitio. Lex in *cap.* Ecclesia *extra de sortilegiis* vetat electiones ad beneficia, & officia ecclesiastica sortibus fieri: vetat etiam, si vis, lites sortibus dirimi, quando iudicis sententia terminari lites valeant; seu quando iura non sint ita involuta, ut dignosci, & diiudicari nequeat, cuinam litigantium parti faveant, cuive adversentur. Ceterum, quando lites sunt ita obscuræ, ut iudices ipsi ignorent, cuinam partium iura faveant; quis dixerit, legem ecclesiasticam vetare hac in hypothesi litibus finem imponi sortium usu? Alioquin dicendum esset, legem velle lites interminatas: quod suspicari nemo potest. Porro, ut evitentur incommoda quæ opponi solent, hæc sortitio fieri debet iudicis ecclesiastici auctoritate. Tunc enim nullum aderit periculum obtinendi beneficium sine iusto titulo: quia auctoritas iudicis valentis beneficium conferre, dum præcipit sortitionem, sententiam fert: & cui beneficium obtigerit, non tam sortitionis effectu quam sententia iudicis talem sortitionem præcipientis obveniet. Nulla quoque simoniæ suspicio, quæ tollitur iudicis auctoritate. Hæc sententia communior est, & mihi probabilior. Eam defendunt Gloss. in *cap.* Licite Caussam, *de prop. verb. Uti possidetis*. Suarez *de Relig. Tom. I. tract.* III. *Lib. II. cap.* XII. *num.* 53. Sanchez *Lib. II. cap.* XXXVIII. *num.* 79. Castropalaus *tract.* XVII. *disp.* I. *punct.* 6. *num.* 7. Leander *tract.* IX. *disp.* II. *quæst.* VIII. Salmanticenses *tract.* XXI. *cap.* XI. *punct.* 7. *num.* 88. *& alii*. Ex quibus inferunt, controversia fervente, uter in Pontificem iure sit electus, discordium litem sortibus dirimi Cardinalium consensu. At nonne melius hoc in casu esset tertium eligere, contendentibus neglectis? Ita factum esse ex historia ecclesiastica scimus; & ita facturos Cardinales existimamus, si casus accideret. Nec enim scimus sortibus aliquando litem contendentium de Papatu diremptam esse. Hoc tamen sapientum iudicio submittimus.

VIII.

VIII. Quæst. V. *Licita ne est sortitio consultoria?* Resp. Sortitionis consultoriæ duplex est caussa, utraque spiritualis, nempe Deus, aut dæmon. Si eventus sortitionis consultoriæ expectetur a dæmone, nuncupatur sors *divinatoria*; quæ superstitiosa est, & a Sixto Papa V. vetita in suo *motu proprio*. Rationem sæpius dedimus, quod scilicet sortes istæ nullam habeant connexionem cum eventibus futuris, neque ut caussæ, neque ut signa eorumdem. Ergo, cum a Deo hæc cognitio non habeatur, reliquum est ut sit a dæmone. Quare in his sortitionibus semper adest pactum cum dæmone aut expressum, aut implicitum.

IX. *Consultoria* sortitio vocatur, quando eventus futuri cognitio imploratur a Deo. Hanc licitam esse, multa sacrarum Scripturarum exempla, quæ supra indicata sunt, evincunt. Nam Iosue sorte usus fuit ad deprehendendum occultum reum, ut habetur *cap.* VII. Saul detexit filium suum Ionatham mel degustasse, ut colligitur ex I. *Reg. cap.* XIV. Apostoli sortitione præmissa Mathiam in Apostolorum censum perscripserunt. Alia plura exempla indicata iam sunt. Ad licitum sortitionis usum quatuor præscribit D. Thomas conditiones, quas iam descripsimus, breviterque in memoriam revocabimus. Prima est urgens necessitas spiritualis, aut temporalis; qua necessitate sublata, Deus tentatur. Secunda est, quod in sortitione summa reverentia, & obsequium erga Deum servetur: nempe præmittatur oportet matura consideratio, precesque Deo fundi debent, ut Apostoli præstiterunt in electione Matthiæ. Tertia, ne profanis sacra misceantur; ut si quis paginis evangelicis, Sanctorumque reliquiis ad negotia temporalia uteretur. Postrema est, ne hæc sortitio adhibeatur in electionibus ad beneficia ecclesiastica. Has conditiones in praxi vix aliquando observari animadvertunt Theologi. Quapropter eiusmodi sortitiones omnino reiiciendæ sunt: & in rebus dubiis iura, leges, prudentiæ regulæ, viri sapientes consulendi sunt, sortibus neglectis.

X. Animadvertunt etiam communiter Theologi, quod, quando sortes adhibentur, etiam Dei auxilio implorato, si necessitas non adsit, erit peccatum, non superstitionis, sed tentandi Deum. Ceteris vero conditionibus deficientibus, ultra peccatum superstitionis, alia crimina occurrere valent; ut quando sortes adhibentur ad deprehendendum occultum furem, homicidam, & quemcumque reum, ultra superstitionem, iniustitiæ crimen perpetratur.

XI. De superstitione usus duellorum, ferri candentis, aquæ ferventis hæc docet D. Thomas 2. 2. quæst. XCV. art. 8. ad 3. *Iudicium ferri candentis, vel aquæ ferventis ordinatur quidem ad alicuius peccati occulti inquisitionem per aliquid quod ab homine fit; & in hoc convenit cum sortibus: inquantum tamen expectatur aliquis miraculosus effectus a Deo, excedit communem sortium rationem. Unde huiusmodi iudicium illicitum redditur: tum quia ordinatur ad iudicanda occulta, quæ divino iudicio reservantur: tum etiam quia huiusmodi iudicium non est auctoritate divina sancitum,*

citum. Unde 11. quæst. v. in Decreto Stephani Papæ V. dicitur : Ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones : & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum : spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini iudicare. Occulta vero, & incognita illi sunt relinquenda qui solus novit corda filiorum hominum. Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum; nisi quod plus accedit ad communem rationem sortium, inquantum non expectatur ibi miraculosus effectus; nisi forte quando pugiles sunt valde impares virtute, vel arte.

XII. Quæst. VI. *Cur dormientes præ vigilantibus divinent?* Resp. Congrua ratio assignari vix potest. Contendunt plures quod dormientes a sensibus externis, rebusque extrinsecus obiectis sint magis abstracti. Porro anima secum interius collecta, nullisque rebus externis distracta, vividius simulacra contemplatur. Hinc est quod Deus interdum dormientibus aliqua futura revelat : non quia somnus sit dispositio ad vaticinationem; sed quia anima in somno magis tranquilla est, & soluta ab externis impedimentis. Accedit etiam caussa naturalis ciborum, quibus aluntur homines. Audiamus Marcum Tullium Lib. I. de div. *Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis, ut nihil sit quod errorem animis, perturbationemque afferat. Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba vescerentur, quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærentis vera contrariam. Cum ergo est somno sevocatus animus a societate, & contagione corporis, tum meminit præteritorum, præsentia cernit, futura providet. Iacet enim corpus dormientis, ut mortui; viget autem, & vivit animus : quod multo magis faciet post mortem, cum omnino ex corpore excesserit.* Plurima hac de re Cicero habet.

XIII. Quæst. VII. *Cur fatui, & stupidi facilius divinant quam sana præditi mente?* Resp. Vulgari fertur proverbio, stultos, pueros, stupidosque divinare : idque docuere Plato, & Aristoteles. Hæc autem divinatio quæ fatuis, & amentibus adscribitur, neque est prophetia, neque vaticinatio proprie dicta; sed quædam prædictio quæ naturales caussas habet. Siquidem fatui, & stupidi, prudentia, & acumine destituti, quodam veluti instinctu ducuntur, ut bruta animantia, quæ in futuris quæ a caussis naturalibus, & necessariis proficiscuntur, indicandis præstant hominibus. Quidam pisces nautis tempestates portendunt, aves agricolis, armenta pastoribus pluviam prænuntiant : mures confertim abeuntes domus ruinam incolis præmonstrant. Hoc autem inde ortum habet quod bruta animantia maiorem habent cum caussis corporalibus propinquitatem, earumque impressiones, & influxus vividius percipiunt; ac proinde melius & certius futuros effectus præsentiunt. Similiter fatui, stupidique prudentia destituti brutis animantibus magis accedunt, & caussarum naturalium impressionibus fortius afficiuntur; atque adeo futura natura-

turalia solent magis quam prudentes prævidere. Plurimum sensibus detrahit interior contemplatio; & vicissim sensuum externorum applicatio contemplationis vim extenuat, & unius sensus privatio alterum sensum acutiorem efficit. Sic qui carent oculis, & acutius audiunt, & facilius recordantur. In fatuis ergo, stupidisque divinatio naturalis frequentior interdum est quam in prudentibus ob maiorem cum animantibus affinitatem. Accedit quod fatui, stupidique loquaces sunt, continenter blaterant: & quidquid ipsis in buccam venit, effutiunt: hinc est quod tantam inter verborum affluentiam casu quandoque quidquam veri prænuntiant; quemadmodum circulatores, qui eventa omnia, quibus communiter homines sunt obnoxii, quæque frequentissime accidunt, narrantes, sæpe plura revelant quæ reapse contigere: quæ manifestatio ab imperitis pro vaticinatione suscipitur, cum sit omnino fortuita.

XIV. Quæst. VIII. *Cur homines morti proximi sæpe futura divinant?* Resp. Plato, aliique Philosophi animadverterunt, eos qui sunt morti propinquiores, futura prædicere. Hoc narrat Marcus Tullius Lib. I. de Div. *Divinare autem morientes etiam illo exemplo confirmat Possidonius, quo affert Rhodium quemdam morientem sex æquales nominasse, & dixisse, qui prius eorum, qui secundus, qui deinceps moriturus esset.* D. Gregorius, ut refert Azorius Lib. IX. cap. XXIV. *Lib. IV. Dialog. cap.* XXVI. & XXVII. plura affert exempla, quibus evincit, moribundos futura prædixisse. Narrat advocatum morti proximum vocasse puerum suum, ut vestimenta sibi pararet, quia exire domo vellet. Obedire renuit puer, existimans patrem insanire. Decumbens vero surrexit, sese induit, & per viam Appiam ad S. Sixti Ecclesiam se processurum asseruit. Verum ingravescente morbo, mortem oppetiit. Deliberatum fuerat, eius cadaver Prænestina via ad beatum Ianuarium Martyrem sepeliendum deferre; sed quia nimis longum iter eis qui illius funus curaverant, visum fuit, repente mutato consilio ad illam quam defunctus prædixerat, Ecclesiam detulerunt, eiusdem vaticinationem ignorantes. Addit *cap.* XXVII. Comitem Theophanium aeris serenitatem post suum obitum futuram prædixisse uxori; cum, dum in vivis ille erat, mortique proximus, gravissima aeris tempestas obsisteret, ne ad sepeliendum deferri posset. Quæ si vera sunt, dicendum, quod, si moribundi ea vaticinantur quæ vi naturali sciri nequeunt, revelante eis Deo, eorumque mentes illustrante futura prædicunt. Idque probat D. Gregorius exemplis etiam Iacob, & Moysis, qui morti appropinquantes plura futura prædixerunt, ille filiis, hic Israelitico populo. Cum vero morituri prænuntiant futura quæ a naturalibus caussis pendent, id præstant, quia mens, sopitis sensibus, exactius res contemplatur, eorumque corpora caussarum naturalium influxibus magis afficiuntur; ideoque temporis, aerisque vices, & mutationes ceteris melius præsentiunt.

XV. D. Augustinus *Lib. XII. de Genesi ad litteram cap.* XVII. plura exempla propo-

ponit, quibus indicat febri ardenti furentes divinare futura. Non alia tamen est istorum vaticinatio quam fortuita: quia enim furentes loquaces sunt, & omnia quæ in buccam veniunt, effundunt, ideo quandoque incidunt in id quod futurum est. Nulla isti prudentia, nulloque timore reguntur, nihil occultum dissimulant; sed omnia effutiunt. Quare mirum non est, si interdum aliquem futurum eventum prædicant; sicut qui frequenter iaculantur, etiam clausis oculis quandoque signum attingunt. Qui atra bili corripiuntur, frequentius divinant, eo quod istorum mens a sensibus facilius abstrahi solet, & sic abstracta intentiore conatu res contemplatur. Facilius quoque aeris, cælestiumque corporum influxus, & mutationes sentiunt. Plura alia mitto, quod nullius fere utilitatis sint. Nam vel ipse Marcus Tullius, quamquam plurima superstitiosa defendat, hæc tamen scribit *Lib. I. de Divin.* prope finem. *Si quis modo talis possit esse qui colligationem causarum omnium perspiciat animo, nihil eum profecto fallet: qui enim teneat causas rerum futurarum, idem necesse est omnia teneat quæ futura sint. Quod cum facere nemo nisi DEUS possit, relinquendum est homini ut signis quibusdam consequentia declarantibus futura præsentiat.* In hoc autem errat Cicero, aliis eius erroribus prætermissis, quod signis istis plus iusto tribuat.

CAPUT IX.

De vana observantia.

I. VAna observantia est tertia superstitionis species, quæ ope vanarum considerationum aliqua externa opera efficere conatur. Integram quæstionem nempe xcvi. 2. 2. quatuor articulis comprehensam super hac re D. Thomas instituit. Ex primo articulo eruitur, quod vana hæc observantia sit superstitio quædam, cum instrumenta inepta, nec a Deo, nec a natura instituta, ad aliquem exteriorem effectum producendum adhibeat. Hanc observantiam dividit in species tres. Prima est *ars notoria*; secunda *observantia sanitatum*; postrema *futurorum eventuum observantia*. In his, sicut in aliis superstitionis speciebus, pactum tacitum, vel expressum cum dæmone intervenire potest.

II. Quæst. I. *Licita ne est ars notoria*? Resp. D. Thomas *loc. cit.* huic quæsito sic respondet. *Dicendum, quod ars notoria est & illicita, & inefficax. Illicita quidem est, quia utitur quibusdam ad scientiam acquirendam quæ non habent secundum se virtutem causandi scientiam . . . Et ideo huiusmodi ars non utitur his ut causis, sed ut signis: non autem ut signis divinitus institutis . . . Unde relinquitur quod sint supervacua signa, & per consequens pertinentia ad pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata. Et ideo ars notoria penitus est repudianda, &*

fugienda a Christiano, sicut aliæ artes nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ut Augustinus dicit II. de doctrina christiana. Est etiam huiusmodi ars inefficax ad scientiam acquirendam. Cum enim per huiusmodi artem non intendatur acquisitio per modum homini connaturalem, scilicet adinveniendo, vel addiscendo, consequens est quod iste effectus vel expectetur a Deo, vel a dæmonibus. Certum est autem aliquos a Deo sapientiam, & scientiam per infusionem habuisse, sicut de Salomone legitur III. Reg. III. & II. Paral. I. Dominus etiam discipulis suis dixit Luc. XXI. Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarii vestri. *Sed hoc donum non datur quibuscumque, aut cum certa observatione, sed secundum arbitrium Spiritus sancti, secundum illud I. ad Cor.* XII. Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum : *& postea subditur :* Hæc omnia operatur unus & idem Spiritus, dividens singulis, prout vult. *Ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum . . . Acquisitio autem scientiæ, & sapientiæ fit per illuminationem intellectus : & ideo nullus umquam per dæmones scientiam acquisivit. Unde Augustinus dicit in X. de Civit. Dei, Porphyrium fateri, theurgicis theletis, idest operationibus dæmonum, animæ intellectuali nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum suum, & perspicienda ea quæ vera sunt, qualia sunt omnium scientiarum theoremata. Possent tamen dæmones hominibus colloquentes exprimere aliqua scientiarum documenta. Sed hoc non quæritur per artem notoriam.* Hæc omnia, licet aliquantisper prolixe, transcribere placuit, quod ad plura utilia sint. Illudque potissimum observandum, quod dæmones, cum sint tenebrarum angeli, nequeunt illuminare intellectum : quoniam hæc illuminatio eo spectat, ut manifestet veritatem cum ordine ad Deum : omnis quippe veritas a Deo est : dæmonis autem propositum est homines a Deo seiungere, minime vero ad Deum adducere. Quare qui pactum cum dæmone ineunt ad scientiarum acquisitionem, ultra gravissimum superstitionis crimen, spe quoque sua defraudantur. Quod de Anabaptistis narratur, nempe illos, sumpto sacrilegæ cœnæ bolo, Scripturas edisserere; si verum hoc sit, dicendum, dæmonem occupare illorum corpora, eorumque ore, & lingua, ut in arreptitiis, loqui. Idque adeo verum est, ut, hæresi illa abiurata, stupidi remaneant, & ignari, quemadmodum antea. Quod si retinerent scientiam, hæresi eiurata, eiusdem usus licitus esset; dummodo certum, compertumque foret a dæmone illius continuationem non pendere. Vanam ergo observantiam, seu artem *notoriam* illicitam esse, graveque superstitionis crimen, certum est, omnesque fatentur.

III. Quæst. II. *Licita ne est sanitatum observantia?* Resp. Tum dicitur sanitatum observantia fieri, cum instrumenta inepta, puta cæremoniæ, orationes, imagines astronomicæ adhibentur ad curandos morbos, deliniendos dolores, effluxum sanguinis impediendum, aliaque huiusmodi incommoda propulsanda. Siquidem cum

re-

recensita, & id genus similia media nullam vim habeant ad tales effectus, neque a se, neque a divina institutione; consequens est a dæmone esse omnem effectum qui illorum usu produci solet. Intervenit ergo pactum aut expressum, aut implicitum cum dæmone; atque adeo superstitionis crimen committitur. Superstitionis quoque rei sunt qui brevia, involucra, amuleta, scriptas preces, reliquias cum certa fiducia, quod non sint absque confessione morituri, aut a sclopis, bombardisque lædendi, secum deferunt. Ratio est eadem, quia scilicet hæc signa nec a se, nec a Deo vim habent ullam ad eiusmodi effectus. Quod ad reliquias tamen pertinet, observandum cum D. Thoma 2. 2. quæst. xcvi. art. 4. ad 3. *quod si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum quorum sunt reliquiæ, non erit illicitum. Si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta quod vas esset triangulare, aut aliquid aliud huiusmodi, quod non pertineret ad reverentiam Dei, & Sanctorum, esset superstitiosum, & illicitum.* Admonet præterea Angelicus, dum deferuntur imagines sacræ, aut paginæ in quibus exaratum sit Evangelium, cavendum esse primum, ne quidquam falsitatis contineant adversus sacram Scripturam, consuetudinem, traditionemque Ecclesiæ; deinde ne scriptum aliquid sit quod ad dæmonum invocationem pertineat, aut nomina ignota, aut characteres, vel figuræ misceantur, signo crucis excepto. Verbo dicam, tum est licita reliquiarum, sacrarumque imaginum delatio, quando in solo Deo spes habetur, media etiam Sanctorum intercessione; sacrisque rebus honos, & reverentia exhibetur propter solam relationem ad Deum, & Sanctos, quacumque alia vana observatione seclusa.

IV. Superstitiosum est sacra verba proferre ad movendum annulum e filo pendentem: quoniam hæc verba nullam habent virtutem ad talem motum inferendum. Quare, si motus contingit, a dæmone est. Superstitionem quoque committunt qui ad collum suspensas gerunt *philetenas*, seu *ligaturas* remediorum, quæ suapte natura inepta sunt ad pellendas infirmitates: item ii qui Sanctorum imagines in flumen proiiciunt, & ibidem detinent, donec a Deo pluviam obtineant. Si plura cupis, legesis Delrium *Lib. III. Disq. magic. part. 11. quæst. iv.*

V. *Observantia futurorum eventuum est prædictio prosperæ, vel adversæ fortunæ ex signis prorsus ineptis ad eiusmodi prænoscenda*: puta, si quis observet dies, tempora, hominum occursus, aliaque similia, quibus moveatur ad quidquam agendum, vel omittendum, tamquam infaustum. Lubet nonnulla transcribere ex D. Augustino, qui *Lib. II. de doctr. christ.* fuse recenset plurima superstitionis exempla. Mittam nunc ea quæ pertinent ad alias superstitionis species, & aliqua dumtaxat ex iis quæ pertinent ad vanam observantiam, breviter exhibebo. Hæc ergo scribit Augustinus *cap. xx. & seq.* „ Ad hoc genus pertinent omnes etiam „ ligaturæ, atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive

 „ in

„ in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in „ quibusdam rebus suspendendis, atque illigandis, vel etiam saltandis quodammo- „ do, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut oc- „ cultas, aut etiam manifestas : quæ mitiore nomine Physicam vocant, ut non „ quasi superstitiose implicare, sed natura prodesse videantur ; sicut sunt inaures „ in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, „ aut cum tibi dicitur singultienti, ut dextera manu sinistrum pollicem teneas. „ His adiunguntur millia inanissimarum observationum, si membrum aliquod sa- „ lierit, si iunctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer medius inter- „ venerit : atque illud quod lapidem calcant, tamquam diremptorem amicitiæ, „ minus molestum est quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si „ pariter ambulantibus incurrerit. Sed bellum est quod aliquando pueri vindi- „ cantur a canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, ut etiam ca- „ nem qui medius intervenerit, ferire audeant non impune. Namque a vano „ remedio cito interdum ille percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc „ sunt etiam illa : limen calcare, cum ante domum suam transit : redire ad le- „ ctum, si quis, dum se calciat, sternutaverit : redire domum, si procedens of- „ fenderit : cum vestis a soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali „ quam præsens damnum dolere. Unde illud eleganter dictum est Catonis, qui „ cum esset consultus a quodam, qui sibi a soricibus corosas caligas diceret : re- „ spondit, non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sori- „ ces a caligis roderentur." Plurima alia quæ ibidem prosequitur Augustinus, prætereo, eo quod ex rationibus quæ hactenus allatæ sunt, cuique compertum esse potest, quænam sint superstitionis damnanda, quæve ab eadem purganda.

CAPUT X.

De magia naturali, eiusque effectibus.

I. MAgia generatim accepta *ars est mira quædam, & insolita operandi*. Tribuitur in species duas, naturalem nempe, & superstitiosam. Naturalis est quæ naturalium caussarum usu, & applicatione occulta, & mira operatur: superstitiosa quæ dæmonis auxilio insolitos effectus producit.

II. Quæst. I. *Est ne licita magia naturalis?* Resp. Sententia adfirmans communis est, & vera, quæ tum ratione, tum exemplis e sacra Scriptura, & historia profana petitis evinci potest. Magia siquidem naturalis Philosophia est, quæ caussarum naturalium vim, & efficacitatem penetrans, earumdem usu effectus edit qu in-

insoliti, & miri videntur indoctis, ac imperitis, quibus caussarum vires occultæ sunt. Hinc Philosophi, & sapientes *Magi* olim vocabantur. Genesis *cap.* xxx. legitur, hac arte usum fuisse Iacobum, qui virgas amygdalinas in canalibus aquæ defixit, ut ad easdem respicientes oves, maculatos fetus parerent. Narrant enim Auctores gravissimi, animal fervore libidinis percitum visas imagines attrahere, fetuique imprimere. Huic apprehensioni in ferventi coitu conceptæ adscribi forte verius possunt maculæ illæ quæ in nonnullis etiam viris, ac feminis conspiciuntur. Hanc naturalem magiam didicisse Iacobum, dum scholas Melchisedech frequentabat, docet Tostatus in *cap.* xxx. *Gen.* Tobias quoque hac arte usus fuit, cum oculorum sanitatem patri restituit felle piscis. Qui plura hac de re cupit, legat ceteros inter Albertum Magnum *Lib. VIII.* & *Lib. XXIV.* Si tamen opus illud sit illius genuinus fetus.

III. Quæst. II. *Qua ratione & via magia naturalis a superstitiosa secerni valet?* Resp. Fatentur omnes difficillimum esse internoscere, & distinguere, num effectus plures a naturali, vel superstitiosa caussa proficiscantur. Nam ad istorum effectuum distinctionem necessaria esset virium caussarum naturalium comprehensio. Tria tamen præscribi signa solent. Primum est caussæ cognitio, videlicet si inepta natura sua deprehendatur ad talem effectum pariendum. Porro tum caussa potissimum inepta prorsus iudicatur ad effectum inducendum, cum patrator effectus in applicatione caussæ adhibet ligaturas, characteres, verba apocrypha, nomina ignota; si tot ligamenta, & non plura, tot cruces, tot verba, & alia id genus similia adhibeantur. Tunc enim dæmonis arte effectus illos produci sentiendum est: quippe certum est præfatos characteres, ligaturas, tot & non pluribus vicibus repetitas, ac cetera quæ adhibentur; nulla vi pollere ad effectus eiusmodi producendos. Secundum signum est ex modo operandi, videlicet si hæc fiant in re valde distanti, si brevissimo temporis intervallo effectus caussetur; ut si repente a gravi morbo animal, sive homo curetur: si longum iter plurium leucarum unius horæ quadrante conficiatur. Tertium colligitur ex effectus natura, quando nempe certo scitur, talem effectum humanas excedere vires, industriamque.

IV. Quæst. III. *Quando dubium est, procedat ne effectus a caussa naturali, vel arte superstitiosa, quid præsumendum?* Resp. Salmanticenses *tract.* xxi. *cap.* xi. *punct.* 9. *num.* 112. contendunt præsumendum esse a caussa naturali proficisci, eo quod dubia in meliorem partem sunt interpretanda: afferuntque auctoritatem D. Thomæ 2. 2. *quæst.* lx. *art.* 4. ubi quæstionem instituit, sint ne dubia in meliorem partem interpretanda; & hæc verba ex eodem transcribunt: *Ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicuius, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium est.* Doctrina hæc vera est; sed quæstiunculæ resolvendæ male, & contra expressam Angelici mentem applicatur. Alia quippe regula ser-

vanda est in interpretanda hominis mala, vel bona voluntate; alia in interpretatione dubiorum quæ occurrunt de rebus ipsis. Nemo præsumi malus debet, nisi probetur. Ideo quando dubitatur, sit ne bona, aut mala hominis voluntas, semper ad meliorem partem flectendum est iudicium. Quando vero dubitatur, sint ne veræ, aut falsæ propositiones, sint ne honestæ, an vitiosæ rerum naturæ; tunc id quod verum, & securius est, amplecti debemus. Audiamus Angelicum ipsum. *Aliud est iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipsius rei de qua iudicamus, cui nihil nocet, qualitercumque iudicemus de ipsa; sed attenditur ibi solum bonum iudicantis, si vere iudicet, vel malum, si falso: quia verum est bonum intellectus, falsum autem est malum ipsius, ut dicitur in VI. Eth. Et ideo unusquisque debet niti ad hoc quod de rebus iudicet, secundum quod sunt. Sed in iudicio quo iudicamus de hominibus, præcipue attenditur bonum, & malum ex parte eius de quo iudicatur: qui hoc ipso honorabilis habetur quod bonus iudicatur, & contemptibilis, si iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, quod hominem iudicemus bonum, nisi manifesta ratio in contrarium appareat.* 2. 2. quæst. lx. art. 4. ad 2. In quæstione ergo proposita distinctione opus est. Si dubium sit, animo ne superstitioso, & iniqua voluntate, an recta intentione homo operetur; dubium in meliorem partem erit interpretandum. Si vero dubitetur, superstitiosa ne sit, an naturalis effectus productio; tunc inquirenda veritas est, & id quod securius est, amplectendum iuxta doctrinam probabiliorem, & veram. Et in simili eventu iubendum est, quamdiu dubitatio persistit, ut homo ab eiusmodi abstineat actionibus. In dubiis enim tutiorem partem seligere debemus.

V. Adfirmamus & nos quod occultæ sint naturæ vires, & quod ex ignorantia naturalis efficacitatis ad plura, & insolita effecta producenda non raro homines tribuant arti magicæ superstitiosæ quosdam effectus qui vere a naturali caussa procedunt. Sed tunc corrigenda est hominum ignorantia, consulendæque sunt naturæ vires, ac Doctorum placita; atque omnibus expensis, decidendum, quid arti, quid naturæ debeat acceptum referri. Quod si dubium supersit, tutius erit sine controversia eligendum. Ad dubia vero tollenda plurimum valet lectio Doctorum, potissimum D. Thomæ, qui hoc de argumento erudite, & sapienter de more disputat. D. Augustinus etiam mira naturæ portenta recenset. Nonnulla eius verbis perstringam: sic enim scribit *Lib. XIV. de Civ. Dei cap.* XXIV. „ Nam & hominum quorumdam naturas novimus multum ceteris dispares, & ipsa raritate mirabiles, „ nonnulla, ut volunt, de corpore suo facientium, quæ alii nullo modo possunt, & „ audita vix credunt. Sunt enim qui & aures movent, vel singulas, vel ambas simul. „ Sunt qui totam cæsariem, capite immoto, quantum capilli occupant, deponunt ad „ frontem, revocantque cum volunt. Sunt qui eorum quæ voraverunt incredibili-

„ ter

„ ter plurima, & varia paullulum præcordiis contrectatis, tamquam de sacculo, „ quod placuerit, integerrimum proferunt. Quidam voces avium, pecorumque, „ & aliorum quorumlibet hominum sic imitantur, atque exprimunt, ut, nisi vi- „ deantur, discerni omnino non possint. Nonnulli ab imo sine pudore ullo ita „ numerosos pro arbitrio sonitus edunt, ut ex illa etiam parte cantare videantur. „ Ipse sum expertus, sudare hominem solere, cum vellet. Notum est quosdam „ flere, cum volunt, atque ubertim lacrymas fundere. Iam illud multo est in- „ credibilius, quod plerique fratres memoria recentissima experti sunt. Presbyter „ fuit quidam nomine Restitutus in parœcia Calamensis Ecclesiæ, qui quando ei „ placebat (rogabatur autem ut hoc faceret ab eis qui rem mirabilem coram sci- „ re cupiebant) ad imitatas quasi lamentantis cuiuslibet hominis voces; ita se au- „ ferebat a sensibus, & iacebat simillimus mortuo, ut non solum vellicantes, at- „ que pungentes minime sentiret, sed aliquando etiam igne ureretur admoto, sine „ ullo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere: non autem obnitendo, sed non „ sentiendo, non movere corpus eo probabatur, quod tamquam in defuncto nul- „ lus inveniebatur anhelitus: hominum tamen voces, si clarius loquerentur, tam- „ quam de longinquo se audivisse postea referebat. “ Plurima hic, & alibi recen- set Augustinus quæ occultis naturæ viribus, secus arti superstitiosæ tribuenda de- cernit. Non itaque dicimus sine maturo, gravique examine prævio reputanda esse superstitiosa naturæ portenta; sed solum astruimus, tutiorem partem esse eligen- dam, si post grave studium, & serium examen prudens dubium remaneat.

VI. Quæst. IV. *Quid dicendum de iis qui salutatores nuncupantur?* Resp. Eos vocant Theologi *salutatores* qui virtutem ostentant medendi pluribus morbis, ut rabiei, seu hydrophobiæ, vulneribusque letalibus, signo crucis impresso, aut insufflatione, aut quorumdam verborum prolatione, aliisve signis. Fuse illi disputant, sit ne naturalis eiusmodi virtus, reperianturque reapse eiusmodi *salutatores* qui morbos curent. Quod reperiantur, vix revocant in dubium. Plinius *Lib. XXVIII. cap.* II. ut refert Azorius, quæstionem hanc discutit, resolvitque incertum esse, valeant ne incantamenta carminum ad medendum: & *cap.* I. scribit, dente hominis vi interempti gingivas, & oculorum suffusiones felle hominis sanari. Porro *cap.* III. narrat, fuisse in Africa Psillos, & in Italia Morsos, e quorum familiis qui ducebant originem, solo tactu, vel saliva curabant a serpentibus vulneratos. Subdit fuisse quemdam in dolium serpentibus plenum coniectum experimenti caussa, & circumlucentibus linguis illæsum penitus exiisse. Alios testatur repertos fuisse quorum sudor multis morbis expellendis efficax erat. Itaque contendit Azorius cum aliis, & reperiri eiusmodi *salutatores*, & eorum virtutem naturalem esse.

VII. Contra sentiunt alii, virtute dæmonis hæc omnia patrari: quia virtus naturalis haud valet momento temporis morbos curare, & tam mira producere; ne-

que eadem est respectu omnium ægrotorum, sed iuxta dispositiones varias infirmorum operatur. At neque a Deo est eiusmodi virtus, ut ex plurimis signis colligitur: siquidem *salutatores* isti ut plurimum homines sunt nequissimi, qui aliorum crumenis inhiant; tametsi sæpius veteratoria arte simulent, se gratis sua remedia offerre, ut hac liberalitatis larva facilius, & copiosius crumenas expilent.

VIII. Tertia sententia est, reperiri utique eiusmodi familias quarum viri sint præfata virtute præditi; istorum tamen virtutem gratiam esse a Deo gratis datam, minime naturalem. Primam partem ex eo evincunt quod Inquisitores, & Episcopi permittant eiusmodi *salutatores* artem suam exercere. Quod vero sanitatem non conferant vi aliqua naturali, inde colligunt, quia id ortum haberet vel ex qualitate temperamenti, vel ex hoc quod sint tales homines sub hoc, aut illo stellarum, astrorumque aspectu concepti. Hoc antem consistere nequit: siquidem omnes homines sub tali constellatione geniti simili essent virtute ornati. Nec enim una vel altera tantum familia in universo orbe sub hoc stellarum aspectu, & positura propagatur. Hac ratione omnes herbæ, omnes magnetes eiusdem speciei eadem plus, minusve vi pollent. Nulla ergo ratio suppetit cur dicamus hos *salutatores* naturali virtnte præfatos morbos curare. Quod autem hæc virtus gratis a Deo quibusdam conferatur, probant auctoritate Scripturæ dicentis: *Alii datur gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio virtutum* &c. Nulla porro assignari potest ratio quæ suadeat, Deum non conferre aliquibus familiis virtutem, sin universalem, saltem peculiarem ad aliqnos tantum morbos curandos.

IX. Quod Deus conferre hanc virtutem possit quibuscumque velit, nemo est qui ambigat; sed quod reapse conferat, & contulerit familiis quibusdam plurium sæculorum spatio, hoc est quod difficultatem ingerit. Nam nulla ratio, nulla origo istius divini privilegii, nullumque authenticum documentum affertur ab his qui hanc perennem virtutem defendunt. Unam ex his familiis in Umbria reperiri ferunt, cuius homines sola benedictione curare eos infirmos solent qui nervorum contractione, aliisque similibus morbis laborant. Quæ omnia mihi suspecta sunt. Siquidem ex nulla probata historia hæc privilegia familiis concessa leguntur. Quid quod nec integris familiis ant Prophetarum, aut Apostolorum, aut aliorum Sanctorum simile privilegium plurium sæculornm spatio concessum scimus; quemadmodum impertitum istorum *salutatorum* familiis contendnnt recentiores isti Theologi? Quare nobis haud probatur Salmanticensium opinio, qua *tract.* XXI. *cap.* XI. *punct.* 9. *§.* 2. defendunt reperiri reapse eiusmodi *salutatores*, qui non virtute naturali, sed gratia gratis data a Deo morbos sanent. Eorum potissima, ac unica ratio est, quod Episcopi, & Inquisitores permittant hos homines libere suam exercere artem, illosque plures Theologi approbent. Quanti sit hæc ratio facienda,

da, ceteri iudicent. Quod nobis probabilius videtur, est, nullis familiis hanc virtutem sanandi recensitos morbos concessam esse. Privilegium a Deo Galliarum Regibus concessum curandi *strumas*, vulgo *scrofole*, probati historici narrant; ideoque creditur admittendum. D. Thomas *Lib. II. de reg. Princip. cap.* XVI. portenta quæ interdum Reges Francorum operati sunt, illos patrasse scribit vi sacræ unctionis, qua tincti sunt. *Cuius*, inquit, *sanctitatis etiam argumentum assumimus ex gestis Francorum, & B. Remigii super Clodoveum Regum primum Christianum inter Reges Francorum, & delatione olei desuper per columbam, quo Rex præfatus fuit inunctus, & inunguntur posteri, signis, & portentis, ac variis curis apparentibus in eis ex unctione prædicta.*

X. Plura signa produnt laudati Salmanticenses, aliique Auctores communiter, quibus istorum *salutatorum* superstitio internosci queat. Nam & ipsi advertunt, severiore examine uti debere superiores, antequam eiusmodi officio defungi illos sinant. Superstitiosi porro existimandi sunt, si futura prædicant; si laminas ardentes manibus attrectent illæsis; si solo anhelitu fornacem extinguant, aut tepefaciant; si stigmata impressa ostentent; si se eiusmodi *salutatores* agnoscere, quin illos umquam viderint, effutiant; si in conspectu alterius *salutatoris* sanare se morbos non posse afferant; si artem hanc se ab aliis didicisse affirment; vel addant, se eadem pollere, quod sint septimi filii ex masculis natis, immediate nullo femineo partu interposito; denique si definitis verbis, secus aliis, mederi se morbis posse afferant. Hæc & alia signa exhiberi solent ad dignoscendam istorum *salutatorum* superstitionem. A Deo ergo Christifideles sanitatem petant, sanctorumque virorum intercessionem implorent, missis istis præstigiatoribus; qui, ut mea præfert opinio, si quid operantur insolitum, aut dæmonis ope id præstant; aut id fortuito, & naturali vi interdum accidit.

XI. Quæst. V. *Licitus ne reputari ensalmus debet?* Resp. Ensalmus oratio precatoria est ex sacris verbis compacta ad morbos pellendos: & quia ut plurimum ex psalmorum verbis componitur, *ensalmus* oratio isthæc nuncupatur. Duplex ensalmi genus Theologi distinguunt. Alterum est *invocativum*, cum scilicet preces Deo funduntur ad implorandam divinam misericordiam, qua a nobis, vel a proximo removere Deus dignetur morbos, aliave temporalia damna; ita tamen ut his precibus præ aliis certo & infallibiliter non fidamus, sed tota fiducia nostra in divina bonitate sita sit. Alterum est precatio ex certis, definitisque verbis, qnibus infallibilis tribuitur vis morbos sanandi: & *ensalmus* hic appellatur *constitutivus*. Ensalmus primi generis licitus est, honestusque, sive publica, sive privata sit auctoritate confectus: nihil enim in eo est quod reprobari iure valeat. Siquidem non licitum modo, verum etiam sanctum est, a Deo infirmitatum, dolorumque sanitatem, & alia temporalia bona, prout ducunt ad æterna, petere. Quod enim preces sub cer-

certa verborum formula componantur, nihil mali occurrit; dummodo tali ordinationi, & formulæ nulla efficacitas ad effectum obtinendum tribuatur. Alterius generis *ensalmus* illicitus est, & superstitiosus: quoniam nullis verbis (sacramentalibus exceptis) contulit Deus infallibilem virtutem producendi effectum aliquem. Nec talis virtus inest naturaliter iisdem verbis. Restat ergo quod *ensalmatores*, eiusmodi sacra verba pronuntiantes, pactum expressum, aut tacitum cum dæmone habeant. Nam eo ipso superstitionis rei sunt *ensalmatores*, quod certo credant talibus verbis inesse aliquam certam sanandi virtutem; vel quod sit eisdem talis virtus a Deo communicata. Promisit utique Deus ministris Ecclesiæ, quod dæmonia eiicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, quod super ægros manus imponent, & bene habebunt; at non hoc in sensu, quod definitæ cuidam verborum prolationi, ut fit ab *ensalmatoribus*, hominibus vafris, & nequissimis, annexa sit certa sanandi virtus; sed quatenus ipse pro suæ voluntatis consilio eorum petitiones quandoque exaudiet, & quandoque non exaudiet. Hæc omnia communia sunt penes Theologos. Lege D. Thomam 2. 2. *quæst.* XCVI. *art.* 2. & 4.

XII. Quæst. VI. *Datur ne virtus naturalis qua aliquis valeat solo aspectu fascinare?* Resp. Fascinatio est veluti prava quædam qualitas oculis insita, & orta ex maligna quapiam affectione animæ intuentis. Dividitur a Theologis in *vulgarem*, quæ ex vulgi opinione proficiscitur, cum scilicet vulgus credit posse homines sola visione invido animo concepta fascinare debiles infantes: & in *physicam*, seu *naturalem*, quæ oritur ex vehementi imaginatione, quam consequuntur humores putridi, corporisque alteratio: hinc oculi ita inquinati effluvios emittunt veneficos inficientes personas visas, si sint teneræ ætatis, debilisque complexionis: & in *diabolicam*, quæ pacto expresso, aut tacito dæmonis solo visu damnum infert.

XIII. Super proposita quæstione in utramque partem Theologi disputant. Qui adfirmant id naturaliter posse fieri, plura exempla produnt & basilisci solo visu homines occidentis; & hominum plurium qui, teste Plinio, eadem vi præditi fuerunt, nempe fascinandi sola visione; & mulierum menstruatarum, quæ speculum aspicientes illud guttis sanguineis maculant. Qui negant posse virtute naturali eiusmodi effectus produci, probant ex eo quod visio, utpote actus immanens, impotens sit ad producendum effectum exteriorem.

XIV. Sententia communior, & probabilior est, dari reapse hanc naturalem virtutem, non quod visio ipsa personæ videntis alios inficiat; sed quia ex oculis, ceterisque corporis membris effluvia venefica exire possunt, quæ partes viciniores aeris imbuendo valeant corporibus propinquis nocumentum inferre. Andiamus quid hac de re scribat Angelicus I. Part. quæst. CXVII. art. 3. ad 2. *Dicendum, quod fascinationis causam assignavit Avicenna ex hoc quod materia corporalis nata est obedire spirituali sub-*

substantiæ magis quam contrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundum eam. Et hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed supra ostensum est quod materia corporalis non obedit substantiæ spirituali ad nutum, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, quod ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corporis coniuncti: quæ quidem immutatio spirituum maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perveniunt. Oculi autem inficiunt aerem continuum usque ad determinatum spatium: per quem modum specula, si fuerint nova, & pura, contrahunt quamdam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ, ut Aristoteles dicit in Lib. de som. & vig. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maxime in vetulis contingit, efficitur secundum modum prædictum aspectus eius venenosus, & noxius, maxime pueris, qui habent corpus tenerum, & de facili receptivum impressionis. Possibile est etiam quod ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo pacto occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonum, cum quibus vetulæ sortilegæ aliquod fœdus habent.

XV. Hinc sequitur fascinationem vulgarem superstitiosam esse. Sola quippe visio nequit exteriorem effectum producere. Quin, licet fascinatio naturalis contingere possit, ut ex D. Thoma dictum est, hanc tamen quam maxime raram credimus. In animalibus venenum reperitur: & ideo facile spiritus, seu effluvia inquinata ex illis egredi possunt, & propinqua corpora inficere. In hominibus, ac etiam feminis venenum non extat: nec facile est quod ex commotione, & invido animo humores corporis ita corrumpantur, atque depraventur, ut ex oculis, ore, naribusque exeant, & visas personas inficiant. Possibilitatem non negamus; sed quod reapse hoc eveniat, saltem frequenter, falsum reputamus. Ideo fascinationes, si quæ contingunt, arte dæmonis fieri communiter arbitramur. Superstitionis quoque reæ sunt feminæ illæ quæ puerorum collo appendunt ascillas, aliave signa adversus fascinationes. Superstitiosum itidem est offerre feminis vetulis pueros fascinatos, ut illarum benedictione liberi evadant. Mos iste pravus ex paganorum superstitione originem traxit, in quem declamat Patriarcha Chrysostomus homil. VIII. in Epist. ad Colossen. *Crux Christi dehonestatur, Elementorum superstitiosi characteres præferuntur. Christus eiicitur, & inducitur temulenta, & nugatrix anus. Mysterium nostrum conculcatur, & seductio diaboli tripudiat.*

CAPUT XI.

De magia superstitiosa, seu de maleficio.

I. DAri maleficia, Scriptura sacra *Matth.* VII. & *Marc.* IX. & alibi passim, & Doctores omnes testantur. Porro maleficium est magia quæ dæmonis arte damnum infert. Duplex est maleficium, *veneficum*, & *amatorium*: illud ad nocendum hominibus, brutis, & plantis adhibetur; hoc vero malefici utuntur ad concitandum amorem carnalem, vel odium eorum quos amare debemus. Veneficum maleficium interdum fit iniecto pulvere in cibum, aut potum, aut super vestes asperso. Iuxta varium huius pulveris colorem diversæ inducuntur infirmitates. Si pulveres fuerint rufi, aut cinericii, morbus contrahitur; si fuerint atri, mors evenit. Hæc tamen morborum, & mortis diversitas, non ex colorum diversitate, sed ex dæmonis iniquitate oritur. Varii colores signa sunt, ad quorum positionem dæmones effectus operantur. Malefici interdum utuntur venenis, quibus naturaliter nocumentum inferre valeant. Innumeræ sunt viæ quibus malefici nocere hominibus possunt, quas videre poteris apud Sprenger in *Malleo Malef. Tom. I. P. II.* Delrium *Lib. III.* pluresque alios. Nolim tamen ut omnibus quæ narrant, fidem adhibeas. Maleficium *amatorium*, quod *philtrum* etiam græce appellant, duobus modis executioni mandari consuevit. Primus modus est, dum aliqua comedenda, aut potanda porriguntur, quæ suapte natura ad venerem stimulare solent. Nullus autem cibus, vel potus, quin nec dæmones ipsi concitare determinate amorem valent, voluntatemque inflammare; sed tantum corpus calefacere, & humores commovere, sensus immutare, ac illas personas sensibus obiicere, earumque qualitates repræsentare quæ amorem ciere aptæ sunt. Secundo modo hæc amatoria maleficia confici solent sacrosanctis nostræ religionis sacramentis, ut oleo, & hostia consecratis, thure, & aqua lustrali benedictis. Nec semper eiusmodi maleficia comedenda, aut bibenda maleficiandis exhibentur; sed extrinsecus aut vestibus alligantur, aut sub lecto, in quo iacere, vel sub limine ostii, vel alio in loco, per quem persona quæ maleficio infici tentatur, transire debet, absconduntur. Artificia quibus utebantur mulieres Babylonicæ ad concitandam virorum concupiscentiam describit Propheta Baruch cap. VI. *Mulieres circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum. Cum aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat, quod ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius disruptus sit. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt.* Hæc, & similia præstigia nequeunt ullo modo commovere voluntatem; sed signa sunt, ad quorum positionem dæmones concupiscentiam hominum accendunt.

II.

II. Ad eiusmodi maleficia expellenda sancta mater Ecclesia proponit novissimorum meditationem, iuges ad Deum, & B. Virginem preces, sacramentorum frequentiam, ieiunia, cilicia, flagella, eleemosynas, atque assiduas corporis macerationes, humilitatem spiritus, & id genus pia opera. Item fuga occasionum, maxime puellarum, & mulierum, quæ vere sunt impudici amoris incitamenta, seu incantamenta. Remedia quæ Philosophi contra hunc impudicum amorem maleficio accensum proponere solent, vana sunt, & superstitionis plena. Herba promethea, lupi virga, rubeta in corio pecoris alligata, hirci urina, & alia, de quibus Plinius *Lib. XXVIII. cap.* XXXVIII. *& seq.* superstitiosa sunt; sicut alia permulta quæ congerunt, ut stercus amicæ mulieris in calces inclusum: quod fœtidum remedium amentes dumtaxat, & stupidi adhibere valent. Addunt tamen communiter Theologi, præter sacra remedia quæ Ecclesia in suis ritualibus præscribit contra quæcumque maleficia (quorum, præter recensita, potissima sunt viva in Christum fides, Crucis signum, Beatissimæ Virginis, Sanctorumque invocatio) licitum quoque esse, atque utilem naturalium remediorum usum: non quod naturalia remedia in dæmones auctores maleficiorum agere valeant; sed quatenus sedare humores noxios queunt, & compescere, illosque expellere, ut ex sacra Scriptura colligitur. Nam David suavi sonitu lætificabat Saul, a quo spiritus malus recedebat: & Tobias fumo iecoris Asmodæum expulit. Plures quoque herbas, ut salviam, rutam, herbenam, aliasque prodesse ad maleficia propulsanda, prout pravos humores expellunt, aut corrigunt, purgantque, docent Plinius, Galenus, Aristoteles, & communiter medici.

III. Quæst. I. *Licet ne maleficium alio maleficio curare?* Resp. Non defuere qui docuerint, licitum esse petere dissolutionem maleficii a maleficis qui ad id præstandum parati sint; quemadmodum, necessitate cogente, licet petere ab usurario pecunias sub usura, a Sacerdote in mortali existente sacramenta. Verum communis & sana sententia negat licitum esse petere dissolutionem maleficii a maleficis, quantumvis paratis ad id præstandum. Ratio evidens est. Quoniam, sicut maleficium ope dæmonis peractum est, ita & dæmonis expressa, aut tacita invocatione tollitur. At invocatio dæmonis natura sua mala est. Ergo semper illicita, & superstitiosa. Mala enim quæ genere suo mala sunt, quæque nulla ratione a malitia purgari valent, numquam facienda sunt, ut bona eveniant, dicit Apostolus ad *Rom.* III. Hinc Deus *Levit.* XIX. iubet: *Non declinetis ad magos, neque ab hariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.* Adversus eos qui tantum sceleris perpetraverint, pœnam constituit ibidem cap. XX. vers. 6. *Anima quæ declinaverit ad magos, & hariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.* Nomine fornicationis Scriptura intelligit commercium, communionemque mutuam cum magis.

IV

IV. Hæc omnia clara sunt, fusiusque explicari haud indigent. Rationes quæ opponuntur, nullius sunt momenti. Nam licitum est sacramenta petere a Sacerdote sacrilego, & pecunias ab usurario: quia & sacramenta administrare, & pecunias mutuo conferre licitum, honestum, & sanctum natura sua est, atque ex sola hominis nequitia utrumque reddi potest flagitiosum. Postulatur utique quod ex sui indole honestum, quod sanctum est, quod valet sine culpa præstari; crimen autem & scelus omnino est præter intentionem petentis, & ab alterius nequiter operantis malitia solum procedit. Quod autem subdunt licitum esse petere a dæmone ut desistat a maleficio, sicut exorcistæ faciunt; & quod a dæmone non poscitur effectus positivus pravus, sed destructio maleficii, quæ suapte natura bona est: hæc & similia sophismata sunt. Quoniam quæcumque communicatio cum dæmone illicita est. Cum dæmone communicatur, & ut superior suspicitur; dum ab eo postulatur ut a maleficio desistat. Exorcistæ imperant divina virtute, suæque dignitati, & potestati illum subiiciunt; quod licitum est. Dum vero petis ut desistat a maleficio, illius opem imploras, eidemque te subiicis; quod iniquum est. Destructio maleficii bona est licito medio obtenta; secus medio illicito; & superstitioso peracta. Quare destructio maleficii medio exorcismo præstita bona est; iniqua vero alio maleficio parta. Nec dicas, te non subiici dæmoni, quin illum cogere ut maleficium tollat. Quoniam aut id præstas auctoritate Ecclesiæ, vel privata. Si auctoritate Ecclesiæ, & Dei eum cogis, licitum est; ad hoc tamen, ut tali auctoritate præditus sis oportet. Si auctoritate propria id efficis, hoc ipsum argumento est, pactum quodpiam tacitum ibi adesse. Si tamen in Christum fide, & spe dæmonem obiurgares, ut a damno inferendo desisteret, haud esses superstitionis reus. Illicitum quoque est inducere maleficos, ut benedictione maleficia tollant: quia malefici hac benedictione abutuntur, tamquam signo, quo posito dæmon promisit se a maleficio cessaturum, aut illud ablaturum. Remediis ergo dumtaxat ab Ecclesia præscriptis utendum est ad maleficia propulsanda. Illicitum denique est tollere maleficia aliis ritibus vanis: quia ritus vani inepti sunt ad inducendum effectum: & si forte inducunt, dæmonis auxilium intervenit.

V. Quæst. II. *Licitum ne est petere a malefico ut maleficium auferat, cum tibi constat illum posse mediis licitis eiusmodi maleficium tollere?* Resp. Convenit penes Theologos, licitum esse cogere maleficos ut tollant maleficia medio licito, dum certo constat illos in promptu habere eiusmodi licita media: quia tunc non adhibentur malefici, quatenus malefici sunt, sed ut periti in arte bona ad bonum opus præstandum. Quemadmodum contra omnes afferunt te illicite petere maleficii dissolutionem, si incertus sis, vel dubites, utrum maleficus sciat medium licitum, quo auferre maleficium queat: quia tunc indifferens est ut medio licito, vel illicito tol-

tollat maleficium. Et hac ratione illicitum itidem est petere dissolutionem maleficii non ab eo qui illud peregit, sed ab alio mago, qui tum maleficium, tum signa eiusdem ignorat: quia tunc magus non potest nisi alio maleficio prius maleficium agnoscere; atque adeo peteres ut novo maleficio maleficium tolleret. Neque tandem licitum est permittere ut magus medicinam vanam, & superstitiosam applicet maleficiato.

VI. Ad propositam quæstionem respondet Caietanus *Tom. II. opusc. tract. XII. de malef. quæst. I.* illicitum esse petere a malefico dissolutionem maleficii: quia tunc petitur talis dissolutio a malefico ut malefico, sicut quando postulatur opus artis ab artifice. Porro maleficus, ut talis, minister diaboli est, cuius invocatio semper illicita est.

VII. Contraria sententia communis est, & mihi verior videtur. Quoniam falsum est quod Caietanus pro ratione suæ sententiæ prodit, videlicet in proposita quæstione peti a malefico ut malefico dissolutionem maleficii. Quin oppositum loco principii constituitur. Quærimus enim, an licitum sit a malefico petere dissolutionem maleficii in casu quo ille sciat, habeatque in promptu medium licitum ad hunc effectum. Si enim vel dubitatio occurrat, maleficum medio licito carere, tunc fatemur omnes illicitam esse petitionem. Quando ergo nobis constat reapse maleficum habere licita media quibus fascinationem tollere valeat; quid nos prohibet ab eodem petere ut a maleficio liberet licito medio maleficiatum? Patet enim nos tunc non uti malefico ut malefico, sed ut homine habente, & cognoscente licita media ad optimum effectum, qualis est sanitas maleficiati. Profecto hac ratione dicimus, licitum esse petere pecunias ab usurario, quia licite eas numerare potest; & sacramenta a Sacerdote sacrilego, quia sancte valet sacramentorum administratione perfungi: quamvis aliunde sciamus neque usurarium mutuo daturum pecunias absque usura, neque Sacerdotem administraturum sacramenta sine peccato. Cur hoc, nisi quia malitia tota in pravam feneratoris, vel Sacerdotis voluntatem refunditur? Idem ergo prorsus & de malefico in casu nostro asserendum: cuius peccatum novi maleficii totum refundendum esset in solam eius malitiam; cum necessarias actiones ad prius maleficium tollendum licite posset exercere, si vellet. Neque vero peccatum proximi, quod unice ex illius pervicaci malitia, non ex imbecillitate oritur, urgente necessitate propriæ sanitatis, evitare tenemur. Christus ipse nos docuit, scandalum Pharisæorum contemnendum esse. Id dumtaxat negotium facessit hac in re, quod certo sciamus maleficum habere licitum remedium, quo dissolvat maleficium; sicut certo scimus & usurarium posse licite mutuo pecunias dare, & infidelem sancte iurare. Neque enim fides adhibenda est malefico testanti se eiusmodi habere remedia: quia nulla isti digni fide sunt. Ex certis ergo documentis nobis constare debet,

ma-

maleficum agnoscere licita remedia, quibus tollat maleficium. Et quia vix umquam nobis id constat; ideo numquam permitterem ut quis a malefico peteret maleficii dissolutionem. Sed si maleficus testaretur se hæc habere remedia, iuberem ut mihi, vel alteri eadem manifestaret, ut absque illius ope probus homo posset iis remediis uti, illaque applicare. Alioquin nullam malefico fidem praeberem, si renueret hæc manifestare innoxia remedia alteri homini probo, qui ea adhibens tollere maleficium posset.

VIII. Quæst. III. *Licet ne maleficii signa destruere?* Resp. Sententia communis, & vera adfirmat. Hoc clare colligitur ex Scriptura *Deut.* VII. ubi præcipitur, idolorum simulacra, templa, & aras destrui, lucosque succendi. Porro hæc signa sunt, & monumenta superstitionis, ac veluti diabolicæ magiæ. Eadem ergo ratione destruere signa, & instrumenta maleficiorum licitum erit. Neque dici potest, hanc signorum remotionem pactum cum dæmone, aut invocationem eius, seu aliquam cum ipso communicationem includere: quin eiusmodi signorum destructio infringit pactum, & quodcumque cum dæmone fœdus. Ad hunc enim finem destruuntur signa, nempe ligaturæ, chartæ, capilli, & cetera eiusmodi, ut pactum quodlibet cum dæmone initum infringatur. Quare hæc signorum destructio non est effectus artis maleficæ, seu malefici ut malefici; sed hominis restituentis maleficiato sanitatem. Omnes ergo qui eiusmodi signa dignoscunt, possunt, & debent eadem amovere, & destruere. Malefici ad id tenentur ex iustitia, nedum ex caritate; ceteri vero ex caritate, qua adstringuntur omnes damna a proximo removere. Nec hanc destructionem impedire iure potest damnum, si quod inde malefico accideret: quia damnum hoc est præter intentionem dissolventis maleficium; sibique maleficus imputare debet, si ex pacto cum dæmone aliquod subit damnum. Hæc omnia communia sunt, plurimosque pro hac sententia laudant Theologos PP. Salmanticenses *tract.* 11. *cap.* XI. *punct.* 10. *§.* 3. *num.* 158.

IX. Contraria sententia tribuitur Ioanni *Hesselio* Lovaniensi, qui contendit illicitam hanc esse destructionem, eo quod autumat in maleficio duplex iniri pactum cum dæmone, alterum nocendi signo posito; alterum desistendi a nocumento eodem remoto signo. Hoc autem absolute verum non est. Sed admisso etiam hoc duplici pacto, non inde sequitur quod illicita evadat maleficii destructio. Nam si dissolutio maleficii fiat ab homine non malefico, tunc nulla potest esse suspicio pacti cum dæmone: quia hæc signa non destruit, opem dæmonis implorando; sed illum potius fugando, eiusque instrumenta amovendo, ut ab inferendo damno desistat. Si vero maleficus ipse hæc signa destruat, id præstare valet, quin dæmonis auxilium poscat; sed potius fœdus initum infringens, eiusque pœnitens, nullam in posterum se cum dæmone communicationem habere velle ostendet. Nec qui hæc signa destruit, a dæmone sanitatem, seu beneficium quodpiam posta-

ftulat; fed fignum deftruendo, illum compellit ut a nocendo defiftat. Si plura cupis, lege Delrium *Lib. VI. cap. 11.*

X. Quæft. IV. *Maleficus qui dæmoni chirographum proprio fanguine fubfcriptum tradidit, debet ne illud redimere, ut veram peragere pœnitentiam valeat?* Refp. Eo impietatis maleficorum plures prolabuntur, ut Deo, facramentis, ceterifque chriftianæ religionis myfteriis nuntium remittant; atque ut firmius fefe dæmonis fervituti mancipent, mutuum fœdus ineunt, fcriptumque proprio fanguine obfirmant; quod poftea dæmoni cuftodiendum tradunt, tamquam promiffæ fidelitatis obfidem. Vulgaris obtinet error, haud poffe maleficum finceram agere pœnitentiam, nifi curet ut dæmon fcriptionem hanc fibi reftituat: quæ perfuafio falfa, & erronea eft. Nullum quippe peccatum eft cuius pœnitere nequeat impius, fi velit, Dei gratia adiuvante. Porro, ut ipfum vere pœniteat, fatis eft ut is toto corde peccatum perpetratum deteftetur, dæmoni renuntiet, Deo fe fubiiciat, eiufque fervet mandata. Si maleficus fignum quodpiam penes fe a dæmone fibi datum haberet, illud comburere deberet protinus in argumentum fracti fœderis, & futuræ inimicitiæ. Poffent tamen malefici uti cognitione, & pecuniis dæmonis arte comparatis, aliifque rebus, quarum confervatio, & ufus a dæmone nullo modo penderet: quia, licet acquifitio vitiofa fuerit, fublata tamen per pœnitentiam culpa, ufus licitus effe valeret, ut communiter Theologi docent. Advertunt tamen, frequentiffime accidere divitias ope dæmonis acquifitas falfas effe, atque illuforias. Et tunc talibus uti fuperftitio, & iniuftitia foret. Item fi pecuniæ a dæmone collatæ furto comparatæ effent, illicite retinerentur. Addo ego, licere utique fanitatem, cognitionemque aliquam dæmonis arte acquifitam retinere: quia hæc abiici nequeunt. Quapropter, peccato fevera pœnitentia deleto, ufus earumdem licitus erit. Neque enim quis fanus ope alicuius maleficii factus, fponte ægrotare teneretur, & in priftinam infirmitatem fe fe coniicere. Notitiam quoque quam acquifivit aliquis, e mente haud poteft delere. Ea dumtaxat, non ad vana, aut curiofa fcrutanda, fed ad honeftum finem uti debet. Quod ad pecunias attinet arte dæmonis conquifitas, five veræ pecuniæ, five adulteratæ fint, illas proiiciendas omnino cenfeo. Si rationem quæris, forte illam evidentem exhibere ignoro. Nec enim me latet, plura illicite parta retineri poffe, ut de ftipendio fcortatione comparato dici folet. Verum intimus chriftianæ profeffionis, ut ita dicam, fenfus iftarum divitiarum contemptionem, proiectionemque iubere videtur. Si enim divitias quafque contemnere Dominus docet; fi D. Petrus Simonem magum offerentem pecuniam increpuit, dicens: *Pecunia tua tecum fit in perditionem*: Act. VIII. verf. 20. ut mea præfert opinio, pecunias quafque pœnitens maleficus proiicere debet. At, inquis, nonne vitium eft veras pecunias prodigere, cum optimo ufui defervire valeant? Hoc folum evincit quod eiufmodi pecuniæ poffint probo viro

tradi in aliquem pium usum insumendæ, quod improbare non audeo, minime vero quod debeant a malefico retineri, ut eisdem ditetur.

CAPUT XII.

De lamiis, sagis, & strigibus.

I. Tribus nominibus appellari mulieres maleficæ, seu superstitiosam magiam exercentes, solent. *Lamiæ* nuncupantur ob quamdam analogiam cum *lamia*, quæ animal monstrosum est, muliebrem præferens vultum, ubera prodens, & toto speciosum corpore, quo allicit homines ad eos devorandos, & pueros iugulat, quorum sanguine delectatur. Et quoniam maleficæ mulieres crudeles sunt, puerorumque sanguinem fugunt, ideo lamiis comparantur ab ipsomet Hieremia Thren. IV. *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos. Filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.* A sagacitate, & vafritia *sagæ* dicuntur, sive, ut Marcus Tullius ait, a sagiendo; quatenus futurarum, occultarumque rerum præsensionem anhelantes, dæmonis artem postulant, ut id assequi valeant. *Striges* vocantur a strige avicula, quæ noctu stridendo volitat, & puerorum corpora aggreditur, sanguinemque exsugit. Quod & præstant striges mulieres, quæ noctu potissimum sua arripiunt itinera, & insantum corporibus insidiantur. Dicuntur etiam *veneficæ*, eo quod maleficiis utantur, sintque toto humano generi noxiæ. Siquidem hæ spurcissimæ dæmonum pellices & concubinæ corpora, animasque diabolo devovent: sacramenta religionis, & mysteria eiurant, sacras imagines, Crucifixi effigiem, cruces fœdant, concerpunt, conculcant: sanctissima Dei, & B. Virginis nomina omnibus contumeliis conscindunt: sacram hostiam diabolo intra vilissima vasa urina persusam sacrificant. Necatorum infantium longis acubus transfixa cadavera domos asportant, intra ollas elixant, decoquunt usque ad artuum dissolutionem, & ebullire sinunt, quoad concreta fuerint in crassum quemdam humorem: ex hocce humore duplicem secernunt succum, alterum dilutum, quem potant, & quo diabolo solemni sacramento se mancipant: altero pinguiore in vase quodam servato corpora propria noctu obliniunt, quando ad conventicula celebranda cum dæmone accedere statis temporibus debent, ut omnium vitiorum, libidinumque colluvionem exerceant.

II. Quæst. I. *Cur feminæ præ viris maleficiis sint deditæ?* Resp. Plures assignant Theologi rationes. Et primum mulieres proniores sunt ad credendum; ideo facilius quam viri a dæmone decipiuntur. Deinde curiositatis vitio laborant, ardentque desiderio futura, & occulta agnoscendi; idcirco facillime credunt illis qui futura prædicunt, & abscondita reserant, dæmonisque opem, ut eadem sciant, implo-

plorant. Indolis etiam, naturæque flexibilis sunt, atque facile impressiones recipiunt, & revelationes. Impotenti rursus ira abripiuntur mulieres, testante Scriptura, non esse iram super iram mulieris; & cum viribus ad vindictam destituantur, dæmonum auxilium poscunt. Libidinis quoque æstu præ viris ardent semel vitiatæ ob maiorem humiditatem. Ut hanc veneris effrenem passionem expleant abunde, nocturnis dæmonum complexibus vacant. Denique tum intellectu, tum voluntate imbecilliores sunt, & deceptioni magis obnoxiæ; ideo frequentius mulieribus dæmon apparet, & cum eisdem facilius fœdera init. Hinc colliges, quam verum sit Ecclesiastici oraculum cap. xxv. *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris*. At simul perpende, quanta hominum sit stultitia, dum fasces, animumque mulierculis istis submittunt, illarum imperio parent, illis diu noctuque inserviunt, illarumque mancipia evadunt miserrima; ut tandem ex earum commercio & corpora peste inficiantur, & animus præstigiis fascinetur.

III. Quæst. II. *Cur vetulæ præ iunioribus feminis præstigiis, maleficiisque dent operam?* Resp. Duplex assignant Auctores rationem. Altera est, quod amissæ iuventutis florem ægre ferentes, odio in adolescentiam, ac iuventutem summo rapiantur: unde, ut iuvenibus noceant, ad dæmonem recurrunt. Altera est, quod puerorum sanguinem ad longiorem vitam ducendam, dæmonis suggestione, credant idoneum.

IV. Quæst. III. *Cur Deus permittat ut lamiæ, seu striges infantibus, & iuvenibus potius quam adultis noceant?* Resp. Solidam rationem huiusce rei assignari non posse, Auctores omnes fatentur. Quæ enim ratio eorum quæ a Dei voluntate pendent, efferri in medium potest? Id dumtaxat certo scimus, Deum in maiorem fidei confirmationem, ad bonorum probationem, ut homines a peccatis absterreantur, hæc omnia disponere. Aliqui dicunt in pœnam, aut probationem parentum id Deum permittere. Alii id evenire asserunt ob imbecillitatem puerorum, qui resistere nequeunt. Alii denique subdunt, striges infantibus insidiari, quia ex illorum corporum abscissis membris, pedibus, manibusque unguentum conficiunt, quo delibutæ ad dæmonum conventicula, & convivia accedunt, seu accedere imaginantur.

V. Quæst. IV. *Transferuntur ne reapse striges de loco ad locum; an vero phantastica tantum illusione motus iste contingit?* Resp. Catholici omnes docent, hunc transitum fieri posse: quoniam translatio isthæc dæmonis vires non excedit, ut pluribus exemplis constat. Nam dæmon reapse transtulit Christum Dominum supra pinnaculum templi, ut communiter Patres docent, teste D. Thoma *III. Part. quæst.* xli. *art.* 4. Simonem quoque magum in aera translatum legimus, divique Petri oratione delapsum in terram. Quod clarius elucet in Angelis bonis: siquidem Propheta Daniel *cap.* xiv. inquit: *Angelus Domini apprehendit Habacuc in Iudæa*

dea in vertice eius, & portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. Et D. Lucas in Act. cap. VIII. *Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens. Philippus autem inventus est in Azoto.* Porro Angeli mali nihil naturalium virium deperdiderunt ob culpam. Quare hoc in ordine id totum valent quod boni possunt efficere. Nulla ergo de hac possibili translatione sagarum quæstio est. Factum ipsum disputatio spectat. Sunt nonnulli saperdæ, qui, nulla præmissa facti & possibilitatis distinctione, adversus factum, tamquam omnino impossibile, vocem exaltant. Omnes eiusmodi translationes, quas Auctores ceu veras narrant, fabularum loco habent, nulla ratione adiecta, præter aliorum quorumdam Scriptorum auctoritatem, qui oppositum testantur. Sed cur istis, secus illis, fides adhibenda? In inquisitores, in iudices crocitant: eosdem inscitiæ, crudelitatis, ne dicam stultitiæ, arguunt, quod sæpe striges severe punierint: ac si ob solas istiusmodi translationes, secus ob apostasiam a fide, ob adorationem dæmoni oblatam plecti illæ possent. Hæc dicta obiter sint, non quod omnes eiusmodi qui narrantur transitus veros reputem; quin frequenter meras esse illusiones assero: sed ut nonnullorum inscitiam, & audaciam coerceam, qui incredibili temeritate in graviores Theologos censoriam virgam extendunt; quamvis Theologiam nec extremis labiis degustaverint. Sed his missis, quod iampridem Caietanus 2. 2. *quæst.* XCV. *art.* 3. cum aliis docet, referre lubet, ut discant novi homines, antiquiores Theologos non adeo credulos fuisse, ut veros omnes reputarent transitus istos. Ex eventibus quos Caietanus ipse recenset, unum transcribam. „ Ego quoque (inquit) ab una muliere amante quemdam scio, quod diabolus unxit eam nudam, suadens illi quod sic duceret eam ad domum sui dilecti, & postmodum, postquam fuit extra se multo tempore, & crederet se cum suo dilecto fuisse &c. invenit se in suo loco ita lassatam, quod refocillatione indiguit &c. Et, nisi ego declarassem ei quod imaginatio fuit, & ex tali nuditate ita læsa esset, nesciret forte usque hodie quod illud non fuerit in veritate. Per hæc tamen non negamus quin diabolus, Deo permittente, quandoque personam aliquam voluntariam etiam corporaliter ducat de loco ad locum. Sed hoc RARISSIME videtur accidere. " Quando enim sola phantastica illusione hæc transvectio contingit, ita Martinetus (sic enim striges suum dæmonem vocant) sagarum corpora subit, penetratque, & illarum sensus opprimit, ut nihil omnino sentiant etiam læsæ & flagellatæ: tales vero dæmon in earumdem phantasia species, imagines, larvasque imprimit, ut a sopore experrectæ revera credant se volitasse, alienasque domos ingressas, & cum suis dilectis cubasse &c.

VI. Hinc colligas velim, ut difficillimum te præbeas in fide adhibenda mulieribus, sive pravis, sive etiam bonis. Quamvis enim obvia ubique occurrant mulie-

brium

bium illusionum documenta innumera, non propterea tamen mulierum directores, Confessariique cautiores evadunt, sed frequenter in nimiæ credulitatis extremum delabuntur. Experientia didici, mulierculas, quæ peculiaris, devotionis, ac sanctitatis famam ostentare ambiunt, Confessarios perquirere credulos, & faciles, quos ut securius in errorem pertrahant, se illis tamquam ancillas & mancipia submittunt, obedientiam vovent, ad nutum pendere se simulant, ut hac via ipsæ Confessariis minus solertibus tandem imperent, eosque omnino sibi subiiciant. Propriam hebetudinem, atque stupidam credulitatem excusare isti solent exemplis Catharinæ, Theresiæ, aliarumque Sanctarum; quamvis illi vel semi-Catharinam, aut semi-Theresiam numquam imbuerint. Curent ut suæ devotæ mulieres egregia virtutum facinora edant, miraculisque Catharinæ, & Theresiæ suas visiones comprobent; & tunc eisdem certam fidem adhibeant. Verum de his obiter, fusius suo loco acturus.

VII. Oppositam sententiam propugnant Lutherus, Melanchthon, plurimique istius furfuris sectarii, quibus nonnulli Catholici adhærent. Sed omnes isti Anabatarum more rem peragunt, hostemque quem feriant, confingunt. Enimvero, si possibiles huiusmodi translationes negant; errant turpiter, & manifeste. Si frequentissime phantastica illusione translationes præfatas, & cetera quæ illas consequuntur, fieri adfirment; vix aliquem repugnantem, aut paucos saltem, habent. Nam quod frequentissime in sola illusione phantastica eiusmodi transitus consistant, ultro ipsi fatemur. Opponunt auctoritatem Concilii Ancyrani relati *cap.* Episcopi XXVI. *quæst.* V. ubi prohibetur ne his mulierum nugis fidem quisquam adhibeat. Respondent plures cum Severino Binio in notis ad hoc Concilium, præfatum caput subreptitium esse, nulliusque auctoritatis. Alii respondent vetari a Concilio dumtaxat ne credatur sagas super bestias a dea Diana formatas ambulare.

VIII. Quæst. V. *Potest ne dæmon mulieres sagas, sive viros in felem, mustelam, leporem, aliasve bestias mutare?* Resp. Ante responsionem primum omnium transcribo doctrinam D. Thomæ ex *I. Part. quæst.* CXIV. *art.* 4. *ad* 2. quæ viam sternit ad quæstionis propositæ decisionem. Inquit ergo: *Materia corporalis non obedit Angelis bonis, seu malis ad nutum, ut dæmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam; sed possunt adhibere quædam semina quæ in elementis mundi inveniuntur, ad huiusmodi effectus complendos, ut Augustinus dicit III. de Trinit. Et ideo dicendum est, quod omnes transmutationes corporalium rerum quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonum, huiusmodi seminibus adhibitis; sicut, cum aliquæ res transmutantur in serpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Illæ vero transmutationes corporalium rerum quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt; sicut quod corpus*

pus humanum mutetur in corpus bestiale; aut quod corpus hominis mortuum reviviscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere. Uno modo ab interiori, secundum quod dæmon potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, ut aliquid videatur aliter quam sit, sicut supra dictum est: & hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aere cuiuscumque formæ, & figuræ, ut illud assumens in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circumponere cuicumque rei corporeæ quamcumque formam corpoream, ut in eius specie videatur. Et hoc est quod Augustinus dicit XVIII. de Civ. Dei, quod phantasticum hominis, quod etiam in cogitando, sive somniando per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus apparet alienis. Quod non est sic intelligendum, quod ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur; sed quia dæmon, qui in phantasia unius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

IX. Ex hac sola doctrina constat, minime posse dæmones transmutare hominem, aut mulierem in bestiam. Hanc D. Thomæ doctrinam conceptis verbis tradit Augustinus *Lib. XVIII. de Civ. Dei cap.* XVIII. ubi plura narrat quæ illusione phantastica fieri concludit. *Nam & nos* (inquit) *cum essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium; ubi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebant, quibus vellent, seu possent viatoribus, unde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent; nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalem, humanamque servari, sicut Apuleius in libris quos Asini aurei titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, ut accepto veneno, humano animo permanente, asinus fieret, aut indicavit, aut finxit. Hæc vel falsa sunt, vel tam inusitata, ut merito non credantur . . . . Non itaque solum animum, sed nec corpus quidem ulla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate in membra, vel lineamenta bestialia veraciter posse converti; sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando, sive somniando per rerum innumerabilia genera variatur, &, cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit.*

X. Ad propositam ergo quæstionem respondetur, nullo modo posse dæmonem transmutare lamias in catum, mustelam, anserem, canem, ceteraque animalia; sed vel immutare sensus tum videntium, tum sagarum, quæ credunt se versas in bestias, aut corpora ex aere compingere animalibus valde similia. Hæc est communis Theologorum sententia.

XI. Quæst. VI. *Possunt ne dæmones ianuis clausis introducere sagas in domos, & cubicula dilectorum?* Resp. Dæmones haud possunt efficere ut duo corpora penetren-

trentur; valent vero introducere mulieres ianuis clausis hoc in sensu, quod eas mira celeritate aperire valent, sicut & muros scindere, lapides auferendo, & restituendo tanta celeritate, ut vix humanis percipi oculis possit: foramina quoque exigua dilatare possunt, per quæ corpora transire valeant. Quando deferunt striges, quandoque modo visibili, quandoque invisibili id præstant. Dum e lectulo mariti illas transferunt, profundo sopore mariti sensus opprimunt, & interdum corpora ex aere confecta penes maritum deponunt. Vulnera, quæ non raro apparent in corporibus sagarum, quæ in bestias modo dicto transformari videntur, inde oriuntur, quod corpora sagarum unita sint corpori aereo repræsentanti bestias istas; & ictus vibratus in corpus aereum pertingit in corpus verum sagarum: vel etiam quando hæc sola phantastica illusione peraguntur, dæmon ipse lædit, sauciatque sagarum corpora. E carceribus vero educere sagas dæmones nequeunt, Deo id impediente: quod experientia patet.

XII. Quæst. VII. *Quo in loco conventus sagarum cum dæmonibus celebrentur; quidque in eiusmodi conventiculis peragant?* Resp. Delrius narrat una cum aliis loca esse determinata, in quibus dæmones cum sagis sua celebrant conventicula. Locum in Italia ferunt esse *montem Veneris prope Lacum Ursinum*. Qua de re videri etiam potest Spina *de strigibus cap.* XX. Non modo loca, verum etiam tempora definita habent, quibus hæc conventicula peragant. Diebus quadragesimæ, & potissimum hebdomadæ sanctæ, quatuor temporum, aliorumque festorum eadem celebrant. Quæ porro in his conventiculis agunt, suso calamo narrant Delrius, aliique Auctores. Primum omnium lamiæ dæmoniorum Principem in regio solio assidentem, terrificamque formam præferentem sub specie ut plurimum hirci, vel canis adoraturæ accedunt, nunc flexis genibus, nunc obverso tergo, quandoque cruribus in altum iactis, & capite resupinato, ac in cælum verso mento. In signum servitutis, & homagii eum in podice osculantur: filios proprios offerunt, & interdum occidunt. Quibus peractis, mensis assident, & convivantur. Dapes frequenter ex infantibus occisis paratæ sunt, modo delicatissimæ, modo insipidæ absque sale decoctæ. Saturato ventre libidini indulgent, fœdissime cum dæmonibus sese commiscendo. Mulieres incubis subiacent, & viri succubis præposteram exercent venerem, nullo prætermisso obscænissimo, atque nefandissimo libidinis genere. Hæc pauca perstrinxi obiter. Frequentissime fabulosa, & phantastica esse censeo, ut dixi supra; fieri tamen reapse posse, non est inficiandum.

XIII. Sunt qui negant dæmones exercere posse carnales actus, cum corpore careant, sintque meri spiritus. Verum communis Catholicorum sententia docet, reipsa hanc commixtionem dæmonum mulierumque accidere. D. Augustinus *Lib. XV. de Civ. Dei cap.* XXIII. hoc aperte testatur his verbis: *Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum*

fide dubitandum non est, audivisse confirmant, Sylvanos, Panes, & Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, & earum appetiisse, ac peregisse concubitum: & quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare, & efficere, plures, talesque asseverant, ut hoc negare impudentiæ videatur. Quam doctrinam describit, approbatque D. Thomas *I. Part. quæst.* LI. *art.* 3. *ad* 6. additque filios natos ex coitu dæmonum cum mulieribus, non dæmonum, sed illorum a quibus semen dæmones suscepere, filios esse. *Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut a corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum; utpote quod idem dæmon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem; sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem, ut Augustinus dicit Lib. III. de Trinit. cap.* VIII. *ut sic ille qui nascitur, non sit filius dæmonis, sed illius hominis cuius est semen acceptum.* Corpora ergo ex aere compacta dæmones qui commiscentur mulieribus, assumunt, & quandoque coitum peragunt absque veri seminis effusione. Nec enim tanta sunt virtute præditi, qua valeant aut humanam carnem veram, aut humanum semen efficere. Quoties autem coitum aptum ad generationem peragere volunt, aliunde, nempe ab hominibus, semen surripiunt, immittuntque in locum generationi destinatum: quod perquam raro evenire puto. Disputare hic solent Auctores, experiantur ne delectationem sagæ in hac commixtione. Alii negant, adfirmant alii. Sed, quinam eorum verum afferant, scire non interest.

XIV. Ex his quæ dicta sunt, soluta quæ opponi ab adversariis solent, remanent. Quod addunt, vim prolificam sitam esse in spiritibus, seu effluviis quibusdam, qui, tenuissimi cum sint & subtiles, citissime ac e suis vasis emissi sunt, evanescunt, atque dispereunt, nullius momenti est. Nam transvectio seminis quæ ope dæmonis efficitur, momentanea est, eaque arte peragitur, ut nequeant spiritus illi tam brevi morula evanescere; maxime cum dæmon, horum vitalium spirituum virtutem callens, valeat impedire hanc dispersionem. Plura exempla a Philosophis, & medicis adducuntur, quibus narratur, mulieres inventas esse in utero habentes fetus, quin virginitatis amiserint florem. En eventum quem narrat D. Thomas quodlib. VI. quæst. III. artic. 18. *Posset tamen forte absque miraculo mulier, salva omnimoda virginitate, concipere, sicut dicitur accidisse de quadam puella pubescente, quam propter pudoris custodiam in lecto suo pater habebat, qui dum somno pollueretur, semen ad matricem descendit, & puella concepit... Vir autem, salva tali virginitate, posset esse pater naturaliter propter pollutionem nocturnam, quæ quocumque casu ad matricem mulieris perveniret.* Alias mulieres in balneo impraegnatas ex semine a viris ibidem deciso, ab aliquibus perhibetur. Rara utique hæc sunt; sed ea nihilominus accidisse probatissimorum Au-

Auctorum teſtimonio, traditur: nullaque evidens ratio occurrit quæ repugnantiam evincat. Plurima alia eſſent hic diſcutienda. Verum quia hæc curioſitati potius quam utilitati, ac honeſtæ cognitioni inſervirent, idcirco ea ſilentio prorſus prætereo.

CAPUT XIII.

De pœnis conſtitutis in ſagas, maleficos, eoſque omnes qui pactum aliquod expreſſum, aut tacitum cum dæmonibus ineunt.

I. OMnes leges humanæ, & divinæ puniendos maleficos ſtatuunt. Deus Levit. xx. *Vir, ſive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit ſpiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos.* Item Exod. xxii. *Maleficos non patieris vivere.* Leges civiles plurimæ ſunt, *tit. de Malef.* ut *leg. Nemo* 5. *leg. Etſi exempta* 7. quæ pœna mortis plectendos hariolos omnes decernunt. Eamdem pœnam conſtituit ius canonicum.

II. Diſputant Theologi, ſitne in maleficos lata excommunicatio, vel tantum ferenda. Communior, & vera ſententia ſuſtinet, omnes eſſe reapſe excommunicatos a iure: quod probat cap. *Si quis hariolos*, ubi hæc habentur. *Si quis hariolos, aruſpices, & incantatores obſervaverit, anathema ſit.* Hæc verba, *Anathema ſit* cenſuram latam, non ferendam ſignificant. Lex enim non optat, ſed imperat. Quare licet præfata verba poſſent abſolute excipere ſenſum optantis; attamen, ut a lege uſurpata, abſolute decernunt, iubentque pœnam. Adduci ſolet etiam *Extravag.* Ioannis XXII. cuius initium eſt, *Super illius*, quam refert Eymericus in *Director. Inquiſitorum*, in qua conceptis verbis excommunicatio ſtatuitur in omnes maleficos. Hanc vero conſtitutionem reiiciunt alii, eo quod in Bullario haud reperiatur. Incerta ergo conſtitutione prætermiſſa, tranſcribam conſtitutionem Gregorii XV. editam 20. Martii anno 1623. cuius initium eſt *Omnipotentis Dei* &c. ubi hæc habentur: *Motu itaque proprio, & ex certa ſcientia, ac matura deliberatione noſtris, deque apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, tenore præſentium decernimus, præcipimus, & mandamus, ut conſtito quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & a fide apoſtatando, maleficiis, ſive ſortilegiis unam, ſeu plures perſonas ita læſerit, ut ex maleficio, vel ſortilegio mors ſecuta ſit, etiam primo lapſu Curiæ ſæculari tradatur debitis pœnis puniendus. Qui vero, ſimiliter apoſtatando, pactum cum diabolo, ut præfertur, fecerit, & maleficium, ſeu ſortilegium commiſerit, licet mors ſecuta non ſit, infirmitas tamen, divortia, impotentia generandi, ſive animalibus, frugibus, vel aliis fructibus damnum notabile provenerit, muro claudi, ſive perpetuis carceribus in*

ſan-

ſancto Inquiſitionis Officio, ubi illud exiſtit, fabricandis mancipari debeat. Qui vero ſimilium delinquentium notitiam habuerint, eos Epiſcopo, ſive Inquiſitori denuntiare teneantur &c. Igitur ſi maleficii delicto iunctum ſit apoſtaſiæ crimen, ad Inquiſitionis tribunal ſpectat in eiuſmodi maleficos inquirere, & animadvertere; quin, dum malefici in apoſtaſiam incidunt, vel in hæreſim ruunt, atque adeo obnoxii evadunt excommunicationi latæ in *Bulla Cœnæ*, vel ſi reapſe in hæreſim non prolabuntur, ſuſpicionem ſaltem vehementem hæreſis ingerunt. Signa autem vehementis ſuſpicionis hæreſeos hæc ſunt: pactum expreſſum cum dæmone; rerum ſacrarum abuſus; diaboli adoratio; eiuſdem invocatio, ut ea ſciantur quæ naturalem vim cognoſcendi excedunt. Quando autem maleficio annexum eſt crimen hæreſis, aut gravis ſuſpicio eiuſdem; talis criminis iudices ſunt hæreticæ pravitatis Quæſitores. Et cum vix maleficus reperiatur qui reus hæreſis non ſit, aut vehementer ſuſpectus; idcirco malefici ad Inquiſitores demandandi ſunt.

DIS-

DISSERTATIO III.

DE TENTATIONE DEI, DE SACRILEGIO, ET BLASPHEMIA.

CAPUT I.

Quid sit tentatio Dei.

I. TEntationis Dei hanc produnt definitionem Theologi: *Est probatio, seu experimentum inordinatum alicuius divinæ perfectionis verbis, vel factis*. Illa particula *inordinatum* distinguit tentationem licitam ab illicita. Nam si hoc experimentum, seu probatio sit inordinata, nempe absque necessitate, illicita est, atque irreverentiam adversus Deum continet; licita vero est, si sit ordinata. Ordinata porro reputatur, iusta urgente caussa; aut si fiat ex divino instinctu in honorem, & utilitatem Ecclesiæ. Hac ratione Abraham, Gedeon, Elias, aliique plures Israelitæ Deum tentaverunt. D. Thomas 2. 2. *quæst.* XCVII. *art.* 1. describit tentationem absolute acceptam his verbis. *Tentare est proprie experimentum sumere de eo qui tentatur. Sumitur autem experimentum de aliqua & verbis, & factis: verbis quidem, ut experiamur, an sciat quod quærimus, vel an possit, aut velit illud implere; factis autem, cum per ea quæ facimus, exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel potestatem. Utrumque autem horum contingit dupliciter. Uno quidem modo aperte; sicut cum quis tentatorem se profitetur, sicut Sampson Iudic.* XV. *proposuit Philisthæis problema ad eos tentandum. Alio vero modo insidiose, & occulte; sicut Pharisæi tentaverunt Christum, ut legitur Matth.* XXII. Additur in definitione, *alicuius divinæ perfectionis*: quia, dum Deus tentatur, semper tentatur, ut exerceat aliquod suum attributum, aut misericordiam, aut iustitiam, aut omnipotentiam, cuius egent homines qui volunt experiri aliquod ex his divinis attributis. Idque fit verbis, aut factis.

II. Ex D. Thomæ doctrina colligitur, duplicem esse hanc tentationem, expressam, & tacitam, seu interpretativam. Illa explicite intendit probare aliquod ex Dei attributis: ut dum quis ea intentione se præcipitem e fenestra agit, ut experiatur, an Deus velit illum liberare, & præservare ne lædatur. Hic tentator licet manifeste non intendat experimentum sumere de aliquo Dei attributo, ita tamen operatur, ut reapse Deum tentet. Idem dicendum de eo qui evidenti periculo se absque necessitate exponit, sperans se a Deo liberandum fore. Hinc

con-

concludit Angelicus: *Quando ergo propter aliquam necessitatem, seu utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus, vel factis, hoc non est Deum tentare. Dicitur enim in II. Paralipom.* xx. Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. *Quando vero hoc agitur absque utilitate, & necessitate, hoc est interpretative tentare Deum.* Loc. cit. Qui ergo se committit absque necessitate evidenti gravi periculo, ut experiatur, si Deus velit illum præservare, peccat tum contra caritatem erga seipsum, tum contra religionem Deum tentando. Si vero absque eiusmodi spe se periculo propriæ vitæ committit, peccat contra caritatem, secus adversus religionem, quia tunc nullo modo Deum tentat. Hæc est communis Theologorum doctrina.

III. Hæc Dei tentatio genere suo peccatum grave est. Si proficiscatur ex dubitatione, adiunctam habet hæresis malitiam. Dubitare enim de aliquo Dei attributo hæresis est. Si absque dubitatione fiat, etiam grave crimen est. Homo quippe tentator vellet obligare Deum ad aliquid agendum ob finem vanum, vel ut indulgeret curiositati tentatoris: quæ omnia dedecent divinam maiestatem.

IV. Quæst. I. *Sit ne levis culpa tentare Deum, cum materia levis est?* Resp. Omnia ea quæ natura sua sunt mortalia, fieri venialia possunt ex imperfecta consensus deliberatione. Difficultas est, num veniale tentationis crimen sit, cum deliberatio est plena, sed materia super qua Deus tentatur, levis est: ut si in levi morbo respuas medicinam, sperans te a Deo liberatum iri; si animo distracto ores, confidens nihilominus te obtenturum a Deo quæ petis. Adfirmant plures, levem tantum tunc committi culpam: quia, inquiunt, in similibus casibus non videtur gravis ordinis perversio, nec divinæ maiestatis læsio. Verum probabilior sententia est, gravem semper esse culpam, quoties Deus deliberato animo tentatur: quoniam gravitatis culpæ mensura est iniuria quæ divinæ maiestati irrogatur. Porro, sive grave, sive leve sit medium quo Deus tentatur, semper læditur divina maiestas; quin eo gravius videtur lædi, quo levior est exempli gratia infirmitas, a qua ut libereris, spretis remediis naturalibus, poscis a Deo miraculum sanitatis. Clarius hæc exponamus. Tu laboras levi morbo: reiicis omne naturale remedium, & a Deo poscis ut sanitatem tibi restituat. Vis ergo Deum miraculum patrare, ut tuæ indulgeat curiositati, & ut levem morbum a te expellat? Quis autem non videat tunc te gravius tentare Deum quam si posceres ab eodem ut a mortali infirmitate te curaret? In hac siquidem hypothesi contendis Deum in rebus levissimis suam omnipotentiam exercere ad patranda opera miraculosa. Sive ergo levis, sive gravis sit egestas, pro qua sine ulla necessitate postulas ut Deus miraculum operetur, quo ea auferat quæ nullo negotio mediis a natura exhibitis auferri possent; graviter Deum tentas, graviterque delinquis. Hanc sententiam defendunt Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* III.

Lib. I.

Lib. I. cap. II. *num.* 16. Sanchez *Lib. II. cap.* XXXIV. *num.* 5. Salmanticenses *tract.* XXI. *cap.* XII. *punct.* 1. *num.* 4. & alii plures. Vix tamen in praxi hæc formalis tentatio occurrit. Quis enim, nisi stultus, ideo respuere consueta remedia velit, ut Deus miraculum operetur? Sed in praxi plures spernunt medicinarum usum potissimum in levioribus morbis, confidentes in divino medico, qui potens est, si velit, eosdem sanare. Non contendunt Deum miracula patrare, sed demisso animo sperant fore ut Deus id sit dispositurus quod in sui maiorem gloriam cedet.

V. Quæst. II. *Utrum tentet Deum ille qui probatione ferri candentis, aut aquæ ferventis suam innocentiam manifestare contendit?* Resp. Ait communis sententia, quia suppetunt media naturalia, quibus veritas manifestari possit, nempe testium probatio, aut spontanea confessio. Audiamus D. Thomam huic quæstioni sic respondentem 2. 2. quæst. XCV. art. 8. ad 3. *Iudicium ferri candentis, vel aquæ ferventis ordinatur quidem ad alicuius peccati occulti inquisitionem per aliquid quod ab homine fit; & in hoc convenit cum sortibus. Inquantum tamen expectatur aliquis effectus miraculosus a Deo, excedit communem sortium rationem. Unde huiusmodi iudicium illicitum redditur: tum quia ordinatur ad iudicanda occulta, quæ divino iudicio reservantur: tum etiam quia huiusmodi iudicium non est divina auctoritate sancitum. Unde 2. quæst.* V. *in Decreto Stephani Papæ V. dicitur: Ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent Canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum: spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini iudicanda; occulta vero, & incognita illi sunt relinquenda qui solus novit corda filiorum hominum. Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum; nisi quod plus accedit ad communem rationem sortium, inquantum non expectatur ibi miraculosus effectus; nisi forte quando pugiles sunt valde impares virtute, vel arte.* Hæc omnia perspicua sunt. Nec obstant exempla quæ adduci solent: videlicet quod Deus *Num.* V. præscripserit, mulierem adulteram amaris aquis probandam; & quod *cap.* Sæpe 2. *quæst.* V. statuatur, dandam Monacho furti suspecto eucharistiam, ut eius sumptione purgetur. Nam ad primum exemplum patet responsio, licitam tum fuisse mulieris adulteræ probationem, quia Deus sic præscripsit: quod præceptum cæremoniale cum fuerit, antiquatum est. Ad alteram auctoritatem respondet D. Thomas III. Part. quæst. LXXX. artic. 6. ad 3. *Quod decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum. Dicit enim Stephanus Papa: Ferri candentis &c. Et idem habetur extra de purgationibus cap. Ex tuarum. In omnibus enim talibus esse videtur Dei tentatio. Unde sine peccato fieri non possunt. Et gravius videretur, si in hoc sacramento, quod est* in-

institutum ad remedium salutis, aliquis incurreret iudicium mortis. Unde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine, quasi ad examinationem: Quod si aliquando miracula in his probationibus visa sunt, ea Deus patravit in defensionem innocentiae accusati, permisso tentationis peccato in illis hominibus.

VI. Quaest. III. *Tentat ne Deum ille qui, ut haereticum convertat, miraculum a Deo patrandum in confirmationem veritatis catholicae offert?* Resp. Asserit communis sententia: quia absque necessitate haec postulantur miracula. Pervia enim sunt argumenta splendidissima, quibus veritas religionis catholicae ostendatur. Accedit quod ut plurimum inutilis sit haec miraculorum petitio. Quot miraculorum miriades non patravit Deus in Martyrum occisionibus, quin tamen ea intuentes tyranni ad veram religionem converterentur? Iudaei propriis oculis spectarunt quatriduanum Lazarum a Christo resuscitatum, & cum eodem ad mensam sederunt; nec propterea Christi fidem amplexati sunt. Quod si sancti viri haec miracula interdum haereticis exhibuere, id ex peculiari divino instinctu fecerunt. Nil tamen vetat quod, adhibitis mediis consuetis, aliquando etiam miracula a Deo poscantur, debita nimirum humilitate, & subiectione, adiectaque conditione, si in Dei gloriam id cedere debeat, Deoque placeat.

VII. Disputant in utramque partem Theologi, sint ne duo distincta peccata; tentatio Dei expressa, & tacita. Adfirmat Suarez *Tom. I. de Relig. tractat.* III. *Lib. I. cap.* III. *num. 6.* cum aliis: quia tentatio explicita proficiscitur a caussa specie diversa ab ea a qua oritur tentatio implicita. Siquidem illa a dubitatione de aliquo attributo divino ortum ducit, secus ista. Si verum esset quod contineretur dubium de aliquo divino attributo in explicita Dei tentatione, dubio procul specie differret ab interpretativa: quia tunc peccatum esset insuper contra fidem. Ceterum non ita videtur coniuncta tentationi Dei dubitatio de divino aliquo attributo, ut nequeat tentari Deus, quin simul de illius omnipotentia, iustitia &c. dubitetur. Et ideo contraria sententia docet, quod, si sermo sit de sola Dei tentatione explicita, specie non differat ab interpretativa; sed quod solum addat maiorem gravitatem malitiae: quia professio explicita non differt ab implicita. Contendunt Salmanticenses *tractat.* XXI. *cap.* XII. *punct.* I. hanc sententiam confirmare auctoritate D. Thomae 2. 2. *quaest.* XCV. *art.* 3. *ad* 1. ubi volunt Angelicum docere pactum cum daemone explicitum non differre ab implicito. Verum ibi D. Thomas oppositum potius docet. En illius verba: *Dicendum, quod in omnibus praedictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis. Multo enim gravius est daemones invocare quam aliqua facere quibus dignum sit ut se daemones ingerant.* Ex hac doctrina habetur, tentationem expressam, & tacitam, ut pactum explicitum, & implicitum, in generali ratione convenire, secus in spe-

speciali. Quod porro hæc specialis ratio diversitatem prodat, videtur satis consentaneum ceteris verbis, quibus additur *multo gravius esse* pactum expressum. Quare nobis non probatur quod laudati Auctores concludunt, nempe satis esse in confessione exprimere, *Commisi peccatum tentationis Dei*; quin indicetur, expressa ne fuerit, vel implicita Dei tentatio. Siquidem certum est penes omnes, valde gravius crimen esse expressam Dei tentationem quam interpretativam. Lis vero est, num hæc diversitas sit specifica, aut numerica. Neutra opinio evidens est. Securior ergo in confessione exequenda: eo vel maxime quod iuxta gravissimam sententiam, mihique veram, circumstantiæ intra eamdem speciem valde aggravantes sunt in confessione aperiendæ. Quapropter quemlibet teneri asserimus ad manifestationem tum pacti expliciti, vel impliciti, tum tentationis expressæ, vel interpretativæ in sacramentali confessione.

CAPUT II.

De sacrilegio, eiusque speciebus.

I. SAcrilegium est *rei sacræ violatio*. Res sacra dicitur quæ cultui divino deputata est. *Et ideo* (inquit Angelicus 2. 2. quæst. XCIX. art. 1.) *omne illud quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet sacrilegii rationem.*

II. Triplex distinguit sacrilegium D. Thomas 2. 2. *quæst.* XCIX. *art.* 3. cui subscribunt communiter Theologi. Primum est iniuria irrogata personæ sacræ, ut Clerico, Monacho, seu Religioso, & Sanctimoniali; aut fornicatio cum persona voto castitatis obstricta. Secundum spectat locum sacrum, ut Ecclesia, & cœmeterium. Postremum est quod perpetratur contra res sacras, & cultui divino peculiariter dicatas, ut sunt sacramenta, calices, vestes sacris peragendis destinatæ, Sanctorum imagines, & reliquiæ &c. Partitionem hanc esse in membra specie distincta, docet ibidem D. Thomas, eique adhærent communiter Theologi: quia, inquit Angelicus, *secundum diversam rationem sanctitatis rerum sacrarum, quibus irreverentia exhibetur, necesse est quod sacrilegii species distinguantur. Tanto enim sacrilegium est gravius, quanto res sacra, in quam peccatur, maiorem obtinet sanctitatem. Attribuitur autem sanctitas & personis sacris, idest divino cultui dedicatis, & locis sacris, & rebus quibusdam aliis sacris. Sanctitas autem loci ordinatur ad sanctitatem hominis qui in loco sacro cultum Deo exhibet. Dicitur enim II. Machabæorum* v. Non propter locum gentem, sed propter gentem Dominus locum elegit. *Et ideo gravius peccatum est sacrilegium quo peccatur contra personam sacram quam quo peccatur contra locum sacrum.* Quæ D. Thomæ ratio sic bre-

breviter perſtringitur. Diverſa eſt ratio formalis ſanctitatis perſonæ, loci, & rei ſacræ: quoniam perſona abſolute ſancta eſt; locus ſanctus dicitur, quod in eo perſonæ ſanctæ reſideant, & in eodem Deo cultus exhibeatur; ſacramenta conferunt ſanctitatem perſonis; & res ſacræ ordinantur ad ſanctitatem. Nec eſt quod in ſcholaſtica diſceptatione diutius immoremur.

III. Diſputari etiam ſolet, ſit ne partitio iſthæc in ſpecies atomas, an ſubalternas. S. Thomas docet has ſacrilegii ſpecies eſſe infimas, ſeu atomas, in quarum qualibet diverſi ſacrilegii gradus reperiri poſſunt. Inquit enim in corpore articuli. *Sunt tamen in utraque ſacrilegii ſpecie diverſi gradus ſecundum differentiam perſonarum, & locorum ſacrorum. Similiter etiam & tertia ſpecies ſacrilegii, quæ circa alias res ſacras committitur, diverſos habet gradus ſecundum differentiam rerum ſacrarum; inter quas ſummum locum obtinent ipſa ſacramenta, quibus homo ſanctificatur: quorum præcipuum eſt eucharistiæ ſacramentum, quod continet ipſum Chriſtum.* Aliqua ergo peccata, tametſi invicem ſpecie differant, convenire tamen poſſunt in eadem ſacrilegii ſpecie; ut ſubdit idem Angelicus art. cit. ad 2. *Similiter etiam poſſibile eſt aliqua duo peccata differre ſpecie ſecundum materiales actus, convenire autem in ſpecie ſecundum unam rationem formalem ſacrilegii; puta ſi quis Sanctimonialem violaverit verberando, vel concumbendo.*

IV. Explicata generica notione, atque partitione ſpecifica ſacrilegii, reliquum eſt ut breviſſime perſtringamus ſacrilegia quæ ſub qualibet ſpecie continentur. Sub prima ſpecie, quæ perſonas ſacras ſpectat, continetur iniuria Clerico, Religioſo, Sanctimoniali irrogata: quod quatuor modis accidere valet. I. Si eiuſmodi perſonæ ſacratæ violenter percutiantur. II. Si ad forum laicum deducantur. III. Si eiſdem tributa, & vectigalia abſque legitima auctoritate imponantur. IV. Si fornicatio, ſeu impudicitia cum ipſis perſonis voto caſtitatis adſtrictis peragatur. Cuiuſque enim voti violatio ſacrilegium eſt. Ad hanc quoque ſacrilegii ſpeciem pertinet impudicitia peracta a Confeſſario cum filia ſpirituali: quia inquit D. Thomas in ſupplem. III. Par. quæſt. lvi. art. 2. ad 8. *per pœnitentiam contrahitur quoddam fœdus inter mulierem confitentem & Sacerdotem, ſpirituali cognationi ſimile; ut tantum peccet eam carnaliter cognoſcens, ac ſi eſſet ſua filia ſpiritualis.* Hinc ſacrilegium ſimiliter eſt turpis commixtio cum perſona ſpiritualiter coniuncta: quæ ſpiritualis cognatio contrahitur in ſolemni baptiſmo, & confirmatione inter patrinos & baptizatum, confirmatumque, atque inter patrem, & matrem baptizati, & confirmati.

V. Ad ſecundam ſacrilegii ſpeciem revocantur ea omnia quæ contra reverentiam loco ſacro debitam perpetrantur. Pluribus modis hoc ſacrilegium committitur. I. Si quis locum ſacrum incendat, infringat, diruat, altaria demoliatur. II.

Si

Si ab Ecclesia, etiam diruta, vel polluta, vel interdicta, & ab eius cœmeteriis, atriis, claustro, & quocumque eiusdem loco non seiuncto, item si ab Oratoriis legitima auctoritate erectis, ab Episcoporum palatiis, a Regularium Conventibus, eorumque ambitu clauso, aliquem hominem quis per vim extrahat. III. Si quis hominem occidat, vel per vim sanguinem effundat humanum; si quis voluntariam pollutionem, sive manifestam, sive occultam, exerceat. IV. Si qui mercatus, negotiationes, & convivia peragant in Ecclesiis, scænas aperiant, ludos, & turpia colloquia habeant. V. Si quis in Ecclesia furetur. Disputant tamen Theologi, sit ne sacrilegium furari non sacrum, puta crumenam, in loco sacro. Verum, omissis Casuistarum quorumdam dissidiis, id tenendum est quod statutum legimus a Pontifice Ioanne VIII. in cap. *Quisquis* XVII. quæst. IV. *Sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro*. Lex perspicua est, quæ nulla solida eludi interpretatione valet. Quicumque ergo diviti in Ecclesia pecunias furto aufert, sacrilegium perpetrat. Si furto surripiantur res traditæ Ecclesiæ, aut in custodiam, aut ad ornatum eiusdem, pariter sacrilegium committitur.

VI. Qui actus internos vitiosos exercet, contrahit ne sacrilegii malitiam? Qui extra locum sacrum habet voluntatem occidendi, furandi, fornicandi in loco sacro, sacrilegium committit: quia actus interior, & exterior sunt eiusdem speciei. Et hæc opinio communior est. Qui vero in loco sacro constitutus deliberat fornicari, furari, occidere in loco non sacro, a sacrilegio immunis est, eo quod actus isti exteriores sacrilegi non sunt. Actibus autem mere internis non violatur sanctitas loci. Hæc opinio valde communis est. Verum, quod loco principii statuit, videlicet actibus internis templi sanctitatem non violari, difficultatem mihi ingerit. Siquidem templum institutum est, ut eo in loco peculiari cultu Deum adoremus, non modo externo, sed potissimum interno, ut Deo non minus animum quam corpus submittamus. Cur ergo qui animum polluit in hoc sacro loco, sacrilegio non inquinatur? Quare non mihi videtur adeo manifestum esse ut a sacrilegio immunis sit quicumque sive interius, sive exterius in Ecclesia delinquit.

VII. Tertia species est sacrilegium reale, quo res sacra, a persona, & loco distincta, indigne tractatur. Quæ sint res sacræ, iam indicatum est supra: & dividuntur in quatuor veluti gradus. Primum veniunt sacramenta; deinde vasa sacra, imagines sacræ, Sanctorumque reliquiæ; post ornamenta Ecclesiæ, seu ministrorum, ut sunt casulæ, vela, & cetera eiusmodi; quarto denique loco collocantur bona mobilia, aut immobilia ministrorum sustentationi deputata, ut decimæ, primitiæ &c. Quocirca qui sacramenta irreverenter pertractat, ea aut recipiendo, aut ministrando, sacrilegio gravissimo inficitur; aut si quis eadem proii-

ciat, conculcetque. Licet Christus Dominus sit realiter in eucharistia, non ideò tamen indigna eiusdem tractatio dicitur sacrilegium in ipsius personam sanctissimam: quia non est ibi per modum corporis in propria specie, quemadmodum est in cælo. Idcirco indigna eucharistiæ tractatio dicitur sacrilegium in rem, non in personam. Grave quoque sacrilegium committeret qui vasa sacra adhiberet ad potandum, & vestes sacras converteret in propria indumenta, aut indigne scinderet, laceraretve.

VIII. Isthuc quoque pertinet abusus verborum sacræ Scripturæ. Quare qui verba sacra detorquent ad hæreses evulgandas, firmandasque; qui eadem profanis cantionibus immiscent, aut eisdem abutuntur ad libellos famosos compingendos, ad res profanas exprimendas, sacrilegi sunt. Istorum sacrilegos ausus reprimit Synodus Tridentina his verbis sess. IV. *Post hæc, temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque convertuntur, & torquentur verba, & sententiæ sacræ Scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones impias, & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos; mandat, & præcipit ad tollendam huiusmodi irreverentiam, & contemptum, ne de cetero quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacræ ad hæc, & similia audeat usurpare; ut omnes huius generis homines, temeratores, & violatores verbi Dei, iuris, & arbitrii pœnis per Episcopos coerceantur.* Quare sacrilegi sunt qui in quibusdam civitatibus Italiæ in more fere positum habent sacra verba usurpare ad exprimendos Concionatorum, & aliarum personarum defectus; & qui præfatos libellos legunt, distribuuntque, a culpa immunes haud sunt. Sacrilegii item rei sunt pictores qui sacras imagines indecore, & meretricia nuditate depingunt. Sacrilegio rursus fœdantur qui sacras imagines vel reliquias frangunt, dilacerant, aut conterunt.

IX. Omissione quoque perpetrari sacrilegium valet. Istius sacrilegii rei sunt non raro Sacristæ, dum negligunt debita vigilantia sacra chrismata, & eucharistiam custodire, clavibus adhibitis iuxta sacrorum canonum præscripta; dum corporalia, vasa sacra, altaria, vestimenta ecclesiastica nitida, & munda non servant, sed maculata, lurida, fœdaque, non raro ad incruentum sacrificium peragendum adhibenda porrigunt. Sacrilegii rei itidem sunt, si corrumpi in pixide sacras particulas negligenter sinant.

X. Est ne sacrilega omissio receptionis, vel administrationis sacramentorum tempore debito, seu urgente præcepto? In utramque partem disputant Theologi. Affirmant nonnulli, eo quod debita sit sacramentis reverentia: unde qui illam exhibere negligit, sacrilegus dicendus est. Probabilior videtur sententia negans: quoniam, dum quis sacramentum non percipit, nullam sacræ rei iniuriam irrogat; sed præceptum dumtaxat recipiendi sacramenta transgreditur. Ob hanc ra-

rationem qui omittit sacrum die festo, non reputatur sacrilegus; sed præcepti tantum violator. Debita utique est sacramentis reverentia, ita ut, dum recipiuntur, aut ministrantur, digne & sancte tractentur. Ceterum, dum neque ministrantur, neque suscipiuntur, non apparet ratio cur dicendum sit, eadem indigne tractari.

XI. Quodnam peccatum sit sacrilegium inquirunt Theologi: & omnes fatentur, genere suo letale esse; eoque gravius, quo sanctior est res sacra quæ violatur. Veniale potest esse aut ob materiæ parvitatem, aut propter inconsiderationem. In confessione semper exprimenda est circumstantia sacrilegii.

XII. Pœnæ constitutæ in sacrilegos duplicis sunt generis. Aliæ sunt pecuniariæ, aliæ spirituales. Pœnæ pecuniariæ ante judicis sententiam non infliguntur: Pœnæ vero spirituales, in quas ipso facto sacrilegi incurrunt, sunt sequentes. Excommunicatio lata in Clericorum percussores; item in eos qui immunitatem ecclesiasticam violant, bona Ecclesiæ usurpant, tributa imponunt personis ecclesiasticis, easque ad forum laicum deducunt; & tandem in eos qui effringunt Ecclesiæ ianuas ad res sacras diripiendas. Aliæ pœnæ infligi valent judicis arbitrio.

CAPUT III.

DE BLASPHEMIA.

Quid, & quotuplex sit blasphemia.

I. VArias blasphemiæ definitiones tradunt Doctores, quæ tamen omnes in idem recidunt, eumdemque produnt sensum. D. Augustinus *Lib. II. de Mor. Manich. cap.* XI. prolixum habet de blasphemia sermonem, eamque his verbis describit: *Est autem blasphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iam vulgo blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere.* Pressius eam definit D. Thomas 2. 2. quæst. XIII. art. 1. *Blasphemia est derogatio divinæ bonitatis.* Idque bifariam accidit. Primum affingendo Deo quod nec habet, nec habere potest. Secundo ab eo removendo quo carere nequit. Hoc autem fieri potest vel intellectu tantum, vel simul etiam affectu pravo. Si corde dumtaxat fiat, erit blasphemia cordis; si foras erumpat in verba, erit blasphemia oris. Quando scelus istud mente solum concipitur, affingendo vel removendo aliquid a Deo modo dicto, opponitur confessioni fidei informi; si addatur improba cordis affectio, opponitur fidei caritate formatæ.

II. Advertendum ex Caietano *in comment. in hunc art.* tripliciter derogari di-

vinæ bonitati posse. Primo intellectu tantum, falsa de Deo opinando. Secundo addendo falsæ opinioni voluntatis detestationem. Tertio denique fine falsa opinione exercendo solam detestationem voluntatis, ut fere accidit inter Christianos. Deinde blasphemia potest esse cum fide, & fine fide; sive ea verbum interius habeat adiunctum, sive exterius. Potest enim quis, credens Deum omnipotentem, velle dicere secum, ut iniuriam Deo faciat, quod Deus non potest. Tandem peccatum infidelitatis opponitur fidei; blasphemia vero opposita est confessioni fidei, non autem fidei ex genere suo. Blasphemia proprie in verbis, secus in factis sita est. Quod autem D. Paulus inquit ad Tit. 1. *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant*; & D. Petrus Epist. II. cap. 11. *Per quos via veritatis blasphematur*, non exprimunt blasphemiam presse acceptam.

III. Communis divisio blasphemiæ est in hæreticalem, & simplicem. Hæreticalis est quæ mentis assensu Deo affingit aliquid, vel ab eodem quidquam illius quod illi convenit, removet: ut si quis effutiat, Deus est iniustus, non est omnipotens, non est bonus. Simplex est quæ absque mentis assensu, sed sola voluntatis pravitate aliquid Deo affingit, vel imprecatur: ut si quis dicat, Maledictus sit Deus. Docere communiter Theologi solent, quod blasphemia hæreticalis committitur adfirmando, & simpliciter imprecando. Verum adverte, quod blasphemia minime esset hæreticalis, si quis diceret, Deus est iniustus, quando interiore mentis assensu id minime crederet. Ad hæresim enim requiritur actus intellectus cum pertinacia. Forum exterius reum hæresis talem damnaret: quia reapse exterior prolatio hæreticalis est; & de internis iudicium est soli Deo reservatum. Vix tamen accidere solet, nisi per subreptionem, quod hæ propositiones adfirmantes, *Deus est iniustus, est insipiens*, sint absque mentis assensu. Ideo sicuti natura sua hæreticæ sunt, ita fere semper hæreticales sunt, & absolute semper ceu hæreticales reputandæ sunt ab illis qui easdem audiunt. Itaque, quando blasphemia est cum falso mentis assensu tantum, habet comitem hæresim; quando est cum voluntatis detestatione tantum, imprecando, optando Deo malum, habet adiunctum odium; quando demum coniungitur cum falsa mentis assensione pravus voluntatis affectus, tunc est blasphemia omnium scelestissima. Prima opponitur fidei, secunda caritati, tertia fidei simul, & caritati.

IV. Dividitur rursus blasphemia in eam quæ est in Deum, & in eam quæ est in Sanctos. Illa immediate Deum, hæc Sanctos spectat. Insuper alia est *enuntiativa*; ut si quis dicat, *Ad iniuriam Dei hoc volo facere*: alia *detestativa*; ut si dicas, *Pereat Deus*: alia *irrisoria*; ut illa, *Vah qui destruis templum Dei*: postrema *iniuriatoria*; ut dum quis blasphemando iurat, *Pereat Deus, si ita non est*.

V. Quæst. I. *Differt ne specie blasphemia in Deum ab ea quæ est in Sanctos?* Resp. Negant Salmanticenses *tractat. XXI. cap. III. punct. 10. num. 124.* pro qua sen-

ſententia laudant Caietanum, Bannez, Dianam, Sanchez, Azorium, Bonacinam, & alios. Rationem aſſignant, quod blaſphemia peccatum ſit religioni oppoſitum. Religio una eſt. Ergo una blaſphemiæ ſpecies. Id confirmant paritate iuramenti, quod unius ſpeciei eſt, ſive per Deum, ſive per Sanctos iuretur.

VI. Oppoſita ſententia mihi eſt probabilior. Nam, licet una ſit virtus religionis, plura tamen vitia ſpecie diſtincta eidem opponuntur. Porro quod præfatæ duæ blaſphemiæ ſpecie differant, ex definitione ipſius blaſphemiæ evincitur. Siquidem blaſphemia eſt derogatio bonitatis divinæ. Porro divina bonitas haud eſt univoca Deo, & Sanctis; quin bonitas quæ eſt in Deo, pluſquam genere differt a bonitate quæ eſt in Sanctis. Illa infinita eſt, hæc finita; creata hæc, increata illa; cauſſa illa, effectus hæc. Præterea blaſphemia opponitur honori, & cultui qui debetur perſonæ in quam blaſphemia iactatur. Sed cultus Dei pluſquam ſpecie differt a cultu omnium creaturarum. Cultus Dei eſt latriæ, cultus Sanctorum eſt duliæ, & B. Virginis hyperduliæ. Porro hi cultus pluſquam ſpecie differunt. Ergo & blaſphemiæ. Tandem definitio blaſphemiæ per ſe primo convenit iniuriæ quæ Deo irrogatur, & ſecundario iniuriæ quæ ſit reliquis Sanctis. Hanc defendunt P. Paulus Comitolus *Lib. IV. quæſt.* IX. Leander *tract.* I. *quæſt.* XIX. ubi pro eadem laudat Sanchez, Aragon, Hurtadum, & alios.

VII. P. Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* III. *Lib. I. cap.* VI. *num.* 19. peroptime addit, quod ut ut res iſta ſit, id verum habet in confeſſione explicandum eſſe, fuerint ne blaſphemiæ in Deum, in Virginem, vel in Sanctos. Hoc fatentur etiam laudati Salmanticenſes *loc. cit. num.* 125 cum Sanchez, Bonacina, & aliis. Quare ferenda non eſt nimia laxitas P. Thomæ Tamburini hæc ſcribentis Lib. II. Meth. Confeſſ. cap. III. *Quamvis probabilius ſit cum Suarez, & Sanchez, blaſphemias contra Deum, contra Beatiſſimam Virginem, & contra Sanctos, differre ſpecie; tamen, cum probabile ſit ex Azorio apud Dianam non differre, ſatis erit, ſi in confeſſione aperiatur numerus blaſphemiarum; nec explicare opus erit &c. fuiſſe contra Deum, vel Beatiſſimam Virginem, vel contra Sanctos.*

CAPUT IV.

De gravitate blaſphemiæ, & de blaſphemiis ex habitu, & ira.

I. QUæſt. I. *Eſt ne blaſphemia genere ſuo peccatum mortale?* Reſp. Adfirmat communis ſententia. Siquidem blaſphemia opponitur divinæ bonitati, cuius eſt derogatio, & caritati in Deum. *Quæcumque* (inquit Angelicus 2. 2. quæſt. XIII. art. 2.) *caritati repugnant, ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. Blaſphemia autem*

secundum genus suum repugnat caritati divinæ, quia derogat divinæ bonitati. Confirmat D. Thomas suam sententiam sacræ Scripturæ auctoritate : *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur* : Levit. cap. XXIV. Pœna autem mortis non infligitur, nisi ob mortale flagitium. Numquam ergo ex parte materiæ blasphemia erit peccatum veniale, eo quod materia isthæc parvitatis gradus minime excipiat; quamquam blasphemia una in genere mortalis sceleris gravior altera sit. D. Augustinus *Lib. contra mendacium cap.* XIX. hæc de blasphemia scribit. *Peius est blasphemare quam peierare : quoniam peierando falsæ rei adhibetur testis Deus; blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Tanto autem est quisque inexcusabilior, sive periurus, sive blasphemus, quanto magis ea quæ peierando, vel blasphemando asserunt, falsa noverunt esse, vel credunt.*

II. D. Ioannes Chrysostomus hom. XCV. in Psalm. *Nihil magis impium quam adversus Deum blasphemia*: & in illud Apostoli, *Modico vino utere*, I. ad Tim. cap. V. *Blasphemia nihil peius. Nullum gratiarum actioni par bonum.* D. Antoninus II. Part. tit. VIII. cap. VII. *Blasphemia,* inquit, *est gravissimum peccatum. Et ratio est secundum Thomam, quia blasphemia opponitur confessioni fidei, & ideo habet gravitatem infidelitatis; & aggravatur, si superveniat detestatio voluntatis; & adhuc magis, si prorumpat in verba, sicut laus fidei augetur per confessionem, & dilectionem. Unde, cum infidelitas sit maximum peccatum secundum genus suum, ita etiam blasphemia. Unde & glossa Isaiæ* XVIII. *dicit, quod omne peccatum blasphemiæ comparatum levius est, & quantum quidem ad obiecta peccati gravius est quam homicidium : quia blasphemia est directe contra Deum, homicidium contra proximum.*

III. Quæst. II. *Est ne blasphemia peccatum omnium maximum?* Resp. Salmanticenses *tract.* XXI. *cap.* III. *punct.* 10. *num.* 122. negant genere suo blasphemiam esse peccatum gravissimum; docentque esse levius hæresi, odio Dei, & desperatione. Et hanc opinionem contendunt esse D. Thomæ, atque Theologorum communem. Quid iudicio meo dicendum sit, paucis aperiam.

IV. Blasphemia perfecta, quæ errorem habet intellectus, & Dei odium, sive divinæ bonitatis detestationem, est omnium maximum scelus : quoniam sub hac consideratione opponitur fidei, & caritati. Blasphemia quæ oritur ex Dei odio, quamvis errorem hæresis non includat, est hæresi peior. Quippe propria est damnatorum, & opponitur caritati, ac laudi divinæ : caritas autem perfectior est fide informi. Postremo blasphemia genere suo ipsa hæresi gravior est. Quia licet non habeat falsam intellectus assensionem, habet tamen pravam erga Deum voluntatem, & includit infidelitatem, eamque auget, ut docet D. Thomas art. 3. *Blasphemia... habet in se gravitatem infidelitatis: & aggravatur peccatum, si superveniat detestatio voluntatis; & adhuc magis, si prorumpat in verba; sicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confessionem. Unde cum infidelitas sit maximum peccatum,*

se-

secundum suum genus, consequens est quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipsum aggravans. Loquitur hic D. Thomas de blasphemia secundum genus suum. Sententiam hanc defendunt D. Antoninus *loc. cit.* Navarrus *in Sum. cap.* XII. *num.* 82. Tabiena *verb.* Blasphemia *num.* 5. Armilla *verb.* Blasphemia *num.* 2. Comitolus *Lib. IV. quæst.* IX. *cap.* V.

V. Quæst. III. *Peccat ne qui ex inveterata consuetudine, & habitu pravo blasphemat?* Resp. Laxitas quorumdam Casuistarum in hac quæstione horrorem ingerit. P. Thomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap.* VI. *§.* 4. *num.* 17. hæc scribit. *Verba contra Deum in ebrietate, vel phrænesi, vel ex inadvertentia orta ex inveterata consuetudine, blasphemiæ nequaquam sunt.* Idem docet *Lib. III. Meth. Confess. cap.* III. *§.* 3. *num.* 22.

VI. Hanc Tamburini laxissimam opinionem exscribit, & docet Leander a SS. Sacramento *tract.* I. *de iuram. disp.* V. *quæst.* XVII. his verbis: *Qui ex habitu blasphemat absque plena, & sufficienti advertentia ad peccatum mortale, tunc non committit novum peccatum mortale, sed solum peccavit in causa, quatenus non abstulit consuetudinem, ad quam advertit.* Laudat pro hac opinione Bonacinam, Filliucium, Toletum, Sanchez, Tamburinum, & alios.

VII. Quæst. IV. *Peccat ne mortaliter qui inadvertenter blasphemat, quique ita habitualiter dispositus est, ut etiam si adverteret, blasphemaret?* Resp. Audi Leandrum *loc. cit.* summa, atque horrenda laxitate *probabilizantem*. Novæ adhibendæ sunt voces ad inauditum exprimendum doctrinæ genus. *Probabilius* (nedum probabiliter) *respondeo, nec illum peccare mortaliter actu in proposito casu. Nam, ut quis actu peccet, novumque peccatum committat, non sufficit quod sit habitualiter dispositus, & proclivis ad peccandum; sed requiritur necessario quod actualiter, & in actu secundo sit: quia Deus, inquit S. Augustinus contra Semipelagianos, non imputat nobis quod faceremus, si hoc vel illud occurreret; sed quod actu facimus. Alioquin homines dediti luxuriæ, vel avaritiæ, qui data opportunitate consensum præbent his peccatis, semper actualiter peccarent; quod omnino est falsum.* Citat pro hac sua laxa opinione Valentiam, Sanchez, Filliucium, Laimanum, Trullenchum & alios. Vide nostram secundam Epistolam Theologico-Moralem, & Decretum S. Officii contra librum iunioris cuiusdam, continentem propositiones falsas & scandalosas, quæ, ut ego quidem arbitror, sunt illæ quæ propugnant tactus mamillares, & blasphemias ex inveterata consuetudine prolatas tamquam licitas.

VIII. Quis hæc legere, aut exscribere valet, quin commoveatur, & excandescat? Vitio ne vertendum, si ut odium in similia monstra concitemus, verbis aliquantulum asperioribus, amarulentisque usi fuerimus? Hæc quippe non tam confutatione quam detestatione reiicienda sunt. Auctor iste, ut suis laxitatibus velum obtenderet, patronum advocat Augustinum; & tanto Doctori tam monstrosum er-

rorem impingere non erubescit. Quid isthuc pertinet hæresis Semipelagianorum de peccatis conditionatis? Hæccine bona fides in Patribus laudandis, nullo indicato nec verbo, nec loco? Sermo ne in præsens est de futuris conditionatis? Nonne quæstio proposita est de eo qui *actu* blasphemat ex habitu inadvertenter? Qui ex inveterata libidine fornicatur inadvertenter, numquid a fornicationis reatu liber est? Quid ergo effutit, hinc consequi luxuriæ deditum hominem semper actualiter peccare, quia data opportunitate consensum præberet? Anne dicimus nos, peccare actu illum qui spiritu blasphemiæ animatus in blasphemiam non erumpit?

IX. Paucis ergo quæstiunculæ respondemus, reum esse blasphemiæ qui ex habitu, per pœnitentiam non sublato, seu retractato, verba profert blasphema, quamquam inconsiderate, & inadvertenter. Quoniam inconsiderata blasphemiæ prolatio voluntaria est in illa habituali dispositione ad blasphemandum, etiam si adverteret. Peccatum ergo haud est conditionatum, sed absolutum: & voluntarium adest indirectum, atque interpretativum, ut de schola loquuntur Theologi. Porro ad peccandum satis est voluntarium indirectum. Igitur qui assuetus est blasphemiæ, nec conatur consuetudinem evellere, peccat; quamvis non intelligat se blasphemare. Siquidem qui habitu pravo devinctus est, eumque non detestatur, implicitam habet deliberationem. Peccat ergo peccatum mortiferum, quoties blasphemat; tametsi ad blasphemiam animum non advertat vel ob iracundiæ impetum, vel ob eiusdem habitus propensionem. Qui vero non est assuetus blasphemare, si ex lapsu linguæ verbum proferat blasphemum, ad sensum verborum non advertendo, ita quod si adverteret, certo talia verba non proferret; non peccabit, saltem graviter, quia tunc blasphemia erit solummodo materialis. Quem habitus blasphemandi pœnitet, quique laborat pro extirpanda consuetudine, si nulla prævia cogitatione in blasphemiam incidat, leviter tantum peccabit.

X. Quæst. V. *Blasphemia ioco prolata est ne peccatum mortiferum?* Resp. Communis sententia distinctione utitur. Si iocus non auferat a blasphemia rationem contumeliæ, aut irreverentiæ in Deum, semper erit peccatum mortale. Si iocus eiusmodi sit, quod omnibus expensis tollat a blasphemia rationem convicii, & contumeliæ in Deum, tunc non erit peccatum mortale. Sic docet Leander *quæst.* XIV. pro qua opinione citat *Castrumpalaum*, *Tamburinum*, *Bassæum*, *Sanchez*, & alios.

XI. Inanis, futilisque est mihi distinctio isthæc. Anne iocandum, nugandumque cum Deo, & contra Deum est, ac solatii caussa in ipsum blasphema verba eructanda? Qui fieri potest ut iocus blasphemiam exuat omni contumeliæ, conviciique reatu in maiestatem divinam? Quin iocus non minuit, sed auget blasphemiæ iniquitatem: etenim mea sententia qui deliberato animo ioci caussa blasphema ver-

verba profert, peius peccatum peccat quam qui ex ira, aut alia passione blasphemat. Quid quippe sceleſtius in mentem venire poteſt quam sola iocandi gratia infinitam Dei maieſtatem verbis blasphemis, & contumelioſis conſcindere, Quid vero a ratione tam alienum quam dicere, blasphemias, & convicia in Deum, quia ioco prolata, culpæ reatum minuere? Hæc mihi vera ſunt, dum quis deliberato animo veram blasphemiam in Deum contorquet. Secus dicendum, dum quis verba profert, quæ, licet preſſe accepta blasphemiam redoleant, iuxta tamen ſenſum communem blasphema non ſunt; ut dum homines aliquam feminam *deam*, ſuamque *divam* appellant. Quamvis enim attribuere creaturis quod Deo tantum convenit, blasphemia ſit enormis; eiuſmodi nihilominus locutiones tamquam hyperbolicæ ab omnibus habentur, nulloque modo blasphemiæ reputantur. Ab eis tamen abſtinendum hominibus eſt, eoſque pudere deberet infimum omnium rationalium animal tali nomenclatura inſignire.

XII. Aliam Leandri laxitatem confutare iuvat, potiſſimum quia eam ipſam affingit D. Thomæ. Hæc porro ſcribit Auctor iſte quæſt. XVI. *Si vero blaſphemet aliquantulum, iudicium rationis ſequendo, non tamen plenum, & omnino deliberatum, tunc peccabit, ſed ſolum venialiter, etiam caſu quo indeliberatio orta fuerit ex cauſa iniuſta, & illicita. Sic Navarrus ex S. Thoma* 2. 2. *quæſt.* XIII. *art.* 2. Leander imponit tum Navarro, tum D. Thomæ. Navarrus quippe loquitur de eo qui ex ira, omnem prævertente rationem, blasphemat, & pro hac opinione laudat D. Thomam; ſecus de eo qui advertens aliquo modo ſe blasphemare, reprimere linguam negligit: tunc enim ob negligentiam reprimendi linguam, advertendique in re adeo gravi, & ob defectum auferendi cauſſam illicitam inconſiderationis, graviter peccat, ut dictum ſupra eſt.

CAPUT V.

De variis blaſphemandi formulis in Deum, & Sanctos.

I. IUrare ſerio per falſos deos, per Iovem, per Mercurium &c. blasphemia eſt, quia cultus Deo ſoli, aut Sanctis propter Deum debitus, tribuitur falſis diis, & dæmonibus. Qui vero ioci cauſſa, & animo deridendi, non colendi falſos deos, iurat per Iovem, non blasphemat, nec culpam perpetrat. Blasphema verba ſunt illa quibus fides, ſeu ea quæ fide divina credenda ſunt, negantur; ut, dum quis dicit: *Renego Deum, ſacramenta, Mariæ virginitatem* &c. Blasphemiæ quoque ſunt eæ omnes quæ derogant divinæ omnipotentiæ; ut dum quis effutit, *Velit, nolit Deus, hoc fiet*; vulgo, *al diſpetto di Dio*. Laudare Deum verbis obſcænis;

nis, aut per Christi, Sanctorumque membra pudenda iurare, blasphemiæ sunt. Iurare vero per membra honesta Christi, ut per caput, per corpus, non est blasphemia. Et quia Christus Deus est, absolute iuramenta Christianorum, *per caput, per corpus Dei*, non sunt blasphema: quia sciunt, creduntque Christum esse Deum. Attamen, quia scandali plena sunt eiusmodi iuramenta, potissimum infidelibus; & quia vix umquam eiusmodi præcisiones fiunt ab iis qui iurant; ideo severissime increpandi sunt eiusmodi iuratores, arcendique a sacramentis, donec sese emendaverint. Maxime vero tamquam blasphemi habendi illi sunt qui indignabundi exclamant, *O sangue di Dio! o corpo di Dio!* Et quamquam Casuistæ distinguant indignationem in Deum ab ea quæ est in hominem quem alloquuntur iurantes; & quod in primo, secus in secundo casu blasphemia sit: attamen mihi certius est quod absolute eiusmodi iuratores, tamquam blasphemi, habendi sint. Quod etiam docet P. Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* III. *Lib. I. cap.* VI.

II. Blasphemia itidem est diabolum enuntiare omnipotentem, aut sanctum. Amatam puellam deam vocitare, ut iam diximus, communiter non est blasphemia: quia reapse deitas eidem non tribuitur: indignæ tamen locutiones istæ sunt. A blasphemiæ quoque reatu immunia sunt hæc verba: *Sub hoc fato natus sum: sic erat in fatis: sic futurum erat*: quia modus loquendi est minime negans contingentes eventus, nec necessitatem absolutam inducens; sed sensus communis est quod sic a Deo constitutum erat ut eveniret, indemni permanente libertate humana. Blasphema non sunt eiusmodi verba: *Poter di Dio, Possanza di Dio, Può far Dio*: quia homines hæc enuntiantes verba, non derident, sed admirantur Dei potentiam. Negant quoque plures hanc esse blasphemiam: *Al dispetto di quel becco che mi mantiene, e mi sostiene al mondo*: quod latine dicitur: *Invito illo birco qui me alit sustinetque in hoc mundo, sic agam*. Verum mihi hæc indefinita locutio vehementem ingerit præsumptionem blasphemiæ: qui enim absolute homines nutrit, & conservat in mundo, solus Deus est.

III. Quæst. I. *Sunt ne blasphemiæ eiusmodi locutiones: Non credo Deum, Nego Deum, Crucem, Evangelia, sacramenta, si ita non est*? Resp. Negat Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap.* VI. *§.* 4. *num.* 22. Sed sententia affirmans communis est, & vera: quia negatur existentia Dei in præsentia, licet sub futura conditione; quæ conditio tamen non afficit negationem, sed rem futuram. Blasphemi quoque sunt qui iurant per vitam Dei, vel Sanctorum, inquientes: *Pereat Deus, si ita non est*. Dum tamen dicunt, *Per vitam Dei sic est*, secundum aliquos non blasphemant, nec iuramentum execratorium, sed assertorium pronuntiant; quemadmodum non blasphemat qui dicit, *Vivit Deus*. Verum, sicuti in foro exteriori eiusmodi iuramenta ut blasphema iudicantur; ita in foro quoque interiori censenda sunt, nisi expressa intentio iurantis constet quod nec Deo optet vitam, sciens esse immutabi-

bilem; nec in discrimen illam adducat, quasi capax sit pereundi. *Vivit Deus* formula iurandi est in Scripturis adhibita, nec blasphemiam ullam includit. Eiusmodi vero formulæ, *Hoc ita verum est sicut Evangelium*, *sicut Deus*, *sicut Christus natus est ex Virgine*, non sunt blasphemiæ secundum aliquos Casuistas, qui iurantis intentionem obtrudunt. Verum perperam opponitur intentio, quando locutiones obvium blasphemum sensum natura sua offerunt. Porro recensitæ formulæ reapse blasphemæ sunt: æquant enim creatam veritatem divinæ veritati; & quod proprium Dei est, creaturæ tribuunt. Blasphemiæ hæreticales sunt eiusmodi verba: *Per corpus Dei Patris*: *Per eius barbam*: *Per alas Spiritus sancti*. Res clara est.

IV. Quæst. II. *Qui falsum iurat, est ne blasphemus?* Resp. Adfirmant aliqui. Sed contraria sententia vera est, quam tradit D. Thomas 2. 2. quæst. XIII. art. 3. ad 2. *Qui peierat, non dicit, aut sentit aliquid falsum de Deo, sicut blasphemus; sed Deum adhibet testem falsitatis, non tamquam æstimans Deum esse falsum testem, sed tamquam sperans quod Deus super hoc non testificetur per aliquod evidens signum*.

V. Quæst. III. *Qui eodem impetu iracundiæ profert plures blasphemias, unum ne, an multiplex peccatum committit?* Resp. P. Leander de more absolute probabilius asserit, hunc blasphemum iratum unum duntaxat perpetrare peccatum: laudatque plures Auctores, & tandem concludit: *Vide de hac materia sapientissimum, & amicissimum Amadeum Guimenium tract. de pœnit. prop.* 7. Viden' Casuistarum eloquentiam in reciprocis elogiis? Libellum extollit P. Leander laxitatibus, erroribus, imposturisque plenum, toties a sancta Sede anathemate lato confixum. Ad quæstionem respondeo, expendendas esse circumstantias temporis, personæ, consuetudinis blasphemandi. Si enim ira sit diuturna, puta per quadrantem, in quo blasphemus valeat advertere, possitque, si velit, iram comprimere; quis ambigit plura esse peccata? Verum quæstio isthæc levioris momenti est. Pro praxi enim satis est ut blasphemus explicet temporis diuturnitatem, animi furentis impetus blasphemos, & consuetudinem blasphemandi.

CAPUT VI.

De pœnis in blasphemos constitutis, & de eorum iudicibus.

I. IN veteri lege capitis pœna plectebantur blasphemi. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit*. Lev. XXIV. Pariter ius civile commune ultimo supplicio puniendos blasphemos omnes decernit. Quamvis leges istæ, ad hanc quod attinet ultimam capitis pœnam, desuetudine evanuerint; tamen regna, & principa-

patus omnes graviſſimis ſuppliciis plectere blaſphemos ſolent. Alicubi plebeii blaſphemi primum vapulant verberibus, poſt ferro candenti eorum labia ſignantur, tertio linguæ illorum præciduntur. Alibi publicæ deriſioni, & infamiæ blaſphemi exponuntur. Ius canonicum *cap.* Statuimus *de maledictis*, blaſphemos ſeptem diebus dominicis ante fores Eccleſiæ adſtare iubet, dum ſacra peraguntur, ultimoque die dominico, pallio poſito, nudis pedibus, ligatos corrigia circa collum, publico aſpectui ſeſe exhibere; & ſeptem ſextis feriis, antequam ingrediantur Eccleſiam, in pane, & aqua ieiunare. Quæ ſi præſtare neglexerint, & viventes ab ingreſſu Eccleſiæ prohibeantur, & poſt obitum eccleſiaſtica ſepultura priventur. Concilium Lateranenſe *ſeſſ.* IX. *cap. Ad abolend.* Clericos blaſphemos prima vice unius anni fructuum beneficii mulcta plectit: poſtea eos a beneficio repellit: tandem eoſdem inhabiles declarat ad eccleſiaſticos quoſcumque proventus. Laicis vero nobilibus prima vice viginti, ſecunda quinquaginta ducatorum mulctam imponit, poſtremum nobilitate deiectos pronuntiat. Plebeii qui bis blaſphemaverint, ante fores Eccleſiæ, ignominioſa mitra capiti impoſita, adſtare debent. Si vero aſſueti blaſphemiis fuerint, ad triremes, aut carceres damnantur.

II. Quæſt. I. *Qui blaſphemos audit, aſtringitur ne eoſdem ad iudicem deferre?* Reſp. Adfirmat communis ſententia: idque præcipiunt & Iulius III. in ſua conſtitutione, cuius initium eſt *In multis*, & Concilium Lateranenſe *loc. cit.* his verbis: *Quicumque blaſphemantem audierint, tum verbis acriter obiurgare teneantur, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſe contingat; eumque deferre, vel notificare apud iudicem eccleſiaſticum, vel ſæcularem intra triduum debeant; quod, ſi plures dictum blaſphemantem ſimul audierint, ſinguli eum accuſare teneantur; niſi forte omnes convenerint, ut unus pro cunctis tali officio fungatur.* Plura hic dicenda occurrerent ſuper hac denuntiatione; quæ tamen lubet ad alium locum remittere. Illud dumtaxat urgebo, cuique mandatam eſſe fraternam correctionem; atque, ſi hæc ſatis non ſit, dicendum Eccleſiæ. Correctionem ſæpius omittimus vel ob profectus deſperationem, vel carnalis prudentiæ obtentu. Prudentia opus eſſe non inficior in corrigendis fratribus; ſed ſimul cavendum moneo ne amor terrenarum rerum, mundani reſpectus, & commoditatum rationes larvam induant chriſtianæ prudentiæ. Si audis blaſphemum ira percitum, poſt ſedatam iram illum corripe. Aliquando correctio illico fieri debet, blaſphemantis qualitate inſpecta. Si blaſphemiæ hæreticales fuerint, iudici legitimo denuntiandi ſunt, ut pontificiis præceptis fiat ſatis. Iudices porro hæreſum aut Inquiſitores ſunt, aut Epiſcopi. Verum de hoc plura ſuo loco.

III. Quæſt. II. *Quomodo ſe gerere debeat Confeſſarius cum blaſphemis?* Reſp. Si blaſphemiæ ſint ſimplices, ab eiſdem valet Confeſſarius pœnitentem abſolvere: quia præfatæ blaſphemiæ communiter non ſunt reſervatæ. Poteſt tamen Epiſcopus

pus has quoque blasphemias simplices reservare; qua reservatione posita, nequiret Confessarius absolutionem impertiri.

IV. Blasphemia quandoque exterius est hæreticalis, quatenus verba prolata hæresim produnt; & tamen blasphemus nullum internum errorem, dum eam evomuit, in mente habuit: ideo in hoc casu communis sententia docet, in foro interiori posse Confessarium regularem absolvere pœnitentem, sicut a sortilegio, a magia, a maleficio; dummodo error in mente non fuerit. Qua de re vide Salmanticenses *tract.* xxi. *cap.* iii. *punct.* 10. *num.* 131. Verum de hoc in tractatu de pœnitentia.

V. Quæst. III. *Quam pœnam imponere Confessarius blasphemis pœnitentibus debeat?* Resp. Concilium Lateranense statuit, blasphemos absolvendos non esse, nisi gravissima pœnitentia a Confessariis imposita. Hæc sunt verba Concilii *sess.* ix. §. Ad abolendam: *In foro pœnitentiæ nemo blasphemiæ reus absque gravissima, severi Confessarii arbitrio iniuncta, pœnitentia possit absolvi.* Respondent recentiores Probabilistæ, hoc decretum haud esse usu receptum. Idque verum habet. Si enim gravissimis pœnis subiicerentur blasphemi, ut Concilium præcipit, & æquitas iudicii postulat; non adeo frequenter sanctum Dei nomen blasphemaretur. At, quia Confessarii non pauci, sicut a ceteris flagitiis, ita a blasphemiarum criminibus, levi iniuncta satisfactione, fictos pœnitentes absolvunt; ideo scelera cuiusque generis grassantur, atque inundant terram omnem. Verum aliud est quod decretum præfatum non sit usu receptum, seu quod reapse Casuistæ, & Confessarii non pauci iuxta illius præscriptum severissimas pœnitentias blasphemis minime imponant: aliud est quod decretum illud obsoleverit. Hoc nos negamus contra Leandrum *disp.* v. *quæst.* lxvi. Salmanticenses *tract.* xxi. *cap.* iii. *punct.* 10. *num.* 132. Castropalaum *disp.* ii. *punct.* 2. §. 3. *num.* 2. Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* xxxii. *num.* 44. aliosque plures. Si ab his quæras, cur hoc decretum non vigeat, non servetur; respondent, quia non est usu receptum. Hæc est unica eorum ratio: quæ si consisteret, actum esset conclamatumque de omnibus legibus, quæ usu, seu executione a transgressoribus non recipiuntur. Nonne quo gravior est Dei offensa, eo gravior esse debet pœnitentia, & satisfactio? Nonne Tridentinum Concilium præcipit, ut pro criminum qualitate pœnitentiæ iniungantur? Cum blasphemia sit gravissimum scelus; cur blasphemis hominibus gravissima pœnitentia, ut Concilium iubet, imponi non debet? Lex cum divina, tum naturalis hanc proportionis æqualitatem præscribit. Vides, christiane Lector, quo tendat benignitas Casuistarum? Præscriptioni, & desuetudini obnoxias facit vel ipsas divinas, naturalesque leges. Apage tam crudelem benignitatem. Caveant ergo Confessarii absolutionem impertiri, quin dignis pœnis pœnitentes blasphemos subiiciant.

VI. Quæst. IV. *Qui consuetudine blasphemandi tenentur, debent ne absolvi, antequam a consuetudine prava recesserint?* Resp. Adfirmat de more Leander *disp.* v. *quæst.*

quæst. lxvii. probabilius sibi esse absolvendos blasphemos, si vere de peccatis doleant, tametsi sæpius admoniti non resipuerint: & pro hac sua opinione laudat *Sanchez*, *Castropalaum*, *Hurtadum*, *Trullenchum*, & alios. Quam sit opinio isthæc laxa, nemo non videt. Laxitatis notam omnem se effugere credunt, dum dicunt: Si *vere* de perpetratis blasphemiis doleant. At, quo fundamento præsumere potes, pœnitentem sincero affici dolore, si, repetita admonitione spreta, ad meliorem frugem minime se recepit, nullumque emendationis argumentum exhibuit? Reputet ergo serio Confessarius, quo studio, qua industria, & diligentia blasphemi cohibere linguam curaverint. Perpendat, num executioni mandaverint remedia quæ blasphemis pro emendatione ab aliis Confessariis præscripta fuerunt. Si profectum, si studium emendationis in pœnitente perspexerit, absolvere eum poterit. Si secus, differat absolutionem, & remedia, quibus a blasphemiis se abstineat pœnitens, rursus iniungat. Inveterata consuetudo momento temporis extirpari penitus nequit. Paullatim ergo debet infringi, & interrumpi, ut tandem, diligentia maxima adhibita, omnino evellatur. Eleemosynam, si conditio pœnitentis permittat, toties faciendam statim præscribat, quoties ipsum blasphemare contigerit; vel tot cruces ling... super nudam humum signandas, aliamve similem, aut asperiorem pœnitentiam imponat. Hac via si pœnitentes vere doleant, cito sese emendabunt: sic unius, aut alterius hebdomadæ spatio sese emendatum quisque reperiet. Recensita Leandri, & aliorum sententia proscripta est ab Innocentio XI. in hac propositione: *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, licet emendationis spes nulla appareat, nec est deneganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.* Iuniores Casuistæ nostri, ut consulant laudatis Theologis, de more clamitabunt aut ab aliis etiam Theologis similia doceri (quod si verum est, & illi reiiciendi sunt) aut minus sincere istorum opiniones relatas esse. Quam cantionem valde rancidulam pluries ut ridiculam propulsavimus.

VII. Verum plura de hoc, dum de occasione proxima sermo erit. Ea nunc indicabo quæ docet Comitolus *Lib. IV. cap.* ix. *quæst.* ix. Primum pœnitentes suos blasphemiis in Deum, & in B. Virginem assuetos, triginta, quadraginta, quinquaginta vicibus plus minusve, genibus flexis & nudis, terra tacta, recitare cogebat ille septem psalmos pœnitentiales, & litanias cum precibus. Præcipiebat eosdem decies a Deo, & B. Virgine, Sanctisque veniam supplices petere: decies singulis diebus crucem lingua designare in terra, pectusque decies percutere. Hæc, & similia blasphemis imponere Confessarii poterunt, ut blasphemos a blasphemandi consuetudine exsolvant. Si divites sint, pro singulis blasphemiis, aut periuriis viginti solidos in eleemosynam dare iubeant. Si pauperes, viginti crucibus lingua in terra designatis, ad tot preces recitandas obligent. His aut similibus modis adversus pessimum blasphemandi vitium erit aliquo pacto consultum.

L. I-

LIBER QUARTUS IN DECALOGUM.

DISSERTATIO PRIMA DE VOTO.

PROOEMIUM.

VOTA quæ Deo homines nuncupant, ad primum Decalogi mandatum attinent. Votorum sanctitas, ac pietas suapte natura perspicuæ sunt. Colitur quippe Deus votis nostris, & de acceptis beneficiis grati animi nostri argumenta exhibentur. Modo ad impetrandam divinam clementiam, gratiasque obtinendas; modo ad deliniendam, placandamque iustitiæ severitatem vota nostra Deo offerimus. Hæc sunt præcipua christianæ religionis officia, ac servitutis nostræ erga Deum argumenta. Insita est animis nostris hæc propensio, aut in calamitatibus divinum auxilium votis implorandi, aut pro beneficiis acceptis ad divinæ maiestatis gloriam votorum tabellis templa ornare. Antequam Deus scriptam legem nobis traderet, Patriarcha Iacob vota sua Deo obtulit. *Votum vovit dicens: Si fuerit Deus mecum* &c. Gen. XXVIII. Vates Isaias, ceu insignem populi Dei prærogativam, votorum immolationem describit dicens: *Colent eum in hostiis, & in muneribus; & vota vovebunt Domino, & solvent:* cap. XIX. Quid quod ipse Marcus Tullius frequentia Paganorum vota, & tabellas, quas in templis deorum appendebant, aut qui naufragio evasissent, aut qui insigne aliquod beneficium obtinuissent, indicat? Atque hinc deorum colligit providentiam, mundique gubernationem. Sic enim Diagoram amicum alloquentem inducit: *Tu, qui deos putas humana negligere, nonne animadvertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tempestatis effugerunt, in portumque salvi pervenerunt?* Lib. III. de nat. deor. sub finem.

De votis ergo tractationem hoc in Libro suscepturus, difficultates omnes expendam quas Theologi discutere solent. Vota monastica indicta in præsens prætereo, eaque ad tractatum de statu religioso remitto. De votis ergo generatim acceptis sermo erit.

CAPUT I.

Hæreticorum errores adversus vota.

I. PRimi inter hæreticos, qui vota damnarunt, appellantur *Lamperiani*. Hi vota omnia reiiciebant, eo quod illa necessitatem, & coactionem inferre hominibus effutiebant. Hanc impietatem diu consepultam effoderunt *Pseudoapostoli*, quibus manus porrexit Ioannes VViclephus. Lutherus VViclephi discipulus impudentius magistris suis hæresim hanc evulgavit. In vota tamen monastica præ ceteris suas evomuit blasphemias. Idcirco, dum de illis sermo erit, impia illius sophismata refutabo. Ioannes Calvinus, qui & VViclephi, & Lutheri præcipuos errores adoptavit, suisque propriis intermixtos auxit, & pestilentiorem invexit hæresim, *Lib. IV. Instit. cap.* XIII. adversus votorum nuncupationem, quam temerariam vocat, calamum atra bile sua, & impotenti livore tinctum acuit. In duas integrum caput partes tribuit; in quarum priore de votis in genere, in posteriore de votis monasticis agit. Sub initium luget, deploratque Ecclesiam, Christi Iesu inæstimabili sanguinis pretio in libertatem vindicatam, ingenti votorum, ac traditionum pondere oppressam esse, & crudeli tyrannide dilaniatam. De more in Catholicos contorquet improperia vilissima, scurrilia dicteria, commenta audacissima, quæ stili elegantia, & eloquentiæ, qua inique abutitur, floribus respergere conatur. Sed quo est in dictionis suæ cortice politior, eo est in veritatis investigatione dementior. Modo vota omnia improbat, modo nonnulla suscipit: nunc vota temere emissa tantum, nunc etiam quæ caute, & deliberato animo fiunt, damnat. Eo tamen conatus suos collineat, ut Catholicorum vota omnia ad superstitionem, & idololatriam amandet. Pauca delibabo ex multis quæ scribit, ut ipsiusmet doctrina, & verbis impudentiæ, ac cæcitatis ipsum revincam.

II. Itaque *num. 4. loc. cit.* inquit Calvinus, *Vini abstinentiam si ita voves, quasi in ea subsit aliquid sanctimoniæ, superstitiosus es; si in alium finem non perversum respicis, nemo potest improbare*. Quis est, saltem Christianorum, qui in vini abstinentia quidquam sanctimoniæ recognoscat, optimo quovis alio fine sublato? Abstinent Turcæ vino, abstinent plurimæ aliæ nationes, vini carentia cogente. Nemo dixerit, abstinentiam vini sanctimoniam continere: nemo saltem sanæ mentis eam vovet, quasi in ea aliquid sanctitatis subsistat. Sed qui eam vovet Deo, eam veluti medium assumit, quo & propriam comprimat concupiscentiam, eamque spiritui subiiciat; & securius se disponat ad legem Dei servandam, atque facilius uberiusque a Deo auxilia cælestia, quibus suos coercere appetitus possit, obtineat. Huc spectant Catholicorum vota. Quid itaque hæresiarcha calumniatur

Ca-

Catholicos Deo abstinentias, & ieiunia voventes? Non in ieiuniis sanctimoniam agnoscimus; sed ieiunia ad animæ sanctimoniam comparandam adhibemus. Ieiunia, si in Dei gloriam dirigantur, si theologicis virtutibus, caritate potissimum; animentur, sancta dicimus: quia instrumenta sunt quibus animæ sanctitas vel acquiritur, vel augetur. Quid isthic superstitionis?

III. Quatuor votorum genera distinguit Calvinus, quorum duo præteritum tempus respectant, quibus vel nostrum erga Deum gratum animum pro acceptis beneficiis testamur, vel ob perpetrata delicta ipsi a nobis pœnam exigentes, divinam vindictam emollire studemus. Priora gratiarum actionis, posteriora pœnitentiæ exercitia etiam vocat. Alia duo tempus futurum inspiciunt, nempe quibus aut cautiores reddimur circa malum commissum, aut ad bonum excitamur. *Quæ in futurum tempus* [inquit num. 5.] *conferuntur vota, partim eo tendunt ut reddamur cautiores, partim ut quibusdam veluti stimulis ad officium excitemur. Videt aliquis se adeo proclivem esse in certum vitium, ut in re alias non mala sibi temperare nequeat, quin protinus in malum delabatur: nihil absurdum faciet, si eius rei usum ad aliquod tempus sibi voto præcidat. Quemadmodum, si quis periculosum sibi esse hunc, vel illum corporis ornatum agnoscat, & tamen cupiditate illectus vehementer appetat; quid melius faciat, quam ut frenum sibi iniiciendo, hoc est necessitatem abstinendi imponendo, sese omni dubitatione liberet? Similiter, si quis vel obliviosus sit, vel piger ad necessaria pietatis officia, cur non suscepto voto & memoriam expergefaciat, & pigritiam excutiat? In utroque speciem esse pædagogiæ fateor; sed eo ipso quod sunt infirmitatis adminicula, a rudibus & imperfectis non sine utilitate usurpantur. Proinde quæ ad unum ex his finibus respiciunt vota, præsertim in rebus externis, legitima esse dicemus, si modo & Dei approbatione sint suffulta, & vocationi nostræ conveniant, & ad facultatem gratiæ nobis a Deo datæ sint limitata.*

IV. Hæc longiùs forte quam par erat referre volui, ut non aliunde quam ex ipso Calvino argumenta repeterem, quibus illius maledicum obstrueretur os adversus Catholicorum vota. Cum enim sub initium sui capitis de votis quæ in catholica Ecclesia fiunt, sermo illi esset, hæc protulit. *Porro, quo melius pateat gravissimam perniciem ex votis invectam esse, principia iam ante posita teneant lectores. Docuimus enim primum, quidquid ad vitam pie, sancteque instituendam desiderari potest, in lege esse comprehensum . . . Hinc exoritur de votis dubitatio, quæ præter expressum Dei verbum fiunt, quo loco sint habenda.* Dicat nunc nobis Calvinus, num expresso Dei verbo in Scripturis habeatur quod quis possit vovere abstinentiam & ab epulis selectis, & a splendido ornatu. Dicat, si expressum Dei verbum sit ut obliviosi, & pigri vota suscipiant, quibus, pigritia excussa, solertiores sint in persolvendis Deo debitis pietatis officiis. Dicat, unde ipse cognoscere valeat quod eiusmodi vota Deo probata sint, & vocationi congrua, & divinæ gra-

tiæ dono aptata. Sunt ne hæc omnia expresso Dei verbo definita? Si ait; quid ergo adversus Catholicos obgannit, quod vanos votorum cultus Deo exhibeant, expresso Dei verbo repugnante. Si neget; quid ergo Catholicos carpit, quod ea Deo voveant quæ explicite in Scripturis non habentur? Quid plura? Si vota Deo displicerent, profecto nequaquam præciperet eorumdem observationem, quemadmodum reipsa præcipit Eccles. v. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio.* Item Psal. xciv. *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Rursus Psal. lv. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.*

V. Ut hæc apertissima testimonia eludant quoquo modo Lutherani, & Calvinistæ, concedunt vota emitti ad tempus definitum posse, secus in perpetuum: quia, inquit Calvinus loc. cit. num. 6. *Si perpetuo voto te obstrinxeris, aut magna molestia, tædioque solves, aut etiam diuturnitate fatigatus violare aliquando audebis.* Alteram prodit rationem, quod eiusmodi vota perpetua repugnent christianæ libertati: quo nihil dici potest insulsius. Nam, si non repugnant vota temporaria Christianorum libertati; cur repugnabunt perpetua? Cedo: ubi est in Scriptura expressum Dei verbum, quod licitum sit Deo nuncupare vota temporaria, secus perpetua? Quin perpetuitas votorum vel ex ipsa Scriptura clarissime colligitur. Votum enim perpetuum Anna Samuelis mater Deo dicavit. I. Reg. 1. *Cum esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum flens largiter, & votum vovit dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ.... dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius.* Quod votum adeo gratum Deo fuit, ut voventis petitionem continuo exaudierit. Si mater de filio votum perpetuum nuncupare Deo potest; quanto magis potest filius ipse de se ipso; cum plus iuris quisque filiorum quam mater in semetipsum habeat? Ceterum, ut Calvini sophisma penitus convellatur, servitus peccati ea est quæ filiorum Dei libertati repugnat; secus servitus iustitiæ, & honestatis, ut inquit Apostolus Rom. vi. *Liberati autem a peccato, servi facti estis iustitiæ.* Libertas itaque novæ legis libertas est a peccatis, & a gravissimo vitiorum iugo. Huic vero christianæ libertati non modo non repugnant quæ nos Deo devinciunt; quin eamdem perficiunt, ut expresse ait Augustinus Lib. de quant. anim. cap. xxiv. *Hæc est vera, hæc est perfecta, hæc sola religio, per quam Deo reconciliari pertinet ad animæ, de qua quærimus, magnitudinem, qua se libertate dignam fecit. Nam ille ab omnibus liberat cui servire omnibus utilissimum est, & in cuius servitio placere, perfecta sola libertas est.* Vota quæ Christiani omnes in baptismate etiam iuxta Calvinum emittunt, perpetua sunt; & non idcirco christianæ libertati officiunt. Matrimonii vinculum perpetuum est, & gravius quocumque voto; & nihilominus libertati per Christum donatæ minime repugnat. Cur ergo repugnabit votum? Non intelligunt miseri quod

quod servire Deo regnare est. Utique non raro & molestum, & laboriosum est reddere Deo vota nuncupata. Sed hoc evenit tum in temporariis, tum in perpetuis promissionibus. Quid quod Calvinus ipse suadet emissionem votorum ad excutiendam pigritiam, ad calcaria iniicienda torpidæ voluntati? Contingere quidem potest in non paucis eorumdem violatio. Quid inde? Nonne prævidebat Christus & difficultatem suæ legis, & innumeras eiusdem transgressiones? Abstinuit ne propterea ab illius promulgatione? Si difficultas servandæ promissionis, aut violandæ periculum absterrere homines deberent a promittendo; nulla umquam pacta, nulla fœdera, nulla promissa fieri possent. Tandem, subdit Calvinus, vota Deo placere, & esse actus religionis, cum fiunt de rebus ab ipso Deo præceptis; secus vota de rebus non præceptis. Ubique sibi contradicit. Vota quæ ipse concedit ut licita, de abstinentia a vino, a lautitiis, & vota ad excutiendam pigritiam, & similia, non sunt de rebus præceptis. Vota quæ nuncuparunt Patriarcha Iacob, Anna, & plures alii in sacra Scriptura recensiti, non de rebus præceptis, sed liberis fuerunt, ut legenti cuique constat. Et tamen hæc vota Deo placuisse, inde colligitur, quod eorum solutionem severe exigebat. Sed in re aperta amplius non est immorandum, eo vel maxime quod de his plura dicturi sumus, cum de votis monasticis sermo recurret.

CAPUT II.

Recensentur opiniones damnatæ, & laxiores nonnullorum recentiorum.

I. INter propositiones Michaelis de Molinos proscriptas ab Innocentio XI. Summo Pontifice duæ sunt quæ votorum materiam spectant. Prima habetur num. 3. dictarum propositionum, estque sequentis tenoris. *Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.* Altera est num. 64. *Præpositis obediendum est in exteriore, & latitudo voti obedientiæ Religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter se res habet, quo solus Deus, & director intrant.* Ambæ propositiones aperte repugnant sancto Dei verbo. Capite superiore ostensum est ex Isaia *cap.* XIX. Deum coli hostiis, & votis. *Vota vovebunt Domino, & solvent.* Ex quo patet primæ propositionis damnatæ falsitas. Alteram quoque reprobat D. Paulus Hebr. XIII. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Si pro animabus rationem reddere præpositi debent, earumdem regimen, & cognitionem habeant necessum est. Sed de hoc plura suo loco. Nunc recensendæ sunt quædam opiniones aliquorum recentiorum, quæ nimis laxæ nobis videntur.

II. „ Num coniugatus impeditus ad petitionem debiti ob votum, aut incestum, „ aut cognationem spiritualem, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis „ agitur, ne periculo exponatur in gravia luxuriæ peccata labendi?.... Affirmati- „ vam sequor, si ita vehementibus carnis stimulis coniugatus agitetur, ut proxi- „ mo periculo se exponat incidendi in peccatum fornicationis, vel aliud turpius, „ nisi debitum petat... quia cum ex observatione voti periculo proximo quis ex- „ ponatur incidendi in aliqua peccata luxuriæ intrinsece malæ, & tunc non ob- „ servatio voti (scilicet petere debitum a propria uxore) non sit intrinsece ma- „ lum, manifestum est nec votum, nec observationem voti esse de re meliori &c. „ Hæc, & longe plura in hanc rem *doctissimus P. Quintanadvenas*.... Perdiffici- „ le mihi videtur nunc negare omnem practicam probabilitatem sententiæ P. „ *Quintanadvenæ*.... Ita *expertissimus Casista Gobat*, cui ego merito assentior. „ P. Patritius Sporer *tract.* III. *in* 2. *præcep. Decal. cap.* II. *sec.* 2. *§.* 3. *num.* 65. *pag.* 234. Vide infra *cap.* V. *num.* 12.

III. „ An votum castitatis, vel Religionis, vel non nubendi factum ab eo cui „ salubrius est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, impediatque matri- „ monium licite iniri? Negativam sententiam, videlicet neque esse validum tale „ votum, nec matrimonium impedire, suadere potest quis his argumentis... Quia „ votum castitatis, vel Religionis factum ab eo quem carnis molestiæ, & frequen- „ tes ruinæ antecedunt, non est de materia satis idonea ac iusta; immo potius „ contra consilium D. Pauli.

„ Idem forte docerent Auctores huius sententiæ in casu quo alicui, dictis tribus „ votis, aut aliquo eorum emissis, consultius esset ob frequentes carnis tentatio- „ nes, & lapsum in res venereas supervenientes matrimonium contrahere.... quia „ quod ante emissum votum efficit ut res promissa sit inepta voti materia, si eo „ emisso supervenit, tollit voti obligationem.... *ergo iidemet lapsus irritabunt vota* „ *antecedentia*.... Hæc opinio est *probabilior speculative*.... Sed ego probabiliter „ respondeo esse prædictam opinionem practice etiam loquendo aliqualiter proba- „ bilem, *tutoque amplecti posse*. Ratio est, quia probabile est (quidquid immerito „ dubitet Diana) quod id quod hic & nunc est speculative probabile, sit etiam „ practice... *Ergo hic, & nunc talis opinio etiam practice erit probabilis. Ergo tuto* „ *amplecti potest ab eo cui salubrius est matrimonium quam ob suam incontinentiam* „ *sunt vota religionis, vel castitatis &c. Ergo absque dispensatione poterit matrimo-* „ *nium inire*. Sic expresse tenuit præfatus Ioannes Sanctius." Leander a SS. Sa- cramento *tract.* IX. *de Matrim. disput.* XXIII. *quæst.* II. & III. *pag.* 324. & 325. Vide infra *cap.* V. *num.* 17.

IV. „ Aliquando votum tauros agitandi in Sanctorum honorem potest esse vali- „ dum, etiam in Hispania... Unde in Hispania videmus canonizationes Sancto- „ rum

„ rum solemnizari agitationibus taurorum, ultra solemnitates processionum, Missa-
„ rum, & similes." Ioannes Martinez de Prado *Tom. II. cap.* XXXI. *§.* 4. *summario num.* 30. & in fine illius num. *pag.* 640. vide infra *cap.* V. *num.* 11.

V. „ Votum in gratiarum actionem pro actu turpi iam facto validum est." Leander *tract.* II. *de voto disp.* IV. *quaest.* XXXI. *pag.* 341. ex Filliucio *tract.* XXVI. *de voto cap.* II. *quaest.* VI. *num.* 54.

VI. „ Quid de voto abstinendi a vino? Obligat sub gravi culpa, ne bibatur in
„ ea quantitate quae vino temperate utentibus sufficeret pro una comestione." Castropalaus *tractat.* XV. *disput.* I. *punct.* 12. *num.* 21. *pag.* 72. Vide *diss.* II. *cap.* VI. *num.* I.

VII. „ Probabile est eum qui vovit virginitatem, non teneri ad perpetuam ca-
„ stitatem; sed tantum ad servandam integritatem carnis, quam illa vox virgini-
„ tatis proprie significat." Marin *tract.* IX. *disp.* III. *sec.* 2. *num.* 39. ex Burgh. *cent.* I. *cas.* 59. Vide *diss.* II. *cap.* VI. *num.* 22.

VIII. „ Si vovisti redimere iacturam temporis, comprehendisti ludum etiam mo-
„ deratum, itemque lusum pro alio: quia vere luderes cum iactura temporis. Po-
„ teris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus.... Si eo fine vo-
„ visti, ut vitares rixas, blasphemias, iuramenta... licebit tibi ludere nomine alieno,
„ vel per alium; immo & ludere licebit per alium; licet haec incommoda timean-
„ tur, quia reipsa non ludis." La Croix *Lib. III. par.* I. *num.* 454. *pag.* 175. ex Tamburino, Palao, & aliis. Vide infra *cap.* V. *quaest.* XVI. *num.* 48. *& seq.*

C A P U T III.

Voti notio. Quae illius conditiones, ut licitum, & validum sit.

I. Antequam notionem, seu definitionem voti prodo, diversam vocabuli istius, seu vocis significationem praemitto. Voti nomen a verbo *voveo* proficiscitur. Porro vovere idem est quod promittere, non cuique, sed Deo, aut Sanctis. Promittere, spondere, polliceri, verba sunt, quibus vel hominibus, vel Deo animi nostri desideria pandimus, & obligamus. Vovere autem proprie significat quidquam Deo nuncupare: quia votum actus est religionis, quo Deum colimus. Votum saepius pro desiderio accipitur. Quapropter votorum compotes appellantur illi qui sua assequuntur desideria. Vota facere idem non infreqnenter sonat quod precari, avere, & optare; & pia desideria vota dicuntur, atque pro ipso voluntatis proposito nonnumquam usurpantur. Ex his variis significationibus genuinam voti notionem

ſtatim damus, ut in limine diſputationis id de quo tractandum eſt, fiat compertum.

II. D. Raymundus *in Sum. tit. de voti tranſgreſ.* hanc exhibet voti finitionem *§. 1. Votum eſt alicuius boni cum deliberatione facta promiſſio.* Hæc definitio parum diſtat ab altera quam ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* lxxxviii. tradunt communiter Theologi, quæ eſt eiuſmodi: *Votum eſt promiſſio deliberata, & ſpontanea Deo facta de re meliori.* Quinque conditiones pro vero voto aſſignari ſolent. Prima eſt deliberatio, qua intellectus expendit, ponderatque onus ſuſcipiendum. Secunda eſt propoſitum, ſeu voluntas promittendi, ſe obligandi, & exequendi promiſſum. Tertia eſt promiſſio ipſa, quæ quædam locutio practica intellectus nuncupari ſolet. Quarta, quod hæc promiſſio fiat Deo, cui ſoli, ut infra dicetur, vota preſſe accepta nuncupantur. Quinta, quod ſit promiſſio de meliori bono, hoc eſt de re Deo grata, ſeu de bono ſupererogationis, quod præceptum non ſit; ſi votum ſtrictim, & præciſe accipiatur: quamquam, ut infra dicetur, votum quoque de re præcepta eſſe poſſit, quatenus res præcepta conſtituitur a vovente religionis materia; & ſub hoc titulo nuncupari poteſt melius bonum, ſeu opus ſupererogationis. Sed, ut dixi, dum de voti materia ſermo infra redibit, fuſius ex D. Thoma hæc conditio explicabitur.

III. Indicatæ conditiones explicandæ ſunt. Et primum omnium advertendum eſt, nulla verba, aut ſigna requiri ut votum perficiatur, ut docet Angelicus *loc. cit.* & D. Antoninus II. Part. tit. xi. cap. 11. *Non tamen*, inquit, *eſt neceſſaria expreſſio vocis in promiſſione; ſed ſufficit promiſſio corde facta*. Ideo enim in promiſſione homini facta voces, ſigna, aut nutus, quibus interna animi ſenſa manifeſtentur, neceſſaria ſunt, quia homo non videt ea quæ in corde ſunt, ſicut ea videt Deus. Quocirca humana promiſſio, ut accipiatur, verbis, aut ſignis indiget; ſecus votum Deo factum. Hoc tamen dictum ſit, ut voti naturam explicemus. Ceterum in praxi expediens ſemper erit, & ad firmiorem memoriam, & ad maiorem voti declarationem, verbis votum exprimere, ut legitur feciſſe David Pſal. lxv. *Reddam tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea.*

IV. Diſputant non leviter Theologi, in quo actu aut intellectus, aut voluntatis voti eſſentia ſita ſit. Ab hac difficultate paucis nos expediemus. Inter omnes convenit, plures actus ad votum prærequiri tum ex parte voluntatis, tum ex parte intellectus. Si voti eſſentiam ſpectes, in actu intellectus practici conſiſtit. Votum enim lex privata eſt, qua quis ſe Deo ad aliquid agendum devincit; atque ad illius honorem, & gloriam, quod faciendum ſibi imponit, ordinat, & dirigit. Dirigere autem, & ordinare actus eſt intellectus imperantis; ſecum tamen defert propoſitum voluntatis. Quomodo autem propoſitum voluntatis moventis præcedat ipſum actum intellectus, alibi dicetur, cum actuum internorum ſeries delineabitur.

V.

V. Quæst. I. *Quænam deliberatio requiratur ad votum?* Resp. Omnes ad unum adfirmant, necessariam esse deliberationem ad vovendum. Verum, quia deliberatio, seu libertas alia est imperfecta & semiplena, alia perfecta & plena; locus est quæstioni, utra ex his ad votum necessaria sit. Communissima sententia est, ad votum necessariam esse plenam, perfectamque deliberationem. Hæc autem perfecta deliberatio in eo sita est, quod vovens sit plene sui compos, quod advertat, & cognoscat id quod promittit. Ad hanc perfectam plenamque deliberationem necessaria minime est longa, & diuturna discussio omnium circumstantiarum. Neque huic perfectæ deliberationi officit quæcumque animi perturbatio, vel commotio; sed ea solum quæ mentem obnubilat, lumenque rationis aufert. Alioquin, si quæcumque animi commotio tolleret deliberationem voto necessariam, pauca reperirentur vota valida: quandoquidem plurima vota fiunt vel in spiritu devotionis, vel vehementi alicuius rei desiderio impellente, vel iræ, aut timoris impetu stimulante: quæ omnia, licet occasiones, non tamen caussæ sunt emittendi votum. Ea ergo libertas quæ vel ad committendum peccatum, vel ad perficiendum contractum, aliudve grave negotium sufficit, ad votum quoque emittendum satis esse non dubitatur. Quare dupliciter considerari potest deliberatio, & ut opponitur subreptioni, seu motui subitaneo, quem primo primum vocant; & ut affert severam discussionem omnium mediorum quæ vel promovere, vel remorari rem deliberatam possunt. Deliberatio primo modo accepta necessaria ad votum est; secus secundo modo.

VI. Quæst. II. *An vota repentina debeant impleri?* Resp. Vota, licet repente fiant, valida sunt, quando, ut dictum est, ex deliberata voluntate profluunt: Imprudentia tamen eiusmodi vota laborant. At, si valida sunt, dubio procul obligationem inducunt. Ceterum talis repentina emissio iustam præbet caussam impetrandi vel dispensationem, vel commutationem. Quod aliquem, emisso voto, confestim pœniteat eiusdem, non inde infertur votum invalidum esse: quia non raro displicent nobis plura, illico ac facta sunt, quamvis ex perfecta deliberatione concepta & parta sint. Si tamen votum ex vehementi aliqua perturbatione, sive iræ, sive timoris processisset, eiusdemque statim pœniteret voventem; argumentum non leve esset, votum invalidum fuisse. Ceterum regula præcisa assignari nequit. Deliberatio siquidem actus internus est, eaque vel ipsi voventi non satis semper perspecta. Ex signis igitur externis tantum illa colligi potest, adeoque ex variis coniecturis, & circumstantiis valida, vel invalida declaranda sunt eiusmodi vota. Una dumtaxat regula certa est, quod vota quæque nonnisi cum magna ponderatione, & discussione fieri debent. Sunt namque privatæ leges, quæ, antequam ferantur, ad severum examen omnium circumstantiarum debent revocari. Quare dicimus cum communissima Theologorum sen-

tentia, peccare, saltem venialiter, eos qui levi consideratione vota magni momenti emittunt. Quo enim maior est onus subeundum, eo exigitur maturior consideratio, severior discussio, & prudentior consultatio. Quapropter dicitur Eccli. v. *Displicet Deo infidelis, & stulta promissio*. Stulta promissio appellatur quæ prudentia, & consultatione caret.

VII. Quæst. III. *An quandoque mortale peccatum committat qui præcipitanter votum magni momenti edit; & an votum sic cum peccato emissum validum sit?* Resp. Gravitas cuiusque inconsiderantiæ ex negotii peragendi momento maiori aut minori sumitur. Votum genere suo grave negotium est cum Deo initum. Potest leve fieri ob materiæ levitatem. Sed, si materia gravis sit, gravissimum semper existit. Erit itaque culpabilis omissio debitæ considerationis plus minusve, prout maioris aut minoris momenti fuerit votum emissum. Peccatum tamen mortale numquam, mea sententia, contingere posse dicerem. Tunc autem peccatum mortale accidere defendunt Sanchez, Suarez, & Lessius, cum vovens experientia edoctus prævidet, se transgressurum fore votum quod emittit absque debita consideratione. Hanc opinionem reiiciunt Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* I. *§.* I. *num.* 13. eo quod periculum transgrediendi votum occurrere pariter potest in voto deliberatione perfecta emisso, ob voventis fragilitatem. Subdunt vero peccatum mortale contingere posse, cum præcipitanter vovens se se periculo exponit impossibilia, aut illicita promittendi. Talia enim Deo promittere, peccatum grave est. Ergo peccatum itidem grave erit se se periculo similia promittendi exponere. Huic vero periculo se exponit qui inconsulto, & præcipitanter vovet, tale periculum prævidendo.

VIII. Ego tum primam, tum secundam opinionem censeo falsam. Nonne consentiunt omnes, ad votum perfectam, plenamque requiri deliberationem? Qui ergo præcipitanter, & semiplena deliberatione vovet, nihil vovet. Si defectus plenæ deliberationis excusat a voto, potiori iure excusabit a præfato periculo. Quid? An ne imperfecta erit deliberatio comparate ad votum, plena vero respectu periculi? Sed hæc paradoxa sunt. Qui enim pleno lumine, & deliberata voluntate prævidet periculum, videt quoque id quod vovet. Si autem inconsideratio eiusmodi est quæ libertatem, plenamque deliberationem impediat; vovens nihil vovet. Quomodo ergo verum habet quod dicunt Salmanticenses, hunc scilicet voventem se exponere periculo promittendi illicita, vel impossibilia; si nihil vovet, nihilque promittit ob necessariæ, plenæque deliberationis defectum? Peccat itaque solum venialiter, eo quod ad peccatum mortale plena deliberatio necessaria est. Quod vero non peccet mortaliter, dum post experientiam violati voti iterum vovet, etiam patet. Nam sic vovens semper votum emittit eo fine ut Deo cultum exhibeat, ut se a vitiis coerceat. Solius ergo imprudentiæ, & incon-

consideratiæ crimen est, quod venialis malitiæ limites non excedit. Avocandi ergo sunt homines ab eiusmodi votis, instruendique, ut antequam vota Deo nuncupent, serius recogitent vires suas, propensiones, circumstantias, statumque proprium expendant. Quod attinet ad secundam quæsiti partem, cum votum plena deliberatione emittitur, licet ex aliquo iræ, timoris, alteriusve passionis motu, tamquam ex occasione ortum ducat, & consequenter aliqua culpa contingat; nihil impedit quominus votum validum sit, & ad illud implendum vovens teneatur: quia eiusmodi culpa nec tollit deliberationem ad votum necessariam, nec votum ipsum inficit.

IX. Quæst. IV. *An, quando votum est de re levi, & obligat solum sub veniali, sufficiat semiplena deliberatio?* Resp. Affirmant aliqui, quos inter referunt Salmanticenses *loc. cit. num.* 15. D. Antoninum *II. Par. tit.* XI. *cap.* 11. *notab. 6.* Sed falso: quia solum dicit, quod votum subitum non obligat ad peccatum perfectum, nec ad bonum perfectum. Verum, utcumque res se se habeat, respondeo ad nullum votum, quantumlibet in materia levissima, sufficere semiplenam deliberationem. Votum enim quodlibet lex est privata, cuius naturam materiæ sive magnitudo, sive parvitas minime variat. Votum istud suapte natura graviter obligat. Admisso etiam, quod ratione materiæ levis obligationem inducat levem (cuius oppositum infra docebimus) hoc minime impedit quominus vera lex sit privata, quæ necessario exigit perfectam deliberationem. Peccatum veniale (ut solvatur contrariæ opinionis argumentum) committi potest sola semiplena deliberatione præcedente, quia actus suo genere imperfectus est in linea moris; at votum quodcumque natura sua, quacumque materiæ, sive magnæ, sive parvæ, consideratione sublata, quid perfectum est in religionis negotio: & idcirco perfectam exposcit libertatem.

X. Quæst. V. *An ad votum sufficiat deliberatio, seu libertas virtualis?* Resp. Negat Angles *II. Part. quæst. de voto artic.* 1. *diff.* 3. *concl.* 1. ubi asserit necessariam esse deliberationem actualem. Sed Auctor iste nullam promit rationem. Ex alia parte illius opella, quam in morum materia edidit, parum illi auctoritatis conciliat. Communissima sententia tenet, sufficere deliberationem virtualem contentam in actibus præcedentibus; dummodo in actu ipso emittendi votum sui compos sit vovens: si enim aut ebrius, aut dormiens esset, certe votum nullum foret. Hæc virtualis deliberatio sufficit in omnibus actionibus humanis, in quibus actualis rara est ob mentis nostræ imbecillitatem. Sic intentio virtualis sufficit ad perficienda sacramenta. Quare qui exacto adprobationis anno in aliquo Novitiatu, ut vocant, cum deliberatione profitendi statum religiosum, accedit ad oratorium vota nuncupaturus, quamquam reipsa, & actualiter non cogitet de votis, quia alio distractus est, professio, & vota valida sunt, ut communiter Theologi docent.

XI.

XI. Quæst. VI. *An propositum firmum, sit votum, vel aliquam inducat obligationem?* Resp. Canonistarum aliqui docent solum propositum ad votum sufficere. Communis Theologorum, & Canonistarum sententia est contraria: quia propositum nil aliud est quam voluntas aliquid faciendi. Prærequiritur utique propositum ad votum; sed in eo voti natura non consistit. De secunda quæsiti parte non una est Theologorum sententia. Quod inter omnes convenit, est, nullius propositi, quamlibet efficacis & validi, transgressionem mortalem esse. Dissidium est de culpa veniali. Non pauci enim, ut Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 4. *num.* 22. Angelica *ver. Votum* 1. Prado, Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 1. *disp.* vii. & alii docent, fractionem propositi veniali culpa non carere: & afferunt illud D. Bernardi epist. ix. *Quisquis maius bonum subire proponit, bonum minus, quod potuit, sibi illicitum fecit*: & illud D. Gregorii: *In conspectu Dei cadit qui a bono proposito resilit*. Alii contra propugnant, nullum in violatione propositi committi peccatum, eo quod propositum obligationem nullam inducit: quæ sententia mihi probatur, si sola propositi natura inspiciatur. Ideo namque homines abstinent a voto plurium rerum, & de iis tantum propositum eliciunt, ut liberi remaneant, valeantque pro libito consilium mutare. In iis enim quæ libere sibi homines imponunt, eorumdem intentio spectanda est. Porro intentio eorum qui proponunt quidquam agere, ea est, ut a necessitate quacumque liberi maneant. Hæc doctrina est D. Thomæ hic artic. 1. ad 3. *Dicendum, quod ille qui mittit manum ad aratrum, iam facit aliquid; sed ille qui solum proponit, nondum aliquid facit; sed quando promittit, iam incipit se exhibere ad faciendum, licet nondum impleat quod promittit; sicut ille qui ponit manum ad aratrum, nondum arat, iam tamen ponit manum ad arandum*. Hac D. Thomæ doctrina soluta manent quæ opponi solent. Patres pro proposito votum sæpissime usurpant. Quoties Augustinus voti violationem indicat, a proposito cadere transgressores ait. Eodem modo Bernardus, & Gregorius loquuntur. Quod postea subdunt, inconstantiæ, levitatis, & infidelitatis argumentum esse propositi facti fidem frangere, falsum est. Nam idcirco, ut diximus, quisquam proponit, & non vovet, ut sibi libertas semper adsit a proposito recedendi. Nemo tamen negare ausit, ut ego arbitror, aliquam contingere culpam, si absque ulla caussa quis a bono proposito recedat. Non ea quidem ratione quod obligationem, quam nullam esse diximus, propositi violet; sed ob illud generale principium, quod non proficere in via Domini deficere est. Quare quisque curare debet ut id quod proposuit, exequatur; nisi rationes occurrant quæ oppositum suadeant. Et licet non sit lex urgens, neque fidelitatis debitum astringat; mutatio tamen difficillime a cuiusque inconstantiæ, & volubilitatis labe purgari potest. Et huc fortasse spectat prima sententia: & hoc in sensu eam reprobare minime valemus.

XII.

XII. Quæst. VII. *An in promissione natura voti sita sit; & quomodo a proposito promissio hæc differat?* Resp. Communissima Theologorum sententia est, votum promissione perfici, & in eadem essentiam voti consistere. Idcirco votum definitur promissio facta Deo. Ratio sumitur ex ipsa Scriptura, quæ votum per promissionem describit. Dicitur enim Deuter. XXIII. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere... facies sicut promisisti.* Item Eccles. V. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio:* & infra; *melius est non vovere quam post votum promissa non reddere.* Votum igitur in Scriptura per promissionem explicatur. Votum ergo promissio est. Omnes pariter asserunt, promissionem hanc distinctam esse a proposito eamdem promissionem præcedente. Ut porro distinctio clarior evadat, utriusque notiones promendæ sunt. Promissio hoc pacto finiri solet: *Actus quo quis intendit aliquid facere sub obligatione exhibita alteri.* Hæc finitio communis est, seu naturam promissionis in communi acceptæ exponit. Voti namque promissio particularis est *actus quo quis se se obligat ad aliquid præstandum in Dei cultum*; propositum autem est deliberatio aliquid faciendi; seu, ut communiter dicitur, propositum procedit ex deliberatione rei faciendæ; promissio vero ex deliberatione acceptandæ obligationis, sibique eam imponendi. Disputant Theologi, ad quam animæ potentiam spectet promissio. P. Suarez *Lib. I. cap.* XIII. fuso calamo hanc versat quæstionem, quam nos præterire expediens judicamus, eo quod nullius momenti ipsa nobis appareat. Dumtaxat cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *artic.* 1. dicimus, promissionem ad intellectum pertinere: est enim practica locutio, seu imperium, quo ad Deum se homo dirigit, quove se illi astringit. Per votum enim, quod in promissione situm est, homo ad Deum se se erigit. Dirigere autem, & ordinare ad intellectum, non ad voluntatem, spectat; quidquid in oppositum asserat Suarez cum Scoto, quorum nunc objectiones taceo, quia tanti non sunt, ut plus otii in illis excutiendis terere debeam.

XIII. Quæst. VIII. *Quodnam propositum requiratur, ut votum validum sit?* Resp. Omnes ad unum fatentur necessitatem propositi ad voti valorem. Dissidium aliquod solummodo est de qualitate propositi, seu intentionis, & deliberationis. Nam propositum voventis diverso modo considerari potest. Primo, si deliberate solis verbis promittat, & voveat; sed animum deliberatum habeat non vovendi. Secundo, si quis habeat propositum vovendi, & se se obligandi; sed simul deliberatam habeat voluntatem non exequendi promissum. Tertio modo vovens considerari potest, quatenus animum, seu propositum habet promittendi, & implendi promissum, sed absque animo se se obligandi.

XIV. Communis sententia est, eum qui primo modo vovet, nullum emittere votum, quia solum vult verbis ludere. In istius opinionis confirmationem Salman-

manticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* I. *§.* 3. *num.* 19. promunt hanc D. Thomæ auctoritatem ex IV. Sent. dist. XXXVIII. quæst. I. art. I. quæstiunc. I. ad 2. *Promissio quandoque fit ore, & non corde; & talis quoad Deum non est votum.* Hæc D. Thomæ auctoritas truncata est, quæ Doctoris mentem minime exprimit, subdit enim Angelicus immediate: *& ideo oportet addere spontanee.* Cur hoc? Audi rationem: *Quamvis homo non possit cogi sufficienter simpliciter ad promittendum, potest tamen cogi coactione quadam interpretativa ad exteriorem promissionem, sicut & ad alia opera voluntatis exteriora, non autem ad promissionem interiorem.* Sententia ergo S. Thomæ est, quod si quis coactus verba exteriora quæ votum præferunt, emitteret, votum nullum ederet: quia coacta promissio exterior, si voluntatem positivam non promittendi habeat vovens, ludicra, & umbra promissionis est. Ceterum, si quis positivum deliberatum animum promittendi haberet, atque hac deliberata voluntate sponte, & libere verba voventia exprimeret, licet alia intentione interiore nollet se obligare; tunc satis probabile nobis videtur, hunc votum edere, quia intentio, seu propositum illud internum efficax promissionem, & votum continet, & secum necessario defert voluntatem se se obligandi. Libere namque vult, & deliberate promittit, seu deliberate votum profert, quicumque serio, & deliberato animo, nullo cogente, verba voventia pronuntiat. Intentio autem interna, qua renuit vovens se se obligare, inefficax est, quæ elidere priorem non potest. Verum quia quæstio metaphysica est, quæ in utramque disputari partem valet, ideo a fusiore discussione abstineo. Illud unum pro praxi subdo, eum qui deliberato animo absque ulla exteriore vi, vel metu votum verbis ederet, cum interiori proposito non voveudi, excusari non posse, in omnium, ut ego quidem arbitror, sententia, a quacumque culpa. Si enim promissio ludicra, & fallax hominibus facta expers culpæ haud est; quanto magis vitiosa erit promissio fallaciæ, & doli plena Deo facta?

XV. Qui secundo modo vovent, nempe cum animo promittendi, & se obligandi, sed cum voluntate non implendi promissum, quamvis Valentia *Tom. III. in* 2. 2. *disp.* VI. *quæst.* VI. *punct.* I. dicat, eiusmodi non esse votum; communissima tamen sententia est, sic voventes verum elicere votum: quoniam voti essentia perficitur voluntaria promissione, veroque animo se se obligandi. Votum lex est privata, quam legislator cum voluntate se obligandi absque voluntate exequendi, rogare peroptime valet. Posterius autem propositum non implendi inefficax est, nequitque elidere duo priora promittendi, & se se obligandi, seu ipsum imperium practicum, quo votum imperatur, & dirigitur in Dei cultum. Quapropter qui sponsalia promittit, qui ordines sacros suscipit cum voluntate contrahendi, suscipiendi, & se se obligandi, valide contrahit, valide ordines sacros susci-

scipit, & ad implenda promissa astringitur; tametsi voluntatem implendi non habuerit. Sed hæc vix in praxi occurrunt.

XVI. D. Thomas ait, quod Obiicies. promissio ex proposito faciendi procedit. Deficiente ergo proposito faciendi, deficit ipsa promissio. Voluntas namque implendi promissum ipsam constituit promissionis essentiam: ergo essentiam quoque voti ingreditur. Quid plura? Nonne si quis homini promitteret, statimque subderet se non habere animum implendi, illusor, non promissor, haberetur?

XVII. Resp. D. Thomas, cum ait promissionem procedere ex proposito faciendi, loquitur de promissione perfecta; &, cum ait ad votum tria requiri, nempe deliberationem, propositum, & promissionem, sermonem habet de voto iuxta rectam, communemque vovendi normam. Cum autem deest aliqua conditio, quæ nec voti, neque promissionis essentiam ingreditur, non destruitur votum, sed imperfectum dumtaxat restat. Porro conditio implendi promissa, seu votum, nullo modo ingreditur sive promissionis, sive voti naturam; sed extima est, & adventitia: ideoque votum destruere nequit. Quod subditur, extra rem est. Utique, si quis promitteret, & confestim subderet, se nolle implere promissum, non verus promissor, sed illusor haberetur. Si vero sincere, & deliberate promitteret, uti nunc sermo est, promissis stare, & eadem implere cogeretur.

XVIII. Qui tertio modo vovet, voto astringitur. Qui enim sincere, & deliberato animo vovet, & promittit, reipsa vult ea omnia quæ in ipso voto, & promissione necessario includuntur. Porro in vero voto, & promissione includitur obligatio exequendi rem promissam. Eo modo quo quis deliberate vult aliquam caussam, eadem voluntate vult effectum qui necessario caussam illam consequitur. Qui deliberate stupam igni adiicit, anne respuere potest ustionem? Hanc sententiam propugnat Sotus *Lib. VII. quæst.* 1. *artic.* 2. Prado *Tom. II. cap.* XXXI. *quæst. num.* 22. Aragon 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *artic.* 1. pluresque alii. Pro contraria vero opinione dimicant Suarez *Lib. I. cap.* III. *num.* 7. Azorius *I. Part. Lib. XI. cap.* XIII. *quæst.* IX. Sanchez *Lib. IV. cap.* 1. *num.* 27. Lessius *Lib. II. cap.* XL. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *num.* 12. Trullench *dub.* 1. *num.* 12. Valentia *disput.* VI. *quæst.* 1. *punct.* 1. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 1. *§.* 6. *num.* 24. Ratio istius sententiæ est, quod qui apponit conditionem contra substantiam contractus, nullum efficit contractum. Præterea votum lex est privata, quæ ultra intentionem legislatoris non obligat. Quæstio isthæc de lana caprina est, atque inter nugas reiicienda: quia aut hypothesis est chimerica; aut prior sententia vera est. Facta namque positione qua quis velit revera vovere, & promittere, immo quod reipsa voveat, & promittat: admissa, inquam, hac vera, & sincera voluntate, quæ iam erupit in actum vovendi, & promittendi, posterior voluntas velleitas est, quæ nequit priorem voluntatem efficacem elidere. Ceterum, quia

vix,

vix, ac ne vix quidem concipi potest quod homo sui compos velit sincere, & deliberato animo vovere, & promittere, simulque velit se se non obligare; ideo quæstionem ceu inanem prætermittimus.

CAPUT IV.

Explicatur ultima definitionis voti particula, promissio facta Deo, *ut palam fiat, quo sensu dicatur, vota Sanctis fieri, & Prælatis.*

I. Quæstio hæc disputatur & adversus hæreticos, & inter Catholicos. Hæretici recentiores, Lutherani, & Calvinistæ, quemadmodum omnem cultum Sanctis adimunt, sic nulla vota, nulla promissa in Sanctorum honorem quocumque in sensu dicari posse defendunt absque idololatriæ reatu: Erasmus in colloquio inscripto *Naufragium*, navigantium vota deridenda propinat: & quamquam debacchari videatur contra vota inconsulta, atque mortis timore edita ab illis qui, ut se ab undarum faucibus eripiant, ad divos confugiunt; nihilosecius impudentissime prorsus non modo vota, sed & ipsas preces Sanctis oblatas ludibrio traducit, Sanctos ipsos impetit, Virginem Sacratissimam a nautis invocatam in præsidium spernit, & tamquam navigationis ignaram non posse succurrere naufragis deblaterat. Venerem, non Virginem, mari præsidere effutit; & plura alia evomit adversus D. Thomam, Vincentium, & Catharinam Senensem, quæ vel referre piget. Alibi palam feci Sanctos colendos, invocandosque a nobis esse. Nunc tantum de votis sermo est. Non negamus Erasmo, eiusque gregalibus, plura vota inconsulta esse, atque humano timore extorta quandoque Sanctis nuncupari. Sed aliud est votorum abusus, aliud ipsa vota detestari.

II. Catholici omnes adversus hæreticos docent, vota aliquo in sensu Sanctis nuncupari posse, huncque morem antiquissimum esse in Ecclesia, ut colligitur ex Eusebio *Lib. XIII. præp. evangel. cap.* VII. qui nomine omnium Christianorum ad Martyrum monumenta convenientium ait: *Nos veræ pietatis milites* (hoc est Martyres) *ut Dei amicos honorantes ad monumenta illorum accedimus, votaque illis facimus, tamquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuvari profitemur.* Theodoretus *Lib. VIII.* Græcis repræsentat vota, seu illorum membrorum simulacra quorum sanitatem Sanctorum patrocinio a Deo acceperant claudi, cæci, aliique id genus infirmi. Inquit enim: *Pie, fideliterque precatos ea maxime consequi quæ desiderant, testantur illa quæ votorum rei persolvunt: nam alii quidem oculorum, alii vero pedum, alii manuum simulacra suspendunt ex argento, aureve confecta.* Plura alia promere possem, nisi obvia penes Theologos

gos essent. In praesentia modum potius explicabimus quo Sanctis nuncupari vota solent.

III. Omissis itaque variis dicendi modis, qui magis nobis probatur, ille est quem tradit D. Thomas 2. 2. *quaest.* lxxxvIII. *art.* 5. *ad* 3. ubi decernit vota soli Deo proprie fieri his verbis. *Ad tertium dicendum, quod votum soli Deo fit; sed promissio etiam potest fieri homini: & ipsa promissio boni quae fit homini, potest cadere sub voto, inquantum est quoddam opus virtuosum. Et per hunc modum intelligendum est votum, quo quis vovet aliquid Sanctis, vel Praelatis; ut ipsa promissio facta Sanctis, vel Praelatis cadat sub voto materialiter, inquantum scilicet homo vovet Deo se impleturum quod Sanctis, vel Praelatis promittit.* Duae itaque promissiones, sin verbis, saltem reipsa distinguendae sunt. Altera est qua quis aliquod opus in honorem Sancti se facturum promittit: atque haec promissio votum non est, sed voti materia. Altera promissio est Deo facta, qua quis Deo spondet se servaturum id quod in Sanctorum honorem promisit: & in hac secunda promissione votum consistit. Hinc consequitur, vota soli Deo, si presse loquendum sit, nuncupari sub Sanctorum auspiciis: quoniam votum actus est religionis, cultusque latriae, qui soli Deo debetur. Haec sola brevis, & perspicua S. Thomae doctrina profligat omnia Lutheranorum, & Calvinistarum commenta contra vota Sanctis nuncupata.

IV. Haec quae dicta sunt, non impediunt quin ipsis Sanctis vota nuncupari dicantur, si vota in latiori significatu usurpentur. Nam voti nomen latius patere, nec ad solius religionis actum restringi, vel ipsi fateri coguntur haeretici: siquidem & pia desideria, & preces vota saepissime appellantur tum in Scripturis sanctis, tum in communi modo loquendi, tum in ipsorum Ethnicorum scriptis. Non est ergo quod cavillentur haeretici, nos idololatriae crimen perpetrare, cum vota Sanctis nuncupamus; si aperte testamur vota quae illis dicamus, non esse vota proprie dicta, & actus religionis, seu latriae; sed longe inferioris conditionis. Sacrificium numquam offertur Sanctis: quia nomen sacrificii non est adeo amplum, sicut nomen voti. In communi namque omnium existimatione sacrificium significat oblationem soli Deo debitam; neque extenditur ad significanda munera quae creaturis offeruntur, sicuti extenditur votum. Vota ergo Deo nuncupamus, tamquam primo, & supremo omnium bonorum largitori in grati animi argumentum pro acceptis beneficiis, vel pro impetrandis; Sanctis vota offerimus tamquam intercessoribus, per quos a Deo beneficia facilius nos accepturos confidimus.

V. Quando ergo Catholici vovent B. Virgini, Sancto Augustino, Sancto Benedicto, Sancto Francisco, Sancto Dominico, sensus genuinus est, quod voveant Deo coram istis Sanctis, tamquam testibus, patronis, & adiutoribus ad imploranda divina subsidia, quibus vota facta valeant implere. Quid, amabo, isthic idolola-

latriam sapit? Similiter qui obedientiam Prælato promittit, qui xenodochio ministrare, aut quidquam offerre vovet, Deo vovet; licet promittat obedire Prælato: quæ promissio, ut Prælatum spectat, votum non est; sed voti materia: nec præfato voto xenodochium honorare vovens intendit, sed Deum; quamquam votum Deo factum in utilitatem dirigat ipsius xenodochii.

VI. Obiicies. Nonne cum vota Sanctis nuncupamus, Sanctos ipsos honoramus, & colimus? Vota ergo nostra Sanctos ipsos spectant: & consequenter non soli Deo, sed etiam Sanctis vota nostra offerimus. Resp. Patet ex dictis solutio. Deo soli vota presse accepta, ut in Scripturis sanctis accipiuntur, nuncupamus. Sanctis promissa offerimus, quæ vota non sunt, sed votorum materies. Sanctos honoramus, & colimus, tamquam votorum nostrorum testes, & intercessores, seu impetratores auxiliorum a Deo, quibus vota implere valeamus. Caietanus addit, Sanctis non fieri vota, si considerentur ut creaturæ ratione præditæ; sed prout Deus in iisdem per gloriam inhabitat, & residet: ita ut vota quæ fieri Sanctis dicuntur, fiant Deo in Sanctis residenti. Quæ solutio non recedit a doctrina D. Thomæ, ut indicat Suarez *Lib. I. cap.* XVI. *num.* 4. Nam Caietanus hac solutione, seu distinctione confirmat doctrinam sancti Doctoris. Si enim vota quæ nuncupantur Sanctis, fiunt Deo residenti in Sanctis, planum est vota præcise accepta fieri soli Deo. Cultus autem qui offertur Sanctis his votis in lata significatione acceptis, quæ veræ sunt dumtaxat promissiones, non proficiscitur a religionis virtute, neque est latriæ cultus, sed tantum duliæ. Clarius: non est cultus mere civilis, & humanus; neque est cultus latriæ soli Deo, tamquam supremo, solique Numini, omnium bonorum principio, & largitori, debitus; sed est cultus sacer, qui *duliæ* vocari solet, quem Sanctis propter singularem excellentiam qua a Deo donati sunt, offerimus. Et, dum illis eiusmodi vota nuncupamus, non recognoscimus illos tamquam gratiarum, & auxiliorum distributores; sed tamquam mediatores, & intercessores apud Deum, & Iesum Christum Filium eius, qui verus & unicus mediator, & redemptor noster est. Omnes etenim sive Angeli, sive Sancti, virtute dumtaxat meritorum Iesu Christi apud Deum pro nobis intercedunt. Quod postea aures obtundunt, eadem ratione qua Sanctis in cælo regnantibus offeruntur vota, offerri quoque posse iustis in terra degentibus, inane sophisma est. Iusti namque qui in terris nobiscum degunt, non sunt in gratia, nec in gloria confirmati: modo sunt, modo possunt non esse sancti. Præterquam quod certo nobis non constat, quemquam hac mortali carne indutum esse sanctum; sed pie tantum de aliquo credimus. Certo autem scimus tales esse homines cum Deo in cælis regnantes: certo scimus numquam illos sanctitatem amissuros; sed esse in gratia, & in gloria æternum confirmatos.

CA-

CAPUT V.

De materia voto subiecta. Vera intelligentia illius particulæ de bono meliori *exponitur. Votum non nubendi validum declaratur. Opinio Leandri, & aliorum, docentium votum castitatis fieri nullum ob supervenientes tentationes, & lapsus, refutatur ut laxa, & improbabilis.*

I. CONvenit inter omnes, materiam voti debere esse aliquid honestum, possibile, liberum, non indifferens, nec maius bonum impediens. In quolibet namque voto duæ occurrunt actiones, quarum altera materialis est, qua fit votum, ut ieiunare, sacrificare &c. altera formalis, quæ est promissio exequendæ actionis materialis; & hæc promissio Deo facta actus est religionis: quæ omnia in sequentibus quæstiunculis explicabuntur.

II. Quæst. I. *An ea quæ sunt lege sive humana, sive divina præscripta, possint esse materia voti?* Resp. Pro sententia negante Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 2. *num.* 30. allegant S. Antoninum *II. P. cap.* II. *§.* I. Sylvestrum *verb.* Votum I. *quæst.* IV. Sed adfirmare oportet eiusmodi Auctores lectos non fuisse a Salmanticensibus; cum illi oppositum omnino doceant: solum quippe cum D. Thoma distinguunt rem præceptam, seu necessariam, a materia libera: & statuunt, opus ut necessarium non esse materiam voti, secus ut liberum. Quodlibet autem præceptum, sive humanum, sive divinum, licet necessarium sit necessitate salutis, quatenus sine eo salus obtineri nequeat; liberum tamen est, & quia homo illud respuere, & quia novo titulo illius observationi astringi potest. Seu brevius, duplicem distinguunt necessitatem, absolutam unam, quæ voto repugnat; & alteram necessitatem finis, quæ necessitas opus absolute liberum imponit, & ad summum necessarium dumtaxat ob alicuius finis assecutionem. Hæc est doctrina D. Thomæ 2.2. quæst. LXXXVIII. art. 2. *Quia votum promissionem voluntariam importat, necessitas autem voluntatem excludit; id quod est absolute necessarium esse, vel non esse, nullo modo sub voto cadit: stultum enim esset, si quis voveret se esse moriturum, vel se non esse volaturum. Illud vero quod non habet absolutam necessitatem, sed necessitatem finis, puta quia sine eo non potest esse salus, cadit quidem sub voto, inquantum voluntarie fit, non autem inquantum est necessitatis.* Hanc doctrinam defendunt D. Antoninus, Sylvester, Angelus *verb.* Votum *num.* I. & Tabiena *verb.* Votum *num.* 2.

III. Sententia communissima docet, ea omnia quæ lege sive divina, sive civi-

li,

li, sive ecclesiastica præcipiuntur, esse posse materiam voti. Hæc sententia clare eruitur ex sacra Scriptura: siquidem dicitur Psal. CXVIII. *Iuravi, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ*. Ex iure quoque canonico, ut ex *cap.* Ego *de iur. iurand.* & *cap.* Cum Ecclesiis, & *cap.* Significasti *de electio*n. Consensu quoque omnium nationum id constat. Nam communiter non Christiani modo, verum etiam Ethnici, fœdera, pacta, contractus, ad quorum observationem astringuntur homines iure naturali, & divino, confirmant iuramentis. Quid ni ergo & votis? Sive enim votis, sive iuramentis illa firmentur; vinculum superadditur religionis. Unde ipsimet barbari, si iurata pacta infringunt, duo crimina specie diversa, alterum adversus religionem, alterum adversus iustitiam, se se committere arbitrantur. Ratio tandem evidens est. Opus sub præcepto impositum absolute liberum est, & solum dicitur necessarium necessitate finis, seu obligationis: quam necessitatem vocat ipse Tabiena necessitatem conditionatam, seu suppositionis, quæ non excludit libertatem. Nihil ergo obstat quominus novo religionis vinculo nos astringamus ad præstandum opus quod est sub præcepto impositum. Præceptum namque nullo modo aufert a voluntate libertatem; immo eam supponit. Cur ergo non poterit idem opus præceptum fieri voti materia; ita ut quod est titulo legis vel divinæ, vel humanæ debitum, alio titulo, nempe religionis, debeatur? Auctorum citatio superfluit: quia communissima sententia est.

IV. Quæst. II. *An promissio quæ fit in baptismatis susceptione, renuntiandi diabolo, & pompis eius, sit votum?* Resp. S. Raymundus *titul. de transgres. pag.* 54 ait: *Votorum alia necessitatis, alia voluntatis. Vota necessitatis dicuntur ea ad quæ implenda omnis homo necessario tenetur, sive voveat, sive non, ut abrenuntiare diabolo, & omnibus pompis eius . . . & ad hæc se obligat quilibet in baptismo: unde, quotiescumque postea peccat mortaliter, est transgressor huiusmodi voti: ergo tenetur agere pœnitentiam pro illo peccato, & præterea pro transgressione. Sed dic, quod non est sibi imponend a pœnitentia tamquam pro diversis mortalibus, sed tamquam pro uno ex circumstantia transgressionis voti aggravato.* Ex his colligitur, Raymundum promissionem baptismalem habere utique pro voto, sed amplo in sensu accepto; cuius transgressio non constituit peccatum mortale specie diversum, sed solum peccatum intra suum genus gravius. Idem docet D. Thomas in IV. dist. XXXVIII. art. 2. quæst. 1. ad 3. *Transgressio voti communis non facit speciale peccatum, sed addit peccato specialem deformitatem. Magis enim peccat baptizatus eodem genere peccati.* Idem docet S. Antoninus *II. P. titul.* 11. *cap.* 11. *§.* 1. Caietanus 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 2. *dub.* 2. & communiter Theologi. Potest ergo promissio facta in baptismate votum appellari, quamvis in sensu amplo: quod votum legis transgressionem peculiaris deformitatis labe respergit.

V. Quæst. III. *Quomodo intelligenda sit illa particula, De bono meliori?* Resp. Dupli-

plici modo potest aliquid maius, vel melius bonum nuncupari. Primo comparate ad aliud bonum: puta melius est eleemosynam elargiri pauperi quam ieiunare; melius est succurrere puellæ periclitanti quam alteri pauperi nullo animæ periculo exposito. Secundo modo comparate ad contrariam omissionem eiusdem boni; ut melius est dare eleemosynam quam non dare; melius est ieiunare quam non ieiunare; melius est servare castitatem quam non servare. Ut autem aliquid sit idonea voti materia, sufficit ut hoc secundo modo sit bonum melius. Quòniam, si necesse foret ut bonum quod est voti materia, esset melius comparate ad aliud bonum, sequeretur nullum votum validum futurum, nisi foret de opere omnium bonorum perfectissimo. Auctores non satis clare hac de re loquuntur. Salmanticenses duas sententias ceu contrarias referunt: quarum altera docet, melius bonum esse debere absolute, & quocumque modo liberum, ut est opus supererogationis; altera sustinet, id non exigi; sed satis esse quod sit melius bonum quam eius contradictorie oppositum, sive sit supererogationis, sive præcepti. Discrepantia harum sententiarum nulla est, si Auctorum mens sincere exponatur. Nam D. Thomas cum aliis, dum asserit materiam voti esse opus supererogationis, loquitur de voti materia presse, & stricto in sensu accepta, ut clare se se explicat in IV. dist. XXXVIII. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 2. *Si votum accipiatur secundum propriam sui rationem, est proprie de bonis illis ad quæ non omnes tenentur, quæ supererogationis sunt: & ideo dicuntur meliora bona, quia superadduntur illis bonis sine quibus non est salus; & ideo votum proprie acceptum dicitur esse de meliori bono*. Nec propterea excludit Angelicus opera præcepta a voti materia; sed aperte illa includit 2. 2. quæst. LXXXVIII. art. 2. *Illud vero quod non habet absolutam necessitatem, sed necessitatem finis, puta quia sine eo non potest esse salus, cadit quidem sub voto, inquantum voluntarie fit*. Illud vero quod nullo modo est necessarium, *propriissime cadit sub voto*, concludit ibidem Angelicus. Paucis rem habeto. Opera consilii, seu supererogationis, sunt *propriissime*, ut inquit Angelicus, materia voti: & reipsa communiter homines vota edunt de iis quæ consilii sunt. Opera vero præcepta sunt materia sufficiens votorum, seu de iis quoque fieri vota possunt. Ab hac D. Thomæ doctrina nemo recedere iure valet; & certe, ut mihi colligere licuit, nemo recedit. Nam D. Thomas concedit præcepta ipsa sub novo titulo esse voti materiam; consilia vero evangelica, vel quæ ad eadem reducuntur, magis proprie, seu, ut ipse ait, *propriissime* esse opera voto subiecta. Quis hæc in controversiam advocare ausit?

VI. Quæst. IV. *An validum sit votum de materia opposita consiliis?* Resp. Certum penes omnes est, ea omnia quæ consiliis evangelicis absolute acceptis opposita sunt, non esse votis subiecta, ceu aptam votorum materiam; & consequenter nulla esse vota non ieiunandi, non mutuandi, non elargiendi eleemosynam, non

ingrediendi Religionem, & id genus similia. Eiusmodi enim Deo placere nequeunt, cum maiori perfectioni comparandæ sint impedimento: idque expresse docet D. Thomas *quæst.* lxxxix. *art.* 7. *ad* 2. Contingere tamen circumstantiæ tales possunt ut opus quod absolute est oppositum consiliis, non sit iisdem oppositum: puta non mutuare proximo absolute opponitur consilio evangelico; at non mutuare in tali, aut tali occasione potest esse opus non contrarium, sed consentaneum consilio evangelico, ut infra fusius explicabitur. Si quis obfirmate, & pervicaciter voveret omittere opera consiliorum; peccaret mortaliter, quia consilia contemneret evangelica. Accedit quod frequenter consilia quædam ob aliquam circumstantiam transeunt in præcepta. Qui autem levitate, vel ignoratione ductus similia vota ederet, venialis culpæ limites non transiliret. Hæc communia sunt penes Auctores.

VII. Quæst. V. *An votum contrahendi matrimonium sit validum?* Resp. Invalidum est iuxta communissimam Theologorum sententiam: est enim de actu consilio evangelico opposito. Dices: Si quis iuravit puellæ alicui se eam in sponsam ducturum, iurationem profecto implere tenetur: quid ni ergo & tale votum? Rationis discrimen per se patet. Sponsalia iurata acceptata fuerunt a puella; & propterea ex iustitia promissor eadem implere debet. Votum Deo nuncupatum de matrimonio contrahendo non acceptatur a Deo. Quid, si quis promitteret se ducturum in sponsam puellam pauperem, aut meretricem? Neque in hoc casu votum valeret: quia paupertas puellæ non vincit maius bonum cælibatus: nec matrimonium est medium per se ordinatum, aut omnino sufficiens ad salutem spiritualem meretricis in tuto collocandam. Secus dicendum, si quis vovisset se ducturum in sponsam puellam a se defloratam; aut si vovisset se ducturum meretricem, posita conditione quod matrimonium contrahere aliquando velit: tunc enim utrumque votum valeret. Valeret quoque votum de matrimonio contrahendo, quoties, quod rarissime contingit, matrimonium necessarium esset ad bonum commune Reipublicæ, & Principatus, ad pacem firmandam inter Principes, ad hæreticorum conversionem, ad Ecclesiæ catholicæ amplificationem. In his enim positionibus non tam matrimonium, quam bonum commune eset voti materies. Et hæc omnia communia sunt.

VIII. Quæst. VI. *An qui concupiscentiæ stimulis exagitatus vovet matrimonium se contracturum, ut fornicationes, aliosque libidinis actus vitet, valide voveat?* Resp. Duæ sunt extremæ sententiæ. Prima adfirmat, votum eiusmodi validum esse, facta positione quod vovens nolit, aut nequeat aliis remediis uti ad carnis impetus cohibendos. Quoniam, inquiunt Auctores istius sententiæ, matrimonium concessum est in remedium concupiscentiæ, dicente Apostolo: *Melius est nubere quam uri.* Melius ergo erit uti tali remedio; & consequenter melioris boni erit votum de

tal

tali matrimonio contrahendo. Id confirmari ex eo potest quod si quis habens concubinam, voveret aut ingredi Religionem, aut ducere concubinam, teneretur in omnium sententia intra annum ingredi Religionem, si illam non duceret in uxorem. Denique homo fragilis, frequenter libidini succumbens, nisi habeat impedimentum, iure naturæ tenetur contrahere matrimonium in remedium concupiscentiæ, ut plura peccata vitet, facta positione quod nolit, aut nequeat aliis uti remediis. Hanc sententiam defendunt Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 2. *§.* 2. *num.* 4. & pro eadem laudant Bellarminum *Lib. II. de Monach. cap.* XIV. Sed falso: nam Bellarminus solum asserit quod alicui personæ interdum melius esse possit nubere; & consequenter votum valere; ut si nubat ob bonum commune Reipublicæ, & alia momenta supra indicata. Nec verbum ibi habet de voto nubendi in remedium concupiscentiæ. Laudant etiam Navarrum in *Manuali cap.* XI. Sed error est: est enim XII. *num.* 43. *vers.* 13. at neque hic Auctor, saltem hoc in loco citato, quidquam habet hac de re. Laudant præterea Villalobos, Bonacinam, Lopez, Trullenchum, & Caietanum, qui reipsa hanc defendunt opinionem, quibus accedit Sylvius 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 2. *concl.* 6. & plures alii.

IX. Contraria sententia mihi videtur probabilior, nempe votum præfatum invalidum esse: & primum id ex doctrina D. Thomæ clare eruitur. Docet namque Angelicus matrimonium in officium naturæ, prolisque educationem institutum; ad concupiscentiam vero frenandam indulgentia permissum esse. In IV. dist. XXXI. quæst. II. art. 2. ad 2. *Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornicationem in coniuge, non est aliquod peccatum, quia hoc est quædam redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet; sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.* Et profecto Apostolus ait: *Qui non se continent, nubant: melius est enim nubere quam uri*, seu fornicari, ut Patres explicant. Quod si matrimonium in concupiscentiæ remedium est dumtaxat permissum ad indulgentiam; nemo negare ausit, invalidum esse votum illud quod pro obiecto habet non bonum melius, sed bonum adeo imperfectum cui annexum est peccatum veniale. Verum, prætermissa hac opinione in præsentia, quam in tractatu de matrimonio fusius discutiemus, sententiam nostram argumento evincimus validissimo.

X. Omnes Theologi sustinent, votum contrahendi matrimonium absolute emissum invalidum esse; idque fatentur ad unum omnes contrariæ sententiæ Auctores. Ergo potiori iure invalidum erit votum contrahendi matrimonium in remedium concupiscentiæ. Probo consequentiam. Matrimonium in remedium concupiscentiæ contrahendum, licet admittamus bonum esse, nemo tamen negaverit bonum quoddam esse longe inferius bono matrimonii contracti in officium naturæ. Ergo, si

istius, potiori iure illius invalidum votum erit. Cur matrimonium ineundum ad naturæ propagationem votum impedit? Quod non sit bonum? Absit: est enim sacramentum magnum in Ecclesia: sæpe, & frequentissime consulitur. Cur ergo? Quia impedit maius bonum, nempe vitam cælibem, ad quam vovens divini Spiritus afflatu vocari valet. At istud maius bonum non ne æque impeditur per matrimonium contrahendum ad concupiscentiæ ardorem extinguendum? Ergo aut concedendum, validum esse votum contrahendi matrimonii absolute accepti, & in naturæ officium; aut si id negatur, uti reapse omnes negant, negandum quoque, validum esse votum ineundi matrimonii in remedium concupiscentiæ. Denique, etiam emisso eiusmodi voto, immo post matrimonium ratum, non consummatum, Religionem ingredi vovens valet. Nullum ergo undequaque est votum istud.

XI. Argumenta contrariæ sententiæ sua sponte corruunt. Concedimus nunc, matrimonium ob solius concupiscentiæ remedium bonum esse, homini potissimum vexato carnis stimulis. Concedimus huic fragili homini matrimonium bonum, aptumque esse remedium. Quid inde? Si diceremus, votum invalidum esse, quia matrimonium in remedium concupiscentiæ non est bonum; argumentum quidquam evinceret. Sed dicimus, matrimonium istud non esse aptam voti materiam: quia licet bonum sit, impedit tamen maius bonum: quod satis est ad infringendum voti valorem. Alioqui, si votum foret validum quod est de re bona, potiori iure validum esse deberet votum de matrimonio contrahendo in officium naturæ: quod sane maius bonum est quam matrimonium ineundum in concupiscentiæ extinctionem. Quod secundo opponunt loco Salmanticenses, ineptum prorsus est. Si quis votum emitteret furandi, votum nullum esset: quia furtum materia inepta voti est, non tantum quia minus bonum, sed quia res mala est; ducere autem concubinam in matrimonium genere suo bonum est, quamquam maius bonum impedire valeat. Discrimen ergo evidens est, mirandumque a viris Theologis hæc obtrudi potuisse. Quod ultimo loco adiiciunt, non est maioris momenti. Nam etiam admisso quod quis teneatur iure naturæ contrahere matrimonium, ut peccata vitet libidinis; minime hinc infertur, hunc posse sese in statu constituere resistendi Spiritui sancto per votum, quo impediatur assentiri vocationi ad altiorem statum. Advertant ergo sophisticam ratiocinationem. Potest quis matrimonium contrahere, ut peccatum declinet libidinis. Concedamus etiam quod quandoque ad id teneatur; quamquam nescio an occurrere eiusmodi debitum possit, cum plurima alia suppetant luxuriæ remedia. Ceterum nemo potest voto se ineptum reddere ad amplectendum perfectiorem statum, ad quem vocari a Deo valet. Exempla quæ præfati Salmanticenses *num.* 45. produnt, alibi sub examen inducemus. Hanc nostram sententiam defendunt Sotus *Lib. VII. quæst.* 1. *art.* 3. Prado *Tom. II. cap.* XXXI. *quæst.* 11. *§.* 5. *num.* 50. Ioannes a S. Thoma 2. 2. *disp.* XXIX. *art.* 7. *concl.* 4. Aragon. 2. 2. *quæst.*

quæst. LXXXVIII. *art.* 2. Ioannes a Cruce *de voto dub.* 2. *concl.* 4. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 8. *num.* 14. Sporer *tract.* III. *in* 2. *præcep. Decal. cap.* II. *sec.* 2. *num.* 61. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* II. *num.* 12. Quamquam hi tres ultimi, Palaus, Layman, & Sporer, potius in contrariam sententiam concedunt: inquiunt enim secundum virtualem hypothesim, quod homo fragilis alia remedia adhibere nolit, votum obligans esse. Nihil tamen producunt quod ex dictis solutum non maneat.

XII. Quæst. VII. *An coniugatus, impeditus a petitione debiti ob votum, aut incestum, aut cognationem spiritualem, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis agitur, ne periculo exponatur in gravia luxuriæ peccata labendi?* Resp. P. Patritius Sporer, qui hunc proponit casum tract. III. in 2. præcep. Decal. cap. II. sec. 2. §. 3. num. 65. *Affirmativam*, inquit, *sequor*. Et hoc pacto suam probare contendit conclusionem, cuius propria verba referre iuvat, ne illi imponere videamur. „ Probatur (ait) in illo qui post matrimonium, vel ante illud vovit castitatem. „ Quia sicut votum ex communi DD. cum S. Thom. debet esse de re meliori, „ ita etiam observatio voti. Sed votum, & eius observatio in prædictis circum- „ stantiis non sunt de re meliori. Ergo non obligant. Maior est certa ... Minor est „ certa: quia cum ex observatione voti, periculo proximo quis exponatur inci- „ dendi in aliqua peccata luxuriæ intrinsece malæ, & tunc non observatio voti „ (scilicet petere debitum a propria uxore) non sit intrinsece malum, manifestum „ est nec votum, nec observationem voti esse de re meliori &c. Hæc & longe „ plura in hanc rem *doctissimus P. Quintanadvennas*, cui subscribit *expertissimus Ca- „ sista Gobatius*. “

XIII. Opinio isthæc, ut ego quidem arbitror, non modo improbabilis, sed pace *doctissimorum*, & *expertissimorum* Casuistarum tantorum, laxa nimium est, & ad omnia vota de medio tollenda viam aperit latissimam. Quippe conceptis verbis docent istius opinionis patroni, votum non obligare eum qui adversus voti observantiam sensuum rebellione ad committenda flagitia ita pertrahitur, ut in proximo se sentiat constitutum periculo votum violandi. Nulla ergo erunt omnia castitatis vota, quoties homines voventes petulca prurigine ad fornicandum, & adulterandum irritantur! Poterunt ergo coniugati voto, vel alio vinculo a debiti petitione prohibiti, debitum petere, ut vitent libidinis crimina? Cur? Quia non observatio voti non est intrinsece quid malum; cum non observatio voti sit petere debitum, quod est bonum. Quidni ergo poterunt tum Monachi, tum Clerici sæculares ardore perusti concupiscentiæ matrimonium contrahere; cum matrimonium etiam in remedium concupiscentiæ inire non minus sit bonum quam bonum est petere debitum ad eamdem concupiscentiam sedandam? Cur, quæso, invalidum erit votum in coniugato ad libidinem prono? Cur in hoc homine observatio voti non est de re

meliori? Quia hæc observatio iuncta est periculo proximo prolabendi in libidinem. Sed eidem proximo periculo libidinis adnexa est observatio voti monachalis. Non ergo tunc erit de meliori bono. Non ergo validum erit tale votum.

XIV. Quid ad hæc? Fortasse, quod votum castitatis monachale, & Clericorum solemne, coniugatorum vero simplex est. At discrimen istud extraneum prorsus est, & ad propositum nostrum ineptum. Nam tam votum solemne quam simplex debent esse de meliori bono, ut omnes fatentur. Sed, iuxta doctissimos Quintanadvennas, Gobatios, & Sporerios, quando coniugatus homo voto adstrictus stimulis carnis urgetur acutissimis, estque in periculo proximo illud violandi, votum tunc non est de meliori bono. Ergo, si in coniugato non est de meliori bono, neque in Presbytero, neque in Monacho eidem periculo proximo votum erit de bono meliori. Quod si hoc votum non obstat quominus coniugatus petere debitum valeat, quia petitio debiti boua est; cur votum officiet quin Monachus, vel Presbyter contrahere matrimonium valeat, cum matrimonium inire bonum sit? Sed mittamus vota solemnia Religiosorum, & ad vota simplicia oratio nostra convertatur. Nulla ergo erunt vota castitatis quæ tot Catholici emittunt, quoties in proximo reperiuntur periculo libidinis? Nulla, inquiunt. Audi sequentem casum.

XV. Parthenius adolescens vehementer libidinosis vexatur tentationibus, & frequenter eis succumbit: & quamvis inde advertat statum coniugalem multo utiliorem sibi futurum quam cælibem, facit tamen votum castitatis, idque graviter violat, ut illud iam vellet non esse factum. Quæritur, utrum hoc votum sit validum? Resp. Probabile est illud votum non esse validum: quia, omnibus consideratis, non est de meliori bono. Ita P. Adamus Burghaber *centur.* 1. *Selector. Casuum casu* 66. P. Patritius Sporer *loc. cit. num.* 64.

XVI. Recensita opinio laxa est, nulloque modo probabilis. Demus enim, imprudens esse votum præfatum; hæc tamen imprudentia non tollit quin castitas voto promissa sit apta voti materies; neque deliberatam voventis electionem aufert. Experitur vovens frequentes in libidinem lapsus; nihilosecius deliberate vult vovere castitatem. Unde ergo colligendum est, votum istud nullum esse? Ex voti violatione repetita? Si ita foret, pauca vota valida essent. Docet quoque Martinus Bonacina laudatam opinionem *disp.* IV. *quæst.* 11. *punct.* 1. *num.* 26. Subdit tamen petendam esse dispensationem. Quid festivius? Votum nullum est; impetranda est tamen dispensatio. Quem effectum pariet dispensatio hæc, si votum nullum est? A quo vinculo absolvi debet vovens, si nullo vinculo obstringitur? Sed laxiora supersunt.

XVII. Quæst. VIII. *An votum castitatis, Religionis, vel non nubendi, cui salubrius est matrimonium ob incontinentiam, sit validum, impediatque matrimonium licite iniri? Item*

Item an nulla evadant eiusmodi vota semel emissa ob supervenientes libidinis vexationes? Resp. Leander *tract.* IX. *de matrim. disp.* XXIII. *quaest.* II. *&* III. docet sequentia. „ Negativam sententiam, videlicet neque esse validum tale votum, nec matrimonium impedire, suadere potest quis his argumentis. Primo votum ineundi „ matrimonium est validum in illis quibus salubrius iudicatur fore ut matrimonium „ ob incontinentiam ineant, eo quod sit de meliori bono respectu voventis: ergo „ praedicta vota huic contraria, sunt de minori bono respectu illius voventis: ergo „ irrita. Patet: quia duae res contradictoriae nequeunt in eodem legitima materia „ esse, & pro eodem tempore." Acuta quidem, & robusta dialectica. Sed audiamus secundum argumentum. „ Votum (subdit) castitatis, vel Religionis factum „ ab eo quem carnis molestiae, & frequentes ruinae antecedunt, non est de materia satis idonea, & iusta; immo potius contra consilium D. Pauli I. Cor. VII. „ dicentis: *Quod si non se continent, nubant: melius est enim nubere quam uri.*"

XVIII. Utrum eiusmodi principia faveant Luthero, Calvinoque, obgannientibus adversus Catholicorum vota, quod sint humanae fragilitati importabilia, & lumborum ardoribus contraria, ceteri videant. Ad primam rationem quod attinet, quam ut certam ponit Leander, iam supra demonstravimus eam falsam esse. Lex quam opponit contradictionis, perperam applicatur. Ex ea enim solum eruitur quod idem non possit simul eodemque tempore duo vota contraria, seu *contradictorie* opposita, nempe votum nubendi, & votum non nubendi edere; vel votum nubendi, & votum castitatis. Qui votum castitatis emittit, tametsi carnis illecebris irretitus, votum illud eligit ut instrumentum cohibendi carnis rebellionem. Materia suapte natura est quid melius; & vovens ut sibi expedientius remedium reputat. Si oppositum votum nubendi eliceret, contrarium quoque iudicium efformaret. Quare cum materia, nempe castitas, sit suapte natura voto idonea, utpote melius bonum, eo ipso quod a vovente ut talis reputatur, non potest fieri inepta voti materia vel in ipso homine libidinis periculo obnoxio, etiam admisso quod, si contrarium iudicium efformaret, posset edere votum nubendi. Haec tamen contra sophisticam rationem dicta sunt. Verum, ut istius opinionis laxitas magis pateat, antequam propius ad eam impugnandam accedo, placet laxiora quae idem Leander cum nonnullis aliis docet, ob oculos ponere.

XIX. Pergit porro Leander, inquiens, non solum invalida esse vota facta tempore quo quis calore libidinis uritur, verum etiam illa quae, licet tempore tranquillitatis, & concordiae carnis cum ratione facta sint, evadunt tamen ob supervenientes tentationes, sensuumque rebellionem inepta voti materia. *Quia*, inquit, *quod ante emissum votum efficit ut res promissa sit inepta voti materia, si eo emisso supervenit, tollit voti obligationem. At sic est quod in sententia horum Doctorum frequentes lapsus in venerem irritant vota Religionis, castitatis &c. Ergo iidemmet*

das provocantis, stimulis obsistat, & reluctetur. Cum ergo plurimis aliis modis scopulos salacis concupiscentiæ declinare quisque valeat; perperam opponitur matrimonium ut quid salubrius homini a castitate nimis alieno ob suam in libidinem inclinationem. Hæc omnia verissima sunt. Ceterum, etiam dato quod hic & nunc huic homini magis congrueret matrimonium, omnibus inspectis circumstantiis: non ideo neque hac in positione consequitur castitatem fieri ineptam voti materiam, invalidumque fore de illa votum, ut iam demonstratum est.

XXIV. Tandem extrema istius opinionis laxitas, quæ communi Ecclesiæ catholicæ sensui infestissima est, ex iis quæ Leander adiicit, evidentius apparet. Non solum etenim subdit Leander, invalidum esse votum quod Christiani emittunt, dum experiuntur libidinis tyrannidem, & frequentes lapsus; verum etiam eo laxitatis prolapsus est, ut aliorum Auctorum nomine inferat, nullius quoque valoris evadere vota quæ homo emisit tempore quo libidini minime erat obnoxius; si tentationes graves superveniant, atque vovens in proximo periculo incontinentiæ, & prolabendi in libidinem constituatur. Rationem quam assignat, dedimus supra *num.* 7. illamque Leander exscripsit syllabatim ex Sanchez *lib. IV. cap.* VIII. *num.* 9. familiaris est enim huic Casuistæ exscriptoris professio. Quod ideo dico, ut colligat lector, parum deferendum esse illius doctrinæ. Non solum enim laxiores aliorum Auctorum sententias ambabus suscipit ulnis; sed ipse quoque aliquid laxius adiicit, & laxitatis confinia amplificat, atque dilatat; ut ex hac ipsa opinione constat. Ledesma, Sancius, Martinus de S. Ioseph, & alii nonnulli docuerunt, incontinentiam præcedentem invalidum efficere votum. Leander vero addit, incontinentiam *supervenientem* votum iam emissum irritare: & insuper quod alii tamquam *speculative* probabilem opinionem vendiderunt, ipse tamquam *practice* probabilem, immo *tuto* amplectendam lectoribus suis proponit benignissimus Scriptor. Hanc eamdem opinionem defendit Leander a Murcia Capucinus *in disquis. moral. Lib. II. disp.* 11. *resol.* 23. *num.* 5. his verbis „Colligitur „ ex communi Doctorum sententia, quod, si post votum emissum materia eius„ dem voti efficiatur *inepta*, *vel impossibilis*, fit etiam votum irritum, & inva„ lidum; etiamsi prædictum votum simplex sit castitatis, vel Religionis.... Nec „ vero est iudicandum, quod aliqui autumant votum esse debere de meliori bo„ no in se, & non de eo quod melius est voventi: tum quia hoc est contra „ communem omnium sententiam, tum quia manifeste est contra consilium Apo„ stoli &c. " dicentis: *Melius est nubere quam uri*. Non est ergo solus Lutherus effutiens castitatem esse impossibilem. Probabilista hic noster rotundo ore non modo ait, sed supponit ex communi Doctorum, castitatem ob supervenientes tentationes fieri ineptam, & impossibilem voti materiam. Utique Doctores asserunt omnes, votum nullum esse, illius materia impossibili reddita. Sed quod superve-

nien-

nientes tentationes, & lapsus in venerem, impossibilem reddant castitatem, hæresis est Lutherana. Quod vero subdit, esse *contra communem omnium sententiam, & contra consilium Apostoli*, quod voti materia sit melius bonum in se, & non voventi, nimiam sapit audaciam, & imposturam. Quoniam hinc infertur, communem omnium sententiam esse, votum nullum effici ob supervenientes tentationes, quia tunc castitas non est melior voventi: quod aperta falsitas est, cum potius communissima sententia catholicorum Theologorum sit, votum istud validum esse. Ut ergo sophisma istius Auctoris evanescat, animadvertas oportet, quod alibi diximus *num.* 19. nempe votum esse de meliori bono, quod & genere suo tale est, & hominibus quoque divino auxilio instructis melius evadit. Si hoc melius bonum accipiendum foret, & metiendum ex fragilitate carnis, & iniquitate ipsius voventis; actum esset de omnibus fere votis. Quare male P. Claudius La-Croix *Lib. III. part. 1. dub. 3. num.* 409. reiicit sententiam Sanchez, Valentiæ, & aliorum, qui nostram tuentur opinionem, adhæretque Gobatio, & Moyæ, qui certe in hoc aberrant, dum volunt quod res promissa sit melior voventi per comparationem ad illius propensionem in venerem, & lapsus in fornicationem. Vera namque sententia habet quod res promissa, voto subiicienda, sit melior suo genere, & ipsi voventi auxilio divino freto, seu illi qui, sicut ceteri Christiani, potest, si velit, castitatem servare. Clarius rem explico. Lex divina congrua est, & suavis generi humano divinis auxiliis suffulto. Hominum pravitate, & malitia asperum, gravissimumque evadit iugum lex ista. Quid inde? Utique votum est de meliori bono, non solum absolute, seu relate ad hominem (solus quippe homo vota edit) sed relate ad hominem christianum gratia cælesti instructum, bene moratum, suæ æternæ salutis sitientissimum; non relate ad hominem petulcum, salacem, brutalem.

XXV. Quantum laxitatis, immo deformitatis præferat opinio laudata, nemo non videt. Primum universo Ecclesiæ catholicæ sensui repugnat. Semper enim consuetudo obtinuit ut qui vota castitatis emiserunt, dispensationem a summo Pontifice obtineant: quam Pontifex concedere minime solet, nisi aliqua iniecta commutatione. Nonne perridicula esset eiusmodi dispensatio, si votum nullum foret? Nonne iste Ecclesiæ perpetuus, & manifestissimus mos satis esse debuisset ad coercendam nimiam istorum Casuistarum licentiam? Nonne multum audaciæ præfert quod pauci Casuistæ ausint universalem Ecclesiæ consuetudinem abolere? Abolent autem, quantum per illos est, dum conceptis verbis scribunt, voto castitatis obstrictum Christianum posse absque dispensatione matrimonium inire.

XXVI. Consecutiones quæ ex hac laxissima sententia proficiscuntur, indicandæ obiter sunt; si tamen manifestatione egent, quandoquidem sponte sua se se in cuiusque oculos ingerunt. Facta namque positione quod supervenientes difficultates,

tes, carnis molestiæ, sensuum rebelliones antiquare, irrita facere, discindere valeant vota semel valide emissa; nemo est qui non videat quæ hinc consequuntur. Nonne hinc infertur, nulla prorsus fore plurima vota? Quis est ex innumera multitudine voventium, qui difficultates, molestias, rebellionesque carnis non sentiat? Et tamen plurimi, divino opitulante Numine, a lapsibus abstinent, de carne, & concupiscentia triumphos reportant. Quod si aliqui propria culpa succumbunt; anne ob iniquitates suas immunes erunt a voti vinculo? Si molestiæ, rei arduitas, frequentes lapsus vota simplicia castitatis dissolvunt; cur non & solemnia? AEque enim hæc ac illa aptam exposcunt materiam. Si castitas inepta est voti simplicis materia, quidni & solemnis? Quis non videt hinc consequi, hæreticos argumentum sumere posse sacrilega honestandi matrimonia Lutheri, Buceri, aliorumque similium. Salubrius fore matrimonium censuit Lutherus, non ob aliam rationem, nisi ob summam difficultatem, &, ut ipse blasphemavit, impossibilitatem servandi castitatem. Et licet maximum discrimen sit inter solemne votum & simplex; in hoc tamen conveniunt quod materiam aptam, & congruam habeant. Quod si difficultates, molestiæ, frequentesque transgressiones satis sunt ad efficiendam castitatem materiam ineptam pro voto; eadem ratione sufficient ad antiquanda cetera vota. Vehementes cupiditates pecuniarum, molestia quam affert earumdem privatio, & frequentes transgressiones voti paupertatis nullum efficient votum istud: idemque dicendum de obedientiæ voto. Itaque salubrius hic & nunc erit possidere divitias quam venditis omnibus nudum Christum sequi; salubrius erit sui iuris esse quam aliis subiici; salubrius erit ventrem implere quam ieiunare. Ne multa: hæc doctrina, qua asseritur *supervenientes difficultates, molestias, transgressiones crebras reddere rem promissam materiam ineptam pro voto, & votum ipsum dissolvere, irritumque facere*, sicut de medio tollit fere omnia vota, ita etiam promissa omnia inter homines infringit, ac humanum abrumpit commercium. Quandoquidem, si recensita obstacula vota Deo nuncupata dissolvunt, eo quod materiam mutant; quidni & promissa inter homines facta eodem titulo infringent? Neque alicuius momenti est quod subdit Leander *cit. quæst.* 11. nempe quod non relinquitur cuiusque iudicio ferre sententiam, num omnibus circumstantiis inspectis salubrius sit matrimonium contrahere; sed tantum iudicio pii, & prudentis Confessarii, nempe perdocti Casuistæ. Nugæ istæ sunt, vanique fuci, qui minime laxissimæ doctrinæ horrorem obtegere valent, aut imminuere. Quin verus iudex tentationum, molestiarum, & lapsuum in venerem nemo peritior est illo qui talia experitur. Posito ergo quod recensita incommoda nulla efficiant emissa vota, ut contendunt Casuistæ laudati; iam quisque nullum votum suum iudicare poterit. Ad summum consulere poterit Confessarium aliquem qui pro magistris habeat Leandrum, Moyam, licet

cet

cet proscriptum, La-Croix, Gobatium, ceterosque in uno docendi genere consentientes.

XXVII. Dicimus ergo, valida prorsus esse vota antedicta, dummodo deliberate fuerint emissa; sive tentationes supervenerint, sive antecesserint, sive comitentur; sive molestiae, & lapsus frequentes sint, sive rari. Eiusmodi castitatis, sive alterius voti servandi obstacula, difficultates, & pericula solum quandoque caussae sunt cóngruae impetrandi dispensationem, si emissis iamdiu votis adveniant: vel, si vota antecedant, viroque prudenti innotuerint, aequissimam rationem praebebunt, ut, attenta hominis infirmitate, eidem abstinentia a voto, ceu bonum ipsi salubrius, persuadeatur. Neque confugiendum puto ad doctrinam illam quam tradit P. Sanchez *Lib. IV. cap.* VIII. *num.* 10. quamque adoptant Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 2. *§.* 2. *num.* 44. nempe quod castitatis voto devincti spectari possunt vel ut homines singulares, vel ut sunt communitatis Ecclesiae membra. Porro, licet melius sit nubere huic homini, ut singularis persona est; non tamen id verum habet, si consideretur ut est Ecclesiae pars: quia sub hac consideratione gratius Deo est tale votum. Cur? Quia, inquiunt Salmanticenses, *ad bonum Ecclesiae plurimum refert quod adstrictus voto castitatis ... eo iudicetur adstrictus: alias votum tam arduum, tamque in Ecclesia celeberrimum, facillimo negotio corrueret.* Ego dicerem, ad bonum Ecclesiae pertinere, ut adstrictus voto castitatis iudicetur adstrictus, si reipsa est adstrictus. Quoniam Ecclesiae bonum veritate, non falsitate nititur. Laudata doctrina, si clarius, & pressius exponatur, hunc prodit sensum: Votum castitatis emissum ab homine fragili, validum est, si hic homo vovens consideretur ut pars communitatis Ecclesiae; est autem invalidum, nullumque, si consideretur ut homo privatus: quoniam homini ut privato melius est nubere; ut membro Ecclesiae, salubrior est castitas. Quae distinctio arbitraria est; quin, ut mihi videtur, falsa, & Ecclesiae iniuriosa. Videtur namque ex illa inferri, ad bonum commune Ecclesiae spectare quod votum castitatis validum sit; licet in privatis fidelibus non sit reipsa validum, licet privatis fidelibus salubrius sit matrimonium: quod quam falsum sit, nemo non videt.

XXVIII. Exemplum, quo Salmanticenses *num.* 45. contendunt illustrare doctrinam suam, pariter nobis valde implexum, ne omnino falsum dicamus, videtur. *Quare*, inquiunt, *erit validum illud votum* solemne castitatis, *cum sit melius voventi nubere quam vinculo voti adstrictum tot lapsibus subiacere? Quia, ut pars est illius Religionis, melius est quod votum in suo robore persistat, ne pluribus scandalis, & relaxationibus aditus pateat.* Idem docet Leander a Murcia *in disquit. moral. Lib. II. disp.* 11. *resol.* 24. Etiam haec doctrina saltem involuta nimis est, & sensibus erroneis exposita. Idcirco namque validum solemne castitatis votum defendere videtur in Religioso fragili, & lapsibus obnoxio, ut scandala, quae alioquin sequeren-

rentur, si votum nullum esset, vitentur, & bonum Religionis sartum tectum consistat: non quod reipsa respectu talis personæ privatæ validum votum sit. Hæc porro, ut indicavimus, falsa sunt: quoniam voti valor ab his respectibus, & relationibus non pendet; sed a deliberatione voventis, qui materiam suo genere aptam, & congruam servandam eligit. Isti Probabilistæ ansam non levem hæreticis præbent carpendi vota monastica, atque eadem traducendi, tamquam onus humanas vires excedens. Si enim, ut contendit Leander a Murcia cum suis Casuistis, votum solemne castitatis validum est, licet vovens in libidinem prolabatur, & continenter carnis rebellione vexetur, propter perfectionem status, propter scandala, & perturbationes, quas Religio cuius vovens membrum est, subiret, & ob plures Religiosos, qui claustra relinquerent, seque Religiosos non esse dicerent: valida ergo erunt vota solemnia ob politicos solum respectus, ob extrinseca quædam damna vitanda. Supervenientes tentationes, & lapsus in venerem nullum efficiunt votum simplex castitatis. Cur? Quia amplius non est melius bonum voventi. Eiusmodi tentationes, & lapsus non efficiunt irritum votum castitatis solemne. Cur? Quia est melius bonum voventi, ut est pars, & membrum Religionis, quæ, si votum fieret irritum, multis malis succumberet. Minus malum est per istos Doctores quod privatus damnetur, quam quod Religio scandalis sit obnoxia. Hæc sunt consectaria quæ profluunt ex hac laxissima, & penitus improbabili opinione. Doctrina autem communissima omnium catholicorum Doctorum est (quidquid fabuletur Leander a Murcia cum altero suo Leandro, aliisque paucis) quod votum sive simplex, sive solemne castitatis validum est: quia semper est de meliori bono & absolute, & respectu voventium: licet enim ex aliquorum malitia & iniquitate reddatur difficilis eiusdem observantia, numquam tamen impossibilis sit. Semper quippe sive simplicia, sive solemnia vota observari valent. Si voventes ea non observent, ex eorum pravitate sola contingit.

XXIX. Auctores isti homini fragili, & veneri subiecto statim ut quid salubrius matrimonium proponunt; perinde ac si alia remedia nulla forent. Quid, si homo iste æstu libidinis ardens nuberet, eiusque unica uxor satis illi non foret ad impuram sitim extinguendam; permitterent ne illi uxorem alteram? Minime profecto: quia naturali iure id vetitum est. Quid, si voto solemni castitatis sit obstrictus? At tunc, inquiunt, consideratur ut membrum Religionis. Quid, si matrimonio contracto, tot impudicitiis obnoxius hic homo fieret, ut matrimonium esset illi occasio innumera perpetrandi flagitia? Quid, si omnibus pensatis, salubrius illi foret votum castitatis? Responsio obvia est, quod matrimonium sua natura validum, ex contrahentium malitia infringi nequit; neque ex impotenti hominum libidine multiplicandas uxores esse; neque irritandum votum solemne ob voventium malitiam. Quidni ergo idipsum dicendum & de voto simplici castitatis?

XXX.

XXX. Antequam huic quæstioni finem facio, iuvat recensere iudicium quod in hanc opinionem a me hactenus oppugnatam fert P. Matthæus Moya *in Qq. selec. tract.* 11. *disp.* 1. *quæst.* 1. *de vot. & iuram.* Hanc controversiam prolixe versat tribus paragraphis. Primo in paragrapho refert Auctores disputantes super valore voti emissi ab eo qui, antequam voveat, proclivis in venerem est; & veriorem pronuntiat opinionem illam quæ validum esse votum propugnat. Tum in paragrapho secundo in medium affert sententiam quæ sustinet votum dissolvi, & irritum fieri per supervenientem in res venereas proclivitatem. Auctores istius sententiæ appellat doctissimos, ut superlativum encomium quid ponderis tribuat opinioni. Pro eadem allegat doctissimos Dominicanos *Dominicum Baltanam*, *Sylvestrum*, *Tabienam*, qui solum docent fieri nullum votum, quoties illius materia evadat inepta, vel impossibilis. Quod autem castitas voto Deo adpromissa ex propensione superveniente in venerem, fiat inepta, & observatu impossibilis, nemo eorum dixit. Tandem in paragrapho tertio suam statuit opinionem, & ait: Quamvis opinio proposita §. 1. valde probabilis sit, contrariam tamen tenendam censeo. Consequenter valde probabilem iudicat quoque secundam, quam §. 2. *num.* 14. necessario profluere ex prima indicat: & reipsa eam non impugnat; sed cum suis argumentis illam lectoribus proponit. Et qui olim sub larva Amadei Guimenii laxas opiniones evulgaverat, nunc sub splendido probabilitatis colore recudit, atque patronum Leandrum doctissimum vocat; cum pateat merum esse collectorem. Quod non idcirco assero, ut gloriam doctissimi viri ad invidiam perducam; sed ne lectores ex fallaci doctrinæ splendore hebetentur. Convulsis ergo tot sophisticis argutationibus, dico, votum semper validum esse, quando habet conditiones quas omnes requirunt, nempe quod sit emissum ab homine sui compote, libero, & voluntate deliberata, atque de bono meliori: quod bonum melius illud dicitur quod suapte natura tale est; secus per comparationem ad fragilitatem, vel iniquitatem hominum voventium. Nulli hominum castitas impossibilis est: quisque, Dei gratia adiutus, illam servare valet. Si quis eam violat, eius culpæ, & pravæ voluntati vertendum est. Quoties ergo vere castitatis votum homo emisit, quantumlibet carnis stimulis vexetur, voto semper adstrictus manet, illudque servare tenetur.

XXXI. Obiicies. Id quod ante votum emissum efficit ut aliquid nequeat esse voti materia congrua, efficit quoque ut non sit voti congrua materia, si post emissum votum superveniat. Atqui fragilitas, & propensio vehemens in venerem ante emissum votum efficit ut castitas non sit apta voti materia; quemadmodum plures, gravesque Theologi docent, sustinentes votum emissum ab eiusmodi homine fragili contrahendi matrimonium validum esse, & invalidum castitatis votum: quæ sententia ut nimium laxa reiici nequit. Ergo neque illa quæ sustinet, supervenientem proclivitatem nullum reddere votum emissum. Resp. Prima propositio

 abso-

absolute accepta, de qua infra, falsa est. Admittamus præcedentem propensionem in venerem impedire ne votum validum sit; quod ego tamen minime concedo: non inde profecto sequitur quod superveniens fragilitas abolere valeat votum semel emissum, & quod semel valorem obtinuit. Quoniam tunc solum illa propositio vera est, quando id quod supervenit, reddit materiam voto promissam aut impossibilem, aut voventi noxiam. Continentia homini voto eius obstricto neque noxia per se, neque impossibilis efficitur: ideo nequit sola difficilis illius observantia votum semel validum irritare. Plus namque requiritur ad abrogandum votum quod valide emissum fuit, & aliquoties executioni mandatum, quam ad impediendum ne valide emittatur. Hæc dicta sint in qualemcumque excusationem illorum Auctorum qui docent præcedentem fragilitatem votum nullum reddere. Ceterum ego aperte defendo, neque antecedentem, neque supervenientem fragilitatem posse castitatis votum abrogare, & irritum prorsus efficere.

XXXII. Quæst. IX. *An validum sit votum de non vovendo?* Resp. Invalidum esse hoc votum absolute acceptum omnes fatentur: quia non est de meliori bono; immo de re mala, utpote divino honori contraria, cum vota Deo nuncupare res Deo grata sit. Nulla ergo erit obligatio faciendi oppositum, nempe non vovendi. Validum vero esset votum, quo quis decerneret, seu voveret, se numquam votum aliquod emissurum, nisi coram testibus, Confessario, vel scripto; ut sic præcipitem, nimiumque celerem voti emissionem, seu nuncupationem vitaret. Hæc namque deliberatio votum non impedit; sed congruam, immo prudentem vovendi rationem includit. Quamnam culpam postea committeret qui istius circumstantiæ votum frangeret, non una est sententia: alii mortalem, venialem ceteri esse contendunt. At maxime ex circumstantiis id erit colligendum. Si enim quis non curaret votum factum, si illud nauci faceret; dubio procul peccaret graviter. Si vero quis aliquo rationis momento ductus votum, omissa circumstantia sub voto sibi imposita, ederet, non videretur talis transgressio letalis. Quid vero si statuisset, votum a se emittendum, nullum fore, quoties descriptæ conditiones servatæ non fuerint? Tunc votum nullum esset. Est enim votum privata lex: vovens est legislator. Eo ipso igitur quod is nolit suum votum valere, nisi talibus circumstantiis, alioquin iustis, definitum, reipsa non valet.

XXXIII. Quæst. X. *An votum non petendi dispensationem, commutationem, aut irritationem sit validum?* Resp. Duæ sunt oppositæ Auctorum sententiæ. Fatuum, nullumque esse eiusmodi votum, tenet prima sententia, quam defendunt Sotus *Lib. VIII. quæst. 1. art. 9. prope fin.* Sanchez *Lib. IV. cap.* VIII. *num.* 21. Leander *tract. 1. disp.* XXXV. *quæst.* III. Fagundez *Lib. II. Decal. cap.* XXI. *num.* 12. Bartholomæus a S. Fausto *Lib. I. Thesaur. quæst.* LXXXIV. *&* LXXXV. Trullenchus *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 5. *num.* 20. Tamburinus *Lib. III. cap.* 5. *§.* 4. *num.* 8. & alii. Quoniam hoc

hoc votum absolute conceptum non est de meliori bono : siquidem aliquando contingere potest quod utilius sit dispensationem petere quam non petere. Immo nolle umquam in quocumque casu dispensationem petere, genere suo quid malum est. Malum enim ex quocumque defectu consurgit. Hinc vota numquam mutuandi, fideiubendi, & his similia invalida sunt : quia eiusmodi vota absoluta plures comprehendunt casus in quibus melius erit fideiubere, mutuum dare, dispensationem petere, & plures itidem alios casus in quibus oppositum erit necessario faciendum. Idcirco, cum malum ex quocumque defectu consurgat, vota præfata habent obiectum malum, nedum melius bonum; & propterea nulla sunt.

XXXIV. Altera sententia valere præfatum votum sustinet, non tamen obligare; cum utilius animæ aliquando possit esse dispensationem petere. Hanc defendunt Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* I. *num.* 18. Suarez *Lib. II. cap.* XI. *num.* 6. Filliucius *tract.* XXIII. *cap.* II. *quæst.* XI. *num.* 65. Palaus *tract.* XV. *disp.* I. *punct.* 8. *§.* 5. *num.* 4. Azorius *Lib. XI. cap.* XIX. *quæst.* XV. Sed hic Auctor loco citato de hac quæstione non loquitur; sed de voto non petendi dispensationem nisi a Romano Pontifice. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 2. *§.* 2. *num.* 50. hanc secundam sententiam propugnant, & præter citatos Auctores referunt quoque Sylvestrum *verb.* Votum 2. *quæst.* XIV. & D. Antoninum *II. P. tit.* XI. *cap.* II. *§.* 9. Verum D. Antoninus nec verbum de suo promit; sed solum exscribit sententiam propriis verbis conceptam Richardi *in IV. dist.* 38. Quem Auctorem vel ipsi Salmanticenses pro contraria allegant opinione; & consequenter pro eadem sententia debuissent quoque D. Antoninum allegare; cum non nisi ipsam sententiam fere eisdem verbis Richardi transcribat, nihilque de suo addat, ut legenti patebit. Sententia autem Richardi, & S. Antonini est, votum præfatum validum esse, quoties utilius animæ sit dispensationem non petere; invalidum vero, quoties utile sit animæ dispensationem petere : nisi expressa intentio voventis sit quod, si votum a se emissum in aliquo casu non obligat, in nullo obliget : tunc enim absolute votum nullum esset. Hæc sunt verba tum Richardi, tum S. Antonini. *Si aliquis vovet aliquid quod in uno casu potest esse utile ad salutem, & in alio casu inutile, obligatur ad observationem voti in illo casu in quo est utile ad salutem; quamvis non in illo casu in quo est ad salutem inutile; nisi fuerit intentio voventis quod, si non obligat in omni casu, quod obliget in nullo.* Quod apud S. Antoninum legitur *in illo*, mendum typographi est. Hæc opinio in praxi securissima est; quandoquidem certum est apud omnes quod votum de non petenda dispensatione absque legitima caussa a summo Pontifice validum sit. Quin invalida, aut saltem illicita est dispensatio absque legitima caussa tum in petente, tum in concedente. Deinde certum est, admisso etiam valore voti absolute emissi de numquam petenda dispen-

fatione, posse voventem tuta conscientia ad superiorem recurrere pro dispensatione voti, iusta occurrente caussa dispensationis; cum Auctores defendentes voti valorem fateantur non obligare in eventu quo animæ utilius foret petere dispensationem: nemo enim nec sibi, nec superiori adimere hanc facultatem potest. Quia subiectio subditi respectu superioris, & potestas superioris in subditum, ius est quod per subsequens votum auferri nequit. Nullum ergo votum impedire valet quin subditi, legitima occurrente caussa, suum adeant superiorem. Quare, si vis rationis spectetur, prima sententia probabilior videtur. Tutius tamen est sponsionem factam servare, & solum urgente evidenti caussa dispensationem petere. P. Sanchez docet, quod licet quis votum emiserit non petendi dispensationem a primo voto, non tamen elicuit votum non petendi dispensationem ab hoc ultimo; & sic, impetrata dispensatione ultimi, remanet dispensabile primum: aut, si edidisset votum non impetrandi dispensationem huius ultimi, numquam votum edere potest non impetrandi dispensationem ab hoc quod postremo loco adiicit, etiamsi in infinitum multiplicaret vota sua. Verum hanc votorum repetitionem, ut fabulosam, & otiosorum somnia, reiicio. Non dispensatione, sed elleboro indigent qui similia delirantes imaginantur.

XXXV. Quæst.XI. *An qui votum edunt non petendi commutationem, possint petere dispensationem, aut irritationem?* Resp. Negant Sanchez, & Trullench *loc. cit.* quia qui excludit commutationem, potiori iure excludit dispensationem. Affirmat secunda sententia, quam defendunt Prado *cap.* XXXI. *num.* 67. Leander *quæst.* v. Tamburinus *cap.* XV. *§.* 4. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 2. *§.* 2. *num.* 52. Extensio obligationis res facti est, omnino pendens a voventis arbitrio. Si vovens commutationis privilegio renuntiavit, non ideo censetur renuntiasse dispensationi: quia unum separare ab alio potest. Utique qui respuit commutationem, prudenter præsumitur & dispensationem reiicere. Ceterum, cum e contrario verum etiam sit quod vovens valeat se privare facultate petendi commutationem, & retinere libertatem petendi dispensationem; idcirco ex intentione voventis res colligenda est. Possunt namque occurrere caussæ tales ob quas impetrare expediat dispensationem, & non commutationem; tametsi non id frequenter contingat.

CA-

CAPUT VI.

Res indifferentes, inutiles, vitiosæ, impossibiles non sunt voti materia. Variæ quæstiunculæ explicantur.

I. UT a rebus auspicemur indifferentibus, & vanis, convenit inter Theologos, nihil quod inutile, vanum, vel indifferens sit, posse subiici voto. Inquit enim D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 2. ad 3. *Vota vero quæ sunt de rebus vanis, & inutilibus, sunt magis deridenda quam servanda.* Si quis tamen voveret eiusmodi res inutiles, venialiter tantum peccaret; ut si quis voveret se non ingressurum forum, non ascensurum equum, cum illo homine non locuturum, non abscissurum sibi ungues, & capillos, ac cetera id genus, quæ genere suo, circumstantiis sublatis, sunt absolute inepta voti materia. Plura tamen quæ genere suo indifferentia, & inutilia sunt, possunt ob circumstantias occurrentes fieri utilia, & apta voti materia. Ingressus in talem domum, colloquium cum tali homine, ascendere equum sunt res indifferentes. At si ingressus in talem domum secum deferat periculum obviam habendi mulierem ad libidinem provocantem, si colloquium cum tali homine provocet ad prava, si equi ascensus occasio malorum sit; tunc, cum a vovente ob finem honestum vota eduntur de vitandis his rebus, talibus positis circumstantiis, omnino valida existunt. Ut tamen res quæ suapte natura indifferentes sunt, induant rationem honestatis, & bonitatis, satis minime est quod vovens sua arbitraria intentione res illas in bonum aliquem finem dirigat: qua de caussa nullum est votum quo mulier promittit die sabbati non nere, non coquere panem, non suere, & similia: quia abstinentia ab hoc, vel illo opere res vana est: secus, si promitteret abstinere ab omnibus operibus servilibus, ut liberius Deo vacare posset. Requiritur ergo quod in ipsis rebus vovendis appareat aliqua proportio cum fine intento a vovente; & quod res vovenda, circumstantiis saltem inspectis, revera aliquo modo ad assequendum finem illum conducat eo tempore quo votum emittitur: quia, si res subiicienda voto non est utilis voventi eo tempore quo votum editur, sed vana, vel indifferens, licet aliquo alio tempore possit esse utilis, votum nullum est. Ingressus in hanc domum, in qua periculum feminæ provocantis ad venerem reperitur, materia apta est, ut fieri possit votum evitandi talem domum periculi plenam. Si, sublato omni periculo, tale votum emitteretur, nullum tunc foret: quia eo tempore materia indifferens esset, & consequenter voto incongrua.

II. Quæst. I. *An votum alicuius rei cuius executio peccatum est, validum sit?*

Resp. Eiusmodi quæstiunculæ discussio superflua videtur. Quis namque ignorat, voti materiam honestam esse debere, licitam, & ipsi Deo, cui offertur, gratam? Id optime evincit D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 2. Porro, si oblatio victimæ culpam includit, nec licita potest esse, nec Deo, qui peccatum odit, grata, & accepta. Hæc omnia clara sunt, nullaque egent enucleatione. Sed quædam opponuntur quæ aliquod facessunt negotium: ideo quæstio proposita est, ut dissolvantur.

III. Obiicies 1. Iephte vovit se immolaturum Domino quemcumque primum obvium habuisset e domo sua, si ex Ammonitis victoriam reportaret. Et reipsa, victoria obtenta, domum revertens, filiam, quæ ipsi in occursum venerat, immolavit Domino, ut habetur *Iud.* xi. & tamen in Sanctorum censum perscribitur ab Apostolo Paulo *Hebræor.* xi. Falsum ergo est votum de rebus illicitis, & vetitis nullum esse.

IV. Duæ præcipuæ sunt responsiones quibus dissolvi hoc argumentum solet. Altera est Lyrani, & aliorum recentiorum, qui negant Iephte Deo filiam suam immolasse occisione corporis; sed docent illam Deo consecrasse morte spirituali, & civili, quatenus illam ab hominum seiunxit consortio, & perpetuæ virginitati servandæ astrinxit: quæ consecratio, quoniam irrevocabilis erat, mors vocari potest; quemadmodum consecratio agri, animalis, & hominis mors vocatur *Levit. ult.* Quod confirmari potest. I. Iephte vir prudens, atque bene moratus erat, & in lege versatus; proindeque ritus populorum idololatrarum, proprios filios immolantium, minime ignorabat: eo vel magis quod bimestre habuit spatium, quo Sacerdotum Principem consulere poterat. II. Iephte ex afflatu cælesti Spiritus sancti votum emisit: ipsa namque Scriptura testatur, quod *factus est super Iephte Spiritus Domini... & votum vovit Domino.* III. Filia Iephte plangendi virginitatem, non mortem suam, spatium petiit: & ubi nos in nostra Vulgata legimus Iudic. xi. vers. 40. *Mos increbuit in Israel... ut post anni circulum conveniant in unum filiæ Israel, & plangant filiam Iephte*, Sanctes Pagninus ex Hebræo reddit, *Ut alloquerentur filiam Iephte*, lætitiæ causa. Addunt, non potuisse Iephte ignorare legem quæ solis Sacerdotibus privilegium sacrificandi adiudicabat. Hæc recentiorum cogitata speciosa sunt, suaque fruuntur probabilitate.

V. Altera responsio verior est, & omnium antiquorum firmata iudicio, qui revera Iephte occidisse filiam suam docent. Ambrosius *Lib. III. cap.* xii. Hieronymus *Lib. I. adversf. Iovin. cap.* xiii. Augustinus *quæst.* xlix. *in Lib. Iudicum*, Chrysostomus *hom.* xiv. *ad popul. Antioch.* Theodoretus *quæst.* xix. *in Lib. Iudic.* D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 2. & *in IV. dist.* xxxviii. *quæst.* 1. *num.* 1. *quæstiunc.* 2. *ad* 3. &, ut brevi dicam, veteres omnes, Tertullianus, Isidorus & Pe-

Pelusiota, & Hispalensis, Iustinus Martyr eamdem tuentur sententiam; in quam concedunt pariter graviores Theologi recentiores, Abulensis, Soto, Serrarius, Azorius, & plurimi alii, quos mitto.

VI. Hæc responsio de vera corporali occisione clare eruitur ex ipsa Scriptura, quæ eludi sine vi aperta minime potest. Sic enim habetur Iud. xi. vers. 30. & 31. *Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reverterti cum pace a filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino*. Ubi isthic vel vestigium spiritualis consecrationis? Vovit offerre quidquid primum sibi de foribus domus suæ occurrisset. Ponamus quod eidem bestia occurrisset: sacrificasset ne illam oblatione spirituali? Neque plura fecit vota, unum nempe pro oblatione animantium, aliud pro hominum sacrificio. Ergo votum illud unicum, quo omnem primo egredientem, sibique primitus occurrentem complectebatur tamquam victimam sacrificii, fuit votum veræ & cruentæ immolationis. Id confirmatur item ex eo quod tum minime holocaustorum spiritualium usus obtinebat, sed sola cruenta sacrificia offerebantur.

VII. Ad rationes oppositæ opinionis facilis responsio est. Ad primum dico Iephte virum quidem fuisse bene moratum, prudentemque; peccare nihilosecius potuisse, & reipsa tunc peccasse. Nec mirum. Si in Angelis suis Deus pravitatem reperit; quidni & in hominibus, quamtumlibet moratis? Illius peccatum ignorantiæ fuit contra ius naturale, qua deceptus existimavit Deo acceptum futurum sanguinarium sacrificium propriæ filiæ. Ignorantiæ eius occasio fortassis esse potuit & exemplum Abrahæ parati ad filii occisionem, & vicinarum gentium ritus, filios, filiasque immolantium. Quibus exemplis deceptus, firmiter sibi persuasit, hominum sacrificium Deo fore pergratum: & idcirco sapientum consilium capere neglexit. Ad secundum aliqui respondent, per Spiritum Domini intelligendum esse spiritum fortitudinis, quoniam forti animo prælium committere deliberavit. Angelicus *loc. cit. ad* 2. ait: *Factus est super eum Spiritus Domini: quia fides, & devotio ipsius, ex qua motus est ad vovendum, fuit a Spiritu sancto: Propter quod ponitur in catalogo Sanctorum, & propter victoriam quam obtinuit, & quia probabile est eum pœnituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat*. Ad tertium dicendum, filiam Iephte non petiisse deflere mortem, quam parata erat lubenti animo occumbere; sed virginitatem infecundam, & sterilem, quam sterilitatem fere ipsa morte amariorem mulieres hebrææ reputabant. Et sane, ut Abulensis observat, si sacrificium fuisset solius virginitatis, cum fuisset perpetuum, non duos menses, sed totius vitæ suæ spatium planctui destinavisset. Duos ergo menses dumtaxat planxit præcedentes diem mortis suæ. Ad interpretationem Pagnini, licet viri summi, dicimus, nullum ex omnibus an-

tiquis interpretibus textum illum vertere per verbum *alloqui*, sed *plangere*. Quod si etiam hanc versionem sequi velimus; non idcirco a vera sententia recedere cogimur. Quoniam dici posset, filias Israel accessisse quotannis ad alloquendam filiam Iephte, non præsentem verbis, sed lacrymis absentem, figuris apostrophe, aut prosopopeiæ adhibitis. Ad ultimum dico, Iephte credidisse, sacrificia quæ præter legis præscriptum offerebantur, a quocumque immolari potuisse.

VIII. Obiicies 2. Validum est votum quo quis promittit se non peccaturum nisi cum tali femina. Sed in hoc voto peccatum includitur. Ergo falsum est, votum de re illicita, & vitiosa nullum esse. Primam propositionem docet Sanchez *Lib. IV. cap.* VI. *num.* 22. his verbis. *Votum emissum Deo non peccandi nisi cum certa femina, quandoque est validum, quandoque irritum. Validum esset, si amore continentiæ servandæ emitteretur; exciperet autem vovens illam feminam, eo quod se valde proclivem ad fornicandum cum illa expertus, non ausus est illam in voto comprehendere, vel noluit se omnino ad continentiam obligare. At si eo voto se devinciret eo fine, quia turpi illius feminæ amore captus intendit ab aliis se abstinendo, potentior esse ad frequentiorem coitum; vel quo illi placeret, & vehementius ab illa redamaretur, dum nosset amore illius id votum illum emisisse: sic distinguendum est. Si ille malus finis sit finis rei promissæ, votum esset irritum; si autem is malus finis esset solius voti finis, esset validum*. Clamabis, lector prudens, eiusmodi phantastica & ridicularia inventa indigna esse ut in christianam invehantur Theologiam. Non repugno. Sed quia invecta reperimus, ea excutienda existimavimus. Non modo Sanchez, sed etiam alii votum istud validum sustinent, Martinez de Prado *cap.* XXXI. *quæst.* 11. *§.* 8. *num.* 102. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* 11. *punct.* 4. *§.* 1. *num.* 2. Trullench *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 5. *num.* 4. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 2. *§.* 4. *num.* 63.

IX. Resp. Omnes recensiti Auctores, qui sententiam Sanchez secuti sunt, cum eodem sustinent, votum præfatum rem bonam includere, nempe continentiam. Quoniam contendunt illi, in tali oblatione non includi peccandi voluntatem. Si enim voluntas includeretur peccandi; nullum & illi ipsi votum eiusmodi faterentur. Quod satis est ad veritatem communis sententiæ, videlicet votum quodcumque de rebus illicitis nullum esse. Si autem quæras, quid ipse sentiam de hac opinione; candide fateor, mihi eam non probari. Quoniam hæc deliberatio non peccandi nisi cum tali femina, iuxta communem sensum, vel includit reipsa voluntatem peccandi cum tali femina (exceptio namque contrariam firmat regulam) vel, si non includit, vanæ, & Theologorum disputationibus indignæ eiusmodi hypotheses sunt, potissimum in re venerea, in qua præcisiones metaphysicæ non sunt reipsa adeo faciles. Quis, amabo, sanæ mentis similia vota emittet: Voveo me non peccaturum nisi cum tali femina? Ut mea præfert opinio

nio, soli Casuistæ similes hypotheses formant: quoniam communes naturæ instinctus minime permittunt homines Deo similia vota nuncupare. Præfatum namque votum, Voveo me non peccaturum nisi cum tali femina, simillimum est huic, Voveo me non te occisurum nisi cum tali gladio. Quis porro ausit talia supremo Numini vota dicare?

X. Obiicies 3. Si quis voveret immoderatas vigilias, ieiunia, macerationes, & similia; vel eadem servare obstrictus esset, vel petere dispensationem. Et tamen huiusmodi illicita sunt, utpote naturali legi custodiendæ vitæ contraria. Ergo vota de illicitis valent. Resp. D. Thomas hanc exhibet responsionem 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 2. ad 3. *Maceratio proprii corporis, puta per vigilias, & ieiunia, non est Deo accepta, nisi inquantum est opus virtutis: quod quidem est inquantum cum debita discretione fit, ut scilicet concupiscentia refrenetur, & natura non nimis gravetur: & sub tali tenore possunt huiusmodi sub voto cadere.*

XI. Quæst. II. *An votum agitandi tauros in honorem alicuius Sancti sit validum?* Resp. Adfirmat Martinez de Prado *Tom. II. cap.* xxxi. *num.* 30. Pro ratione Hispanorum morem in medium adducit. Festa namque Sanctorum Iacobi, Ioannis Baptistæ, & Annæ taurorum agitationibus celebrari solent. Si igitur civitas votum ederet tauros exagitandi, inflectendi, & torquendi in maiorem alicuius Sancti honorem; non apparet ratio cur votum illud validum non esset.

XII. Hæc relata opinio improbabilis, & falsa est; superstitionem sapit, atque indigna est ut vel in disputationem a Theologo adducatur. Quandoquidem, prout iam supra indicatum est, ut actio aliqua congrua sit voti materies, minime satis est ut voventis intentione in finem bonum dirigatur. Si actio aliqua per seipsam evadere nequit bona, & sacra, Deoque grata, voto subiici nequaquam potest. Abstinentia a cibo quid indifferens est; sed ad frenandam concupiscentiam directa, ut expeditius Deo inserviamus, actio bona, & virtutis temperantiæ fructus evadit. Taurorum agitatio vix inter opera indifferentia collocari potest. Quænam amabo relatio agitationis tauri ad sacrum Sanctorum cultum? Quid quod Concilia, Toletanum ultimum *act.* iii. *decret.* xxvi. Bracharense ultimum *act.* v. *par.* ii. *cap.* viii. Summi Pontifices Pius V. in sua *constitutione motu proprio* edita, quæ habetur *in Bull. Tom. II.* Gregorius XIII. & Clemens VIII. ut videre licet apud Quaranta, verbo *Torneamenta*, taurorum agitationes fieri diebus festis prohibent? Respondet Prado, prohiberi utique taurorum agitationes diebus festis; secus diebus præcedentibus, aut subsequentibus. Næ egregia interpretatio? Incredibile videtur quod Theologi, alioquin docti, ut sane est laudatus Prado, possint similia commenta in medium promere, & tamen illa proferunt; & ego eadem recenseo, ut colligat lector fidendum minime esse, sine magno examine, recentiorum.

rum, cuiuscumque sint instituti, auctoritati. Quod idcirco admoneo, ut confirmem quod millies dixi, repetendumque sæpius est, me neque amore erga unum Ordinem, neque odio in alterum, sed solo veritatis spiritu sive Dominicanorum, sive Carmelitarum, sive Iesuitarum, sive Minorum, sive cuiusque Instituti Casuistarum opiniones quas laxas reputo, aut perridiculas, refellere.

XIII. Quod opponit Prado, Hispanos solitos esse diebus sanctorum Iacobi, Annæ, & aliorum torneamenta exercere, nullius momenti est. Neque enim omnes populorum mores consecrari valent. Iisdem diebus saltant promiscue viri, & mulieres, theatra frequentant, & comædias repræsentant. Validum ne propterea votum erit adeundi theatra, & comædias frequentandi? Nullo ergo modo valet præfatum votum; quin opinio illud defendens nimium laxa nobis videtur, ac penitus improbabilis.

XIV. Quæst. III. *An validum sit votum quo mulieres vovent non pectere capillos tali, aut tali die?* Resp. D.Thomas *in IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* I. *art.* I. *quæstiunc.* 2. *ad* 2. respondet, *quod talia vota mulierum sunt sortilegia magis quam vota. Sunt enim reliquiæ quædam idololatriæ, secundum quam observabantur dies, & menses: & ideo pro non votis habenda sunt, & peccant talia voventes.* Nulla quoque sunt vota abstinendi a carnibus assis in die S. Laurentii. Valida tamen forent vota, si essent de abstinentia ab omni cibo igne decocto. Valida item sunt vota utendi vestibus vilibus, & asperis: & validum quoque esse potest votum quod edunt mulieres adhibendi vestes albas in honorem B. M. V. in signum specialis virginitatis, ut docet Sanchez *Lib. IV. cap.* VII. *num.* II. & adprobat Sotus *Lib. VII. quæst.* I. *art.* 3. *circa* 2. *concl.* Nisi tamen specialis adesset circumstantia, nulla ego pronuntiarem eiusmodi vota de ferendis vestibus solo colore diversis. Si vero coloris diversitati addatur asperitas, & vilitas, valida omnino esse sustineo: quia tunc sunt pœnitentiæ, & humilitatis instrumenta. Primo autem modo sunt quid tantum indifferens.

XV. Quæst. IV. *An votum nocturnarum vigiliarum, & non ingrediendi mare, validum sit?* Resp. Votum istud suapte natura validum est: quia nocturnæ vigiliæ, quibus divinæ laudes celebrantur, Deo gratæ sunt. Propter absurda quæ alicubi consequebantur, prohibitæ fuere: idcirco iis in locis votum nullum esset, utpote de re prohibita. Votum non ingrediendi mare, genere suo nullum est; sicut votum non equitandi, non ingrediendi talem, aut talem domum. Si circumstantiæ occurrerent cavendi peculiare periculum, quod voventi imminere solet; tunc validum esse posset, ut communiter Auctores docent.

XVI. Quæst. V. *An votum emissum de re bona ob finem pravum validum sit?* Resp. Duplicem finem communiter Theologi distinguunt in præsentia: alterum *intrinsecum* rei promissæ, alterum *extrinsecum* eidem rei. Finis *intrinsecus* rei pro-

missæ

missæ is est qui per se rem promissam consequitur; seu ex eadem re natura sua profluit; ut ex pœnitentia sacramentali conscientiæ purgatio, ex ieiunio carnis compressio. Hic finis dicitur quoque alio vocabulo *finis operis*. Finis *extrinsecus*, qui etiam *finis operantis* appellatur, nullam naturalem connexionem habet cum re promissa, sed ei a vovente affingitur; quatenus vovens rem promissam, ipsumque votum eligit ut medium ad consequendum finem sibi præstitutum; ut si quis eleemosynam voveret, ut dignitatem aliquam obtineret; voveret Religionem, ut naufragium vitaret, vitamque suam a morte servaret. Hic finis *operantis*, seu *voventis* nuncupatur. Rursus finis alius vocatur *caussa finalis movens*, seu *motiva*; alius caussa *impellens*, seu *impulsiva*. Illa *movens* dicitur sine qua te obligare minime velles; illa vero impellens, seu *impulsiva* nuncupatur quæ animum iam motum, & paratum ad agendum, ad celeriorem, & expeditiorem urget executionem. Quibus positis, communiter dicunt, invalidum esse votum rei bonæ, quæ assumitur tamquam instrumentum, seu medium, ad consequendum pravum finem: quoniam tunc non offertur Deo res bona, ut est in se, sed ut conducit ad pravi finis consecutionem; ut si voveas eleemosynam, ut assequaris usum malum mulieris. Si vero finis pravus non afficiat rem promissam, neque per illam obtinendus sit, sed sit tantum finis ipsius promissionis, seu voventis; tunc validum votum est: ut si voveres Religionis ingressum, ut commodius viveres, votum validum esset: quia commodior vita non est finis operis promissi, sed ipsius promittentis; seu, ut optime explicat Caietanus 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 2. est finis ipsius applicationis ad vovendum. Non enim sic vovens ordinat professionem suam ad vitam delicatiorem; sed hæc vita delicatior excitat, & applicat voventem ad profitendum. Idem dicito de eo qui profiteretur, ut placeret alicui scelerato. Vota eiusmodi, dicit Caietanus, bona sunt; sed applicatio est diabolica. Quare qui sic vovent, indubitate peccant. Caietanum sequuntur communiter Doctores, ut videre poteris apud Salmanticenses, qui citant Palaum, Candidum, Navarrum, Sotum, Bonacinam, Suarez, Toletum, Azorium, Valentiam, Pradum. Sed candide fateor, ut mihi videtur, omnes obscure loquuntur; ipsique Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 2. *§.* 4. *num.* 65. *& seq.* satis implicite, & confuse rem versant, non secus ac ceteri.

XVII. Eiusmodi igitur distinctiones, quibus statuunt, non valere votum de re bona, quando finis malus est *finis rei promissæ*, seu *voto dicatæ*; valere vero, si finis malus sit *finis ipsius voventis*, seu *operantis*, seu *per emissionem voti intentus*, ut aiunt Salmanticenses *num.* 66. non valere insuper, si finis malus voti referatur ad Deum pro malo fine obtinendo: eiusmodi, inquam, distinctiones, licet absolute veræ sint, & optimæ; applicatæ tamen ad discernenda vota valida ab invalidis, obscuritatem, & confusionem pariunt, nisi clarius adhuc multo explicentur. Quod,

Quod ut ego præstem, quoad per me fieri potest, sequentes conclusiones subiicio.

XVIII. *Votum editum propter pravum finem, seu ob finis pravi consecutionem, semper malum, & irritum est.* Hæc assertio a nemine negari potest. Quoniam votum hoc modo acceptum, nempe ut instrumentum ad comparandum finem pravum, semper malum est. Quod autem malum est, Deo placere nequit. Confirmatur, & luculentius evincitur. Votum actus est religionis. Actus porro religionis ex aliquo motivo divini cultus oriri debet. Sed quod ex fine pravo oritur, nullo modo ex religione, divinique cultus motivo aliquo proficiscitur. Ergo votum ob pravum finem editum, irritum est. Hæc omnia clara sunt. Rem præ omnibus diserte explicat Sotus *Lib. VII. quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. quem sequitur Azorius, & alii communiter: quorum tamen plerique Soti doctrinam magis impeditam reddunt. Referam ipsius Soti verba.

XIX. Si quis (inquit) hanc faceret oblationem: Voveo dare eleemosynam propter inanem gloriam, tunc vocula *propter* moderari potest aut verbum *dare*, aut verbum *voveo*. Et quidem priori modo obiectum ipsum voti, quod est *dare*, refertur in malum finem, a quo datio ipsa contaminatur, ac depravatur; & eiusmodi votum nullum est. Nam dare propter vanam gloriam est malum obiectum. Exemplum secundi. Si quis dicat: Voveo esse Sacerdos propter beneficium expiscandum: præpositio *propter* non modificat *rem*, quæ est esse Sacerdotem, sed verbum *voveo*. Haud enim post Sacerdos, aut miles effectus, opera facit suæ religionis, puta nec orat, nec celebrat, nec obedit propter malum finem, sicut qui dat eleemosynam propter inanem gloriam; sed tamen professus est propter malum finem. Votum sic factum tenet. Et ratio est, quia obiectum eius res licita est, & bona, scilicet esse militem, aut Sacerdotem.

XX. Hæc doctrina, quam præ aliis Sotus clarius exponit, adhuc implexa mihi videtur. Nam, si quis voveret susceptionem Sacerdotii propter assecutionem pinguis beneficii, eodem modo tale votum nullum mihi videretur, ac votum eleemosynæ propter inanem gloriam. Nam, licet quis Sacerdos effectus non ordinet actus orandi, celebrandi, & sacrificandi ob malum finem (quod solum evincit, hunc rite Sacerdotem ordinatum suas functiones licite exercere) attamen, si statum ipsum elegerit ceu medium, & instrumentum ad obtinendum pingue patrimonium, tum status iste, qui voti obiectum fuit, habuisset finem malum: eo quod res spiritualis ad rem temporalem obtinendam detorta res mala evadit; sicuti eleemosyna propter vanam gloriam facta. Sensit & ipse Sotus obviam difficultatem, ob quam tale argumentum sibi ipse opponit. Ad rei autem, inquit, perspicaciorem intellectum arguitur. Sicut dare eleemosynam propter vanam gloriam, peccatum est, & corrupto fine ire ad Ecclesiam, puta ad sollicitandam puellam;

sic

sic & malo fine votum facere. Ergo, sicut votum primi generis est malum, quia de malo obiecto; sic & votum secundi generis, quia malum habet finem. Quod si utrumque malum est, fit ut neutrum teneat.

XXI. Respondet ille. „ Pro solutione (inquit) apprime in præsenti materia notandum est, quod lectorem minus attentum fallere valde posset: *nempe non esse in universum verum quod omne votum illicitum, & malum, sit irritum*, neque hoc a nobis assertum est; sed hoc tantum, quod omne votum de obiecto malo est irritum, & cassum. Concedimus ergo quod vovens Sacerdotium, aut Religionem malo fine, peccat quidem vovendo; tamen quia votum bonum habet obiectum (nam etsi votum referatur in malum finem, tamen obiectum non refertur in eumdem) votum tenet. Negatur igitur postrema consequentia: Votum factum malo fine malum est: ergo non obligat: sicut si haberet malum obiectum: quoniam res Deo devota bona est, licet malo fine dicata. " Hactenus Sotus, quem, ut dixi, sequuntur ceteri Theologi communiter.

XXII. Hæc responsio mihi non probatur, nisi clarius explicetur. Ut minus enim phrasi non satis congrua concepta, & exhibita est. Et primum omne *votum malum* irritum ego reputo: nec video quomodo hoc negari a Soto, vel a quocumque Theologo possit. Quod enim malum est, actus religionis non est; & quod actus religionis non est, votum esse non potest. Accedit, omne votum verum, gratum esse Deo; sed nullum malum, sive grave, sive leve, gratum Deo est: ergo universim verum est quod omne votum illicitum & malum sit irritum. Si enim, ut dictum est, natura voti tota in eo est posita quod sit res grata Deo; sane consequitur, nullam rem quæ Deo displiceat, posse votum Deo gratum extare; omne autem malum Deo displicet: ergo nullum votum malum validum est.

XXIII. Ut ergo Soti doctrina consistat, explicatione est opus. Finis malus duobus modis respectu voti considerari potest. Primo ut caussa finalis primaria movens, & influens, & ad quam votum ipsum, ceu medium quo finis in executione obtineatur, vovens dirigit: & hoc modo votum semper irritum est: quia malum est. Quamquam etenim res promissa, seu obiectum voti bonum sit, ut aiunt, *materialiter*; malum tamen evadit *formaliter* propter ordinis perversitatem in finem pravum. Secundo finis malus ut caussa quam *concomitantem* vocat, considerari potest: & sub hac consideratione non influit in votum; neque votum propter hunc finem pravum editur: ac proinde votum ipsum non vitiat, non inquinat, sed in sua bonitate specifica relinquit. Hic vero finis, qui respectu voti concomitans est, respectu voluntatis voventis caussa finalis, & influens est: atque ideirco inficit, inquinatque voventem. Et hoc sane dicere Sotus voluit. Quoniam, tametsi prius dixerat, non omne votum *malum*, & *illicitum* esse irritum, statim subdit, quod

quod vovens Sacerdotium, aut Religionem malo fine, peccat quidem vovendo; tamen, quia votum bonum habet obiectum, votum tenet: tenet, inqnam, si non ordinetur ad finem pravum, tamquam ad caussam finalem, propter quam fiat votum. Nam etiam eleemosyna bona est; & tamen, si ad vanam gloriam dirigatur, tamquam ad caussam finalem, mala evadit; & votum de eadem propter hunc finem irritum est. Ceterum, sicuti teneret votum eleemosynæ, quod publice ederes coram aliis, ut videreris, & gloriam quamdam captares: quia hæc inanis gloria votum solummodo comitatur, illudque non vitiat; cum in illud non influat, sed inquinet solum voventem: eodem prorsus modo valida sunt vota Religionis, suscipiendi ordines sacros, baptisma, & similia, quæ ita emittuntur, ut fines vani interdum ea comitentur: quia eiusmodi fines non sunt caussæ moventes, & influentes in ipsum votum, sed tantum influentes in voluntatem voventis, quam inficiunt. Similes fines non vocantur in scholis *caussæ motivæ*, sed *caussæ impulsivæ*; seu sunt veluti *conditiones* quæ faciliorem reddunt voti emissionem. Quare, licet vovens peccet vovendo, attamen votum validum est: quia votum ex officio, seu obiecto bonum est, opus Deo gratum, & a religionis virtute procedens. Votum autem quod ita assumitur, ut sit instrumentum assequendi finem pravum, vitiatur a fine pravo, & evadit malum; atque adeo irritum. Omne enim votum quod illicitum, & malum est, inane, ac irritum esse dubitari non potest. Idque confirmatur ex eo quod, dum votum edimus ad finem aliquem comparandum, tum ad Deum reipsa preces fundimus, ut talis finis nos compotes reddat. Sed oratio, prout a Theologis communiter definitur, *est petitio rerum decentium a Deo*. Porro magnam committeremus irreverentiam erga Deum, si quid quod Deum non deceret, peteremus ab ipso. Ergo quicumque finis, pro quo obtinendo Deum irreverenter oramus, votum irritat. Quapropter vota adeundi chorum ob lucrandas distributiones, assumendi ordines sacros propter divitias, & pingues reditus percipiendos, irrita sunt, quoties eiusmodi fines sunt veræ caussæ moventes; secus, si sint tantummodo circumstantiæ allicientes.

XXIV. Quæst. VI. *An votum offerendi Deo munus bonum ob effectum malum iam obtentum, vel obtinendum, validum sit? V. G. Voveo me tot Missas celebraturum, tot eleemosynas erogaturum, si ex lite, bello, aut ludo iniusto victor evasero; si beneficium simoniace obtinuero; si fratrem occidero, ut illius hæreditatem acquiram; si in furto, aut homicidio non fuero comprehensus; si filium ex adulterio, aut concubinatu suscepero*. Resp. Diffident Auctores super decisione quæstionis propositæ, pluribusque oppositis modis aggrediuntur eius enodationem. Sylvester *verb.* Votum 2. *quæst.* 11. *dicto* 3. docet invalidum esse votum, si conditio desideretur a vovente; validum vero, si conditio respuatur. Suarez *Lib. II. de voto cap.* V. *num.* 4. Navarrus *cap.* XII. *num.* 31. & Sanchez *Lib. IV. cap.* VI. *num.* 17. docent, quod, sup-

ſuppoſita voluntate belli, & acceſſus ad concubinam, ſeu poſitis his veluti conditionibus, valeat votum: quia in hac poſitione votum non ordinatur ad bellum. Caſtropalaus *diſp.* 1. *punct.* 8. *ſ.* 3. *num.* 3. dicit, primum votum non valere, ſi finis expectetur obtinendus mediis præfatis votis; contra valere, ſi bellum, & acceſſus ad concubinam ſpectentur ceu conditiones. Deinde ſubdit, verius eſſe non valere præfata vota, quæ emittuntur ante ſuſceptum filium ex adulterio, vel victoriam reportatam ex bello; valere autem, ſi fiant poſt ſuſceptum filium, & victoriam, in gratiarum actionem. Caietanus 2. 2. *quæſt.* lxxxviii. *art.* 2. Tabiena *verb.* Votum 2. *in fin.* docent, vix contingere poſſe ut vota præfata non ordinentur ad malum; atque adeo nulla eſſe. Sanchez *loc. cit.* adfirmat, aliquando id poſſe evenire; & conſequenter pluribus in caſibus vota valere. Salmanticenſes *tract.* xvii. *cap.* 1. *punct.* 2. *ſ.* 3. *num.* 69. abſolute pronuntiant, eiuſmodi vota valida eſſe; atque pro hac ſententia citant *Fagundez*, *Candidum*, *Leſſium*, *Raphaelem de la Torre*, *Trullenchum*, *Bonacinam*, *Laymanum*, *Suarez*, *Pradum*, *Leandrum*, *Caietanum*. Sed de more non omnino ſincere: nam plures ex citatis Auctoribus ambigue, & variis hypotheſibus poſitis loquuntur.

XXV. Miſſis variis Theologorum placitis, dico 1. *Præfata vota impetratoria pro effectu futuro conditioni turpi annexo invalida ſunt.* Hæc aſſertio mihi videtur certa, ſi loquamur de his votis, prout communiter, & in praxi a Chriſtianis eduntur. Nam cum Chriſtiani vovent Deo eleemoſynas, & Miſſarum celebrationes, ſi ex bello, ex duello iniuſto evaſerint victores, reipſa votum dirigunt ad conſequendam victoriam iniuſtam, ideſt ad malum finem: quod ſecundum omnes votum nullum reddit. Quamvis ergo admitterem quod iuxta metaphyſicas abſtractiones Theologorum quorumdam, acumini ſubtiliſſimarum cogitationum ſecundo indulgentium, valida forent præfata vota; nulla tamen ſunt, prout reipſa ſiunt. Porro in præſentia nullus eſt, nec eſſe debet ſermo de votis quæ ſecundum arbitrarias hypotheſes ſibi efformant Caſuiſtæ non pauci: quia de rebus, non de commentis, eſt nobis agendum. Quod autem Chriſtiani talium votorum auctores eadem revera ad finem malum dirigant, ex ipſis verbis quibus vota præfata concipiuntur, manifeſtum efficitur. Nam qui dicit, *Voveo eleemoſynam, ſi fratrem occidero, ut illius hereditatem acquiram; ſi beneficium ſimoniace obtinuero; ſi in homicidio, aut furto non fuero comprehenſus* [hæc ſunt vota quæ proponunt Salmanticenſes] qui, inquam, ſic dicunt, & vovent, votum aſſumunt ut medium quo furtum, homicidium, & fratricidium facilius feliciuſque exequantur. Hæc vota omnino ſimillima ſunt illis muneribus quæ homines cupidi alicuius privilegii a Principe vel Magnate obtinendi miniſtris offerunt hac conditione: *Si gratiam, favorem, & privilegium obtinuerimus; ſi e carceribus exierimus; ſi pœnam ob perpetratum homicidium nobis infligendam evaſerimus,*

mus; hi aurei, quos ad vestram securitatem penes hominem fide dignum deponimus, vestri erunt. Quis negaverit eiusmodi munera eo pertinere ut illi homines id obtineant quod percupiunt? Et quamvis phrasibus amœnioribus, & expressionibus ad iustitiam, & innocentiam magis accommodatis uterentur; quis nihilominus inficias iret, talium munerum finem unicum esse privilegiorum illorum consecutionem? Simile igitur procul dubio & de præfatis votis iudicium ferendum. Si voventes Dei cultum spectarent; nullo modo vota sua conditionibus furti, homicidii, victoriæ iniustæ illigarent. Cur ergo eiusmodi conditionibus vota sua induunt? cur? Nisi quia hæc ipsa tamquam voti finem intendunt, seu tamquam finem per vota assequendum? Non sic res habet, inquiunt; sed ut incolumes voventes evadant; quæ res bona est: seu vovent Deo munera bona, illique grata, quæ supponunt conditiones, & effectus malos: quia, inquiunt, supposito furto, homicidio, occisione fratris, beneficio simoniace obtento, eleemosyna bona est: idcirco votum illius validum erit. Iterum dico, eiusmodi esse præcisiones, & abstractas hypotheses Casuistarum, qui pro arbitrio illas efformant. Nemo negat eleemosynam bonam esse; sed eleemosynam alligatam recensitis conditionibus malam esse cordatus quisque fatetur. Negant illi quod non fit ad eas obtinendas directa. At ego melius adfirmo, eo quod homines voventes non otiose illigant vota præfatis conditionibus: si enim eleemosynam, Missasve absque ulla relatione ad easdem conditiones Deo offerrent; vota sua absolute Deo nuncuparent, conditionibus recensitis neglectis, atque prorsus omissis. Restat ergo præfata vota huiusmodi pravis conditionibus illigata, quia mala certissime sunt, valorem nullum habere. Hanc nostram sententiam docet Sotus *Lib. VII. quæst.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. *ass.* 3. Sanchez vero *Lib. IV. cap.* VI. *num.* 17. hæc scribit: *At iure optimo dicunt* Caietanus, Tabiena, & Valentia *moraliter loquendo vix esse possibile ut homo non dirigat votum ad tale malum.* Eadem docet Ioannes Marin *Tom. II. tract.* IX. *sec.* 4. *num.* 55. Neque alicuius momenti est quod opponunt, nempe stipulationes pactas cum hominibus pro assequenda re etiam iniusta iure naturæ valere. Quoniam potest homo, ut ait Sotus, ab homine turpe obsequium recipere, & pro eodem illi mercedem rependere. Quis vero dixerit a Deo quemquam turpe patrocinium recipere posse, & pro eodem sibi collato vota pendere? Absurda hæc maxima sunt.

XXVI. Dico 2. *Votum pro actu turpi iam facto in gratiarum actionem Deo nuncupatum invalidum est, & Deum dedecens.* Conclusio hæc mihi certa videtur, & communis est, ut inquit Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 8. *§.* 3. *num.* 4. ubi hæc habet: *Communior sententia defendit, hoc votum invalidum esse, & blasphemum.* Referre namque grates Deo pro actu turpi est repræsentare Deum tamquam auctorem, & adprobatorem illius turpitudinis pro cuius assecutione illi vota

ta

ta penduntur: quod quam horrendum sit, patet. Quare mirari satis non subit, Leandrum ausum fuisse transcribere ex Filliucio *tractat.* XXVI. *cap.* II. *quæst.* VI. *num.* 54. in suo *tractatu* II. *de voto disp.* IV. *quæst.* XXXI. hæc verba: *Dico tertio, votum in gratiarum actionem pro actu turpi iam facto, validum est.* Quandoquidem licet in sensu aliorum Auctorum suam, & Filliucii conclusionem explicet; nihilominus conclusio sic exposita blasphema semper est, & scandalum parit. Et quidem Theologorum nullus umquam asseruit, validum esse votum in gratiarum actionem pro facto turpi; sed disputant validum ne sit, an invalidum de effectu, seu termino actionis turpis. Sed satis festivum est quod addit Filliucius ibidem, nempe suam sententiam Suarez docere *Lib. II. de voto cap.* V. *num.* 19. ex Caietano; cum Suarez doceat, Caietanum potius oppositum sentire. En verba Suarez: *Aliquibus non placet hæc assertio* (nempe de valore voti) *putant enim eamdem esse rationem, sive victoria præcesserit, sive expectetur: quæ videtur esse opinio Caietani. Nam eiusdem malitiæ existimat esse vovere in gratiarum actionem, & ad impetrandum.* Quod & ipse Leander advertit. Ceterum id quod magis displicet, est, quod isti collectores casuum ex Theologis clarissimis, qualis alios inter Suarez est, transcribunt id omne quod laxitati favere potest; & deinde exceptiones quibus præfati Theologi suas conclusiones prudenter restringunt limitantque, silentio non raro prætereunt. P. Suarez, licet doceat votum de effectu consecuto ad actionem turpem validum esse, subdit tamen duas limitationes necessarias esse: alteram, quod effectus consequens actionem iniustam honestus sit, & licite retineri possit; alteram, quod actio gratiarum separetur a voto. Lege ipsum num. 22. *Oportet tamen huic assertioni duplicem limitationem adhibere.* Porro, tametsi satis obscure loquatur, nihilominus confert non parum ad confirmandum id quod modo indicavi, videlicet recentiores casuum collectores non paucos Theologorum sententias truncatas referre, idque silentio obducere quod necessario foret recensendum. Et tamen casuisticæ Theologiæ patroni haud erubescunt nobis similes truncationes adscribere, omni, & apertissima veritate repugnante.

XXVII. Dico 3. *Votum factum in gratiarum actionem ob victoriam ex bello iniusto, & ob lucrum ex ludo pariter iniusto, invalidum esse.* Ratio evidentissima est. Lucrum ex victoria iniusti ludi perceptum, regnique acquisitio per victoriam ex bello iniusto reportatam iniuste retinentur, atque in eorumdem possessione iniusta, habentis malitia perseverat. Patet igitur consecutio, & veritas assertionis. P. Castropalaus *tractat.* XV. *punct.* 8. §. 3. *num.* 4. contrariam defendit sententiam his verbis: *Verius videtur hoc votum per se validum esse: sic expresse Suarez Tom. II. Lib. II. de voto cap.* V. *num.* 19. *quia non est censendus agere gratias pro victoria iniusta ex parte qua iniusta fuit, & a se processit; sed pro*

illa victoria, quatenus a Deo processit. Secundum hanc rationem bonum quid est, & honestum. Ergo in eius laudem votum offerri potest. Hanc rationem exscribit Leander *disput.* IV. *quæst.* XXXI. qui tamen addit, si victoria admittat materiam capacem, idest effectum bonum.

XXVIII. Si hæc doctrina *Castropalai* vera foret, nullum esset scelus, nullumque flagitium, pro cuius executione non possemus Deo in gratiarum actionem vota nuncupare. Non solum actio iniustæ victoriæ, sed omnes aliæ actiones flagitiosæ, & scelestæ ab homine procedunt secundum totam malitiam, & a Deo sub ratione entis. Si ergo licitum est grates Deo rependere ob victoriam iniustam, non qua parte iniusta est, sed qua parte a Deo procedit; eadem ratione licitum erit Deo vota nostra offerre pro adulterio, pro homicidio, pro furto, non ea parte qua mala sunt, & ab homine perpetrantur; sed ea parte qua entia physica sunt, & a Deo proficiscuntur. Sed, quod magis miror, est: quod adducat in patrocinium istius sententiæ auctoritatem Suarez: inquit enim; *Sic expresse Suarez.*

XXIX. Ut alterum habeas argumentum doctrinæ casuisticæ, verba Suarez isthuc transcribo. Suarez ergo *num.* 19. allegato a Castropalao, statuit, votum in gratiarum actionem pro iniusta victoria validum esse, si effectus consequentes victoriam iniustam boni sint, & honeste possint retineri. Ceterum, si victoriam iniustam consequatur iniquus effectus, ut iniusta civitatis acquisitio, tum votum iniquum erit. En illius verba ibidem num. 21. *Si autem Rex inferat iniustum bellum alteri, & comparata victoria regnum usurpet, quod iuste retinere non potest, tunc dico, votum in gratiarum actionem pro tali regno obtento iniquum esse, & invalidum. Quia, licet actio iniqua physice videatur iam finita, & præterita; moraliter tamen durat... ergo hæc gratiarum actio est impia: ergo & votum de illa præstanda invalidum est. Oportet ergo ut gratiarum actio sit pura, & bonum, ut ita dicam, purum, idest non habens admixtam perseverantiam iniustam, vel aliam similem iniquitatem.*

XXX. Ut ergo potuisset Castropalaus sibi adsciscere patrocinium Suarez in confirmationem propriæ sententiæ, debuisset cum eodem distinguere duplicem effectum victoriam consequentem, alterum iuste retinendum, alterum iniuste possidendum. Debuisset uti principiis Patris Suarez, qui docet, tunc gratiarum actionis votum esse validum, quando spectat *bonum purum, non habens admixtam perseverantiam iniustam, vel aliam similem iniquitatem.* E contrario Castropalaus contendit, gratiarum actionis votum esse validum pro ipsa *victoria iniusta, non ex parte qua iniusta fuit, sed pro illa victoria quatenus a Deo processit.* Quodcumque lenimentum huic adiicias principio, ut ego quidem arbitror, nullo modo satis mederi illi vales. Quoniam hinc consequitur, nullam esse actionem adeo turpem

pro

pro qua non possit, ut dictum est, gratiarum actionis votum Deo dicari. Quia quævis actio, quantumlibet impia, accipi potest & ut est a Deo, & ut a peccatore procedens. Quare pro Auctoris huius excusatione dicendum, quod, licet illius locutio sit implexa, & minus cauta; nihilominus non aliud intelligere voluit, nisi quod tale votum Deo dicatum validum sit, non quatenus est de victoria iniusta, sed quatenus est de bono effectu consequente victoriam iniustam, puta votum pro incolumitate secuta ex bello iniusto. Qua de caussa error potius in modo loquendi quam in re ipsa reputandus est.

XXXI. Dico 4. *Votum factum pro filio qui susceptus est ex concubina, pro incolumitate ex duello reportata, validum est*. Obiectum istius voti res bona est, & honesta; licet actionem turpem ac flagitiosam supponat. Filius enim, quocumque modo conceptus sit, & sanitas seu incolumitas, quacumque tandem ratione habeatur, sunt res honestæ, & bonæ, pro quibus licitum est Deo grates agere. Hæc sententia communis est. Eam defendunt Sotus *Lib. VII. quæst.* I. *art.* 3. *dub.* I. Marin. *tract.* 9. *disp.* 11. *sec.* 4. *num.* 58. Sanchez *Lib. IV. cap.* VI. *num.* 13. & omnes communiter, ne tempus teram singulos recensendo.

XXXII. Validum quoque votum est puniendi proprium flagitium; ut si dicas: *Si commisero tale crimen, tantam erogabo eleemosynam, vale dicam sæculo, ieiunabo* &c. Siquidem eiusmodi vota sunt opera pœnitentiæ, quibus vindicta sumitur de patrata iniquitate. Ita omnes.

XXXIII. Quæst. VII. *An votum rei bonæ ob finem indifferentem, & ob finem assequendi res temporales, validum sit?* Resp. Absolute loquendo communissima sententia docet, votum ob finem indifferentem irritum esse, & inane: quia finis indifferens vanus est. Porro finis ad quem ordinatur votum, eidem voto speciem tribuit. Igitur, si vanus est finis, vanum quoque consequitur esse votum in talem finem directum. Quare nullum est votum ieiunandi, ut sumptibus parcas. Contra, si ob fines indifferentes obtentos votum in gratiarum actionem Deo dicares, validum tunc votum foret: quia tunc finis voti non esset res indifferens; sed gratiarum actio, quæ non indifferens, sed optima est.

XXXIV. Similiter nullum est votum ob finem assequendi res temporales, si vovens in illis sistat, & ultra intentionem suam non erigat in aliquem finem bonum altiorem. Quando ergo res voto promissa, seu materia eiusdem voti dirigitur ad consecutionem rerum temporalium tamquam ad finem, irritum est votum ob rationem assignatam: quia morales actus speciem capiunt a fine. Quare, si finis indifferens est & vanus, vanæ quoque sunt actiones eumdem finem spectantes. Ceterum, si sermo sit de votis quæ in praxi a Christianis communiter fiunt ob res temporales obtinendas, ea valida sunt: quia hæc vota communiter diriguntur ad consequenda bona temporalia ab ipsa infinita Dei liberalitate, & sæpe

per Sanctorum impetrationem. Porro similium intentionum, seu vototum finis optimus est. Valida ergo erunt talia vota. Similium votorum non pauca exempla occurrunt in Scripturis. In *Gen.* XXVIII. Iacob votum edidit pro felici peregrinatione. *I. Reg.* I. Anna votum Deo dicavit pro filio obtinendo. His namque votis Deum ut supremum, & unicum omnium bonorum datorem, voventes venerantur: idcirco vota huiusmodi valida sunt. Hæc quoque sententia communissima est.

XXXV. Quæst. VIII. *Quodnam peccatum committat qui quod malum est, Deo votis promittit?* Resp. Malum quod quis Deo vovet, potest esse tale vel ex parte rei promissæ, quatenus res ipsa in se mala est; vel ex parte finis ad quem vovens tem dirigit, qui, si malus est, votum vitiat. Si malum quod voto promittit, sit malum mortaliter, peccatum erit mottale. Immo si vovens non modo Deo illud malum faciendum promittat, sed verum etiam propositum habeat illud exequendi; duo peccata mortalia perpetrat: alterum, quia Deo rem malam offert, ac si Deus rem pravam gratam haberet; alterum ob propositum perpetrandi id quod peccatum mortale est. Quod si malum veniale tantum fuerit; venialem quoque culpam committet qui talem rem vovebit, ut communiter Auctores docent. Ceterum distinguendum videtur. Aut enim vovens ex quadam ignorantia ductus, rem venialiter malam Deo vovet; & tunc venialiter tantum peccare, etiam ipse concedo: aut vovens teipsa scit rem vovendam malam esse, & nullo modo Deo gratam, atque nihilominus vult eam voto Deo consecrare; & in hac hypothesi eum peccare mortaliter dico: & est communior opinio, quam docent Sanchez *Lib. IV. cap.* VI. *num.* 9. Bartholomæus a S. Fausto *Lib. I. cap.* XLII. Trullenchus *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 5. *num.* 9. Ioannes a S. Thoma 2. 2. *disp.* XXIX. *art.* 4. Leander *disp.* IV. *quæst.* XXXVI. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XXII. *§.* S. *num.* 10. Caietanus *verb. Vot. §.* 2. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 1. *disp.* 1. Castropalaus *disp.* 11. *punct.* 8. *§.* 3. *num.* 9. Suarez *Lib. II. cap.* IV. *num.* 2. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 2. *§.* 4. *num.* 72. Isti pro contraria sententia citant D. Antoninum *II. Par. tit.* XXX. *cap.* IV. *§.* 1. Leander quoque, qui laborem sibi vindicavit corrigendi menda citationum, laudat D. Antoninum ex Prado. Verum secunda pars Summæ D. Antonini tota concluditur duodecim titulis. Titulus in quo de voto agit, est undecimus, qui duo tantum in capita ttibuitur. Sed hæc per transennam. Ratio autem communis nostræ sententiæ est per se obvia. Qui enim deliberato animo offert Deo tem quam advertit esse malam, ex se testimonium exhibet, quo ostendit Deum acceptatorem esse iniquitatis. Hoc autem blasphemiam sapit.

XXXVI. Quæst. IX. *An qui votum faceret peccandi mortaliter sine animo implendi, peccaret mortaliter?* Resp. Dubio procul mortaliter peccaret iste peccato sacrile-

legii, & irreverentiæ contra Deum, ac mendacii contra veritatem. Idem dicendum de eo qui sic voveret sine intentione se se obligandi, ob eamdem rationem. Estque opinio communis.

XXXVII. Quæst. X. *An res impossibilis sit voti materia?* Resp. Aliquid impossibile dupliciter dicitur: primo absolute, &. suapte natura; secundo comparate ad personam: seu aliud est impossibile physice, & per se; aliud moraliter, & relate ad hunc vel illum. Materia voti non solum debet esse possibilis physice, & absolute; sed oportet ut possibilis sit moraliter ipsi voventi. Quoniam vovens executioni mandare debet id quod promittit. Ergo necesse est ut res exequenda illius potestati subiaceat. Res evidens est, nullumque est super eadem dissidium.

XXXVIII. Quæst. XI. *An votum partim de re impossibili, partim de possibili, seu de materia partim apta, & partim inepta, validum sit?* Resp. Ut clare proposita quæstio resolvatur, tribuenda in partes est. Illud primo penes omnes certum est, quod, si vovens expressa & manifesta intentione coniungeret simul rem ineptam, & aptam in hunc finem ut unam sine altera offerre nollet, votum nullum esset; & sic vovens peccaret: quia absolute promitteret rem impossibilem, eo ipso quod nollet partem possibilem absque impossibili implere. Illud etiam certum est quod, si materia quæ voto promittitur, sit suapte natura dividua, cuius una pars ab altera minime pendeat, tunc votum validum est; & vovens partem voto aptam implere obstringitur: atque in hoc communiter Theologi conveniunt cum D. Thoma, qui 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art. 3. ad 2.* ait: *Si illud quod quis vovit, ex quacumque alia causa impossibile reddatur, debet hoc facere quod in se est, ut saltem habeat promptam voluntatem faciendi quod potest*. Exemplis res clarior fiet. Vovisti centum aureos in eleemosynam distribuendos: non potes erogare nisi quinquaginta: ad hos elargiendos teneris. Vovisti castitatem, & uxorem duxisti: ad non petendum debitum obstringeris. Vovisti ieiunare per mensem: non potes nisi quindecim, nisi decem, nisi quinque diebus &c. his paucis diebus ieiunare debes. Non potes in ieiunio quod vovisti, abstinere a carnibus, potes vero a pluribus comesturis: unicam refectionem servare debes; quidquid de hoc ultimo scribat Castropalaus *disp. 1. punct. 8. §. 1. num.* 10. Si ultimum exemplum demas, opinio communis est, immo fere omnes, quæ diximus, docent. Difficultas in eo vertitur, quænam materia dividua dicenda sit. Nam alicuius materiæ divisibilitas, & possibilis unius partis ab altera separatio pervia est; ut ex allatis exemplis patet. Aliquæ vero materiæ hanc possibilem divisionem, & separationem aperte non produnt. Quid autem de eiusmodi rebus voto Deo consecratis dicendum sit, ex sequentibus constabit.

XXXIX. Quæst. XII. *An qui vovit ædificare Ecclesiam, si nequeat totam, ad partem teneatur, aut in alia Ecclesia capellam construere, vel quodpiam aliud Ecclesiæ offer-*

offerre? Resp. Tamburinus *Lib. III. in Decal. cap.* xv. *§.* 5. *num.* 1. eiusmodi voventem ad nihil obligat: quia, inquit, materia suapte natura est indivisibilis. Secus, si vovens expresse vovisset partem, quando totam non posset: tunc enim, ait, ad partem teneretur. Idipsum docet Sanchez *Lib. IV. cap.* x. *num.* 7. Castropalaus *disp.* 1. *punct.* 8. *num.* 10. Leander *tract.* 1. *disp.* IX. *quæst.* xxxI. Patres Salmanticenses citant pro contraria sententia D. Thomam, & alios graviores, antiquioresque Theologos; deinde concludunt punct. 2. *§.* 5. num. 77. *Sed dicendum est non teneri.* Salmanticenses Patres in suo egregio cursu Theologiæ scholasticæ religioni sibi vertunt in ipsis speculationibus, in quibus sine salutis dispendio in utramque partem disputari potest, a S. Thoma vel latum unguem recedere: verum non raro oppositam viam insistunt iidem præstantissimi Patres in altero moralis Theologiæ opere, cum & a D. Thoma sæpe recedant, & laxiores quandoque opiniones colligant, ac propugnandas assumant.

XL. His ergo missis, dicimus, eum qui absolute vovit ædificare Ecclesiam, teneri ad partem, quando non potest totam: & si pars alicubi inutilis foret, in alia Ecclesia capellam, sive quid aliud in aliquo templo, quod in cultum Dei cedat, construere debet. Hanc sententiam aperte docet D. Thomas in *IV.* Sent. dist. xxxvIII. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. *ad* 1. *Si quis dives voverit ædificare Ecclesiam, quod postmodum perficere non possit, paupertate superveniente, non obligatur ex voto ad implendum. Sed tamen in hoc distinguendum est dupliciter: uno modo quia vel omnino factus est impotens; & tunc non tenetur simpliciter ad hoc quod vovit; vel est factus impotens ad totum perficiendum, quamvis non ad partem; & tunc ad illud quod potest, remanet obligatus.* Sylvester *verb.* Votum 2. *quæst.* 1. Navarrus *cap.* xII. *num.* 19. Prado *cap.* xxxI. *quæst.* 11. *§.* 9. *num.* 118. Bonacina *disp.* Iv. *quæst.* 11. *punct.* 4. *num.* 3. P. Ioannes Marin, cuius opus proscriptum est, *tract.* Ix. *disp.* 11. *sec.* 8. *num.* 113. scribit hanc D. Thomæ sententiam sic intelligendam esse, ut si constet de intentione expressa voventis ad se obligandum etiam divisim, tunc ad partem tenetur; secus dicendum, si de hac intentione non constet. Hæc interpretatio, quam exhibuerat etiam Sanchez, arbitraria est, nulloque fulta principio. Si constaret de expressa voventis intentione, disputationi locus non esset. Verum mirum haud esse debet eiusmodi Auctores similes prodere interpretationes, quia consentaneæ sunt eorum principiis: illi enim in favorem voventis votum interpretandum contendunt potissimum in rebus dubiis: quod principium expresse improbatur a D. Thoma, ut infra videbimus. Salmanticenses vero rationem cur a sententia S. Thomæ recesserint, produnt: aiunt namque, quod Ecclesiæ, & capellæ constructiones non sint *moraliter eiusdem rationis*: insuper quod Ecclesia est corpus individuum, minime potens separari in partes. Quare, si totius Ecclesiæ constructio sit impossibilis, ad nihil vovens tenetur.

XLI.

XLI. His ergo interpretamentis missis, regulam assigno, quæ licet contraria sit regulis recentiorum Casuistarum, verosimilior nihilominus videtur, & eruitur ex ipso D. Thoma. *Quando executio partis separatæ a toto secundum prudentum existimationem cedit in honorem Dei, & hanc partem vovens implere potest; ad eam implendam tenetur: secus quando pars separata non cedit in Dei honorem*. Quare non probo absolute quod ait Bonacina, nempe debere hunc voventem ædificare partem Ecclesiæ, quia forte alii, viso principio Ecclesiæ, ad complendum inceptum ædificium excitabuntur. Ego sane non consulerem voventi ut huic fortuito eventui suas committeret pecunias; neque censeo id cedere in honorem Dei: quoniam pars Ecclesiæ sola ad nihil valet, nisi compleatur tota. Inchoare autem hanc partem ea sola spe quod alii, viso principio, sint opus consummaturi, nihil aliud esse videtur, nisi expensas fortunæ committere, quando alia non occurrant fundamenta. In mea itaque regula consulto inserui illas particulas *secundum prudentum existimationem*. Porro tum ego dicerem, secundum prudentum existimationem partis Ecclesiæ constructionem in honorem Dei redundare, quando reipsa alii parati essent, vel conjecturæ moraliter certæ, aut valde probabiles suppeterent, alios fideles ad perficiendam fabricationem opem fore laturos. In tali positione concederem utique, voventem teneri ad partem, quamvis non ad totum: & hoc communi prudentis pietatis, & rationis sensui summopere consentaneum videtur. Pariter ad capellam, seu oratorium erigendum teneretur vovens, quando id posset, & iuxta prudentes christianæ pietatis æstimatores ædificium capellæ, seu oratorii in divinum cultum, & fidelium utilitatem recideret. Qua ergo ratione adversarii concedunt, voventem centum in eleemosynam teneri ad quinquaginta, quando non potest centum; eadem concedere debent, voventem ædificare totam Ecclesiam teneri ad partem, aut ad capellam, seu oratorium, quando non potest totum; dummodo prudens pietas iudicet partem, vel capellam in Dei cultum, & Christianorum utilitatem cedere. Secus dicendum, quando executio partis superflua, & omnino inutilis foret. E. g. vovisti peregrinationem ad domum Lauretanam, non potes totum iter conficere, non teneris ad partem: quia pars itineris ad finem voti inepta prorsus est, sicuti ineptam diximus constructionem partis Ecclesiæ, quando spes non adesset ut alii opus inceptum perficerent.

XLII. Rationes adversariorum seipsis corruunt. Quod enim dicunt Salmanticenses, non esse actus eiusdem rationis Ecclesiam, & capellam, perridiculum est: quia hic sermo non est de rebus physicis, sed moralibus. Porro eadem virtus religionis impellit ad ædificium capellæ, ac Ecclesiæ. Utique capella, & Ecclesia distinguuntur tamquam totum, & pars. In eadem tamen, ut ita dicam, linea moris reperiuntur. Decem, & centum ad diversam numeri speciem pertinent. Ergo qui non potest centum, non debet decem? Eiusmodi speculationes in morum

praeceptis tradendis vanae sunt, & inutiles. Falsum est quod tota Ecclesia sit corpus individuum. Quot Ecclesias in dies non videmus inceptas, & non consummatas? Ego ipse non paucas vidi quarum sola maior capella aedificata est: in qua tamen cultus Dei promovetur, & fidelium spiritualis profectus non parvus colligitur. Falsa quoque est regula Sanchez, & Marin. nempe ex expressa intentione voventis colligendam esse illius obligationem. Quippe, cum voventis intentio expressa est, locus non relinquitur disputationi. Debitum ergo voventis ex illius facultate, & ex rei voto promissae conditione eruendum est. Quando igitur executio partis rei promissae iuxta pios prudentesque aestimatores promovet finem voventis, nempe cultum Dei, aut pietatem fidelium, in eodem genere in quo est totum quod promisit; tunc ad hanc partem exequendam vovens dubio procul obstringitur.

XLIII. Quaest. XIII. *Quando votum est de materia mixta, partim bona, & partim mala, ad quid vovens tenetur?* Resp. Materia voti pluribus modis mixta esse potest: vel quia pars una est possibilis, impossibilis altera; & de hoc satis dictum est: aut quia partim est bona, & partim mala; ut si quis voveat Religionem, quo res Coenobii furetur: vel quia est partim indifferens, & partim bona; ut si promittas te profecturum Romam, & eleemosynam erogaturum: vel ratione finis materia mixta esse potest, qui partim bonus, partim Indifferens sit; ut si voveas eleemosynam ad subveniendum pauperi, & acquirendas divitias quin illas in Deum dirigas. Plures alias positiones praetereo. Ex dictis autem patet responsio ad omnia. Nam, quando materia partim apta est, & partim inepta, & quando ex duobus finibus unus est bonus, alter indifferens, & ineptus, validum est votum, si iuxta prudentes aestimatores separatim fines impleri possint; dummodo non constet de expressa contraria intentione voventis, ut dictum est.

XLIV. Quaest. XIV. *An votum disiunctive factum, cuius altera pars apta, altera inepta sit, puta dum voves aut Religionem, aut furtum, validum sit?* Resp. Si votum revera sit disiunctivum, itaut vovens ad neutram partem se voluerit obligare determinate, sed indifferenter, aut ad unam, aut ad alteram aequo modo; absolute votum nullum & irritum est. Quoniam qui sic vovet, vi talis voti non magis ad partem aptam quam ineptam tenetur. Ergo votum, quod de meliori bono determinate esse debet, invalidum est. Idem dicito, quando disiunctio cadit supra duplicem finem, quorum unus ineptus, alter aptus est. Immo qui sic vovet, peccat. Sed casus sub his terminis metaphysicus est. Quis enim, nisi stultus ausit sic vovere, ut neutram determinate partem velit? Aut quis adeo sit impius ut partem criminis plenam voveat? Quare in praxi eiusmodi vota, quae disiunctiva videntur, sunt tantum conditionata; seu potius sunt duo vota, unum irritum, quia de re vana, aut mala; alterum validum, quia de meliori bono: ut si quis

ira

ira percitus tale votum emitteret : Voveo me vindicaturum iniuriam mihi irrogatam, aut Religionem ingressurum : hoc votum non est disiunctivum; sed est votum conditionatum, quod nisi sumpserit vindictam, velit ingredi Religionem : seu potius sunt duo vota, primum absolutum sumendi vindictam, quod est irritum; alterum conditionatum amplectendi religiosum statum, quod, impleta conditione, obligat, cum sit de meliori bono. Quando autem dubium est, an similia vota sint disiunctiva, vel conditionata, dico decernenda esse vota illa conditionata, & valida quantum ad partem aptam, conditione expleta; quidquid in oppositum sentiat P. Marin. *loc. cit. num.* 128. quia nemo præsumendus est malus, nisi probetur : malus autem foret, & peccans qui votum disiunctive eliceret de re bona, & mala æquo modo. In votorum vero materia, quando dubia occurrunt, tutior pars est eligenda; ut infra fusius adversus eumdem Marin. aliosque recentiores Casuistas demonstrabo.

XLV. Quæst. XV. *An votum eundi Romam nudum valeat?* Resp. D. Antoninus *II. Part. tit.* XI. *cap.* I. *§.* 3. dicit : *Votum autem de eundo nudum, non videtur multum commendabile, quia nec honestum, & periculosum tempore biemali, & ideo potius est commutandum;* idest, ut indutus honeste votum impleat. Validum itaque votum est, eo quod pars principalis voti bona sit; solumque modus *accessorius* malus est, & propterea omittendus. Navarrus tenet oppositum *cap.* XII. *num.* 39. Sed D. Antonini opinionem tuetur Sanchez *Lib. IV. cap.* X. *num.* 13. & eidem accedit Marin. *loc. cit. num.* 119. & hæc sententia vera est.

XLVI. Quæst. XVI. *An votum non ludendi validum sit?* Resp. Sententia communis est, validum esse : quia est de meliori bono. Nam ludus aut considerari potest ut est quid fortuitum in ordine ad lucrum, & iacturam, & ut est malorum origo, sicut reapse communiter est; & tunc dubio procul validum est votum non ludendi : aut consideratur ludus ut modus oblectationis, & levandi animi caussa assumptus secundum eutrapeliæ regulas; & tunc abstinentia a ludo ex amore pœnitentiæ, & mortificationis proficiscitur, & consequenter votum eius de meliori bono est : ergo validum. Quod si contingeret animi recreationem futuram esse in aliquo casu necessariam ad sanitatem, tunc cessaret pro tali eventu voti obligatio. Neque verum est quod inquit Tamburinus *Lib. III. cap.* XV. *§.* 4. *num.* 3. nempe quod si ludus, recreatio, cibus delicatus *in speciali casu essent animæ tuæ utiliora, vota de abstinendo ab illis non valerent.* Hæc, inquam, doctrina mihi vera non videtur. Nam plures vota eliciunt abstinendi a carnibus, quarum usus quandoque in speciali casu est necessarius; nec propterea vota redduntur invalida. Dicendum ergo, quod vota similia in *speciali casu* non obligant; sicut de qualibet lege, & præcepto dicitur. Verum ex hoc quod in casu speciali non obligent, male infertur vota huiusmodi invalida prorsus evadere. Quando ergo materia

teria voti absolute considerata, & spectatis circumstantiis quæ communiter occurrunt, est de meliori bono; vota semper valida sunt; quamvis casus speciales occurrant in quibus observantia voti non sit de meliori bono; & tunc votum non obliget. Sed validum semper manet: &, casu speciali sublato, voti obligatio rursus urgere prosequitur.

XLVII. Posito quod votum non ludendi validum sit, plures casus resolvendi supersunt. Et primo quidem, ad quid teneatur qui vovit non ludere, puta chartis. P. Gobatius *tractat.* XI. *num.* 524. & P. La Croix *Lib. III. part.* I. *num.* 453. respondent, voventem huiusmodi non teneri abstinere nisi a ludo immoderato, quando absolute vovit, nihil cogitando de immoderato, & periculoso ludo: quia, inquiunt, votum in dubio explicari debet in favorem voventis. Pro hac opinione P. Claudius La Croix citat Bonacinam, Dianam, Tamburinum: & possset innumeros alios laudare pro opinione defendente, votum dubium explicandum esse in favorem voventis. Verum hæc sententia P. Claudii La Croix duplici ex capite nobis falsa est. Primo quia vota dubia non in favorem voventis, sed in tutiorem partem sunt interpretanda. Secundo quia qui vovit non ludere chartis, iuxta communem sensum ab omni chartarum ludo abstinentiam promisit; cum ludus iste suapte natura periculosus sit, & idcirco a canonibus sacris vetitus comperiatur. Distinctio autem ludi moderati, & immoderati casuistica est, seu a Casuistis inventa, quæ in mentem voventium vix, ac ne vix quidem venit. Qui enim vovent non ludere chartis, absolutam abstinentiam ab omni chartarum ludo spondere intendunt. Quapropter præfata distinctio unice ad extenuandam voti obligationem videtur invecta. Concedit tamen La Croix, te debere abstinere etiam a moderato ludo, si expresse in voto tuo illum comprehendisti. Papæ! Egregia sane admonitio.

XLVIII. Citatus Auctor, ut votum non ludendi accommodet inclinationi voventis, contendit ex fine voti colligendum esse, num excluseris etiam ludum moderatum, & an voveris etiam te non lusurum pro alio. Nam, inquit ille, si voto intendisti vitare iacturam pecuniæ tuæ, exclusisti solum ludum immoderatum. Quare infert, te ludere posse & pro alio, & pro te lusu moderato; immo & per alium, tradendo ei pecuniam, & aspiciendo: nisi aliter constet de mente tua. Si christiani homines germana pietate ac virtute præstantes legerent has casuisticas distinctiunculas, vix profecto a risu se continerent. Repono itaque, nisi constet expresse te distinxisse, dum votum edidisti, ab omni ludo chartarum te debere vi voti absoluti abstinere: tum quia cum votum privata lex sit, de eo pariter recte habet celeberrimum dictum: *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*: tum etiam quia materia voto promissa, nempe integra a ludo abstinentia, confert plurimum ad innumera peccatorum pericula declinanda: tum

tum denique quia votum in tutiorem partem semper interpretandum est. Falsum est insuper quod inquit La Croix, voventem non ludere, dum per alium ludit. Quia qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Non minus falsum est quod loco citato pergit docere La Croix cum Castropalao, & Tamburino, nempe, dum vovisti non ludere, ne tempus teras, te posse *per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus*. Audistin'? Licet perdas tempus, ludendo aliena manu votum non fregisti; si autem propria manu ludis, votum fregisti. Peracuta revera, & mirifica Theologia. Manifestam laxitatem non vacat longius improbare.

XLIX. Si vovisti, inquit P. La Croix *loc. cit. num.* 454. eo fine non ludere, *ut vitares rixas, blasphemias, iuramenta... ludere licebit per alium, licet hæc incommoda timeantur, quia reipsa non ludis*. Hæc opinio laxissima est: quia, præter rationes adductas, accedit periculum frequentissimum blasphemiarum, iuramentorum, & rixarum. Et tamen P. La Croix eiusmodi monstra ut certas morum regulas obtrudit.

L. Quæst. XVII. *An validum sit votum numquam peccandi?* Resp. Ut responsio clara sit, distinctione est opus. Si votum sit abstinendi ab omni peccato mortali, validissimum est: quia non solum est de meliori bono; sed est, divina opitulante gratia, de re moraliter possibili. Nam præcepta divina omnibus possibilia sunt. Ita communiter omnes. Si autem votum sit absolutum, excludens quæcumque peccata, tum mortalia, tum venialia collective accepta; & constet de hac expressa voventis intentione; tunc votum nullum est: quia materia voti, sic collective accepta, est moraliter impossibilis humanæ imbecillitati. Quoties ergo vovens spectat abstinentiam omnium peccatorum tum venialium, tum mortalium per modum unius obiecti; tunc votum nullum est ob rationem datam. Quandoquidem in hac positione non valet regula: *Qui non potest totum, debet partem implere*: quia vovens expresse excludit hanc divisionem, quando expresse collective vovet totam materiam indivisim. Vovens enim legislator est, qui pro arbitrio sibi eiusmodi obligationes valet imponere. Estque communis opinio, quam docent Sanchez *Lib. IV. cap.* v. *num.* 10. Sotus *Lib. VII. quæst.* 1. *artic.* 3. Ioannes a S. Thoma 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *disp.* xxix. *artic.* 5. Sayrus *Lib. VI. cap.* iii. *num.* 10. Valentia 2. 2. *dis.* vi. *quæst.* vi. *punct.* 2. Aragonius 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *artic.* 2. *dub.* 2. *concl.* 4. Salmanticenses *tract.* xvii. *punct.* 2. *§.* 5. *num.* 82. Ledesma *tract.* x. *cap.* ii. *concl.* 3. Navarrus *cap.* xii. *num.* 65. Toletus *Lib. IV. cap.* xvii. *num.* 10. & alii.

LI. Præfata autem sententia vix in praxi locum habet: quia fere nemo vovens expressa intentione comprehendit utramque materiam per modum unius æquo modo, nempe tam mortalia, quam omnia venialia peccata. Communiter namque voventes intendunt vitare omnia mortalia, & venialia, quoad permiserit,

rit humana fragilitas. Propterea ut plurimum similia vota valida sunt: quia vitare omnia mortalia cuique possibile est: & quantum ad hanc partem votum servandum est, iuxta illam iuris regulam 37. in 6. *Utile per inutile vitiari non debet*. Quapropter eiusmodi vota, quando non constet evidenter de contraria intentione voventis, ut valida sunt censenda: quia, quando quis vovet duas res separabiles iuxta communem prudentum existimationem, quarum una possibilis sit, impossibilis moraliter altera, valet votum respectu partis possibilis. Hanc sententiam defendit P. Marin. *tract.* 1x. *disp.* 11. *sec.* 1. *num.* 10. qui laudat Suarez *Lib. II. cap.* 11. *num.* 2. *&* 12. Lessium *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 7. *num.* 31. Castropalaum *punct.* 8. *num.* 9. Gobat. *tract.* xi. *num.* 76. Et hæc opinio tenenda est etiam in dubio: quoniam actus in dubio præsumitur factus secundum eius naturam, ut commune habet axioma.

LII. Si votum sit de vitandis omnibus peccatis divisive, aut mortalibus, aut venialibus, ita ut vovens ad neutram partem determinate se se obliget, nullum est: quia vi talis voti vovens non magis vult partem aptam quam ineptam: qua de caussa dictum est supra, nullum esse simile votum: Voveo me celebraturum Missam, aut saltaturum.

LIII. Quæst. XVIII. *An validum sit votum vitandi omnia peccata venialia?* Resp. Ut huic quæstiunculæ clare respondeamus, quæ communia sunt, præmittamus oportet. Validum itaque votum est vitandi aliquod genus peccandi venialiter, puta mentiendi. Quia hoc moraliter possibile est. Sic docet Azorius *Lib. XI. cap.* xiii. *quæst.* iv. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 7. *num.* 31. Suarez *Lib. II. cap.* iii. *num.* 4. Sanchez *Lib. IV. cap.* v. *num.* 18. Castropalaus *punct.* 8. *num.* 11. Marin. *tractat.* ix. *dis.* 11. *sec.* 2. *num.* 11. Sanchez tamen sustinet votum vitandi omnia venialia in cogitationibus luxuriæ, vel iudiciis temerariis, vel in cibo, & potu, vel in verbo otioso esse invalidum: quia, inquit, est de re moraliter impossibili. Oppositum docent communiter alii. Dissidium tanti non est, ut prolixior de eo fieri debeat disputatio. Pro praxi similia vota non sunt consulenda. Si vero facta scrupulis voventem torqueant; dispensatio, aut commutatio impetranda est, ut periculum peccandi vitetur.

LIV. Communissima autem sententia est, votum vitandi omnia peccata, non solum collective (quod certum est apud omnes) sed etiam divisive, nullum esse. Quoniam votum de re moraliter impossibili nullum est. Huiusmodi autem est votum vitandi omnia peccata venialia. Siquidem non posse hominem omnia venialia peccata cavere, auctoritate patet Tridentini Concilii, dicentis sess. vi. canon. xxiii. *Si quis dixerit hominem iustificatum posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia; anathema sit.*

LV.

LV. Non desunt qui oppositum sustineant; quorum etiam argumenta satis valida sunt. Inquiunt namque, votum istud non obligare ad aliud quam ad id cui iam obstricti sumus: siquidem omnes tenemur vitare omnia peccata venialia. Ergo votum de his vitandis validum erit. Confirmatur. Votum istud non obligat in actu secundo ad aliquid moraliter impossibile: quia solum obligat in actu secundo pro hoc instanti, tum pro alio, & sic deinceps. Non est autem quid moraliter impossibile vitare omnia peccata venialia in instanti determinato. Votum ergo istud obligat ad rem promissam implendam eo modo quo impleri potest. Sic vovens construere templum, non tenetur ædificare hodie totum templum; sed hodie unam, cras alteram partem. Eodem modo vovens vitare omnia peccata venialia, hodie tenetur vitare hodierna, cras crastina. Præterea eodem modo obligat hoc votum quo obligat lex; sed lex obligat ad aliquid possibile in actu secundo: ergo & votum. Votum enim lex est privata. Porro quam legem meliorem, prudentioremve sibi imponere valet homo præ illa quæ simillima est divinæ legi. Amor enim istius divinæ legis in nobis prudens est. Ergo & votum illam adamussim exequendi prudens dicendum erit. Accedit quod tam difficile est iuvenem in sæculo commorantem, & undique illecebris multis pellectum, non peccare letaliter, quam difficile est Religiosum non peccare venialiter. Si valet primum votum; quidni & secundum? Nonne iuxta Sotum *in IV. dis.* XVIII. *quæst.* III. Azorium, Sanchez, Castropalaum, La Croix *num.* 404. validum votum est confitendi omnia venialia: quia intelligitur de illorum confessione quæ mediocri diligentia adhibita memoriæ occurrunt? Idem ergo dicendum & de voto illa vitandi. Tandem, iuxta superius dicta, validum est votum cælibatus emissum ab homine fragili, licet suorum relapsuum experientiam habeat; eo quod absolute continere se potest, & ex sua malitia labitur. Neque enim voti materia metienda est fragilitate, & malitia voventis; sed bonitate generica, & comparate ad hominem divinæ gratiæ auxiliis instructum. Quapropter dictum etiam est, matrimonii votum in tali homine invalidum esse, eo quod impediat maius bonum cælibatus. Momenta igitur hæc, si recte probant cælibatus voti valorem, procul dubio itidem voti alterius numquam peccandi venialiter valorem evincunt.

LVI. Argumenta hæc speciosa sunt, &, si vis metaphysici ratiocinii spectetur, satis valida. Ceterum, si ad Conciliorum, & Scripturarum canones revocentur, languida sunt, & infirma. Anathema Tridentinum in eos contorquet qui asserunt, sine speciali auxilio posse quempiam in tota vita sua omnia venialia vitare. Scriptura testatur, Deum in Angelis suis pravitatem reperire; neminemque esse mundum a sorde. Legem divinam, quæ omnia venialia prohibet, venerari, & pro viribus exequi debemus; sed minime tam sublimi legi aliam debemus addere,

dere, quæ pondus aggravet, augeatque. Quid humanæ naturæ humeri ferre valeant, solus supremus eiusdem effector novit: idcirco solus ille legem rogare potuit de singulis venialibus declinandis. Nec valet paritas de voto mortalium criminum: quia reipsa homines bene morati, communibusque divinæ gratiæ subsidiis adiuti, mortalia vitant: nullusque canon reperitur qui doceat, aliquem hominem toto tempore mortalia omnia vitare non posse; quemadmodum de venialibus docet Tridentinum. Non valet igitur paritas a mortalibus ad venialia. Demum cuilibet homini, quantumvis fragili moraliter possibilis est cælibatus; dummodo remedia quæ Scripturæ, & Patres præscribunt, velit executioni mandare. Sunt autem fuga mulierum, illecebrarum, & spectaculorum; abstinere a pravis libris, colloquiis scurrilibus, & omnibus denique occasionibus, quas christiana prudentia vitare suadet. Nec sat est declinare scopulos: adhibenda quoque adminicula sunt, ut crebræ preces, meditatio æternitatis, gehennæ, paradisi, passionis Christi Domini, ieiunia, afflictiones, abstinentiæ, vigiliæ. Hæc validiora sunt remedia ad continentiam servandam, quam matrimonium ad naturæ propagationem a Deo institutum. At servare votum numquam peccandi venialiter non est in hominis potestate; quantumvis conatus omnes suos adhiberet: vitare siquidem omnia venialia peccata pendet ex speciali divinæ gratiæ privilegio, quod nullus hominum prudenter sibi valet polliceri. Ne multa: vota omnia prudentiæ, non possibilitatis legibus dirigenda sunt. Et quamvis in metaphysica disputatione propugnari posset valor voti de vitandis venialibus, in praxi tamen nec consulenda, nec permittenda essent eiusmodi vota, peculiari afflatu divini Numinis sublato.

LVII. Vota quæ referuntur a quibusdam insignibus pietate personis emissa, ex peculiari divino instinctu fuisse contendimus. Votum sanctæ Theresiæ *efficiendi semper quidquid perfectius intelligeret*, aliquid est maius multo quam votum non peccandi venialiter. Votum etiam quod edidit piissimus P. de la Colombier, quod eius sermonibus typis editis præmissum legitur, sublimius est voto vitandi culpas veniales: adeo namque excellens est, ut, quoties illud legi, toties incredibili quodam stupore correptum me senserim, & peculiari venerationis affectu erga pium virum me pertractum expertus sim. Refert quoque Gobat votum P. Ludovici de la Puente, viginti annis ante mortem editum, *numquam peccandi venialiter deliberate*: aliaque similia vota monastica historia suppeditat. Quæ vota omnia ex speciali Spiritus sancti ductu facta fuisse fatentur omnes. Et de sancta Theresia asserit Gregorius XV. *Deo consiliante* illam votum suum edidisse.

LVIII. Quæst. XIX. *Quid dicendum de his duobus votis?* Mater innuptam filiam gravidam agnoscit. Familiam ex illius partu infamiam passuram prævidens, vo-

votum emittit donandi B. Virgini mille nummos aureos, si filia ante partum moriatur. E contrario filia vovet, nisi illi nubat a quo compressa fuit, cuiusque alterius viri nuptias se repudiaturam: quoniam matrimonii pactio cum amatore suo ante corporum commixtionem intercesserat. Resp. Hunc casum proponit P. Comitolus, docetque matris votum impium esse: quod per se notum est. Quippe votum istud mortem filiæ, & partus qui ex illa egredi deberet, pro fine immediato habet. Fuga infamiæ per se bona est; at mala evadit, si medio vitioso intendatur: quia malitia medii inficit finem, ut ex dictis constat. Quamvis ergo infamiæ periculum declinare res bona & optima sit; iniqua tamen redditur in casu posito ex pravitate medii, desiderio scilicet mortis filiæ. Votum filiæ honestum, & ratum est. Quia, si finis nubendi illi cui se se spoponderat, inspiciatur, bonus est. Si cælibatus quoque, quem promittit, amatore suo in matrimonium non ducto, consideretur, bonus itidem non ambigitur.

CAPUT VII.

De votorum distinctione, & multitudine.

I. PLura dicturi sumus de votorum distinctione, dum argumentum status religiosi in manus occurret. In præsentia pauca libabimus. Primo tribui votum solet in *absolutum*, *conditionatum*, & *pœnale*. Deinde in *solemne*, & *simplex*. Tertio in *necessarium*, & *liberum*, seu in *commune*, & *singulare*. Quarto in *reale*, *personale*, & *mixtum*. Tandem in *adfirmans*, & *negans*; in *perpetuum*, & *temporale*; in *reservatum*, & *non reservatum*; in *publicum*, & *occultum*; in *expressum*, & *tacitum*, seu in *mentale*, & *vocale*. Hæ sunt divisiones quas passim offendes penes omnes Auctores.

II. Votum *absolutum* est, dum quidquam voves ab omni conditione actum suspendente expeditum: ut si dicas, *Voveo castitatem*. *Conditionatum* appellatur cui conditio aliqua affigitur, qua interveniente, obligatio consurgit voti implendi: ut si infirmus dicat: *Voveo duo ieiunia in pane & aqua, si convaluero, si ex hoc periculo liber evasero*. *Pœnale* est, quando, ut rem promissam observes, adiicis pœnam subeundam; ut si dicas: *Voveo disciplinam usque ad sanguinis effusionem, si lusero, si illam domum laqueorum plenam ingressus fuero*. Quod votum nuncupatur conditionatum pœnale. Differt autem a puro conditionali: quia in isto non apponitur conditio ut pœna, sed ut conditio; in illo per modum pœnæ conditio adiicitur.

III. Antequam ultra progredior, pauca dicenda sunt de variis conditionibus quæ votis affigi possunt. Nam aliæ sunt conditiones generales, & necessariæ; aliæ pe-

peculiares, & liberæ. Conditiones generales, & necessariæ, quæ suapte natura præsupponuntur, votum conditionatum haudquaquam constituunt: cuiusmodi sunt, *Si vixero*, *si Deo placuerit*, *si superior non irritaverit*, *si cras orietur sol*, ut habetur in *cap.* Beata Maria XXVII. *quæst.* II. Similiter conditio quæ est de præterito, aut præsenti, non reddit votum conditionatum; sed absolutum relinquit, perinde ac si non esset apposita. Ratio est, quia conditio proprie dicta suspendit contractum ex futuro eventu; conditio autem de præterito, aut præsenti nihil suspendit; ut si dicas: *Voveo ieiunium*, *si pater meus mortuus est*, *si nunc vivit*: quia, veritate conditionis posita, obligatio voti non suspenditur, sed viget, & voventem adstringit. Sic communiter docent Auctores. Posset tamen aliquando votum appellari conditionatum respectu voventis, si cognitio eventus conditionis futura esset; atque adeo votum morti, vel vitæ patris illigatum fuisset. Sed hæc vocum dissidia sunt. Absolutum quoque votum appellant quod fit cum animo suspendendi executionem ad futurum tempus; ut si dicas: *Voveo ingressum in Religionem*, *si pater obierit*, *si vigesimum annum attigero*, *si curriculum studiorum absolvero*. Illa siquidem particula *si* eumdem prodit sensum ac *quando*. Absolute enim voves Religionem amplectendam determinato tempore. Absolutum quoque esse defendunt eiusmodi votum, *Promitto ingredi Religionem*, *si frater maior natu habuerit filios*, Salmanticenses *loc. cit. punct.* 3. *num.* 88. quia, aiunt, absolute intendis Religionem: nec præfers successionem fratris Religionis obligationi; sed illius dumtaxat executioni. Verum hæc opinio mihi falsa videtur, si spectemus vel ipsam conditionis notionem, quam promunt non modo Auctores communiter, sed ipsimet Salmanticenses. Illa enim conditio appellatur quæ actum suspendit, donec ipsa ponatur. Atqui ille qui illigat ingressum in Religionem futuræ fratris sui successioni, vere futuræ, & incertæ seu fortuitæ conditioni votum suum affigit. Cur ergo conditionatum non erit? Quare conditionatum revera esse defendunt Suarez *Lib. VI. cap.* XXII. *num.* 6. Sanchez *Lib. IV. cap.* XL. *num.* 83. Pontius *Lib. VIII. cap.* IX. *num.* 18.

IV. Obiiciunt Salmanticenses. Qui promittit se Religionem ingressurum, si frater maior natu filios habuerit, ex affectu ad Religionem votum emittit; nec præfert successionem fratris obligationi Religionis, sed illius executioni: ergo votum est absolutum. Subdunt deinde, quod, si vovens dicat: *Promitto ingredi*, *si ex infirmitate convaluero*, *si ex periculo evasero*, *si in tale peccatum lapsus fuero*: votum illud foret conditionatum. Resp. Non video cur conditionatum sit hoc posterius, absolutum vero primum: quin oppositum sentiendum existimo. Ratio namque quæ promitur, falsa apparet. Non præfert Religioni successionem fratris, qui fratris successioni ingressum in Religionem illigat? Quæro: si frater natu maior filiis careret, teneretur ne vovens Religionem ingredi? Minime gentium profe-

cto;

&to; quemadmodum non teneretur qui secundo modo voveret, si appositæ conditiones deficerent. Vere igitur præfert successionem fratris Religioni; si, deficiente successione, non intendit Religionis ingressum.

V. Celebris divisio est voti in *solemne*, & *simplex*. *Solemne* nuncupatur quod in conspectu Ecclesiæ fit, & ab eadem acceptatur. *Simplex* vero quod a privata persona quasi in occulto emittitur. An eiusmodi vota specie differant, an iure divino, vel ecclesiastico, pro rei dignitate de statu religioso omnia discussa reperies.

VI. Votum *necessarium* est illud quod omnes in baptismate emittunt, diabolo, mundique pompis renuntiantes: quod ideo necessarium dicitur, quia est de observantia evangelicæ legis ad salutem necessaria. Non est tamen votum proprie dictum, ut supra indicavimus. Votum *liberum* illud est quod quis sponte edit de re non necessaria ad salutem, ut servare castitatem; aut, si necessaria res est, & ex præcepto præscripta, libere vovens ad illam se obstringit novo vinculo voti; quod potuisset omittere.

VII. Rursus votum aliud est *commune*, aliud *particulare*. Aliqui, ut Bonacina, commune votum appellant quod a communitate, vel ab omnibus editur; particulare autem quod quisque pro arbitrio emittit. At communiter Auctores votum commune idem ac necessarium, & particulare idem ac liberum esse docent: & est vera opinio.

VIII. Votum *reale* est illud quo externa res aliqua Deo offertur, *personale* quo actio, vel omissio ad personam attinens obligatur; *mixtum*, quo utrumque promittitur, nempe & res externa, puta eleemosyna, & actio voventem afficiens, ut peregrinatio, ieiunium simul cum eleemosyna. Ita omnes. Similiter omnes asserunt, votum *adfirmativum* esse illud quo spondetur quidquam positivum faciendum, v. g. eleemosyna; *negativum*, quo aliquid negativum, ut abstinentia a carnibus, a ludo, a peccato, promittitur.

IX. Votum *perpetuum* illud est quod durat usque ad mortem voventis; uti est votum erogandi eleemosynam singulis mensibus per totam vitam: & istud dicitur *perpetuum* respectu vinculi obligationis afficientis voventem. Potest autem alio modo esse perpetuum, scilicet ex parte materiæ post mortem voventis duraturum; ut est votum ædificandi cœnobium, aut nosocomium, in quo perpetuo alantur Religiosi, vel pauperes ægrotantes. Dici etiam solet votum *perpetuum per se*, quando nimirum fuerit absolute prolatum, & perpetuitas ex natura rei intelligatur; ut dum quis vovet castitatem, Religionem &c. quia etsi nihil perpetuitatis habeatur expressum; tamen iuxta communem sensum *per se* intelligitur perpetuitas. Vocatur vero perpetuum *per accidens*, quando suapte natura hanc perpetuitatem non præfert; sed ex intentione, aut verbis voventis colligenda est; ut

ut votum ieiunandi, eleemosynam erogandi &c. *Temporaneum* dicitur quod ad certum definitum tempus durat; puta votum ieiunandi semel in hebdomada per annum unum. Omnia communissima sunt.

X. Vota *reservata* ea dicuntur in quibus Prælati immediati & inferiores facultate dispensandi carent; sed talis potestas Prælato superiori dumtaxat reservatur: *non reservata* dicuntur illa quorum relaxatio Prælatis immediatis etiam, ac inferioribus competit. Votum *expressum*, & *formale* est quod conceptis verborum formulis editur: *tacitum*, vel *virtuale*, seu *implicitum* illud est quod non verbis expressis emittitur, sed ex aliis arguitur, quando nempe peragitur aliquid cui votum affictum est; ut est castitatis votum, quod Subdiaconi Ecclesiæ catholicæ emittunt sacros ordines suscipientes. *Publicum* vocatur quod fit palam; *occultum* quod fit secreto. Hæc omnia facilia, & communia sunt penes omnes.

DIS-

DISSERTATIO II.

QUANTA SIT VOTI OBLIGATIO. DE VOTO DUBIO, INDETERMINATO, METU, VEL ERRORE EXTORTO, CONDITIONALI, ET POENALI.

GRAVES occurrunt in hac disputatione quam aggredior, difficultates excutiendæ: &, quod non leve facessit negotium, in aliquibus maioris momenti adversus plurimos novos Casuistas pugnandum erit. Stabunt tamen a nobis antiquitas, & ratio, ut confidimus: quamquam plurimæ tractandæ quæstiones non antiquæ, sed novæ sint, Patribus incognitæ; & utilior esset eorumdem ignoratio quam notitia. Ceterum, ut lector noster in promptu habeat quæstiones quæ tractari ab aliis solent, idcirco operæ pretium iudicavi easdem discutere.

CAPUT I.

Obligatio voti exponitur. Cuiusnam virtutis sit, religionis, an alterius. Detur ne materiæ parvitas; & an hæc obligatio ad alios transire valeat.

I. VEritas fidei est, votum obligationem inducere, ut vovens id quod promisit, exequatur. Id perspicue præscribitur Deut. XXIII. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fuerit, reputabitur tibi in peccatum*. Quod confirmat D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvIII. art. 3. in IV. dist. xxxvIII. quæst. 1. art. 3. quæst. 1. & quodlib. III. art. 12. *Maxime obligatur homo ad hoc quod impleat vota Deo facta: hoc enim pertinet ad fidelitatem quam homo debet Deo. Fractio autem voti est quædam infidelitatis species. Unde Salomon rationem assignat, quare sint vota reddenda: quia displicet Deo infidelis promissio*. Hæc obligatio suapte natura gravis est, eiusdemque transgressio ex genere suo peccatum mortale est: etenim inquit D. Thomas in IV. loc. cit. *Qui votum rite factum prætermittit, mortaliter peccat: quia fidem quam cum Deo iniit, frangit*. Ex sequenti quæstiuncula res clarior fiet.

II. Quæst. I. *An voti obligatio pertineat ad virtutem fidelitatis, seu religionis; an etiam ad illam virtutem ad quam attinet materia promissa?* Resp. Primo certum est obligationem voti pertinere ad virtutem religionis, seu fidelitatis: quia votum est actus religionis, quo Deo cultus latriæ exhibetur.

III. Obiicies. Fidelitas erga homines non obligat sub mortali. Ergo, si votum ad virtutem fidelitatis pertinet, non sub mortali, sed sub veniali obligabit. Respondetur, utique fidelitatem in promissionibus hominibus factis, & ab iisdem non acceptatis, non obligare sub mortali, quia hæc fidelitas sistit intra suos limites veracitatis. At fidelitas quæ in obligatione votorum elucet, est Deo per virtutem religionis consecrata; religio autem sub mortali obligat: ideo dispar est ratio.

IV. Dissidium penes Auctores est, utrum hæc voti obligatio non modo ad religionem pertineat, verum etiam ad illam ipsam virtutem ad quam spectat res voto promissa. E. g. vovisti ieiunare, & ieiunium frangis: peccas ne adversus religionem, voti obligationem frangendo, & simul adversus virtutem temperantiæ? Prima, & vera sententia negat, obligationem voti ad utramque virtutem pertinere: quoniam qui opus consilii, seu supererogationis vovet, non aliam sibi imponit obligationem quam illam quæ ex promissione Deo facta oritur. Hæc autem obligatio, tota quanta est, a virtute oritur religionis, & fidelitatis. Nec enim vovens novam sibi adiicere temperantiæ legem præter illam quæ limites præscribit cibi, & potus, intendit; quamquam ex affectu ad temperantiam, quam sibi proficuam, & Deo gratam reputat, voveat tale ieiunium. Id evidens satis est ex communi voventium sensu. Nulla igitur obligatio est in voto spectans ad aliam virtutem præter religionis, & fidelitatis obligationem.

V. Contraria sententia defendit, præfatam obligationem voti pertinere cum ad religionem, tum ad virtutem illam ad quam reducitur res promissa; ita ut frangens votum ieiunii duo peccata committat, alterum contra religionem, alterum contra virtutem temperantiæ. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 4. *§. num.* 102. pro hac opinione citant Valentiam 2. 2. *disp.* VI. *quæst.* VI. *punct.* 3. *quæst.* I. *concl.* 3. Sayrum *Lib. VI. cap.* VI. *num.* 8. Sanchez *Lib. IV. cap.* XI. *num.* 6. Bonacina *disp.* IV. *punct.* 5. *§.* 4. *num.* XI. At revera Sanchez, & Bonacina absolute hanc opinionem non docent; sed solum contendunt quod, quando vovens intenderet se obligare ex peculiari rectitudine illius virtutis ad quam voti materia spectat, in hac hyhpotesi vovens duo peccata admitteret; secus, quando absolute voveret sine hac expressa intentione, & sine peculiari affectu ad præfatam materiam. Et certe, si vovens expresse intenderet hanc duplicem obligationem sibi imponere, duo peccata committeret votum frangendo, unum contra votum, alterum contra virtutem, cuius obligationem sibi servandam assumpsit ex debito. Nec video cur Salmanticenses ne-

negent, posse voventem sibi actum temperantiæ sub gravi culpa contra talem virtutem servandum imponere; ita ut actum illum omittens & contra votum, & contra eamdem virtutem peccet. Sicut enim ad aliquod opus supererogationis exequendum potest homo per votum sub gravi culpa se obligare; ita potest sub gravi culpa se se obligare ad exercendum actum aliquem temperantiæ. Neque hoc est pervertere rerum naturas. Rerum naturæ subiiciuntur in genere moris humanæ deliberationi in iis in quibus non apparet aliqua repugnantia; quemadmodum hic nulla prorsus apparet. Nonne siquidem datur præceptum ieiunii obligans sub mortali? Cur nequit Christianus tale ieiunii præceptum sibi ipsi imponere sponte sua, & libera voluntate? Atque in hypothesi qua aliquis expresse talem subiret gravem obligationem, & huic obligationi votum adiiceret, nemo certe negaverit eum in casu transgressionis duplex flagitium perpetraturum, saltem ex conscientia erronea. Verum, hoc verbali dissidio misso,

VI. Prima sententia vera est, illamque defendunt Caietanus 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 5. *dub. ult.* Suarez *Lib.V. cap.* iii. *num.* 3. Castropalaus *disp.* 1. *punct.* ii. *num.* 8. Trullench. *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 12. *num.* 23. Immo hanc eamdem sententiam tuentur Sanchez, & Bonacina, quoties vovens expresse non intendat assumere duplicem obligationem.

VII. Obiicies pro citata contraria opinione. Votum lex privata quædam est; & vovens legislator sui iuris est. Sed legislator præcipiens actum alicuius virtutis, puta temperantiæ, obligat præcepto illius virtutis. Ergo idem de voto. Nonne violans ieiunii votum simul infidelis est, & intemperans, sicuti & castitatis voti transgressor? Idque confirmatur. Nonne transgressor voti astringitur in confessione voti materiam manifestare? Hoc communiter docent Theologi. Porro, si solius infidelitatis peccatum adversus religionem in transgressione contingeret, satis esset dicere in confessione: *Peccavi contra votum in materia gravi:* quin opus foret materiam voti explicare. Resp. Votum est lex privata, qua vovens sibi onus imponit aliquid efficiendi. Quare id quod primo & per se vovens spectat, est obligare seipsum ad offerendum medio voto cultum Deo, exequendo hanc vel illam actionem, quam iam supponit honestam voti materiam. At lex imponit necessitatem in materia quam præscribit, seu reddit materiam necessariam, eamque in suo virtutis orbe, ut ita dicam, & sphæra relinquit, & media tali materiei honestate homines subditos virtuosos efficere contendit. Limites temperantiæ ab ipsa natura præscripti sunt. Lex quæ vult homines virtute temperantiæ præditos, constituit necessitatem temperantiæ: & hoc est quod lex per se spectat. Ceterum qui ieiunii votum Deo dicat, suapte natura, & per se non respicit, seu non intendit addere necessitatem honestati materiæ subiiciendæ voto; sed supposita honestate illius materiæ, eam assumit tamquam instrumentum, quo Deo cultum exhibeat: &

& hoc est quod votum per se spectat. Si concedatur quod violans ieiunium simul etiam temperantiam violet, non infertur peccare contra virtutem temperantiæ letaliter, sed solum venialiter; quemadmodum peccaret qui obstrictus voto non esset. Ceterum mihi haud displicet sententia P. Suarez *Lib. V. cap.* III. *num.* 12. & Castropalai *punct.* 11. *num.* 9. qui docent, posse quempiam votum ieiunii transgredi, quin limites transiliat temperantiæ. Ad ultimum multi Auctores respondent, non teneri ad manifestandam materiam voto subiectam; sed satis esse manifestare transgressionem voti in materia gravi: de quo lege Sanchez *Lib. IV. cap.* XI. *num.* 24. Nos vero dicimus, necessariam esse confessionem circumstantiarum quæ peccatum aggravant, ut suo loco ostendemus, saltem ut minister prudens iudicium necessitatis medicinæ applicandæ efformare valeat.

VIII. Quæst. II. *Maioris ne meriti sit opus aliquod voti lege sibi exequendum sumere, an sine voto?* Resp. Adfirmanter respondet Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 6. *&* *III. contr. Gent. cap.* CXXXVIII. *& alibi*. Plures promit rationes, quarum tres hic indicabo. I. Actus sublimioris virtutis laudabilior, atque excellentior est. Opus quod vi voti fit, a virtute religionis proficiscitur. Ergo, si cetera paria sint, maioris meriti est. II. Qui opus ex voto peragit, maius munus Deo offert quam qui sine voto idem opus efficit ad Dei gloriam: qui enim votum sibi imponit, Deo libertatem suam dicat, atque arctiore vinculo Deo se astringit. Quam rationem sensibilem reddit hac similitudine. Qui arborem simul cum fructibus donat, plus donat quam qui solos fructus tribueret. Pariter qui voto libertatem suam, simulque opus Deo consecrat, Deo plus offert quam qui solos plantæ, libertatis scilicet, fructus daret. Hinc est quod qui facit opus ex voto, duo implet consilia, alterum operis, alterum voti, quod etiam sub consilio cadit. III. Opus voti lege factum proficiscitur ex voluntate magis firmata in bono. Ergo opus illud maiore fruitur bonitate: firmitas namque maior in bono magis cælestis felicitatis perpetuæ firmitudini accedit.

IX. Si ergo voti naturam, & meritum, si utilitatem quam ex voto capimus, serio consideremus; necessario debemus inferre id quod *loc. cit. ex* 2. 2. *art.* 5. docet Angelicus, nempe expediens admodum esse vota Deo dicare: quia maxime expedit nobis operari ex voluntate in bono firmata, & excellentiora munera Deo offerre. Nonnullas sibi opponit difficultates ipsemet Angelicus.

X. Obiicies. Non expedit frequenter iurare: ergo neque frequenter vovere. Ideo enim frequens iuratio vetita est, quia secum profanationem divini nominis defert, & periculum periurii; sed idem in voto periculum timendum est: ergo &c. Resp. Discrimen assignat ipse D. Thomas *quæst.* LXXXIX. *art.* 5. Iuramentum instar medicinæ sumitur, quo humanæ fragilitati subsidium feratur: nec iuramentum suapte natura, & necessitate seclusa, bonum est: divini namque nominis usur-

usurpatio sola necessitate fit licita. Contra, votum genere suo bonum est, & eo melius, quo magis liberum a quacumque necessitate. Quapropter non est expectanda quæpiam necessitas, ut eiusdem fiat usus; sed absolute, & quaque indigentia seclusa, Deo offerri valet. Dum iuramento utimur, Dei nomine, seu maiestate, & reverentia utimur. Dum vovemus, non Deo utimur, sed Deo cultum, & reverentiam exhibemus. Et quamquam etiam in iuramento cultus Dei emicet; nihilominus tunc solum Deus honoratur, cum urgente necessitate illius nomen assumitur ad veritatis confirmationem. Quare sine hac necessitate non colitur, sed profanatur divina maiestas.

XI. Ad id quod additur de violationis periculo, respondet idem Angelicus *quæst.* LXXXVIII. *art.* 4. *ad* 2. divinitus more suo. Duplex nempe periculum distinguit: unum quod ex natura ipsius facti, alterum quod ex culpa hominis oritur. Exemplum primi est. Si pons sit ruinosus, transitus vitandus est: quia ex tali ponte periculum imminet. Exemplum vero secundi est, si pons solidus sit, ac firmus, & homo per illius extrema latera transire velit: quia tunc periculum non ex ponte, sed ex ipso homine proficiscitur. Votum igitur super firmo voluntatis proposito colendi Deum fundatur; quin firmat in bono voluntatem ipsam. Totum autem periculum violationis non ex voto, sed ex hominis culpa procedit. Sermo est enim de voto prudenti, quod homo divino fretus auxilio emittit, quodve servaturum se confidit, gratia Dei opitulante. Non quodvis ergo periculum fortuitum retrahere nos debet ab opere; alioquin numquam ingredi cymbam, vel navim, numquam equum ascendere deberemus.

XII. Quæst. III. *An parvitas materiæ in voto detur?* Resp. Voti obligationem suapte natura gravem esse, & sub mortali, iam dictum est. Illius transgressionem levem fieri posse ex imperfecta deliberatione, ex animi subreptione, nemo est qui inficietur. Ex hoc enim capite lex quæque leviter violari potest. Difficultas in hoc vertitur, fieri ne possit levis eiusmodi transgressio voti ex ipsius materiei parvitate; quemadmodum furtum ex levi ablatione rei alienæ leve crimen evadit. Materiæ parvitas, aut gravitas non sumitur semper ex ipsa re quæ promittitur, sed etiam ex ipsis circumstantiis, potissimum ex fine. Nam sæpe materia potest esse levis in se ipsa, & gravis ratione finis; ut in libro de legibus dicetur.

XIII. Quæ communia sunt præmitto. Si materia parva tota & integra voti materies non sit, sed partialis; puta, vovisti recitare Rosarium integrum, & omittis unam decadem; tunc transgressio levis est ratione parvitatis materiæ, quæ comparata ad totum levis in communi existimatione reputatur. Non est autem audiendus P. Claudius La Croix, qui *Lib. III. part.* 1. *num.* 148. nimis laxe contendit, integrum Rosarium omittere levem esse materiam; quamvis postea adfir-

met peccaturum mortaliter eum pœnitentem qui totum Rosarium omitteret in satisfactionem a Confessario impositum. Cuius rei disparem hoc pacto rationem assignat: quia recitatio Rosarii a Confessario taxata, imponitur per modum pœnæ: & cum valde pœnosum sit recitare totum Rosarium, ideo materia gravis reputatur. Per votum vero exhibetur cultus Deo, qui non videtur esse notabilis in recitatione Rosarii. Eadem recitatio, ut a ministro sacro imposita, est gravis, quia pœnalis; ut vero sanctificata per votum, evadit levis? Lepida sane hæc ratiocinandi methodus, quæ passim in Casuistis quibusdam occurrit. Immo recitatio per votum consecrata gravior, & sublimior evadit: quoniam a nobiliori virtute elicitur. Laudat La Croix pro se Tamburinum *Lib. I. Decal. cap.* 1. *§.* 3. *num.* 21. Sed Tamburinus oppositum aperte docet ibi. En illius verba. „ Vovisti coronam B. „ Virginis sex decennariis constantem: duo decennaria comparatione dictæ coro- „ næ cum sint tertia pars, videntur non modica materia: at quia ad finem in- „ tentum, idest ad cultum Virginis, id modice nocet, si cetera quatuor decenna- „ ria recitentur, *veniale erit duo tantum omittere.* " La Croix præter Tamburinum laudat etiam Sporer, discipulum Tamburini. Sed Sporer de more Tamburini doctrinam transcribit, ut videre est *tract.* 1. *cap.* v. *§.* 4. *num.* 30. Hinc collige necessitatem legendi Auctores in fonte. Difficultas ergo est de materia integra voti.

XIV. Quæst. IV. *An transgressio voti sit mortalis, quando tota illius materia, licet absolute parva, omittitur?* Resp. Sententiam adfirmantem docet Caietanus 2. 2. *quæst.* lxxxix. *art.* 7. *dub.* 1. Armilla *verb.* Iur. *num.* 12. Tabiena *verb.* Iurare *quæst.* x. Toledus *Lib. IV. cap.* xvii. tutiorem eam appellat Corduba *quæst.* clxxxviii. Ratio est, quia transgressio voti suapte natura gravis est. Quare, cum deliberato animo violatur, integram promissam materiam omittendo, est completa transgressio; atque adeo mortalis. Hæc ratio non multum urget: quia plura sunt præcepta iuris naturalis, & divini, quæ suapte natura obligant sub mortali; & tamen transgressio deliberata, & completa in levi materia, puta in furto unius oboli, venialis est. Aliam rationem produnt sumptam a paritate iuramenti promissorii, cuius violatio etiam in materia levi gravis est, & numquam levis. Verum neque hæc ratio omnino convincit. Primo quia alia est voti, alia iuramenti natura; cum iuramentum in invocatione divini nominis ad confirmationem veritatis situm sit. Porro gravis iniuria Deo irrogatur, quoties in confirmationem falsitatis invocatur. Secundo quia circa iuramenta habetur principium certum, & firmum in periurio assertorio, quod in omnium sententia grave peccatum est, sic Ecclesia ipsa definiente adversus mollioris doctrinæ patronos. Ex quo principio valide, ut mihi videtur, arguitur ad evincendum, periurium quoque promissorium mortale semper esse, ut nos infra probabimus. Simile autem stabile fundamentum in voto non habemus. Quare sententia quæ defendit, quodlibet periurium, sive assertorium,

sive

five promissorium, esse peccatum mortale, mihi probabilior, & vera est; hæc vero de voto ambigua.

XV. Contraria sententia communior est, quam defendunt Sotus *Lib. VII. quæst.* II. *art.* I. Navarrus *Sum. lat. cap.* XII. Henriquez *Lib. V. cap.* XX. *num.* 4. Aragon. 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 3. *dub.* I. Azorius *Lib. XI. cap.* XV. *quæst.* IV. Ioannes a S. Thoma 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 8. *concl.* I. Trullench. *Lib. II. cap.* II. *dub.* 22. *num.* 5. Suarez *Lib. V. cap.* IV. *num.* 9. Sanchez *Lib. IV. cap.* XII. *num.* 5. Bonacina *disp.* IV. *punct.* 5. §. 4. *num.* 3. Palaus *tract.* XV. *disp.* I. *punct.* II. *num.* 6. Sporer *tract.* III. *in II. Decal. cap.* II. *sec.* 3. *num.* 82. La Croix *Lib. III. part.* I. *num.* 448. Marin. *tract.* IX. *disp.* III. *sect.* III. *num.* 10. Diana *coordinatus Tom. VIII. tract.* IV. *resol.* 10. Ledesma *Tom. II. tract.* X. *cap.* III. *dub.* I. Antoine *tract. de vir. cap.* III. *quæst.* IV. VVigandt *tract.* X. *exam.* 3. *num.* 3. ubi sustinet periurium promissorium grave esse, & discrimen assignat eius a voto, Paulus a Lugduno *tract.* IV. *differ.* II. *art.* 2. *quær.* 3. Felix Potestas *Tom. I. par.* II. *num.* 1820. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *num.* 113. aliique plures. Ratio istius sententiæ obvia est. Votum, ut sæpius dictum est, lex est privata, quæ ad omnium aliarum legum similitudinem obligat iuxta gravitatem materiæ; aliæ autem leges in materia levi leviter tantum obligant: idem ergo de voto dicendum est. Et hoc confirmatur ex paritate materiæ partialis, cuius omissio levis est, quia levem irrogat irreverentiam Deo. Ergo, cum tota voti materia levis sit, omissio pariter illius levis erit.

XVI. Hæc secunda sententia mihi tum ob rationem, tum ob auctoritatem vera videtur, si absolute accipiatur. Id solum addere liceat, hoc vix in praxi locum habere. Quoniam communiter homines, dum votum edunt, quidquam in communi existimatione grave Deo offerunt tum ob finem, tum ob ipsius voti dignitatem. Quis enim prudens serio, & deliberato animo votum ederet recitandi unicum *Pater*, *& Ave*, aut *terram bis osculandi*, aut quid simile? Certe homines communiter materiam gravem voto dignam Deo spondent. Si enim quempiam puderet vel ipsis hominibus in aliqua dignitate constitutis levissima offerre munuscula, nisi necessitas, aut paupertas in aliquo casu ad id urgeret; quanto magis homines pudeat oportet talia Deo vota nuncupare quorum materia adeo parva sit, ut omissio, sive voti violatio, levis possit existimari? Quod confirmari valet insuper ex communi principio legis, quæ suapte natura graviter obligat. Quemadmodum enim nullus legislator legem aliquam condit in sola levi materia; sic nullus vovens, prudenter & communiter loquendo, votum edit cuius materia sit undequaque levis. Quare in praxi vix occurret casus in quo quis absque gravi culpa voti alicuius observantiam omittat. Quandoquidem, quamvis materia voti levis appareat, ratione tamen finis intenti a vovente gravis erit semper. V. g. vovisti recitare unum *Pater*, *& Ave* quotidie ad sedandam gra-

vissi-

vissimam tentationem, quia devotionem hanc expertus es ceu medium efficax, ne tentationi succumbas. Tunc ratione istius finis, si quotidie omitteres præfatæ precis recitationem, a culpa gravi non auderem te eximere: quod forte nec citati Auctores negarent, eo quod talis materia ob finis circumstantiam gravis evadit. Simile quippiam habetur in omnibus votis quorum materia absolute inspecta levis apparet. Omnis enim qui prudenter vovet, id præstat aliquo gravi rationis momento ductus: & consequenter res promissa, sin in se, in fine saltem gravis erit. Admissa autem hypothesi, quod voti materia esset undequaque levis; tunc concederem etiam transgressionem voti levem futuram. Sed hoc vix umquam in praxi occurrere sustineo: quod ideo repeto, ut minister pœnitentiæ cautus sit, & providus, seduloque perpendat non tantum levitatem materiæ, sed finis potissimum gravitatem.

XVII. Quæst. V. *An vovens possit graviter se obligare in materia levi, aut leviter in materia gravi?* Resp. Ad primam quod attinet partem, quando materia omni ex parte levis est, communis opinio asserit, non posse voventem, etiamsi vellet, sese obligare sub culpa gravi. Quoniam nec legislator ullus potest in materia omnino levi sub gravi culpa subditos obligare: quia eiusmodi voluntas iniqua esset, & contra naturæ ordinem, ut communiter Theologi docent. Ergo nec vovens, privatus utique sui legislator, id præstare valebit. Et hæc, inquam, sententia communissima est. Sotus *Lib. VII. quæst.* 11. *art.* 1. Petrus Ledesma *Tom. II. tract.* x. *cap.* III. *dub.* 2. Sanchez *Lib. I. de matr. disp.* IX. *num.* 6. Diana *coord. Tom. VIII. resol.* 12. Vasquez 1. 2. *Tom. II. disp.* CLVIII. *cap.* IV. *num.* 34. Raphael de la Torre *quæst.* LXXXVIII. *art.* 5. *disp.* VI. *num.* 8. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* IV. *§.* 3. *num.* 36. Ioannes a S. Thoma 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *disp.* XXIX. *art.* 8. Marin. *tract.* IX. *disp.* III. *sect.* 3. *num.* III. Leander *tract.* II. *disp.* III. *quæst.* IX. & alii communiter.

XVIII. De secunda quæsiti parte dissident acriter Auctores, & in duas extremas abeunt sententias. Quarum prima docet, in materia suapte natura gravi non posse voventem leviter se obligare. Quandoquidem, licet quisque possit vovere, aut non vovere, in positione tamen quod votum edere velit, obligationis limitatio non remanet amplius in illius potestate. Obligatio naturam voti consequitur veluti eiusdem proprietas. Ergo qui vult votum, velle debet illam obligationem quæ est propria voti. Sed obligatio propria voti in materia gravi gravis est. Ergo qui vult votum in materia gravi, debet graviter se obligare. Confirmatur. Qui vult votum, vult eadem voluntate obligationem quæ votum consequitur. Ergo qui vult votum in materia gravi, vult gravem obligationem. Deinde probatur a simili ex iuramento. Est quidem in potestate hominis iurare, vel non iurare. At posito quod velit quis iurare, non est in potestate iurantis velle

velle se obligare ad confirmandam veritatem medio iuramento solum sub veniali; sed tenetur intentionem, & voluntatem suam naturæ iuramenti aptare. Idem ergo de voto dicendum est. Tandem, si in voventis animo positum esset voti obligationem limitare, posset qui Religionem profitetur, sub veniali se votis illis obligare; posset qui sacris ordinibus initiatur, sub levi culpa castitatis voto se astringere; posset qui matrimonium contrahit, ad reddendum debitum levem sibi imponere obligationem: quæ omnia falsa sunt. Hanc sententiam docent Sotus *de iust. Lib. VII. quæst.* II. *art.* I. *in fin. cor.* Corduba *quæst.* clxxxviii. *punct.* I. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 5. *disp.* vi. *num.* 4. Montesinos I. 2. *de leg. disp.* xxiii. *quæst.* ix. *num.* 159. Pontius. *Lib. XII. de sponſ. cap.* II. *num.* 12. Martinez de Prado *Tom. II. cap.* xxxi. *quæst.* iv. *§.* 2. *num.* 8. Vasquez I. 2. *disp.* clviii. VVigandt *tract.* x. *exam.* 3. *num.* 32. *res.* 4.

XIX. Secunda sententia sustinet, posse voventem pro arbitrio in materia gravi sub culpa levi se obstringere. Probant primo D. Thomæ auctoritate, qui ait 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 10. *Ille qui vovet, statuit sibi legem*. Sed lex, quantumvis in gravi materia præcipiat aliquid, potest ex intentione legislatoris leviter solum obligare. Idem ergo & de voto dicendum. Quod insuper ex eodem D. Thoma confirmatur. Siquidem *loc. cit. art.* 3. *ad* 3. inquit: *Obligatio voti ex propria voluntate, & intentione causatur. Unde dicitur Deuter.* xxiii. *&c.... Et ideo si in intentione, & voluntate voventis est obligare se ad statim solvendum, tenetur statim solvere*. Ergo ex intentione voventis metienda est gravitas obligationis. Postremo ita arguunt. Vel est possibile vovere in tali materia obligando se solum sub veniali; vel non. Si primum; ergo, quando expresse vovens velit sub veniali se obligare, reipsa obligatio erit sub veniali. Si secundum; non erit verum votum, & sic vovens nullo modo manebit obligatus. Hanc sententiam defendunt Suarez *Lib. IV. cap.* iv. *num.* 5. Molina *de iustit. disp.* cclxii. *num.* 8. *&* 12. Castropalaus *tract.* xv. *disp.* I. *punct.* II. *num.* 4. Filliucius *tract.* xxvi. *cap.* iii. *num.* 80. Diana *III. Par. tract.* vi. *resol.* 91. Bonacina *disp.* iv. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 7. Trullench *Lib. II. cap.* ii. *dub.* 12. Sanchez *Lib. IV. cap.* I. *num.* 27. *&* 30. Bassæus *verb.* Votum 3. *num.* 4. Leander *tract.* II. *disp.* iii. *quæst.* viii. Salmanticenses *tract.* xvii. *cap.* I. *punct.* 4. & alii non pauci.

XX. Prior sententia probabilior est: illius etenim argumenta valida sunt. Rationes vero secundæ opinionis infirmæ sunt, & sophismatis laborant. Ad duo siquidem capita reducuntur, seu potius ad unum, nempe ad voluntatem humanam, quæ potest vovere, & non vovere. Distinguendum itaque est, sicuti distinguunt Auctores prioris sententiæ. Potest homo vovere, & potest non vovere. At, positione facta quod revera voveat, in illius facultate minime est obligationis quantitatem minuere, & pro libito coarctare. Potest homo accedere, vel

non

non accedere ad ignem. At, accessu posito, calefactio necessario sequitur. Nec est quod opponas, ignem natura sua calefacere, etiam renuente voluntate; votum autem non obligare nisi ex voluntatis consensu, cum voti obligatio tota pendeat a libertate voventis. D. Thomas, & omnes Theologi concedunt, votum pendere a voluntate, & ab intentione voventis, qui potest aut non vovere, aut vovere pro tempore futuro, & non præsenti. At posito quod pro tempore præsenti se obligaverit, non potest, inquit Angelicus, differre solutionem pro tempore futuro. Hoc, & non amplius dicit Angelicus. Quod votum lex privata sit, solum infert quod possit vovens illam sibi imponere, vel non imponere; minime vero quod valeat naturam obligationis pervertere. Qua ratione prioris sententiæ Auctores negant communiter, legislatorem posse in materia gravi leviter obligare. Et quamquam eorum aliqui id concedant, ut VVigandt, Gonetus, & alii de legislatore; tamen negant de vovente: atque discrimen assignant: quia votum fit Deo, ut superiori, qui novum ius acquirit in voventem iuxta naturam promissionis: quare sine Dei voluntate nequit obligatio relaxari: lex vero respicit subditum, quem legislator pro nutu arctius, vel mitius ligare valet. Insuper obligatio voti proxime iuris divini est; legis vero humanæ obligatio non nisi remote ad ius pertinet divinum.

XXI. Ut omnis auferatur fallacia, animadvertas oportet, Theologos asserentes votum esse legem privatam, non hoc in sensu id asserere, quod homo privatus instituat legem voti; sed quia homo vovens libere suscipit talem legem. Lex voti in ipsa Scriptura instituta est. Sed Deus ad illam fideles non obligat; eam tantum consulit. Verum si homo semel amplecti velit hoc consilium vovendi, nequit ullo pacto naturam pervertere istius legis divinæ. Porro natura istius legis est ut in materia gravi, sicuti omnes aliæ leges divinæ, graviter obliget. Aliis divinis legibus necessario homo subiicitur. A voti lege liber est. Sed si semel hanc legem observandam libere sibi sumit, naturam illius obligationis mutare nequit. Aliud est legem novam condere; aliud est legem iam factam sibi servandam libere imponere. Etiam admisso quod legislator legem novam statuens valeret pro arbitrio obligationis gravitatem temperare; non inde tamen infertur, idem præstare posse etiam illum qui factam legem sibi solum servandam imponit. In voto igitur duplicem distingue obligationem: alteram *facti humani*, alteram *iuris divini*. Prima pendet a voluntate hominis, secus altera. Obligatio quæ est iuris divini, pendet a voluntate humana *præsuppositive*: quia scilicet supponit voluntatem humanam libere amplecti velle votum. Verum, hac positione facta, nullo modo obligatio iuris divini, quæ naturam voti necessario consequitur, pendet a voluntate humana: quæ, si potest respuere votum, nequit tamen voti necessariam proprietatem minue-

nuere, & pro arbitrio sibi attemperare; quod exemplis permultis posset fieri compertum.

XXII. Confirmatur. Nequit vovens in materia levi se graviter obligare, ut fatentur omnes secundæ opinionis Auctores. Cur? Quia, inquiunt, nequit vovens rerum naturas permutare: quia rationalis debet esse voventis promissio: stultam namque promissionem Deus respuit, & execratur. Irrationabilis autem, & iniqua esset, si in materia quæ suapte natura levis est, imponeret gravem obligationem. Non pendet ergo a voluntate voventis obligationis incrementum: pendebit autem illius diminutio? Cur nequit in materia levi obligationem augere; potest vero in materia gravi eamdem minuere? Cur in materia levi iniqua esset augendi voluntas; iusta vero in gravi materia diminuendi potestas? Quodnam, amabo, rationis discrimen? Verba reponi possunt, sed solutio nulla. Quia, si in materia levi vovens tenetur se se ad rerum naturas conformare, illisque suam attemperare voluntatem; eodem omnino, & quasi potiori iure idipsum præstare tenebitur in materia gravi.

XXIII. Dilemma quod Salmanticenses opponunt, nullius est momenti. Dicimus namque, possibile non esse hominem votum edere sub culpa levi in materia gravi. Si ita res habet, inquiunt, non erit verum votum; & sic nullo modo manebit obligatus vovens. Quod si ita est, iam caussa cadunt: quoniam reipsa dicimus non posse reperiri votum in materia gravi cum obligatione levi. Isthuc spectat disputationis status. Si ergo ipsi concedunt sic voventem in materia gravi cum animo se leviter obligandi, non edere verum votum, iam colligitur, nullum verum votum reperiri in materia gravi cum sola obligatione levi. Ceterum nos dicimus hominem qui deliberato animo emittit votum, qui vere vovere intendit, & reipsa vovet, votum verissimum elicere, licet habeat voluntatem non se obligandi nisi sub culpa veniali. Cur hoc? Quia prima voluntas eliciendi votum, seu quæ reipsa votum parit, efficax est. Hæc efficacitas effectu proditur, manifestatur, conspicitur. Posterior voluntas velleitas est inefficax, quæ cum impedire nequeat prioris voluntatis partum potissimum, nempe votum, neque impedire valet proprietates necessarias eiusdem voti naturam consequentes. Qui enim impedire nequit esse, neque impedire potest id quod necessario esse illud consequitur. Hæc omnia clara sunt.

XXIV. Responsio quam exhibent ad paritatem de iuramento, deque aliis votis, & contractibus, satis solida non videtur. Dicunt, quemque liberum esse ad sacros ordines suscipiendos, ad contrahendum matrimonium: at, posita voluntate qua velit ordinibus initiari, uxorem ducere, liber amplius homo non est, ut possit pro ingenio obligationem limitare. Quoniam, inquiunt, pro homine initiando sacris ordinibus, vel profitentem Religionem, adest lex ecclesiastica: ceteri

teri contractus, ut sponsalia, matrimonium &c. sunt utrimque onerosi. Hæc omnia gratis dicuntur, & ne id negetur quod penes omnes certum est. Nam lex ecclesiastica præcipit omnibus initiandis emissionem voti. De voti obligatione nil omnino præscribit: eo ipso enim quod votum præcipit, remanet vovens obstrictus ad edendum votum cum omnibus conditionibus consequentibus votum ipsum. Pariter eo ipso quod privatus libere subeat, sibique imponat voti legem, liber deinceps numquam est ad limitandam obligationem. Quod autem Deus qui votum acceptat, nequeat se voventi obligare: perperam opponitur ad inferendum, liberum esse voventem in limitanda obligatione voti, quod Deo nuncupat; cum limitare nequeat obligationem naturalem contractus quem cum homine init. Responsio quoque ad paritatem iuramenti nulla est: quoniam, sicuti pendet a voluntate votum, ita & iuramentum, quatenus potest homo iurare, & non iurare. At posita voluntate iurandi, nequit limitare obligationem iuramenti propriam, sicut nequit coarctare obligationem voti. Quod iuramentum a voto in pluribus aliis differat, sponte concedimus; & indicavimus supra, iuramentum non excipere parvitatem materiæ, etiamsi hæc in voto admitteretur. Ceterum quantum ad obligationem quæ in materia gravi utriusque naturas, notionesque consequitur, eiusdem omnino sunt rationis.

XXV. Quæst. VI. *An votum vitandi peccatum veniale obliget sub mortali?* Resp. Quamvis, admissa absoluta positione voti in materia undequaque levi, v. g. recitandi unum *Pater*, illius transgressio levis sit; attamen, quia vix umquam prudentes homines votum emittunt, nisi ob aliquem gravem finem; idcirco, si quis eliceret votum vitandi aliquod peccatum veniale, puta mendacium officiosum, vel iocosum, vel quid simile, dubio procul ob gravem aliquem finem illud eliceret. Et ideo respondeo, votum præfatum sub mortali obligaturum: quod fatentur & ipsi Salmanticenses *loc. cit. num.* 155. quando vovens per peccatum veniale subiectum voto impediretur a maiori perfectione; quamvis dicant cum Trullencho, & Sanchez, aliisque, quod tale votum absolute spectatum obligat sub culpa veniali, si sit de vitanda culpa veniali; sub mortali vero, si sit de fugiendo mortali: quia forte dicent, resolvendos esse casus iuxta rerum naturas absolute consideratas. Nos vero contra asserimus, casus practicos resolvendos esse inspectis circumstantiis, atque secundum quod communiter eveniunt in praxi. Et quia vix est qui voto se obstringat ad vitandum peccatum veniale, nisi ob aliquam circumstantiam gravem; alioquin imprudens esset votum: propterea respondendo iuxta id quod communiter occurrit, dicimus, præfatum votum obligare sub mortali. Vide quæ dicta sunt *num.* 12. *quæst.* 3.

XXVI. Quæst. VII. *An qui violat plura vota in materia levi eodem die, peccet mortaliter?* Resp. Ex iis quæ a nobis dicta iam sunt, responsio adfirmans patet.

tet. Verum præscindendo etiam a nostra peculiari opinione, dico absolute hunc peccare mortaliter. Et hoc docent Sanchez *Lib. I. Sum. cap.* IV. *num.* 16. Diana *coord. Tom. VI. tract.* IV. *resol.* 11. Bonacina *dis.* III. *quæst.* III. *punct.* 6. *num.* 29. Dominicus Viva *quæst.* VIII. *art.* 2. *num.* 6. & plures alii. Quandoquidem obligatio votorum eiusdem rationis est, licet vota numero diversa sint. Porro, quamquam quodlibet votum rem levem Deo spondeat, omnia tamen vota illa simul accepta materiam gravem, ut supponimus, constituunt. Ergo, cum omnia, ut votis subiecta, ad eamdem religionis virtutem pertineant, graviter eamdem violant religionis virtutem. Hac ratione qui homini pluribus promissionibus gravem quantitatem pecuniæ sponderet, letaliter delinqueret, si notabilem pecuniæ promissæ quantitatem sibi retineret; vel si plura obsequia diversis vicibus promissa reddere recusaret: eo quod omnes promissiones, licet numero diversæ, pertinent ad eamdem iustitiæ virtutem.

XXVII. Contrariam sententiam probabilem reputat Diana *loc. cit.* quia, quando plura vota eduntur, quodlibet votum quoddam totum est, quod cum aliis votis non unitur; neque omnia conveniunt in aliquo, ut possint unum totum efficere, & consequenter unicam conflare culpam. Disparata ergo sunt vota: ergo disparatæ pariter culpæ erunt. Respondetur, vanas esse eiusmodi argutationes: quia defraudatio plurium obsequiorum quæ vovens Deo suis votis spoponderat, iuxta prudentum existimationem est quid grave; cum reipsa gravem cultum ex illis variis promissionibus resultantem Deo surripiat. Quare illa vota omnia conveniunt in cultu Deo exhibendo. Ergo transgressio talium votorum Deum privabit cultu gravi, pluribus votis illi promisso. Erit igitur gravis culpa.

XXVIII. P. La Croix *Lib. III. par.* 1. *num.* 449. & P. Marin. *tract.* IX. *dis.* III. *sec.* 3. *num.* 115. dicunt nostram sententiam non esse universaliter veram; alioquin peccaret Beneficiatus mortaliter, qui quotidie quidquam leve omitteret in Missa, parum de horis, parum de aliis precibus ex debito recitandis, quæ omnia parva unam gravem materiam efficerent: quod nemo certe dixerit. Id confirmant alio absurdo. Si plures materiæ leves, ex quo in eadem virtute religionis uniuntur, constituerent unam gravem materiam; eadem ratione plures materiæ graves, eidem virtuti subiectæ, constituerent unam tantum culpam graviorem. Et sic Beneficiatus omittens Missam, & horas, unam tantum graviorem culpam perpetrabit. Addit La Croix, huic sententiæ non acquiescere Oviedum. Sed hic distinctione utitur. Si vota facta sunt ex diversis motivis, v. g. unum ad honorem passionis Christi, alterum ad honorem B. Virginis, tertium pro defunctis, quamvis materiæ sint eiusdem rationis, puta omnes sint precationes; docet materias minime uniri; sed plura venialia tantum committi, si omnes dictæ obligationes eadem die omittantur: quoniam finium di-

distinctio votorum infert distinctionem. Contra autem, si ob eumdem finem facta fuerint vota, etiamsi materiæ diversæ essent rationis. V. g. si in proximo naufragio constitutus voveret quotidianam Rosarii recitationem, deinde voveret eleemosynam certam faciendam; tunc ait, has materias uniri, & omittentem implere omnia eiusmodi vota, mortaliter peccare asserit. Secus autem, addit, si quis pro eodem die voveret Missam audire, orare Rosarium, dare eleemosynam, licet hæc omnia voveret ex affectu ad cultum divinum; non ideo ait materias illas uniri, neque ex levibus partibus omissis conflari unam gravem: quia motivum illud generale & mediatum religionis aptum non est ad eiusmodi obligationes uniendas. Hanc Oviedi opinionem probabiliorem reputat La Croix. P. Ferdinandus de Castropalao, eodem La Croix referente, veram iudicat hanc descriptam opinionem; etiamsi omnes istæ materiæ, separatim leves, unico actu, seu voto promissæ forent: quia talis actus propter materias diversæ rationis esset virtualiter multiplex. Materias autem diversæ rationis eas intelligit quæ, quamvis ad eamdem virtutem religionis pertineant, diversis tamen legibus præcipiuntur, ut Missæ, & horæ canonicæ.

XXIX. Recentiorum quorumdam Casuistarum arbitrariæ, & sæpe inutiles speculationes nos aliquando cogunt nimiæ indulgere prolixitati. Ut ab ultima P. Castropalai opinione ordiamur, eam veluti nimis laxam reiicimus. Quando quis plures materias diversæ rationis voto spondet eodem, non peccabit mortifere, quia actus illius voti virtute multiplex est? Si hæc opinio consisteret, quot vota, quot promissiones non eluderentur? Voves duos iulios erogandos pauperi, decem *Salve Regina* recitare nudis pedibus, & brachiis extensis, pluries Iesu nomen sanctissimum invocare, lectionem spiritualem per quadrantem, silentium servare per duas horas, invisere infirmum, illumque piis exhortationibus recreare, visitare Capellam B. Virginis, recitare *Pange lingua* flexis genibus ante augustissimum Sacramentum, atque per integrum *Miserere* disciplina carnem tuam flagellare: hæc omnia unico voto Deo spondes. Ea omnia omittis, quin grave perpetres crimen, quia votum illud ad multiplicationem rerum promissarum multiplicatur? Cuinam Christianorum in mentem venisset eiusmodi virtualis unius actus adeo fecunda multiplicatio? Nulli certe, nisi novis Moralistis, speculationibus nimium assuetis. Quare hanc Castropalai opinionem, ceu communi pietatis sensui contrariam, respuimus. Quando namque vovens omnes simul præfatas materias unico actu Deo adpromittit, munus unicum, variis distinctum, & conflatum munusculis, divinæ offert maiestati. Ergo, dum talem promissionem transgreditur, graviter Deum offendit: quod pluribus exemplis confirmare possem, nisi veritas seipsa constaret.

XXX. Quod vero pertinet ad sententiam Oviedi, primo dicimus, quod, si quis vove-

voveret eadem die Missam audire, orare Rosarium &c. (ut illius verbis ex La Croix acceptis utamur) promitteret res quæ separatim acceptæ materiam gravem constituerent: quæ enim materia gravis est respectu præcepti, gravis itidem est respectu voti. Porro audire Missam respectu præcepti est materia gravis: ergo pariter respectu voti. Absolute vero dicimus, quod, licet præfata distinctio in sua abstractione accepta suam præferat diversitatem, tamen in praxi iuxta communem pietatis, & prudentiæ, ac sinceritatis, bonæque fidei leges, qui plures obligationes eodem die reddendas, eidem potissimum domino, promittit, gravem iniuriam illi infert, si omnia promissa munera sibi retineat, quæ licet divisim levia sint, simul tamen accepta materiam gravem conflant. Et revera, si votum maxime ex intentione voventis pensandum est, nil minus vovens quam eiusmodi subtiles speculationes animo, dum vovet, reputat. Accedit quod, ut supra dictum est, nemo in praxi serio, & deliberato animo vovet quidpiam, etiamsi videatur leve, nisi ob gravem aliquam caussam: quod potiori iure verum habet, dum plura emittit vota, aut uno voto plura parva munera Deo spondet. Argumentum autem P. Claudii La Croix extra chorum omnino est. Nam modo non inquirimus, utrum, si vovens omittat parvam materiam partialem unius integri voti, & deinde aliam parvam quantitatem alterius voti, peccet mortaliter: quia certum penes omnes est, eiusmodi omissiones esse tantum peccata venialia, quæ, quacumque multiplicatione facta, non constituunt unicum peccatum mortale. Sed quæstio est, an transgressio plurium votorum, quorum quodque habeat integram, & totam materiam levem, sit mortalis habenda. Porro transgressio totius integri voti cuiuslibet diversam præfert speciem ac prodat observantia voti quoad præcipuam illius materiam, cum omissione dumtaxat cuiusdam levis partis. Vix in mentem venit quærere, sint ne illæ leves transgressiones peccatum mortale; cum constet peccata solummodo esse venialia. Ceterum transgressio totalis plurium votorum suapte natura quidquam grave prodit. Et ne in quæstione levis momenti plus temporis conteramus, vel ipse La Croix concedit, sententiam Oviedi esse probabiliorem: quæ tamen a nostra non differt, nisi penes arbitrariam distinctionem, quæ nemini voventium in mentem venit.

XXXI. Quæst. VIII. *An qui vovit recitare per plures annos quotidie unum* Pater, & Ave, *peccet mortaliter, si per plures annos quotidie omittat talem precem?* Resp. Sententiam adfirmantem absolute defendunt Zumel 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 4. *dub. penult.* Sayrus *in Clavi Reg. Lib. II. cap. ult. num.* 21. Valentia *Tom. III. disp.* vi. *quæst.* vi. *punct.* 4. Malderus *in* 2. 2. *tract.* x, *cap.* v. *dub.* 4. *quæst.* 1. Tannerus *in* 2. 2. *disp.* v. *dub.* 3. *num.* 38. Contrariam defendunt Sotus *Lib. VII. quæst.* 11. *art.* 1. Aragon *in* 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 3. Ioannes de La Cruz *in Direct. part.* 1. *præc.* 2. *art.* 2. *dub.* 4. *concl.* 2. Villalobos *Tom. II. tract.* xxxiv. *difficultat.* 3. *num.* 3.

Addunt tamen sententiam hanc non comprehendere votum erogandi singulis diebus parvam eleemosynam : nam, si pluries omitteres eleemosynas parvas, confestim ac istæ parvæ eleemosynæ constituerent materiam gravem, peccares mortaliter. Plures alii, nempe Azorius *Lib.XI. cap.* v. *quæst.* 111. Vasquez 1. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 2. *&* *disp.* cxlvi. *cap.* 11. Sanchez *Lib.I. cap.* iv. *num.* 14. quibus subscribunt La Croix *num.* 450. Salmanticenses *num.* 115. Trullenchus *dub.* 12. *num.* 17. Marin. *num.* 116. Diana *resol.* 14. distinguunt dicentes. Si votum diem afficit, atque in cuiusque diei honorem edatur, tum singulis diebus votum transgrediendo peccatum veniale committitur : quæ peccata venialia singulis repetita diebus, sive per unum, sive per plures annos, unum mortale non constituunt. Obligatio namque transit cum die cui votum affixum est. Contra, si votum diebus affixum non sit, sed solummodo dies sit appositus tamquam terminus obligationis ; tunc leves illæ materiæ, nempe precum recitationes, simul uniuntur, & post plures transgressiones unam gravem materiam conflant, & culpa committitur mortalis.

XXXII. Difficultas est, inquit Diana, in cognoscendo quando reipsa votum diem afficiat, vel non. Et primo ex Castropalao respondet, quod si in singulis diebus aliquod motivum reluceat, ut in recitando quotidie calculo B. Virginis ; tunc votum diem afficit, & obligatio in sequentem diem non prorogatur, seu non transit : & hoc in votis personalibus fere semper accidit, ut dicunt alii citati ab eodem Diana, quibus subscribit *La Croix*, *Marin. Viva*, & alii. Contra vero, si votum sit reale, ut erogandi singulis diebus tot obolos in eleemosynam, tunc votum diem non afficit, sed obligatio transit ad sequentem ; & transactis tot omissionibus parvis, quæ simul unitæ materiam conficiunt gravem, mortalis culpa perpetratur. Addit tamen Castropalaus, quandoque etiam in actionibus realibus votum diem afficere, quando nempe in singulis diebus relucet aliqua peculiaris ratiò. Hæc distinctio absolute vera est, & quandoque in praxi occurrit. Nam in Clerico obligato ad horas canonicas singulis diebus recitandas, transacto die, obligatio quoque transit. Quod autem dicit Castropalaus de actionibus realibus erogandi eleemosynam, non censeo verum. Immo communiter omnes, quando votum est de re præstanda, ut eleemosyna, & quocumque alio munere, excepta oratione, dicunt obligationem prorogari in tempus futurum ; & consequenter peccare mortaliter eum qui usque ad gravem materiam transgreditur. Ceterum, quomodo præfata distinctio applicari possit voto recitandi quotidie unum *Pater*, *&* *Ave*, non video. Nam eo ipso quod promiseris quotidianam recitationem unius *Pater*, *&* *Ave* per annum, iam patet votum affixum esse singulis diebus. Quod autem transgressio talis voti per integrum annum sit solummodo venialis; opinio in praxi nimis laxa nobis videtur : tum quod vix reperitur, ut iam

iam diximus, qui reipsa voveat serio, & deliberato animo sine aliquo saltem sine gravi: tum quod, licet multiplicatio venialium numquam ad mortalem culpam pertingat; attamen continuata ac deliberata transgressio voti, cuiusque sit materiæ, specialem præfert malitiam, & sacrilegam, pervicacemque infidelitatem. Quare hæc sola deliberata voluntas violandi votum per integrum annum, cum omnes illas preces comprehendat, est graviter criminosa; sicuti etiam per adversarios graviter culpabilis esset omissio per annum unius assis, quem quotidie pauperibus distribuendum quis voverat. Et sane, ut ut res sese habeat in abstracta, & metaphysica consideratione, numquam occurret casus quod reipsa, & in praxi quis deliberato animo verum votum serio factum per integrum annum violet absque culpa mortali.

CAPUT II.

An voti obligatio impleri possit per alios, & transeat ad heredes.

I. Certum penes omnes est, vota personalia a solo vovente implenda esse, eaque ipsum solum obstringere. Quin nec vota realia ab aliis impleri debent, iis exceptis qui in bona voventis succederent. Ratio evidens est, quia vota personalia afficiunt ipsam personam; & ideo personalia vocantur, quia sunt ab ipsa persona implenda; cuiusmodi sunt ieiunia, corporis macerationes, peregrinationes, & similia.

II. Quæst. I. *An vota parentum filios obligent; & an vota facta per procuratorem teneant?* Resp. Vota parentum nullo modo filios obligant: quia vota libera esse debent, & ab ipsius voventis voluntate proficisci. Vota parentum dicuntur quandoque obligare filios, quatenus scilicet filii in eadem vota consentiunt, eaque rata habent: quo in sensu intelligendi, & interpretandi sunt textus, qui recensentur 2. *quæst.* 1. *& cap.* Monachum, *& cap.* Quicumque, *& cap.* Quem progenitores, *& cap.* Addidistis. Cælestinus namque III. declaravit *in cap.* Cum simus, XIV. *de Regul.* filium alligatum esse Monasterio propria professione, aut paterna devotione a filio approbata, & confirmata. Qui filii consensus, ut vere habeatur, satis minime est eiusdem silentium, & taciturnitas. Quare præter negativum dissensum requiritur ut filius expresse votum ratum habeat, & confirmet. Inutilia tamen non sunt genitorum vota, quia eo spectant ut operam dent ad hoc quod filii vota amplectantur, & acceptent. Vota facta per procuratorem tenent, & obligant principalem, seu mandantem, ac si per ipsum facta fuissent: quia qui per alium facit, per se ipsum facit. Et de hoc nullum diffidium inter Auctores.

III. Quæst. II. *An vovens possit, vel teneatur per alium implere votum suum personale, quod per seipsum implere nequit?* Resp. Communissima sententia docet, voventem qui per seipsum suum votum personale implere nequit, non teneri, immo nec posse per alium exequi. Et quod non teneatur, patet: quia votum personale est de actione propria ipsius voventis: ergo tale votum non obligat ad actum alterius. Quod pariter neque possit, etiam constat: quia, si vovens valet per seipsum votum implere, nequit illud implere per alium; si autem non potest per seipsum, neque per alterum: quoniam tunc non faceret quod promisit: &, dum factus est ad personalem executionem impotens, cessat omnis obligatio. Paludanus *in IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* III. *art.* 3. Sotus *Lib. VII. quæst.* II. *art.* 1. Suarez *Lib. IV. cap.* X. *num.* 2. Sanchez *Lib. II. cap.* XV. *num.* 3. Navarrus *cap.* XII. *num.* 55. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* 3. Trullenchus *Lib. II. cap.* II. *dub.* 14. & communiter alii.

IV. Quæst. III. *An vovens qui sua culpa factus est impotens ad observandum votum personale, teneatur per alium implere?* Resp. Quamvis votum personale per alium impleri in rigore nequeat, ut dictum est; attamen D. Antoninus *II. Part. tit.* II. *cap.* II. *§.* 5. ait: *Si autem fecerat votum causa devotionis eundi, superveniente impedimento, non tenetur ire, vel mittere, nisi forte fuerit in mora; & sic est in culpa, quia, cum potuit, noluit.* Hanc eamdem sententiam tuetur Angelus *verb.* Votum 3. *num.* 7. Richardus *in IV. dist.* XXXVIII. *art.* 5. *quæst.* 1. *ad* 1. Carthusianus *in IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* II. *§. Quæritur*: & colligi videtur ex Scriptura, in qua *Deuter.* XXIII. legitur: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: &, si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Videtur quoque id inferri ex doctrina D. Thomæ 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 3. *ad* 3. ubi statuit, quod vovens factus impotens ex propria culpa, debet pœnitentiam agere de peccato præterito, & promptam voluntatem habere faciendi quod potest. Et revera tutius est, cum propria culpa præcessit, aliquam adhibere compensationem.

V. Contraria sententia communior est, quam defendit Sanchez *Lib. IV. cap.* II. *num.* 27. ubi plures laudat Auctores, Navarrum, Valentiam, Sylvestrum; immerito tamen citat D. Thomam, qui, licet expresse priorem non doceat, attamen nec contrariam defendit; sed principia ponit quæ illi adversantur. Ratio potius urgere videtur. Quoniam vota personalia ita afficiunt personam voventis, ut, impotentia superveniente, cesset votum. Ex eo autem quod impotentia contingat ex culpa voventis, solum consequitur quod vovens tunc teneatur pœnitere de peccato præterito, ut ait Angelicus; minime vero sequitur quod vovens debeat per alium votum implere. Id sane ratio suadere videtur. Ceterum, ut sincerior pœnitentia de commisso peccato appareat, & ut infidelitatem suam erga Deum

Deum quoquo modo compenſet vovens, debet in re tanti momenti tutiorem partem eligere.

VI. Quid, ſi vovens, antequam votum emitteret perſonale, certus erat fore ut numquam votum ſuum poſſet implere? Teneri ad implendum per alium in hoc caſu docent Sylveſter *verbo* Votum 2. *quæſt.* x. Angelus *verb.* Votum 3. *num.* 7. Navarrus *cap.* XII. *num.* 55. Sayrus *in clav. Reg. Lib. VI. cap.* VII. *dub.* 5. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* III. *quæſt.* V. Sanchez *Lib. IV. cap.* II. *num.* 26. ubi citat Abbatem *cap.* Licet, *de voto num.* 13. Quoniam votum de materia impoſſibili ipſi voventi nullum eſt, ut diximus. Quando ergo vovens compertam habuit hanc impoſſibilitatem, ne ſtultum illum pronuntiemus, præſumendum prudenter eſt illum votum edidiſſe per alium implendum. Oppoſitum docent Suarez, Trullenchus, Azorius, Bonacina, Prado, Raphael de la Torre, Leander, & alii. Sed prima ſententia probabilior videtur.

VII. Quæſt. IV. *An vota realia impleri poſſint per alium, etiam inſcio, & invito vovente?* Reſp. Quæſtiuncula tres continet partes. Et primo, quod votum reale per alium impleri queat, communiſſima ſententia docet: quia voti realis executio in obligatione, ſeu exhibitione rei promiſſæ, puta calicis, veſtis, ſupellectilis, ſive cuiuſque alterius rei, ſita eſt. Hoc autem æque per alium ac per voventem præſtari poteſt. Secunda etiam pars, nempe quod hoc votum reale impleri poſſit ab alio, nomine ipſius voventis, inſcio ipſo vovente, communiter ſuſtinetur: quia tunc res promiſſa nomine voventis reipſa exhibetur; & nihil aliud deeſt præter voventis conſenſum, qui per ratihabitionem adeſt. Si vero vovens, non modo inſcius, ſed etiam invitus eſſet, tunc communior opinio tenet, votum minime impleri poſſe per alium: & merito: quia ad ſatisfaciendum ſive voto, ſive præcepto requiritur intentio ſatisfaciendi: ubi autem eſt coactio, non eſt liberum propoſitum. Bonacina vero *diſp.* IV. *quæſt.* II. *punct.* 5. *§.* 3. *num.* 5. Trullenchus *Lib. II. cap.* II. *dub.* 14. *num.* 3. Leander *tract.* I. *diſp.* XXV. *quæſt.* VIII. addunt votum impletum, invito vovente, valere; ſi poſtea vovens voti ratam habeat executionem. Mihi vero hæc opinio minime probatur. Nam ſi, dum votum impletur, vovens reſiſtat; certe tunc invalida eſt voti executio ob poſitivam reluctantiam voventis, ſeu ob defectum voluntatis, quam neceſſario requirunt vel ipſi adverſarii. Sed quod ſemel invalidum eſt, per actus ſubſequentes non fit validum. Conſenſus ergo voventis, aut realis, aut præſumptus, neceſſarius eſt, dum votum impletur. In facta poſitione non modo non habetur conſenſus, ſed diſſenſus: ergo votum non impletur. Conſenſus enim futurus, ſeu ſubſequens ſupponit nullam executionem voti: idcirco illam validam efficere nequit. Hæc omnia vera ſunt, ſi rationis vis ſpectetur. Ceterum, ſi res promiſſa oblata reapſe fuerit, & vovens deteſtetur præteritam ſuam omiſſionem, atque reſiſtentiam, & con-

consensum exhibeat ita efficacem, ut, si res promissa oblata non fuisset, revera eamdem offerret; tum illum non cogerem ad novam oblationem, sed tantum ad poenitentiam præteritæ omissionis.

VIII. Quæst. V. *An vovens factus pauper, ut impleat votum reale, teneatur ab amicis pecunias petere, aut artem suscipere quæ suum dedeceat statum, aut pecuniam sibi dono oblatam acceptare, ut voto faciat satis?* Resp. Communis sententia docet, non teneri voventem ad petendas pecunias ab amicis, neque eleemosynas mendicare, neque artem statui proprio contrariam suscipere, ut votum impleat: quia rationabiliter præsumitur noluisse cum tanto onere se obligare. Secus dicendum, si lucro arte aliqua comparato vivere solitus erat: quia tunc ars illa statum eius non dedeceret. Tenetur vero acceptare pecuniam, sive hereditatem sibi oblatam, qua valeat proprium implere votum.

IX. Quæst. VI. *An satisfaciat voto qui rem promissam alteri exhibet, si hic rem acceptam omittat offerre?* Resp. Adfirmat Suarez *Lib. IV. cap.* x. *num.* 8. Castropalaus *tract.* xv. *disp.* 1. *punct.* 15. *num.* 6. Leander *tract.* 1. *disp.* xxv. *quæst.* xii. Vovisti e. g. celebrationem decem Missarum. Eleemosynam confers Sacerdoti, ut Missas celebret. Hic omittit Missas celebrare. Tu sufficienter, inquiunt, voto satisfecisti: quia votum non fuit de sacris cum effectu celebrandis; sed de procuranda illorum celebratione consueta via. Item vovisti mittere aliquem ad invisenda Apostolorum limina. Convenisti cum ipso de pretio. Hic, accepto stipendio, omisit votum implere. Tu liber manes, inquiunt, ab obligatione: quia ex parte tua opus promissum præstitisti. Sic docent Auctores laudati. Opinionem hanc non audeo absolute improbare; sed mihi difficultatem ingerit quod vovens debet facere totum id quod potest, ut votum suum impleat; sicut docet Angelicus 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 3. *ad* 2. Quando ergo vovens advertit, votum reapse impletum non esse, licet ob alterius malitiam, videtur utique ad idem implendum teneri, si illud implere sine gravi incommodo possit. Certe qui debitum per alium solvit, tenetur ad novam solutionem, si ille cui pecunias dedit ad solvendum, easdem sibi retinuit. Et quamvis hoc debitum ex iustitia solvendum sit, votum vero ex religionis virtute; attamen non est tanta disparitas, ut argumentum ab uno ad alterum recte fieri non possit, quod parem utrobique, gravem nimirum, obligationem concludat. Addo, tum recensitam opinionem locum habere posse, quando vovens omnem moralem diligentiam adhibuisset, ut virum probum, fidelem, optimeque moratum, quoad ipse scire potuit, eligeret, qui votum impleret. Si autem negligens in hac electione fuisset, ipsum ad persolvendum votum urgerem: etenim, non cuicumque, sed probatissimo homini tantum, id negotii erat committendum; quemadmodum & pecuniæ creditoribus persolvendæ, non cuivis, sed solum homini probatæ fidei traduntur.

X.

X. Quæst. VII. *An votum mixtum, constans ex personali, & reali, per alium impleri valeat?* Resp. Convenit inter Auctores, votum quod æque personale ac reale est, non posse, quatenus personale est, per alium impleri, ob rationem supra assignatam; quatenus vero reale est, non solum posse, sed etiam debere per alium impleri, ut pariter dictum est supra de voto reali. Si autem id quod reale est in voto, sit quid vere accessorium, quod necessario sequitur principale, tamquam instrumentum quo illud executioni mandetur, tunc ad hoc reale votum implendum nulla est obligatio. V. g. vovisti peregrinationem Lauretanam: infirmus es factus, nequis illam suscipere: non teneris sumptus insumendos in itinere pauperibus erogare, aut in honorem B. Virginis, eiusque sacræ ædis pecunias illas offerre. Si id præstiteris, peroptime factum erit. Ceterum ad id non teneris. Si autem vovisses tum peregrinationem, tum eleemosynam illi Ecclesiæ offerendam, factus ad peregrinationem impotens, teneris per alium eleemosynam mittere. Suarez *Lib. IV. cap.* xx. *num.* 20. *& seq.* Sanchez *Lib. IV. cap.* xv. *num.* 13. Castropalaus *punct.* 15. *num.* 7. Leander *tract.* 1. *disp.* xxiv. *quæst.* xiv. *&* xv. Bonacina *disp.* iv. *quæst.* 11. *punct.* 5. *§.* 3. *num.* 6. & communiter omnes.

XI. Quæst. VIII. *An factus impotens ad votum solvendum teneatur adhibere compensationem?* Resp. Sylvester *verb.* Votum 2. *quæst.* vi. Suarez *Lib. IV. cap.* xv. *num.* 9. Reginaldus *Lib. XVIII. num.* 281. Bonacina *disp.* iv. *punct.* 5. *§.* 3. *num.* 9. & alii communiter respondent non teneri: quia vovens ad id se obligasse non præsumitur; & Ecclesia ipsa non obligat ad compensandum præceptum quod fideles implere nequeunt. Ego ita distinguerem. Si impotentia supervenit absque culpa voventis, non tenetur uti compensatione; si autem vovens sua culpa impotentem se reddidisset ad voti executionem, ultra pœnitentiam de peccato præterito, obligarem illum ad congruam compensationem. Nemo enim ex sua iniquitate commodum reportare debet.

XII. Quæst. IX. *An heredes teneantur ad vota personalia testatorum?* Resp. Heredes, sive voluntarii, sive necessarii, nullo modo tenentur implere vota personalia testatorum: quia, ut sæpius diximus, hæc vota personam afficiunt, & non hereditatem. Ita omnes.

XIII. Quæst. X. *An heres teneatur ad solvenda vota personalia defuncti, posito quod testator id ei præcipiat?* Resp. Quod heres absolute non teneatur ad vota personalia defuncti, certum est ob rationem non semel indicatam, quod nimirum personalia vota personam afficiunt, & cum eiusdem interitu cessant. Admissa vero positione quod testator præciperet heredi solutionem alicuius voti personalis, adhuc certum esse non teneri, respondet Leander *tract.* 1. *disp.* xxv. *quæst.* 11. & allegat *Suarez*, *Raphaelem de la Torre*, & *Castropalaum*. Sed Castropalaus *tractat.* xv. *disp.* 1. *punct.* 16. *num.* 1. distinguit, & merito, heredem necessarium ab

herede voluntario. Heres necessarius neque realia, neque personalia vota solvere tenetur, quatenus necessarius est heres. Heres autem voluntarius onera sibi a testatore sub præcepto imposita implere tenetur. Citati rursus Auctores distinctione utuntur. Si testator, inquiunt, relinquat hereditatem sub hac expressa conditione solvendi quædam sua vota personalia, tum heres tenetur; si vero solum præcipiat absolute voti solutionem, tunc non tenetur heres ex iustitia, sed ex gratitudine, casu quo expresse non acceptet dictam obligationem. Mihi autem videtur quod heres voluntarius, eo ipso quod acceptat hereditatem, simul ipso facto acceptet onera a testatore sub præcepto sibi imposita. Si igitur testator sub præcepto expresso imponat peregrinationem heredi voluntario, acceptanti hereditatem, non video cur voluntarius heres votum illud implere non teneatur. Hic tamen advertas velim, quod, dum dicimus heredem ad implenda personalia testatoris vota teneri, non sit sensus quod vota personalia revera impleri possint per alium; sed asserimus posse testatorem non transferre proprie sua vota personalia in alium, sed sua vota personalia imponere per modum cuiusdam pensionis solvendæ ab herede libere a se instituto. Atque tunc heres iste proprie non implet votum personale testatoris, ut testatoris votum est; sed tantum solvit onus sibi impositum, quod sub hac consideratione speciem præsert realis voti, non personalis. Quæ ideo dixi, ne putes hic asseri oppositum ac supra statutum fuit, vota scilicet personalia per alios impleri non posse.

XIV. Quæst. XI. *An heres, sive voluntarius, sive necessarius, cogi possit sub pœna privationis hereditatis, & excommunicationis ad solvenda vota realia testatoris?* Resp. Heredem, sive voluntarium, sive necessarium, teneri ad vota realia testatoris solvenda, adfirmant omnes: quia, cum defunctus votum reale emisit, sua oppignoravit bona pro illius solutione: ergo qui succedit in bona defuncti, succedere necessario debet etiam in onera hereditati annexa: quod intelligendum est, dummodo onera non excedant valorem hereditatis. Nam bona in quæ heres necessario succedit, cum non fuerint subiecta absolute dominio testatoris, non possunt a testatore gravari. Quapropter heres succedit tantum votis realibus testatoris quæ non lædunt suam legitimam, vel ea bona quæ sibi necessario iure debentur. Quod autem sub pœnis & privationis hereditatis, & excommunicationis cogi possit heres ad solvenda vota realia defuncti, pariter certum est penes Auctores; quamvis dissidium aliquod sit quantum ad excommunicationem, quam infligi dumtaxat volunt Hostiensis, Zabarella, & Ioannes Andreas, quando heres promisisset se testatoris vota expleturum, & promissis postmodum non stetisset. Alii communiter, nempe Sanchez, Sylvester, Bonacina, Palacius, Trullenchus, Leander, absolute sub utraque pœna absque ullo discrimine cogi posse heredem

redem docent : quod si gravis sit caussa, non video cur in controversiam id revocari debeat.

XV. Quæst. XII. *An si testator non imponat heredi onus solvendi vota sua realia, aut si expresse dicat, se nolle heredem suum ad eadem realia vota obligare, teneatur nibilominus beres ad illa solvenda?* Resp. In utroque casu heres tenetur vota realia testatoris solvere. Et in primo casu patet: quia vota realia afficiunt ipsam hereditatem, suntque onus eamdem comitans. Quare quemadmodum cetera debita realia, sic & ista solvenda sunt ab herede. Quæ ratio evincit, heredem astringi ad huiusmodi solutionem; etiamsi testator expresse in testamento dicat, se nolle heredem ad implenda præfata vota obligare. Quia testator, postquam semel sua bona gravavit, nequit amplius illa eximere a præfatis oneribus, nisi post eorumdem solutionem. Quare, sicuti nequit testator eximere heredem ab onere solvendi debita realia hominibus, ita nequit eum liberare ab onere solvendi debita ipsi Deo per vota contracta. Potest utique testator instituere, aut non instituere heredem; at nequit liberare hereditatem ab iis oneribus quibus iure subiecta est. Unde quicumque talem hereditatem adire vult, omnia debita quibus obnoxia est, solvat oportet. Hoc vero intelligitur, quando votum absolutum est, & ad nullum tempus contractum. Si enim testator vovisset ædificare Ecclesiam, quoad vixerit, cum expressa conditione, ut sua morte omnis cesset obligatio; tunc votum conditionatum esset, & heres ad nihil teneretur. Hæc omnia communia sunt. Suarez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 23. Sanchez *Lib. IV. cap.* XV. *num.* 28. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *quæstiunc.* 2. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 12. Navarrus *cap.* XII. *num.* 56. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* III. *quæst.* VI. *num.* 12. Trullenchus *Lib. II. cap.* II. *dub.* 15. *num.* 8. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* X. *§.* 3. *num.* 14. & 15. Leander *disput.* XXV. *quæst.* IX. Sayrus *Lib. VI. cap.* IX. *dub.* 6. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 4. *§.* 3. *num.* 123. Castropalaus *disp.* I. *punct.* 16. *num.* 3. Marin. *tract.* IX. *disp.* III. *sec.* 5. *num.* 147. Et nota, quod heres, non ex virtute religionis, quippe vota ille non emisit, sed ex debito iustitiæ, ratione hereditatis acceptatæ, tenetur vota realia testatoris implere.

XVI. Quæst. XIII. *An beres teneatur solvere vota realia ante aditam hereditatem, vel ultra vires hereditatis in casu quo inventarium non fecerit, & per iudicis sententiam declaratus sit obnoxius solutioni, & ad eamdem condemnatus?* Resp. Neque ante aditam hereditatem, quam semper reiicere, quousque non acceptaverit, potest; neque ultra vires hereditatis astrictus est heres ad solvenda vota realia testatoris: idque omnes docent. Dissidium est, an acceptata hereditate, & omissa confectione inventarii, teneatur ultra vires hereditatis solvere vota realia defuncti. Pro sententia adfirmante refert Leander *loc. cit. quæst.* XII. S. Antoninum *II. Part. titul.* XI. *cap.* II. *§.* 5. in fine. At nec verbum ibi facit S. Præsul

de

de inventario, aut de solutione ultra hereditatis vires; sed solum ait, heredem teneri ad solvenda vota dicta, quando ipse promisisset, & se obligasset, non ratione hereditatis, sed absolute: tunc etenim teneretur, etiamsi non adiret hereditatem. Sed Leander excusandus est, quia talem citationem exscripsit ex Sanchez, qui pariter pro dicta sententia citat D. Antoninum. Leander allegat etiam Paludanum, Menchacam, Covarruviam, Valascum, Molinam, Gregorium Lopez. Et pro ratione adducunt *l. final. c. de iure deliberandi*, ubi statuitur, heredem non conficientem inventarium teneri ad solvenda debita ultra vires hereditatis. Sed communior est contraria sententia, heredem scilicet non teneri ultra vires hereditatis, etiam omisso inventario, in foro interno solvere sive vota; sive legata, sive debita; quando nimirum in fraudem non sit omissum inventarium. Lex enim quæ inventarium præcipit, fraudis præsumptioni innititur, aut in pœnam negligentiæ heredis lata est. Ideo, etiam post sententiam iudicis, mihi verosimilius videtur, in foro interno non teneri heredem ad vota, legata, & debita realia ultra vires hereditatis solvenda, quoties inventarium absque ulla fraude, vel negligentia graviter culpabili conficere omisit.

XVII. Quod ut clarius percipiatur, lubet cum Vasquez 1. 2. *quæst.* xcvii. *artic.* 4. *disput.* clxiii. *cap. ult. a num.* 6. adnotare, duplicem esse legem præsumptioni innixam. Altera est quam legislator ideo rogat, quia præsumit in singulis casibus evenire id quod prohibet: & eiusmodi est præsumptio, cui innixus Pontifex *cap.* xv. Qui fide *de sponsal.* statuit matrimonium censeri initum copula post sponsalia subsecuta: quia præsumit in singulis casibus talem copulam affectu maritali exerceri: atque talis lex in quovis casu in quo præsumptio falsa est, non obligat in conscientia. Altera est in qua non præsumit legislator fraudem, vel quid simile in singulis casibus; sed quia prudenter existimat, e re aliqua communiter fraudes, mala, & damna in publici boni detrimentum oriri; ideo legem generalem constituit, qua caussam, seu occasionem fraudum, & malorum prohibet. Quæ præsumptio fundamentum est cuiusque legis. Porro quando præsumptio est huiusmodi, lex non desinit obligare, eo quod in uno aut altero casu singulari præsumptio falsa sit; sed solum, quando ut plurimum falsa est. Deficiente enim in uno aut altero casu singulari legis ratione, non deficit lex, sed obligat; secus, quando deficit in communi. Hæc doctrina, quam ex Vasquez tradit Sanchez, mihi valde probatur. Sed difficultati gravissimæ obnoxia est: unde videlicet colligendum sit, legislatorem aliquando præsumere in singulis casibus malum accidere, & huic præsumptioni innixum legem ferre, quæ deficiat, deficiente fraude in casu singulari; & aliquando absolute rem prohibere, tamquam communem, frequentemque absurdorum caussam. Hoc discrimen cognitu non adeo facile est; neque cuiusque est discrimen istud assignare. Alioquin quisque facile in-

interpretari posset, legem latam esse pro casibus singularibus, non absolute; atque adeo se lege non teneri, quia in hoc casu longe a fraude est.

XVIII. Ceterum quandoque doctrinam hanc locum habere, mihi satis probabile est, & potissimum in re qua de agitur; ita ut heres, vel post sententiam iudicis, non teneatur solvere vota realia ultra vires hereditatis, quando absque ulla fraude, seu culpa omisit inventarium conficere. Intellige de culpa quæ iniustitiam parere apta sit. Et pro hac sententia citat Sanchez *Lib. IV. cap.* xv. *num.* 37. Abulensem *cap.* xxx. *Numer. quæst.* xcviii. Sylvestrum *verb.* Votum 2. *quæst.* xi. Item allegat plurimos docentes laudatam doctrinam in quacumque materia universe locum habere. Bartol. *l.* 1. *num.* 4. *c. de sacros. Eccles. & rubr. num.* 3. *ff. de acquirend. hered. ubi* Alex. *num.* 5. Iason *in fine*, Abbatem *c.* Quia plerique *num.* 4. *de immun. Eccles.* Felinum *cap.* 1. *num.* 44. *de Const.* Paludanum *IV. dist.* xv. *quæst.* iii. *artic.* 5. *num.* 31. Sylvestrum *verb.* Usur. vi. *quæst.* x. *dict.* 4. *& verb.* Hereditas iii. *quæst.* v. Sot. *Lib. VI. quæst.* 1. *art.* 4. Ioan. Andr. Host. Antonium Gomez *l.* iii. *Tauri num.* 121. Matienzo *Lib. V. recop. titul.* iv. *l.* 1. *glossa* 10. *num.* 39. Navar. *l.* iii. *de rest. cap.* iv. ii. *part. dub.* 9. *num.* 137. *nov. edit.* Molin. *Tom. I. de iust. disput.* ccxvii. *conclus.* 1. *&* 2. Bonacinam *disput.* iv. *quæst.* ii. *num.* 4. *& de contract. disput.* iii. *quæst. ultim. punct. ultim.* Leandrum *disput.* xxv. *quæst.* xiii. Ratio est, quia sententia iudicis innititur falsæ præsumptioni, sicuti lex. Quare, sicuti lex non obligat, ita neque iudicis sententia.

XIX. Quæst. XIV. *An heres cum detrimento suæ legitimæ solvere teneatur vota realia testatoris?* Resp. Affirmant non pauci. Navarrus *Lib. III. Cons. titul. de vot. cons.* xiii. *num.* 4. *in* 1. *edit. in* ii. *consil.* xvi. *num.* 4. Lopez, Rodriguez, Vega, Corduba, & alii, quos citat Sanchez *Lib. VI. de matrim. disput.* xxxvi. *num.* 3. & in *Sum. Lib. IV. cap.* xv. *num.* 38. quia contendunt, debita testatoris extrahenda esse ex toto hereditatis acervo, non ex parte tantum, de qua libere testator disponere poterat: ergo eodem modo extrahenda sunt vota realia. In hanc sententiam inclinare videtur Sylvester *ver.* Votum 2. *quæst.* xi. *dict.* 4. quatenus dicit, filium gravatum in legitima posse impetrare dispensationem, quæ obligationem supponit.

XX. Communissima, & vera sententia est, heredem non teneri cum damno suæ legitimæ solvere vota realia, immo nec ulla debita testatoris. Et ratio est manifesta. Quoniam legitimæ filiorum pater dominium non habet; sed iure filiis debetur, ut leges statuunt. Ergo testator nequit legitimam aggravare. Nec verum est debita defuncti extrahenda esse ex toto hereditatis cumulo; sed solum ex ea parte de qua testator disponere iure poterat. Et quamvis admittamus, potuisse testatorem inter vivos degentem votis, aliisque piis eleemosynis legitimam minuere; non inde tamen infertur posse in morte eamdem legitimam

mam gravare: quia in vita dominium legitimæ habet, secus post mortem: cum morte namque dominium omne cessat. Covarruvias *cap.* Si heredes *de test. num.* 9. Gregorius Lopez *l. final. in fin. titul.* VIII. *part.* I. Angles de floribus *II. P. quæst. de voto art.* 2. *post* 13. *difficult. dub.* 2. *concl.* 4. Rodriguez *Tom. I. cap.* XCIX. *num.* 13. Sanchez *Lib. IV. cap.* XV. *num.* 38. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* III. *quæst.* V. *num.* 13. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 5. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* I. *punct.* 6. *num.* 5. Trullenchus *Lib. II. cap.* II. *dub.* 15. *num.* 4. Sayrus *Lib. VI. clav. Reg. cap.* VII. Leander *tract.* I. *disp.* XXV. *quæst.* XIV. Martinez de Prado *Tom. II. cap.* XXXI. *quæst.* X. *§.* 2. *num.* 18. Antonius Gomez *Tom. I. var. cap.* XI. *num.* 24. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 4. *§.* 3. *num.* 127. Marin. *tract.* IX. *disp.* III. *sect.* 5. *num.* 149. & communiter recentiores omnes.

XXI. Quæst. XV. *An heres possit, & debeat, si non possit per se, implere per alium vota realia testatoris; & an possit impetrare commutationem a Confessario?* Resp. Quemadmodum vovens per alium implere potest vota sua realia, ita quoque heres; immo, cum heres non potest per seipsum votum reale implere testatoris, tenetur per alium. Hinc, si testator voverat se iturum, aut missurum hominem in subsidium belli contra fidei hostes, potest heres mittere alium nomine defuncti; immo tenetur mittere, si ipse heres non potest ire. Nec tamen ad expensas quas facturus fuisset vovens, tenetur heres: puta si testator pro suo solo famulatu, & comitatu deliberasset tres, aut quatuor famulos ducere, ad hoc non tenetur heres; sed eas tantum expensas facere debet quæ necessariæ prudenter reputantur ad exequendum votum, & finem principalem voventis. Nec Confessarius commutare valet eiusmodi vota: quia heres ex iustitia tenetur solvere vota realia defuncti: quapropter, sicuti nequit Confessarius alios contractus, quibus ex iustitia obnoxius heres est, commutare; ita pariter nequit commutare vota realia quæ heres non sponte, sed ex contractu, solvere tenetur.

XXII. Quæst. XVI. *An Monasterium iure hereditario succedens in bona Religiosi professi, teneatur solvere vota realia quæ professus in sæculo emiserat, & non solverat?* Resp. Plures sensus habere potest quæstio proposita; idcirco distinctione utamur oportet. Et primum, si Monasterium sit constitutum heres ob voventis mortem, nullum est dubium quod teneatur ad solvenda vota. Si autem Monasterium factum sit heres titulo professionis ipsius voventis, tunc distinguunt *Sanchez*, *Bonacina*, *Castropalaus*, *La-Croix*, *Marin.* & alii, atque ita resolvunt. Si vota fuerunt acceptata ab eo in cuius utilitatem facta sunt vota (v. g. Paulus, antequam Religionem ingrediatur, vovet calicem donandum Ecclesiæ, illumque promittit Parocho, qui nomine Ecclesiæ acceptat) tunc Monasterium tenetur: secus, si promissio facta non fuisset a vovente: tunc enim, licet Parochus ex se acceptasset, hæc acceptatio facta sine promissione voventis, non induceret debitum iustitiæ.

Si

Si vero vota non fuerunt acceptata, ad ea solvenda Monasterium non tenetur. Sic docet Sanchez *Lib. IV. cap.* xv. *num.* 32. Bonacina *disp.* iv. *quæst.* 11. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 7. Castropalaus *disp.* 1. *punct.* 16. *num.* 7. Trullenchus *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 15. Leander *tract.* 1. *disp.* xxv. *quæst.* xv. *&* xvii. La-Croix *Lib. III. par.* 1. *num.* 478. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *num.* 66. Marin. *tract.* ix. *disp.* iii. *sect.* 5. *num.* 155. Quia, inquiunt, vota omnia & personalia, ut omnes fatentur, & realia extinguuntur per solemnem professionem in Religione approbata. Extinguuntur vero, inquiunt, eiusmodi vota, non commutatione, neque relaxatione; sed perfectissima solutione, qualis est perpetua consecratio totius voventis Deo facta per professionem. Laudati autem Doctores sustinent, veram esse hanc ipsorum opinionem, etiamsi vovens aperte constituisset sua vota realia non extingui per professionem, sed solvenda esse a Monasterio herede: a quibus tamen dissentit Bonacina *disp.* iv. *quæst.* 11. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 9.

XXIII. Negari non potest, recensitam opinionem, quæ docet, vota realia voventis extingui professione solemni eiusdem, esse absolute probabilem, quando vovens non refragatur, ob rationem datam, nempe ob sublime sacrificium professionis monasticæ, quæ tanti pretii est, ut valeat quodcumque debitum extinguere. Contrariam tamen sententiam defendit D. Antoninus *II. Part. titul.* 11. *cap.* 11. *§.* 8. & mihi hæc opinio videtur verior ob hanc quam assigno rationem. Victima propria, & unica sacrificii professionis religiosæ est persona voventis, & quæ eamdem afficiunt personam. Quapropter per talem professionem extingui omnia vota personalia, peroptime infertur. Res autem temporales, quæ fuerunt sub voventis dominio, sunt quid extraneum ipsi professioni; quandoquidem hæc bona nullo modo spectant ad professionem, sed afficiunt hereditatem voventis; quemadmodum vota personalia afficiunt personam.

XXIV. Dico ergo primum, verosimilius esse, Monasterium quod constitutum est heres per professionem voventis, teneri ad vota realia voventis professi: quia hæc vota realia comitantur hereditatem, quæ sic gravata iure fuit ab illius domino. Ergo, quousque dominus ipse hoc gravamen non aufert, affixum remanet eius hereditati. Per suam professionem religiosam aufert vovens, seu solvit omne debitum afficiens suam personam, quia se totum Deo consecrat; minime vero illius hereditas vi talis professionis solvitur ab oneribus ipsi adiectis: quia eiusmodi hereditas quid disparatum est ab ipsa professione, ut dictum est supra.

XXV. Dico secundo. Quando vovens, antequam professionem emittat, aperte testatur se velle sua vota realia impleri a Monasterio herede constituto, tunc Monasterium tenetur eadem persolvere. Hæc secunda opinio, non modo probabilior, sed unice vera mihi videtur. Eam, ut dixi, propugnat Bonacina *loc. cit.* & quod potius est, D. Antoninus *loc. cit.* & Paludanus *in IV. dist.* xxxviii. *quæst.* iv.

art.

art. 3. num. 33. concl. 3. Ratio ex dictis patet : quia hæc vota realia afficiunt hereditatem, quæ quid extraneum est professioni, & nullo modo in eadem comprehensum. Accedit : dum profitens expresse declarat se nolle sua vota realia hereditatem suam consequentia extingui; qua ratione dici potest, eadem reipsa extingui ? Quia, inquit Sanchez *loc. cit.* ex Sylvestro *verb.* Votum 4. *quæst.* VII. *dict.* 3. aut professurus Religionem declarat hanc suam intentionem ante professionis instans, vel in ipso instanti professionis, vel post instans eiusdem professionis. Si post professionem emissam, tunc certum est votum esse nullum, quia post professionem vota omnia nulla sunt. Si autem in instanti professionis, habentur vota ceu facta post professionem. Si vero Novitius declaret hanc suam voluntatem ante instans professionis, iam per professionem supervenientem remanet solutum votum. Hæc est ratio quam ex Sylvestro proponit Sanchez. Sed ratio isthæc iuxta ea quæ dicta sunt, corruit, & futilis est : eo quod solum evincit, vota personalia, secus realia vota ante professionem emissa (de quibus solis sermo nobis est) extingui. Præterea voluntas qua Novitius ante professionem instituit Monasterium, sive quempiam alium heredem suum, valida est ; & hereditas illa iure devolvitur ad eum quem Novitius suum heredem instituit. Cur ergo non poterit imponere aliquod gravamen, sive confirmare onus annexum tali hereditati? Cur? Nonne Novitius ante suam professionem potest suam gravare hereditatem aliquo legato? Quidni & voto ? Quia professio superveniens infringit vota realia ? Non infringit legata pia libera : ergo nec vota quantum ad solutionem pensionis realis. Quæro : posset ne Novitius ante professionem vovere, & reddere reipsa calicem, vel aliud munus, eleemosynamve Ecclesiæ, aut pauperi ex sua hereditate ? Quis hoc inficiabitur ? Cur ergo non poterit declarare, se velle votum iam factum impleri a suo herede ? Ne multa : quemadmodum aliis pensionibus gravare potest Novitius ante professionem suam hereditatem, ita potest eamdem gravare solutione votorum realium ab herede facienda : & sicut heres alia legata realia, ita & vota realia solvere teneretur; sive heres sit Monasterium, sive sæcularis homo, aut familia. Quamquam igitur recentiores aliqui post alios oppositum sentiant ; nihilominus ratio, ut ego quidem arbitror, nostram sententiam veram esse evincit, falsamque casuisticam opinionem contrariam.

XXVI. Quæst. XVII. *Quo ordine solvenda sunt ab herede vota realia comparata ad debita, & legata?* Resp. Multas habet quæstiuncula partes, quarum singulæ sunt explicandæ. Et primo certum est penes omnes, solutionem debitorum ex iustitia præcedere debere quæcumque sive vota, sive legata. Ratio est, quia vovens de re aliena victimas Deo offerre nequit. Dicitur enim Eccli. XXXIV. vers. 21. *Immolantis ex iniquo oblatio est maculata* : & XVII. quæst. IV. ex Augustino dicitur : *Quicumque vult exheredato filio heredem facere Ecclesiam, quærat alterum qui suscipiat,* non

non Augustinum : immo Deo propitio neminem inveniet. Solutio vero votorum legata præcedit ; quia vota obstringunt voventem, secus legata, quæ testator libere statuit. Prius ergo vota realia quam legata solvere debet.

XXVII. Quæst. XVIII. *Si testator pluribus votis sit obstrictus, & hereditas omnibus solvendis sit impar, quænam heres solvere debet?* Resp. Tiraquellus, Angelus Sylvester, Gregorius Lopez, Gomez, Guttierrez, & alii, quos citat Sanchez, sustinent solvenda esse pro rata parte, idest facta proportione hereditatis, seu partis liberæ cum omnibus votis, & cuiusque voti aliquid esse solvendum. Sed communis sententia docet, vota maioris momenti præferenda esse aliis : quia heres defuncti personam refert, & eius loco succedit, atque adeo eiusdem obligationi; sed vovens tenebatur prius solvere vota de re graviori : ergo & heres. Si vero dubium fuerit quodnam votum sit maioris momenti, tunc votum quod prius editum fuit, solvendum prius est. Sanchez *Lib. IV. cap.* xv. *num.* 41. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* 11. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 14. Castropalaus *disp.* 1. *punct.* 16. *num.* 11. *&* 12. Leander *tract.* 1. *disp.* xxv. *quæst.* xxi. Marin. *tract.* ix. *disp.* 3. *sec.* 5. *num.* 158. Ad argumentum contrariæ sententiæ, nempe, legata solvenda sunt pro rata, quando pro omnibus hereditas non sufficit : ergo idem dicendum de votis : respondetur negando consequentiam : & discrimen est, quod heres in persolvendis votis repræsentat voventis personam, & quia vovens prius vota gravioris momenti solvere tenebatur, ideo & heres hunc ordinem servare tenetur.

XXVIII. Quod si vota plura sint, & non constet quodnam fuerit prius emissum, Sanchez *loc. cit.* docet solvenda tunc esse vota pro rata. Castropalaus, Bonacina, Marin, Leander sustinent, tum heredem eligere posse quæ sibi placuerint : & ratio est, quia, ut fatetur Sanchez, poterat eligere vovens quod sibi magis placuisset, posito dubio de meliori bono, & de temporis prioritate : ergo potest & heres, qui, ut fatetur Sanchez, refert personam voventis, & illius obligationi succedit. Et licet heres ex iustitia teneatur ad solutionem votorum ; hoc non mutat solutionis ordinem, sed solum magis ad solvendum urget: & non permittit ut heres possit petere aut dispensationem, aut commutationem votorum, sicut poterat vovens, qui solo religionis titulo obstrictus erat. Hæc opinio & mihi probabilior videtur, & verior : eo vel magis quod sæpe solutio votorum pro rata parte non ita cedit in Dei gloriam, & proximi utilitatem, sicuti cedit integra solutio unius, aut alterius voti, quod prudenter eligit heres solvendum. Si vota sint de construendo aliquo pio ædificio, de offerendo aliquo insigni munere, de altari erigendo, atque id genus similia, & pro rata dumtaxat solverentur; nil ad perfectionem reduci posset. Quare potissimum in similibus casibus heredem, sicuti voventem, eligere posse votorum solutionem in facta positione omnino proba-

babilius, & verum censeo; dummodo heres bona fide rem agat, & vota solvenda seligat quæ in maiorem Dei gloriam cedant.

XXIX. Quæst. XIX. *An, quando plures sint heredes, quisque in solidum teneatur vota defuncti solvere?* Resp. Nemo in solidum tenetur: quia quisque tenetur, quatenus est heres. Ergo, si solum in parte heres est, solum pro ea parte solvere vota tenetur. Sententia communissima. Addenda tamen duo sunt. Primum, si res Deo promissa sit penes unum ex heredibus, tunc ipse tenebitur in solidum; at habebit actionem repetendi partem ab aliis heredibus respondentem hereditati. Secundum, si alii heredes nolint solvere, quilibet tenetur in solidum; dummodo pars hereditatis sufficiat: quia heres de suo, ut dictum est, vota testatoris solvere non tenetur. Hereditas vero legatis, debitis, votisque solvendis & tota, & qualibet sui parte obnoxia est. Ergo, nolente uno herede solvere, alius astringitur. Hoc tamen verum esse credit Castropalaus, quando heredes ex malitia nolunt solvere; secus, si ex impotentia omittant. At mihi videtur ratio adducta evincens esse in utroque casu. Quandoquidem quod quælibet hereditatis pars addicta sit votis solvendis, non pendet nec ex malitia, nec ex paupertate heredum; sed ex ipsa testatoris institutione, seu ex quodam contractu inter heredem, & testatorem naturaliter consurgente. Nec iuvat respondere, hanc partem non esse addictam debitis solvendis integre, sed simul cum alia comparte: quia id verum est absolute loquendo: quoniam, ut diximus, absolute quisque heredum solvere tenetur pro rata parte: sed in hypothesi quod coheredes sive nolint solvere ex malitia, sive solvendo non sint idonei ex impotentia, tunc tota hereditatis pars votorum solutioni obnoxia evadit. Ita mihi verosimilius videtur adversus Leandrum, & Castropalaum.

XXX. Quæst. XX. *An donatarius teneatur vota donantis exequi?* Resp. Communiter non teneri respondent Auctores: quoniam donans revera, etiam post votum, dominium rei Deo adpromissæ retinet, illudque in alterum transferre valet. Ergo donatarius non tenetur vota dicta solvere, etiamsi donans factus fuerit impotens. Non tenetur siquidem ratione rei acceptæ, quæ, ut diximus, vere erat dominio donantis subiecta: non tenetur ex illicita acceptione, quia hæc acceptio adversatur solummodo religioni, secus iustitiæ, quæ sola fundat debitum restituendi. Neque eiusmodi debitum provenire potest ex aliquo pacto, seu contractu tacito inito cum donante: quia id solum verum habet in heredibus. De his enim sic leges disponunt, eo quod heres repræsentat testatoris voventis personam; donatarius autem minime donantis personam refert. Hæc in rigore vera videntur; prout ex legibus absolute ratiocinari licet. Ceterum quis donatarius, suæ salutis memor, retinere sibi vellet victimas iam Deo semel oblatas? Licet enim id non sit furtum, quia non ex iustitia, sed ex religione Deo illæ debebantur; attamen sacri-

cri-

crilegium est, & peccato donantis cooperaretur donatarius. Idcirco ego non absolverem donatarium a voti solutione in defectu hereditatis. Cedo. Quod Petrus voto donavit Ecclesiæ, immo Deo, non ne Dei, vel Ecclesiæ est? Donator igitur dare nequit quod suum non est, seu quod voto consecravit Deo. Dominium utique illius rei Deo consecratæ retinet; sed dominium gravatum debito reddendi eamdem rem Deo. Debitum, inquis, religionis est, non iustitiæ: verum habet. At quid inde? Peccabis ergo, sin contra iustitiam, saltem adversus religionem, ea bona Deo consecrata retinendo. Quisque lumen naturale, omissis casuisticis subtilitatibus, consulat; & nemo bene moratus, ac christianæ religionis sincerus cultor, sentiet se tuta conscientia retinere posse ea quæ scit a donatore prius religioso ritu consecrata fuisse Deo.

XXXI. Quæst. XXI. *An legatarius teneatur implere vota realia legantis?* Resp. Legatarius tenetur iuxta communem opinionem solvere vota realia legantis. Ratio diversitatis est, inquiunt Castropalaus, Leander, Sanchez, & alii, quod donatarius acquirit dominium rei donatæ ob traditionem eiusdem sibi factam; quæ, quamvis illicita, est tamen valida, & firma in linea iustitiæ, esto contraria religioni; at legatarius dominium legati acquirere debet ex valore promissionis in testamento factæ; quæ si nulla est, perit legatum: est autem nulla, si sit de materia voto contraria; quia tunc est promissio de re illicita, atque adeo nullius valoris. Sic totidem verbis Castropalaus. Clarius discrimen assignatur. Donatarius consequitur dominium rei donatæ per realem traditionem, & acceptionem, quæ, licet illicita, valida est. Legatarius assequitur legatum per promissionem, quæ, si sit de re illicita, nulla est. Illicita autem est in præfato casu: quia legans promittit homini quod iam Deo consecraverat. Utcumque discrimen istud verum sit, ego in praxi tum donatarium, tum legatarium, deficiente hereditate, obligarem ad solvenda vota realia, quæ afficiunt omnia bona legantis, seu testatoris. Non nego tamen, immo fateor, potiore titulo astringi legatarium. Hinc, si legatarius assequatur rem in specie Deo adpromissam, tenetur rem Deo tradere, eo quod nullo titulo illam retinere valeat: nulla enim fuit legantis promissio. Si autem res legata in specie Deo consecrata non fuerit, & hereditas non est solvendo par, corruit legatum. Quoniam, ut optime ratiocinantur citati Auctores, aut testator credit hereditatem suam satis esse ad implenda sua vota, non obstante legato; aut non credit. Si credit hereditatem sufficere, & reipsa hereditas non sufficit; iam legatum in hoc casu est contra illius voluntatem, & consequenter nullum. Si prævidet hereditatem non sufficere, & nihilominus legatum instituit; hæc institutio, seu promissio est de re illicita, & subinde nulla. Si autem hereditas sufficiens est ad vota realia solvenda, & res Deo adpromissa, fuerit in manu legatarii, concedenda erit, inquit Sanchez, æstima-

tio rei ipsi legatario, & heres pretium solvet eidem, ut res promissa Deo reddatur.

XXXII. Quæst. XXII. *Quando Princeps ob perduellionis crimen mortis pœna plectit voventem, eiusque bona fisco addicit, tenetur ne Princeps, seu fiscus vota realia voventis solvere?* Resp. Affirmans responsio iam ex dictis colligitur: quia hæc vota realia bona afficiunt. Fiscus capere tantum iure potest bona quæ sunt ipsius voventis libera ab oneribus. Sicut ergo tenetur fiscus solvere debita realia, & legata; ita & realia vota rebellis damnati. Id quoque constat ex *L. Non possunt ff. de iur. fis.* & *L. Dicitur cod. Cum Glossa*. Communiter id docent Sanchez, Layman, Gobat, Sporer: & res per se patet.

CAPUT III.

De tempore quo votum implendum est.

I. PAucis expediam propositam quæstionem, tum quia facilis est resolutionis, tum quia plura dicenda erunt de statu religioso. Nonnulla quæ sunt istius loci propria, sequentibus quæsitis resolventur.

II. Quæst. I. *Quando vovens tempus non assignavit pro voti executione, quo tempore illud implere debeat?* Resp. Dupliciter quis votum, ad tempus quod attinet, edere valet. Primo certum tempus constituendo pro executione; ut si voveas intra annum te ingressurum Religionem, ieiunium servaturum omnibus sextis feriis, & id genus similia. Et de hoc nulla est difficultas: nam patet voventem non teneri ad voti executionem, nisi adveniente tempore, seu infra tempus pro voti observatione definitum. Secundo emittere votum potest nullo temporis intervallo constituto; ut si voveat Religionem se ingressurum, eleemosynam se erogaturum. Et quando hoc modo votum emittitur, tenetur vovens, quamprimum commode potest, illud implere. Hoc aperte traditur Deut. XXIII. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Quod etiam inculcatur Eccles. V. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio.* Idque docent Doctores omnes. D. Thomas 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *artic.* 3. *ad* 3. Sylvester *verb.* Votum II. *quæst.* II. & v. Armilla *verb* Votum *num.* 16. Azorius *Lib. XI. cap.* XV. *quæst.* X. Sanchez *Lib. IV. cap.* XIV. *numer.* 5. Suarez *Lib. IV. cap.* XII. *num.* 6. Bonacina *disput.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* 1. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* III. *num.* 5. *quæst.* IV. Castropalaus *tract.* XV. *disput.* 1. *punct.* 13. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 5. *num.* 128. Marin. *tract.* IX. *disp.* III. *sec.* 4. *num.* 123. & alii omnes. Ratio clara est: quia obligatio

tio voti ex promissione Deo facta oritur. Promissio autem hæc statim obligat: cum enim nullum sit designatum tempus, si statim ac commode impleri potest, non obligaret, iam nullo tempore obligaret; cum maior ratio pro hoc, aut illo tempore assignari nequeat.

III. Quod tamen ita intelligendum est, nisi adsit rationalis caussa differendi solutionem voti, qualis esset spes melius imposterum votum illud implendi; & non adsit periculum solutionem talem prætermittendi. Hoc colligitur ex *leg.* Quod dicimus *ff. de solutionibus*, ubi dicitur: *Statim solvere cum aliquo temperamento temporis intelligendum est*. In hac dilatione parvitas materiæ datur, quæ ex intentione voventis, aliisque circumstantiis arguenda est. Si vovisti te ingressurum Religionem quamprimum, potes aliquo congruo tempore differre, ut robustior evadas ad perferendos labores, & onera Religionis; quamvis raro id occurrat: quia auxilio Dei fretus quisque Religionem amplectitur, & tali instructus auxilio omnia pati valet. Differre etiam potes ingressum, donec iræ parentum sedatæ fuerint, ut eisdem pauperibus succurras, ut sororem matrimonio iungas. Prudenter tamen, & caute in his procedendum est, ut omnes admonent, ne scilicet periculum contingat non implendi votum. Illud etiam præ oculis habendum est, ea vota quæ temporis dilatione minuuntur, minus quoque differenda esse. Vota ingrediendi Religionem, inserviendi xenodochio, & similia temporis dilatione dicuntur minui: quia, quo plus differs executionem ingressus, aut servitutis, eo minus Deo, & xenodochio inservis. Ea vero quorum observatio non decrescit ob temporis dilationem, maius temporis spatium quoad executionem admittunt; ut sunt vota peregrinandi ad domum Lauretanam, erogandi in eleemosynam centum aureos, & id genus alia: quia, sive hoc, sive futuro anno ea exequaris, tantumdem cultus Deo semper reddis illorum executione.

IV. Quæ autem temporis dilatio in votis quæ temporis dilatione minuuntur, satis sit ad constituendum peccatum mortale, non facile potest resolvi. Aliqui docent, trium annorum spatio differri posse Religionis ingressum: quæ opinio, necessitate sublata, certe nimis laxa est. Rationabilis videtur sententia Castropalai *tract.* xv. *disp.* 1. *punct.* 13. *num.* 7. dilationem sex mensium ingrediendi Religionem, inserviendi xenodochio, esse quantitatem temporis notabilem. Sed id ex circumstantiis colligendum est. Quia, si dilatio secum adferat periculum prætermittendi executionem voti, minor temporis quantitas constituet culpam gravem; si nullum sit periculum, & aliquæ rationes, licet non adeo graves, occurrant, maior poterit esse sine gravi culpa dilatio. In summa iudicio prudentum id relinquendum est.

V. Quæst. II. *An votum non impletum tempore designato, desinat obligare?* Resp. Duobus modis votorum executionem tempori affigere vales. Primo, dum constituis,

tuis, ne ultra definitum tempus executio voti differatur. Secundo, dum intendis infra determinatum tempus implere votum emissum. Si primo modo votum emittis, teneris, etiam elapso tempore designato, votum implere. V. g. si vovisti reddere Petro centum, quæ debes intra mensem, transacto mense, non extinguitur debitum implendi votum: quia tunc votum est absolutum, & temporis designatio est ad excitandam, seu maturandam voti observationem. Contra, si secundo modo vovisti, transacto tempore præfinito, voti extinguitur obligatio; sicuti extinguuntur præcepta ecclesiastica ieiunandi in vigiliis Sanctorum, quatuor temporum, audiendi Missam, & similia, quando statis diebus non implentur: quoniam in similibus votis, & præceptis tempus assignatur tamquam terminus obligationis. Quare, elapso termino, elabitur obligatio.

VI. Difficultas potius in eo vertitur, videlicet unde colligendum sit, votum illigari tempori, ita ut illo transacto extinguatur obligatio eiusdem, quando non constat de intentione voventis. Ad quod communiter respondent Auctores, tunc votum tempori affigi, tamquam termino infra quem compleri debeat executio, & ultra quem obligatio non extendatur, quando iuxta prudentum existimationem temporis circumstantia speciali devotione affecta est. V. g. vovisti ieiunare in vigilia alicuius Sancti: si præfato die non ieiunasti, non teneris amplius ad ieiunium. Idem dicunt alii, si vovisti ieiunare hoc mense omnibus sextis feriis in honorem passionis Christi, & omnibus sabbatis in obsequium B. Virginis: quia, inquiunt, vovisti ieiunare feriis sextis, & sabbatis istius mensis, non alterius. Sic docet Sanchez *Lib. IV. cap.* XIV. *num.* 32. Bonacina *disput.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *num.* 9. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 14. *num.* 3. Sed ego, quando de voventis expressa intentione non constat, dicerem, probabilius esse, transacto mense, teneri voventem ieiunare sextis feriis, & sabbatis alterius mensis: quia omnia sabbata, omnes feriæ sextæ sunt eiusdem rationis per totum annum. Quapropter sextæ feriæ, & sabbata unius mensis non continent specialem cultum, neque peculiarem circumstantiam, quæ rectam fundet præsumptionem, voluisse voventem designare mensem illum tamquam terminum obligationis infra ipsum extinguendæ. Eo vel magis quod, ut dicatur talem diem esse terminum ultra quem votum non obliget, oportet eiusmodi diem esse principaliter præfinitum a vovente. Si enim minus principaliter sit appositus talis dies, certum est, elapso tali die, vel hebdomada, aut mense, votum adhuc implendum esse. V. g. vovisti ingredi Religionem in die alicuius Sancti ob specialem devotionem, qua erga eumdem flagras: etiamsi præfinito die non ingrediaris Religionem, adhuc teneris ad Religionis ingressum: quia non apposuisti diem illum tamquam motivum principale tui ingressus, sed tamquam aliquid minus principale, & ut quid excitans tuam devotionem. Certa tamen regu-

la

la assignari non potest; sed intentio voventis consulenda est, & circumstantiæ examinandæ.

VII. Quando dubium est, num votum sit alligatum tempori tamquam termino obligationis finiendæ, ultra quem votum non obliget, an tamquam intervallo ad sollicitandam, maturandamve executionem, vel ipsi Probabilistæ communiter docent, iudicandum esse, tempus appositum fuisse ad sollicitandam, non ad finiendam executionem voti; atque adeo elapso termino votum implendum esse tempore sequenti. Sanchez *Lib. IV. cap.* XIV. *num.* 38. Castropalaus *tract.* XV. *punct.* 14. *num.* 4. Bonacina *disput.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* 1. *num.* 14. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 5. *num.* 132. & alii communiter contra Dianam, de quo infra. Hinc, si votum alligatum est tempori, non ob illius specialem devotionem, sed ob utilitatem peculiarem voventis, alio tempore supplenda erit voti omissio; ut, si quis vovit octavo quoque die confiteri, ieiunare, vel aliud bonum opus peragere, ut victoriam tentationum reportet, & postea semel omisit, debet altera hebdomada supplere; quando potissimum vota perpetua non sunt: quia finis principalis vovendi permanens urget, neque cum tempore transit. Si vero vota perpetua forent, cum tale quippiam qualibet hebdomada præstandum sit, similisque succedat obligatio, si vovens una hebdomada omisisset confessionem, aut ieiunium, non obligarem eum ut bis in sequenti hebdomada confiteretur, aut ieiunaret.

VIII. Quæ dicta sunt, æque de realibus, ac personalibus votis sunt accipienda; quando tamen constat de expressa intentione voventis. Nam etiam eleemosyna fieri potest in honorem alicuius Sancti, in memoriam passionis Christi, ad B. Virginis cultum; atque adeo diebus sabbati, veneris &c. ita ut istis transactis obligatio cesset; quando tamen, ut dixi, colligi potest quod vovens ita se obligare voluerit. Ceterum, quando non constat de expressa voventis intentione, vota realia non alligari tempori, tamquam termino extinguendæ obligationis, dicendum est; sed in his votis communiter tempus ponitur, ut circumstantia sollicitans voti executionem; ac proinde, transacto illo tempore, adhuc obligatio voti urget, ut docet communis opinio. Sanchez *Lib. IV. cap.* XIV. *num.* 36. Vasquez 1. 2. *disp.* CXLVI. *cap.* II. Bonacina *disp.* IV. *punct.* 5. *§.* 1. *num.* 10. Castropalaus *tractat.* XV. *disp.* 1. *punct.* 14. *num.* 6. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 5. *num.* 131. & alii.

IX. Quæst. III. *An vovens teneatur prævenire tempus designatum pro voti obligatione?* Resp. Auctorum communissima sententia est, non teneri voventem anticipare executionem voti affixi tali diei, tamquam termino implendæ, & finiendæ obligationis: puta, si vovisti ieiunare in vigilia sancti Francisci; etsi postea prævidens illa die te servaturum non esse ieiunium, minime prævenire ieiunium

astringeris: quia obligatio voti non obligat ultra voventis intentionem. Quando autem vovens principaliter intendit cultum exhibere Deo, ieiunando determinate in vigilia talis Sancti, iam constat extra talem diem se noluisse ieiunio obstringere. Idque patet in pluribus praeceptis ecclesiasticis. Non potes die dominico Missam audire, crastina die recitare horas canonicas, ieiunare in quadragesima; non teneris anticipare istorum observantiam praeceptorum. Si autem tempus definitum pro voti executione latitudinem admittat, ita ut non sit affixum uni diei, sed plures dies, aut hebdomadas, menses, vel annos comprehendat; tunc, si praevideas in fine temporis designati pro executione voti te impeditum iri a voti observantia, teneris executionem anticipare intra illud temporis intervallum. V. g. vovisti te ieiunaturum ter singulis mensibus, ingressurum Religionem infra annum: si praevideas te non fore aptum ad implenda tua vota in termino intervalli temporis designati, puta in fine mensis, in fine anni; teneris executionem anticipare: quia non praevenis tempus obligationis, sed tempus inceptum pro executione. Quod exemplo praeceptorum Ecclesiae confirmatur. Praevides impedimentum audiendi Missam circa meridiem; teneris mane audire, seu anticipare auditionem: praevides impedimentum confitendi semel in fine anni; teneris anticipare, ut omnes docent. D. Thomas *in IV. dist.* XXXVIII. *quaest.* I. *artic.* 3. *quaestiunc.* I. *ad* 7. Suarez *Lib. IV. cap.* XII. *num.* 7. Bonacina *disput.* IV. *quaest.* II. *punct.* 5. *§.* I. *num.* 13. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* I. *punct.* 13. *num.* 3. Reginaldus *Lib. XII. num.* 236. Leander *tract.* I. *disp.* XIV. *quaest.* II. Salmanticenses *tract.* XV. *cap.* III. *punct.* 3. *num.* 34.

X. Quaest. IV. *An qui vovit Deo, dare hospitali servum, si illum occiderit, teneatur alium substituere?* Resp. Negant communiter Auctores, eo quod peccatum commissum contra votum, non sit contra iustitiam, quae sola obligat ad restitutionem, sed dumtaxat contra religionem: & hac ratione resolvit hunc casum Tamburinus *Lib. III. cap.* XVI. *§.* 2. *num.* 13. Antonia vovit totam suam dotem Deo, simul ac eam recuperaverit ab heredibus defuncti mariti. Assecuta est dimidiam partem; alteram mala fide donavit parentibus, licet Deo per votum dicatam. Non tenetur, ait ille, supplere; sed solum contra votum peccavit. Certe, si iuris principia spectentur, sola iustitia, & quidem quae commutans appellatur, ad restitutionem obligat. Ceterum vix aliquem absolverem eorum qui sua malitia subtrahunt victimas Deo immolatas, a debito tantumdem substituendi, si possent. Licet enim quae sunt contra religionis virtutem, non obligent ad restitutionem; attamen, quando vota realia sint, & victimae fuerint Deo consecratae, dum Deo, & locis piis, aut pauperibus prava subtrahuntur voluntate voventis, talem praefert deformitatem, & iustitiae cuiusdam laesionem, ut difficile appareat voventem sua iniquitate se a voti solutione liberare posse. Saltem hoc con-

consulendum esset, & sin ad supplendum votum, saltem in pœnitentiæ onus id imponere sacrilego violatori Confessarius deberet.

CAPUT IV.

De voto dubio. Quando vovens dubius de voto implere illud debeat.

I. IN proposita quæstione plures excutiendæ difficultates continentur. Nam dubium multiplex esse potest in voti materia. Primo enim dubitare potes, emiseris ne votum, an non emiseris. Secundo, cum certus sis te illud emisisse, dubitare vales, an impleveris; dubitare insuper potes de quantitate rei voto promissæ. Celebrior controversia est inter Auctores, an, quando dubium est de ipsius voti emissione, vovens teneatur. Et resolutio quæstionis ex illo numquam satis deplorando Probabilismi commento pendet. Ideo multa hic dicenda forent ad illum tractatum spectantia; quæ, Deo dante, pro dignitate, iuxta tamen exiguitatem nostram versabimus.

II. Antequam rem aggredior, præmittam fas est distinctionem dubii a levi suspicione, & scrupulo, seu dubio imprudenti. Igitur in præsentia sermo non est de dubio nulli probabili fundamento nixo; quod non verum dubium, sed imprudens anxii animi suspicio, seu scrupulus est; ideo reiiciendum esse omnes docent. Castropalaus, Leander, Salmanticenses, & alii Probabilistæ iam iam citandi hanc distinctionem hic omittunt, & absolute de dubio loquuntur; quod veræ sententiæ non levem conflat invidiam. Cum enim plura inepta, & irrationabilia dubia mentem occupent, & conscientiam aliquorum delicatorum hominum torqueant; lector minus peritus legens voventem dubium de emissione voti non teneri absolute, facillime sibi persuadet.

III. Nunc ergo non de dubiis inanibus, non de scrupulis, & suspicionibus, sed de vero dubio, quod, ob probabiles coniecturas in utramque partem, intellectum ita suspensum, & ancipitem relinquit, ut in neutram partem ferre sententiam valeat: de hoc, inquam, vero dubio controversia est inter recentiores. Porro docent, neminem teneri ad implendum votum de cuius emissione vovens dubitat, Sanchez *Lib. II. de matrim. disp.* XLI. *num.* 32. *&* *Lib. I. Decal. cap.* X. *num.* 11. *&* *Lib. IV, cap.* 1. *num.* 16. Suarez *Tom. V. in III. P. disp.* XL. *sect.* 6. *num.* 14. Lopez *I. Part, instruct. cap.* XLV. Henriquez *Lib. XI. cap.* XI. *num.* 5. AEgidius *de Sacr. disp.* XXXIV, *dub.* 10. *num.* 86. Malderus 1. 2. *quæst.* XIX. *art.* 7. *disp.* LXXXVII. Layman *Lib. II. tract.* 1. *cap.* V. *§.* 4. *num.* 31. Filliucius *tract.* XXI. *cap.* IV. *num.* 165. Delbene *tract.* III. *de conscien. dub.* 1. Martinez de Prado *cap.* XXXI. *quæst.* V. *§.* 1. Me-

O iiij dina

dina *Lib. I. cap.* XIV. *§. 7.* Sotus *Lib. VII. quæst.* III. *art.* 2. Tamburinus *Lib. II. cap.* III. *§. 7. ver. eleemos. num.* 2. Diana *coordin. Tom. VIII. tract.* IV. *resol.* 18. Sporer *tract.* I. *proœm. cap.* I. *sec.* 4. *num.* 84. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 6. *§.* 2. *num.* 143. & communiter Probabilistæ omnes, innixi illi principio : *Melior est conditio possidentis*. Vovens est in possessione suæ libertatis adversus votum; cum certum sit hominem esse liberum, dubium vero num se voto astrinxerit.

IV. Contrariam sententiam tuentur omnes fere antiqui Theologi, & ex recentioribus item omnes qui pium, iustumque bellum Probabilismo indixerunt. Primo aliqua Sanctorum testimonia promam. D. Thomas conceptis verbis docet, in voto dubio tutiorem partem esse eligendam. In IV. dist. XXXVIII. quæst. I. art. 3. quæst. I. ad 3. *Si autem dubitet quomodo in vovendo se habuerit, debet tutiorem viam eligere, ne se discrimini committat*. D. Antoninus II. Part. tit. XI. cap. II. ante *§.* I. *Nota sexto. Si autem dubitant, utrum intenderint se obligare, tutius est, quod impleant secundum Thomam*. Item *§.* 10. in fin. *In tertio autem casu, quando est dubius, utrum possit, vel non possit, dicendum, quod talis vovens illud ieiunium quod non potest implere, tenetur in alium diem prolungare, aut in aliud bonum commutare. Cuius ratio est, quia existens in dubio, an transgrediatur votum, & per consequens peccet mortaliter, tenetur se ponere in tuto, ut scilicet votum non transgrediatur*. Porro sancti isti Doctores suam sententiam eruunt ex sacris canonibus. Nam Eugenius I. in *cap.* Invenies 3. *de spons. & matr. Lib. IV. m.* I. hæc decernit. *In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*. Et Innocentius III. in *cap.* Illud *de Cleric. excom. In dubiis via eligenda est tutior*. Et Clemens III. in *cap.* Ad audientiam XII. *de homicidio volunt. vel casual.* inquit: *Cum in dubiis sententiam debeamus eligere tutiorem*. His Patribus concinunt antiquiores fere omnes Theologi, Summæ Rosella, Tabiena, Pisanella, Sylvestrina, Armilla, quorum textus, cum de dubio agemus, ipsorum verbis conceptis dabimus, omnes enim in fonte legimus. Nunc ex recentioribus aliquos indicabo. Vasquez I. 2. *quæst.* XIII. *art.* 6. *disp.* LXV. *cap.* III. & *disp.* LXVI. *cap.* I. Azorius *Lib. XI. cap.* XV. *quæst.* II. & *Lib. II. cap.* XVIII. *quæst.* IV. Salas I. 2. *quæst.* XXI. *tract.* VIII. *disp. unic. sec.* 17. *num.* 162. Sayrus *in Clav. Reg. Lib. I. cap.* XII. *num.* 9. & 36. Luysius Turrianus 2. 2. *Tom. II. disp.* LXIV. *quæst.* XI. *num.* 6. Basilus *de matr. Lib. X. cap.* XV. *num.* 3. Peræ *in Laur. Salm. certam.* X. *dub.* 2. Montesinos I. 2. *disp.* XXIX. *quæst.* IV. *§.* 3. *num.* III. Petrus Corneo in I. 2. *D. Thom. tract.* VIII. *quæst.* XIX. *disp.* IV. *dub.* 2. *num.* 2. & *dub.* 3. *num.* 6. Genet *tract.* II. *de prim. præc. Decal. quæst.* XVIII. Pontas *verb.* Votum *cas.* 2. Natalis Alexander *Lib. IV. art.* 12. *regul.* 16. Antoine *tract. de virtut. Relig. cap.* III. *quæst.* V. & ceteri omnes Probabilioristæ.

V. Ratio istius opinionis tota nititur sacris canonibus, præcipientibus tutiorem in dubiis eligendam esse sententiam. Quid quod ipsum naturæ rationalis lumen in omni-

omnibus negotiis cuiusque generis, quæ aut sanitatem corporalem assequendam, aut damna temporalia vitanda, aut bona comparanda spectant, tutiora in dubiis amplectenda perscribit?

VI. Respondent Salmanticenses, & communiter Probabilistæ, sacros canones, D. Thomam, aliosque Doctores intelligendos esse de dubio practico, secus de speculativo. Lepida sane, & futilissima responsio. Quid est, amabo te, hoc dubium speculativum? Canones, & recensiti Doctores loquuntur de dubio facti, scilicet emiseris nec ne votum. Quid hic speculationis? Loquuntur de conscientia dubia, quæ pro asserenda emissione voti habet probabiles rationes, & rationes æquales habet pro neganda voti emissione; & idcirco dubia dicitur, quia in neutram partem valet ferre sententiam. Si dubium istud speculativum appellas, eo quod mens meditetur istas rationes & coniecturas, easque severe excutiat; omnia dubia erunt speculativa. Dubium practicum forte intelligunt illud quod, dum agendum est, occurrit: quia tunc operans dubitat practice, quando, dum operatur, dubitat. Sed hæc speculatio vana, & perridicula est: quia semper operans dubitet oportet, dum agit, quoties intellectus ob æquales in utramque partem rationes anceps hæret.

VII. Falleris, inquiunt. Dantur namque principia quibus dubium illud deponatur, & formetur dictamen quod *practice practicum* appellatur. Hoc autem dictamine, quod etiam *reflexum* nuncupatur, cuiuscumque dubitationis nubes exsufflantur. Ecquænam sunt, quæso te, eiusmodi principia, quæ dubio pulso moralem inducant certitudinem? Sunt, inquiunt, in fundo libertatis humanæ recondita, quæ de sua possessione detrudi nequit, nisi per certitudinem: quoniam *possidentis conditio melior est*. At regula isthæc solius iustitiæ dubiis favet, ad evitandas, lites dissidia, confusionemque in civili societate, quemadmodum Iuristæ, & canones, & Doctores ipsi explicant. In ceteris autem dubiis regula illa minime tenet, & potissimum in negotio æternæ salutis, quod vitæ humanæ, nedum libertati, præferendum est. Verum de hoc commento plurima suo loco. Satis nunc sit de solo voto dubio veram dixisse sententiam.

VIII. Illud solum indicabo, quod Salmanticenses *loc. cit. num.* 144. ex Diana, Trullencho, Palao, ceterisque Probabilistis eo laxitatis prolapsi sunt, ut docuerint, voventem liberum esse a voto, etiamsi dubitans magis in voti favorem propendeat: *quia fortiores rationes habet pro hac parte: quia licet pro voto fortiores urgeant rationes, si tamen non sunt adeo efficaces, ut illius partis certum assensum generent, sed adhuc rem dubiam relinquant, certa alterius partis possessio huic inæqualitati debet præponderare, & pro illa iudicium prudens sententiam ferre.*

IX. Duo hic perpendas velim. Primum est, ipsis fatentibus adversariis, sermonem esse de dubio, non levi, inani, scrupulis, & ineptis coniecturis fundato, sed gra-

gravibus nixo rationibus pro parte utraque. Secundum, est, in recensita doctrina totum latitare mortiferum illud Probabilismi virus. Etiam dum pro voti emissione urgent validiores rationes, dubitans liber erit a voto? Indubitate. Cur? Quia certa libertatis possessio, non per rationes robustiores, & fortiores, sed solum per rationes evidentissimas, invictissimasque de loco dimoveri potest. Sed dicito, quaeso, primum omnium: istae fortiores rationes inducunt ne dubium practicum, an speculativum? Fortius utique inclinant intellectum in favorem voti. Erit igitur dubium practicum directum, sed non reflexum. Nihil pro evangelica morum integritate nitidius, nihil significantius. Deinde quo fundamento asseris, ius libertatis humanae in dubia contentione praescribere contra ius sive naturale, sive divinum? Prius namque est ius naturale, & divinum quam libertas voventis; immo libertas voventis nascitur subdita iuri naturali, & divino, quod in obligatione solvendi votum emicat. Ita est, inquis, quando reapse datur hoc ius divinum. Quando autem dubito de voto emisso, dubito, an hoc ius divinum sit nec ne: & ex alia parte certus sum me liberum fuisse ante voti emissionem ab hoc iure. Hoc scilicet est quod quaerimus. Cur volunt, dum ad rationis tribunal contendunt ius divinum adversus libertatem, & libertas adversus ius divinum, ut sententia pro libertate ferri debeat, etiam quando fortiores rationes pro iure divino urgent? Leges quidem humanae ad tollenda iurgia, lites, & innumera alia mala regulam statuerunt, in fundorum possessione meliorem esse possidentis conditionem. At quinam sanctarum Scripturarum liber, quodnam Concilium, quodnam ecclesiasticum decretum aliquem canonem edidit quo statuatur, in rebus ad aeternae salutis negotium pertinentibus meliorem esse conditionem libertatis humanae possidentis adversus ius divinum, quando dubia, seu lites occurrunt in utramque partem; immo tunc etiam quando fortiores rationes urgent pro voto, seu iure divino? Afferant vel unam Scripturam, aut unum Concilium, vel aliquem Patrem, vel aliquem eximii nominis, & auctoritatis Doctorem, qui ante saeculum quintumdecimum docuerit, in dubiis in quibus agitur de peccato mortali, meliorem esse conditionem possidentis libertatis humanae. Nos contra ex Scripturis, canonibus, & Patribus evincimus, in viis dubiis tutiorem esse eligendam, dimittendaque incerta, cum certa occurrunt. At, ut ad incitas adversarios redigam, sit vera etiam in nostro casu illa regula, *Melior est conditio possidentis*. Lex naturalis, seu divina est ipsa voluntas Dei, seu Deus ipse. Deus est primus possessor. Voluntas, seu libertas nascitur subdita Deo. Ergo, quoties dubium est de possessione, possessio stat pro Deo. Ergo melior est conditio possidentis Dei per suam legem. Vide Historiam nostram de Probabilismo, & Rigorismo *Tom. II. diss. III.* ubi fuse hoc argumentum explicuimus. Sed de his plura sede sua.

X. Quaest. I. *An certus de voto, & dubius de executione, teneatur ad executionem?*

nem? Resp. Adfirmanter respondent communiter vel ipsi Probabilistæ quos *num.* 3. allegavimus: quia, inquiunt, tunc possessio voti emissi certa est, executio dubia: ergo possessio stat pro voto. Sic docent, ut dixi, Sanchez, Filliucius, Diana, Castropalaus, Leander, Salmanticenses, & alii fere omnes. Nos addimus nostram rationem erutam ex Patribus, quod in dubiis pars tutior sit eligenda.

XI. Quæst. II. *An dubitans de quantitate rei promissæ, scilicet centum ne, an quinquaginta voverit, teneatur reddere centum?* Resp. Negant communiter Probabilistæ, ut Salmanticenses cum aliis citatis. Inquiunt enim: Si dubitas, voveris ne centum, an quinquaginta; teneris ad quinquaginta tantum: si dubitas, perpetuum ne votum sit, an ad annum; non teneris nisi ad annum: si scis te promisisse ingressum in Religionem, & dubitas, an laxiorem, vel strictiorem promiseris; non teneris nisi ad laxiorem: quia obligatio est odiosa, debetque in benigniorem partem interpretari, itaut minus obliget.

XII. Contrariam sententiam, quam amplectimur, tuentur Theologi allegati supra *num.* 4. & insuper Navarrus *Lib. III. Conf. tit. de voto consil.* 20. *alias* 18. illo principio firmissimo nixi, quod in dubiis tutior pars sit eligenda. Ratio vero, quod obligatio sit odiosa, quod iura in benigniorem partem sint interpretanda, est minus evangelicæ legi consentanea in sensu Probabilistarum. Quia iura interpretanda sunt, potissimum naturalia, & divina, in benigniorem partem relate ad animam, non ad carnem, & appetitiones humanas. Respectu animæ autem benignior interpretatio ea est quæ in tuto eamdem collocat, & per securiorem viam ad æternæ salutis portum eam ducit; secus illa interpretatio, quæ, ut habenas laxet longiores, atque a suavissimo evangelicæ legis iugo liberiorem illam reddat, æterni exitii periculis eam exponit. Tenetur ergo vovens in exposito casu vel reddere centum, vel castitatem perpetuam servare, ut tutiorem viam amplectatur: & idem dicito ob eamdem rationem de aliis similibus casibus, in quibus dubitatur de voti quantitate, qualitate, vel perpetuitate. Aliquos tamen proponam, ut clariorem notitiam assequaris.

XIII. Quæst. III. *An qui vovit dare Ecclesiæ calicem, dubitat vero, cuius materiæ, argenteæ ne, an aureæ calicem promiserit, teneatur dare aureum calicem, vel argenteum?* Resp. Leander tamquam probabilem opinionem docet *tract.* I. *disp.* XLIII. *quæst.* IX. satis futurum in tali casu reddere calicem ex ære, aut cupro inaurato: quia etiam eiusmodi est aptus cultui divino. De more Auctor iste laxioribus semper adhæret. Communissima sententia sustinet, reddendum esse calicem aureum, vel argenteum, excluso ære, vel cupro. Hoc solum discrimen est inter istos Auctores, quod aliqui, ut Diana, Delbene, Trullenchus, asserunt, satis esse cuppam esse argenteam; reliquum vero ex ære, vel cupro. Verum in hac interpretatione

tione mos ſpectandus eſt illius Eccleſiæ, cui calix promiſſus eſt. Si enim communiter calices illius Eccleſiæ ſint aurei, vel argentei, offerendus eſt calix aureus, aut argenteus, excluſo ære, vel cupro. Sic docent Azorius *Lib. II. cap.* xx. *quæſt.* x. Bonacina *diſp.* IV. *quæſt.* 11. *punct.* 6. *num.* 18. Villalobos *II. P. tract.* XXXIV. *diff.* 34. *num.* 37. Et eſt probabilior opinio.

XIV. Quæſt. IV. *An qui vovit ſe non acceſſurum ad feminam, dubitat vero de acceſſu fornicario, an coniugali, teneatur ſolum abſtinere a fornicario concubitu?* Reſp. A ſolo fornicario acceſſu abſtinendum illi fore, docet Leander *loc. cit. quæſt.* XI. & allegat Sanchez, Delbene cum aliis: idque probabilius iudicat ob principium illud, Poſſeſſio ſtat pro libertate. Verum hoc abutitur principio etiam iuxta Probabiliſtas. Quoniam vovens certus eſt de voto. Ergo iuxta eoſdem Probabiliſtas præſumendum eſt, editum fuiſſe votum iuxta naturam ſui actus. Porro natura, ſeu notio eſſentialis voti eſt, quod ſit de iis quæ cadunt ſub conſiliis, ſeu de materia libera; licet etiam de neceſſaria eſſe poſſit, prout ſupra ex D. Thoma explicuimus. Porro abſtinentia ab acceſſu coniugali eſt de conſilio, a fornicario vero eſt de præcepto. Ergo votum præfatum excludit acceſſum tum uxorium, tum fornicarium. Et colligitur ex *cap.* Cum dilecti *de donat.*

XV. Quæſt. V. *An qui dubitat, utrum emiſerit votum ante ſeptennium, ſeu perfectum uſum rationis, teneatur votum ſervare?* Reſp. Negat Sotus *Lib. VII. quæſt.* 111. *art.* 2. ubi obiter hoc dubium tractat, cui ſubſcribunt Palaus, Delbene, Leander, qui tamen ait, contrariam ſententiam eſſe probabiliſſimam. Mirum quod non pronuntiaverit eam minus probabilem. Dicimus ergo ad votum teneri: & hæc opinio communior eſt, quam defendunt Sanchez *Lib. IV. cap.* 1. *num.* 14. Luyſius Turrianus *in opuſc.* x. *diſp.* 1. *dub.* 2. Suarez *Lib. IV. cap.* VI. *num.* 10. Fauſtus *tract. de Relig. Lib. I. quæſt.* XXVI. Malderus 2. 2. *tract.* x. *cap.* 1. *dub.* 5. & alii plures. Quoniam conſtat de voti emiſſione, & excuſatio dubia eſt. Deinde etiam quia ante ſeptennium, ſeu ante rationis uſum, pauciſſimi ſunt qui vota emittant. Ergo, ſi votum emiſſum fuit, præſumendum eſt completo rationis uſu illud emiſſum fuiſſe.

XVI. Quæſt. VI. *An certus de promiſſione, & dubius de animo ſe obligandi, teneatur ad votum implendum?* Reſp. Licet Angelus neget *ver.* Iuram. 5. *num.* 10. cum uno aut altero Caſuiſta; tamen communis, & certa, vel inter ipſos Probabiliſtas, ſententia tenet, votum validum eſſe: tum quia verba extrinſecus prolata ſigna ſunt intentionis; nec quiſquam præſumitur dicere quod non ſentit: tum quia, probato facto, præſumitur, omnia interveniſſe quæ factum tale naturaliter comitantur. Hinc probata profeſſione, præſumitur profitentem habuiſſe legitimam ætatem: & neganti incumbit probatio.

XVII. Quæſt. VII. *An qui votum metu extortum emiſit, præſumi debeat in caſu dubio*

dubio non habuisse intentionem se se obligandi? Resp. Adfirmant non pauci apud Sanchez *Lib. I. de matr. disp.* IX. *num.* 12. Sed communissima sententia sustinet; præsumendum esse talem voventem animum habuisse se se obligandi: quia præsumere simulationem in vovente, vel iurante est præsumptio de delicto. Nemo autem præsumendus est criminis reus, nisi probetur. Quare magis faves voventi, si illum præsumas voto obnoxium, quam si a voto eum absolvas: quia a voto solvere nequis, nisi iudices ipsum peccasse. Ita docent Sanchez, Suarez, Palaus, Delbene, Fagundez, Bonacina, Trullenchus, Leander, Salmanticenses, & alii communiter.

XVIII. Quæst. VIII. *An, si vovens dubitet, utrum in præfato eventu verborum amphibolia, aut mentis restrictione usus fuerit, obnoxius sit voto, vel iuramento?* Resp. Non tenere votum in hoc casu, adfirmat Suarez *Lib. II. cap.* XXXIII. *num.* 6. cui subscribunt Palaus, Leander, Fagundez, Delbene. Quia, inquiunt, hoc modo non præsumitur delictum commisisse; sed præsumitur habuisse sufficientem caussam prudentis dissimulationis. Addunt tamen, necessarium esse voventem novisse modos æquivocationis, & amphiboliæ, ut cum fundamento dubitare valeat se tali usum fuisse locutione. Verum, hac reiecta opinione, dicimus voventem teneri voto etiam in hoc casu: tum quia in dubiis tutior eligenda pars est; tum quia nemo præsumendus est ambigue locutus, nisi rationes occurrant quibus id probetur.

XIX. Quæst. IX. *An qui dubitat, num votum emiserit tempore somni, aut ebrietatis, aut phrenesis, præsumendus sit tempore sanæ mentis votum suum edidisse?* Resp. Leander *tract.* I. *disp.* XLIII. *quæst.* XIX. docet, voventem qui vere dubitat, an in dictis circumstantiis voverit, liberum esse a voto: quia tunc, inquit, vere dubitatur, an sit votum, aut iuramentum, sive promissio, cum dubitetur de aliquo essentialiter requisito ad voti naturam: in dubio autem favendum est libertati. Hæc opinio falsa, & laxa præter modum est. Ideo, ea reiecta, cum communi sententia dicendum est, præfatum voventem obnoxium voto esse: quia ex communiter contingentibus præsumptio colligenda est. Rarissime autem accidit homines in ebrietate, somno, & phrenesi vota emittere. Præterquam quod in dubiis tutior pars præferenda est. Quid, si quis certus sit se votum emisisse tempore somni, vel ebrietatis; dubitet vero, an fuerit plenus somnus, & plena ebrietas, aut phrenesis talis quæ tollat libertatem necessariam ad votum validum? Respondet Leander *loc. cit. quæst.* XX. absolute voventem non teneri voto. Sed distinguendum est. Absolute loquendo præsumptio stat pro vovente; cum certus sit de somno, & ebrietate, aut phrenesi: ideo dubium, tamquam ineptum, & nullo valido fundamento nixum, reiiciendum est; sicuti dicitur de pollutione nocturna, quæ non præsumitur communiter habita eum pleno consensu necessario ad peccatum mortale. Quando vero tales occurrerent rationes quæ non sinerent du-

dubium prudenter deponi, tunc urgeret regula: In dubiis tutior pars est eligenda.

XX. Quæst. X. *An iratus, vel perturbatus emittens votum, si postea dubitet se habuisse necessarium usum rationis, teneatur voto, potissimum si, sedata iracundia, ipsum emissi voti pœnituerit?* Resp. D. Antoninus versat hanc quæstionem de votis editis ab hominibus iratis II. P. tit. xi. cap. 11. ante §. 1. *Vota autem quæ fiunt a mulieribus in partu, vel infirmitate, vel virorum in quibuscumque angustiis, propriis, vel suorum, aut perturbatione, si habuerint tales intentionem obligandi se Deo, cogitantes etiam de causa quæ movebat eos ad vovendum, scilicet infirmitate, vel periculo, & de fine, scilicet evasione periculi, propter quod evitandum vovebant, tenenda sunt. Idem Thomas. Si autem dubitant, utrum intenderint se obligare, tutius est quod impleant, secundum Thomam. Item nota, quod qui iratus patri, vel magistro, vel bene potatus vovet, vel iurat intrare Religionem, quod non tenetur: quia quod calore iracundiæ fit, pro non facto haberi debet; quod verum est, si sic fit subito, quod non fecisset per deliberationem, & sententiam rationis, quæ non requirit magnam moram temporis. Sed quando sciens quid iurat, vel vovet, hoc agit, tenetur; nisi cum eo dispensetur ratione minus plenæ deliberationis. Sicut enim qui calore concupiscentiæ inflammatus, aut bene potatus, non tamen ebrius, iurat uxorem ducere, compellitur eam ducere, nisi omnino ebrius esset. Confirmatur quod dictum est per sequentem rationem. Sicut enim requiritur deliberatio ad votum, sic ad peccatum mortale; & tamen licet iratus, aut potatus occidat hominem, excusatur a tanto, sed non a toto, quin sit mortale, ex quo sic non fuit ex se, quin sciret quod faceret; licet tamen postea pœniteat se fecisse: quia esse statim pœnitentem de peccato, bene arguit quod illud non fit factum ex habitu; sed non arguit quod non sit factum ex electione, licet passione turbante iudicium rationis. Illa ergo deliberatio temporis, vel ætatis, quæ sufficeret ad obligandum diabolo per peccatum mortale, sufficit ad obligandum Deo per votum.* Itaque raro contingit iram, aliamque perturbationem ita obnubilare rationem, ut auferat libertatem necessariam, & sufficientem ad peccandum, atque adeo ad vovendum. In dubio ergo sufficientis deliberationis præsumendum est fuisse libertatem necessariam. Quod si dubium deponi nequeat, tunc servetur regula: In dubio tutior pars eligenda est. Quod spectat secundam quæstionis partem, communiter Auctores docent, pœnitudinem consequentem emissionem voti non esse argumentum insufficientis deliberationis: siquidem non raro contingit etiam eorum quæ magna cum deliberatione gesserunt, homines pœnitere. Solum ergo ex ira, seu perturbatione comitante votum, ex pœnitentia consequente, aliisque coniecturis colligi interdum potest, voventem non fuisse perfecte sui compotem, prout communiter statuunt Auctores.

XXI. Quæst. XI. *An dum quis dubitat materiam voti esse inhonestam, aut malam, te-*

teneatur servare votum? Resp. Negant communiter Auctores. Rationem proferunt Salmanticenses *num.* 147. quia votum nondum possidet, cum dubitetur de eo quod est necessarium ad eiusdem essentiam. Sed hæc ratio *possessionis* hic futilis est. Igitur non tenetur servare votum dubitans de materiæ pravitate, vel inhonestate, quia peccaret illud servando. Peccat namque quicumque opus aggreditur de quo dubitat, bonum ne sit, an malum.

XXII. Quæst. XII. *An in voto conditionali dubitans de conditione, tenetur votum implere*? Resp. Negant Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 6. *§.* 2. *num.* 145. ob illam toties reiectam fallacem regulam, quod votum non possidet, usque dum conditio impleta fuerit. Porro, cum dubitatur de conditione, dubitatur de voto. Votum autem dubium non obligat. Nos contra dicimus, in dubiis tutiorem partem esse eligendam; adeoque præfatum dubitantem voto obnoxium esse eo modo quo voto astringitur qui dubitat de ipso voto.

CAPUT V.

Quomodo interpretanda sunt vota indeterminata.

I. Variis modis votum indeterminatum esse potest: nempe 1. quoad tempus, ut si voveas ieiunium, nullo præfinito die: vel 2. quoad quantitatem, ut si voveas eleemosynam, nulla definita quantitate: vel 3. quoad qualitatem, ut si promittas Ecclesiæ vas aliquod, non determinando aureum, aut æneum, aut argenteum: vel tandem quoad numerum, ut si plures res voveas, quin determines istam, vel illam; quod variis modis accidere potest, de quibus infra circa votum indefinitum. Quantum ad tempus dictum est supra. Assignandæ nunc sunt quædam regulæ generales iuxta quas fieri debeat votorum interpretatio: deinde resolvendi plures casus de votis indeterminatis quoad quantitatem, & qualitatem. Sit ergo

PRIMA REGULA.

II. Votum interpretandum est secundum intentionem voventis: &, si de tali intentione non constet, interpretandum est in benigniorem partem; ita ut, quando datur locus prudenti præsumptioni, iudicandum mitius sit, & in favorem voventis: obligatio namque odiosa est; & ideo, salva verborum proprietate, & voventis intentione, restringenda est, quoad fieri potest. Neque hinc sequitur quod in dubiis laxior pars eligenda sit, & in favorem possidentis libertatis decidendum; sed solum colligitur quod dubia facilius reiicienda sint, dum occurrunt in hac ma-

materia. Ceterum, si omnibus severe expensis graves prudentesque rationes mentem dubiam relinquunt, tunc semper tutior pars eligenda erit, ut dictum est supra.

III. Quæst. *An votum indefinitum tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, validum sit?* Resp. Antequam ultra progredior, placet hanc resolvere difficultatem. Nam quod est tum in quantitate, tum in qualitate indefinitum, non potest executioni committi. Hinc in *leg.* Qui-triticum, *leg.* Qui insulam, *&* *leg.* Ita stipulatus *ff. de verb. obligat.* *&* *leg. legat.* Generaliter *ff. de leg.* 1. vitiatur legatum ob incertitudinem rei promissæ. Ergo idem dicendum de voto. Quamobrem sustinent nonnulli, votum rei indeterminatæ tum quoad quantitatem, tum quoad qualitatem, nullum esse.

IV. Communis tamen sententia docet, votum istud validum esse: quia absolute est de re possibili, & honesta: & licet sub tali indifferentia executioni mandari nequeat, hæc tamen indifferentia a vovente tolli potest. Sic qui vovet Religionis ingressum, votum validum edit: quia vovens potest determinare hanc, aut illam. Quænam autem tunc quantitas, vel qualitas definienda sit, viri prudentis iudicio erit decernendum iuxta intentionem voventis. Quando vovens nullam omnino præfixit quantitatem, & qualitatem, illius solum erit determinare; quod prudenter, & circumstantiis inspectis, peragere debet; ita ut materia congrua, & apta voto sit. Et hæc sententia satis communis est. Eam propugnant Suarez *Lib. IV. cap.* VII. *num.* 15. *concl.* 4. Sanchez *Lib. IV. cap.* XIII. *num.* 3. *& seq.* Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 23. Marin. *tract.* IX. *disp.* III. *sec.* 2. *num.* 78. & plures alii. Ad id quod ex iure civili opponunt, communiter respondetur, præfatas leges comprehendere dumtaxat civiles promissiones, nullo vero modo spiritualia promissa, & vota, quæ iure canonico non declarantur nulla, sed ad prudens arbitrium voventis, aut alterius probi viri determinanda remittuntur.

SECUNDA REGULA.

V. Votum restringendum est iuxta naturam actus, aut contractus supra quem cadit. Si materia, seu contractus voto subiectus, conditionibus, restrictionibus, limitationibus iure, consuetudine, vel lege coarctatus est, eisdem omnibus item obnoxium votum esse intelligitur. Quoniam tunc votum est quodammodo accessorium rei promissæ, quam liberare nequit a conditionibus illis ab auctoritate legitima impositis. Hæc regula communissima est, quam tradunt Sanchez *Lib. III. cap.* XVII. *num.* 13. Lessius *Lib. II. cap.* XLII. *dub.* 4. *num.* 22. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* 1. *punct.* 17. Prado *cap.* XXXII. *quæst.* VI. *num.* 2. Tamburinus *Lib. III. cap.* III. *§.* 4. Suarez *Lib. II. de iur. cap.* XXXII. *num.* 2. Salmanticenses *tract.* XVII. *punct.* 6. *§.* 3. *num.* 149.

TER-

TERTIA REGULA.

VI. Votum obligat, ficut & iuramentum, dum res promiffæ in eodem ftatu permanent. Contra, fi res mutatæ fuerint, tunc obligatio ceffat. Quandoquidem votum non obligat, nifi iuxta voventis intentionem. Quoties ergo tales occurrunt mutationes, quas, fi ante votum emiffum, vovens infpexiffet, votum prudenter operando non edidiffet; tunc votum non obligare voventem, dicendum eft, nifi aliæ circumftantiæ oppofitum fuadeant. In quolibet enim voto tacita includitur conditio, nifi notabilis mutatio fupervenerit. Hæc quoque regula communis eft penes Auctores citatos. Nec propterea votum conditionatum, fed abfolutum eft: tunc enim votum conditionatum dicitur, quando conditio non eft in ipfius voti natura veluti inferta, fed extrinfecus, & libere a vovente impofita. Duo tamen hic funt obfervanda. Alterum eft, quod hæc mutatio fuperveniens, ut voti obligationem tollat, debet effe graviffima, & manifefta; & quod non oriatur vel a natura ipfius voti, vel a malitia ipfius voventis. Si enim mutatio fita effet in gravi difficultate voventis, quam, dum votum emifit, non experiebatur; eiufmodi gravis difficultas, proficifcens ex ipfo vovente, non effet mutatio auferens obligationem voti. Alterum vero eft, quod mutatio fuperveniens, quando graviffima, & manifefta non eft, licet non tollat obligationem voti, fufficiens tamen cauffa effe poteft impetrandi, & facilius obtinendi voti relaxationem.

QUARTA REGULA.

VII. Quando votum, aut iuramentum cedit in alterius detrimentum, reftringendum eft, ut alteri damnum non inferat: quia, quoties votum, vel iuramentum alteri nocet, illicitum eft, nec valet ullo pacto obligare; ut colligitur *cap.* Venientes, *cap.* Cum tuis *de iure iurando*. Si iurafti fervare fecretum alicui, non debes illud cuftodire, dum alteri nocet, ut de iuramento dicetur.

CAPUT VI.

Plures casus de votis indeterminatis quantum ad materiæ quantitatem, vel qualitatem resolvuntur.

I. QUoniam frequentissimi sunt votorum huiusmodi casus, ideo ad maiorem utilitatem, & facilitatem, post assignata principia generalia, quibus via ad eorumdem solutionem aperitur, lubet singillatim casus omnes qui agitari a Casuistis communiter solent, ad examen inducere, & iuxta nostra principia eosdem resolvere. Nisi hæc a Casuistis in discrimen adducta fuissent, indicta præteriremus.

II. Quæst. I. *Qui vovit abstinentiam a vino, tenetur ne abstinere a cervisia, aliisque liquoribus e vino expressis?* Resp. Primo omnes conveniunt, hunc voventem debere abstinere tum a vino, tum ab efficaci desiderio bibendi vinum: nam votum quod actum prohibet, eadem ratione desiderium eiusdem actus vetat.

III. Quod attinet ad cervisiam, Caietanus 2. 2. *quæst.* cl. *art.* 1. docet, votum abstinendi a vino comprehendere etiam cervisiam, eo quod non secus ac vinum inebriet. Et certe, si vovens ideo vovit abstinentiam a vino, ut vitaret ebrietatem, cui indulgere solebat, æque a cervisia, ac a vino temperare sibi debebit: quod & Sanchez *Lib. IV. cap.* XI. *num.* 44. verum reputat; quando tamen, addit ipse, votum absolute esset de vitanda ebrietate; & vinum in voto exprimeretur per modum exempli: secus, si intenderet evitare ebrietatem, & vinum non per modum exempli sumeret, sed tamquam medium ad finem: quia finis legis non cadit sub lege. Sed hæc mera speculatio est, vana, & arbitraria, quæ haudquaquam occurrit voventium mentibus. Ideo, illa reiecta, si voventis finis sit vitare ebrietatem, vera est sententia; si autem vovens vovit abstinentiam a vino, ut hac delectatione, & honesto gustu se privaret, Deoque offerret hanc suam pœnitentiam; tunc sub vino non videtur comprehendi cervisia; licet etiam hæc habeat vim inebriandi. Liquores autem qui e vino extrahuntur, ut vinum crematum, & similia, proculdubio comprehenduntur sub vino; cum sint spiritus eiusdem vini. Quare nimis laxe P. La Croix *Lib. III. part.* 1. *num.* 459. asserit cum suo Gobat, posse voventem, licet intenderit in suo voto vitare ebrietatem, sumere alios quoscumque potus aptos ad inebriandum. Quando vovens vult evitare ebrietatem, & promittit abstinentiam a vino, quia iste est potus magis usualis, & aptior ad ebrietatem; & deinde cervisia, cremato, aliisque liquoribus æque ac vinum inebriandi efficaciam habentibus se se replet; votum il-

lius

lius irriforium eſt. Quid refert quod uſuali vino potius quam vino aduſto inebrieris, quando reapſe inebriaris? Quare qui intendit ſuo voto vitare ebrietatem, a potibus quibuſcumque qui ebrietatem inducere poſſunt, abſtinere debet. Immo ebrietas quæ procedit a potu vini aduſti, vulgo *acquavite*, peior eſt, magiſque mentem obnubilat quam illa quæ vini communis effectus eſt. Nonne eiuſmodi aqua ardens, ſeu vinum aduſtum, eſt melior ipſius vini portio? Nonne omnes eiuſdem vini ſpiritus, depoſitis fæcibus, in hoc vino aduſto conſervantur? Eiuſmodi ſane commentis eluduntur leges, non explicantur.

IV. Quæſt. II. *Qui vovit abſtinentiam a vino ob finem temperantiæ, & ut ſe voluptate illius potus privet, peccaret ne mortaliter, ſi aliquid vini potaret?* Reſp. P. Caſtropalaus docet, eum qui vovit abſtinentiam a vino, tantum vini bibere debere, quantum bibere ſolet homo temperatus in uno prandio, ut peccet mortaliter. En illius verba tract. xv. diſp. 1. punct. 12. num. 21. *Quid de voto abſtinendi a vino? Obligat ſub gravi culpa, ne bibatur in ea quantitate quæ vino temperate utentibus ſufficeret pro una comeſtione*. P. Patritius Sporer referens hanc ſententiam Caſtropalai *tract.* III. *in* II. *præcep. Decal. cap.* II. *ſect.* 3. *§.* 2. *num.* 86. *pag.* 238. hoc profert iudicium. *Certe nimis laxe, etiam Germanorum ſenſu, Caſtro-Palaus requirit eam quantitatem quæ alicui viro temperate utenti ſufficeret pro uno prandio*. Non ſolum P. Sporer abſolute pronuntiat laxam hanc ſententiam; ſed addit, *etiam Germanorum ſenſu* laxam eſſe, atque adeo laxiſſimam. Dum hæc in P. Sporer legebam, quadam perfuſum admiratione me ſenſi; quæ tamen cito evanuit: quoniam ſententiam quam hic nimis laxam appellat, poſtea in *tractat. proœm. cap.* v. *ſec.* 2. *§.* 4. *in votis num.* 30. *pag.* 73. eiſdem omnino verbis adprobat, hoc ſolo diſcrimine, quod hic refert laudatam ſententiam ex *Sanchez*, ſupra vero eam retulit ex *Caſtropalao*, non advertens bonus Germanus, quod *Caſtropalaus* eam ſententiam totidem verbis exſcripſerat ex *Sanchez*. En verba *Sporer*. „ Quoad quantitatem vero vini potati certe admittenda eſt parvi-„ tas materiæ excuſans a mortali, & quidem amplior quam in comeſtione car-„ nis. *Placet iudicium Sanchez Lib. IV. Moral. cap.* XII. *num.* 21. *ad mortalem „ tranſgreſſionem eiuſmodi voti, vel iuramenti, requiri tantum vini potati, quan-„ tum in uno prandio ſufficere poſſet pro potu communiter utentibus temperate vi-„ no.* " Fortaſſe pluſculum ponderis habuit apud Sporer hæc ſententia prolata a *P. Sanchez*, qui eſt unus ex ſuis Magiſtris, quam a *P. Caſtropalao*. Ut ut ſit, quod ſemel nimis laxum, *etiam Germanorum ſenſu*, dixit, nunc ceu tutam conſcientiæ regulam ſibi placere teſtatur.

V. Tamburinus in *Decal. Lib. III. cap.* xv. *§.* 6. *num.* 15. nimis laxam pronuntiat ſententiam Caſtropalai, & Sanchezii. Indicio Tamburini ſubſcribit P. Marin. *tract.* IX. *diſp.* III. *ſec.* 2. *num.* 71. Verum P. Claudius La Croix *Lib. III. part.* I.

cap. 111. *dub.* 4. *num.* 464. laxam sententiam P. Sporer, Castropalai, Sanchezii, & Dianæ amplectitur.

VI. Fortasse lector mirabitur, me super re adeo levi crisim exercuisse. Verum mirari desinet, si secum rem hanc paullulum reputabit. Animadvertat ergo, recensitam sententiam iuxta principia Probabilistarum probabilem esse: quia eam docent quinque, aut sex Theologi, quorum aliqui penes ipsos classici sunt, atque adeo sufficientes ad constituendam opinionem probabilem. Porro ex hac mirifica probabilitate en omnium ieiuniorum abolitionem. Quandoquidem, si voto abstinendi a vino ligatus tantum vini bibere debebit ad peccandum mortaliter, eadem ratione ad transgrediendum votum non comedendi carnes, tantum carnium comedere debebit, quantum homines temperate viventes comedere solent in uno prandio. Qua de caussa, si quis infra quantitatem qua uti solent homines temperati, comedet, votum observabit; & eadem ratione observabit præceptum Ecclesiæ die veneris qui dimidiam partem quantitatis carnium illarum quas comedere temperate solet die iovis in prandio, comedet: & potiori iure ieiunia quadragesimalia servabit qui tertiam partem carnium esitabit illius quantitatis qua uti solet tempore bacchanaliorum: & plura alia absurda profluunt ex regula illa *Sanchezii*, *Castropalai*, *Dianæ*, & *La Croix*, quæ nunc missa facio. Et quamquam aliquod discrimen sit inter vinum & carnes; attamen; comparatione facta in dispari quantitate vini, & carnium, adhuc remanet quantitas carnis satis abundans. Nam ponamus, quatuor pocula esse potum temperatum unius prandii, & consequenter materiam necessariam ad peccatum contra votum: tria pocula, seu tres partes vini, erunt materia parva. In carnium comestura detrahamus tertiam partem, & dimidiam substituamus; quo facto, discrimen ablatum erit, par consequetur absurdum: scilicet, qui vovit abstinentiam a carnibus, si homo temperatus sit, comedatque duas libras carnium in uno prandio, poterit manducare ut minus unam libram tempore ieiunii aut sibi per votum impositi, aut ab Ecclesia præcepti.

VII. Astrictus voto non bibendi vinum, potest, si est Sacerdos, utramque ablutionem sumere, &, si est laicus, post communionem consuetam modicam quantitatem vini, ut omnes fatentur. Extra hos casus etiam dari parvitatem materiæ, non est ambigendum. Tamburinus *loc. laud.* ait, se non damnare peccati mortalis eum qui semel biberet; secus qui bis, vel ter. Sed distinguendum est. Sunt enim quidam bibuli qui uno haustu amphoram absorbere solent. Isti semel bibentes, votum, aut præceptum violarent. Sed de his non loquitur Tamburinus. Qui semel unum ex consuetis poculis biberet, nec ego illum damnarem peccati mortalis. Dico solum, neminem voto, sive præcepto ligatum, qui moratæ sit conscientiæ, tali discrimini se commissurum. Quia certum est, voto absti-

ſtinendi a vino aſtrictum peccare, quoties abſque neceſſitate, & ſublato caſu modo recenſito, Sacerdotis videlicet celebrantis, bibit. Quantitas autem peccati, ſicut quantitas materiæ, definitos non habet limites. Datur certe materiæ parvitas; & eſt parvi poculi medietas. At, ſi ultra pergas, Caſuiſtarum diſputationibus, & conſequenter periculis te committis. Definitam enim, certamque menſuram gravis, aut parvæ quantitatis nimis temere tibi aliqui Caſuiſtæ porrigunt.

VIII. Quæſt. III. *An qui vovit ieiunare, aſtringatur ieiunio eccleſiaſtico?* Reſp. Votum eſt lex privata, cuius menſura eſt lex communis, quando voventis intentio aliud non determinat. Tenetur ergo vovens eo modo ieiunare quo ieiunat, dum ſervat eccleſiaſticum præceptum ieiunii. Ita omnes. Ceterum in propoſita quæſtione plures aliæ continentur, quæ ſingillatim ſunt excutiendæ.

IX. Quæſt. IV. *An vi præfati voti tenearis abſtinere a lacticiniis, ſaltem in quadrageſima?* Negat Sanchez, & cum eodem Tamburinus *Lib. III. cap.* xv. *§. 6. num.* 11. & Leander *tract.* 1. *diſp.* xx. *quæſt.* iv. quia, inquiunt, ſatis probabile eſt quod præceptum Eccleſiæ non obliget in quadrageſima ad abſtinentiam lacticiniorum: Igitur, cum vovens ſe ſe obligaverit ad ieiunium ſervandum eo modo quo inſtitutum eſt ab Eccleſia, non tenetur ab ovis, & lacticiniis, nec in quadrageſima, vi illius voti abſtinere. Hæc opinio laxa mihi videtur, reciditque ſatis proxime in propoſitionem damnatam: *Non eſt evidens quod conſuetudo non comedendi ova, & lacticinia in quadrageſima obliget.* Si ſecundum iſtos Auctores vovens ieiunium promittit iuxta normam ieiunii eccleſiaſtici; cum nunc certum ſit ieiunium eccleſiaſticum imponere abſtinentiam a lacticiniis; male aſſeritur, ſatis probabile eſſe, præceptum ieiunii eccleſiaſtici non obligare ad abſtinentiam lacticiniorum. Nec iuvat reponere aliud eſſe præceptum ieiunii, aliud præceptum imponens abſtinentiam a lacticiniis; & ad illud, non ad iſtud, animum, qui vovit, intendere. Egregia hercle ſpeculatio. Poterit ergo vovens ieiunium, carnes comedere: quia aliud omnino eſt præceptum prohibens carnium eſum ab eo quod ieiunium præſcribit. Sed mittamus plura congerere adverſus opinionem quam celebriores Theologi improbant. Corduba *Sum. quæſt.* clxviii. Ludovicus Lopez *II. Part. Inſtruct. de ieiun.* Azorius *I. Part. Lib. VII. cap.* x. *quæſt.* 11. & *Lib. XI. cap.* x. *quæſt.* vi. Suarez *Lib. IV. cap.* vii. *num.* 9. Caſtropalaus *diſput.* 1. *punct.* 12. *num.* 18. & alii non pauci. Ratio autem eſt manifeſta: quia quiſquis ieiunium vovet, illud ieiunium promittit quod in Eccleſia catholica ſervatur; niſi oppoſitum expreſſe declaret. Sed ieiunium Eccleſiæ catholicæ cum unica comeſtura coniungit in quadrageſima abſtinentiam a lacticiniis. Ergo vovens ieiunium, more aliorum fidelium illud vi voti ſervare debet. Contra, in ieiuniis extra quadrageſimam poterit ieiunare iuxta morem ſuæ patriæ. Si lacticiniorum con-

consuetudo obtinet, eadem frui & ipse poterit; si contraria viguerit, eamdem servare debet. Hæc est vera, & communis opinio, docens voventem debere ieiunare eo modo quo obligat ieiunium ecclesiasticum.

X. Quæst. V. *An vovens ieiunare, nullo præfinito dierum numero, satisfaciat voto unico die ieiunii?* Resp. Cum voti interpretatio iuxta communem regulam benigna, & in favorem voventis esse debeat, dico, unius diei ieiunio satisfacere voventem dicto voto indeterminato. Addo, votum non obligare, nisi secundum intentionem voventis. Porro, quoties vovens, dum votum edit, nihil determinat; hoc ius, quo potiebatur definiendi certis limitibus votum suum, sibi reservat, ut valeat postea illam apponere determinationem quam dum emisit votum non adiecit. Est communis opinio.

XI. Quæst. VI. *An qui vovit plura ieiunia, satisfaciat bis ieiunando?* Resp. Adfirmant *Sanchez*, *Leander*, & *Prado*, eo quod numerus binarius pluralitatem importet. At, si proprietas verborum attendenda sit, vix reperietur significari pluralitatem per numerum binarium. Si quis diceret, Plura ille scelera perpetravit; plura gessit præclara facinora; plures milites misit; plura munera obtulit: quis sanæ mentis duo tantum ex his locutionibus intelligeret? Utique duo non singularem, sed pluralem numerum constituunt, ut colligitur ex *reg.* Pluralis *de regul. iur. in 6.* Nihilominus iuxta & communem, & exactum loquendi modum, qui plura vovit, ultra numerum binarium illum vovisse præsumendum est. Nec de eiusmodi votis imprudentibus plura dicere expedit.

XII. Quæst. VII. *An qui vovit ieiunare per mensem integrum, teneatur etiam diebus dominicis servare ieiunium?* Resp. Adfirmant Layman *Lib. IV. tract.* VIII. *cap.* II. *num.* 9. ubi citat Bellarminum. Sed contraria opinio iuxta ea quæ dicta sunt, est probabilior, & mihi probabilissima. Si enim vovens, dum vovit ieiunare, illud ieiunium exequi tenetur quod præscribit Ecclesia: si, inquam, in ieiunii qualitate ad Ecclesiæ morem se se conformare debet: quidni & quoad tempus, quo Ecclesia expediens, & congruum ducit esse ieiunium? Quapropter si quis ad ieiunandum in vigilia alicuius Sancti se voto adstrinxisset, dum in diem dominicum vigilia talis incideret, anticipare ieiunium, illudque exequi die sabbati posset, ac deberet, ut communis tenet opinio. Ad maiorem tamen claritatem

XIII. Quæst. VIII. *An si quis voveret ieiunare die dominico, votum esset validum?* Resp. Negat Suarez *Lib. III. de voto cap.* VII. *num.* 21. quia Ecclesia catholica ab eiusmodi ieiunio voluit semper abstinere fideles ad improbandum morem veterum quorumdam hæreticorum, qui diebus dominicis ieiunabant. In sententiam Suarez concedit Sanchez, aut nimium propendet, *Lib. II. Decal. cap.* XXXVII. *num.* 13. Sed distinguendum est. Si quis Catholicorum singulari pietatis studio ductus votum ederet ieiunandi diebus dominicis; cuiusdam superstitionis reus hic foret, & indebito

bito cultu Deum coleret. Atque hoc intendere videntur Suarez, & Sanchez. Ceterum, si quis, ut carnem suam, & concupiscentiam validius perdomaret, & spiritui subigeret, voveret continuum ieiunium, continenter, etiam diebus dominicis omnibus, observandum; secluso scandalo, aut fidelium admiratione, validum foret, & prudens votum. Quot viri sancti continuum ieiunium, dominicis ipsis diebus inclusis, non servaverunt? Et hæc est communissima opinio, quam tradit D. Thomas *in IV. dist.* XV. *quæst.* III. *art.* 3. *quæstiunc.* 2. Lessius *Lib. IV. cap.* 11. *dub.* 9. Azorius *Lib. VII. cap.* XXVI. *quæst. ult.* Prado *cap.* XXXI. *quæst.* II. *§.* 8. *a num.* 107. Bonacina, Trullenchus, & alii. Si quis tamen singulis diebus comederet, quolibet pulso ieiunio; deinde voveret ieiunare omnibus diebus dominicis, & reapse ieiunaret: ego sane, tamquam superstitiosum ieiunatorem, hunc improbarem; nec video qua ratione simile defendi ieiunium possit. Nam exempla Sanctorum, non dominicis modo, sed singulis diebus, ieiunia ab ipsis servata prodnnt. Si enim quis cohibere appetitiones, & carnem conflictare vellet; numquid opus haberet remedio ieiunii dominicis tantum diebus?

XIV. Quæst. IX. *An qui vovit ieiunium in pane & aqua peragendum, votum violaret semel bibendo vinum; & an post unicum vini potum valeat absque voti transgressione vinum sæpius bibere?* Resp. Iam ex iis quæ dicta sunt paullo superius, ad primam quæsiti partem responsio patet. Diximus enim, dari parvitatem materiæ in hoc, sicut in ceteris votis. Unde patet, eum qui semel parvulum vini poculum biberet, non fracturum votum talis ieiunii. Ad secundam partem respondet Sanchez *Lib. IV. cap.* XI. *num.* 45. posse illum sæpius bibere, eo quod sit impossibile ipsi amplius servare illam circumstantiam ieiunii voto promissi. Hæc opinio laxa est, & contraria sententia vera. Hanc defendit vel ipse P. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 12. quia abstinentia a vino est onus susceptum a vovente pro integro ieiunii die. Distinctio autem Tamburini, quod, si votum fuerit de abstinentia a vino, vera est sententia *Palai*; si autem fuerit de ieiunio in pane & aqua, vera est opinio *Sanchezii*: hæc, inquam, distinctio ex illis est quæ in mentem voventium non veniunt, dum sua edunt vota. Quapropter eorum voluntas interpretanda est secundum id quod communiter evenire solet. Et quia homines, dum vovent ieiunium in pane & aqua, vovent abstinentiam per integrum diem a vino, aliisque cibis; ideo, cum nemo ex iniquitate sua commodum reportare debeat, non infertur posse sine culpa per reliquum diei sæpius bibere vinum, qui semel bibisset votum violando.

XV. Quæst. X. *An qui vovit ieiunare in pane & aqua, possit comedere pastillos, vulgo maccharones?* Resp. Tamburinus *Lib. III. Decal. cap.* XV. *§.* 6. *num.* 20. docet, eum qui vovit ieiunium in pane & aqua, si comedat pastillos esculentos, quos Itali *Maccharones*, & *vermicellos* appellant, violare ieiunium; potissimum si dum

coquuntur, infundatur parum olei, & amaraci aliquot frondes admisceantur. Quia qui vovent ieiunium in pane & aqua, communiter pane & aqua contentos se fore promittunt. Leander *tract.* I. *dis.* XX. *quæst.* XVII. concedit, licitum esse voventi comedere *pastillos*, & *vermicellos* sola aqua coctos; secus, si quidquam olei, vel frondium amaraci infusum, aut permixtum habeant. Hæ sunt ex illis quæstionibus quas Casuistæ excogitarunt, ut votorum observantiam delinirent, & ut languidis votorum observatoribus succurrerent. Sed, nugis missis, votum servandum est usu panis communis, & potu aquæ. Qui *vermicellos*, & *pastillos*, *pultem*, *polentamque* comederent, plus minusve ab exacta voti observatione recederent. Quando contingat, illos his cibis utentes peccare, vel non peccare mortaliter contra votum, absolute definiri nequit. Id solum dico, tamquam certissimum, deficiente pane, posse hominem tali voto obstrictum pastillos, vermicellos, polentamque edere.

XVI. Qui astrictus est voto ieiunandi in pane & aqua, si ob virium exilitatem nequiret se solo pane, & aqua sustentare, poterit vesci piscibus; & si neque cum his posset, utatur lacticiniis: &, si lacticinia non sufficerent, adhibeat carnes; eamque partem ieiunii potissimum servet quæ suis viribus consentanea est. Si infirmus sit, iuxta ea quæ dicemus de ieiunii præcepto, liber omnino evadit: alio tamen tempore ieiunium implebit iuxta ea pariter quæ de ieiunio indeterminato ratione temporis sunt dicenda.

XVII. Quæst. XI. *An qui votum edidit ieiunandi omnibus sextis feriis, aut sabbatis per annum, teneatur etiam ieiunare, quando his diebus festum recurrit Nativitatis Domini?* Resp. Negant voventem teneri ad ieiunium die præfatæ solemnitatis plures Auctores, Molina *Tom. II. de iust. dis.* CCLXXII. Azorius *Lib. XI. cap.* XX. *quæst.* XXX. Diana *I. Part. tract.* IX. *res.* 5. Tamburinus *Lib. III. cap.* XV. *§.* 5. *num.* 13. Sed communior, & mihi vera sententia, contrarium sustinet. Ratio istius sententiæ est manifesta, utpote innixa verbis ipsius *cap. fin. de observatione ieiunii*, ubi statuitur: *Qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in sexta feria, si festum Nativitatis dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis.* Ecclesia ergo eos solos Christianos a carnium abstinentia, & ieiunii observatione eximit qui aut voto, aut regulari observantia ieiunio non sunt astricti. Sed, inquiunt, Ecclesia de illis sermonem habet qui expresse vovissent ieiunare in præfata solemnitate; secus de aliis. Hæc interpretatio arbitraria est, vana, & nulli vel fucato nixa fundamento: quia textus absolutus est, & universalis. Sed de hoc sermo recurret, cum præceptum ieiunii pertractabimus, a quo exemptos non esse patebit die Nativitatis Domini omnes illos qui regulari observantia astricti eidem sunt. Hanc sententiam docent P. Suarez *Lib. IV. cap.* XX. *num.* 8. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 6. *num*

num. 9. Leander *tract.* 11. *disp.* xx. *quæst.* xi. Salmanticenses *tract.* xvii. *cap.* i. *punct.* 6. *§.* 1. *num.* 139.

XVIII. Quæst. XII. *Quomodo obligetur qui fecit duo vota contraria, puta comedendi tantum panem die veneris, & non comedendi panem in vigilia alicuius Sancti, quæ quandoque incidit in eamdem sextam feriam?* Resp. Sylvester *ver.* Vot. 2. *quæst.* xvii. ex D. Thoma respondet, quod, si utrumque est possibile, utrumque observari debet. Deinde, si ambo vota servari nequeunt; tunc dicit servandum esse quod melius, gratiusque Deo iudicatur. Quod si ambo æqualia sint, tunc servandum est primum. Crederem tamen in recensito voto debere voventem abstinere ab omni cibo, si vires stent, & infirmitas non obsit: quia emissum secundum votum non edendi panem, non pugnat absolute cum primo; sed maiorem addit abstinentiam, scilicet ab omni cibo. Si autem votum secundum esset edendi tantum pisces, & legumina, secluso pane; servandum foret primum votum, tum quia primum, tum quia perfectius.

XIX. Quæst. XIII. *An qui vovit recitare Rosarium, teneatur illud integrum recitare; & an satisfaciat, si mentaliter tantum illud percurrat?* Resp. Quando de voventis intentione non constat, qui vovet Rosarium, satisfacit, si tertiam partem recitet: quia communiter sic fideles Rosarium solent recitare. Et hæc est communis opinio. Quemadmodum etiam communiter docent Auctores, debere illud recitari vocaliter: quia hæc consueta est recitandi ratio. Quod si vovens soleret illud mente dumtaxat percurrere, dicunt Salmanticenses *punct.* 6. *num.* 136. tum votum impleri a vovente posse sola contemplatione: quin addunt, hoc fieri posse, etiamsi hanc consuetudinem vovens non habeat. Citant *Leandrum*, & *Castropalaum* pro eadem opinione. In utroque casu id ego reputo falsum: eo quod proprie, & essentialiter Rosarium duabus constat partibus, contemplatione videlicet mysteriorum vitæ, & passionis Christi Domini, & orationis dominicæ, atque angelicæ salutationis recitatione. Hæ sunt duæ partes hoc speciale precandi genus constituentes, nempe Rosarium. Qui ergo Rosarium vovet, vovet illud Rosarium quod in Ecclesia communiter recitatur; sicut qui vovet ieiunium, ieiunium promittit ecclesiasticum, idest iuxta Ecclesiæ consuetudinem observandum, ut omnes fatentur. Rosarium igitur vocali oratione, & contemplatione mentali constat. Ergo Rosarium vovens non satisfacit voto sola mente Rosarium percurrendo. Quapropter nullo modo censeo probabilem sententiam *Leandri*, & *Salmanticensium* oppositum docentium. Satisfaceret autem vovens, si alternis Rosarium cum aliquo recitaret.

XX. Quæst. XIV. *An qui vovit audire Missam quotidie, satisfacit diebus sacris unam audiendo?* Resp. Communis sententia est, voventem satisfacere voto unam tantum Missam audiendo diebus festis: quia rationabilis voventis intentio esse vi-

de-

detur, nullam se transigere diem velle quin Missam audiat. Immo, si quis voveret audire Missam in die festo, non præsumeretur aliam Missam vovisse præter illam ad quam ex præcepto tenetur. Nec obstat quod Confessarius imponens pœnitenti auditionem Missæ in die festo, non iniungat illam quæ est de præcepto, sed alteram: quia Confessarius, si solum illud sacrum quod ex præcepto audiendum esset, præciperet pœnitenti, nil pœnitentiæ eidem imponeret; cum tamen aliquid pœnitenti iniungere debeat iuxta criminum gravitatem. At vovens libere & spontanee votum edit: & quia rem præceptam vovere potest, ut diximus; hinc est quod, nisi expresserit se vovere duas Missas, satisfacit voto indeterminato unam audiendo. Si autem Confessarius iniungeret pœnitenti singulis diebus per annum audire sacrum; tunc, nisi contrarium ex circumstantiis constaret, satisfaceret pœnitens oneri sibi imposito a Confessario unum audiendo sacrum, etiam diebus festis: quia audiendo singulis diebus sacrum satisfacit oneri sibi a Confessario imposito. Nec verosimile apparet Confessarium tam longo tempore obligare pœnitentem velle diebus festis ad duo præcepta implenda. Tenetur autem vovens audire sacrum devote, & attente iuxta morem universalem fidelium, dum audiunt Missam, ut impleant præceptum.

XXI. Quæst. XV. *An puella quæ vovit virginitatem, teneatur eam servare post perpetratum primum actum turpem?* Resp. Adfirmant communiter Doctores: quia vovere virginitatem suapte natura perpetuitatem prodit, licet in voto non exprimatur. Secus, si vovens expresse intenderet vitare primum actum turpem dumtaxat: quia votum pendet in sui obligatione a rationabili voventis voluntate. Quare post primum actum turpem non teneretur tunc vi voti ad abstinendum a posterioribus actibus. Sanchez *Lib. IV. cap.* XXI. *num.* 22. Suarez *Lib. IV. cap.* VII. *num.* 5. Valentia 2. 2. *disp.* VI. *quæst.* VI. *punct.* 4. Palaus *disp.* I. *punct.* 12. *num.* 7. Tamburinus *Lib. III. cap.* XV. *§.* 5. *num.* 2. Leander *tract.* I. *disp.* XIX. *quæst.* VIII. Hic vero sustinet in casu dubio, num vovens habuerit, nec ne hanc expressam intentionem, præsumendum esse in favorem voventis. Verum iuxta ea quæ iam dicta sunt, in dubiis tutior pars eligenda est.

XXII. P. Marin censet probabile esse, voventem virginitatem non teneri ad castitatem *tract.* IX. *disp.* III. *sec.* 2. *num.* 39. ex Burghenbauber *cent.* I. *cas.* 59. quia virginitas corporis tantum integritatem significat. Sed hæc opinio & laxa nimis est, & lædens communem sensum. Quicumque enim virginitatem vovit, potiori iure castitatem spopondit; cum virginitas castitatem comprehendat. Subdit tamen idem Marin *num.* 40. ex Moya distinguendum esse. Si vovens, inquit, agnovit discrimen castitatem inter & virginitatem; tunc ad virginitatem partialiter, seu ad solam carnis integritatem exteriorem astringitur. Si non agnovit, ut communiter in puellis accidit; ad totalem castitatem obligatur. In dubio autem, in-

inquit ille, num agnoverit tale discrimen, censendum est illud agnovisse; & consequenter, amissa per actum turpem virginitate, non peccare in delectatione morosa venerea contra votum. Hæc earum speculationum una est quas aliquando exercitii gratia aliqui novi Theologi sibi effingunt. Nemo enim fidelium, etiam doctiorum, ad hæc attendit distinctionum spectra, dum virginitatis votum emittit; sed, cum absolute virginitatem Deo spondet, animi & corporis puritatem adpromittit. Quare tamquam improbabilem hanc reiicimus opinionem. Nostram sententiam defendit vel ipse Felix Potestas *Tom.I. par.* II. *cap.* III. *num.* 1890.

XXIII. Quæst. XVI. *An qui vovit peregrinationem absolute, satisfaciat peregrinatione equestri?* Resp. Communis responsio est adfirmans: quia peregrinatio, licet equestris, vera peregrinatio est. Et hoc verum habet, quamvis tempore voti cogitaverit de pedestri itinere; dummodo tamen non intenderit ad id se se obligare: quia sola cogitatio obligationem non inducit. Sanchez *Lib. IV. cap.* 11. *num.* 31. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* 11. *punct.* 6. *num.* 15. *&* 16. Leander *tract.* 1. *disp.* XIX. *quæst.* IX. Palaus *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 9. Tamburinus *Lib. III. cap.* XV. *§.* 5. *num.* 3. Marin *loc. cit. num.* 42.

XXIV. Quæst. XVII. *An satisfaciat præfato voto, si mercede conductus, vel timore coactus, aut alterius negotii, vel curiositatis caussa peregrinationem susciperet?* Resp. Negat Sanchez in recensitis omnibus circumstantiis voto satis fieri: quia qui votum edidit, actionem liberam, piam, & religiosam Deo adpromisit. Peregrinatio autem vi suscepta, aut curiositatis, vel alterius negotii caussa, non est peregrinatio voluntaria, & religiosa; immo quæ ob mercedem arripitur, non religionis titulo, sed iustitiæ debito suscipitur. Ergo in his casibus vovens non satisfaciet voto. Contrariam sententiam docent Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 10. Tamburinus *Lib. III. cap.* XV. *§.* 5. *num.* 3. Leander *tract.* 1. *disp.* XIX. *quæst.* X. Quia vis illata libertatem non tollit, licet illam diminuat. Quare, etsi extrinsecus vovens cogatur, intrinsecus tamen potest libere velle sui voti executionem. Quo in casu certum mihi est, voventem satisfacere suo voto. Si postea alicuius vel negotii transigendi, vel curiositatis titulo iter arripiat, distinguendum est. Si negotium temporale, aut curiositas sint solus finis peregrinationis, dubio procul satisfactionem voti impediunt; ceterum si vovens intendat utrumque exequi, non video cur unum impedire debeat alterum. Nam certum est obligationem iustitiæ, & religionis in eamdem rem cadere posse, ut pluribus exemplis constare potest: v. g. si quis voto astrictus sit singulis diebus sacrum facere, stipendium pro sacrificii applicatione accipere valet; atque ita utramque simul religionis, & iustitiæ obligationem implere. Hæc opinio quam citati Auctores defendunt, mihi probabilior videtur in sensu explicato.

XXV. Quæst. XVIII. *An qui vovet Religionem, aut suscipere ordines sacros, tenea-*

neatur servare castitatem? Resp. Communiter respondent Auctores, vi talis voti non teneri ad castitatem: quia materia talis voti non est castitas, sed status religiosus, cui annexa castitas est. Sicut votum suscipiendi ordines sacros habet pro materia ecclesiasticum statum, cui iuncta est castitas. Quare, dimisso statu tali, ad castitatem vovens non teneretur. Si autem in eiusmodi statu perstiterit, tenebitur ad castitatem, non vi voti simplicis, sed alterius voti solemnis. Caietanus 2. 2. *quaest.* lxxxviii. *artic.* 3. Suarez *Lib. IV. cap.* vii. *num.* 15. Leander *tract.* 1. *disp.* xix. *quaest.* xi. Castropalaus *tract.* xv. *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 8. Marin *tract.* ix. *disp.* iii. *sec.* 2. *num.* 4. & communiter omnes.

XXVI. Quaest. XIX. *An qui vovit eleemosynam, non determinando quantitatem, vel qualitatem, teneatur ad magnam, aut parvam quantitatem?* Resp. Ex supra dictis resolutio patet. Nam sicut vovens, dum votum emisit, poterat tum quantitatem, tum qualitatem definire; ita, voto emisso, eadem libertate fruitur, qua valet quantitatem, & qualitatem rei promissae determinare. Circumstantiae tamen loci, & temporis semper sunt attendendae. Qui vovit eleemosynam absolute, nulla signata quantitate, vel qualitate, potest quamcumque quantitatem, & qualitatem offerre; dummodo apta & congrua sit voti materia, ut alias saepe dictum est. Et, quando eiusmodi vota interpretanda occurrunt, mitius, quoad fieri potest, onus voventi imponatur.

XXVII. Proponit casum Tamburinus *cap.* xv. *§. 6. de voto rei indeterm. num.* 4. Vinum pro Missis celebrandis vovit quidam singulis diebus PP. Capucinis. Votum transiit ad heredes, qui, ut moris est, obliti patris pietatem, vinum dant infimae qualitatis. Quaeritur, an votum impleant? Negat Tamburinus, & merito: quia esto pater absolute pro Missis celebrandis vinum voverit; tamen eiusmodi vinum iuxta prudentum aestimationem, sin optimae, saltem mediocriter bonae qualitatis esse debet. Eo vel magis quia victimae viles, & infimae conditionis reprobatae in Scriptura inveniuntur.

XXVIII. Quaest. XX. *Qui unum ex suis vasis argenteis, vel servis, vel animalibus Deo vovit, quid reddere astringitur?* Resp. Communiter docent Auctores, posse voventem eligere, & offerre ex rebus promissis, quid ipse maluerit; neque ad pretiosius vas, vel meliorem servum teneri, quando non constet de eius contraria intentione. In similibus autem casibus medium, seu mediocritas servanda est.

XXIX. Quid, si, antequam votum impleas, unica res ex pluribus quas habebas, supersit, aliis deperditis? Puta, unus tibi remanet calix, surreptis aliis, unus servus, unum animal, mortuis aut occisis ceteris. Negant Sanchez *Lib. IV. cap.* xiii. *num.* 19. Molina *Tom. II. de iustit. disp.* cclxx. teneri voventem ad implendum votum: quia calix, aut servus remanens non est magis promissus quam il-

li

li qui perierunt. Cur itaque omnes qui perierunt, perire debent ipsi voventi, & nullus ipsi voto? Videtur potius quod iactura dividenda sit; & ex calice qui remanet, medietas offerenda sit. Contraria sententia probabilior mihi est, quam defendunt Bonacina *disp.* IV. *quaest.* 11. *punct.* 6. *num.* 34. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 12. *num.* 26. Et satis manifesta ratio est: quia in recensito voto nullus est calix determinate promissus; sed omnes indeterminate subiecti sunt voto: promisisti namque te daturum unum calicem, unum servum ex omnibus, idest hunc, aut illum, donec venias ad ultimum. Quod autem reponunt adversarii, non esse magis promissum calicem remanentem quam eos qui perierunt, verum est, quia omnes sub disiunctione promissi fuere.

XXX. Hinc, si promisisti donare Ecclesiae sub disiunctione calicem, vel servum, atque tempore implendi voti pars una perierit, teneris reddere partem superstitem, ut statuitur in *leg.* Stichum, aut Pamphilum 95. *§.* 1. *ff. de solutionibus*, *leg.* Non utique, *ff. de eo certo loco*, *leg.* Regia 23. *tit.* XI. *part.* V. Quoniam obligatus fuisti unum ex illis duobus donare. Sed, uno remanente, adhuc implere votum potes. Ergo teneris. Distinguunt aliqui, aiuntque: si pars tua culpa perierit, teneris reddere partem superstitem; si vero tua culpa non perierit, nec in mora reddendi fueris, tunc te liberum a voto decernunt. Communis vero sententia docet, te obligatum esse aut reddere partem superstitem, aut valorem seu pretium rei quae periit, licet sine tua culpa. Ex quo pars perierit sine tua culpa, hoc acquiris privilegium, ut non tenearis partem superstitem offerre; sed vel hanc, vel valorem alterius partis quae periit: quo privilegio non potitur ille qui sua culpa perire permisit unam ex partibus Deo disiunctive promissis. Sanchez *Lib. IV. cap.* XIII. *num.* 25. Palaus *tract.* XV. *disput.* 1. *punct.* 12. *num.* 28. Molina *Tom. II. de iustitia disp.* CCLXX. Salmanticenses *tract.* XVII. *punct.* 6. *§.* 1. *num.* 142.

XXXI. Quaest. XXI. *Si promiseris rem determinatam uni ex duabus Ecclesiis, cuinam debeas tradere in casu quo ignores cuinam promiseris?* Resp. Si, dum vovisti, non determinasti unam Ecclesiam prae alia, sed disiunctim uni, aut alteri; tunc planum est, liberum tibi esse cuinam malueris rem offerre. Si autem determinasti unam ex duabus Ecclesiis, & postea oblitus, ignoras, quaenam sit, Sanchez *Lib. IV. cap.* XIII. *num.* 18. cuinam volueris, te rem tradere posse adfirmat: quia, inquit, tota voti obligatio ex voventis voluntate nascitur. Quando ergo vovens ignorat, cuinam ex duabus Ecclesiis munus promissum exhibere debeat, illius erit in potestate dare cui maluerit. Tunc enim neutra Ecclesia determinate ius habet ad rem illam; sed totum ius est penes Deum, in cuius honorem fuit votum emissum.

XXXII. Altera opinio docet debere voventem in hoc casu dividere munus promissum, & pro rata dubii offerre utrique Ecclesiae suam partem. Quoniam certum

tum est te uni Ecclesiæ determinate rem promisisse. Quod autem nunc ignores cuinam promiseris, non tollit quominus uni ex his Ecclesiis debita sit res promissa. Ergo, si pro tui libito uni dones, periculo te exponis privandi iure suo illam Ecclesiam cui determinate promisisti. Tutius igitur erit, rem pro rata dubii dividere; & meliori quo fieri potest modo votum implere. Quænam ex his duabus opinionibus sit præferenda, profecto ignoro. Ex circumstantiarum diversitate colligendum erit quid magis cedat in Dei cultum.

CAPUT VII.

De votis errore, aut metu extortis.

I. Plura dicturi sumus de iuramentis dolosis, & metu extortis, quæ consuli possunt, ne actum agamus. Pauca ergo hic solummodo prælibabimus, eo vel magis quod de contractibus, & matrimonio agentes similes controversias in examen reducemus.

II. Quæst. I. *An error circa substantiam voti reddat votum invalidum?* Resp. Affirmant communiter Auctores: quia error tollit voluntarium: nihil enim volitum quin præcognitum. Igitur, si naturam, seu substantiam voti ignoras, iam res promissa per votum tibi voluntaria non est. Nullum ergo est votum, quia involuntarium. Hinc, si profitereris Religionem, ignorans professionem esse perpetuam; professio nulla foret: quia perpetuitas ad substantiam pertinet professionis. Idem dic de ignoratione eorum quæ ad substantiam promissæ rei reducuntur: puta, vovisti pergere Hierosolymam, putans pedestri itinere votum tuum impleri posse, navigatione ignorata; vovisti ingredi Religionem Carthusianorum, aut Prædicatorum, existimans ibi cibum carnium licitum esse: hæc vota nulla sunt, ut docent Suarez *Lib. II. cap.* XI. *num.* 12. Sanchez *Lib. IV. cap.* III. *num.* 11. Lessius *Lib. II. cap.* XL. *dub.* 2. *num.* 11. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* IV. *§.* 3. *num.* 12. Palaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 2. Salmanticenses *tract.* XVII. *punct.* 6. *§.* 4. *num.* 155. qui addunt, voventem non teneri ad alias Religiones, quia determinate has duas vovit. Duo mihi difficultatem ingerunt. Primum est quod abstinentia a carnibus ingrediatur substantiam professionis, sive ad eam pertineat: nam videtur quod hæc abstinentia circumstantia quædam sit utique gravis; sed ea non est quæ sola unam ab altera distinguat Religionem: omnes etenim ordines monachales legem habent abstinendi a carnibus. Ex quatuor mendicantium ordinibus duo sunt qui eamdem abstinentiam profitentur. Deinde hæc abstinentia comparata cum tribus solemnibus votis perpetuis non videtur circumstantia adeo gravis, ut ipsam substantiam professionis ingredi debeat, eamque irritare possit. Alterum quoque difficul-

cultatem ingerit, nempe quod eiusmodi vovens nullam aliam ingredi debeat Religionem. Quandoquidem qui Religionis ingressum vovet, prius statum religiosum, deinde hanc Religionem videtur vovere; quando de expressa determinata contraria intentione non constat. Hæc omnia simul valde dubiam mihi constituunt laudatam resolutionem. Quare tutius mihi videtur, & probabilius, quod vovens aut teneatur Religionem promissam ingredi; aut alteram, in qua carnes comedantur, eligere: quoniam, ut dixi, circumstantia abstinendi a carnibus non videtur substantiam professionis perpetuæ ingredi.

III. Porro omnes Theologi fatentur, ignorantiam circumstantiarum quæ ad substantiam rei non pertinent, non irritare vota, vel iuramenta; sed illorum obligationem quantum ad substantiam relinquere: etiamsi persona, quando vovit, si has circumstantias prævidisset, non vovisset: quia talis ignorantia concomitanter, ut aiunt, se habet ad votum, non principaliter, sive ut dans caussam voto. Absolute enim amplecteris obiectum principale voti tui; licet, si tali circumstantia indutum prævidisses obiectum illud, ab eodem abstinuisses. Plurima namque vota, promissa, contractus non fierent, si præviderentur omnes circumstantiæ, quæ temporis decursu superveniunt; & tamen, dum reapse occurrunt, nec vota, nec contractus irritant. In hoc conveniunt omnes. Caietanus 2.2. *quæst.*lxxxviii. *art.* 3. in fine, Sotus *Lib. VII. quæst.* 11. *art.* 1. *ad* 3. Molina *Tom. II. disp.*cclxxii. Lessius *Lib. II. cap.*xl. *dub.* 2. *num.* 10. Suarez *Lib. I. cap.* 11. Sanchez *Lib. IV. cap.* 11. *num.* 6. Castropalaus *tract.*xv. *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 4. Salmanticenses *tract.*xvii. *cap.* 1. *punct.* 6. *§.* 1. *num.* 156. Difficultas est, quænam ex circumstantiis redundet in substantiam promissionis, seu voti. Citati Auctores sustinent, quod in præfato voto Religionis abstinentia a carnibus sit circumstantia irritans professionem, quia pertinet ad professionis substantiam. Mihi vero videtur talis circumstantia ad professionis monasticæ naturam sive substantiam non pertinere ob rationes assignatas: atque hæc sententia mihi probabilior est.

IV. Pariter, si error sit circa finem voti, valorem voti impedit: quia finis voti obiectum eius est. Quare, si ignorantia obiecti essentialis voti illius valorem impedit, eumdem effectum producet etiam finis ignoratio. Plures fines in voto distinguuntur. Primus est cultus divinus, qui omnibus votis communis est, dicique potest universalis, & extrinsecus, quo deficiente, deficit materia apta pro voto. Secundus est finis specialis, & quodammodo intrinsecus, quo etiam cessante, cessat votum: puta, finis eleemosynæ proximus est alienæ indigentiæ sublevatio. V. g. vovisti dare Petro eleemosynam, existimans illum esse pauperem sublevatione indigentem: deprehendis postea eum esse divitem, & nullo modo eleemosynis indigere: cessat votum, & eiusdem obligatio. Tertius finis est omnino extrinsecus, & peculiaris, quem sponte vovens sibi præstituit; recidit tamen in naturam obie-

cti

cti: atque adeo illo cessante cessat votum. Ut, si votum edas ad impetrandam sanitatem filio, quem credis infirmum; sano existente filio, aut mortuo, votum nullum est. Si autem error sit circa occasionem, seu caussam occasionalem voti, tunc votum non impedit; quamvis, si antequam votum emitteretur, cognita fuisset talis caussa, impedivisset voti emissionem.

V. Obiicies ex S. Thoma *in IV. Sent. dist.* XXXVIII. *quæst.* I. *art.* 3. *quæst.* I. *ad* I. ubi ait, quod *illud quod votum fiendum impediret, si præsens esset, etiam voto facto obligationem aufert*. Sed circumstantiæ, difficultatesque quæ superveniunt, impedirent voti emissionem, si a vovente cognoscerentur. Ergo voto facto obligationem auferunt. Resp. S. Thomas loco laudato conceptis verbis loquitur de difficultate, seu circumstantia quæ reddit impossibilem executionem voti. Porro id quod reddit impossibilem executionem voti, sive subsequatur, sive antecedat voti emissionem, votum efficit nullum. En verba Angelici, quæ immediate sequuntur ad textum relatum. *Unde, cum de impossibili non possit esse votum, ut dictum est; si aliquid fiat impossibile post voti emissionem, quod prius erat possibile, obligatio voti quantum ad illud tollitur*. Et difficultas proposita in argumento primo, cui respondet Angelicus, est, quod nullus obligatur ad votum cuius executio est impossibilis.

VI. Quæst. II. *Unde colligendum sit, circumstantias esse caussam tantum impellentem, non principalem voti; seu redundare, aut non redundare in substantiam obiecti voto promissi?* Resp. Ex dictis patet, Auctores omnes convenire in hoc quod error circa substantiam irritet votum; secus error circa adventitia, seu circa caussas impellentes. Tota difficultas in hoc vertitur, unde colligendum sit, utrum circumstantiæ redundent in substantiam obiecti, nec ne. Communiter Auctores respondent, ea omnia esse finem voti quæ vovens per votum assequi intendit; illa vero esse tantum occasionem vovendi quæ voventem solummodo excitant ad vovendum; ut si voveas eleemosynam conferendam pauperi probo; sublevatio paupertatis, seu indigentiæ finis est voti; probitas autem pauperis occasio est quæ te excitat, impellitque ad voti emissionem. Probitas namque non obtinetur per votum, sicut reapse obtinetur sublevatio indigentiæ: idcirco hæc, non illa, finis voti est. Hæc omnia clara sunt, & captu facillima. Sed quandoque occurrunt circumstantiæ adeo graves, quæ aliquibus videntur redundare in substantiam voti; & de quibus plures alii secus iudicant: atque de his nulla certa regula statui potest; sed prudentum arbitrio negotium hoc relinquendum est.

VII. In dubio autem, num aliquæ circumstantiæ habeant rationem finalis, aut occasionalis caussæ; inspiciendum est, an illis deficientibus, finis voti consistat. Nam si consistit, cetera omnia habent rationem tantum occasionis. Si vero illis deficientibus finis voti corrueret, tunc haberent rationem finis, ut docent Sylvester

ver-

ver. Votum 2. *quæst.* VIII. Azorius *Lib. XI. cap.* XV. *quæst.* XIII. Sanchez *Lib. IV. cap.* II. *num.* 52. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 3. *in fine*, Castropalaus *tract.* XV. *disp.* I. *punct.* 6. *num.* 7. Quod si rebus omnibus inspectis, utrimque urgeant probabiles, gravesque rationes, Sanchez docet *Lib. IV. cap.* II. *num.* 5. licitum esse parti alterutri adhærere, etiam minus probabili, ut expressius ait Bonacina *loc. cit.* Si vero, omnibus inspectis, res dubia maneat & anceps; tunc pro voto iudicandum esse decernunt ambo: quia præsumptio stat pro valore actus: tum quia, quando constat de voti verbis, sive ore, sive mente prolatis, possessio stat pro voto, non pro libertate; tum etiam quia præsumptio fori externi voto favet. Hinc vides, Auctores istos notionem peculiarem dubii efformare. Nam si rationes, inquiunt, probabiles opinionem inducant, licitum est parti alterutri adhærere; si vero rationes eiusmodi sint, ut intellectum ancipitem relinquant, tunc in voti favorem iudicandum est. Pro voto iudicandum esse in dubio, & nos decernimus; sed eo ducti principio, quod in dubiis tutior pars sit eligenda: & insuper, quando utrimque urgent æquales rationes, intellectum manere dubium dicimus, quantumvis absolute probabiles sint. Quando vero rationes sunt probabiliores pro voto, & minus probabiles pro libertate, potiori iure pro voto iudicandum esse statuimus, ut suo loco fuse probabimus.

VIII. Quæst. III. *An votum metu extortum sit validum?* Resp. Iam sæpe explicata est metus distinctio. Nam alius est metus gravis cadens in virum constantem, alius levis. Gravis potest oriri ab intrinseco, puta ab infirmitate, tempestate, morte, quæ timetur a fera, a naufragio imminente. Metus iste intrinsecus dicitur: quia, licet periculum metum excitans sit externum, nullo tamen modo cogit ad votum edendum; sed vovens a seipso movetur ad voti emissionem. Alius metus dicitur extrinsecus, qui a caussa extrinseca cogente oritur: qui iterum duplex est, alter iuste, alter iniuste incussus ad extorquendum votum. Quare vovens tali timore perculsus votum eligit ceu medium unicum ad declinandum periculum quod sibi imminet. Quibus positis, Auctores communi consensu afferunt, votum esse validum tum iure naturæ, tum iure positivo, quando oritur a metu gravi qui fit intrinsecus: quia tunc vovens a nemine cogitur, nisi a seipso; sed sponte, libereque eligit votum ceu aptum medium ad evadendum periculum. Vota igitur omnia emissa ad evitandum naufragium, infirmitatem, mortem vel a fera, vel ab inimico imminentem, valida sunt. Immo etiam vota elicita ob metum ab extrinseco incussum, sed non ad extorquendum votum, valida sunt. V. g. Tu offendisti proximum tuum: ille tibi in vindictam mortem minatur: tu votum edis ad evadendam mortem. Votum validum est: quia, nemine te ad votum cogente, votum edidisti. Pariter validum est votum quod tu elicis, ut declines mortem, aut periculum damni quod tibi minatur frater puellæ quam deflorasti. Quoniam, li-

cet eiusmodi metus sit iniuste ab extrinseco incussus; non tamen eo tendit, ut votum extorqueat, sed ut vindictam sumat. Tu vero, ut periculo te subducas, sponte & libere votum edis. Idem dicendum, quando metus est ab extrinseco, sed iuste illatus ad votum extorquendum. Quia, quando metus iustus est, vovens irrationabiliter est invitus; & consequenter consensus iuste extorquetur, & iuste cogitur vovens ad votum: tota autem coactio, & necessitas provenit ab ipso vovente, qui iniuste renuit votum edere. Denique nec metus levis irritat votum, ut communiter fatentur omnes: quia parum, & leviter consensum liberum lædit. Et hoc certum est penes omnes Auctores.

IX. Difficultas ergo tota in eo vertitur, sitne validum votum ex gravi metu extrinsecus illato ad extorquendum votum ipsum proveniens. Convenit fere inter omnes, quod iure naturæ validum sit etiam eiusmodi votum, posito quod homo, licet iniuste coactus, vere & sincere votum velit, & reapse edat: etenim sine voluntate, & deliberatione voventis votum nullum est, ut suo loco diximus. Si autem vere, & deliberate velit, quamquam coactus iniusto metu, votum iure naturæ validum est: quia eiusmodi coactio externa, licet diminuat voluntarium, nihilominus illud non tollit; sed absolute illud relinquit, prout sufficiens est ad meritum, & demeritum; ut patet in Martyre, qui si in quæstione positus fidem negaret ob timorem iniuste incussum a tyranno, peccaret mortaliter. Coactio ergo externa non aufert, licet diminuat, libertatem. Multo minus iniuria irrogata ab iniusto aggressore eamdem lædit libertatem. Hæc namque iniuria solum relinquit ius promissori, ne teneatur reddere id quod invasori spopondit; non autem, ne fidem Deo datam servare astringatur, & exequi. Hæc omnia dilucide explicat Angelicus 2. 2. *quæst.* lxxxix. *art.* 7. *ad* 3. sic loquens: *In iuramento quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem qua obligatur homini, cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem .... Alia autem est obligatio qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per nomen eius promisit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientiæ: quia magis debet damnum temporale sustinere quam iuramentum violare*. Doctrinæ D. Thomæ communiter adstipulantur Theologi, tum domestici, tum extranei, Sanchez, Lessius, Azorius, Palaus, Trullenchus, & alii.

X. Dissidium Theologorum ad ius ecclesiasticum reducitur. Quamvis, & hoc etiam spectato, si sermo sit de voto solemni in professione Religionis emisso, omnes adfirment votum eiusmodi nullum esse: quia de hoc voto iura aperte loquuntur, & eiusdem irritationem declarant. *Cap.* Perlatum *Lib. I. tit.* iv. *de his quæ vi, metusve causa fiunt*, & *cap.* Sicut qui monasterium xx. *quæst.* 1. & *cap.* Præsens xx. *quæst.* iii. & expresse Synodus Tridentina sess. xxv. cap. xvii. de refor. *Puella quæ habitum regularem suscipere voluerit...., non ante suscipiat, nec postea... professionem*

sionem emittat quam exploraverit Episcopus... virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat quid agat.

XI. De aliis votis duplex sententia est. Prima sustinet, alia vota esse valida: quia iura de ceteris votis non loquuntur; & ex alia parte irritatio voti odiosa est; cum deroget iuri naturali, respectu cuius votum est validum. Quando ergo apertus textus in iure non occurrit, qui declaret præfata vota nulla esse, ut valida ea defendere debemus. Porro eiusmodi textus revera non reperitur. Ergo hæc vota valida sunt, etiam iure ecclesiastico inspecto. Et hanc sententiam defendunt Sylvester *verb.* Metus 8. *fin.* & *verb.* Votum 2. *quæst.* XII. Pontius *de Matr. Lib.III. cap.* XIX. *num.* 9. Suarez *Lib.II. cap.* VIII. *num.* 5. Contrariam opinionem, nempe nulla esse, & irrita eiusmodi vota, defendunt plures Auctores, contendentes id declaratum fuisse in *cap.* Cum locum *de sponsal.* ubi dicitur: *Cum locum non habeat consensus ubi metus, vel coactio intercedit:* & cap. *Ad audientiam*, & cap. *Perlatum*. Qui textus, inquiunt, licet expresse non loquantur de his votis, communi tamen interpretatione Iuristarum, & Ecclesiæ consuetudine extenduntur etiam ad recensita vota. Sotus *Lib.VII. quæst.* II. *art.* I. *in solut. ad* I. & 2. Trullenchus *Lib.II. cap.* II. Bartholomæus a S. Fausto *Lib.I. Thesaur. quæst.* CXI. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* V. *num.* 4. Sanchez *Lib.IV. cap.* III. *num.* II. Lessius *Lib.II. cap.* XL. *dub.* 3. *numer.* 18.

XII. Difficile est ferre iudicium in alterutram ex his opinionibus. Auctores ipsi qui diffident, utramque probabilem censent. Prior, si sola ratio spectetur, videtur niti validiori fundamento. Nam omnia iura quæ allegantur, expresse loquuntur aut de votis solemnibus professionis monasticæ, aut de sponsalibus, & matrimonio. Quid est quod universim non loquuntur? Quid est quod ad duo præfata genera promissionum declarationes suas restringunt? Certe ex iure scripto valde clare erui videtur, sola vota solemnia, & matrimonium excipi; cetera vero relinqui sub lege communi. Cum itaque universale naturæ ius vota ista valida esse declaret, ex hac parte probabilior hæc sententia apparet. Præterea vel ipsa ratio quam contrariæ sententiæ Auctores produnt, contra eosdem facit. Innituntur ipsi exemplis matrimonii, & professionis monasticæ: quia, inquiunt, eadem ratio omnium votorum est. Esto: & reipsa iure naturæ omnia valida sunt. At si Ecclesia duo tantum expresse ab onere obligationis excipit, legitime infertur, cetera excepta non esse a naturæ lege. Hæc ratio quæ eamdem asserit esse conditionem omnium votorum, iuris ecclesiastici conditoribus nota erat; & nihilosecius sola vota monastica, & matrimonium exceperunt. Cur ergo aliorum etiam votorum non meminerunt? Quod postea subdunt, consuetudine Ecclesiæ vota ista nulla declarata esse: nos respondemus, quod, si eiusmodi consuetudo adsit, libenter admittimus, nulla esse præfata vota. Sed istius consuetudinis nullum documentum affertur. Igitur in

Q ij eius-

eiusmodi casibus, dum occurrunt, tutius, & nobis probabilius est, dispensationem esse impetrandam.

CAPUT VIII.

De voto conditionali, & pœnali.

I. IN quocumque iuramento promissorio, & voto, quantumlibet absoluto, clauduntur aliquæ conditiones generales, suntque intrinsecæ cuique voto. Ob has autem generales, intimasque conditiones votum non appellatur conditionatum, sed absolutum.

II. Quæst. I. *Quænam sint conditiones generales quæ in quocumque voto absoluto reperiuntur, quæve particulares quæ votum efficiunt conditionatum?* Resp. Conditiones generales ad tres reduci solent. *Prima* est, si potuero, & res non valde mutentur. *Secunda*, si Deo placuerit, aut si mihi licuerit. *Tertia*, si Prælatus, si superior aliud non decreverit, neque obligationem abstulerit. De his dictum est alibi. Conditio particularis quæ votum conditionatum constituit, multiplex est. Primo alia est adfirmans; ut si dicas, Si Deus mihi infirmo sanitatem concesserit, voveo ingredi Religionem: alia negans; ut si dicas, Si castitatem non servavero, voveo ieiunare per mensem. Secundo alia conditio est de præsenti, alia de præterito, alia de futuro. De præsenti est; Si pater meus vivit, voveo eleemosynam trium aureorum. De præterito: Si Pater heri vixit, voveo ædificare Monasterium. Hæ duæ conditiones non efficiunt votum conditionatum; quia illius obligationem non suspendunt. Tertia conditio de futuro est, quæ proprie efficit votum conditionatum: quia illius effectum, seu obligationem suspendit; ut si dicas: Si assecutus fuero illam dignitatem, voveo me erecturum altare in honorem B. Virginis. Conditio hæc de futuro alia est necessaria, ut si cras sol orietur; alia impossibilis, ut si volavero usque ad cælum; alia contingens, ut si pervenero ad triginta annos. Denique hæ conditiones de futuro contingenti aliæ sunt turpes, aliæ honestæ. Turpes quædam sunt contra substantiam voti; quædam contra adventitia, seu accidentia. Hæc omnia communia sunt apud Auctores.

III. Quæst. II. *Quid sit votum conditionatum, & an particula si efficiat semper votum conditionatum?* Resp. Votum conditionatum illud est quod obligationem suspendit quantum ad actualem executionem, quousque eveniat conditio apposita. Particula *si* non semper efficit votum conditionatum; quia non raro hæc particula *si* idem significat ac *quando*. Porro, cum quis edit votum per particulam *quando*, non conditionatum, sed absolutum votum emittit: ut si dixerit: *Quando pater meus obierit, voveo me ingressurum Religionem:* votum istud est abso-

absolutum: quia absolute vovet Religionem, licet differat executionem voti usque ad obitum patris. Idem est, si fiat votum per particulam *si*. Ita passim Auctores. Nota tamen, quod licet hoc votum communiter dicatur absolutum, quia conditio apposita, nempe obitus patris, necessaria est; attamen non video cur etiam conditionatum appellari nequeat: quandoquidem, quod longius aut brevius temporis spatium futurum sit ante obitum patris, est quid contingens; & secundum hanc rationem conditionatum votum illud appellari potest.

IV. Quæst. III. *An votum sub conditione de præsenti, præterito, aut futuro necessario, vel impossibili sit validum?* Iam dictum est, conditionem de præsenti; aut de præterito votum conditionatum non efficere, eo quod consensum non suspendat. Pariter conditio de futuro necessario, ut *si cras sol orietur, te ducam in sponsam*, votum efficit absolutum, non conditionatum: quia, cum talis conditio necessario futura sit, pro impleta habetur, ut communiter Doctores sentiunt. Sanchez tamen *Lib. IV. cap.* XXIII. *num.* 5. docet cum aliis, quod, si vovens præfiniat tempus executioni voti, licet conditio sit necessaria, votum fiet conditionatum: ut si dicas: *Voveo me abhinc uno anno castitatem servaturum, si sol cras oriatur:* quia, inquit, licet conditio appositum consensum non suspendat, & ex hac parte votum sit absolutum; attamen, quia dies executioni præfinita est usque ad talem diem, non obligatur vovens. Secus autem, si hoc modo tuum conciperes votum: *Voveo castitatem, si sol abhinc uno anno orietur.* Non est cur diutius in his enucleandis immoremur. Quidam contendunt votum factum sub conditione futura impossibili esse validum; ut si dicas: *Si cælum digito tetigero, voveo castitatem.* Sed communissima sententia docet, tale votum esse nullum. Et ratio manifesta est: quoniam promittens aliquid sub conditione, non vult subire obligationem, nisi post conditionis eventum. Ergo, dum conditionem impossibilem suo voto adiicit, eo ipso non vult votum illud, neque illius obligationem. Quod vero eiusmodi conditiones appositæ ultimis voluntatibus, & matrimoniis, habeantur pro non adiectis, atque adeo valida sint testamenta, & matrimonia, ideo est, quia leges positivæ sic decernunt.

V. Quæst. IV. *An conditio turpis contra substantiam voti illud irritet?* Resp. Affirmant communiter Auctores, asserentes quamlibet conditionem turpem contra substantiam contractus illum vitiare. De professione tamen religiosa, affecta conditione turpi contra eiusdem substantiam, diffident. Aliqui contendunt esse validam ob auctoritatem cap. *Insinuante:* quia in laudato textu concedebatur mulieri facultas retinendi usum, non dominium rerum suarum. Alii sustinent esse nullam: quia conditio turpis contra substantiam vitiat quemcumque contractum, quidni & professionem religiosam? Hanc defendunt D. Antoninus *III. Par. titul.* XVI. *cap.* III. Rosella *verb.* Religio 2. *num.* 21. Sylvester *verb.* Religio 5. *quæst.*

quæſt. VI. *&* VII. Navarrus *Lib. III. Conſil. titul. de ſtat. monach. conſil.* XIV. *num.* 15. Azorius *Lib. XI. cap.* XV. *quæſt.* IX. Sanchez *Lib. IV. cap.* IV. *num.* 94. Armilla *verb.* Religio *num.* 8. Leander *tract.* I. *diſp.* XLI. *quæſt.* XI. ac plures alii: & eſt opinio valde probabilis. De conditionibus autem quæ non ſunt contra ſubſtantiam, ſed contra accidentia contractus, nulla diſſenſio eſt. Omnes fatentur illas non vitiare contractum.

VI. Quæſt. V. *Quando votum ſub conditione futura contingenti honeſta, & poſſibili obliget: & an ſufficiat partem conditionis impleri: & num aliqua conditio adiici poſſit poſt votum emiſſum?* Reſp. Votum conditionatum proprie tale eſt illud quod editur ſub conditione futura, contingenti, & honeſta. Porro hoc votum non obligat ante conditionem impletam: quia natura iſtius conditionis eſt ut ſuſpendat effectum, uſque dum ipſa impleatur. Nec ſatis eſt partem iſtius conditionis impleri, ſed neceſſe eſt impleri totam, ut votum obliget. Hæc conditio apponi debet voto, dum editur. Nam, edito voto, apponi amplius non poteſt: quia, cum emiſſum votum fuerit abſolutum, non poteſt amplius fieri conditionatum; ſicut nec eidem voto plane edito, ſive abſoluto, ſive conditionato, gravamen aliquod addi poteſt. Si plures conditiones additæ fuerint, omnes impleri debent, ut votum obliget; dummodo conditiones *copulative* fuerint adiectæ; ſecus, ſi *diviſive*. Si autem dubitas, an copulative, vel diviſive illas poſueris; tutiorem partem eligere debes, inquit S. Antoninus Part. II. titul. XI. cap. II. §. 4. in fine. *Si ſuper hoc non cogitavit, & neſcit diſcernere, tutius eſt implere.* Probabiliſtæ oppoſitum docent.

VII. Quæſt. VI. *An ſatis ſit conditiones impleri æquivalenter, ut votum obliget; vel neceſſe ſit ut impleantur in ſpecifica forma?* Reſp. Satis eſſe conditionem æquivalenter impleri, docet Sanchez *Lib. IV. cap.* XXIII. *num.* 26. alios pro eadem ſententia laudans: quia conditio intenditur non propter ſe, ſed quatenus medium eſt ad obtinendum finem voventis. Ergo, ſi effectus reipſa obtinetur, iam voventis intentio videtur impleta. V. g. voviſti Religionem, ſi ſoror nupſerit, ſi pater conſenſerit: ſorore mortua, vel Religionem profeſſa, aut mortuo patre, teneris ingredi Religionem ob conditionem æquivalenter impletam. Item voviſti Religionem, ſi pater moriatur, quia tuo ſubſidio indiget: teneris ingredi, ſi divitias aſſecutus fuerit: quia æquivalenter impleta conditio eſt, nempe patris paupertas amplius impedimento non eſt tuo in Religionem ingreſſui. Promiſiſti eleemoſynam, ſi ex tali negotio lucrum reportaveris: non ex illo, ſed ex alio negotio lucrum feciſti; teneris ad votum, quia æquivalenter conditio impleta eſt.

VIII. Contrariam ſententiam defendunt Caſtropalaus *diſp.* I. *punct.* 17. *num.* 5. Tamburinus *Lib. III. cap.* XII. *§. 6. num.* 4. Leander *tract.* I. *diſp.* XLI. *quæſt.* XXI. Salmanticenſes *tract.* XVII. *cap.* I. *§.* 6. *punct.* 6. *num.* 169. Quoniam votorum obligatio

ex

ex intentione voventis pendet : voventis autem intentio alligata fuit illi conditioni, non alteri loco illius appositæ : non enim vovit absolute utcumque, sed talibus positis conditionibus. Hæc sententia plus iusto litteræ adhæret. Quando constat voventem ideo apposuisse illam conditionem, nempe paupertatem patris, filii subsidio indigentis; & sororis nuptias, quia fratris custodiam illa requirebat : quando, inquam, id certo ex voventis intentione constat; ego sane non auderem illum ab implenda voti obligatione liberare. Siquidem talibus appositis conditionibus non aliud intendit vovens quam auferre impedimentum. Quod autem hac, vel illa via impedimentum auferatur, perinde est. Et profecto nimia videretur ingratitudo, ne quid peius dicam, si assecutus quod absolute intendebat a divina providentia, nollet promissa præstare : quia per illam specificam, & materialem, ut sic loquar, viam, de qua ipse cogitaverat, illud non obtinuit. Quare prima sententia mihi est probabilior; quando tamen vovens expresse non intenderit conditionem impleri sub specifica forma : tunc enim nulla foret difficultas.

IX. Quæst. VII. *An peccet contra votum qui conditionem sub qua votum emisit, impedit ne eveniat: & an debeat eventum illius expectare?* Resp. Si conditio apposita pendeat ex sola voventis voluntate, non tenetur expectare eventum illius; sed potest, antequam eveniat, quod sibi placuerit eligere; ut si dicas : Promitto ingredi Religionem, si Romam petiero hoc anno : non teneris elapsum anni expectare; sed potes, quando tibi placuerit, nuptias contrahere, & abstinere a Romano itinere. Si vero conditio ab aliena voluntate pendeat, tunc illius eventum expectare teneris; ut si dixeris : Voveo Religionem, si pater consenserit, si soror nupserit &c. Tenetur etiam vovens non se reddere ineptum ad votum implendum. Quæ omnia communia sunt. Hinc constat prima quæsiti pars. Nam, si conditio adiecta tota pendeat a voluntate voventis, dubio procul illam evitare licite potest; ut, si quis voverit se ingressurum Religionem, si Romam perrexerit, potest non proficisci Romam, & Religionem non ingredi : quia non vovit conditionis executionem, sed id sibi reservare voluit, ut scilicet libere posset conditionem exequi, vel non exequi. Si contra ab aliena voluntate conditio pendeat, sicut conditionis illius eventum expectare tenetur, sic tenetur etiam non impedire vi, fraude, aut dolo eiusdem conditionis eventum. V. g. vovisti Religionem, si pater consenserit : contra votum agis, si a consensu præstando patrem distrahas. Vovisti Religionem, si sanitatem assequaris : contra votum agis, si noxiis cibis utaris, ne sanus fias eo fine ut a voto te eximas. Salmanticenses cum Leandro docent, posse voventem patri precibus, & rationibus dissensum suadere; secus vi, & fraude, & dolo : quia precationes, rationes, & consilia non cogunt patrem ad dissentiendum. Id etiam docet Tamburinus cum aliis. Hæc opinio mihi probabilis

non est. Licet enim rationes, consilia, precationes non cogant patrem ad dissentiendum; nihilominus non impediunt quominus vovens contra suum votum agat. Neque fraudes, vel doli semper extorquent patris consensum; & tamen vovens his utens peccaret. Hæc ratio evincit solum quod vovens certo non assequeretur finem suum mediis precibus; sed non probat ipsum animum non habere votum eludendi. Ubi, quæso, isthic sinceritatis & bonæ fidei vestigium? Si tu Paulo promisisses mutuum sub hac conditione, quod frater tuus consentiret; nonne ut vafer, & versipellis indignus habereris apud prudentes, si fratri dissensum precibus, consiliis, & rationibus persuaderes? Quidni idem dicendum, immo potiori iure in casu nostro, in quo Deo fidelitas servanda, non hominibus tantum est?

X. Quæst. VIII. *An, si vovens sua malitia impediat recensitas conditiones ab aliena voluntate pendentes, teneatur voto; vel liber ab eodem remaneat?* Resp. Negant teneri voto Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 6. *§.* 6. *num.* 173. citantes pro eadem sententia Suarez, Palaum, Dianam, Tamburinum, Leandrum, Filliucium, & alios: tum quia nec tenetur voto ob impletam conditionem, quæ revera impleta non est; nec ob peccatum commissum in impedienda conditione, cum tale peccatum solum obligationem imponat pœnitentiæ, non restitutionis: tum etiam quia votum ex voventis intentione pendet: ergo, quacumque caussa conditio non impleatur, cessat omnis obligatio voventis.

XI. Contraria sententia probabilior est, & colligitur ex D. Thoma, qui in *IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* I. *art.* 3. *quæstiunc.* I. *ad* I. asserit, eum qui ex sua culpa factus est impotens ad votum, teneri ad recompensationem voti per pœnitentiam. *Alio modo*, inquit, *distinguendum est, utrum ex sua culpa impotentiam incurrerit: quia tunc oportet recompensare per pœnitentiam.* Non solum ergo iuxta S. Thomam agere pœnitentiam de peccato debet, sed etiam compensare voti observantiam per pœnitentiam astringitur. Ergo qui ex propria culpa impedit eventum conditionis, cum sit ad votum implendum aptus, illud debet implere. Et hoc verum habet in omnibus humanis contractibus, & promissionibus, adversariis etiam fatentibus: quidni ergo & in promissionibus divinis? Nec verum, immo falsum est quod perdocti Salmanticenses reponunt, ideo promissa humana servanda, quando ex malitia impedita conditio fuit, quia præfata promissa multum dependent a iure. Etenim, quando iura absolute declarant, contractus omnes in data hypothesi valere, non ex arbitrio id decernunt, sed quia ratio sic postulat: & positiva iura in similibus casibus ius naturale interpretantur, & declarant: solum quando aliquem peculiarem contractum in tali genere excipiunt, iuri naturali aliquid addunt ob peculiares fines. Quod vero promissarius humanus lædatur in rebus utilibus, secus Deus per transgressionem voti, nullius quoque momenti est. Quoniam, licet Deus detrimentum nullum percipiat; attamen vovens infringit ma-

malitia sua promissionem, seu culpa sua impedimentum ponit, ne promissio impleatur. Nemo autem ex sua iniquitate commodum debet reportare. Hanc sententiam defendunt antiquiores, gravioresque Theologi, qui eam colligunt ex *Regula* Cum non stat per eum *66. de regul. iuris in 6.* & *Regula* In iure civili 122. *ff. de regul. iuris*, & clarius *ex leg.* In executione 85. *§. Finali ff. de verborum significationibus*, ubi hæc habentur : *Quicumque sub conditione obligatus curaverit ne conditio existeret; nihilominus obligatur.* Quid apertius dici potest? Et sane, dum vovens conditionem ab alterius voluntate pendentem adiicit, se contingenti conditionis eventui accommodare intendit; atque illius casuali successui se se obligare virtualiter, & reapse decernit. Ergo, quemadmodum votum semel editum implere tenetur, ita & conditionem semel adiectam expectare debet ; atque adeo, si sua malitia impedierit exitum conditionis, votum nihilominus debebit implere. Quod confirmatur *ex cap.* Adversus *de immunit. Eccles.* ubi statuitur, quod fraus, & dolus nemini patrocinari debeant. Quod vero inquiunt adversarii, votum pendere ex intentione voventis, verissimum est. Sed distinguendum est : pendet in sui emissione, secus in executione. Potest vovens edere, vel non edere votum. Sed posito quod semel deliberate votum ediderit, votum amplius non pendet ab intentione voventis. Ita in præsenti : potest vovens adiicere, aut non adiicere conditionem fortuitam ab alterius voluntate pendentem. At semel posito quod huic occasionali futuro eventui se obligaverit, si sua iniquitate illum impedierit, non inde liber ab obligatione voti implendi esse debet. Et cum iura in omnibus contractibus humanis id servandum esse decernant, non video quo fundamento aliter in divinis promissis faciendum esse doceant Probabilistæ, nisi ob nimium affectum indulgendi humanæ libertati. Nostram ergo sententiam docent Glossa *l.* Si rem tibi 19. *§. finali*, *verbo* Victori *ff. de præscriptis verb.* & Bartolus *ibi in fine*, Paulus *ibi. num.* 2. Imola *ibi*, Iason *ibi num.* 3. Alciatus *num.* 3. Decius in *Regul.* In iure civili *num.* 6. Richardus *in IV. dist.* XXXVIII. *art.* 5. *quæst.* 3. & Gabriel *ibi quæst.* 1. *art.* 3. *concl.* 2. Angelus *verb.* Votum 2. *quæst.* 11. Navarrus *cap.* XII. *num.* 42. & *Lib. III. Consil. tit. de voto consil.* 24. *num.* 2. Palacios *in IV. dist.* XXXVIII. *disp.* 1. *post concl.* 5. Angles in *floribus II. Part. quæst. unica de voto art.* 2. *post* 17. *diffi. dub.* 8. Azorius *Lib. XI. cap.* XX. *quæst. ultim.* Ludovicus Lopez *in Instruct. cap.* XLIV. Manuel Rodriquez *Tom. II. Sum. cap.* XCVIII. Sayrus *in clavi Reg. Lib. VI. cap.* VIII. *num.* 4. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* 5. *§.* 3. Bassæus *Tom. II. verb.* Votum 1. *num.* 36.

XII. Quæst. IX. *Quid sit votum conditionatum pœnale; & an sit validum?* Resp. Votum conditionatum pœnale est quod quis edit, non ex affectu ad rem quam spondet, sed ex studio vitandæ actionis quam detestatur : ut si voveas hoc modo : Promitto me ædificaturum altare, si lusero, si fornicatus fuero &c. Quod vo-

vovens principaliter intendit, est vitare tale peccatum, seu actionem; &, ut vigilantior sit ad sibi cavendum, pœnam sibi constituit, nempe eleemosynam, altaris ædificium &c. Distinguitur hoc conditionatum votum pœnale a simplici voto conditionato: quia in primo apponitur conditio ad modum pœnæ; in secundo autem non adiicitur ut pœna, sed absolute. Validum esse hoc pœnale votum conditionatum adfirmant communiter Theologi contra Catharinum: quia est de re honesta, nec maius impedit bonum. Quod ita rursus dividere solent, ut aliud sit pœnale simplex, v. g. si quis dicat, *Si lusero, voveo ieiunium*; aliud sit veluti duplex, ut aiunt; v. g. *Voveo non ludere, & si lusero, voveo ieiunium*.

XIII. Quæst. X. *An, quando transgressio voti pœnalis culpa vacat ex invincibili ignorantia, obligetur vovens subire pœnam transgressioni appositam?* Resp. Communis opinio negans est: quia ubi nullum est peccatum, ibi nulla esse debet pœna. In data hypothesi nulla supponitur esse culpa. Ergo nulla pœna erit subeunda: quod verum est, etiam si ignorantia libera non sit ab aliqua veniali culpa.

XIV. Quæst. XI. *An qui mortale peccatum committit contra votum, si immemor voti sit, obligetur ad pœnam?* Resp. Adfirmant aliqui, sed plures negant. Quoniam, inquiunt isti, qui invincibiliter voti non recordatur, vere non peccat contra votum. Ergo, sicut non peccat transgrediendo votum, ita nec debet pœnam subire. Quid, si memor sit voti, & immemor pœnæ? Respondet Sanchez, talem incurrere pœnam, si levis sit; secus, si sit insignis, & gravissima. Sed breviter dico, mihi probabilius videri, hunc neque levem, neque gravissimam pœnam incurrere, quando invincibiliter illius non meminit; secus, si vincibiliter. Quia verosimilius mihi videtur quod lex tunc non obliget ad pœnam, sed a pœna potius excuset.

XV. Quæst. XII. *An in voto duplici pœnali, si quis absolvatur a voto, absolvatur quoque a pœna, quam nondum incurrit?* Resp. Negant non pauci. Sed probabilior videtur opinio adfirmans: quia, dum quis absolvitur v. g. a voto ludendi, censetur consequenter absolutus etiam a voto quo pœnam sibi imposuerat, si lusisset. Quamvis etenim eiusmodi vota non ita sint connexa, ut nequeat unum independenter ab altero emitti; attamen communiter in votis pœnalibus talis habetur connexio. Consulenda tamen est voventis intentio.

XVI. Quæst. XIII. *An absolutus a voto, censeatur absolutus etiam a pœna contracta in transgressione primi voti; & an in petitione dispensationis explicandum sit utrumque votum?* Resp. Probabilior est opinio quæ negat absolutum a voto, esse itidem absolutum a pœna quam iam contraxit in transgressione primi voti. Pariter probabilius iudicamus, explicandum esse utrumque votum in petitione dispensationis: quia, ut dispensatio legitima sit, & tuta, tota materia exponenda est iudicio Superioris. Et quamvis secundum votum accessorium sit, attamen quam maxime

xime confert ut Superior dispensans, prudens iudicium efformare valeat. Multo autem magis tenetur vovens explicare votum principale, dum pœnæ contractæ, vel contrahendæ dispensationem implorat.

XVII. Quæst. XIV. *An qui vovit vitare aliquid, puta ludum, sub tali pœna, toties teneatur ad pœnam, quoties luserit?* Resp. Omissis variis distinctionibus pœnarum levium, & gravium, quod mihi probabilius videtur, est, talem semel tantum pœnam incurrere: quia rationabiliter præsumitur id intellexisse in voti emissione. Nec enim homo prudens ad innumeras subeundas pœnas se astringere solet, maxime si tales sint pœnæ, ut vix repeti possint. Si talia edidisses vota: Si lusero, voveo peregrinationem Hierosolymitanam, aut ingressum in Religionem, aut castitatem: numquid hæ pœnæ repeti possunt toties, quoties commissa fuerit voti violatio? Ad istas ergo pœnas quod attinet, communiter fatentur Auctores, eas non esse totidem vicibus subeundas. De aliis pœnis aliter sentiunt. Nec ipse repugno. Cur? Quia frequenter voventes eiusmodi pœnas leves sibi imponere intendunt, toties luendas, quoties votum transgressi fuerint; ut dum vovent aut aliquas preces, aut parvas eleemosynas, genuflexiones &c. Ex intentione ergo voventis, vel si non pateat voventis intentio, ex pœnarum qualitate colligendum erit, num pœnæ iterandæ sint, nec ne.

C A P U T IX.

De voto assumendi statum religiosum.

I. DE voto assumendi statum religiosum agit D. Thomas 2. 2. *quæst.* CLXXXIX. *art.* 2. (non LXXXVIII. ut scribit Leander, corrigens Pradum, eo quod scripserat LXXXIX.) ubi ostendit laudabile opus esse, meritique plenum votum profitendi statum religiosum: quia, cum votum quodcumque sit de iis quæ ad Deum pertinent, professio status religiosi maxime ad Deum attinet: hac siquidem professione homo se se holocaustum in Dei obsequium, & honorem offert.

II. Hinc sequitur, illi qui votum emisit ingrediendi Religionem, omnem adhibendam esse diligentiam ut ingressum exequatur, quemadmodum docet Angelicus *loc. cit. art.* 3. *ad* 1. Nec tamen ad voti observantiam requiritur ut vovens reipsa ingrediatur Religionem: quoniam multa obstare possunt ne eiusmodi ingressus executioni mandetur, eaque ut removeantur, a vovente non pendet: sed solummodo necesse est ut vovens nihil omittat ex parte sua eorum quæ ad ingrediendum Ordinem viam sternere possunt. Si quæ tamen impedimenta haberet vovens, eadem manifestare deberet Prælatis illius Religionis, cuius vovit ingressum. Quoniam manifestatio isthæc, etiamsi ingressum impediret, necessaria est ad valorem

rem contractus inter Religionem & voventem. Religio enim ius habet non recipiendi eos qui gravi impedimento obstricti sunt, atque pari iure potitur ut sibi talia occulta impedimenta manifestentur. Ita docent communiter Auctores. Diligentia autem quam adhibendam voventi diximus, non est necesse ut sit extraordinaria, ut ad intercessores, & magnatum patrocinia recursum habeat pro ingressus executione; sed satis est ut iis mediis utatur quæ prudentes adhibere solent in gravioris momenti negotiis. Minus probabile censemus quod scribunt Salmanticenses *tract.* xv. *cap.* 11. *punct.* 1. *num.* 2. videlicet voventem non teneri, dum habitum petit, manifestare suum votum Prælato; etiamsi speret eiusmodi manifestatione recipiendum esse in Religionem: quia, inquiunt, manifestatio hæc necessaria non est executioni voti: vovens autem solummodo media necessaria apponere tenetur. Laudant pro hac opinione Caietanum in 2. 2. *quæst.* clxxxix. *art.* 3. *circa solut. ad* 2. Sed falso, ut non raro illis accidit. Nec verbum enim habet Caietanus saltem loco citato, quo eximat voventem a manifestatione talis voti. Laudant quoque Bonacinam, & alios, quorum examen, cum res levioris momenti sit, prætereo. Dico namque voventem obstringi ad hanc manifestationem, quando advertit hanc esse viam ad ingressum assequendum. Ratiocinium Salmanticensium falsum reputamus: quia vovens vi voti ea tenetur apponere media quæ prudenter existimat conducere ad obtinendum finem sibi præstitutum, quæve absque gravi incommodo exequi potest. Quid autem hac voti manifestatione facilius? Semel ergo posito quod eiusmodi medium sit congruum ad obtinendum finem voti, scilicet ingressum in Religionem, non apparet ratio cur non teneatur tali medio uti. Licet concedamus, hanc manifestationem non esse suapte natura necessariam executioni voti; tamen in hac circumstantia necessarium est ut vovens bona fide se se gerat, illaque exequatur media quæ & nullam afferunt difficultatem, & efficacia sunt ad finis assecutionem. In quo namque negotio alicuius momenti similis facillima diligentia omitteretur? Neque hinc consequitur teneri voventem implorare præsidium, & favorem patronorum: quia & eiusmodi media grave suapte natura incommodum adferunt, & prudenter præsumitur ad illa voventem non se obligasse. Ut materia hæc aliquantulum impedita clarius exponatur, in sequentes paragraphos illam tribuimus.

§. I.

§ I.

Quomodo interpretanda sint sequentia vota.

I. QUæst. I. *Quid dicendum de hoc voto : Promitto me ingressurum Religionem, nisi Deus aliter de me statuerit?* Resp. Duplicem sensum habere hoc votum potest, ut post Cordubam Sanchez advertit *Lib. IV. Decal. cap.* XVI. *num.* 2. Prior est : *Voveo Religionem, nisi Deus me aliquo morbo, aliove obstaculo ad ingressum ineptum reddiderit :* quo impedimento sublato, votum asserunt obligare. Posterior est : *Voveo Religionem, nisi quid magis expediens meæ saluti Deus decreverit.* In hoc casu votum cessare dicunt. Et in dubio, utrum magis expediens sit voventis saluti alius status a Religione, subdunt consulendos esse viros probos; atque dubio permanente, impetrandam esse voti dispensationem. Ceterum, ut id quod sentio promam, conditio apposita inepta, & superflua videtur : quoniam, dum aut impedimentum occurrit, aut status maioris perfectionis sese offert, etiamsi conditio apposita non fuisset, subintelligeretur. Superfluam quoque censeo hanc aliam conditionem : *Voveo me ingressurum Religionem, si potuero :* quoniam nemo nisi potens Religionem ingredi tenetur. Et quamquam omnes habeant potentiam physicam, non autem omnes moralem. Attamen in quolibet voto includitur potestas etiam moralis, idest nisi gravia impedimenta ineptum voventem constituerint. Quod si vis ut rationabilem propugnare conditionem præfatam, rem tanti momenti non censeo, ut acriter contendere debeam : potissimum quia in similibus votis semper voventis intentio primum omnium spectanda sit.

II. Quæst. II. *Quomodo explicandum est votum istud : Voveo me ingressurum hanc Religionem, si quam intravero?* Hoc votum proponit D. Antoninus *II. Part. tit.* XI. *cap.* 11. *§.* 1. *notat.* 4. his verbis. *Si quis iuret, vel voveat intrare hanc Religionem, si quam intrat, valet : quia non per hoc principaliter excluduntur aliæ, sed principaliter includitur ista. Et si non pure, tamen sub conditione, scilicet si velit intrare aliquam. Sed si promitteret se nullam aliam intraturum, & non promitteret istam intrare nec pure, nec sub conditione ; non valeret, & peccaret sic vovens.* Dum itaque vovens aliquam designat Religionem, licet conditionem abiiciat, votum validum est; si vero omnem excludat Religionem, votum nullum est, & impium. Ut tamen istius voti natura manifestior fiat, voventis intentio est inspicienda. Si enim peculiari ductus affectu erga talem Religionem, vovit illius ingressum tamquam quid principaliter sibi præstitutum; votum validum est, quamquam conditionatum : quia ingressus in Religionem, etiam conditioni alligatus, bonus est, & apta voti materia. Contra, si principaliter vovisset, nullam se ingressurum Reli-

Religionem, tunc tota voti materia esset pura negatio, inepta ad votum; atque adeo nullum esset votum ipsum. Ita communiter Auctores.

III. Quæst. III. *Validum ne sit hoc votum : Voveo, nullam personam obstaculo mihi futuram, quominus Religionem ingrediar, vel aliquid aliud faciam ?* Resp. Invalidum esse pronuntiant Sanchez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 7. Trullenchus *Lib. II. dub.* 2. *cap.* II. *dub.* 17. *num.* 4. Leander *tract.* I. *quæst.* V. Validum vero mihi videtur : reddit enim hunc sensum, nisi expressa voventis intentio aliud prodat : Voveo me ingressurum Religionem, quin cuiusquam personæ preces mihi obstaculo sint; seu voveo me superaturum, quoad potero, omnium personarum impedimenta, ut Religionem ingrediar. Quid quod citati Auctores adfirmant, validum esse votum sic conceptum : *Voveo nihil fore impedimento, quominus Religionem ingrediar?* Et tamen nullum, nisi in verbis, discrimen habet, si cum altero comparetur.

IV. Quæst. IV. *An teneatur ad Religionis ingressum qui votum emisit volendi Religionis ingressum?* Resp. Negative respondent Sanchez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 8. & penes ipsum Navarrus *Lib. III. Consil. tit. de vot.* Azorius *Lib. XI. cap.* XXII. quibus subscribunt Leander, Pellizarius, Bassæus, aliique. Si votum istud absolute, & a quacumque circumstantia seiunctum consideretur; certum est ipsum non inducere obligationem ingrediendi Religionem ob rationem quam citati Auctores assignant: nempe quia aliud est votum volendi, aliud votum faciendi. Qui vovet se velle tantum, non vovet se facere. Hic autem vovens non vovet se ingredi, sed vovet se velle ingredi. Ad hoc autem satis est ut aliquando firmam, bonamque voluntatem habeat ingrediendi; quæ minime obstabit matrimonio ineundo. Sint hæc vera in quadam metaphysica consideratione. Ceterum, si quis reipsa tale votum emisisset, vix haberetur fundamentum aliquod præsumendi talem voventem non habuisse intentionem vovendi ingressum in Religionem. Quis prudens voveret, se habiturum voluntatem ingrediendi Religionem, dum simul propositum habeat contrahendi matrimonium? Voluntas ingrediendi Religionem bona est, quia bonum inspicit. At, dum adest contraria deliberata voluntas volendi matrimonium, sunt duo actus qui invicem se collidunt. Quare, si mihi occurreret casus iste, serio voventis intentionem explorarem: quia in praxi aut votum inconsideratum est, & nullum defectu debitæ cognitionis; aut vovens certe ad Religionis ingressum tenetur. Idem dicendum de eo qui voveret *se nolle in sæculo vivere*, nempe exploranda esset voventis intentio. Citati Auctores aiunt, ad observationem talis voti satis futurum quod vovens negative se habeat, & nullum eliciat actum contrarium, *Volo in sæculo vivere :* & ideo inire poterit matrimonium. Mihi ridicula viderentur eiusmodi vota; & qui eadem emitterent, nimium imprudentes, & inconsiderati. Quare, si deprehenderem homines prudentes esse, qui talia vota sua sic exprimerent, serio eorum investigarem intentionem: quia communiter qui vovet se

se nolle in sæculo vivere, prudenter præsumitur & quod propositum habeat ingrediendi Religionem, & quod votum emittat Religionem assumendi. Nec tam ex verbis quam ex intentione voventis, obligatio, & natura voti eruenda est. Si vera foret contraria sententia, materia istius voti esset mera negatio, & nihil positivi includeret. Idcirco dicunt citati Auctores, quod vovens iste deberet vi talis voti negative se habere. Sed ego, omnibus pensatis, aut votum nullum censerem, aut voventem ad Religionis ingressum obligarem.

V. Quæst. V. *An votum moriendi in Religione sit votum Religionis?* Resp. Affirmant communiter omnes. Nemo enim mortem occumbere in Religione potest, nisi prius eam ingrediatur. Quin vi eiusmodi voti tenetur vovens in eadem perseverare. Disputant dumtaxat Auctores de tempore quo ex vi talis voti urgeret ingressus executio. Alii sustinent, idem dicendum de hoc voto ac de voto absolute ingrediendi Religionem, quod scilicet statim obliget. Alii contendunt, eiusmodi votum non inducere obligationem adeo sollicitì ingressus. Missis disputationibus, exploranda est, quoad fieri potest, voventis intentio, & circumstantiæ considerandæ. Si verborum vis attendatur, quod eiusmodi votum tam celerem ingressum non præferat ac votum absolutum ingrediendi Religionem, videtur satis probabile. Quod e contrario non permittat longam dilationem, itidem satis verosimile apparet. Idcirco viri prudentis arbitrio hæc temporis definitio relinquenda esset, ut, inspectis circumstantiis, posset vel anticipare, vel moderate executionis tempus differre.

VI. Quæst. VI. *An votum vitæ eremiticæ, & solitariæ obligationem inducat?* Resp. Convenit inter Auctores, hoc non esse verum Religionis votum. De illius obligatione diffident. Ne in levioris momenti quæstionibus plus iusto immoremur, validum esse votum istud, non videtur ambigendum. Si voventes non plene teneant statum, & perfectionem vitæ eremiticæ, ac solitariæ (quæ absque speciali vocatione, & illustratione cælesti suscipienda non est) dispensationem poterunt impetrare. Hocque commune est penes Auctores.

§. II.

De obligatione voti assumendi statum religiosum.

I. QUæst. I. *An qui vovit absolute Religionem, votum impleat, si habitum assumat equitum D. Iacobi, Calatravæ, Alcantaræ, & Monteiæ?* Resp. Affirmant aliqui; sed communis sententia negat: tum quia valde controversum est, sint ne isti veri Religiosi: non enim absolute castitatem, sed coniugalem tantum vovent; nec absolutam aut paupertatem, aut obedientiam Deo spondent:

dent: tum etiam quia, admiſſo vero eorumdem ſtatu religioſo, qui vovent Religionem ingredi, non ad eiuſmodi Religiones, ſed ad eas quæ vitam cœnobiticam profitentur, animum intendunt.

II. Quæſt. II. *An ſaltem impleatur votum Religionis, ſi habitus aſſumatur equitum D. Ioannis?* Reſp. Aiunt plures non ignobiles Scriptores: eo quod equites iſti emittunt tria vota abſoluta, paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ſuntque vere Religioſi; &, quoad fieri poteſt, Melytæ commorantes vitam communem ducunt, ſicut ceteri Religioſi; atque religioni ſibi vertunt, dum eam non ſervant, ut quidam ex iiſdem Equitibus mihi teſtati ſunt, & extra controverſiam eſt quod ſint veri Religioſi, cum ſub regula a Sede apoſtolica approbata vitam degant. Communis tamen ſententia negat impleri votum abſolutum Religionis per aſſumptionem habitus præfatorum Equitum D. Ioannis: quia iuxta communem exiſtimationem qui vovet ingreſſum Religionis, intendit unam ex Religionibus, in qua a ſæculi tumultu prorſus ſeiuncta communis vita ducatur.

III. Quæſt. III. *An ſaltem eiuſmodi votum impleretur per ingreſſum in Religionem Clericorum ordinum militarium?* Reſp. Affirmant communiter omnes: quippe iſti vitam vere regularem in cœnobiis more aliorum Regularium ducunt.

IV. Quæſt. IV. *An vovens Religionem voto ſatisfaciat, ſi ingrediatur Religionem relaxatam?* Reſp. Negant communiter omnes Theologi qui hanc verſant quæſtionem. Sed explicandum eſt, quid nomine Religionis relaxatæ intelligatur: Nam relaxatio latitudinem maiorem, minoremque admittit. Aliqua Religio (utinam aliqua tantum!) ab antiquo ſuo rigore declinavit, eo quod nec in cibo eam abſtinentiam, nec in veſtitu eam aſperitatem quæ a ſuis primordiis vigebat, obſervat; leges tamen, & conſtitutiones, non modo præcipuas, verum etiam leviores, ſervari ab omnibus curat. Votorum inſuper paupertatis, caſtitatis, obedientiæ obſervantia in ea adamuſſim viget. Hæc religio, licet aliquantulum antiqui rigoris remiſerit, iuxta tamen communem exiſtimationem, & reipſa, relaxata non eſt; ſed mitior tantum dici poteſt.

V. Ea Religio relaxata communiter appellatur quæ in *ſubſtantialibus*, ut aiunt, deficit. Leges porro ſubſtantiales ſeu primæ, & potiſſimæ ſunt tria vota, & conſtitutiones, præceptaque, quæ proxima ſunt his votis, ſeu quæ ad ſarta tecta cuſtodienda vota neceſſaria ſunt, & ſine quibus vix, ac ne vix quidem, votorum obſervatio conſiſtere valet. Sic votum paupertatis cum privatis peculiis, votum caſtitatis cum libero e cœnobiis egreſſu, votum obedientiæ cum libera facultate promovendi proprias rationes componi nequaquam poſſunt. Hinc illæ Religiones quarum Religioſi & ſua privata peculia, modo ditiora, modo minutiora, prout fortuna fert, habent; & domicilia inhabitant ampliora non raro quam ſæculares, lautioribuſque, ſi velint, epulis veſcuntur; & pro libito e Mo-

naſte-

nasteriis egrediuntur, ludis vacant, silentia, ieiunia, & ceteras constitutiones passim impune violant; in quibus denique tacita conniventia tam Prælati, quam subditi in legum transgressiones conspirant: hæ, inquam, sunt Religiones quantum ad substantialia relaxatæ, quarum Religiosi, licet oretenus iactent se vota observare, manifestissima tamen experientia oppositum suadent.

VI. Animadvertendum quoque est, nullam ferme reperiri Religionem quæ in omnibus suis cœnobiis collapsa sit; sed fere quælibet vel cœnobia, vel Congregationes, vel Provincias habet, in quibus regularis observantia firma persistit.

VII. Dicimus ergo, voventem Religionis ingressum, non modo non implere suum votum, si ingrediatur Religionem eiusmodi relaxatam quam descripsimus; sed addimus, etiam votum ingrediendi eiusmodi Religiones nullum esse, eo quod non sit de bono meliori. Religiones Deo probatæ faciliorem salutis viam efficiunt; relaxati Ordines quos descripsi, difficiliorem, immo difficillimam reddunt beatæ vitæ consecutionem. Ergo votum de earumdem ingressu non est de meliori bono, atque adeo nullum. Minor propositio, de qua sola ambigi potest, evidenter ostensa est in nostra *Disciplina Apostolico-Monastica*; ubi eum qui eiusmodi Religiones ingreditur, in gravissima pericula æternæ suæ perditionis se se coniicere asseruimus cum omnibus & Theologis, & Casuistis, quantumlibet benignioribus. Quosdam tantum nunc recensebimus. S. Antoninus *III. Part. tit.* XVI. *cap.* II. Thomas Caietanus 2. 2. *quæst.* CLXXXIX. *art.* 9. *& Tom. I. Opusc. tract. ultim. resp.* 7. Seraphinus Porrecta *ibidem*. Martinus Navarrus *in Manual. cap.* XII. *num.* 45. *&* 46. Paulus Nazarius *de statu Relig. concl.* 14. Nyder *de Reform. Reg. cap.* IX. *part.* I. Lopez *in instruct. cap.* XLIII. Lezana *de obligat. Relig. cap.* VII. *num.* 16. Lessius *de iustit. & iur. Lib. II. cap.* XLI. *dub.* 5. Cassianus a S. Elia *decis.* I. *numer.* 2. Sanchez *Lib. IV. in Decal. cap.* XVI. *numer.* 14. Passerinus *quæst.* CLXXXIX. *art.* 2. *num.* 6. Leander *tract.* I. *de iuram. quæst.* XIV. *&* XV. Salmanticenses *tract.* XV. *cap.* II. *punct.* I. *num.* 3. Rotarius *Tom. I. Lib. I. cap.* VII. *punct.* 2. *num.* 2. Martinez de Prado *Tom. II. cap.* XXXI. *quæst.* VII. *num.* 2. Bonacina *disput.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* 6. *num.* 3. Layman *Lib. IV. tractat.* V. *cap.* VI. *num.* 5. Ratio satis obvia est, & cuique statim occurrit. Quisquis enim Religionis vovet ingressum, eum statum potissimum ac solum intendit, in quo a mundi periculis procul amotus Deo inservire, suamque æternam salutem tutius operari valeat. Porro, dum Religionem collapsam ingreditur, in plura & graviora se coniicit discrimina, & in quamdam quasi necessitatem violandi obligationes novas assumptas, maxime paupertatis votum, quod solemni ritu Deo nuncupabit. Consule quæ a nobis dicta sunt in memorata *Disciplina Apostolico-Monastica dissert.* V. *cap.* XIII.

VIII. Quæst. V. *An qui vovit ingredi Religionem strictiorem, satisfaciat suæ obliga-*

ligationi laxiorem ingrediendo? Resp. Nequaquam satisfacit, sed peccat mortaliter: quia minus reddit quam promisit. Nemo autem votum maius in minus commutare potest. Hoc certum est penes omnes. Quid, si in laxiori instituto professionem emittat? Valida ne erit emissa professio? Valida utique erit, non inficior. Votum enim solemne, quale est professio monastica, simplex votum, cuiusmodi erat illud ingrediendi strictiorem Ordinem, dirimit. Idque convenit inter omnes.

IX. Quæst. VI. *An qui vovit Religionem strictiorem, & professus fuit in laxiori, licite in hac perseverare valeat?* Resp. Nimium involute hac de re loquuntur Auctores. Communiter namque asserunt, licite eum ibi perseverare posse. Quod uno in sensu verum est, iuxta id quod habet D. Thomas 2. 2. *quæst.* clxxxix. *art.* 8. *ad* 3. inquiens: *Votum solemne quo quis obligatur minori Religioni, est fortius quam votum simplex quo quis adstringitur maiori Religioni. Post votum enim simplex si contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, sicut post votum solemne. Et ideo ille qui iam professus est in minori Religione, non tenetur implere votum simplex, quod emisit de intrando Religionem maiorem*. Ex hac doctrina colligunt Salmanticenses *tract.* xv. *cap.* 11. *punct.* 1. *num.* 4. quempiam propria auctoritate posse commutare votum ingrediendi Religionem strictiorem in votum perseverandi in laxiore: quia votum perseverandi in laxiori perfectius est voto solum intrandi strictiorem: & laudant plures Auctores, qui revera eamdem tradunt doctrinam. Hoc tamen, nisi explicetur, esse potest erroris caussa. Certa ergo a dubiis secernenda sunt. Certum est, votum solemne simplex votum dissolvere; atque adeo qui emisit votum ingrediendi Religionem strictiorem, si professionem in laxiore emiserit, non tenetur amplius vi sui voti simplicis strictiorem amplecti; cum votum illud simplex solutum, & extinctum penitus fuerit per votum solemne professionis. Et ad hoc quod pertinet, optime loquuntur cum D. Thoma citati Auctores. Ceterum, si Religio in substantialibus relaxata sit, quamquam non teneatur vi voti præteriti, & extincti ad amplectendam strictiorem; obstringitur tamen ratione legis divinæ, quæ omnes obligat ad pericula æternæ damnationis vitanda. Porro demonstratum iam est, nullum esse votum ingrediendæ Religionis relaxatæ; & graviter peccare voventem, nisi ignorantia excuset, dum illud implet ingrediendo eiusmodi Religionem: idque, ut vidimus, docent ipsi Salmanticenses cum ceteris omnibus aliis Theologis. Nequit igitur talis vovens licite perseverare in Religione, quantum ad substantialia, relaxata. D. Thomas autem *loc. cit.* loquitur de Religione minori, seu minus severa, relate ad maiorem Religionem, quæ rigidior est: quarum tamen utraque proprias observet leges, ut fuse palam feci in citata Disciplina. Qui autem vovit laxiorem, dubio procul valet tale votum sua propria auctoritate in votum assu-

assumendi strictiorem Religionem commutare; eamque ingrediendo votum implet. Qui autem vovit unam, non potest in aliam, licet æque arctam, non habita dispensatione, ingredi: quia nemo potest, ut probabilius censemus, commutare propria auctoritate votum in æquale bonum, sed solum in evidenter melius.

X. Quæst. VII. *Utrum satisfaciat voto ingrediendi Religionem strictiorem, si ingrediatur laxiorem, quæ privilegium pontificium habeat recipiendi eos qui voverunt strictiorem?* Resp. Affirmant communiter Doctores, qui referunt reipsa tale privilegium habere Benedictinos, Augustinianos, & alios. Ut ut sit de veritate horum privilegiorum, præ oculis semper habenda est distinctio superius tradita: videlicet, si Religionis laxioris nomine intelligatur Religio mitior, blandior, minusque severa, quæ tamen exacte suas mitiores leges servet; privilegio admisso, vera est communis sententia; si autem Religionis laxioris nomine veniat Religio collapsa in *substantialibus*, falsa foret sententia præfata. Negamus enim ullum legitimum privilegium reperiri quod Ordinibus collapsis facultatem concedat recipiendi eos qui voverunt Religionem arctiorem. Quin asserimus, diplomata pontificia similes Religiones privare facultate recipiendi quoscumque ad suam professionem.

XI. Quæst. VIII. *Quid præstare tenetur qui indefinite Religionem vovit?* Resp. D. Thomas 2. 2. *quæst.* CLXXXIX. *art.* 3. *ad* 2. hæc statuit. *Ille qui se voto obligavit ad certæ Religionis ingressum, tenetur facere quantum in se est, ut in illa Religione recipiatur: & si quidem intendit se simpliciter ad Religionem obligare, si non recipiatur in una Religione, tenetur ire ad aliam; si vero intendit se specialiter obligare ad unam solum, non tenetur nisi secundum modum obligationis suæ.* Igitur, si vovens unam determinate vovit Religionem, eam adhibere debet diligentiam, ut recipiatur, quam in alio adhiberet negotio gravioris momenti. Si ab uno Cœnobio repulsam tulerit, quatuor, aut quinque alia debet adire, ut dicunt communiter Doctores; quemadmodum, si vovit Religionem indefinite, quatuor, aut quinque Ordines, & cuiusque Ordinis quinque aut sex Conventus explorare tenetur, ut, si ab omnibus reiectus fuerit, liber a voto sit. Ita docent Sanchez, Castropalaus, Trullenchus, Leander, & alii. Disputant etiam, an teneatur extra propriam nationem, & patriam se conferre, atque alterius linguæ, & regionis Cœnobia adire. Sed hoc communiter negant. Satius videtur id prudentis arbitrio relinquendum. Id solum semper advertendum, quod Religionis collapsæ ingressum nec attentare, nec exequi debet. Si vovens liber sit ab impedimentis, facilis erit illi in unam aut alteram Religionem ingressus; si impedimentis sit irretitus, nullam inveniet. Qui est ineptus ad unam, aptus ad aliam esse potest. Quæ omnia a pluribus circumstantiis pendent. Idcirco re-

gula certa assignari nequit; sed id viri prudentis iudicio remittatur oportet. Hinc colligitur, veram absolute non esse opinionem *Sanchez*, *Castropalai*, *Leandri*, & *Salmanticensium*, asserentium illum qui vovit Religionem indefinite, cogendum non esse ad ingrediendum Ordinem strictissimum, ut Cappucinorum, Carthusiensium, Camaldulensium, & Minimorum. Quandoquidem occurrere potest, & quidem non raro, ut vovens iis omnibus polleat quæ ad unum ex præfatis Ordinibus habilem, aptumque ipsum constituant; sit autem ineptus ad alios Ordines. Si vovens sanus, robustusque sit, si nullam adversus talem Ordinem aversionem experiatur, si indole optima sit instructus, si virtutis ardore flagret; cur non consulendus sit ipsi talis Religionis ingressus? Qua ratione a Religionis assumendæ voto erit eximendus? Absolute ergo istorum Doctorum regula falsa videtur. Quare, ut diximus, iudicio prudentis, docti, & pii viri totum est relinquendum. Idem pariter adfirmandum de mulieribus, ac de hominibus. Ad diversitatem tamen patriæ, & provinciæ quod attinet, mulieres communiter cogendæ non sunt, ut extra propriam urbem, aut saltem nimis a parentibus remotum Conventum inquirant. Homines qui Religionem voverunt indefinite, si communiter repulsam acceperint ab omnibus Ordinibus, haudquaquam tenentur ingredi Ordinem Equitum D. Ioannis, Calatravæ, vel Alcantaræ: quia eiusmodi Ordines militares non comprehenduntur sub voto Religionis in communi, ut supra explicatum est.

XII. Quæst. IX. *Qui vovit ingredi hunc sigillatim Conventum, si repulsam ferat; tenetur ne alia adire Cœnobia?* Resp. Ex intentione voventis solutio colligenda est. Si aliquo peculiari rationis momento ductus tale Cœnobium primo & principaliter sibi præstituit, & repulsam passus fuerit, liber a voto manet. Caute tamen, & serio exploranda est voventis intentio. Quoniam, si sola quædam affectio peculiaris erga tale Cœnobium impulsum tantummodo ad votum eliciendum adiecit, nullaque solida ratio talis definitæ electionis eluceat; tunc non est liber a debito curandi acceptationem in aliis eiusdem Ordinis Cœnobiis: quia in his circumstantiis patet, hunc voventem primo, & per se intendisse ingressum in hanc Religionem, deinde in tale Cœnobium. In similibus caussis iudicium totum pendet a voventis expositione.

XIII. Quæst. X. *Vovens semel legitime reiectus a Monasterio, vel Religione, tenetur ne ad illam amplectendam, si postea ab eadem Religione, vel Monasterio invitetur?* Resp. Quod penes omnes certum est, primo loco dicendum venit. Si quis ob aliquod temporaneum impedimentum repellatur, impedimento sublato, vi voti tenetur regressum postulare. Idque inter omnes convenit; quemadmodum certum est quod, si vovens reiiciatur ob aliquod impedimentum apparens, & reipsa falsum, ut si recipiendus reputaretur ære alieno gravatus, illegitime natus, morbo oc-

occulto infectus, qui revera non esset, certum, inquam, est quod teneretur ingredi Religionem, si cognita veritate Religio eum exciperet.

XIV. Quod autem in disputationem revocant, est, num legitime, & absolute, atque in perpetuum repulsus, liber a voto maneat; ita ut, si a Religione denuo invitetur, non teneatur ad ingressum. Liberum a voti vinculo communiter Auctores hunc talem declarant: quæ opinio & mihi videtur probabilior: alioquin vovens iste anceps, & suspensus toto vitæ suæ tempore manere cogeretur. Ad hanc vero sortem adeo ancipitem non est ullo modo præsumendum quod se voluerit obligare dum votum Religionis emisit; neque ex voti natura tam grave onus colligi prudenter potest. Minus tamen probabile nobis videtur quod Salmanticenses cum Castropalao, Aragonio, Pellizario, Diana, aliisque docent *loc. cit. num.* 11. nempe quod vovens, facta sua petitione pro admissione ad habitum religiosum, non teneatur vi voti expectare consensum Religionis; si hæc tempus quærat ad deliberandum, seu si differat deliberationem: quia, inquiunt, censetur emissum votum sub hac conditione: *Si facta debita diligentia Religio admittere voluerit*. Hæc, inquam, opinio & minus probabilis, & falsa nobis apparet: quia vix est Religio cauta, & prudens in recipiendis candidatis, quæ in aliquod tempus acceptationem non differat, ut comperiat, utrum expediens sit postulantem admittere, & ut periculum faciat, utrum constans, & firma sit eius voluntas. Tantum ergo abest ut in voto includatur conditio subitaneæ acceptationis, quin potius tacite congrua dilatio semper præsumitur. Dicendum ergo, quod, si dilatio talis sit quæ fundamentum solidum præbeat desperandi de assequendo ingressu, tunc a voto liber dicendus est vovens; secus, si dilatio moderata sit, spemque relinquat obtinendi opportuno tempore acceptationem.

XV. Quæst. XI. *Prælatus regularis repellere ne licite valet eadem facilitate eum qui voto Religionis obstrictus est, ac eum qui nullo devincitur voto?* Resp. Affirmat communis sententia, & merito: quia obligatio voventis nullo modo afficit Prælatos, seu Religionem acceptantem. Votum namque emissum fuit sub hac conditione, videlicet si Prælatus acceptare voluerit.

XVI. Quæst. XII. *Qui vovit Religionem, ut in eadem Clericus esset, liber ne a voto est, si Religio nolit eum admittere nisi ut laicum?* Resp. Liber omnino est: quia votum non obligat præter voventis intentionem: vovens autem expresse intendit, dum votum emisit, clericatum profiteri. Ergo, hac deficiente conditione, votum solutum remanet. Quod si nihil, cum votum edidit, de clericali, vel laicali statu cogitavit, & utrique statui, clericali scilicet, & laicali aptus sit; illum gradum suscipere tenetur quem Religio præscripserit. Qui expresse vovit statum sacerdotalem suscipere, poterit commutare votum, & fieri laicus, & contra; si Religio tamen consenserit: eo quod accidentalis mutatio sit intra eamdem Religionem.

nem. Hæc omnia communia penes omnes sunt. Ex conditione tamen voventis facile plerumque erit dignoscere, quem statum, sin expresse, saltem tacite sibi præstituere voluerit. Quod si nullo modo cognosci possit, arbitrio Religionis, ut diximus, stare vovens debebit.

XVII. Quæst. XIII. *Spurius ignorans constitutionem Sixti V. qua spurii a gradibus, & dignitatibus repelluntur, vovet Religionem, cognita constitutione tenetur ne votum implere?* Resp. Negant communiter Doctores: cum enim spurius ad tales dignitates, & gradus assequendos aptus non sit, gravem ignominiam patitur ob talem pœnalem privationem. Idemque asserunt de vovente Religionem quæ similem legem habeat; si tempore emissi voti illam ignoraverit. Sic docent Sanchez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 59. Pellizarius *Tom. I. tract.* IV. *cap.* I. *sec.* I. *quæst.* IX. *num.* 55. Leander *tract.* I. *disp.* XXI. *quæst.* XLIII. Castropalaus *tract.* XVI. *disp.* I. *punct.* 3. Non leve mihi negotium facessit opinio isthæc, eo quod non quodcumque incommodum, vel difficultas satis est ad votum dirimendum. Qui mundum, & omnia quæ mundus dare potest, sive divitias, sive dignitates contemnit, ut evangelicam perfectionem profiteatur, ut in humilitatis virtute, quæ universæ sanctitatis basis est, se se exerceat, præsumitur prudentissime, dum votum emisit, omnibus gradibus, & dignitatibus renuntiasse: quin natura talis voti hanc renuntiationem includere videtur. Accedit quod præfata graduum privatio mundanis, non religiosis hominibus ignominiam inferat. Si Religiosi spurii doctiores, probatiores, sanctioresque Religiosi fuerint, ceteris quantalibet dignitate præstantibus eminebunt. Quare producta sententia plus humanis affectibus quam evangelicis consiliis, ad quorum observantiam vitam suam se exacturum spondet qui vovet Religionem, videtur accedere. Ego sane ob solam hanc difficultatem, nisi peculiares circumstantiæ occurrerent, non eximerem a Religionis ingressu eum qui eamdem vovisset, præfata lege ignorata.

XVIII. Quæst. XIV. *Qui vovit Religionem in statu sacerdotali, tenetur ne grammaticam addiscere, cum ob illius ignorationem non admittatur?* Resp. Affirmat communis sententia. Sotus *Lib. VII. quæst.* 11. *art.* 1. *ad* 3. Sanchez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 61. Suarez *Tom. III. de Relig. Lib. IV. cap.* 11. *num.* 21. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* 11. *punct.* 3. *num.* 14. Leander *tract.* I. *disp.* XXI. *quæst.* XLIV. Aragon, Ledesma, Rodriguez, Azorius, & alii. Quippe qui vult finem, & media quæ ad hunc assequendum conducunt, velit oportet. Si tamen, dum vovit, putavit intra Religionem addiscere eam posse; non tenetur eam addiscere extra: quoniam constat de eius expressa intentione, ultra quam votum non obligat. Si nolit grammaticam addiscere, poterit fieri laicus, Religione consentiente: quia tunc perfectius votum implere censetur ob peculiarem talis status humilitatem, & laborem. Quid, si tempore emissi voti de Religione in statu sacerdotali amplectenda, igno-

gnoravit necessariam esse grammaticae cognitionem? Tenetur ne eam addiscere? Negant citati Auctores, eo quod haec superveniens difficultas adeo gravis est, ut satis sit ad voti dissolutionem. Id tamen ex circumstantiis colligendum videtur. Si enim vovens ita erga Religionem affectus fuisset, ut, si hanc difficultatem scivisset, nihilominus illam vovisset; profecto ad discendam grammaticam teneretur. Si contra prudenter praesumatur non editurum fuisse votum, quotiescumque perspectum habuisset eiusmodi impedimentum, liber a voto remanet, nec statum laicalem in praefata Religione amplecti obstringitur; quemadmodum non tenetur fieri laicus qui vovit Religionem in statu clericali, sciens ad hunc statum requiri grammaticam; si postea, rei periculo facto, impotens omnino deprehendatur ad eam perdiscendam: quia moralis impotentia solvit a voti debito. Ex alia parte status laicorum praeter illius intentionem fuit in voti emissione. Si dum votum emisit, dubius erat, an necessaria nec ne esset grammatica ad statum clericalem; eam addiscere tenetur: quia, dum anceps erat, certiorem se facere debebat. Quin, si dubius extitisset, utrum requireretur liberalium artium cognitio ad Philosophiam, vel Theologiam comparandam; cogeretur artes illas addiscere ob rationem datam: quoniam, dum sic dubius votum emisit, praesumitur se obligasse ad ea omnia exequenda quae ad finem obtinendum necessaria sunt. Dum autem dubitatur, an vovens sciverit nec ne tempore voti, requiri grammaticam ad statum clericalem; praesumendum est illum scivisse: cum nulla Religio sit quae talem notitiam non exigat; & consequenter omnibus communiter id est compertum. Qui vovit statum laicorum, non tenetur artem mechanicam addiscere, ut recipiatur, si ob hunc defectum Religio illum excluderet; quando de tali arte votum emittens nihil omnino cogitavit. Contra, si scivisset aliquam artem esse necessariam ad Religionis ingressum, tunc deberet aliquam artem discere. Animadvertit tamen Sotus *Lib. VII. de iust. quaest.* 11. *art.* 1. teneri voventem addiscere artem quam Religio exigit, etiam si de illa nil cogitaverit; quando talis naturae ars sit, ut facile possit disci; & alioquin vix utilis foret Religioni vovens sine tali arte. Quisquis enim tenetur exequi media facilia, ut compos voti sui evadat. Quae sententia vera est.

XIX. Quaest. XV. *Qui, voto Religionis emisso, contrahit matrimonium; vel, contracto & consummato matrimonio, vovet Religionem, quid peragere debet?* Resp Si Religionis votum praecessit matrimonium, peccat mortaliter contrahens matrimonium. Integro bimestri nec petere debitum, nec reddere licite valet: quia cum intra hoc bimestre adhuc implere suum votum possit, statum religiosum assumendo; idcirco peccaret mortaliter tam reddendo quam petendo. Transacto bimestri, reddere tenetur, minime vero petere potest. Consummato tamen matrimonio, sive cum culpa, sive absque culpa, tunc & reddere, & petere posse sentiunt

Lessius, Palaus, Bonacina, Sanchez & Salmanticenses *loc. cit. num.* 15. Si vero post consummatum matrimonium coniuges mutuo consensu voveant, possunt reddere, & petere : quia usus matrimonii non impedit Religionis suscipiendæ votum. Votum Religionis emissum post sponsalia validum est : quia sponsalia censentur contrahi sub hac conditione, *Nisi meliorem statum elegero*. Et, si quis post matrimonium ratum, non consummatum, ius habet ingrediendi Religionem; potiore iure gaudet post contracta sponsalia. Verum de his omnibus fusius, cum de matrimonio sermo erit.

XX. Quæst. XVI. *Implet ne votum Religionis qui Episcopatum suscipit?* Resp. Negat communis sententia. Id colligitur ex *cap.* Per tuas x. *de voto*, ubi ad hunc casum respondet Innocentius III. *Consulimus ut si tuam sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiæ, & reddas Altissimo vota tua*. Ratio quoque clara est : quia, licet status episcopalis absolute perfectior sit, prout ad promovendam perfectionem in aliis incumbit ; nihilominus, excluso casu necessitatis, melius & tutius est voventi Religionem amplecti quam suscipere Episcopatum, ad quem nemo accedere debet, nisi peculiari ductus vocatione, & veluti a superioribus coactus. Et hæc communis sententia est.

§. III.

De debito quo astringitur perseverare in Religione qui illam vovit.

I. QUI non solum ingressum in Religionem, sed insuper perseverantiam in eadem vovit, ad utrumque astringitur. Qui vero absolute Religionem vovit, ad aliud non tenetur vi voti, nisi illam ingredi, & probationis, ut vocant, anno eamdem experiri sincero animo illam profitendi, si expedientem suæ æternæ saluti ipsam agnoverit. Quamobrem, si absque sua culpa eiiciatur, liber a voto manet, nec alterius Religionis ingressum quærere tenetur. Neque est præsumendum, quando id aperte non constet, eum qui vovit Religionem, vovisse quoque perseverantiam in eadem; quandoquidem istud distinctum onus est, quod adiiciendum non est voventi præter eius intentionem. De hoc agit D. Thomas 2. 2. *quæst.* CLXXXIX. *art.* 4.

II. Quæst. I. *Qui intravit Religionem animo exeundi, satisfacit ne voto?* Resp. S. Thomas *loc. cit. ad* 3. respondet, *quod ille qui intrat, ut statim exeat, non videtur satisfacere voto suo : quia ipse in vovendo hoc non intendit : & ideo tenetur mutare propositum, ut saltem velit experiri, an ei expediat in Religione remanere : non autem*

autem tenetur ad perpetuo remanendum. Ratio clara est. Qui enim vovit Religionem, non vovit solam religiosi habitus susceptionem, sed statum religiosum, in quo Deo inservire possit: quare, nisi experiatur statum hunc minus sibi congruum, non potest licite illum deserere. Sic docent communiter omnes.

III. Quæst. II. *Qui Religionem intraret animo exeundi, simulque cum proposito Deum orandi, ut illius cor immutaret, satisfaceret ne voto?* Resp. Affirmat Leander *tract.* 1. *disp.* XXI. *quæst.* 111. ubi citat Angelum, Richardum, Sylvestrum, Sanchez, & Bassæum. Sylvester *ver.* Relig. 2. *quæst.* XIX. reipsa refert opinionem Richardi ita sentientis: & Sanchez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 75. cum pluribus aliis hanc ipsam sententiam defendit, eo quod bona fide præstaret omnia quæ ex parte sua necessaria sunt ad obtinendum effectum sui voti. Verum, quando vovens animo exeundi ingreditur, propositum quod allegatur dandi operam ut Deus cor immutet, fallax & mendax præsumitur. Quare primum omnium animum exeundi deponere debet; ac deinde Deum orare, ut cor emolliat. Quomodo enim bona fide, & sincere Deum orare potest, ut immutet cor, si deliberato animo exeundi ille ingreditur? Quare mihi probabilius, & sinceritati conformius videtur prius voventem debere pravum exeundi animum deponere, deinde operam dare ut Deus cordis infringat duritiem. Si vero ingressus præfato animo exeundi, & cum proposito perseverandi (quæ duo simul pugnant) reipsa Religionem relinqueret; denuo illum urgerem ut, animo exeundi deposito, periculum rei de more faceret: & tunc, si, bona fide experimento facto, a Religione egrederetur, eo quod statum illum minus sibi consentaneum experiretur, eum a voto liberum declararem. Hinc potiore iure dicendum est, & communiter Auctores docent, non satisfacere voto Religionis eum qui animo non perseverandi ingreditur, si postea, etiam ob iustam caussam exeat: quia bona fide Religionem expertus non est: & ideo tenetur sincero animo negotium peragere, ut voto suo faciat satis.

IV. Quæst. III. *Qui votum emisit ingrediendi, & statim exeundi, vel cum expressa intentione fruendi libertate a iure Novitiis concessa, ad quid tenetur?* Resp. Votum ingrediendi, & illico egrediendi nullum est, & ineptum; quando tam ingressus quam egressus æquo modo constituunt voti materiam. Si vero votum per se ingressum respiceret, & egressus esset circumstantia adiecta, votum validum foret, & vovens ad ingressum teneretur, atque circumstantia, tamquam inique adiecta, servanda non esset. Qui vovet cum hac expressa intentione fruendi libertate, qua gaudent Novitii experientes, absque ullius voti vinculo Religionem, dubio procul, facta experientia, egredi valet, & voto fecit satis. Sic expresse D. Thomas 2. 2. quæst. CLXXXIX. art. 4. in cor. *Si autem intendit se obligare ad ingressum Religionis causa experiendi, cum libertate remanendi, vel non remanendi, manifestum est quod*

quod remanere non tenetur. Si tamen absque omni iusta caussa exiret, sin peccaret contra votum, delinqueret tamen adversus divinam clementiam, cuius beneficia pro nihilo duceret, & contemneret. Subdit vero Angelicus ibidem. *Si vero in vovendo simpliciter de ingressu Religionis cogitavit, absque hoc quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum Religionis secundum formam iuris communis, quæ est, ut ingredientibus detur annus probationis: unde non tenetur perpetuo in Religione permanere*. Itaque si, prævio experimento, ob iustam caussam egrediatur, voto satisfecit.

V. Quæst. IV. *Qui vovit Religionem absolute, nihil sive de perseverantia, sive de egressu cogitans, satisfacit ne voto, si ingrediatur Religionem, & facto experimento, absque ulla caussa, sed sola libertate ceteris candidatis voto solutis concessa, egrediatur?* Resp. Adfirmant non pauci. Henricus Gandavensis *quodlib.* III. *quæst.* IX. *& quodlib.* XIII. *quæst.* XV. Navarrus *Lib. III. Consil. de voto consil.* 25. *sive* 19. Angelus *ver.* Votum 3. *num.* 18. & alii, quos citat Sanchez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* 89. Ratio istius opinionis est, quia votum, quemadmodum & iuramentum, omnes limitationes, ac exceptiones suscipit quas ius tribuit, *l. final. cap. de condict. indeb.* Ergo votum Religionis intelligitur pro sola experientia facienda iuxta iuris regulas. Quoniam Ius tribuit facultatem candidatis experiendi intra annum probationis Religionem cum plena facultate egrediendi.

VI. Contrariam sententiam, quæ probabilior est, & quam communiter Auctores tradunt, amplectimur. Ratio evidens est. Nam qui vovet Religionem, vovet se vitam ducturum in tali statu, admisso quod status iste, facto experimento, gratus sibi sit, nullaque sufficiens ratio occurrat cur debeat ab eodem recedere. Si enim voveret Religionem, ex mero arbitrio relinquendam, nulla etiam urgente caussa; ingressus iste vanus & futilis esset, ineptaque voti materia. Immo omnes qui ingrediuntur Religionem, si prudenter, ut præsumere debemus, agant, intendunt perseverare in eadem: idque omnes qui prudenter votum Religionis edunt, sibi præstituunt. Ergo, nulla occurrente caussa recessus, ut votum impleat, vovens tenetur in Religione perseverare. Nec obstat ratio contrariæ sententiæ, quod ius plenam intra annum probationis libertatem recedendi concedit in foro exteriori, ne scilicet detur actio contra Novitios egredientes. Hinc etenim minime sequitur posse Novitium, tametsi voto solutum, absque ulla omnino caussa, & mero arbitrio recedere a Religione, quam semel serio animo amplexus fuerat. Licet enim non peccaret contra votum; peccaret tamen peccato levitatis, temeritatis, & ingratitudinis adversus divinam bonitatem. Porro, si vel ipsi voto soluti peccarent, saltem venialiter, quoties absque omni caussa a Religione suscepta recederent; quid dicendum de iis qui voto forent obstricti? Isti sane & graviter peccarent recedentes, & a voto neutiquam essent liberi; sed iterum ad ingressum, & experien-

riendam bona fide Religionem astringerentur. Ita docent Caietanus 2. 2. *quæst.* clxxxix. *art.* 4. *dub.* 3. Armilla *ver.* Novit. *num.* 10. Sotus *Lib. VII. quæst.* 11. *art.* 1. *ad* 3. Aragon 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 3. Toletus *Lib. IV. Sum. cap.* xvii. *num.* 12. Valentia 2. 2. *disp.* vi. *quæst.* vi. *punct.* 4. Manual. *Tom. II. Sum. cap.* xcv. *num.* 2. Leander *tract.* 1. *disp.* xxi. *quæst.* lvii. Sanchez *Lib. IV. cap.* xvi. *num.* 90. & alii plures.

VII. Quæst. V. *Quænam sunt iustæ caussæ resiliendi a Religione?* Resp. Ut ex dictis patet, sive voto solutus, sive voto obstrictus, peccat iuxta communem sententiam, si absque ulla legitima caussa, sed ex mero arbitrio deserat Religionem quam erat ingressus. Hoc tamen est discrimen, quod liber a voto venialiter, voto ligatus mortaliter peccaret. Assignandæ nunc sunt caussæ sufficientes, ut tam ille qui vovit, quam qui non vovit, recedere licite valeat. Ac primo certum est, maiorem requiri caussam in eo qui Religionis votum emisit, quam in eo qui Religionem sine voto suscepit. Ut enim Novitius liber a voto exire licite a Religione queat, sufficit quæcumque rationabilis caussa: puta, quod Religio illi grata non sit, quod in eadem prævideat non lætam se vitam ducturum &c. immo satis est ut probabiliter timere possit eiusmodi mala. Ceterum qui ex voto Religionem ingressus fuit, non nisi ob caussas graves, & moraliter certas a Religione quam vovit, recedere valet. Eiusmodi porro sunt grave periculum alicuius damni magni momenti, sive temporalis, sive spiritualis; gravissimæ tentationes, quas ei talis status afferret; impotentia ad onera Religionis sustinenda; gravis parentum necessitas, idque genus similia: quæ omnia prudentis viri iudicio subiicienda sunt, ut, circumstantiis inspectis, quod expediens voventi iudicaverit, decernat. Qui non solum vovit Religionem, sed etiam perseverantiam in eadem, neque ob caussas ceteroquin iustas recedere valet. Sola hunc impotentia, & quod a Religione absque illius culpa expellatur, a voto eximere valet. Si enim sua culpa repelleretur, a voto liber minime esset.

VIII. Quæst. VI. *Qui ultra votum Religionis vovet quoque perseverantiam in eadem, tenetur ne ita perseverare, ut si ex iustis caussis eum recedere contingat, debeat denuo eam ingredi?* Resp. Qui duo vovit, ingressum scilicet, & perseverantiam, non satisfacit voto solo ingressu, nisi addat simul perseverantiam: ergo, si recedit etiam ex iusta alioquin caussa, tenetur denuo tentare ingressum. Sola enim, ut modo dictum est, evidens impotentia ad professionem, vel Religionis expulsio absque voventis culpa, potest eum a voti vinculo liberare. Si tamen difficultas gravissima superveniret, tempore voti ignorata, posset recedere; at, tali difficultate cessante, teneretur iterum Religionem amplecti. Hæc sententia mihi probabilior videtur: & licet multi Auctores contrariam defendant, plures tamen nostram tuentur. D. Thomas 2. 2. *quæst.* clxxxix. *art.* 4. Caietanus *ibidem*. Sanchez *Lib.*

Lib. IV. cap. XVI. *num.* 81. citans *Navar. Covar. Azor. Valent. Rodriq.* eam quoque sustinet Candidus *disquis.* XXV. *art.* 15. *dub.* 21. Layman *Lib. IV. tract.* V. *cap.* VI. *num.* 13. Portell. *verb.* Votum *num.* 42. Pellizarius *Tom. I. tract.* II. *cap.* VI. *num.* 21. Toletus *Lib. IV. cap.* XVII. *num.* 12. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* 6. *num.* 22. Salmanticenses *tract.* XV. *cap.* II. *punct.* 2. *num.* 28. Leander *tract.* I. *disp.* XXI. *quæst.* LIX. Bassæus *Tom. II. verb. Votum*, Suarez *Tom. III. de Relig. Lib. IV. cap.* IV. *num.* I. Trullench *Lib. II. in Decal. cap.* II. *dub.* 20. *num.* 2. Lopez *I. P. instruct. cap.* IV. & plures alii.

IX. Quæst. VII. *Qui voto perseverandi in Religione ligatus expulsus est, tenetur ne in sæculo remanens castitatem servare?* Resp. In primis, si absque sua culpa fuerit expulsus, ipsum non teneri ad castitatem servandam certum videtur: quia castitas non includitur in voto ingressus, sed in sola professione monastica: ergo, dum hæc non emittitur, votum castitatis non obligat. Hæc ratio evincit quoque ad castitatem eum non teneri, etiamsi propria culpa repulsus fuisset. Hanc sententiam docent Caietanus 2. 2. *quæst.* CLXXXIX. *art.* 3. *ad* 2. Armilla *verb.* Votum *num.* 18. Navarrus *cap.* XII. *num.* 47. *&* 48. Azorius *Lib. XI. cap.* XXII. *quæst.* III. Sanchez *Lib. IV. cap.* XVI. *num.* CXI. Ioannes a S. Thoma *disp.* XXIX. *art.* II. Trullench *Lib. II. cap.* II. *dub.* II. *num.* 20. Leander *tract.* I. *disp.* XXI. *quæst.* LXV. Si vero quis vovisset Religionem & castitatem simul & principaliter, ad castitatem teneretur, etiamsi in sæculo remaneret: si vero castitatem vovisset dependenter a Religione, cessante voto Religionis, cessaret quoque votum castitatis: quia corruit accessorium, principali cadente. Quando dubium occurrit, num castitas promissa fuerit dependenter a Religione, tunc exploranda est voventis intentio, si ex verbis quibus votum conceptum fuit, dubium oriatur. Si autem de ipsius voventis intentione dubitetur, nec possit ex circumstantiis dubium deponi; tunc observanda regula est quæ asserit, in dubiis tutiorem partem esse eligendam.

§. IV.

De tempore quo urget necessitas implendi votum Religionis.

I. QUI absolute Religionem vovit nullo præfinito tempore, tenetur, quamprimum commode potest, votum implere, ut declaratum habetur Deut. XXIII. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Idipsum præcipitur Ecclesiastæ V. *Si quid vovisti Domino, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio.* Cum dicitur, quam primum commode potest, sensus mi-

minime est quod quæcumque difficultas satis sit ad differendum Religionis ingressum; sed indicatur quod solummodo grave aliquod obstaculum potest quandoque excusare dilationem. Si enim quæcumque difficultas satis foret ad licite moras nectendas, vix umquam tempus adesset opportunum & commodum implendi votum. Illud ergo tempus opportunum pro voti executione reputatur quo vovens moraliter, idest absque urgente, gravique impedimento, sæculum relinquere, & Religionem amplecti valet. Sicut ergo ceteræ promissiones hominibus factæ indefinite ad executionem obligant, prima opportunitate oblata; ita & de promissione Deo nuncupata dicendum est. Qui enim nullum præscripsit sibi tempus, nullam rationem habet cur debeat expectare tempus futurum: alioquin semel concesso quod in futurum tempus differre posset promissionem suam, iam nullum posset pro executione tempus definiri. Quæ tamen non ita severe accipias velim, ut ad incitas redigas voventem. Sed præ oculis habenda est leg. *Quod dicimus ff.* de solutionibus. *Statim solvere cum aliquo temperamento temporis intelligendum est*. Item *leg.* Continuus *§.* Cum ita *ff. de verbor. obligat*. Eiusmodi ergo adverbia *statim*, *quam primum* admittunt quoddam temporis intervallum, quod nec minimum, nec maximum est, sed congruum. Quodnam autem dicendum sit congruum spatium, absolute definiri nequit; sed arbitrio prudentis est relinquendum. Modo brevius, modo longius spatium concedi potest, diversitate circumstantiarum spectata. Si bona fide res agatur, facillime quisque definire poterit tale temporis intervallum.

II. Quæst. I. *Qui voto Religionis obstrictus est, peccat ne mortaliter si ingressum suum per annum integrum differat?* Resp. Aliqui Auctores, ut Ledesma *Tom. II. tract.* x. *scap.* III. *dub. ult.* Rodriguez *Tom. II. cap.* xcv. *num.* 9. censent, dilationem duorum aut trium annorum requiri in voto Religionis, ut notabilis mora dicatur, & ut vovens mortaliter peccet; in ceteris vero votis, ut ieiunii, eleemosynæ, peregrinationis &c. quæ perpetuum divinum obsequium non inspiciunt, maiorem concedunt dilationem; & tunc solum voventem peccare mortaliter, cum periculo non implendi votum se exponit. Hæc opinio nimis laxa est. Licet enim plus temporis requiratur in votis aliis a Religione, nullius tamen promissionis executio tam longo spatio absque gravi culpa differri potest. Communiter ergo Auctores sentiunt, peccare mortaliter voto Religionis devinctum, si data opportunitate ultra dimidium anni voti sui executionem procrastinet. Plus temporis pro aliorum votorum executione permittunt, quia in his per dilationem nihil divino obsequio subtrahitur. Si quis tamen ultra unam aut alterum annum etiam istorum executionem protraheret; peccaret mortaliter, nisi gravia excusarent impedimenta.

III. Quæst. II. *Qui tempus definivit pro voti sui executione, tenetur ne intra præfiniti*

finiti temporis intervallum suum votum implere? Resp. Adfirmant omnes. Difficultas solum occurrit, utrum, si prævideat impedimentum, quod impossibilem designato tempore reddat voti observantiam, teneatur prævenire tempus illud. Negant communiter, & merito Auctores: quia votum non obligat præter voventis intentionem: vovens autem ante definitum tempus noluit se obligare: ergo illud anticipare haudquaquam tenetur; quemadmodum non astringitur quis audire Missam ante diem festum, nec tempore bacchanaliorum ieiunare; licet prævideat & in die festo, & in quadragesima futura impedimenta, quibus & a sacro audiendo, & a ieiunio servando prohibeatur. Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. V. de voto cap.* XIV. *num.* 5. Bonacina *Tom. II. disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* I. *num.* II. Castropalaus *tract.* XV. *punct.* 15. Salmanticenses *tract.* XV. *cap.* II. *punct.* 3. *num.* 33. & alii.

IV. Quæst. III. *Quomodo se gerere debet vovens in executione voti, si tempus definitum latitudinem excipiat?* Resp. Si quis promisit se Religionem ingressurum intra annum, sex menses &c. non tenetur, nisi in ultimo intervallo temporis designati. Si tamen prævideret eo ultimo temporis spatio aliquod sibi futurum impedimentum, tunc executionem anticipare deberet: quia totum designatum tempus executioni voti obnoxium est. Ergo, dum prævidet se non posse illud implere in hoc determinato temporis spatio, tenetur in alio. Idcirco namque dividuum, latumque tempus sibi vovens præstituit, ut, si in aliquo intervallo obstacula occurrerent, in alio posset intervallo libere ab impedimentis suum votum implere; quemadmodum, si quis prævideat se non posse audire in die festo Missam circiter meridiem, tenetur mane eam audire: quia totum tempus illud obligationi est alligatum. Ita D.Thomas in *IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* I. *art.* 3. *quæstiunc.* I. *ad* 7. Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. V. cap.* XII. *num.* 7. Sanchez *Lib. IV. cap.* XIV. *num.* 18. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 5. *§.* I. *num.* 13. Salmanticenses *tract.* XV. *cap.* II. *punct.* 3. *num.* 34. & communiter alii.

V. Quæst. IV. *Qui tempore designato votum non implevit, tenetur ne elapso tempore illud implere?* Resp. Adfirmat communis sententia: quia temporis definitio statuta fuit, non ad extinguendam, sed ad maturandam obligationem. Qui enim vovet tempore determinato Religionis ingressum, duplex sibi imponit onus, ingressum scilicet Religionis, & executionem eius intra definiti temporis cancellos. Violata hac secunda obligatione, consistit prima. Secus dicendum, si vovisses ieiunium in vigilia alicuius solemnitatis: quia clarum est, ieiunium illud per se spectare honorem, & obsequium offerendum Deo in honorem talis Sancti: elapso autem eo die, voti quoque finis elabitur. Ceterum vota quæ spectant immediate bonum voventis, elapso tempore præstituto, adhuc impleri debent. Anne, si creditori promitteres debiti solutionem intra mensem, liber esses a debito solvendo,

eo

eo quod intra mensem non solveris? Nemo id dixerit. Sententia isthæc communis est.

VI. Quæst. V. ***Qui vovit Religionem ob aliquem peculiarem finem, vel dependentem ab aliqua conditione, est ne a voti obligatione absolutus, cessante voti fine, vel conditione?*** Resp. Quando conditio, vel finis est tota, & unica caussa emittendi votum, cessante fine, vel conditione, cessat votum, ut omnes fatentur. Sic, si vovisti Religionem ob id solum ut evitares societatem talis mulieris; si hæc denascitur, liber a voto es. Si Religionem voveas, dummodo a tali morbo, quo assidue laboras, convalueris, dummodo pater consenserit &c. deficientibus his conditionibus, a voto, nemine dissentiente, immunis es.

VII. Quæst. VI. ***Qui voto conditionali ligatus sponte impedimenta apponit ne conditio eveniat, liber ne a voto evadit?*** Resp. Priusquam responsionem exhibeo, vota conditionata describenda sunt, quoniam diversi generis esse possunt. Si quis hoc votum emitteret, ***Voveo Religionem, si in tale flagitium lapsus fuero***, certum est voventem liberum a voto evadere, si flagitium vitaverit; quamquam animo non implendi votum ab illo abstinuerit: siquidem votum illud per modum pœnæ sibi imposuit; &, quod primo rationabiliter intendit, fuit peccati fuga. Quare, donec in peccatum non labatur, ad votum non tenetur. Nullo autem modo peccat contra votum; etiamsi peccati fuga votum vitare studeat: quia ille sibi tale ius servavit, utendi scilicet voti, & oneris subeundi consideratione, ceu freno quo facilius a peccato declinet. Idque convenit inter omnes. Difficultas potius est de eiusmodi votis, ***Voveo Religionem, si tale peccatum non perpetravero***; & vovens postea deliberato animo in peccatum prolabitur, ut a voto immunis evadat: ***Voveo Religionem, si in talem locum concessero, si ab infirmitate convaluero, si pater consenserit*** &c. ac deinde comessationibus ventrem vexat, ne sanus fiat, ad locum illum accedit, ne conditio eveniat, patrem fraude, & dolo a consensu præstando removet: difficultas, inquam, est utrum hic vovens qui sic se gerit, solutus sit a voti vinculo.

VIII. Adfirmant Salmanticenses *tract.* xv. *cap.* 11. *punct.* 4. *num.* 40. & pro hac sententia laudant *Suarez*, *Bonacinam*, *Laymanum*, *Filliucium*, *&* *Dianam*. Quandoquidem, inquiunt, vovens non aliter se obligare intendit, nisi conditione impleta: ergo, quocumque modo conditionis impediatur eventus, voti vinculum solvitur; sicuti, si quis vel pedester in die ieiunii iter agat, ut nimium defatigatus a ieiunii lege liberetur, vel infirmitatem consulto contrahat, ut in quadragesima a ieiunii obligatione evadat immunis, vel animo non ieiunandi recedat ab urbe, in qua sit obligatio ieiunii, & ad alium locum proficiscatur, ubi nulla sit ieiunii obligatio; profecto liber est ab observatione ieiunii. Ut ab istorum exemplorum confutatione exordiamur, dicimus exempla isthæc esse prorsus inepta.

Qui

Qui infirmitatem data opera contrahit, liber a quadragesimali abstinentia evadit, quia effectus impotens ad ieiunium servandum. Idem dicendum de eo qui pedes iter arripit. Si autem defatigatio tanta non esset, ut impotentem eum constitueret ad ieiunium, ieiunare teneretur. Nec magis ad rem facit exemplum, illius qui a loco lege ieiunii astricto ad locum liberum a tali lege pergit, ut ieiunii obligationem declinet: quamvis enim hanc sententiam admitteremus, eum esse a ieiunii obligatione absolutum; semper adhuc exemplum nimis a scopo recedit: eo quod lex illa localis est; vota autem de quibus loquimur in praesenti, personalia sunt, quae non locum, sed personam afficiunt. Ratio porro quam produnt, exemplis reiectis solidior minime est. Quoniam, licet verum sit voventem non aliter se voti obligationi subiicere quam adiecta conditione impleta; tamen id solummodo verum habet, dum vovens bona fide incedit, dum scilicet nihil apponit, nihil agit ut conditio non impleatur. Sed, dum ipse fraude, & dolo impedire conditionem studet; voto utique manet adstrictus. Clarius rem enucleemus. Duplici modo intelligi potest voventem se nolle voto obligare, nisi posita conditione: siquidem vel id, dum votum elicit, intendit; vel post emissum votum. Non primum. Quis enim est qui votum conditioni illiget, simulque animum habeat frustrandi conditionem? *Voveo Religionem, si convaluero; simulque statuo me omnia praestiturum ut sanitatis assecutionem impediam. Voveo Religionem, si pater consenserit; fraudibus tamen, & dolis non parcam, ut patrem a praestando consensu abstraham.* Nonne stultus haberetur qui sic voveret? Praesumi ne potest quempiam ratione praeditum similia vota edere? Nonne quisque liber est ut edat, aut non edat votum? Qui animum haberet non apponendi conditionem, cui votum supponit, a voto, & a conditione abstineret: qui enim non vult conditionem, non vult votum; qui autem non vult votum, votum non edit. Nemo ergo prudens, dum elicit votum, intendit frustraneam reddere etiam malis artibus voti conditionem. Nec videtur esse de hoc ambigendi locus. Porro, si votum sincero animo conditioni annectit, intenditque votum impleta conditione exequi; iam sibi facultatem non servat impediendi eventum conditionis: alioquin dicendum esset, sibi quoque servare facultatem impediendi, seu non exequendi votum ipsum absolute editum. Si vero post emissum votum conditionem apponit, haec conditio nulla est, ut patet. Undique ergo corruit opinio isthaec.

IX. Dicimus ergo, teneri praefatum voventem ad sui voti executionem, quoties sua culpa curavit aut ne conditio eveniret, aut ut eveniret contra intentionem quam habuit, dum votum emisit. Et hoc expressum habemus leg. *In execution.* §. ult. ff. de verbor. obligat. *Quicumque sub conditione obligatus curaverit ne conditio existeret, nihilominus obligatur.* Ratio quoque ex contrariae sententiae con-

confutatione manifesta est. Accedit quod nemo ex iniquitate & fraude proventum colligere debet; neque fas est ut cuiquam dolus patrocinetur. Qui votum conditionatum elicit, tacitam voluntatem habet non impediendi conditionem cui votum affigit. Quà voluntate semel posita, nulla superest facultas, qua eadem conditio frustrari valeat. Huic sententiæ fautores accedunt Sánchez *Lib. IV. cap.* XIII. *num.* 27. Trullenchus *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 19. *num.* 9. Angelus *verb.* Votum 1. §. 10. & alii. Plurima alia quæ de hoc voto dicenda essent, ad tractatum de statu religioso dicenda remittimus.

DISSERTATIO III.

DE IIS QUI VOVERE POSSUNT.

De Votorum cessatione ob cessationem caussæ finalis, rerumque mutationem; atque de eorumdem irritatione, dispensatione, & commutatione.

PLURIMA versare aggredimur in hac disputatione, scitu maxime necessaria. Quædam dicentur Libro sequenti *diss.* VII. *cap.* IV. de iuramentorum irritatione, quæ omnimodam connexionem habent cum his quæ in præsentia excutienda veniunt. Quæ ibi brevi calamo perstringentur, fusius hic explicabimus. De iis qui facultate potiuntur vota emittendi, facilis est disputatio: ideo illam brevissime expediemus. Longior erit sermo de votorum relaxatione. Quinque modis sive vota, sive iuramenta cessare possunt, videlicet irritatione, dispensatione, commutatione, finis cessatione, & gravi rerum quæ promissæ sunt, non prævisa mutatione. De quibus omnibus singillatim sermonem habebimus.

CAPUT I.

De iis qui vota edere valent.

I. QUI rationis usu potiuntur, omnes vovere possunt de rebus illis quæ sub eorum cadunt dominio & libertate, ut cum omnibus Theologis docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 8. *&* 9. Quapropter a votis edendis excluduntur ii soli qui rationis usu sunt destituti, ut furiosi, amentes, ebrii, dormientes, & pueri, antequam rationis lumen illis affulgeat.

II. Porro quamvis omnes ratione præditi emittere vota valeant, ut tamen eadem exequi possint, dominium requiritur earum rerum quas Deo nuncupant. Quapropter vota impuberum irritari a parentibus queunt: quia firma non sunt, nisi sub tacita conditione quod placita parentibus sint: quandoquidem eiusmodi

vo-

voventes, licet rationis usum habeant, rerum tamen dominio carent, quia sub parentum potestate constituti reperiuntur. Igitur vota Religiosorum, filiorum, famulorum, uxorum invalida sunt, nisi consensus Prælati, patris, domini, mariti accedat, quando vota edita cedant in istorum præiudicium.

III. Quæst. I. *Vota Religiosorum sine Prælati licentia emissa de materia honesta, quæ nec iurisdictionem, nec ordinem ullo modo perturbat, sunt ne valida?* Resp. Magnum est hac de re dissidium inter Auctores. Negant valida esse eiusmodi vota Angelus *verb.* Votum 2. *num.* 3. Rosella *verb.* Votum 2. *num.* 14. Valentia 2. 2. *disp.* VI. *quæst.* VI. *punct.* 6. *num.* 1. Caramuel *in Reg. D. Bened. num.* 1798. Peyerinus *Tom. II. de Prælato quæst.* III. *cap.* III. *num.* 3. aliique. Pro hac opinione afferri in primis solet sancti Thomæ auctoritas ex 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 8. *ad* 3. ubi hæc habet. *Religiosus subditus est Prælato quantum ad suas operationes secundum professionem Regulæ: & ideo etiamsi aliquis ad horam aliquid facere possit, quando ad alia non occupatur a Prælato; quia tamen nullum tempus est exceptum in quo Prælatus non possit eum circa aliquid occupare, nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati; sicut nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu patris; nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Pro hac eadem sententia affertur cap. *Monacho* XX. quæst. IV. *Monacho non licet vota vovere sine consensu Abbatis. Si autem voverit, frangendum erit.* Rationes quoque eidem suffragari videntur. Quoniam votum solemne Religionis, sicut extinguit omnia vota antea emissa, sic impedit ne nova emittantur. Accedit quod Religiosi vi votorum solemnium subduntur Prælatis, non solum quantum ad materiam promissam, sed etiam quantum ad voluntatem qua promittunt. Voluntates quippe Religiosorum, quorum nec velle est, nec nolle, sub dominio Prælatorum constitutæ sunt. Hæc opinio sua non caret probabilitate.

IV. Probabilior tamen est contraria, quæ docet, valida esse vota Religiosorum, quæ detrimentum nullum afferunt vel superiorum iurisdictioni, vel rectæ administrationi Religionis; nec sunt de materia a Regula vetita, sed de re honesta, & supererogationis: puta vota ieiunandi in honorem alicuius Sancti, recitandi aliquas preces, & id genus similia. Quandoquidem res promissa per eiusmodi vota bona est; nec meliori bono infesta, sed consentanea. Non est ergo cur vota eiusmodi invalida sint censenda. Voluntates subditorum subditæ sunt Prælatorum dominio in iis quæ regimen, & administrationem Religionis spectant; in aliis vero non ita subduntur potestati superiorum, ut nequeant Deo promittere quæ illi grata fore arbitrantur. Clarius rem explico. Admitto utique voluntates subditorum ita subiectas esse Prælatis, ut nihil contra istorum voluntatem agere, vel promittere queant. Et hoc ad perfectum regimen requiritur. Sed hinc tantum infertur vota Religiosorum firma, & stabilia esse non

 pos-

posse sine Prælatorum auctoritate: quia, quando Prælati eiusmodi vota perspecta habuerint, eadem irritare queunt; quousque vero illis non innotescunt, valida sunt, & subditi eadem servare tenentur. Nec obstringuntur illa Prælatis suis manifestare, nisi ratio aliqua specialis occurreret. Rationes quæ pro contraria sententia afferuntur, evincunt vota præfata firma non esse, & stabilia: quia Prælati eadem irritare valent. Et hoc verum est: eiusmodi namque vota semper eliciuntur, seu elici debent, cum hac vel expressa, vel tacita conditione: *Si superior non contradicat, aut non impediat*. Auctoritas S. Thomæ probat quidem, vota isthæc non esse firma, idest indissolubilia; minime vero non esse valida, usquedum non irritentur per superiorem. Id sonant verba S. Doctoris: *Nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati*: firmum dicit, non validum. *Cap. Monacho* apocryphum est, nulliusque ponderis. Quamquam, etsi legitimum esset, nihil ex eo contra sententiam nostram eliceretur. Asseritur ibi namque, *frangendum* esse votum editum absque consensu superioris, quod ultro concedimus: haudquaquam vero dicitur, votum non esse validum, donec a Prælato irritetur. Votum solemne professionis impedit ne ulla edantur vota quæ regimen, & administrationem exteriorem Religionis perturbent; minime vero ne vota nuncupentur quæ voventem solum afficiant: & hoc in sensu voluntas subditorum subdita est voluntati Prælatorum, quatenus scilicet nihil possunt subditi velle quod disciplinæ monasticæ ingerat nocumentum. Potiori iure hoc quod dicimus, verum habet circa vota quæ subditi edere valent de actibus internis fidei, spei, caritatis, & similibus. Quæ statuimns de Religiosis, applicanda sunt filiisfamilias, famulis, & uxoribus, omnibusque sub aliena potestate constitutis. Immo istorum nemo tam arctis vinculis devincitur domino, marito, parentibus, sicut Religiosi Prælatis. Illorum subiectio vilioris servitutis speciem præfert; istorum vero obedientia perfectius ac nobilius propriæ voluntatis exhibet holocaustum. Hanc sententiam docent Caietanus 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 8. *ad* 3. Navarrus *in Man. cap.* XII. *num.* 69. Ludovicus Lopez *instruct. cap.* XLVIII. Medina *Sum. Lib. I. cap.* XIV. *§.* 6. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XII. *§.* 4. *num.* 23. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* 1. *punct.* 19. *num.* 2. Sayrus *in Clavi Reg. Lib. VI. cap.* V. *num.* 22. Sum. Coron. *III. Part. tract. de vot. num.* 6. Trullenchus *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 11. *num.* 7. Bassæus *Tom. I. ver.* Vot. 5. *num.* 12. & *Tom. II. verb.* Votum 1. *num.* 21. Ioannes a S. Thoma 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *disput.* XXIX. *art.* 16. Sanchez *Lib. IV. cap.* XV. *num.* 6. Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. III. cap.* V. *num.* 3. Filliucius *tract.* XXVI. *cap.* VI. *num.* 172. Azorius *Lib. XI. cap.* XVII. *quæst.* IV. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 8. *num.* 183. Leander *tract.* II. *disput.* V. ubi plures alios citat, nempe Sotum, Fagundez, Armillam, Lessium, Aragonium, Mirandam, Portellum, Peyerinum, & Tamburinum.

V.

V. Quæst. II. *Valida ne essent vota quæ Religiosi ederent de rebus sive a Regula, & constitutionibus, sive a superiorum præcepto vetitis?* Resp. Omnes adfirmant, eiusmodi vota nulla fore, etiamsi res votis subiectæ vetitæ tantummodo essent lege, sive statuto ad nullam culpam, sed ad solam pœnam obligante. Ratio evidens est: quia votum de re mala, qualis est quæque res quocumque modo vetita, ut nullum ab omnibus reiicitur. Si res voto supposita vetita tantummodo foret, ne absque licentia Prælati fieret; obtenta licentia, validum votum esset. Quapropter Religiosus qui vovere res eiusmodi cupit, priusquam votum edat, licentiam poscere debet. Nullum est item votum de re vetita, etiamsi vovens ignoret prohibitionem. Quare, cognita lege vetante, non tenetur servare votum quod prius servabat ob ignorationem legis; neque astringitur ad petendam licentiam. Si res promissa, dum votum editum fuit, vetita non erat; continuo ac prohibetur, voti vinculum abrumpitur. Si talis prohibitio revocaretur, vel ad aliud Cœnobium, in quo nulla esset prohibitio, vovens accederet; consurgeret votum. Quando vero teneatur vovens petere licentiam aut exequendi votum emissum, aut emittendi votum aliquod; id ex circumstantiis pluribus pendet. Unde hæc omnia arbitrio prudentis viri relinquenda sunt. Satius absolute, tutiusque est adamussim leges, & statuta propriæ professionis servare, missis votis, quæ frequentius illi edunt qui in professionis propriæ observantia negligentiores sunt, sibi illudentes, quod votorum arbitraria susceptio excusare illos valeat a suæ professionis transgressione. Antiqua debita solvenda sunt, priusquam alia nova contrahantur. Hæc omnia communia sunt, & vera. Quin nec vota facile edenda sunt de observantia Regulæ, & constitutionum; edita tamen valida sunt, obligantque, usquedum Prælatus non dispensaverit.

VI. Quæst. III. *Validum ne votum est editum a Prælatis Regularium elargiendi eleemosynam?* Resp. Prælati Regularium administratores sunt bonorum Conventuum relate ad bonum commune tum spirituale, tum temporale Religionis: quare congruas eleemosynas non modo licite erogare possunt, sed etiam debent: ad id enim facultatem a Conventibus habent. Conventus Regularium præcepto evangelico eleemosynæ sunt subiecti arctiori vinculo quam sæculares: tum quia in hunc finem illis fideles bona donarunt, ut, proprio victu, & vestitu subducto, quæ supersunt, pauperibus distribuant; tum quia professio paupertatis, & perfectioris caritatis evangelicæ peculiari eos astringit obligatione. Porro Prælati instituuntur, non modo ut eadem bona subditis distribuant iuxta variam eorumdem indigentiam, verum etiam ut pensionem illis bonis annexam de eleemosyna eroganda solvant. Istorum ergo vota de consuetis eleemosynis valida sunt. Si tamen extraordinarias insignes eleemosynas elargiendi occasio urgens daretur,

Conventuum Patres consulere deberent, quemadmodum leges præscribunt. Doctrina communis, & vera.

VII. Quæst. IV. *Valida ne sunt vota subditorum Regularium edita sine licentia Prælatorum elargiendi in eleemosynam quidquam de bonis ipsis ad usum concessis?* Resp. Adfirmant Sanchez, Suarez, Castropalaus, quos laudat, & sequitur Leander *tract.* 11. *disp.* v. *quæst.* IX. Votum, inquiunt, eiusmodi emittitur sub tacita conditione, *Si superior licentiam dederit:* & ideo Religiosi, qui votum elicnerunt, ad petendam licentiam obstringuntur, nisi ex præscripta consuetudine illis concessa sit: nec enim talis eleemosyna dedecet statum religiosum iuxta istorum Doctorum opinionem. Hanc nos sententiam ut falsam, & improbabilem reiicimus. Quoniam vota quæ sunt de materia non subiecta potestati voventis, nulla sunt. Regulares autem subditi, vi voti paupertatis, cuiusque rei temporalis dominio destituti sunt. Nullæ ergo sunt promissiones distribuendi bona non sua, sed aliena. Audio innumeras adversantium Auctorum argutationes, quæ omnes ad hoc reducuntur, nempe quod licet nihil possideant Regulares, usum tamen bonorum habent; atque adeo, licentia accedente Prælati, congruam eorumdem portionem pauperibus distribuere licite valent. Validum ergo erit illorum votum, factum sub conditione consensus a Prælato obtinendi. Hæc omnia falso nituntur principio. Prælatus licentiam subditis suis impertiri valide, & licite potest utendi bonis pro necessario victu, & vestitu; minime vero potestas eius extenditur ad impertiendam licentiam pro bonorum quæ victui, & vestitui supersunt, distributione: quoniam bona ista superflua ad patrimonium commune pertinent, cuius administratores solummodo sunt Prælati, & officiales. Prætcrquamquod concessio istius licentiæ speciem mali præfert: vel etenim fovet, vel potius viam aperit ad proprietatem, quæ bono communi tum spirituali, tum temporali summopere adversatur, & paupertatis votum penitus labefactat. Contrariæ opinionis Auctores in hypothesi loquuntur quod peculio Religiosi peculiari potiantur: quo admisso, inferunt posse ipsos eleemosynas congruas largiri pauperibus. Consequens rectum foret, si hypothesis ex qua elicitur, vera esset. Sed nos consequentiam negamus: quia principium ex quo deducitur, falsum decernimus: de quo tamen fusius suo loco, ubi scilicet ostendemus, falso supponere Auctores istos, Religiosos eodem modo quo uxores, & filiosfamilias, eleemosynas elargiri posse: etenim Religiosi, præter dominii privationem, in qua cum minoribus, famulis, & uxoribus conveniunt, usu quoque (victu, & vestitu exceptis) bonorum, & administratione, vi regularum quas profitentur, carent. Sed de hoc alibi.

VIII. Hinc colligitur, falsam omnino esse, ut ego quidem arbitror, sententiam quam tradit Leander *tract.* 11. *disp.* v. *quæst.* x. pro qua citat, & vere, Sanchez

Lib

Lib. IV. cap. xxv. *num.* 15. valida nempe esse vota quæ ederent Religiosi subditi elargiendi eleemosynas de bonis Conventus, quorum nullam habent administrationem. Vota eiusmodi non modo invalida, sed futilia quoque mihi videntur. Quid enim dementius quam aliquem ea spondere quæ nullo modo sunt eius potestati subiecta? Ideo a prolixiori confutatione abstineo. Nobiscum sentit Suarez *Lib. III. de voto cap.* VII. *num.* 5.

IX. Quæst. V. *An Ecclesia valeat leges ferre quibus aliquæ personæ ad vovendum inhabiles declarentur?* Resp. Si sermo sit de votis solemnibus, quæ publicam spectant Ecclesiæ disciplinam, nulla est difficultas. Patet enim ante completum quintumdecimum annum nullam esse professionem monasticam. Controversia est de votis simplicibus, ac potissimum de illis quorum materia sunt actus interni. Sunt qui negant talem Ecclesiæ potestatem in actus internos dominantem. Nequit ergo iuxta Auctores istos inhabiles reddere homines ratione præditos ad elicienda vota, quibus actus suos interiores Deo nuncupent: eiusmodi enim vota iuris divini sunt, & de re Deo grata. Cur ergo non obligabunt? Pro hac sententia Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* I. *punct.* 7. *num.* 179. laudant Caietanum 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *artic.* 9. *initio*; qui tamen aperte eam non docet, sed ambigue loquitur, aitque tantum, quod *ante factum Ecclesia habet maiorem potestatem supra votum solemne quam supra simplex: quoniam statuta Ecclesiæ sunt in eius potestate; singulorum autem animi interiores motus, in quibus perficitur votum simplex, non ita subsunt Ecclesiæ*. Quod interni libertatis humanæ actus non eodem modo subsint ac statuta & leges exteriores, Ecclesiæ potestati, & consequenter quod maiorem, ut ait Caietanus, *potestatem* Ecclesia habeat in votum solemne quam in simplex, res evidens est. Hoc porro, & nihil amplius Caietanus docet. Ceterum quod indirecte possit Ecclesia promissiones etiam internas Deo factas irritas declarare, nisi tales serventur conditiones, nec Caietanus negavit, nec cur negetur adest ratio. Ideo dicimus, Ecclesiam, gravi urgente caussa, conditiones præscribere posse, quibuscum aliqua vota etiam interna edantur; & quibus non servatis, vota irrita sint. Quænam enim repugnantia, quod Ecclesia vota reiiciat, licet de re bona, nisi tales & tales conditiones serventur? Hanc sententiam docent Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. III. de voto cap.* III. *num.* 8. Sanchez *Lib. IV. cap.* XXIV. *num.* 42. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* XV. *punct.* 19. *num.* 2. Torre 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 9. *num.* 2. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* I. *punct.* 7. *num.* 180.

X. Quæst. VI. *An Episcopi vovere possint abdicationem Episcopatus, vel ingressum Religionis, summo Pontifice inconsulto?* Resp. Sententia communis negans est: quia talis abdicatio vetita illis est *cap.* Nisi cum pridem *de renuntiat.* & *cap.* Licet *versic.* Illa *de Regul.* & *leg. Regia* III. *titul.* VIII. *part.* I. Cum ergo ambo

vota, tam abdicandi Episcopatum, quam ingrediendi Religionem, sint de re interdicta ab Ecclesia; tenentur Episcopi ante voti emissionem summi Pontificis consilium petere. Unde, licet eiusmodi vota absolute invalida non sint; executioni tamen mandari nequeunt, nisi prius impetrata licentia; qua denegata, liberi voventes erunt a voti lege.

XI. Quæst. VII. *Possunt ne Episcopi, inconsulto summo Pontifice, peregrinationem vovere?* Resp. Si solum illius temporis intervallum quo Episcopi a suis Ecclesiis abesse licite possunt, satis sit ad peregrinationem conficiendam; validum esse votum, certum est: quia peregrinatio res honesta suapte natura est, & in hypothesi facta nullum inferret damnum Ecclesiæ. Secus dicendum, si peregrinatio longius temporis spatium exigeret quam sit illud quo Episcopi ab Ecclesiis suis abesse licite queunt. Invalidum ergo asserimus eiusmodi votum, etiamsi factum sub conditione impetrandi licentiam a summo Pontifice. Quandoquidem residentia Pastorum, & maxime Episcoporum, iuris naturalis est, ac divini. Ergo peregrinatio quæ hanc violat naturalem, ac divinam legem, mala evadit. Votum autem de re mala illicitum est, & nullum. Hoc, inquiunt aliqui, verum est, dum votum editur ab Episcopo, absque conditione petendi licentiam; secus, hac adiecta conditione. Verum, cum peregrinatio quæ Episcopum cogit valde diuturno tempore a sua abesse Ecclesia, absolute loquendo ratio sufficiens non sit obtinendi licentiam, nec Pontifices summi ob solam peregrinationem ab arctissimo residentiæ vinculo Episcopos soleant dispensare; idcirco talia vota, tamquam inepta & invalida, sunt reiicienda. Tunc autem vota conditionata valida dicuntur, quando conditio moraliter evenire solet; ut, si Religiosus votum eliciat ieiunandi tali die, recitandi tales preces, si superior consenserit, validum est: quia consensus superioris res facilis est, & passim conceditur. At conditio licentiæ pontificiæ pro peregrinatione, quæ longo temporis intervallo cogat Episcopum abrumpere vinculum illud naturale, & divinum residentiæ in propria Ecclesia, vix moraliter possibilis est. Neque enim Pontifices summi, nisi urgentissima caussa promovendi commune bonum Ecclesiæ, facultatem Episcopis impertiuntur recedendi longum tempus a suis Ecclesiis. Peregrinatio autem, devotionis peculiaris titulo suscipienda, numquam potest esse ratio prævalens bono residentiæ; nec consequenter idonea caussa cur Pontifices summi valeant licentiam talem concedere. Leander *tract.* XI. *disp.* V. *quæst.* XVIII. contendit ambas sententias istas conciliare hoc pacto. Si peregrinatio gratior sit Deo quam ipsa Episcopi residentia, votum validum est; secus, si residentia Episcopi gratior Deo sit, & maius bonum quam ipsa peregrinatio. Verum priorem hypothesim ut inutilem reiicimus: quoniam vix excogitari potest eventus in quo peregrinatio morosa melior sit quam residentia; & ideo satius est absolute pronuntiare, eiusmodi vota nulla esse, quoniam de materia mala & il-

& illicita, quæ lædit debitum episcopalis residentiæ. Porro, si vix, ac ne vix quidem, contingere valet ut peregrinationis bonum prævaleat bono residentiæ; nullum datur fundamentum obtinendi licentiam a summo Pontifice pro talis voti executione; atque adeo conditio adiecta voto, est de re moraliter impossibili: Nullum igitur tale votum.

XII. Quæst. VIII. *An Parochi, vel Beneficiati residentiæ vinculo astricti, possint Religionem vovere, eamque ingredi, proprio Episcopo inconsulto?* Resp. Quod possint, inconsulto Episcopo, Religionis ingressum vovere, non est qui in dubium vocet. Ideo enim Episcopi nequeunt, inconsulto summo Pontifice, Religionem vovere, quia peculiari canone hoc illis vetitum est. Nulla autem lex invenitur quæ id vetet Parochis, aut ceteris Clericis, qui ob aliquod beneficium residentiæ debito sint subiecti. Exequi vero eiusmodi vota illos non posse, Episcopo inconsulto, contendunt non pauci, quos citat Sanchez *Lib. IV. cap.* XXV. *num.* 48. Sed contraria sententia verior est: quippe nulla lex reperitur quæ prædictis vetet eiusmodi ingressum. Siquidem *cap.* Licet XVIII. *de Regul.* a solis Religiosis petendam licentiam decernit; nec verbum autem habet sive de Parochis, sive de Clericis. Lege tamen convenientiæ, & urbanitatis proprium Episcopum consulere tenerentur, antequam votum executioni mandarent.

XIII. Quæri solet, *an Deus, Christus Dominus, & Angeli vota elicere valeant?* Resp. Deo votum presse acceptum repugnare, compertum est: neque enim cultum & obsequium cuiquam Deus promittere potest. Quod vero minus proprie vovere, quemadmodum & iurare, valeat Deus, nulla est difficultas; cum habeamus ex Scripturis, Deum pluries per semetipsum iurasse. Certum pariter est, Christum Dominum potuisse vota Deo nuncupare, sicut & orare. Difficultas tantummodo est, num sicut reapse oravit, ita quoque voverit. Adfirmat, licet dubitanter, Suarez *Lib. III. de voto cap.* 1. *num.* 3. & 6. sed conceptis verbis negat D. Thomas 2. 2. quæst. LXXXVIII. art. 4. ad 3. *Dicendum, quod Christo secundum se non competebat vovere, tum quia Deus erat, tum etiam quia, inquantum homo, habebat firmatam voluntatem in bono, quasi comprehensor existens.* Sancto Thomæ subscribunt communiter omnes tam domestici, quam extranei. Quod Angeli viatores potuerint vovere, non est ambigendi locus: quod voverint, dici nequit. An vovere possint in patria, inquisitio est inutilis. Vota enim proprie viatoribus competunt.

CA-

CAPUT II.

De cessatione votorum ob caussæ finalis cessationem, rerumque mutationem.

I. QUæst. I. *An cessante caussa movente, cesset votum, & iuramentum?* Resp. Duplex solet caussa distingui, cuius intuitu vovens suum votum edit Altera est movens, altera impellens. De movente nunc sermo est.

II. Dicimus ergo, caussa movente proxima tota cessante, cessare quoque sive votum, sive iuramentum. Hæc est communis sententia. Ratio manifesta est: quia, deficiente caussa finali omnino, cessat materia voti: quippe res voti materia non promittitur absolute, sed ut inducit ad finem quem sibi vovens præstituit. Si ergo finis deficit, deficiat quoque medium necesse est, quatenus ad finem talem conducit, scilicet voti materies. Quæ ratio illi principio nititur, quod votum non obligat præter voventis intentionem. Quisque autem vovens ob aliquem finem votum edit. Ergo, deficiente integra caussa finali, deficit voventis intentio; atque adeo ipsum votum. Quamobrem in libro de legibus dicturi sumus, cessare legem, cessante fine toto in communi, seu relate ad multitudinem; secus, cessante fine in particulari, seu relate ad aliquem subditum privatum: quoniam leges non privatos, sed multitudinem, & communitatem spectant. Vota autem privata totidem sunt veluti peculiares leges, quas quisque sibi imponit, ceu peculiaris legislator. Quapropter, cessante fine respectu talis voventis, cessat votum. Exemplis res clarior apparebit. Vovisti eleemosynam pauperi tali erogandam: hic dives evadit: voti vinculum solvitur, quia finis voti fuit egestas pauperis sublevanda: ergo, cessante tali egestate, cessat votum. Vovisti peregrinationem, ut patris salutem obtineres: hic aut sanus erat, aut mortuus est: finis voti cum voto cadit. Vovisti abstinentiam ab ingressu talis domus, ut evitares occasionem meretriculæ: hæc aut mortua est, aut alio abivit: liber tibi manet in talem domum ingressus. Hanc sententiam, quæ communis est, defendunt Suarez *Lib. IV. cap.* IX. *num.* 3. Sanchez *Lib. IV. cap.* 11. *num.* 42. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* 11. *punct.* 3. *§.* 2. *num.* 10. Martinez de Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XIII. *num.* 14. Tamburinus in *Decal. Lib. III. cap.* XIII. *num.* 2. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* IX. *punct.* 20. *num.* 1. Leander *tractat.* 1. *disput.* XII. *quæst.* 1. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* III. *punct.* 2. *numer.* 16.

III. Ad clariorem præcedentis sententiæ cognitionem illud est animadvertendum, quod caussa finalis movens duplex sit: altera *proxima*, quæ immediate allicit agens ad effectum producendum; altera *remota* & universalis, in quam actus cuiusque

iusque generis referuntur. Dum voves eleemosynam tali pauperi erogandam, sublevamen pauperis caussa finalis proxima est; cultus Dei, in quem eleemosynam dirigis, dicitur finalis caussa remota. Hæc caussa finalis remota numquam cessat. nec proxime allicit voventem ad votum edendum; quamvis vovens & vota, & ceteros actus virtutis in Dei gloriam ordinet. Caussa finalis proxima itidem duplex est. Altera *movens* seu *motiva* vocatur, quæ reipsa inducit, & inflectit animum ad talem actum, puta ad eleemosynam; & hæc cessare debet, ut cesset voti obligatio. Altera dicitur caussa *impellens*, seu *impulsiva*, quæ veluti calcaria currenti adiicit; hac vero deficiente, non deficit votum: quia sicut animum non inflexit ad vovendum, sic non valet votum iam editum irritare. Denique ad voti cessationem requiritur ut caussa proxima movens plene & penitus cesset. Si enim dividua sit, seu si sint plures fines proximi intenti, & uno licet deficiente, alii consistant; votum omnino non cessabit; sed tantum ex parte quæ deficienti fini respondet; quoad alteram vero partem, qua finis subsistet, incolume firmumque manebit. Item, si pro aliquo dumtaxat temporis intervallo cesset finis, pro eodem etiam tempore, & non amplius, voti obligatio suspenditur; reviviscente autem fine, exurgit iterum quoque voti obligatio. Quando dubium occurrit, num cessaverit causa impellens, aut movens integra, aut partialis; semper iudicandum est in voti favorem, ut tutior pars eligatur.

IV. Quæst. II. *Cessat ne votum, cessante caussa finali movente proxima ob culpam ipsius voventis?* Resp. Leander negat *tract.* I. *disp.* XII. *quæst.* VI. cessare votum, eo quod nemo referre debet commodum ex sua iniquitate. Allegat pro hac sententia Bonacinam *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 3. *§.* 1. Trullench *Lib. II. cap.* II. *dub.* 4. *num.* 16. & etiam Sanchez *Lib. IV. cap.* II. *num.* 27. *&* *num.* 44. ubi oppositum docet. Explicanda res est exemplis, ut veritas per se ipsam appareat. Vovisti eleemosynam pauperi intra mensem solvendam: vovisti e captivitate extrahere mancipium intra duos menses. Tua culpa votum præfinito tempore non imples. Elapso tempore pauper moritur, captivus moritur. Cuinam solvere debes eleemosynæ pretium? Sane non videtur designari posse, cui eiusmodi vovens præbere debeat rem voto promissam. Quare dicendum quasi videtur, votum cessare, cessante fine adæquato proximo eiusdem voti; licet culpa voventis id eveniat. Diximus dissertatione superiori *cap.* IX. *§.* 4. *num.* 6. votum conditionatum minime cessare, cum vovens libere impedit conditionem, quia scilicet nemo ex iniquitate proventum colligere debet. Idem nunc diceremus, si finis voti consisteret. Sed quia, cessante fine, impossibilis efficitur voti solutio, ut ex productis exemplis patet; ideo asserendum videtur votum cessare. Quid, si voti solutio esset possibilis; puta, si pauper non moreretur, sed dives evaderet, si captivus libertatem assequeretur? Tunc res adeo evidens non esset. In casu ergo quo votum implendum foret,

ret, deberet ne vovens pauperi diviti effecto, & captivo in libertatem iam constituto voti pretium impendere? Ego sane non video cur eleemosyna danda sit homini diviti, licet olim pauperi. In similibus casibus suaderem potius voventi ut erogaret aliis pauperibus eleemosynam præfato pauperi promissam, tum in pœnitentiam culpabilis moræ, tum ut eo modo quo posset, voto satisfaceret. Si captivus liber effectus pauper sit, pretium voto destinatum pro illius libertate, convertendum erit in eiusdem vitæ sustentationem. Idem dici posset, si pauper mortuus fuisset, nempe quod aliis pauperibus eroganda foret eleemosyna illi per votum promissa. Si id diceretur, quod tutius & securius est, decerneretur. Et revera res semel voto consecrata, & in opera pietatis, & misericordiæ destinata, non videtur posse licite, & iuste retineri, maxime posita aliqua culpa voventis ob moram eius in voto solvendo. Quotiescumque igitur culpa gravi ipsius voventis cessat finis voti, ad talis voti compensationem illum ego semper obstringerem.

V. Quæst. III. *An notabilis rerum mutatio, quæ materiam promissam vel in se, aut iuxta communem existimationem diversam efficiat, satis sit ad votum irritandum?* Resp. Adfirmat communissima sententia cum D. Thoma 2. 2. quæst. cx. art. 3. ad 5. *Ille qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur, quia non loquitur contra id quod gerit in mente.... Potest tamen excusari ex duobus. Uno modo, si promisit id quod manifeste est illicitum.... Alio modo, si sunt mutatæ conditiones personarum, & negotiorum. Ut enim Seneca dicit in Libro de beneficiis, ad hoc quod homo teneatur facere quod promisit, requiritur quod omnia immutata permaneant: alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promisit quod habebat in mente, subintellectis debitis conditionibus; nec etiam est infidelis non implendo quod promisit, quia eædem conditiones non extant.*

VI. Quæst. IV. *Quænam materiæ mutatio dicenda sit notabilis, adeo ut valeat voti vinculum solvere?* Resp. Quæcumque materiæ mutatio satis minime est ad votum irritandum: alioquin omnia vota nulla essent, cum res humanæ omnes mutationi obnoxiæ sint. Requiritur ergo quod mutatio notabilis sit, idest gravissima, ut voti vinculum dissolvatur, & tollatur voti obligatio. Porro quænam mutatio dicenda sit notabilis, & gravissima, definiri clare vix potest. Ea communiter nuncupatur mutatio notabilis quæ rem promissam in diverso statu constituit; ita ut iuxta communem hominum existimationem, consuetudines, aut leges, res sub talibus circumstantiis, aut difficultatibus obligare minime soleat. Hæc præterea mutatio debet esse evidens, & manifesta: si enim dubia tantum sit, votum non irritat. Igitur, si edito voto, occurrat in illius executione vitæ, aut honoris periculum, vel alterius rei gravis momenti detrimentum; tunc votum cessare, communiter sentiunt omnes. Neque enim prudenter præsumi potest, voventem hominem se voluisse in similibus casibus obligare, nisi reipsa eiusmodi pericula prævidens deli-

deliberate votum edidisset: quemadmodum, si grassante peste votum emitteret inserviendi lue infectis, votum obligaret.

VII. Quæst. V. *Irritat ne votum ea rei promissæ mutatio quam si vovens tempore quo votum edidit, cognovisset, a voto abstinuisset?* Resp. Adfirmat prima sententia: quia in generali concessione non veniunt ea quæ quis verosimiliter concessurus non esset. *Reg. gen. de reg. iur. in 6.* Porro idem dicendum est de absoluta promissione; in qua excipiendi sunt eventus illi quos si cognosceret promittens, reipsa exciperet: eo vel maxime quod promissio libera numquam præter voventis intentionem obligat. Voventis autem intentio est, noluisse in tali difficili eventu se se obligare. Præterquamquod in qualibet lege locum habet epikiia, qua excipiuntur eventus illi quos si prævidisset legislator, excepisset. Quisque autem vovens legislator privatus est. Tandem D. Thomas ipse in hanc concedere videtur sententiam *in IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* I. *art.* 3. *quæstiunc.* 1. *ad* 1. ubi hæc habet: *id liberare a voti, vel iuramenti obligatione quod si a principio accidisset, aut notum fuisset, ea fieri impediret.* Eamdem opinionem defendunt Navarrus *in Man. cap.* XVIII. *num.* 7. Sylvester *verb.* Vot. 2. *quæst.* XVII. *sub finem*. Caramuel *Theolog. fundam. fundamento* 51. §. 4. *num.* 1399. Molina *Tom. II. de iust. disp.* CCLXXI. *concl.* 2. & 7. *notabil.* 4. Citari etiam solet D. Antoninus *Part. II. tit.* X. *cap.* VI. §. 5. sed immerito: nihil enim ibidem habet sanctus Archiepiscopus quod huic faveat opinioni.

VIII. Contraria sententia probabilior est; quin absolute considerata, & serius perpensa, unica vera videtur. Si enim supervenientes difficultates satis forent ad vota immutanda, eo quod, si tempore voti fuissent perspectæ voventi, votum non edidisset; iam nulla promissio, nullus contractus consisteret, & humana societas perturbaretur. Quandoquidem pauci sunt contractus in quibus graves non occurrant postea difficultates, quas si prævidisset contrahens, proculdubio contractum non iniisset; idque passim occurrit in quibuslibet promissionibus: nec propterea contrahentes, vel promissores a promissis, vel contractibus liberantur. Promissionis ergo, seu voti obligatio non ex eo quod non promisisset, si prævidisset, sed ex eo quod promisit vovens, prævidítque, metienda est. Promisisti pauperi eleemosynam, quam minime spopondisses, pravum illum si deprehendisses; nihilominus stare promissis astringeris, ut communiter docent omnes. Hanc sententiam defendunt Caietanus 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 3. Sotus *de iust. & iure Lib. VII. quæst.* II. *art.* 1. *ad* 3. Suarez *Lib. IV. de voto cap.* XIX. Navarrus *in Man. cap.* XII. *num.* 39. Valentia 2. 2. *disp.* VI. *punct.* 4. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XIII. *num.* 7. Fagundez *Lib. II. cap.* XXXI. *num.* 8. Sanchez *Lib. IV. cap.* II. *num.* 22. Leander *tract.* I. *disp.* XIII. *quæst.* III. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 2. Contrariæ opinionis argumentorum facilis solutio est. Regula iuris intelligitur non de quacumque difficultate quæ voventem afficiat; sed de notabili rerum mutatione, de qua supra dictum est.

Qua-

Quare distinguenda ea sunt quæ rei promissæ notabilem inducunt mutationem, ab iis quæ ipsum voventem afficiunt. Sæpius vovens, dum votum edit, nullam, aut parvam prospicit difficultatem circa eiusdem executionem, ac observantiam; & postea tractu temporis, re per votum promissa immutata consistente, ita graves patitur difficultates, ut, si eas prævidisset, dum votum elicuit, a voto abstinuisset. Dicendum ne propterea eum immunem a voto esse? Absit. Nemo id dixerit, paucis exceptis, quorum institutum est, morum regulas laxare. Quæ postea materiam subiectam promissioni tangunt, si notabilem gravissimamque mutationem eius inducant, quam mutationem si prævidisset vovens, non vovisset, liberum a voti vinculo constituunt voventem: & hoc in sensu auctoritas D. Thomæ intelligenda est; nempe quoties supervenit aliquod impedimentum, quod ante votum, vel iuramentum emissum constituisset materiam ineptam ad inducendam obligationem, aut quod illicitam, vel inutilem, vel impossibilem illam reddidisset; idipsum irritat votum, aut iuramentum emissum. Tria ergo semper in his casibus præ oculis habenda sunt: difficultas orta ex voventis conditione, quæ, nisi moraliter impotentem efficiat, a voto non liberat; mutatio non gravis ex parte materiæ, quæ pariter voti vinculum non infringit; & tandem mutatio notabilis, quæ materiam in statu moraliter prorsus diverso constituit, & quæ sola voventem a voti obligatione eximit. Epikiia locum habet in eventibus raro contingentibus, quive communiter prævideri nequeunt. Futuræ difficultates in votorum executione obviæ cuique sunt, nec impediunt quominus vota edantur.

IX. Quæst. VI. *Religiosus, professione emissa, ius ad regiam coronam acquirit; liber ne a voti vinculo evadit?* Resp. Dubitarunt quidam Casuistæ; immo Prado *cap.* XXXI. *quæst.* V. *§.* 17. *& in append. cap.* XXXIII. refert, Caramuelem docere hunc Religiosum liberum omnino a voto fieri, atque matrimonium inire posse. Sed fallitur Prado, cum Caramuel oppositum expresse sustineat *II. Part. Theol. fund. num.* 89. secundæ impressionis. Quid docuerit in prima, quæ mihi præ manibus non est, ignoro. Communis ergo sententia est, præfatum Religiosum votis obstrictum manere, eo quod nulla mutatio fiat ex parte materiæ promissæ. Utique, si prævidisset ius sibi ad regiam dignitatem superventurum, vota solemnia non emisisset; sed non propterea liber a voto evadit. Plurimi qui matrimonia ineunt, si prævidérent ea omnia quæ inde consequuntur incommoda, matrimonia non contraherent. An idcirco matrimonia erunt dirimenda? Sed de his satis dictum superius est.

CA-

CAPUT III.

De votorum irritatione, atque de iis quibus inest eadem irritandi facultas.

I. IRritatio voti est *eiusdem ablatio ab eo qui potestate dominante pollet facta*. Irritare namque idem sonat ac dirimere, solvere, inane reddere, seu in nihilum redigere. Irritatio duplex agnoscitur. *Directam* unam appellant; *indirectam* alteram, seu impropriam. *Directa*, seu propria est actus potestatem habentis quo solvitur voti vinculum, seu nullum omnino votum efficitur. Dicitur *actus potestatem habentis*: quia proficisci debet ab eo qui dominium habet in personam voventem, seu in eiusdem voventis voluntatem, ut pater in filios, & superiores in Religiosos. *Indirecta*, seu improria materiam promissam spectat, quae illius executionem impedit; quaeve potius voti suspensio quam irritatio nuncupatur. Hinc Pontifex omnium fidelium vota irritare, seu suspendere valet: quia potest prohibere materiam voto promissam: & tunc votum suspensum permanet, donec materia vetita perseverat: ablata autem materiae prohibitione, votum reviviscit, urgetque voventem ad executionem. Secus evenit in irritatione directa voti, quod irritum semel factum numquam reviviscit.

II. Cum de votorum, sive iuramentorum (utrorumque enim eadem est ratio) irritatione sermo est, statim distinguenda vota sunt, & iuramenta. Nam alia cedunt in honorem Dei tantum, alia in hominum etiam utilitatem. Rursus istorum pariter est habenda discretio. Alia siquidem sunt vota, & iuramenta facta hominibus, qui ius nanciscuntur ad res promissas, eo quod talia vota acceptata fuerunt ab illis in quorum utilitatem facta fuere: alia sunt iuramenta, & vota, facta utique in aliorum utilitatem & commodum; ita tamen ut nullum, vi eorumdem votorum, ius acquirant illi in quorum facta fuerunt utilitatem: vel quia non libere omnino, sed dolo, fraude, & timore iniuste incusso fuerunt extorta; vel quod intimata, & acceptata neutiquam fuerint, & consequenter in potestate voventis, vel iurantis eorumdem retractatio remaneat, si iustitia spectetur. De veritate iuramenti promissorii alibi disputabitur. De votis ergo nunc tantum differitur, quae aut soli Deo fiunt, aut hominibus, nullum per talia vota, aut iuramenta ius acquirentibus.

III. Quaest. I. *An pro licita votorum irritatione caussa aliqua requiratur?* Resp. Convenit penes omnes, nullam pro valida votorum irritatione caussam requiri. Disputant vero, an non modo valide, verum etiam licite irritari vota possint, nulla caussa occurrente. Negant Soto *Lib. VII. de iust. & iur. quaest.* 111. *art.* 1.

sol.

fol. 4. *verf. De ufu autem*, Sanchez *Lib. IV. Decal. cap.* XXIV. *numer.* 13. Medina *Lib. I. Sum. cap.* XIV. *§.* 7. Aragon 2. 2. *quæft.* lxxxviii. *artic.* 8. Sayrus *in Clavi Reg. Lib. VI. cap.* x. *num.* 14. Leffius *Lib. II. de iuftit. cap.* xl. *dubit.* 10. *num.* 70. Valentia 2. 2. *difp.* VI. *quæft.* VI. *punct.* 16. Corradus *I. Par. quæft.* CCXCVIII. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* VII. *num.* 18. Villalobos *II. Par. tract.* XXXIV. *diff.* 17. Rationes iftius fententiæ fatis firmæ videntur. Irritatio actus eft iurifdictionis: examen ergo præcedat oportet, ut actus ifte iudicetur conveniens nec ne. Quamquam enim voluntas fubditi fuperioris poteftati fubiecta fit; non ita tamen fubdita eft, ut fuperior ad nutum, & fine ratione in eamdem dominium exercere pro libito valeat. Nulla fiquidem occurrit ratio cur fuperiores licite poffint bonum fubditorum impedire, quoties bonum illud nec optimo eorumdem regimini, nec bono communi adverfatur. Tandem five poteftas ifthæc in voventium utilitatem collata fit, ut in Prælatis, & parentibus refpectu Religioforum, filiorumque; five in commodum irritantis, ut in dominis refpectu fervorum; five in utilitatem utriufque tam voventis, quam irritantis votum, ut in viro refpectu uxoris: femper rationi adverfum effe cenfetur, ut fine quacumque cauffa exerceatur.

IV. Altera fententia docet, nullam pro licita irritatione requiri cauffam: & hanc defendunt D. Antoninus *II. Part. titul.* XI. *cap.* 11. *§.* 6. Sylvefter *verb.* Votum 4. *quæft.* 1. Caietanus *in Sum. verb.* Votorum irritatio, Ledefma *dub.* 2. *conclus.* 4. Trullenchus *Lib. II. dub.* 39. Navarrus *in Man. cap.* XII. *num.* 73. Suarez *in III. Par. Tom. V. difp.* IV. *fect.* 2. *num.* 8. Toletus *Lib. IV. cap.* XVIII. *num.* 9. Ludovicus Lopez *I. Part. inftruct. cap.* xlviii. Azorius *Tom. I. Lib. XI. cap.* XVII. *quæft.* 1. Salmanticenfes *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 3. *num.* 31. Leander *tract.* 1. *difp.* XVII. *quæft.* v. & apud ipfum Paludanus, Angelus, Palacius, Ovandus, Vega, Vivaldus, Beia, aliique. Ratio eft, quia vota hominum fubditorum femper fiunt cum tacita conditione confenfus fuperioris. Porro fuperior nullo iure cogitur hunc præbere confenfum; fed pro arbitrio fufpendere illum valet, & confequenter vota irritare, quemadmodum fi quis ex bonis alterius eleemofynam promitteret, fub conditione quod dominus fit confenfurus; hic libere abique ullius cauffæ inquifitione confenfum fuum negare valet.

V. Utraque fententia fuo in fenfu vera eft. Nam, fi fola civilis poteftas, ut fic loquar, fpectetur; vera eft fecunda fententia: fi vero non poteftas civilis tantum, fed univerfalis illa lex in ipfa natura rationali defixa infpiciatur, ratione cuius quifque obftringitur ex honefta cauffa agere; vera eft prior opinio. Nulla fiquidem in individuo indifferens reperitur actio: quia quælibet individua actio ob aliquem finem eliciatur oportet. Igitur iuxta finis qualitatem evadit bona, aut mala actio de fe indifferens. Irritans ergo vota aliquem finem fibi præftituere

tuere debet ; seu finis aliquis movere superiorem debet ad irritanda subditorum vota. Igitur in praxi numquam superior sine rationabili caussa irritare vota licite potest.

VI. Quæst. II. *An facultas vota irritandi, iuris sit positivi, vel naturalis?* Resp. Pro iure positivo stat prima sententia. Quandoquidem vota solemnia Regularium tantummodo iure positivo statum religiosum constituunt. Ergo iure tantum ecclesiastico indissolubilia eadem vota dicenda sunt. Confirmatur hoc ex eo quod quædam vota a Prælatis Regularium irritari nequeant; ut est votum transeundi ad arctiorem Religionem: *cap.* Licet *de Regul.* Ergo quod hoc, aut illud votum irritari possit, ex iure positivo ortum ducit. Denique parentes valent irritare vota filiorum realia, & personalia, antequam pubertatem attingant; cum autem ad pubertatem pervenerint, personalia illorum vota irritare non amplius possunt: quia ius positivum sic statuit. Hanc opinionem defendunt Vasquez 1. 2. *quæst.* xcvi. *disp.* clxv. *cap.* iv. *num.* 29. Lessius *Lib. II. de iust. cap.* xl. *dub.* 13. *num.* 75. Sanchez *in Decal. Lib. IV. cap.* xxiv. *num.* 32. Castropalaus *tract.* xiv. *disput.* 11. *punct.* 1. *num.* 4. Bonacina *disput.* iv. *quæst.* 11. *punct.* 7. *§.* 2. *num.* 18. *&* 26. Lezana *verb. Votum*. Probabilem eam iudicant Leander, & Salmanticenses.

VII. Contraria sententia probabilior est, & mihi vera. Hanc docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* clxxxix. *art.* 5. Caietanus 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 8. *dub.* 3. *§. Ad primum dicitur*. Soto *Lib. VII. de iustit. & iur. quæst.* iii. *art.* 1. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *disput.* 11. *num.* 4. *& disput.* iv. *num.* 5. Prado *cap.* xxxi. *quæst.* xiii. *num.* 15. Suarez *Lib. VI. de voto cap.* vi. *num.* 2. *&* 3. *& cap.* vi. *num.* 4. Trullenchus *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 29. *num.* 1. Pontius *de matrim. Lib. VII. cap.* v. *num.* 19. Ledesma *Tom. II. tract.* x. *cap.* vii. *dub.* 2. *concl.* 3. Garzias *Tom. II. tract.* x. *diff.* 6. *dub.* 7. *punct.* 2. *num.* 15. Pellizarius *tractat.* iii. *cap.* iv. *quæst.* xxi. *num.* 65. Leander *tract.* 1. *disp.* xvi. Salmanticenses *tractat.* xvii. *cap.* 11. *punct.* 3. *numer.* 27. Rationem potissimam istius sententiæ tradit D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 8. in corp. *Quicumque est subiectus alicui, quantum ad id in quo est subiectus, non est suæ potestatis facere quod vult, sed dependet ex voluntate alterius. Et ideo non potest se per votum firmiter obligare in his in quibus alteri subiicitur sine consensu sui superioris*. Hanc eamdem doctrinam in responsione ad primum argumentum repetit, inculcatque. *Et ideo non potest omnino salvari ratio voti, cum quis in potestate alterius constitutus vovet id quod est in potestate alterius; nisi sub conditione, si ille ad cuius potestatem pertinet, non contradicat*. Tandem loco citato nempe 2. 2. *quæst.* clxxxix. *art.* 5. hæc de filiisfamilias statuit. *Quia pueri naturaliter sunt in potestate patris quantum ad dispositionem suæ vitæ, poterit pater vota eorum revocare*.

VIII. Filii vi iuris naturalis paternæ potestati subiecti sunt. Religiosi subduntur

tur Prælatorum voluntati, & dominio vi solemnis professionis, seu voti obedientiæ. Iure ergo naturali, & divino patres, & superiores in filios, Religiososque dominantur. Porro vi istius dominii, seu potestatis vota irritare valent subditorum. Ergo irritatio isthæc eiusdem naturalis, divinique iuris fructus est. Accedit quod licet aliqua lex iuris tantum ecclesiastici, aut humani sit; posita tamen tali lege, ius consurgit naturale, & divinum. Institutio huius vel illius superioris a lege humana, & ecclesiastica præscribitur; facta tamen institutione ad formam legis, iure naturali, & divino subditi parere superiori adstringuntur. Iure gentium ille servus evadit: servitute contracta, ius naturale in servum dominus acquirit. Consecratio calicis a iure ecclesiastico præscribitur; sed iure divino calici sacrato obsequium, & reverentia debetur. Quamvis ergo votorum solemnitas a iure ecclesiastico oriatur; semel tamen votorum solemnitate celebrata, Religiosus lege naturali subiicitur superioris voluntati; quemadmodum iure naturali subditur uxor mariti imperio, tametsi solemnitates matrimonii a iure ecclesiastico proficiscantur. Ex quibus omnibus constat solutio argumentorum quæ pro se allegat contraria opinio. Nec officit quod lex ecclesiastica vetet superioribus ne in quædam subditorum vota potestatem exerceant, ut in adductis exemplis patet: quia ad eiusmodi vota, & similia quod attinet, subditi non sunt subiecti superiorum dominio: & ad removenda dissidia, Ecclesia declarat, superiores irritare haudquaquam posse talia vota.

IX. Quæst. III. *Quibus conveniat potestas irritandi vota?* Resp. Varia sunt superiorum genera, quibus votorum competit irritatio. Idcirco, ut clare quæstio resolvatur, distinctione opus est. Alii sunt superiores qui potestate dominante potiuntur in subditos, ut parentes in filios, domini in servos. Alii solam habent potestatem iurisdictionis, seu directionis, quam etiam indirectam vocant. Quibus positis, facilis est resolutio.

X. Primo falsum est quod scribit Hieronymus Lamas *III. Part. cap. IV. §. 1.* nempe summum Pontificem posse cum rationabili caussa irritare quæcumque vota quæ potest pater, & tutor, & prælatus, atque dominus; cum sit omnium pater, & tutor, & dominus. Hæc opinio falsa est, & reiicitur communiter ab omnibus tum Theologis, tum Canonistis. Quoniam convenit inter Theologos, Pontificem summum potestatem non habere in omnes fideles dominantem; seu fideles, licet subiecti sint Pontifici tamquam supremo pastori, & capiti, minime tamen illi subiectos esse tamquam domino: alioquin dicendum foret, nullum sæcularem posse vovere Religionis ingressum, matrimonia inire, contractus celebrare absque consensu Pontificis; quemadmodum nequeunt hæc peragere servi sine consensu dominorum, filii sine consensu parentum: quod aperte abludit a vero. Pontifices ergo summi non possunt laicorum vota directe irritare; sed, iuxta oc-

cur-

currente caussa, eosdem a votis solummodo valent dispensare. Vota autem Regularium, & Monialium irritare Pontifex valet potiore iure ac ipsi Prælati immediati: quia est supremus & præcipuus Religiosorum omnium Prælatus. Item vota omnia Ecclesiasticorum, quæ ad beneficia ecclesiastica pertinent, irritari a Pontifice possunt. Vota vero sive Clericorum sæcularium, sive laicorum, directe irritare nequit; sed indirecte dumtaxat prohibendo materiam.

XI. Episcopi irritare valent Monialium sibi subiectarum vota: in has enim dominantem habent potestatem. Secus dicendum de Monialibus quæ eorum iurisdictioni non subiiciuntur. Regularium pariter exemptorum vota irritare non possunt. Immo nec suorum Clericorum, & multo minus laicorum, vota irritare queunt. Quippe in istos non dominantur, sed iurisdictionis tantum potestate in eosdem potiuntur.

XII. Ii ergo directe vota irritare tantum possunt qui potestatem quam vocant dominantem, seu dominativam, in sibi subditas personas habent. Qui namque alterius dominio subduntur vel ratione personæ, vel ratione rerum quæ promissionibus subsunt, nihil firmum constituere valent, superioribus inconsultis; sed in omnibus istorum promissionibus includitur conditio consensus præstandi a superioribus. Quamobrem superiores Regularium vota Religiosorum, parentes vota filiorum, tutores vota pupillorum, curatores vota minorum, domini vota servorum, mariti vota uxorum irritare valent: quia omnes isti dominantur in subditos; & tali quidem potestate quæ *dominans* appellatur. Hinc sequitur neminem posse propria vota irritare, quia nemo dominatur in se ipsum.

XIII. Quæst. IV. *Tenetur ne superior vota irritanda in specie cognoscere?* Resp. Nemo inficiatur, posse absolute superiorem subditorum vota irritare, quin distinctam votorum cognitionem habeat. Dictum est enim supra, nullam caussam ad vota valide irritanda requiri. Sententia quoque satis communis sustinet, superiorem non modo valide, sed etiam licite id præstare posse. Vide quæ dicta sunt *num.* 5. Sed quamvis absolute loquendo possit superior & valide, & licite vota subditorum irritare; in praxi tamen semper ob aliquem peculiarem finem agere tenetur. Porro ut propter finem, & prudenter vota irritet, eorumdem votorum notitiam habeat oportet. In his tamen religio vitanda est. Quæcumque enim caussa satis est in omnium sententia ad validam licitamque irritationem. Cognitionem itaque dicimus irritandorum votorum requiri, ut superior imprudentiæ notam effugiat.

XIV. Quæst. V. *Potest ne superior vota irritare, subditis repugnantibus?* Resp Affirmat communis sententia, quæ vera est. Quippe votum sub conditione futuri consensus superioris emissum fuit. Superior autem a subdito pendere non debet, ut iuxta subditi voluntatem votum editum approbare teneatur. Quoties er-

go expediens sibi visum fuerit, refragante licet subdito, vota irritare poterit. Quin superior prohibere potest ne subditi imposterum vota emittant.

CAPUT IV.

De potestate quam habent Prælati Regularium ad irritanda subditorum vota.

I. PRæmissa communi irritationis votorum notione, ad peculiares irritationes declarandas accedo. Paucis omnia expediam. Ex iis quæ dicta sunt, compertum habetur, Prælatos regulares posse subditorum vota irritare. Disputant vero Theologi, utrum omnia subditorum vota, tum interna, tum externa, subiecta sint Prælatorum potestati: & qui sint Prælati illi qui facultate potiuntur vota irritandi. Quare sequentes quæstiunculas resolvendas propono.

II. Quæst. I. *Vota interna Regularium, quæ regimen nullo modo perturbant, nec Religionis observantiam, irritari ne queunt a Prælatis eorumdem?* Resp. Negant plures Auctores. Caietanus 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *artic.* 3. & *quæst.* CIV. *artic.* 5. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XIII. *num.* 31. Sanchez *lib. IV. cap.* XXXIII. *num.* 6. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 13. *num.* 74. Castropalaus *disp.* 11. *punct.* 8. *num.* 1. Armilla *verb. Votum*, Sylvester *verb.* Votum 3. *quæst.* III. *in fin.* aliique. Evincere hanc opinionem contendunt D. Thomæ auctoritate: quippe 2. 2. *quæst.* CIV. *art.* 5. *in corp.* hæc habet. *In his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo.* Quam doctrinam altius inculcat in respon. ad 2. *Deo subiicitur homo simpliciter quantum ad omnia & interiora, & exteriora: & ideo in omnibus ei obedire tenetur. Subditi autem non subiiciuntur suis superioribus quantum ad omnia, sed quantum ad aliqua determinate.* Ex hac doctrina manifesta existit ratio quæ veram ostendit opinionem istam. Quippe Prælati regulares idcirco vota subditorum irritare valent, quia in eosdem dominantem habent potestatem. Porro, si plene in eos non dominantur, si subditi quantum ad aliqua non subiiciuntur suis Prælatis, sed tantum in iis quæ regulam, & ordinis regimen inspiciunt, secus in iis quæ intra animum sistunt; planum videtur, Prælatos carere potestate irritandi vota interna Religiosorum, quæ nec regulæ observantiam, nec Religionis gubernationem tangunt.

III. Altera sententia sustinet, Prælatos Regularium omnia subditorum vota tum interna, tum externa irritare directe posse. Hanc defendunt Soto *Lib. VII de iust. & iur. quæst.* III. *art.* 2. *dub.* 2. *§. Quartum operum genus*, Sanchez *Lib. IV. cap.* XXXIII. *num.* 6. & *cap.* XXIV. *num.* 40. Suarez *Lib. III. de vot. cap.* VII. *num.* 8. item *Tom. V. in III. Part. disput.* IV. *sec.* 2. *num.* 8. & 9. item *de Relig.* *Lib. VI.*

Lib. VI. cap. VII. *num.* 8. Prado *cap.* XXXI. *quaest.* XIII. *§.* 2. Bonacina *disput.* IV. *quaest.* II. *punct.* 7. *§.* I. *num.* 26. Valentia *disp.* VI. *punct.* 6. *quaest.* V. Azorius *Lib. XI. cap.* XVII. *quaest.* XVI. *&* *num.* 17. Vasquez 1. 2. *disput.* clx. *cap.* IV. *num.* 17. Tamburinus *de iure Abb. Tom. II. disp.* XVIII. *quaest.* IV. *num.* 6. *&* II. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* VII. *num.* 6. *concl.* 3. Leander *tract.* I. *disp.* XVI. *quaest.* XXIV. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 4. *num.* 37. aliique plures. D. Thomas in hanc quoque sententiam concedere videtur 2. 2. quaest. lxxxviii. artic. 8. ad 3. *Nullum*, inquit, *votum Religiosi est firmum, nisi de consensu Praelati*. Ratio quae pro hac affertur sententia, satis valida est. Siquidem, licet verum sit Religiosos subditos in omnibus subiectos haud esse Praelatis, hoc in sensu quod Praelati nequeant illorum aut augere, aut minuere vota, nec supra, aut contra Regulam quidquam praecipere; nihilo tamen secius iisdem subiiciuntur in hoc quod ipsi nova onera sibi imponere nequeunt, illis inconsultis: quippe haec nova onera possunt constituere subditum ineptum ad implenda illa quae sunt Regulae, quaeque solemni voto adstringitur Deo reddere. Potest Religiosus plurima vota interna edere eliciendi in singulos dies tot amoris divini actus, totidem fidei, totidemque spei, recitandi prolixas preces, genuflectendi, & id genus similia: quae omnia simul sanitati, & penso vi Regulae solvendo officere queunt. Cum igitur Religiosus vi suae professionis totus Deo dicatus sit, Praelatorum potestati subiectus est etiam in hoc quod nequeat firma vota edere, nisi habita ratione consensus obtinendi a Praelatis suis. Haec sententia probabilior est, immo vera.

IV. Ex his soluta remanent quae pro se allegat prima opinio. Verum namque est quod docet D. Thomas, Religiosum Praelatis suis quantum ad omnia non subiici. Hinc tamen non infertur, subiectos non esse in votis edendis. Subiiciuntur superioribus quantum *ad aliqua determinate*, inquit Angelicus, idest quantum ad illa quae praescribuntur in Regula, & constitutionibus, quaeque cum eisdem annexa sunt. Quorum omnium sensus est, quod Praelatus nequit cogere subditum ad obediendum sibi in iis quae nec praescribuntur in Regula, nec ad Regulae observantiam ullo modo conducunt. Ne multa: ad libitum, & pro arbitrio nequit subditos obligare ad ea peragenda quae limites emissae professionis transiliunt. Similiter dicitur, Ecclesiam non habere potestatem directam in actus internos, quatenus possit quidquam mere internum vel praecipere, vel prohibere. Hinc tamen neutiquam consequitur, illam non habere facultatem liberandi subditos ab aliqua etiam interna obligatione. Votorum irritatio bonum respicit ipsius subditi. Non est onus haec irritatio, sed beneficium eiusdem. Et quamquam vota sint interna; executio tamen votorum, licet interna, disciplinae exteriori praeiudicium inferre potest, ut ex iis quae diximus, constat. Nostra ergo sententia est, Praelatum pos-

se quæcumque subditorum vota irritare. Antequam tamen irritentur, subditus servare illa debet, eo quod valida sunt iuxta ea quæ docuimus supra *cap. 1. quæst. 1.* & solummodo, caussa cognita, valet Prælatus vota irritare.

V. Aliqua tamen vota excipiuntur, quæ a Prælatis irritari nequeunt, ut ea sunt quæ statum constituunt, sive simplicia sint, sive solemnia. Hac ratione vota quæ in nonnullis Ordinibus fiunt, ut votum Minimorum abstinendi a carnibus, votum Mercenariorum redimendi captivos, quatuor vel quinque vota Iesuitarum præter tria solemnia, Prælatorum irritationi minime subiecta sunt. Votum quoque transeundi ad arctiorem Religionem superiorum potestati non subiacet; quin nec summus Pontifex eiusmodi votum transeundi ad arctiorem irritare valet, ut communiter Theologi docent: quoniam ut Pontifex irritandi potestatem minime habet, sed tantum ut supremus omnium Religiosorum Prælatus. Porro ut Prælatus hæc vota nequit, sicut nequeunt ceteri Prælati, irritare. Si plura cupis, lege Sanchez *Lib. IV. cap.* XXXIII. *num.* 13.

VI. Quæst. II. *Qui sunt Prælati qui hæc subditorum Regularium vota irritare valeant?* Resp. Subditorum vota irritandi potestatem habent omnes superiores qui potestate ordinaria potiuntur; ut sunt Generales in universo Ordine, Provinciales in tota provincia, & Superiores, seu Priores Conventuum, seu domorum particularium, qui omnium subditorum, etiam hospitum, ultra diem ibidem commorantium, vota irritare queunt.

VII. Quæst. III. *An Legati a latere, & Congregationes Cardinalium vota Religiosorum irritare valeant?* Resp. De Legatis a latere adfirmat Prado *quæst.* XXXI. *quæst.* XIII. *§.* 3. *num.* 31. De Congregatione Cardinalium super disciplina Regularium plures idem docent. Sed probabilius est neque Legatos a latere, neque Cardinalium Congregationem hac potestate pollere. Quoniam solam potestatem *iurisdictionis*, secus *dominativam* in Religiosos habent. Et quamquam hanc potestatem summus Pontifex delegare illis possit; minime tamen constat, revera eis illam delegatam fuisse. Ceterum in his standum est praxi. Si enim præfati Legati, & Congregationes vota irritarent, dicendum foret, illis Pontificem talem potestatem delegasse. Convenit vero fere penes omnes, hanc potestatem non habere Cardinales protectores.

VIII. Quæst. IV. *An Prælati, seu Superiores secundarii, quos Suppriores, Vicarios, Prorectores, & penes Monachos Priores, aliisque nominibus vocare solent, hanc habeant potestatem vota irritandi?* Resp. Communis sententia docet, præsentibus Prælatis primariis, hos secundarios Prælatos nulla gaudere irritandorum votorum potestate: quia tunc sunt meri Prælatorum coadiutores, nullumque in subditos dominium habent. Contra, absentibus Prælatis maioribus, iisdem in præfectura succedunt, evaduntque veri subditorum Superiores, quibus vi voti obedire tenentur sub-

subditi, eorumque præcepta exequi. Ut autem huiusmodi potestate Superiores isti secundarii fruantur, requiritur quod Prælati primarii vere absentes sint. Si enim domo exeant, eodem die reversuri, seu si pro parvo tempore intra eamdem diem absint; hæc in communi acceptione vera absentia non est. Communiter, quando per unum, aut alterum integrum diem naturalem a Conventibus absunt, intelliguntur vere absentes: & tunc Superiores secundarii vere potiuntur potestate dominante in subditos, eorumque vota irritare, & præcepta imponere iure valent. Hæc omnia communia apud Auctores.

IX. Quæst. V. *An Abbatissæ, seu Priorissæ suarum Monialium vota irritare valeant?* Resp. Aliqui contendunt, eas dumtaxat vota illa irritare posse quæ gubernationi, & regimini directe adversantur; secus alia quæ exteriori regimini non officiunt: quia nonnisi politicam, & domesticam relate ad bonum temporale potestatem habent; nec Moniales obedientiam eisdem promittunt, nisi de rebus ad domesticam gubernationem spectantibus. Communis tamen sententia oppositum defendit, videlicet Abbatissas, & Priorissas omnia ea vota irritare suarum Monialium posse quæ Abbates, & Priores, sive Prælati in suis Cœnobiis valent: eo quod Sanctimoniales, non secus ac Religiosi, obedientiam vovent, eamque reddere tenentur suis Abbatissis, & Priorissis, non modo in rebus domesticis, & politicis, sed etiam, immo potissime, in iis quæ spiritualem animarum profectum spectant. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XIII. *§.* 2. *num.* 41. Bonacina *disput.* IV. *quæst.* II *punct.* 7. *§.* 2. *num.* 26. Trullenchus *Lib. II. cap.* II. *dub.* 31. *num.* 3. Lezana *Tom. I. cap.* XXVI. *num.* 5. Sanchez *Lib. IV. cap.* XXXIII. *num.* 19. Lessius *de iust. Lib. II. cap.* XL. *dub.* 13. *num.* 107. Suarez *Lib. VI. cap.* VII. Candidus *disp.* XXV. *art.* 3. *dub.* 4. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 9. *disp.* 2. *num.* 6. Ascanius Tamburinus *de iur. Abb. disp.* XXXII. *quæst.* VI. Pellizarius *Tom. II. tract.* X. *cap.* VII. Garcias *Tom. II. tract.* X. *diffic.* 6. *dub.* 7. *punct.* 2. *num.* 20. Tamburinus *in Decal. Lib. III. cap.* XVI. *§.* 3. *num.* 31. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 4. *num.* 41. & alii.

X. Quæst. VI. *Prælati Regularium valent ne Novitiorum vota irritare?* Resp. Negant communiter omnes. Novitii, antequam professionem emittant, sui iuris sunt, nullamque dominantem potestatem in eosdem habent sive Prælati, sive illorum Magistri, qui proximius curam eorumdem gerunt. Personalia vota, quæ Novitiatus exercitia, & regimen interturbant, impedire valent; nec eadem Novitii implere tenentur: ea quoque vota quæ nimium onerant Novitios, suspendere Novitiatus tempore Prælati, seu Magistri iure queunt. Si tamen Novitii, religione relicta, ad sæculum redeant, vota reviviscunt, eaque implere astringuntur. Vota realia quæ nec impediunt administrationem, seu regimen Religionis, nec Novitios valde aggravant, ut sunt vota elargiendi eleemosynam, atque de suis bonis disponendi, nec irritandi, nec suspendendi, seu impediendi facultate pollent Prælati.

lati. Hæc tamen vota, ſive realia, ſive perſonalia, commutari in alia pia onera a Prælatis poſſunt. Et hæc commutatio ceſſaret, ſi Novitius Religionem relinqueret: quia commutatio facta cenſetur dumtaxat pro tempore Novitiatus. Hæc omnia communia ſunt. Ad diſpenſationem autem quod attinet, convenit inter Theologos, diſpenſandi facultatem ſuper eiuſmodi Novitiorum votis Prælatis competere, eo quod iuriſdictionem eccleſiaſticam in illos habeant.

CAPUT V.

Quæ vota filiorum poſſint parentes, tutores, & curatores irritare.

I. Diſputant communiter Auctores, quo tempore incipiat filiorum infantia; Aliqui contendunt ab ipſa fetus animatione initium illam ducere, & ad ſeptennium uſque perdurare: quod probant auctoritate Lucæ cap. 1. *Ecce enim, ut facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.* Et in hoc medici conſentire videntur, Hippocrates, Galenus, Celſus, & Zachias, quos refert Narbona *Ann.* VII. *quæſt.* 1. *num.* 1. Alii communiter ſuſtinent, primordia infantiæ in proprio ſenſu acceptæ eſſe nativitatem. Diſſidium nullius momenti eſt. Quod fetus anima vivificatus in utero exiſtens infans vocari poſſit, quemadmodum re Evangeliſta Lucas eumdem vocat, non eſt ambigendi locus. Ceterum iuxta communem acceptionem infantia a nativitate incipit, & deſinit in ſeptennium completum: neque enim ſeptennium iſtud infantis vel diem unum includit præcedentem nativitatem. Ætas pupillaris, ſeu impubertas ab anno ſeptimo initium ducit, & in feminis duodecimo elapſo terminatur, in viris vero anno decimo quarto pariter expleto. Pubertas autem feminarum ab anno duodecimo, & virorum ab anno quartodecimo incipit, & ſecundum ius commune tam in viris quam in feminis finem habet anno vigeſimo quinto completo. Intra hoc intervallum ab anno duodecimo, & quartodecimo uſque ad vigeſimum quintum vocantur tam feminæ quam viri puberes, & minores; ſicuti a nativitate uſque ad ſeptennium infantes, & a ſeptennio ad quartum decimum uſque pupilli, & pupillæ, ſeu impuberes. Quamobrem officium tutoris, qui pupillo, ſeu impuberi ob patris defectum aſſignatur, ceſſat cum ætate pupillari, ſeu impuberi; quemadmodum curatoris, qui pariter ob defectum patris minori deputatur, miniſterium ceſſat, elapſa ætate pubertatis, ſeu minoritatis, quæ, ut iam dictum eſt, deſinit in annum vigeſimum quintum: quamvis non raro contingat Principis beneficio puberes, ſeu minores ante præfinitum a iure communi ſpatium curatoris poteſtati ſubduci. Plura hic dicenda forent de patria poteſtate, & de eiuſdem effectibus; ſed

sed hæc omnia suo loco discussa reperies. Illa dumtaxat prælibare placuit quorum cognitio necessaria est ad ea quæ dicturi sumus, percipienda.

II. Quæst. I. *An vota filiorum impuberum irritare parentes valeant?* Resp. Contendunt nonnulli, vota emissa infra impubertatis tempus invalida esse: pro qua opinione citatur Sylvester *verb.* Relig. 2. *quæst.* xv. & *verb.* Baptismus *quæst.* VIII. ubi solum indicat quod pueri possint vovere prope pubertatem. Communis autem, & vera sententia docet, vota emissa post rationis usum, qui communiter circa septennium habetur, valida esse: sicut enim lucente rationis lumine impuberes peccare valent; ita possunt quoque vovere. Porro quod pater omnia vota sive realia, sive personalia, sive mixta, & ipsum votum Religionis irritare valeat, docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 9. sic inquiens. *Est ergo dicendum, quod si puer, vel puella ante pubertatis annos nondum habeat usum rationis, nullo modo potest ad aliquid se voto obligare. Si vero ante pubertatis annos attingit usum rationis, potest quidem (quantum in ipso est) se obligare; sed votum eius potest irritari per parentes, quorum curæ remanet adhuc subiectus.* Indiscriminatim Angelicus loquitur de omnibus votis. Non est ergo quod nos distinguere debeamus; cum pro uno, ac pro altero potior ratio assignari non possit. Quin satis expediens videtur ut imbecilla illa ætas in omnibus votis quæ maximi sunt momenti, aliena dirigatur voluntate, sitque alterius potestati subiecta. Et, quamquam infra impubertatis annos nonnullis abundanter lumen rationis affulgeat; id tamen nimium contingens est, & plerumque oppositum evenit. Ea autem quæ communiter occurrunt, sunt attendenda. D. Thomæ sententiæ accedunt Caietanus 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 9. *ad* §. Ad hoc dicitur, & in *Sum. verb.* Votum, Suarez *Lib. VI. cap.* VI. *num.* 6. & 7. Sanchez *Lib. IV. cap.* XVIII. *num.* 7. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 14. *num.* 18. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XXIII. *num.* 61. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 7. §. 2. *num.* 18. Trullenchus *Lib. II. cap.* I. *dub.* 34. *num.* 2. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* VII. *num.* 10. Tamburinus *in Decal. Lib. III. cap.* XVI. §. 3. *num.* 9. Leander *tract.* I. *disp.* XVI. *quæst.* lxxII. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 5. *num.* 45. aliique communiter.

III. Quæst. II. *An parentes irritare vota possint personalia filiorum qui pubertatem sunt assecuti?* Resp. Quamvis tam pueri, quam puellæ sub patria potestate existant, etiam postquam attigerunt pubertatem; quæ tamen ab ipsis eduntur personalia vota in eo pubertatis statu, si regimen domesticum non interturbent, non possunt a parentibus irritari. Sic inquit S. Thomas 2. 2. quæst. lxxxviii. artic. 8. ad 2. *Ex quo homo venit ad annos pubertatis, si sit liberæ conditionis, est suæ potestatis quantum ad ea quæ pertinent ad suam personam; puta quod obliget se Religioni per votum, vel quod matrimonium contrahat; non autem est suæ potestatis quantum ad dispensationem domesticam. Unde circa hoc non potest aliquid* vo-

vovere quod sit ratum, sine consensu Patris. D. Thomæ sententiæ subscribunt Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XXIII. *num.* 63. Sylvester *verb.* Votum 3. *quæst.* VI. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* lxxxVIII. *art.* 9. *disp.* 4. *num.* 3. Valentia 2. 2. *disp.* VI. *quæst.* VI. *punct.* 6. *quæstiunc. ult.* Suarez. *Lib. VI. cap.* V. *num.* 4. Trullenchus *Lib. II. cap.* 1. *dub.* 34. *num.* 3. Sayrus *Lib. VI. cap.* V. *num.* 6. Leander *tract.* 1. *disput.* XVI. *quæst.* lxxxI. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* II. *punct.* 5. *num.* 46. aliique communiter. Utraque quæstionis pars declaratur; nempe quod pater nequeat irritare vota personalia quæ domesticæ gubernationi non officiunt, ea vero quæ regimen domesticum impediunt, pro sui voluntate possit infringere. Prima pars constat. Nam status pubertatis constituit suapte natura juvenem in possessione plenæ libertatis, & perfecti usus rationis quoad illa omnia quæ propriæ personæ directionem spectant. Rata ergo & firma sunt vota quæ in tali statu filii emittunt, quando ea ipsorum personas tantum afficiant. Ideo namque irritationi obnoxia impuberum vota sunt, quia isti pleno, perfectoque usu rationis non potiuntur. Hæc est unica & sola ratio, quæ omnino cessat, elapso impubertatis statu, & adveniente pubertatis ætate. Altera vero pars non minus manifesta est. Quia vota illa quæ regimen domesticum perturbant, patriæ potestati grave inferunt præiudicium. Ergo, ut valida sint, emitti debent cum conditione futuri consensus paterni: quæ enim alteri noxia sunt, consistere nequeunt, invito illo qui damnum patitur. Nequit ergo pater irritare vota castitatis, & Religionis, vota ieiuniorum, precum, aliarumque rerum, quæ filii puberes emittunt; dummodo adeo immoderata non sint, ut administrationi domesticæ adversentur. Vota autem peregrinationis, precum, & ieiuniorum, quæ curæ paternæ forent adversa, irritari a patre possunt.

IV. Vota a filiis edita in ætate pupillari, seu impuberi, si confirmata fuerint ab ipsis in pubertate, rata & firma habentur, nullique irritationi obnoxia sunt; dummodo personalia sint, nullumque damnum inferant patriæ potestati. Ut vero dicatur votum confirmatum, satis haud est voventem illud servare; sed oportet ut nova, & explicata deliberatione illud ratum habeat, seu ut denuo voveat, & secundo voto priori quodammodo robur adiiciat.

V. Quæst. III. *An vota impuberum, semel confirmata a patre, possint deinceps a patre irritari?* Resp. Adfirmat ut quid probabilius Leander *tract.* 1. *disput.* XVI. *quæst.* lxxVIII. allegans pro hac opinione Sanchez, Fagundez, & Tamburinum: nec aliam rationem promit, nisi quod probabilius est, confirmationem patris non obstare quominus valeat postea confirmata vota irritare: quæ ratio est, ut dicitur, petitio principii. Eam tamen roborare contendit paritate Prælatorum regularium, qui vota subditorum a se confirmata irritare semper possunt.

VI. Contraria sententia mihi probabilior est, eamque defendit Suarez *Lib. VI.*

de

de voto cap. VI. *num.* 15. & 16. Sayrus *in Clav. Reg. Lib. VI. cap.* X. *num.* 28. Philiarcus *de offic. Sacerd. Tom. I. Lib. III. cap.* XVIII. Filliucius *tract.* XXVI. *cap.* VIII. *quæst.* VII. *num.* 233. Quod ita satis valide evincitur. Vota conditionata, impleta conditione, rata & firma sunt. Vota quæ impuberes edunt, conditionata sunt, nempe, si pater consenserit. Ergo, semel habito patris consensu, conditio impleta est. Ergo, conditione impleta, valorem integrum habent. Nonne alia filiorum promissa conditionata, rata evadunt, accedente paterno consensu? Quidni & vota Deo facta? Unde habetur quod pater præstitum consensum retractare valeat? In nullo contractu, in nulla promissione contingit ut qui consensum absolutum, & tamquam dominus dedit, possit pro libito illud revocare. Paritas Prælatorum regularium non concludit: tum quia in disputationem vocatur a Theologis, num Prælatus, qui semel votum subditi confirmavit, valeat illud irritare: tum quia status toto cælo differt. Prælatus regularis haud valet in perpetuum confirmare vota subditorum: quia subditi sunt immediate sub potestate, & dominio Religionis, cuius Prælatus minister est non perpetuus, sed pro tempore determinato. Quapropter nequit se privare potestate dirigendi subditum in commodum, & beneficium Religionis. Potest totum id præstare quod confert ad bonum commune Religionis, secus quod aliquo modo Religionis dominio officit. Ne multa: Prælatus non est dominus absolutus; idcirco consensum ita absolutum dare nequit quem retractare non possit. Pater e contrario comparate ad filium absolutus dominus est, absolutumque consensum præbere valet: & hunc semel præstitum rescindere nequit. Si caussa sufficiens urgebit, poterit votum commutari, vel dispensari ab habente auctoritatem.

VII. Vota emissa a filiis spuriis, & illegitimis irritari a patre valent; nisi sub tutore, aut curatore sint constituti: quoniam, tametsi pater civilem potestatem in eiusmodi filios non habeat, iure tamen naturali imbecillæ ætati consulere tenetur, ne votorum onere plus iusto graventur. Et in hoc Auctores consentiunt.

VIII. Quæst. IV. *An vota realia filiorum puberum paternæ irritationi subiecta sint?* Resp. Adfirmat D. Thomas 2. 2. quæst. LXXXVIII. artic. 8. ad 1. *Non potest omnino salvari ratio voti, cum quis in potestate alterius constitutus vovet id quod est in potestate alterius; nisi sub conditione, si ille ad cuius potestatem pertinet, non contradicat*. Quamdiu filii sunt in ætate minori, seu intra tempus pubertatis, paternæ administrationi subiecti sunt; nullaque ratione de bonis paternis disponere valent. Nulla ergo sunt illorum vota realia, quibus bona temporalia voto promittuntur, non accedente parentum consensu. Idem dicendum est de votis mixtis, quantum ad illam partem quæ realis est.

IX. Quæst. V. *An pater irritare possit vota realia filiorum quæ sunt de bonis castren-*

te patre, vel eo mortuo, & tutore assignato, posse matrem vota impuberum irritare, sicut pater; quamvis potestas isthæc in patre principaliter, secundario in matre reperiatur. Addunt etiam, quod mater valeat vota realia filiorum puberum quæ suæ administrationi officiunt, irritare eodem modo ac pater. Si tamen vota realia fuerint de bonis quæ neque dominio, neque administrationi matris sint subiecta; hæc a matre irritari nequeunt.

XVIII. Hæc sententia, quatenus asserit posse matrem, vivente patre, eoque præsente, irritare vota filiorum impuberum, sua fruitur probabilitate: quandoquidem in iis quæ filiorum regimen, & gubernationem spectant, naturalis potius quam civilis potestas consideranda est. Porro, quamvis iure civili filii non sint sub cura matris, sed patris, qui solus patria potestate potitur in filios; nihilo tamen secius vi iuris naturalis etiam matri subditi sunt. Mater namque filiis, & filiabus præcipere iure valet; & isti eidem obedire astringuntur: quod in filiabus potissimum locum habet. Ergo mater, etiam præsente patre, irritare earum vota, ac rescindere poterit. Id confirmant paritate a filiis illegitimis petita: licet enim isti civili lege patri subiecti non sint; quia tamen iure naturali illorum dominus est pater, eorumdem vota rescindere potest. Tametsi ergo mater civile dominium in filios non habeat; quia tamen iure naturali illorum domina est, poterit eorumdem vota irritare.

XIX. Hæc argumenta minime spernenda sunt. Si tamen res paullo attentius spectetur, seipsis corruunt. Verum habet, matrem iure naturali dominam esse filiorum, & filiarum, atque filios eidem subiectos ad ipsi obediendum teneri. Sed æque verum est hanc maternam potestatem subditam esse potestati mariti. Ergo, præsente marito, seu patre, nequit talem exercere potestatem. Siquidem, quando plures sunt domini tali ordine invicem comparati, ut unus sit superior, inferior alter; nequit inferior exercere, præsente superiore, potestatem. Potestas matris in filios subiecta est paterno dominio. Ergo, præsente patre, seu marito, erumpere nequit in actum. Hoc patet in quocumque regimine. Præsente Prælato maiori, Prælatus inferior (quando ambo præsunt eidem familiæ) nequit aliquid præcipere. Idque ad confusionem, ordinisque perturbationem tollendam expedit. Adfirmant contrariæ sententiæ patroni, patriam potestatem, etiam iure naturali spectato, secundario esse in matre: quia iure naturali, & divino uxor subdita marito est. Si mater, præsente patre, irritare filiorum vota posset; æque in patre ac in matre patria potestas resideret. Probabilius ergo est, matrem, vivo & præsente patre, non posse filiorum impuberum vota rescindere.

XX. Quæst. X. *Mortuo, aut procul distante patre, potest ne mater filiorum vota dirimere; etiamsi avus existat, tutor, aut curator filiorum?* Resp. Adfirmat Prado cum aliis. Ceterum, quando existit avus, tutor, aut curator filii, nequit mater vota

vota filiorum irritare: quia tunc nullam in eos potestatem habet; nec bonorum administrationem illa exercet, sed tota penes avum, aut curatorem, vel tutorem residet. Hæc communior, & probabilior opinio est.

XXI. Quæst. XI. *An mater, mortuo patre, & deficientibus avo, ac tutore possit filiorum impuberum vota irritare?* Resp. Negat Azorius *Lib.XI. cap.*XVII. *quæst.*VII. cum Vivaldo, & Villalobos, contenditque, tunc solum matrem irritare vota posse, quando instituta sit tutrix. Tunc ait, non qua mater, sed quatenus tutrix filiorum vota dirimere potest. Contraria opinio & communior, & vera est, ut ex dictis patet. Iure siquidem naturali mater dominatur in filios; & filii subiecti matri sunt, illiusque imperio parere tenentur. Hinc, mortuo patre, & deficientibus paterno avo, ac tutore, loco patris succedit mater, filiorumque impuberum gubernationi prospicere iure naturali astringitur.

XXII. Quid de votis realibus filiorum puberum? Si mater curatrix instituta non fuerit, nequit eiusmodi vota irritare. Si enim pater ipse vota realia filiorum puberum, quæ nullo modo perturbant domesticam administrationem, irritare nequit; quanto minus mater, quæ, dum puberum filiorum curatrix non est, nullam exercere administrationem potest, utpote sibi non congruentem? Nec satis probabile reputamus quod inquiunt Salmanticenses *num.* 50. videlicet filium puberem, patre, & curatore destitutum, esse tamquam minorem subditum matri; & hanc re succedere loco curatoris: quamobrem licet ut mater nequeat, ut curatrix tamen poterit puberum filiorum vota irritare. Sed unde habent, matrem suapte natura fieri curatricem filiorum puberum? Id sane neque ex lege naturali, neque ex lege positiva erui potest. Iure utique naturali semper mater, quoad vixerit, filiis antecellit, illisque superior est; & isti eam venerari, ac obsequio colere tenentur: ceterum quod sit illorum curatrix, quod bonorum administrationem obire iure valeat, absque ullo fundamento adstruitur.

XXIII. Quæst. XII. *An deficientibus parentibus, tutore, & curatore, valeant avi, aviæ, ceterique ascendentes vota filiorum impuberum, vel minorum irritare?* Resp. Avus, & avia ea vota irritare queunt quæ matrem dirimere posse diximus; quoniam hi succedunt loco parentum; illisque filii impuberes obedire astringuntur. Vide Suarez *Lib.VI. cap.*VI. *num.*22. Sanchez *Lib.IV. cap.*XXXV. *num.*82. ubi refert Paludanum, Antoninum, Sylvestrum, Sayrum, Idem docent Bonacina *disp.* IV. *quæst.*II. *punct.*7. *§.*2. *num.*18. Tamburinus *Lib.III. cap.*XVI. *§.*3. *num.*21. aliique plures. Avus autem, & avia, patre vivente, neutiquam nepotum vota irritare queunt: quia patria potestas avi, & aviæ remota est; atque locum habere potest in nepotes, solummodo deficiente patre, cui filii proxime subiecti sunt, & cui, quoad vixerit, obedire tenentur. Hæc omnia clara, & communia sunt.

XXIV. Quæst. XIII. *An tutor, curator, vel mater vota filiorum impuberum possint,*

sint, transacta pubertate etiam post multos annos, quemadmodum potest pater, irritare? Resp. Pater valet irritare personalia vota filiorum impuberum, non confirmata in pubertate, etiam post plurimos annos, etiam post emancipationem, & matrimonium contractum. Mater autem, aut curatores id nequeunt, transacto anno vigesimo quinto: quippe post hoc tempus loco patris minime succedunt; nec ullam habent in filios dominantem potestatem.

XXV. Quæst. XIV. *An magistri discipulorum, domini servorum, heri famulorum vota personalia in impubertate emissa irritare queant?* Resp. Affirmant Suarez *Lib. VI. cap.* VI. *num.* 23. Sayrus *Lib. VI. cap.* X. *num.* 18. Tamburinus *Lib. III. cap.* XVI. *§.* 3. *num.* 52. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 20. *num.* 78. Laymanus *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* VII. *num.* 10. Probabilior tamen, & communior est contraria sententia: quia nec domini, nec heri, nec magistri dominantem potestatem habent in servos, famulos, aut discipulos. Ex quo namque iure hanc assecuti sunt potestatem? Non ex iure naturali, aut civili. Ergo ex nullo. Hanc sententiam defendunt D. Antoninus *II. Part. tit.* XI. *cap.* II. *§.* 6. Sylvester *verb.* Votum 4. *quæst.* II. *dicto* 2. Margarita Conf. *verb. de irrit. vot.* Sanchez *Lib. IV. cap.* XXXV. *num.* 84. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 7. *§.* 2. *num.* 18. Fagundez *Lib. II. cap.* XXXIII. *num.* 11. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XIII. *§.* 4. *num.* 83. & *§.* 5. *num.* 90. Trullenchus *Lib. II. cap.* II. *dub.* 36. *num.* 7. Leander *tract.* I. *disp.* XVI. *§.* 7. *quæst.* CXXVI. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* II. *punct.* 7. *num.* 8. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 5. *num.* 54. aliique.

CAPUT VI.

De votis uxorum.

I. QUæst. I. *An maritus possit omnia uxoris vota matrimonio contracto emissa irritare?* Resp. Negat prima sententia, quam defendunt D. Antoninus *III. Part. tit.* I. *cap.* XXII. *§. ult.* Sylvius 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 9. *concl.* 7. Sylvester *ver.* Votum 5. *quæst.* I. Graffis *I. Part. decis. Lib. II. cap.* XIX. *num.* 8. Valentia 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *disp.* VI. *quæst.* VI. *punct.* 6. Navarrus *cap.* XII. *num.* 65. Sayrus *Lib. VI. cap.* V. *num.* 8. Laymanus *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* V. *num.* 12. Suarez *Lib. III. cap.* VI. *num.* XXVI. & *Lib. VI. cap.* IV. *num.* 2. Azorius *Lib. XI. cap.* XVII. *quæst.* XII. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 7. *§.* 2. *num.* 12. Trullenchus *Lib. II. cap.* II. *dub.* 33. *num.* 2. & alii. Valida satis est istius sententiæ ratio. Ea irritare vota maritus potest quæ sunt de rebus mariti potestati subiectis: nec enim uxor in omnibus marito subditur, sed in iis tantummodo quæ matrimonium, filiorum educationem, bonorum administrationem, & familiæ regimen spectant. Ergo ea solummodo vota irritare maritus potest quæ huic repugnant subiectioni, & ordinem istum per-

tur-

turbant; secus alia quæ nullo modo iis quæ recensuimus, officiunt. Id confirmatur ex eo quod subiectio uxoris respectu mariti oritur ex contractu, & sacramento matrimonii. Hoc porro non omnimodam subiectionem inducit, sed eam tantum quæ huic fini necessaria est, quæve in eumdem conducit. Ergo illa vota tantum dirimere maritus potest quæ huic fini obstant.

II. Contrariam opinionem non pauciores Auctores docent. Soto *Lib. VII. de iust. & iur. art.* I. *quæst.* III. *§. At vero sicuti*, Petrus de Ledesma de *matrim. quæst.* LXIV. *art.* 4. *dub.* 2. *concl.* I. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XIII. *num.* 93. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 9. *dis.* 3. *num.* 3. Candidus *dis.* XXV. *art.* II. Aragonius 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 8. *dub.* 7. *quæst.* V. Sanchez *Lib. IX. de matrim. disp.* XXXIX. *num.* 4. *& in Sum. Lib. IV. cap.* XXXIV. *num.* 3. Fagundez *Lib. II. cap.* XXXVIII. *num.* 2. Villalobos *Tom. II. tract.* XXXIV. *diff.* XXI. Diana *III. Part. tract.* IV. *resol.* 20. Leander *tract.* I. *disp.* XVI. *quæst.* CXXVII. Tamburinus *Lib. III. cap.* XVI. *§.* 3. *num.* 48. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 6. *num.* 58.

III. Hæc sententia evincitur primo auctoritate sacræ Scripturæ. D. Paulus ad Ephesios V. vers. 22. *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ ... sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus*. Igitur quemadmodum omnia corporis membra a capite pendent, & Ecclesia Christo in omnibus subiecta est; ita subdita in omnibus uxor marito erit. Quod confirmatur ex *cap.* Noluit, *cap.* Manifestum XLV. *quæst.* V. ex D. Augustino, & *ex cap.* Fin. *ibi.* ex D. Ambrosio de Paradiso *cap.* X. ubi hæc habentur: *Evidentissime apparet ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ, vel religiosæ conversationis liceat sibi sine eius licentia Deo offerre*. Tandem D. Thomas 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 8. *ad* 3. idem docet. *Religiosus subditus est Prælato quantum ad suas operationes secundum professionem Regulæ. Et ideo etiamsi aliquis ad horam aliquid facere possit, quando ad alia non occupatur a Prælato; quia tamen nullum tempus est exceptum, in quo Prælatus non possit eum circa aliquid occupare, nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati; sicut nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu patris; nec uxoris, nisi sit de consensu viri*. Quomodo ergo Prælatus omnia Religiosorum vota irritare potest, ita etiam maritus vota omnia, sive realia, sive personalia, uxoris irritare valebit. Quoniam, licet diversi ordinis sit subiectio Religiosi ad Prælatum, ac uxoris ad virum; utraque tamen subiectio æqualem amplitudinem habet: quod expediens est ad tranquillam domus gubernationem, & ad mutuum inter coniuges fovendum amorem.

IV. Utraque sententia probabilis est. Et si ambæ opiniones invicem conferantur, vix mihi apparet quænam prævaleat. In primam tamen propendeo, quæ, omnibus pensatis, probabilior mihi est: immo quantum ad aliqua vota realia

secunda opinio falsa videtur. Nam Salmanticenses cum aliis Auctoribus citatis pro illa opinione docent, maritum omnia, & quæcumque vota, sive personalia, sive realia (ut inquiunt *num.* 58.) ab uxore emissa dirimere posse, non secus ac Prælatus potest omnia subditorum vota irritare. Quæ assertio falsa est: nam vota realia quæ uxores edunt de paraphernis, nullo modo a marito irritari queunt. Siquidem in parapherna uxoris, quæ extra bona dotis sunt, nullum dominium maritus habet. Ergo uxor eadem vovere, & distribuere pro libito valet. Ad hoc ergo quod attinet, falsa est profecto istorum Auctorum opinio.

V. Idem absolute dicendum est de votis personalibus, quæ nullo modo vel indirecte officiunt mutuo coniugum officio: puta, vota de certis precibus recitandis, quæ tamen non sint nimis prolixæ, quæve turbent cum marito conversationem, de superfluo vanoque ornatu reiiciendo, de effugiendis spectaculis, & choreis, de secundis nuptiis vitandis, de ingressu in Monasterium, si marito superstes fuerit, & id genus similia. Quoniam hæc nullo modo incommoda sunt aut mutuo coniugum amori, aut familiæ regimini, aut filiorum educationi. Hanc opinionem præter allegatos *num.* 1. defendunt Natalis Alexander *Lib. IV. Decal. ar.* 12. *reg.* 24. La Croix *Lib. III. part.* 1. *art.* 1. *num.* 493. Antoine *tract. de virt. quæst.* VIII. *resp.* 2. *num.* 2. Felix Potestas *Tom. I. part.* II. *de* 2. *præcep. cap.* III. *num.* 1990. Patritius Sporer *tract.* III. *de* 2. *præcep. Decal. cap.* III. *sect.* 2. *§.* 2. *num.* 27. Franciscus Schmalzgrueber *P. IV. tit.* 34. *num.* 90. aliique plures.

VI. Argumenta contrariæ sententiæ facile solvuntur. Apostoli Pauli textus evincit dumtaxat, uxores subditas viris esse in iis omnibus quæ externum regimen, mutuumque amorem spectant. Textus quoque canonicus loquitur de votis abstinentiæ, religiosæ conversationis, & similibus, ut legenti constare potest. D. Thomas quoque de votis exteriori familiæ gubernationi contrariis sermonem habet, ut ex eiusdem verbis colligitur. Nam de Religioso loquens dicit, quia qualibet hora eidem Prælatus præcipere quidquam valet; ideo nullum illius votum validum est, nisi a Prælato ratum habeatur. Ad rationem respondetur, quod vi matrimonii mulier subditur marito in iis omnibus quæ iura spectant coniugalia, secus in aliis. Ad fovendum amorem matrimonialem satis est quod uxor nil inconsulto marito peragere valeat ex iis quæ hunc amorem, remque uxoriam possunt interturbare. Paritas a statu religioso petita falsitate laborat. Unde etenim colligunt Salmanticenses eiusdem amplitudinis, & æqualis extensionis esse subiectionem uxoris ad maritum, ac est subiectio Religiosi ad Prælatum? Bonorum paraphernorum uxor dominium habet; eademque administrare, erogare, distribuere valet. Quis dixerit, idipsum Religioso competere? Non solum ergo altioris ordinis, sed maioris quoque amplitudinis est subiectio Religiosi ad Prælatum, ac uxoris ad maritum, ut alibi fusius dictum est.

VII.

VII. Quæst. II. *Potest ne maritus vota, & iuramenta uxoris de operibus præceptis irritare?* Resp. Nequit iuxta nostram sententiam maritus irritare uxoris vota de audiendo sacro, de ieiunio servando, de non mentiendo, de non fornicando, de confessione facienda, & similibus. Ratio patet ex his quæ dicta sunt.

VIII. Quæst. III. *An maritus valeat irritare votum non petendi debitum emissum ab uxore absque suo consensu?* Resp. Negat communior, & probabilior opinio: quia in iure petendi, & reddendi debitum coniugale pares sunt maritus, & uxor: nec enim quantum ad hunc peculiarem actum vir caput est mulieris, ut optime advertit Durandus in *IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* 1. *art.* 1. *num.* 7. Suadendum tamen uxori est ut ab hoc voto abstineat: quia, sin directe, aliquo tamen modo conducit ad minuendam coniugalem benevolentiam, & amorem mutuum. Nam, si maritus advertat uxorem tali voto devinctam, sensim ab illius affectu seiungitur.

IX. Quæst. IV. *An maritus irritare valeat castitatis votum quod uxor ex illius consensu emisit?* Resp. Adfirmantem sententiam defendit ut probabiliorem Leander *tract.* 1. *disp.* XVI. *quæst.* CXXX. ubi laudat pro eadem opinione Sanchez, Dianam, Sotum, Ledesmam, & alios. Sed iuxta principia quæ nos supra posuimus, hæc opinio nobis minime probabilis est. Si enim nequit maritus votum castitatis ab uxore emissum se inconsulto dirimere, quanto minus poterit irritare votum quod semel approbavit? Unde, quæso, aut ex quo iure eruitur quod maritus valeat retractare consensum semel deliberate præstitum? In quibuscumque aliis promissis hæc retractatio iniusta est: cur non & in voto?

X. Quæst. V. *Quando uterque coniux mutuo consensu vovet, vel iurat castitatem, valet ne maritus uxoris votum irritare?* Resp. Certum est non posse: quia uterque cessit iuri suo: mutuo namque consensu vitam cœlibem Deo spoponderunt: neuter ergo potestatem amplius habet revocandi deliberatam promissionem Deo factam.

XI. Quæst. VI. *Si post castitatis votum deliberato, mutuoque consensu emissum, rei coniugali sacrilegam navaverint operam, poterit ne maritus votum uxoris irritare?* Resp. Adfirmant Sanchez *Lib. IV. in Decal. cap.* XXXIV. *num.* 17. Castropalaus *tract.* XV. *disp.* II. *punct.* 6. *num.* 6. Leander *tract.* 1. *disp.* XVI. *quæst.* CXXXII. Hæc opinio mihi falsa est, & improbabilis. Nec Auctores isti sibi constare videntur. Subscribunt præcedenti quæsito, quod nequeant coniuges dirimere votum castitatis mutuo consensu editum. Deinde nunc docent, maritum posse illud dirimere, sacrilega peracta copula? Ex iniquitate ergo proventum colligent coniuges isti? Usquedum vitam cœlibem ducunt, votum infringere nequeunt; & violato semel voto, ius sive facultas erit marito votum irritandi? Sed, inquiunt Salmanticenses, qui *loc. cit. num.* 59. fautores accedunt huic opinioni, contractus iste mutuo consensu

peractus est; atque adeo mutuo consensu dissolvi potest. Verum haberet, si contractus solos contrahentes spectaret. Sed contractus iste per votum Deo nuncupatum consecratus est : idcirco nulla coniugibus restat libertas eum rescindendi. Habent quidem coniuges vi mutui consensus libertatem vovendi. At, voto per consensum mutuum semel emisso, libertate non pollent illud revocandi, etsi in id mutuo consentiant.

XII. Quid, si licentiam tantum sibi mutuo concederent coniuges ad vovendum, non explicato genere voti? Tunc aliter sentiendum foret. Licentia enim suapte natura nec perpetuitatem sapit, nec irrevocabilis est. Qui licentiam concedit, semper præsumitur pro arbitrio illam concessisse; atque adeo re ius sibi servat eam revocandi. Licentia autem sublata, posset maritus uxoris votum irritare. Advertendum tamen, quod si animo deliberato licentiam sibi mutuam concederent coniuges ad eliciendum votum castitatis perpetuæ, seu ad vovendum absolute castitatem, nulla adiecta conditione; tunc licentiam, seu consensum præstitum revocare amplius non possent, ut iam supra docuimus, ob generalem rationem, quod retractare consensus deliberatos, semel in quacumque materia præstitos, non est amplius in facultate libera consentientis.

XIII. Quæst. VII. *Quando uterque coniux mutuo consensu Religionem vovet, potestne alter tantum, aut uterque consensu mutuo votum istud irritare?* Resp. Neque alter tantum, neque ambo simul valent præfatum votum dirimere. Hoc siquidem votum perpetuam continentiam includit, & matrimonii dissolutionem quoad torum. Idem dicendum, quando mutuo consensu alter Religionem, alter castitatem vovet. Sententia communissima est, & vera.

XIV. Quæst. VIII. *Vota quæ uxor ante contractum matrimonium emisit, implenda tamen matrimonio inito, valetne maritus irritare?* Resp. Negat communior, & probabilior sententia : quippe ea vota, spectato tempore quo fuerunt emissa, libera sunt ab omni conditione, atque adeo vota absoluta sunt. Nullam ergo maritus potestatem habet in illorum valorem; sed solum eadem suspendere potest, quatenus officio coniugali forent incommoda. Idem dicendum de votis emissis tempore legitimi divortii : nempe si mutuo reconcilientur, suspendere maritus talia vota poterit, neutiquam irritare : quia, cum uxor illa emisit, libera erat a lege, & potestate mariti.

XV. Quæst. IX. *Vota quæ implenda post dissolutum matrimonium uxor edit, valetne maritus irritare?* Resp. Affirmant Leander, Tamburinus, & alii plures quos ipsi laudant. Sed negativa opinio communior est, & probabilior. Quia hæc vota nullo modo officiunt iuri matrimoniali; nullumque dominium habet maritus post mortem in eam mulierem quæ olim fuit sibi coniugii vinculo copulata. Et quamquam votum emittatur tempore quo uxor subiecta est viro; ad hoc tamen quod at-

attinet, haudquaquam eidem subdita est, ut ex iis quæ dicta sunt, constat. Si, mortuo primo marito, uxor ad secundas nuptias transeat, secundus maritus valebit omnia vota irritare quæ poterat primus maritus; dummodo confirmata non fuerint tempore viduitatis.

XVI. Quæst. X. *An uxor queat aliqua mariti vota irritare?* Resp. Negant Soto, Ledesma, Azorius, & alii. Communis opinio sustinet, ea mariti vota uxorem dirimere posse quæ iuri matrimoniali repugnant. Laudati Auctores, negantes uxori hanc facultatem irritandi vota mariti, verbis dumtaxat discrepant a communi sententia, potissimum Soto, qui *Lib. VII. de iust. quæst.* 111. *art.* 1. *verb. An extra hanc materiam &c.* hanc rem discutit. Decernit enim vota quæ maritus edit in præiudicium rei uxoriæ, nulla esse; & idcirco non indigere irritatione. Hinc constat (ut ut sit de hac opinione) communiter Auctores convenire, maritum, inconsulta uxore, non posse vota edere in coniugalis officii detrimentum. Laudati Auctores refugiunt concedere facultatem uxori irritandi vota mariti, eo quod sit illi subdita tamquam capiti. Sed hoc, si presse expendatur, nil obstat. Vir caput mulieris est, illiusque dominus. Hoc autem minime impedit quominus uxor aliquorum bonorum dominium retineat. Nonne uxor domina est bonorum paraphernorum? At quanto potiore gaudet iure ad rem coniugalem? In hoc iure coniuges æquales sunt; nec quantum ad hoc vir est mulieris caput, sive dominus. Idcirco quæcumque vota a marito emissa, si officio matrimoniali obsint, irritare uxor potest. Excepit D. Thomas suo tempore votum peregrinationis Hierosolymitanæ in subsidium Terræ sanctæ: quia, inquit in IV. dist. XXXII. art. 4. ad 1. *uxor debet velle continere ad tempus subveniendo necessitati generalis Ecclesiæ*. Idem dicendum nunc esset, si similis occurreret ratio publicæ utilitatis, sive temporalis, ut defensio patriæ, sive ecclesiasticæ, ut bellum adversus impugnantes religionem. Alia pariter vota quæ matrimoniali iuri non nocent, irritare uxor nequit.

XVII. Quæst. XI. *Votum emissum a marito non petendi debitum valet ne uxor irritare?* Resp. Adfirmant Layman, Trullenchus, Rodriguez, Henriquez, & alii: quia uxores contra pudorem a natura insitum cogerentur debitum semper petere. At ratio isthæc nimis est imbecilla. Quandoquidem nullum ius habet uxor obligandi maritum ad debiti petitionem. Illum obligare nequit ut petat, sed solum ut reddat. Satis est ut maritus paratus semper sit ad solvendum rogatus. Licet autem voto ligatus sit, ut non valeat petere (ad quod utique non tenetur) semper tamen paratus, & promptus esse debet ad reddendum, quoties fuerit postulatus. Hæc opinio vera est, eamque plures defendunt. Dissuadenda tamen maritis sunt, & uxoribus similia vota.

XVIII. Quæst. XII. *Præfatum mariti votum licitum ne foret, & prudens?* Resp. Ple-

Plerumque, & fere semper illicitum foret tale votum: tum quia nimium uxori molestum esset; tum quia vovens periculo illud violandi se se exponeret, cum non posset in alio lecto cubare absque coniugis consensu. Porro hæc tam propinqua habitatio fortassis afferret peccandi periculum.

XIX. Quæst. XIII. *An uxor possit irritare votum quod maritus emisit, ferendi habitum Eremitæ, vel alicuius Religionis?* Resp. Affirmant communiter Auctores, eo quod eiusmodi votum præiudicat uxori: talis namque delatio habitus horrorem ingerit, & amorem coniugalem minuit; quin ad animorum separationem viam sternit. Neuter ergo coniugum sine alterius consensu valet habitum laicalem in habitum Eremitæ sive religiosum D. Francisci, D. Dominici &c. commutare, nec votum commutandi edere: &, si votum emissum fuerit, uterque ius habet irritandi.

XX. Quæst. XIV. *Valet ne uxor irritare mariti vota, erogandi amplas eleemosynas, prolixas preces fundendi, crebra ieiunia peragendi?* Resp. Cum vir administrationem absolutam familiæ habeat, omniumque domesticorum bonorum dominium, planum est, uxorem non posse præfatum eleemosynarum votum dirimere, etiamsi in damnum familiæ cederet. Si vero votum eiusmodi bona tangeret ipsius uxoris, eadem distribuendo; ex hac parte nullum esset, neque egeret irritatione. Quemadmodum nullum similiter foret, si iustitiam læderet, bona prodigendo. Vota namque, sicut & iuramenta, vincula non sunt iniquitatis. Vota vero precum, & ieiuniorum adeo frequentium quæ corpus mariti extenuarent, ipsumque ad debitum reddendum ineptum redderent, uxor irritare posset, veluti noxia iuri matrimoniali.

XXI. Quæst. XV. *Potest ne uxor votum longæ peregrinationis a marito emissum irritare?* Resp. Affirmat communis sententia: quia esset in præiudicium uxoris, ut dictum supra est. Excipitur votum peregrinationis Hierosolymitanæ, aut simile in bonum publicum editum ad tempus. De peregrinatione Hierosolymitana habetur in cap. *Ex multa §. In tanta*, & cap. *Quod super his de voto*. Secus dicendum, si votum emissum fuisset caussa solius arbitrariæ devotionis, ut nunc fieret. Privilegio enim canonis nunc non gauderet maritus: quia nunc non adest caussa pergendi Hierosolymam ob bonum publicum. Quamvis & tunc, quando caussa recuperandi Terram sanctam votum mariti emittebant, disputabant Theologi, an licite maritus illud votum implere posset personaliter, quando uxor nollet eum comitari, essetque valde iuvenis, atque a viro absens periculo incontinentiæ exposita remaneret. Plures negabant, posse tunc maritum votum implere, quia iure naturæ tenetur satisfacere debito prius contracto. Sed nunc non occurrit ratio de hoc disputandi. Dictum est supra, iterumque dicimus, teneri uxorem ad continentiam ob aliquod grave bonum publicum defendendum, vel de-

deperditum recuperandum. Sed hæc rariſſime eveniunt: ideo a prolixiori ſermone abſtinendum.

XXII. Vota a marito emiſſa ante matrimonium ſuſpendi ab uxore queunt, ſi coniugali iuri repugnent; irritari autem non poſſunt. Quæ facta fuerunt poſt matrimonium cum expreſſa licentia, & deliberato conſenſu eiuſdem uxoris, irritari non poſſunt; quidquid alii dicant.

CAPUT VII.

De poteſtate dominorum in vota ſervorum.

I. DIſtinguendi ſunt ſamuli a ſervis. Famuli dicuntur qui conducti a dominis, pacto pretio, iiſdem inſerviunt. Iſti dicuntur proprii iuris, vel ſub poteſtate patria, aut curatoris conſtituti. Eorum vota non pendent a dominorum voluntate; ſed firma ſunt, & rata, nullo habito ad dominorum voluntatem reſpectu. Poſſunt tantummodo domini famulorum vota ſuſpendere, ſi hæc debitum ſibi ſervitium impediant: ipſique ſervi poſſunt aut executionem differre, aut a dominis recedere. Idcirco de his in præſentia ſermo non eſt.

II. Servi preſſe accepti ſunt mancipia in ſervitutem redacta. Iſti ſervi libertate nulla fruuntur: & ideo de iſtorum votis inquirimus. Omnia ſervorum vota irritationi eſſe obnoxia contendit prima ſententia, quæ evinci poteſt ex *l.* 11. *ff. de pollicit.* ubi dicitur: *Filius enim familias, vel ſervus ſine patris, dominive auctoritate voto non obligatur.* In hanc eamdem ſententiam concedere videtur D. Thomas in IV. diſt. XXXVIII. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. ultim. ad 3. *Servus*, inquit, *non eſt exemptus aliquo tempore a ſervitio domini ſui; & ideo nullum tempus eſt ei vacans, quo poſſit quodlibet facere. Et quia omne votum eſt aliquo tempore complendum, ideo ſicut nec ſervus, ita nec Religioſus aliquod votum emittere poteſt abſque conſenſu ſui ſuperioris.*

III. Secunda ſententia ſuſtinet, nulla ſervorum vota irritari a dominis directe poſſe. Quoniam, licet ſervorum corpora ſubdita dominis ſint, animæ tamen illorum dominio non ſubiiciuntur. Nihilominus indirecte poſſunt domini irritare vota ſervorum, quatenus hæc obſequio & ſervituti ſibi præſtandæ officere queunt. Tertia ſententia docet, dominos omnia ſervorum vota irritare poſſe, voto caſtitatis excepto: quia omnia vota, præter votum caſtitatis, indiget aliquo temporis tractu pro ſui executione.

IV. Paucis rem hanc expediam. Dominus valet irritare omnia ea vota quæ ſervitutem, & obſequium a ſervo ſibi exhibendum impediunt. Ratio evidens eſt. Dominus ius habet ut ſervitutis officia ſibi a ſervo præſtentur. Ergo ea vota

quae huic iuri repugnant, irritationi domini sunt subiecta. Haec est sententia quam docet Angelicus *loc. cit. & 2. 2. quaest.* lxxxviii. *artic.* 8. *ad* 2. *& quaest.* civ. *artic.* 5. *in corp.* ubi haec habet. *Tenetur autem homo homini obedire in his quae exterius per corpus sunt agenda; in quibus tamen secundum ea quae ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo: quia omnes homines natura sunt pares; puta in his quae pertinent ad corporis sustentationem, & prolis generationem. Unde non tenentur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda, aut aliquo alio huiusmodi. Sed in his quae pertinent ad dispositionem actuum, & rerum humanarum, tenetur subditus suo superiori obedire secundum rationem superioritatis; sicut miles duci exercitus in his quae pertinent ad bellum; servus domino in his quae pertinent ad servilia opera exequenda; filius patri in his quae pertinent ad disciplinam vitae, & curam domesticam; & sic de aliis.* In his ultimis verbis universalem doctrinam tradit pro omnibus, qui superioris potestati sunt subiecti, docetque, vota eorum qui superioribus subduntur, valida esse, quoties non officiant iuri reddendo. Sententiae D. Thomae subscribunt Sotus *Lib. VII. de iust. quaest.* iii *art.* 1. *ad* 2. Navarrus *in Manual. cap.* xii. *num.* 64. Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. III. de voto cap.* vii. *num.* 19. *& Lib. VI. cap.* iii. *num.* 2. Azorius *Lib. XI. cap.* xvi. *quaest.* viii. Sayrus *Lib. VI. Clav. Reg. cap.* v. *num.* 7. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 10. *num.* 82. Valentia 2. 2. *quaest.* lxxxviii. *disp.* vi. *quaest.* vi. *punct.* 6. Bonacina *disput.* iv. *quaest.* ii. *punct.* 7. *§.* 2. *num.* 7. Prado *cap.* xxxi. *quaest.* xiii. *§.* 5. *num.* 89. Tamburinus *Lib. III. cap.* xvi. *§.* 3. *num.* 45. Leander *tract.* 1. *disp.* xvi. *quaest.* cli. Sanchez *Lib. IV. cap.* xxxvi. *num.* 2. Salmanticenses *tractat.* xvii. *cap.* ii. *punct.* 7. *num.* 63. aliique plures.

V. Disputari solet, an directa, vel indirecta haec votorum irritatio dicenda sit. Sed dissidium nullius est momenti. Siquidem iuxta diversas notiones quas quisque sibi effingit, diversam quoque sententiam propugnat. Ut mihi similius vero videtur, indirecta potius irritatio dicenda est: quia domini nullum in servorum voluntatem dominium habent; sed tantum in materiam, seu operationes eorum corporeas voto subiectas. Sed non est cur fusius de hoc differere debeamus.

VI. Itaque domini nequeunt servorum irritare vota castitatis, precum, ieiuniorum, quae non officiunt debito obsequio; nec vota de servandis praeceptis divinis, & ecclesiasticis; nec vota elargiendi eleemosynas de bonis quorum dominium servi habent; nec vota emissa tempore servitutis, sed implenda post comparatam libertatem; nec denique vota emissa ante servitutem, sed solum ea suspendere possunt. Quid de uxore domini dicendum? Si servus uxoris domini sit, pertineatque ad eiusdem bona paropherna, quorum non dominium modo, sed etiam administrationem habeat; servorum vota irritare valet eo modo quo maritus.

Uxo-

Uxores autem dominorum vota servorum irritare absolute nequeunt, eo quod regimen familiæ mariti solum exercent: qui idcirco irritare vota servorum valent, quia huic regimini incommoda sunt.

VII. Filiifamilias qui servos habent ceu bona spectantia ad peculium castrense, cuius & dominium, & administrationem habent, possunt illorum vota irritare, quoniam sunt veri & absoluti domini: dummodo tamen filiifamilias puberes fuerint. Secus dicendum, si servi pertineant ad peculium profectitium: quia tunc solus pater, qui dominium, & administrationem talis peculii habet, irritare illorum vota posset. Si vero servi spectent ad peculium adventitium, etiam tunc pater solus irritare vota potest; nisi votum sit adversus dominium: quo in casu & filius, quia dominus, & pater, quia administrator, poterunt vota dominio talis peculii infesta dirimere. Pupillus, & minor, qui careant tutore, & curatore, servorum vota irritare poterunt; secus, si tutorem, & curatorem habeant.

CAPUT VIII.

De votorum relaxatione vi dispensationis.

I. PLura quæ vim, naturam, & notionem dispensationis spectant, in tractatu de legibus discussa reperies. Quare his omnibus nunc missis, statim quæstiunculas solvendas proponimus, quæ directe ad nostrum attinent institutum.

II. Quæst. I. *An in Ecclesia sit facultas dispensandi ab obligatione votorum, & iuramentorum?* Resp. Aiunt omnes communiter Catholici: & eruitur ex Matth. XVI. *Tibi dabo claves regni cælorum: quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Item XVIII. *Amen dico vobis, quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis.* Quæ verba generalia cum sint, & indefinita, perperam quis eadem restringere contenderet, & coarctare ad quædam dumtaxat peculiaria debita relaxanda. Assertio constat etiam *ex cap.* De peregr. & *cap.* Venientis, & *cap.* Non est, & *cap.* Ex multa, *ext. de voto, & voti redemptione*. Quod hoc ratiocinio Angelicus confirmat 2. 2. quæst. LXXXVIII. art. 10. *Qui vovet, quodammodo sibi statuit legem, obligans se ad aliquid quod est secundum se, & ut in pluribus bonum. Potest tamen contingere quod in aliquo casu sit vel simpliciter malum, vel inutile, vel maioris boni impeditivum; quod est contra rationem eius quod cadit sub voto. Et ideo necesse est quod determinetur in tali casu votum non esse servandum. Et, si quidem absolute determinetur votum aliquod non esse servandum, dicitur dispensatio voti; si autem pro hoc quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti. Unde minus est votum commutare quam in voto dispensare. Utrumque tamen in potestate Ecclesiæ consistit.*

III.

III. Quæst. II. *Penes quos resideat hæc facultas dispensandi ab obligatione votorum?* Resp. Penes Prælatos Ecclesiæ hæc residet potestas. Quod Angelicus 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 12. declarat his verbis. *Votum est promissio Deo facta de aliquo quod sit Deo acceptum. Quid sit autem in aliqua promissione acceptum ei cui promittitur, ex eius pendet arbitrio. Prælatus autem in Ecclesia gerit vicem Dei: & ideo in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinet quid sit Deo acceptum, secundum illud II. ad Corint.* 11. Nam & ego, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. *Et signanter dicit*, propter vos, *quia omnis dispensatio petita a Prælato debet fieri ad honorem Christi*. Prælati igitur vicem Dei gerunt. Porro, cum vota facta sint in obsequium Dei, planum est Prælatos posse eiusmodi vota relaxare: quisque enim remittere valet ea quæ in suum obsequium promissa sunt. Vota sunt promissiones factæ in obsequium Dei. Ergo Deus ipse, seu qui Dei vices gerit, vota potest relaxare.

IV. Hæc potestas spiritualis est, & iurisdictionis, non ordinis. Quare Episcopus electus, & confirmatus, licet non sit ordinibus sacris insignitus, dispensare in votis potest. Vi iuris ordinarii personis dumtaxat ecclesiasticis competit: quoniam hæc potestas spectat externum regimen, & gubernationem Ecclesiæ.

V. Quæst. III. *Quid sit dispensatio voti?* Resp. Iuxta communem definitionem est *ablatio vinculi voti facta nomine Dei ab habente iurisdictionem spiritualem in foro externo propter aliquam rationabilem caussam*. Definitio ita clara est, ut explicatione non egeat.

VI. Quæst. IV. *Quomodo hæc vinculi ablatio efficiatur?* Resp. Disputare hic Theologi solent, quomodo hæc vinculi ablatio fiat. Plures contendunt, Pontificem, ceterosque Prælatos relaxare ipsum ius divinum, & naturale: quod contingit, dum superior cognoscit firmum, ratumque votum esse, atque obligare etiam in hoc peculiari casu; ob gravem tamen caussam eiusmodi obligationem iuri naturali innixam rescindit, & aufert. Sanchez enim *Lib. IV. Sum. cap.* xxxvii. *num.* 14. sustinet, quod *dispensatio in voto sit vera iuris divini naturalis relaxatio, quo id votum obligabat. Quippe concessa est Ecclesiæ facultas a Christo Domino dispensandi relaxando vere obligationem iuris divini naturalis orti ex voluntate humana, non dispensando in universum, ut id ius non obliget; sed in peculiari casu occurrente, relaxando eius obligationem ex caussa iusta*. Dura satis, & aspera mihi videtur loquendi ratio. Si enim potestas ecclesiastica vere ius divinum naturale relaxare valet; quidni & sacramentorum vincula? Quidni verum etiam matrimonium dirimere poterit? Quod piis auribus non bene sonat.

VII. Inhærendum ergo doctrinæ, modestæque, & cautæ loquendi rationi qua utitur Angelicus 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 10. ad 2. *Dicendum, quod sicut ex iure natu-*

naturali, & praecepto divino tenetur homo implere votum; ita etiam tenetur ex eisdem obedire superiorum legi, vel mandato. Et tamen, cum dispensatur in aliqua lege humana, non fit ut legi humanae non obediatur, quod est contra legem naturae, & mandatum divinum; sed fit ut hoc quod erat lex, non fit lex in hoc casu. Ita etiam auctoritate superioris dispensantis fit ut hoc quod continebatur sub voto, non contineatur, inquantum determinatur in hoc casu, hoc non esse congruam materiam voti. Et ideo, cum Praelatus Ecclesiae dispensat in voto, non dispensat in praecepto iuris naturalis, vel divini; sed determinat id quod cadebat sub obligatione deliberationis humanae, quae non potuit omnia circumspicere. Cautior, securior, & verior est doctrina isthaec. Angelicus enim ex Patrum, & ipsius Ecclesiae sensu, quem melius ac praestantius multo posterioribus Casuistis, & Theologis assecutus est, loquitur. Verum de hoc fusius suo loco.

VIII. Quaest. V. *Qui facultate dispensandi vota potitur, valet ne quoque eadem commutare?* Resp. Sermo haud est de illis Praelatis qui potestate ordinaria donati sunt in votis dispensandis: quoniam nulla de istis difficultas est: compertum namque est istos omnes & dispensare, & commutare vota posse. Quippe commutatio minor est dispensatione: quare qui valet dispensare, potiore iure potest commutare. Dispensatio ad solos spectat delegatos, qui privilegii a superiore concessi virtute dispensandi facultate ornati sunt; ut quando summus Pontifex bullam, iubilaeum, aliudve concedit indultum ministris sacramenti poenitentiae dispensandi in votis. Porro ex concessione dispensandi inferri facultatem commutandi negant Sanchez *Lib. IV. cap.* IIII. *num.* 4. & 5. Valentia 2. 2. *disp.* VI. *quaest.* VI. *punct.* 7. Azorius *Lib. XI. cap.* X. *quaest.* IV. aliique. Ducuntur in hanc opinionem, quod istae duae facultates sint omnino disparatae, & diversi generis; atque adeo una sub altera neutiquam comprehendatur. Unde concludunt, eum qui unam concedit, eo ipso alteram non impertiri.

IX. Contraria tamen opinio communior, & probabilior est: quia principium cui sententia illa innititur, veritate caret. Dispensatio, & commutatio eamdem omnino voti relaxationem inspiciunt; licet dispensatio amplior sit ipsa commutatione. Unde ergo colligunt, res esse disparatas, generisque diversi? Non alia sane diversitas inter has duas intercedit facultates, nisi quod dispensatio perfectior est, & latius patens; commutatio vero inferior, magisque limitata. Ceterum in eodem relaxandi voti genere sistunt ambae, cum solo hoc discrimine, quod dispensatio plus, commutatio minus relaxat. Porro ex *reg. iur.* 53. habetur: *Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus*; quando plus, & minus sub eodem continentur genere. Et hanc opinionem docent Soto *Lib. VII. de iust. quaest.* IV. *art.* 3. Barbosa de *potest. Episc. II. Part. alleg.* XXXVII. *num.* 13. Prado *cap.* XXXI. *quaest.* XV. *num.* 48. Raphael de la Torre 2. 2. *quaest.* lxxxVIII. *art.* 12. *disp.* I. *num.* 7. Castropalaus *tract.*

tract. xv. *disp.* 11. *punct.* 14. *num.* 4. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 16. *num.* 108. Suarez *Lib. VI. cap.* xii. *num.* 9. Laymanus *Lib. IV. tract.* iv. *cap.* viii. *num.* 20. Diana *III. Part. tract.* v. *misc. resol.* 25. Salmanticenses *tract.* xvii. *cap.* 11. *punct.* 9. *num.* 81.

CAPUT IX.

Quibus iure ordinario potestas dispensandi in votis conveniat.

I. Dispensatio votorum, quæ, ut dictum est, non ordinis, sed iurisdictionis spiritualis est fructus, omnibus, & solis Prælatis Ecclesiæ, iurisdictionem in subditos habentibus, competit. Quare nec Principes sæculares, nec Priorissæ, vel Abbatissæ, nec Parochi, simplicesve Presbyteri facultate potiuntur dispensandi in votis: eo quod non sint simpliciter Prælati, nec iurisdictionem spiritualem in foro externo habeant.

II. Potestas isthæc delegari, vel committi potest omnibus Sacerdotibus, & Clericis prima tonsura insignitis, dummodo coniugati non sint. Quia potestas dispensandi iurisdictionis, non ordinis est. At, quia spiritualis, & ecclesiastica est, in persona dumtaxat ecclesiastica residere potest. Clericus autem prima ornatus tonsura persona ecclesiastica est: fieri siquidem potest Vicarius generalis Episcopi, ab excommunicatione in foro exteriori absolvere, & excommunicationem infligere valet. Clericus autem coniugatus non reputatur persona ecclesiastica; sed solum privilegio canonis fruitur, servatis quibusdam conditionibus, suo loco explicandis. Summus tamen Pontifex etiam clerico coniugato hanc dispensandi facultatem impertiri valet: quia leges omnes ecclesiasticas moderari, amplificare, & coarctare pro temporum opportunitate, & ex rationabili caussa potest.

III. Hæc potestas primum in summo Pontifice, tamquam in supremo, & universali Ecclesiæ Pastore, & Capite, Christique Vicario residet: deinde in Concilio generali, in summi Pontificis Pœnitentiario, cuius officio adnexa est iure ordinario, in Legatis a latere, in Nunciis pontificiis respectu totius provinciæ, aut regni: in Archiepiscopis, Episcopis, in Capitulo cathedrali, Sede vacante, in Abbatibus iurisdictionem quasi episcopalem habentibus, in omnibus Prælatis Regularium relate ad suos subditos. Hi omnes iure ordinario cum suis subditis dispensare valent in votis, tum personalibus, tum realibus omnibus, exceptis reservatis, de quibus infra dicetur. Cardinales autem protectores Ordinum nequeunt iure ordinario dispensare in votis: quia ut tales iurisdictionem in subditos designatos non habent.

IV. Vota communitatis dispensari possunt ab Episcopo, iusta occurrente caussa, si sermo sit de illis qui ea vota ediderunt. Successores vero qui non voverunt, quive

quive ad votum astringuntur, non vi voti, ut dictum superius est, sed solummodo ex præcepto, & lege Episcopi, pro eiusdem Episcopi arbitrio dispensari queunt. Quare nec voventes, nec populus, inconsulto Episcopo, a votis, vel iuramentis communitatis se eximere iure valent.

V. Quæst. I. *An qui aliis dispensationem valet a voto concedere, possit quoque sibi ipsi idem applicare privilegium?* Resp. Sermo est de iis omnibus quos iure ordinario in votis dispensare posse statuimus cum suis subditis, utrum valeant pariter secummetipsis dispensare. Convenit penes omnes, summum Pontificem id præstare posse, eo quod superiorem, ad quem recurrat, nullum habeat. Satius tamen erit ut, sicuti pro criminum absolutione Confessarium sibi deligit, ita quoque eidem potestatem conferat secum dispensandi in votis. De ceteris Prælatis dissidium est inter Theologos.

VI. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 9. *num.* 79. sustinent, Prælatos quoscumque qui cum aliis dispensare valent, eodem secum ipsis uti posse privilegio. Laudant pro hac opinione *Sanchez*, *Bonacinam*, *Bartholomæum a S. Fausto*, *Pradum*, *Fagundez*, *Tamburinum*, *Azorium*, *Rodriguez*, *Fagundez*, *Trullenchum*, & *Franciscum Suarez*. Tanti res non est ut omnes Auctores istos expendam. Ad Suarez quod attinet, cuius auctoritatem magni semper facio, non modo hanc opinionem ipse non defendit; sed conceptis verbis oppositam docet loco ab ipsismet Salmanticensibus laudato, nempe *Tom. II. de Relig. Lib. VI. de vot. cap.* XI. *num.* 5. ubi hæc habet. „ Si vero fuerit Regularis Prior, Guardianus, & similes, a Provinciali; hic a Generali, vel Commissario, si eum habuerit; & denique inferior a superiore dispensandus est: quia superior habet in inferiorem Prælatum iurisdictionem, & non e converso, neque idem in seipsum. Prælatus autem supremus Religionis, ut Generalis, a tota Religione, quæ illi superior est. " De Episcopis vero numero præcedenti sub finem hæc scribit. *Nisi ergo consuetudo Episcoporum talem facultatem ostendat, iure ordinario a Pontifice in hac dispensatione pendent: quia illi in his spiritualibus subiiciuntur.* Martinez quoque de Prado, quem pro se allegant Salmanticenses, huic contrariæ opinioni favet, quando ad superiorem recursus patet: quod de superioribus Regularium adfirmat quoque citatus Trullenchus *Lib. II. cap.* 11. *dub.* 38. *num.* 17. Igitur probabilius nobis est, Prælatos quosque in votorum dispensationibus ad suos respective, ut dicitur, superiores recurrere debere: quia nemo iudex in propria caussa, nemoque in seipsum iurisdictionem exercere vere ac proprie valet. Ratio contrariæ sententiæ, quod alioquin superiores deterioris forent conditionis, si nequirent secum ipsis dispensare in votis, nulla est. Quoniam tam Prælati, quam subditi æqualiter legibus sunt subiecti, licet diverso modo. Quare quemadmodum subditi a suis Prælatis immediatis, sic isti a suis Prælatis superioris ordinis dispensari debent.

CA.

CAPUT X.

De potestate Prælatorum regularium in dispensandis votis subditorum.

I. QUæ communia sunt, præmittamus opus est. Quæ valent Episcopi cum subditis suæ diœcesis, ea possunt Regulares cum suis subditis, videlicet Generalis in toto ordine, Provincialis in tota provincia, & superiores domorum in tota familia. Quoniam comparate ad suos subditos, omnes isti iurisdictionem quasi episcopalem habent: unde etiam eamdem delegare possunt. Quemadmodum ergo censuras ferre, & ab eisdem absolvere; ita in votis omnibus dispensare possunt, quinque exceptis in quæ nullam habent potestatem. Quin superflua in hæc quinque vota potestas foret: nam duo prima castitatis, & Religionis, dispensationi subiecta minime sunt; vota autem triplicis peregrinationis fieri nequeunt a Religiosis, & facta nulla sunt.

II. Quæst. I. *An Prælati regulares dispensare valeant in subditorum votis emissis cum licentia maiorum Prælatorum?* Resp. Dictum supra est, non posse sine caussa Prælatos irritare vota a subditis cum eorum licentia edita; quamvis oppositum plures sentiant. Ad dispensationem tamen quod attinet, nulla est difficultas, quod possint dispensare in votis illi ipsi Prælati qui licentiam sunt impertiti. Licentia siquidem data spirituali iurisdictioni nullum infert detrimentum. De votis autem editis cum licentia maiorum Prælatorum non una est Theologorum sententia. Aliqui negant Prælatum inferiorem dispensare posse in eiusmodi votis. Communis, & vera sententia adfirmat: quia, quamvis licentia concessa a superiori Prælato subducat votum a potestate dominante Prælati inferioris (quamobrem Prælatus inferior nequit illud irritare) minime tamen illud extrahit ab iurisdictione spirituali Prælati inferioris; ac proinde in tali voto dispensare valet.

III. Quæst. II. *An Prælati regulares cum suis Novitiis in votis dispensare valeant?* Resp. Adfirmat communis opinio, paucis Auctoribus negantibus. Siquidem Prælati regulares iurisdictionem spiritualem in suos Novitios habent: eosdem regere, & gubernare ad Prælatos pertinet. Accedit quod Novitii privilegiis Religionis fruuntur. Eadem tamen potestas residet etiam in Episcopo: quippe Novitius non est omnino exemptus ab iurisdictione episcopali, antequam professionem emittat. Episcopus autem Novitii est ille in cuius diœcesi Novitius commoratur.

IV. Quæst. III. *An Prælati regulares dispensare valeant cum suis subditis in voto transeundi ad arctiorem Religionem?* Resp. Dictum est supra, votum illud non esse

Præ-

Prælatorum irritationi subiectum. Ab eodem vero dispensare posse Prælatum cum suis subditis, tenet communis opinio; dummodo rationabilis caussa adsit: videlicet, si prudenter Prælatus dispensans iudicet, subditum suum facilius perfectionem sui status assecuturum in propria quam si ad aliam demigret Religionem. Distinctione tamen opus est. Aut vovens degit in Religione mitiori, quæ tamen professionem suam adamussim servat; & hoc in casu dubio procul dispensare valet Prælatus in voto transeundi ad arctiorem; quando prudenter, solidoque fundamento ductus iudicat, subditum suum melius evangelicæ perfectioni in sua Religione vacaturum fore. Vel Religio non mitior est, sed laxior, sive ab observantia Regulæ propriæ graviter collapsa; & tunc Prælatus dispensare haud valet Religiosum in voto transeundi ad arctiorem, seu ad aliam in qua Regula, legesque serventur. Clarius rem explico. Prælatus nequit absolvere subditum, hac positione gravis relaxationis facta, a debito quo devincitur se subducendi periculo transgrediendæ suæ professionis, atque in eo Ordine se collocandi in quo præscriptarum legum observantia viget. Quare, dato quod possit illum absolvere a voto, sicut ipsum absolvere valet a voto non peccandi; non tamen liberare eum potest a proposito, seu debito transeundi ad arctiorem Religionem; sicuti liberare eum nequit a debito se continendi a peccatis.

V. Hinc caute legendi sunt Auctores qui passim docent (ut videre est apud Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* I. *num.* 91.) posse quoque Prælatos Regularium dispensare eos qui votum ediderunt ingrediendi strictiorem Religionem, ut amplectantur laxiorem. Si enim sermo sit de laxiori, idest collapsa a regulari disciplina in *substantialibus*, falsissima est eorum doctrina: eo quod nec primum licite ingredi iuvenes possunt eiusmodi Religiones. Privilegia Eugenii IV. quæ afferri solent, apocrypha sunt, nec eo pertinent quo trahuntur.

VI. Neque in votis solemnibus, neque in votis quæ statum propriæ Religionis afficiunt, suntque veluti singulares prærogativæ talis Ordinis, dispensare Prælati valent. Hinc vota abstinentiæ in Religione Minimorum, votum restringendæ, & numquam laxandæ paupertatis in Societate Iesu, votum non ambiendi, neque acceptandi dignitates extra Religionem, quod in quibusdam Ordinibus editur, relaxari a Prælatis nequeunt. Quæ omnia communia sunt, ut nemo ferme dissentiat.

CA-

CAPUT XI.

De potestate Confessariorum regularium in dispensandis votis hominum saecularium.

I. REM nimium implexam agitare aggredimur. Vix in disputationem vocant rei moralis tractatores facultatem Regularium dispensandi in omnibus votis saecularium non reservatis summo Pontifici, seu in iis omnibus, vi suorum privilegiorum, in quibus potestate ordinaria dispensare potest Episcopus in sua dioecesi. Hanc sententiam, nempe Regulares posse dispensare in praefatis votis, quasi extra omnem disceptationis aleam positam communiter defendunt Auctores citandi. Sanchez *Lib. IV. Decal. cap.* xlIII. *num.* 4. Rodriguez *Tom. I. quaest. Reg. quaest.* lxIII. *art.* 3. Miranda *Tom. I. quaest.* xlvIII. *art.* 3. Aragon. 2. 2. *quaest.* lxxxvIII. *art.* 12. *concl.* 6. Ludovicus Lopez *I. P. cap.* l. Sayrus *Lib. VI. cap.* xI. *dub.* 17. *num.* 95. *in clav. Reg.* Castropalaus *tract.* xv. *disp.* 11. *punct.* 13. *num.* 7. Trullenchus *Lib. II. Decal. cap.* 11. *dub.* 44. *num.* 2. Tamburinus *Lib. III. cap.* xvI. *num.* 46. Pellizarius *in man. Reg. tract.* vIII. *cap.* III. Fagundez *Lib. II. Decal. cap.* xlv. *num.* 11. Lessius *Lib. II. cap.* IV. *dub.* 18. Machadus *Lib. V. P. III. tract.* III. *docum.* 1. *num.* 1. Bartholomaeus a S. Fausto *Lib. III. Thesau. quaest.* clxxIII. Candidus *disq.* xxvII *art. unic. dub.* 2. Ioannes a Cruce *Lib. II. cap.* vI. *dub.* 8. *concl.* 1. Villalobos *II. P. tract.* xxxIV. *diff.* 29. *num.* 2. Mendo *disp.* xxvI. *in bull. cruc. cap.* 11. *num.* 34. Bassaeus *verb.* Votum 7. *num.* 10. Quintanadvenas *Tom. II. tract.* v. *singul.* 15. *num.* 5. Martinus a S. Ioseph *in Regul. S. Franc.* Diana *tract.* vI. *P. VI. res.* 50. Leander *tract.* 1. *disp.* xvII. *quaest.* cxxxv. Antonius a Spiritu sancto *in Direct. Reg. tract.* II. *disp.* III. *sect.* 2. *num.* 80. Patritius Sporer *tract.* III. *in* 2. *praecep. Decal. cap.* III. *sec.* 3. *num.* 54. Salmanticenses *tract.* xvII. *cap.* 11. *punct.* 11. *num.* 94. Vidal *tit. de vot. inquisit.* 3. *num.* 77. La Croix *Lib. III. part.* 11. *quaest.* cxxx. Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Lib. X. cap.* xlvIII. Constantinus Roncaglia *tract.* vIII. *de* 2. *Decal. praecept. cap.* IV. *quaest.* IX. *res.* 2. & alii communiter.

II. Privilegia multa allegant in propriae sententiae confirmationem. Primum est *Innocentii VIII.* qui, inquiunt, concessit Mendicantibus posse dispensare in omnibus votis in quibus possunt Episcopi, exceptis votis peregrinationis ultra duas dietas. Sunt autem duae dietae viginti leucae iuxta Rebuffum *de privil. Scholast. privil.* 161. Hoc privilegium, inquit Leander, referunt Rodriguez, Thomas Sanchez, Basilius Legionensis, Tamburinus, & communiter alii Doctores. Credidisses, Auctores praefatos referre ipsius Bullae verba, locumque, ubi Bulla asservatur, patefacere. Verum nec verbum unum Bullae exhibent; sed tantummodo eam citant eo prorsus mo-

modo ac Leander ipse. Rodericus dumtaxat quarumdam bullarum verba refert ex compendio privilegiorum Mendicantium.

III. Secundum privilegium est *Martini V.* qui concessit Benedictinis posse dispensare in omnibus votis, etiam Episcopo reservatis. Hoc idem concessit *Eugenius IV.* Congregationi S. Iustinæ in bulla *Etsi quoslibet* XI. & Cistercienfibus regularis observantiæ in regno Castellæ in bulla *Commissum* XXII. apud Rodericum. *Iulius II.* idipsum concessit Benedictinis Montis Oliveti in bulla *Etsi ad universos* XII. & *Leo X.* Camaldulensibus, *Etsi a summo* 2. apud Cherubinum. *Paulus III.* Patribus Societatis in bulla *Cum inter cunctas* VII. apud Rodericum. Quæ privilegia etiam ad vota iurata extendit *Gregorius XIII.* Item *Sixtus IV.* in bulla *Sedes Apostolica* V. & *Paulus IV.* in bulla *Ex clementi* I. apud Rodericum, & Cherubinum.

IV. Hæc privilegia refert Henricus a S. Ignatio ex aliis Auctoribus. Auctor iste haud solet rei moralis tractatoribus ita deferre, ut illorum relationibus acquiescat; isthic vero aures nimium faciles præbuit, nulloque præmisso examine, recensita privilegia lectoribus exhibet. Verum hæc omnia aut suspecta, ne dicam plane apocrypha, aut omnino diminuta sunt; seu dispensandi facultatem non concedunt, sed vota tantummodo commutandi. Eorumdem examen instituere iuvat.

V. Ut indicavi, recentiores Theologi recensita privilegia, tamquam monumenta nulli obnoxia dubitationi, obtrudunt. Primi, & fere soli, qui eadem in suspicionem adduxerunt, sunt Lezana, Martinez de Prado, & Passerinus. Prado *Tom. II. cap.* XXXI. *de voto quæst.* XIV. *§.* 8. *num.* 79. relatis coniecturis quæ apocrypha ostendunt hæc privilegia, sic concludit. *Ideo in re tanti momenti optarem quod hæc potestas indubitata esset; vel adeo probabiliter constaret, quod absque scrupulo posset practicari. Interim consulerem quod utamur sola facultate vota commutandi, quæ est certa, & abstineremus ab usu potestatis dispensandi in votis, quæ non extat, nisi cum tot limitationibus.*

VI. Hunc perdoctum, cautum, prudentemque Theologum nimiæ religionis arguit Leander, qui *disp.* XVII. *quæst.* CXXXV. post relata quæ transcripsimus verba, hæc adiicit. *Sed certe nimis scrupulosus de probabilitate oppositi: trepidat enim timore ubi nullus est timor, ut evidenter constabit.* Ut porro timores *Pradi* in fumum amandet, censum satis prolixum texit Auctorum, & quas illi citant Pontificum bullas, citat & ipse. Sed Prado insistit, sibi minime de istarum bullarum veritate constare. Cui sic respondet Leander. *Sed quid, quia tibi non constat, abstinendum est a facultate dispensandi? Hoc verum, si aliis doctissimis & versatissimis in materia privilegiorum viris etiam minime constaret. At constat, ut vidimus. Credat ergo Prado illis, ut ego libentissime credo, & firmissime teneo posse dictos Regulares dispensare in omnibus votis &c.*

VII. Quisque sibi in animum induceret, Leandrum tam fidenter loquentem in medium produxisse testimonia adeo clara, ut Prado, ceterique omnes illis fidem adhibere integram cogerentur. Et tamen non aliud affert præter citationes Auctorum, qui mutua credulitate proprias assertiones excipientes numerum amplissimum efficiunt testium, qui in materia facti nullius sunt auctoritatis, quamvis essent doctissimi. Vix unus serio examine bullas se expendisse palam facit: sed alii ex aliis citarunt easdem. Quapropter satis mirari non subit animositatem Leandri, redarguentis Prado, quod *rara sollicitudine obscurare satagit omnia privilegia quibus Mendicantes gaudent circa vota sæcularium dispensanda*. Leandri erat, lumen aliquod emittere, lucemque afferre, ut tenebras dispelleret, quibus Prado obscurare curavit Mendicantium privilegia. Neque enim illa Casuistarum nubes sola sufficit ad facti veritatem illustrandam; nisi documenta promantur legitima, quæ factum, de quo disputatur, evincant. Verum, his siculis gerris missis, ad id quod caput est, accedamus.

VIII. *Eugenius IV.* anno 1496. in constitutione data Bononiæ, cuius initium est: *Etsi quaslibet*, & habetur in Bullario Cassin. & in antiquo Bullario Ord. Præd. Monachis S. Benedicti Congregationis S. Iustinæ ad regulæ præscriptum reformatis hanc concessit facultatem: *Insuper & vota omnia permutare, ac in omnibus, & singulis casibus, etiam Ordinariis aut per synodales, aut provinciales constitutiones reservatis, cum eis dispensare, præter censuras, pœnas, vota, & casus de quibus esset merito Sedes apostolica consulenda*. Hoc privilegium omnes allegant citati Auctores, ut ostendant Regulares potestatem habere in votis dispensandi. Et tamen planum est, Eugenium IV. solam *permutandi* vota facultatem concedere, & postea in casibus reservatis potestatem dispensandi, ut cuique sanis oculis recensita constitutionis verba legenti constare potest. Id Rodericus ipse aperte fatetur *quæst.* LXIII. *art.* 3. item Lezana, & Passerinus, qui præfata verba expendunt.

IX. Miranda primus fortasse fuit, ut advertit Passerinus *Tom. II. quæst.* CLXXXVII. *art.* 1. *inspect.* 4. *num.* 598. qui præfatam constitutionem amplificavit. Sumus, inquit, in materia *favorabili*; idcirco textus dilatandus est ad dispensationem. Quæ ratiocinatio quam sit imbecilla, nemo non videt. Ut enim commune fert axioma, bullæ tantum valent quantum sonant. In altera constitutione quam idem *Eugenius IV.* concessit iisdem Monachis Benedictinis, cuius initium est, *Regularem vitam* (est IX. in Bullario Cherubini) nec verbum habetur quod exprimat facultatem dispensandi in votis, sed solum dispensandi in casibus reservatis. Hæc sunt verba constitutionis: *Et dispensare super omnes casus, præter ea peccata, & eos casus de quibus ipsis Confessoribus ad eorum Ordinarios videbitur recurrendum* &c. In hac constitutione laudatur etiam altera constitutio *Etsi quaslibet*, eademque

ple-

plenius explicatur. Porro evidens est quod tota facultas concessa restringitur ad dispensandum in casibus, seu censuris; secus in votis.

X. Aliud privilegium concessisse *Eugenium IV.* ferunt Benedictinis Vallisoletanis dispensandi in votis. Lezana ait *Tom. I. cap.* XIX. *num.* 22. sibi non constare, an aliqua bulla, an vivæ vocis oraculo concessum fuerit privilegium istud. Passerinus asserit concessum fuisse per simplicem *Signaturam* supplicationis porrectæ Pontifici. In supplicatione autem hæc habentur: *Ac cum eis, & eorum quolibet dispensare super votis, etiam Episcopo reservatis, & ea commutare in alia pietatis opera toties quoties devotioni prædictorum videbitur expedire, auctoritate apostolica licite, & libere possint.* Ex hoc privilegio nihil in favorem Mendicantium colligi potest. Primo, ipso fatente Roderico, limitatum est, & coarctatum ad Monasterium Vallisoletanum; ita ut extra illud nec commutari, nec dispensari, nec relaxari vota possint. Hæc namque est clausula restringens: *Confessoribus deputatis, & deputandis a Priore, sive Præsidente Monasterii S. Benedicti Vallisoleti.* Deinde hoc privilegio tamdiu frui illi valent, quamdiu ad normam regularis observantiæ vitam degunt, ut advertunt Lezana *verb.* Votum *num.*22. & Passerinus *num.*599. An similem limitationem cuilibet privilegio adiicere expediens esset, ceteri qui melius sapiunt, iudicent.

XI. Simile privilegium concessit *Sixtus IV.* anno 1478. Vicario generali Congregationis reformatæ *Ord. Præd.* in regno Castellæ. Constitutionis initium est, *Sedis apostolicæ . . . Vicario generali Ordinis Prædicatorum, Reformatorum nuncupatorum.* Extat in recenti Bullario Ordinis *Tom. III.* Nulla autem in hoc privilegio facultas conceditur dispensandi vota, sed commutandi dumtaxat. *Vota peregrinationis, & abstinentiæ per eosdem fideles emissa, quæ loci Ordinarius, si præsens esset, commutare posset, & ipsi fideles commode adimplere non poterunt, in ipsius loci Ordinarii absentia in alia pietatis opera commutare.* Deinde, ut observat Passerinus, postulantibus Ferdinando Rege, & Elisabetha Regina Castellæ, & Legionis concessum fuit privilegium soli Vicario generali Congregationis Reformatæ, seu observantis, ut aiunt. Hic mos impertiendi solis Regularibus ad præscriptum regulæ reformatis ecclesiastica privilegia prudens, rationabilis, ac iustus est: quia privilegiorum concedendorum origini omnino consentaneus. Prima enim privilegia idcirco concessa fuere, ut Regulares professionis suæ exactissimi observatores, morum sanctitate, ac proximorum salutis æternæ zelo Ecclesiam illustrarent. Si in aliquibus hæc merita omnino cessarent; si loco observantiæ regularis nimia morum remissio serperet; si loco studii ac sollicitudinis de animarum curanda salute scandala ad Christianorum offensionem grassarentur: non ne privilegia omnia, quo iure concessa fuere, eodem revocari, & suspendi deberent, ut vexatio saltem intellectum daret, & hac pœna, via ad reformationem minus difficilis redderetur?

tur? Sic nos pro nostra tenuitate sentimus. Nihil enim contra, sed omnia pro veritate possumus. Verum de hoc fusius suo loco. In semitam nunc regrediamur.

XII. Privilegium quod concessum ab *Innocentio VIII.* Ordini Minorum ferunt, nullius est auctoritatis: tum quod est vivae vocis oraculum, ut fatentur Rodericus, Lezana, & Passerinus, qui advertit ipsum Mirandam *I. Part. quaest.* XLVIII. *art.* 3. non magni facere privilegium istud: tum quod non se extendit ad vota omnia Episcopis reservata.

XIII. *Paulus III.* in privilegio concesso Societati Iesu solam commutandi facultatem impertit. Initium constitutionis istud est, *Cum inter cunctas . . . Vota quaecumque per eos pro tempore emissa . . . . in alia pietatis opera commutandi*. Quam facultatem *Gregorius XIII.* in sua constitutione *Decet Romanum* confirmavit, nec ultra commutationem extendit. *Et insuper facultatem alias Presbyteris Societatis praedictae a Sede apostolica concessam COMMUTANDI vota, etiam iurata, dummodo commutatio huiusmodi in alterius praeiudicium non fiat, extendimus.*

XIV. Cetera quae allegari solent, privilegia *Martini V.* & *Iulii II.* nihil omnino concludunt. Nam qui privilegium *Martini V.* referunt, nullum adducunt documentum quo illud authenticum esse ostendant. Ignoratur, an sit constitutio, an vivae vocis oraculum. Quin nec verba aliqua proferuntur, ex quibus colligi possit, quaenam facultas concedatur. *Iulii II.* concessio est vivae vocis oraculum, nihilque novi concedit, ut observat Passerinus *num.* 603. sed privilegium *Eugenii IV.* concessum Monasterio Vallisoletano extendit ad totam Congregationem. Concludit autem Passerinus *num.* 604. „Privilegium *Eugenii IV.* pro Benedictinis Hispaniae, „quidquid dicat Bassaeus, est omnino valde restrictum, & competere potest ad „summum quatuor Confessariis . . . & hoc privilegium nec illis PP. competere „potest, nisi *quamdiu vixerint in observantia regulari.* Et quia hi quibus communi„cantur privilegia, non debent esse melioris conditionis quam illi quibus a prin„cipio concessa fuerunt, ut consideravit Rota *decis.* 177. *num.* 15. *part.* 9. ideo „quatenus alii Regulares communicant in hoc privilegio, non possunt uti eo, „nisi cum illis tribus limitationibus, ut scilicet sint ipsi de numero illorum trium „vel quatuor, qui a superioribus domorum ad hoc deputati sunt, & dispensent „solum cum confluentibus, aut existentibus in eorum Ecclesiis, aut domibus, & „quatenus ipsi Confessores *VIXERINT IN OBSERVANTIA REGU„LARI.* Sub limitationibus enim istis, illis Monachis haec facultas dispensandi „in votis fuit delegata, ut videre est in dicto privilegio, quod per extensum „refert etiam Lezana *verb.* Votum *num.* 22. Sed praeterea ego suspicor quod nec „in dicto privilegio concedatur facultas dispensandi proprie, & stricte, sed solum „dispensandi commutando.“

XV.

XV. Hæc omnia fuse referre placuit, ut hinc colligat lector, quam incerta sint privilegia illa quæ afferunt Auctores, ut certam Regularibus afferant potestatem dispensandi in omnibus votis Papæ non reservatis. Ex tanta Auctorum multitudine, qui pro hac opinione citantur, vix unus est qui ex instituto & privilegia serio expendat, & rationes afferat, quibus facultatem revera concessam evincat a summis Pontificibus dispensandi in omnibus votis apostolicæ Sedi non reservatis.

C O N C L U S I O.

XVI. *Falsa est sententia quæ privilegium concedit Regularibus dispensandi in votis omnibus non reservatis summo Pontifici*. Et primo ex iis quæ diximus, improbabilis ac falsa apparet satis præfata opinio: quoniam potestas iurisdictionis in votorum relaxatione privilegiis dubiis, & incertis inniti minime debet; sed certis, atque authenticis documentis. At nulla certa, & authentica documenta hucusque allata sunt in favorem eiusdem opinionis. Igitur falsa dicenda videtur.

XVII. Neque multitudo Auctorum probabilitatem addit tali opinioni: quippe in materia facti multitudo testium de auditu minime auget vim probationis. Porro ex tot Auctoribus neminem reperi qui serio controversiam discutiat; sed unus fidit auctoritate alterius, &, veluti avis aves, alii alios sequuntur; ac tandem multitudine omnes se tuentur, quasi multitudo patrocinari posset errori.

XVIII. Sed argumentum, quod peremtorium mihi videtur ad evincendam improbabilitatem præfatæ sententiæ, eruitur ex constitutione BENEDICTI XIII. cuius initium est, *Pretiosus in conspectu Domini*. In hac constitutione Pontifex summus confirmat omnia privilegia a Sede apostolica Ordini Prædicatorum concessa, eadem extendit, declarat, ac novis concessionibus amplificat. Tamen regulas tradens quas Confessarii servare debent in iuramentorum, & votorum relaxatione, facultatem non dispensandi, sed tantum commutandi vota illis concedit. Inquit enim §. 22. *Animo quoque repetentes, a Sede apostolica fuisse concessa quamplurima privilegia circa absolutionem, relaxationem iuramentorum, & votorum commutationem pro Confessariis Ordinis prædicti quoad personas sæculares, ac præcipue spectantes ad societates supra memoratas, ad tollendas super hoc quascumque dubitates ex diversis prædictæ Sedis, iuxta temporum, & circumstantiarum diversitatem, provide emanatis dispositionibus, atque ex Auctorum in diversa abeuntium opinionibus subortas, volumus, sancita in prædicta constitutione Clementis VIII. incipiente* Quæcumque, *ab omnibus, & circa quaslibet personas inviolabiliter observari*. Porro in tota laudata constitutione Clementis VIII. nec verbum habetur, nisi oculi me fefellerint, de dispensatione votorum.

XIX. Pergit constitutio, & continuo declarat facultatem quam super votorum relaxatione concedit Confessariis, his verbis. *Bene verum est quod circa personas prædictis societatibus adscriptas intelligimus, prout volumus, & de apostolica benignitate indulgemus, concedimus, & declaramus, ut a Confessariis Ordinis Prædicatorum absolvi, eorumque iuramenta relaxari, ac vota COMMUTARI, sicut de confratribus, & consororibus Rosarii supra diximus, & concessimus, possint, ac valeant &c. .... Et circa reliquas personas sæculares societatibus minime adscriptas, iisdem Confessariis Ordinis concedimus ut easdem ab aliis prædictæ Sedi reservatis casibus, & censuris absolvere, eorumque vota commutare, ac iuramenta solvere... possint ac valeant.*

XX. Igitur Pontifex summus omnia privilegia a Sede apostolica Ordini Prædicatorum impertita confirmat, & novis concessionibus amplificat; nihilo tamen minus dispensationis verbum omnino silet: quin ad submovendas omnes difficultates, dubitationesque, quæ hac de re comperiuntur apud Auctores, conceptis verbis declarat Pontifex, se *commutandi* vota facultatem impertiri. Ex qua constitutione non solum colligitur, certum nunc esse, non posse Regulares in votis sæcularium dispensare; verum etiam eruitur, privilegia ipsa olim ab aliis summis Pontificibus concessa numquam præbuisse Regularibus eiusmodi facultatem dispensandi in votis laicorum. Nec enim vero simile est, BENEDICTUM XIII. voluisse eo ipso tempore Ordinis sui privilegia restringere quo eadem dilatare, & novis concessionibus amplificare se velle testatur. Nec refert quod Bulla *Pretiosus* antiquata iam sit: quoniam hæc abolitio non minuit, sed auget argumentationis nostræ vim.

XXI. Hanc nostram sententiam confirmat Martinez de Prado *Tom. II. cap.* XXXI. *quæst.* XIV. *§. 8. num.* 79. Lezana *Tom. I. cap.* XIX. *num.* 22. Passerinus *Tom. II. de stat. quæst.* LXXXVII. *art.* I. *inspect.* 4. *num.* 598. *& seq.* Isti tres Auctores in hac quæstione maioris mihi sunt auctoritatis quam ceteri omnes qui laudantur pro contraria opinione; quoniam tres isti documenta quæ afferri solent, serio ad trutinam revocarunt; quod adversarios præstitisse non video. Porro, si dubiam, atque adeo improbabilem reputarunt tres præfati Auctores contrariam opinionem ob dubia momenta queis innitebatur; non est dubitationi locus, quin ut falsam nobiscum eam reiecturi fuissent post editam constitutionem Benedicti XIII.

XXII. Interpretatio quam exhibent adversarii, illius verbi *relaxare*, contendentes idem valere ac dispensare, nec vera est, nec eorum doctrinæ conformis: siquidem verbum istud genericum est, & communiter accipitur pro quacumque voti remissione; quemadmodum ipsimet Salmanticenses *loc. cit.* sub initium *cap.* II. concedunt. Quin Passerinus *loc. laud. num.* 604. contendit, vel ipsum verbum *dispensare* in hac materia restringendum esse ad commutationem. *Cum vero dispen-*

pensatio votorum genus quoddam sit, & totum comprehendens, etiam commutationem .... bene habet hic locum regula illa quam dictione 100. *ponit Barbosa, scilicet quod quando dictio* & *ponitur inter genus & speciem, tunc stat declarative, & limitative; ut in proposito sensus sit, quod concedatur dispensare, non quomodocumque, sed commutando vota in alia pietatis opera*. Ut ut sit de hac subtili interpretatione, certum videtur quod *relaxare* non prodat iuxta communem Theologorum sensum præcise dispensationem. Nec est cur diutius rem istam producam: cum post constitutionem Benedicti XIII. certum mihi sit, Dominicanos, & consequenter ceteros Mendicantes, non posse vota sæcularium relaxare, nisi eadem in alia pietatis opera commutando. Nec contendo ego, Benedictum XIII. ademisse Regularibus facultatem vota dispensandi; sed assero, ex illius constitutione certo colligi, numquam a summis Pontificibus concessam illis fuisse similem potestatem.

XXIII. Hæc nostra sententia, præterquamquod pontificiis constitutionibus est innixa, consona quoque rationi, & prudenti ecclesiastici regiminis œconomiæ valde consentanea est. Quod enim regulares Confessarii non sint omnino pares Episcopis in iurisdictionis potestate super votorum relaxatione, videtur satis conveniens. Quod postéa eorumdem Regularium merita tum antiqua, tum recentia privilegiis ornentur, atque compensentur, æquum etiam, iustumque est. Hæc autem omnia simul optime conciliantur, si media *commutationis* via teneatur. Nec sic scribens, minori erga Regulares affectu feror; sed solum errores, laxitates, & arbitraria inventa devito; ne vera, & indubitata eorum privilegia periculo exponantur. Si critices ars tam severe in rebus exigui aut nullius ponderis, non minus quam scholastica aliquorum Theologia, exercetur; quanta adhiberi diligentia debet in hac, & similibus maximi momenti quæstionibus extricandis, ut res bono in lumine collocentur? Sed de hoc iterum sermo recurret in tractatu de pœnitentia.

XXIV. Ex his omnibus infertur primo falsum esse quod docent Salmanticenses *loc. cit. num.* 95. posse videlicet Regulares dispensare in quibuscumque votis cum Religiosis etiam alterius Ordinis vi privilegiorum *Eugenii IV.* & *Sixti IV.* Falsum namque est præfatos Pontifices talia concessisse privilegia: nec verbum *relaxare*, quod legitur in constitutione *Sixti IV.* idem sonat ac dispensare, ut illi contendunt. Secundo falsum pariter est quod subdunt *num.* 96. ampliorem quodammodo esse Regularium quam Episcoporum in votis dispensandis facultatem: quoniam Regulares omnium fidelium, undecumque ad eos venientium, Episcopi autem subditorum dumtaxat vota relaxare possunt: quamvis altera ex parte amplior sit Episcoporum potestas, cum isti necessitate urgente in votis etiam reservatis dispensare queant, quod nequeunt Regulares: quamquam *num.* 97. impro-

babile iidem Salmanticenses non iudicent, posse Regulares etiam in votis reservatis dispensare necessitate occurrente, eo modo quo dispensare possunt Episcopi. Hæc omnia ex iis quæ superius diximus, constat esse falsa.

CAPUT XII.

De votis summo Pontifici reservatis. Vera istius reservationis interpretatio.

I. DE numero votorum quæ Papæ reservata sunt, non una est Auctorum sententia. Richardus *in IV. dist.* XXXVIII. *art. 9. quæst.* 2. hæc vota ad tria restringit, nempe Religionis, perpetuæ castitatis, & peregrinationis Hierosolymitanæ. Alii duo esse contendunt, castitatis scilicet, & Religionis: vota enim peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ existimant non esse absolute reservata Papæ; sed tunc solum cum in subsidium eorumdem locorum emittuntur; secus, si devotionis caussa ederentur. Idque colligunt ex *cap.* Ex multa, *cap.* Super his de voto. Panormitanus *in dictum cap.* Ex multa *num.* 4. Angelus *verb.* Votum 4. *num. 6.* Glossa *in dict. cap.* Ex multa, *verb.* Incumbit: quod etiam animadvertit Passerinus *quæst.* CLXXXVII. *art.* 1. *inspect.* 4. *num. 6.*

II. In aliud extremum declinaverunt alii, ultra quinarium numerum vota Papæ reservata extendentes. Navarrus namque votis castitatis, Religionis, & trinæ peregrinationis addidit votum peregrinationis Lauretanæ: *comment.* 1. *num.* 21. *de Reg.* Nonnulli addiderunt votum convertendi propria credita in subsidium Terræ sanctæ: Rosella *verb.* Votum 5. *num.* 7. Sylvester *verb.* Votum 4. *quæst.* III. *dicto* 5. Alii adiecerunt votum assumendæ crucis in qualibet expeditione a Pontifice designata, & iussa: Hostiensis *in Sum. tit. de voto §.* Qualiter *num.* 12. Tandem nonnulli addunt votum numquam peccandi, quod Caietanus *Tom. II. opusc. tract.* XI. *quæst.* 1. incommutabile, & indispensabile votum asserit: at id verum habet, si de obligatione quæ ex lege oritur, sermo sit; secus, si obligatio spectetur quam votum inducit.

III. Communissima sententia est, quinque tantum esse vota summo Pontifici reservata, videlicet simplex continentiæ perpetuæ votum, Religionis, & triplicis peregrinationis, Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. Quod eiusmodi quinque vota sint Pontifici summo reservata, colligitur ex *Extravagant.* Etsi dominici 2. *de pœnit. & remiss.* ubi excommunicantur illi qui hæc relaxare vota præsumpsissent. Habentur enim ibi tamquam reservata, licet expresse non reserventur. Hæc reservatio ex Ecclesiæ dispositione est, ut advertit Passerinus *loc. cit. num.* 608. non ex intentione voventis. Quare, etsi vovens votum quodcumque præter affi-

assignata, & assignanda ederet, hac expressa intentione ut esset Papæ reservatum, non idcirco reservatum foret: quia vovens non valet restringere potestatem ordinariam Episcoporum. Hinc infertur, nullum aliud votum, præter quinque dicta, esse summo Pontifici reservatum: quia ex nullo sive iure, sive legitima consuetudine colligitur, aut votum Lauretanæ peregrinationis, aut quodcumque aliud ex iis quæ recensuimus, summo Pontifici reservari. Excipe tamen vota simplicia quæ fiunt in aliquibus Religionibus de non ambiendis, nec acceptandis dignitatibus. Quare vota Pontifici reservata sunt plura quam quinque, si hæc etiam Religiosorum vota comprehendantur, ut optime advertit Passerinus *num. 609.*

IV. Obiicies. D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 12. *ad* 3. duo tantum enumerat vota summo Pontifici reservata, scilicet castitatis, & Hierosolymitanæ peregrinationis. Resp. Sunt qui respondent, D. Thomam in voto continentiæ etiam Religionis votum, & in voto peregrinationis Hierosolymitanæ voluisse simul Romanæ, & Compostellanæ votum comprehendere. Sed hæc responsio omnino arbitraria nobis videtur. Caietanus, & Sylvius ibi respondent, ita S. Doctorem scripsisse, quia tempore D. Thomæ illa duo tantum vota fortassis erant reservata. Sed neque hæc responsio satis firma est. Siquidem, ut ex numero sequenti constabit, etiam tempore D. Thomæ reservatum erat votum Religionis. Erant igitur tria saltem reservata. De trina peregrinatione dubium esse potest. Dicimus ergo, D. Thomam *loc. laud.* non enumerasse omnia vota reservata. Id aperte colligitur ex eius loquendi modo: *Vota vero maiora (puta continentiæ, & peregrinationis Terræ sanctæ) reservantur summo Pontifici*. Per modum exempli adduxit præfata duo vota. Alibi recenset votum Religionis. Nullibi vero omnia quinque expresse dinumerat. Quare probabile satis est, eo tempore trinam peregrinationem non fuisse reservatam.

V. Obiici etiam solet, omnia vota perpetua esse summo Pontifici reservata: quod colligi videtur ex S. Thoma in IV. distinct. xxxviii. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. 2. *In votis illis quæ non de facili dispensationem accipiunt, nec frequenter, sed raro, sicut votum Religionis, & alia huiusmodi vota perpetua, solus Papa dispensare potest*. Quod repetit 2. 2. quæst. clxxxiv. art. 6. & quæst. clxxxix. art. 7. *Ad solum Pontificem pertinere*, inquit, *dispensare in votis perpetuis*. Resp. Communis Theologorum sententia est, omnia vota perpetua non esse Pontifici reservata, ut vota perpetua abstinendi a vino, a carne, idque genus similia. Ad auctoritates D. Thomæ respondent communiter illius commentatores, eum loqui de votis quæ genere suo perpetuitatem fere annexam habent; ut sunt vota Religionis, & castitatis, & quæ Episcopi emittunt, dum episcopalem suscipiunt gradum. Id perspicue satis eruitur ex his quæ scribit 2. 2. quæst. clxxxv. art. 4. *Soli Pa-*

Papæ licet dispensare in voto perpetuo quo quis se ad curam subditorum adstrinxit, Episcopatum suscipiens.

VI. Quæst. I. *An iuramenta Deo facta castitatis, Religionis, & trinæ peregrinationis, sint eodem modo ac vota, summo Pontifici reservata?* Resp. Negant plures. Ledesma *tract.* xi. *cap.* iv. *dub.* 2. Tabiena *verb.* Iuram. *quæst.* xx. *num.* 21. Lopez de Texeda *Lib. III. contr.* vi. *num.* 229. Antonius a Spiritu sancto *in direct. tract.* ii. *disput.* iii. *sect.* 2. *num.* 86. aliique nonnulli. Probabilior est contraria sententia, quæ sustinet præfata iuramenta, non secus ac vota, summo Pontifici esse reservata: quoniam iuramentum promissorium, ut suo loco dicetur, votum includit, seu idem cum voto reputatur. Est enim promissio iurata Deo facta, quemadmodum iuramentum factum homini est promissio iurata illi exhibita. Ita D. Antoninus *II. Part. tit.* xi. *cap.* ii. *§.* 2. Caietanus 2. 2. *quæst.* lxxxix. *art.* 9. Soto *Lib. VIII. quæst.* 1. *art.* 9. Leander *tract.* 1. *disp.* xvii. *quæst.* lxxx. Salmanticenses *tract.* xvii. *cap.* iii. *punct.* 12. *num.* 108. Moya *tract.* ii. *disp.* i. *quæst.* iv. *§.* 1. *num.* 5. & alii.

VII. Quæst. II. *An Episcopi, & Prælati habentes iurisdictionem quasi episcopalem, necessitate urgente, valeant in quinque præfatis votis dispensare?* Resp. Adfirmat communis opinio. Sed distinctione opus est. Episcopi dispensare valent in præfatis votis, dum adest periculum violandi voti, infamiæ, scandali, alteriusque gravis damni, sive temporalis, sive spiritualis, si dispensatio differatur. Casus non sunt adeo rari. Violasti virginem voto astrictus castitatis. Ad illius honoris reparationem matrimonium necessarium est. Impedimenta ab aliquibus iniicienda times, si matrimonium differas. Item morti proximus alio modo honori mulieris quæ optima potitur fama, & cum qua rem habuisti turpem, consulere nequis, nisi matrimonium contrahendo. In his atque similibus casibus gravis urget necessitas. Idcirco Episcopus dispensare valet cum suis subditis in votis reservatis. Hoc siquidem Ecclesiæ regimini expediens est: nec præsumendum venit, cum tanto animarum periculo voluisse Pontifices præfata vota sibi, urgente etiam necessitate, & mora periculum afferente, reservare. Secus dicendum de Prælatis regularibus. Sicuti enim dispensandi facultatem non habent in votis absolute non reservatis, multo minus in reservatis votis poterunt dispensare. Primam partem communiter docent Theologi. Sylvester *verb.* Votum 4. *quæst.* iv. Lessius *Lib. II. cap.* xl. *dub.* 18. *num.* 126. Suarez *Lib. VI. de voto cap.* xxvi. *num.* 6. Sanchez *Lib. IV. cap.* xl. *num.* 44. Prado *cap.* xxxi. *quæst.* xiv. *num.* 92. Layman *Lib. IV. tract.* iv. *cap.* viii. *num.* 16. Barbosa *de potest. Episc. par.* ii. *alleg.* xxxvii. *num.* 8. Leander *tract.* 1. *disput.* xvii. *quæst.* cxvii. Salmanticenses *tract.* xvii. *cap.* iii. *punct.* 12. *num.* 10. & alii communiter.

VIII. Hoc idem privilegium adscribunt Salmanticenses *loc. cit.* & Crousers in

Re-

Regul. S. Franc. cap. VII. *lect.* 29. Prælatis omnibus regularibus. Sed, quando quinque vota sunt vera, & perfecta, atque adeo omnino reservata, non posse in iisdem Prælatos regulares dispensare, quocumque etiam posito necessitatis casu, ex nostra doctrina superius tradita manifestum est. Hanc sententiam tenent Suarez *Lib. VI. cap.* XXVI. *num.* 18. Sanchez *Lib. IV. cap.* XLIII. *num.* 7. Barbosa *de potest. Epis. alleg.* 37. *num.* 14. Passerinus *quæst.* CLXXXVII. *art.* I. *inspect.* 4. *num.* 618. La Croix *Lib. III. tract.* II. *par.* I. *num.* 563. aliique communiter. Quia vi privilegiorum nulla eis facultas conceditur in vota reservata. Seclusis autem privilegiis, nullam vel vota commutandi, vel dispensandi in votis habent facultatem. Quod fortius urget in nostra sententia: etenim demonstravimus, Regulares posse tantum commutare vota vi privilegiorum, minime in iis dispensare. In quinque ergo vota reservata nec commutandi, nec dispensandi potestatem habent.

IX. In præfatis vero necessitatis casibus, in quibus Episcopos dispensare posse docuimus, advertendum occurrit, quod dispensatio excedere non debet necessitatis limites. Quare, si damna impediri queant suspendendo voti executionem; hoc tantum concedi debet, non voti absoluta, & integra dispensatio. Unde, quando ob gravem prædictam necessitatem dispensatur in voto castitatis, ut matrimonium contrahatur, non tollitur absolute vinculum voti: soluto namque matrimonio ob talem necessitatem contracto votum revivisceret, seu obligaret. Item, si tempore matrimonii contracti se pollueret, aut fornicationem, vel adulterium committeret, qui castitatis votum ediderat, contra votum peccaret.

X. In præfatis insuper casibus veræ, & gravis necessitatis dispensare valet Episcopus; etiamsi Legatus, aut Nuncius pontificius esset in provincia: quia isti iure ordinario non habent maiorem potestatem ac ipsi Episcopi, ut docent Suarez, Sanchez, Layman locis citatis. Secus dicendum est, si Legatus, aut Nuncius specialem potestatem a Pontifice delegatam haberent super præfatis votis: tunc enim facilis foret accessus ad Pontificem in suis ministris: & idcirco Episcopus nulla polleret facultate dispensandi, aut commutandi talia vota, ut docent laudati Auctores.

XI. Quæst. III. *An hæc votorum reservatio late, vel stricte sit interpretanda?* Resp. Stricte esse interpretandam, cum sit odii plena, & ordinariæ potestati Episcoporum contraria, communiter Auctores iure ac merito sentiunt. Quapropter, ut dicta vota sint reservata, debent esse absoluta, certa, expressa, & perfecta. Quacumque ex parte claudicent, ac dubitationem admittant aut circa consensum, aut circa perpetuitatem, aut circa conditionem aliquam adiectam, reservata non sunt; atque ita in iisdem potestatem habebunt Episcopi dispensandi, & Regulares privilegiati eadem poterunt commutare. Et hæc communia sunt.

XII. Quæst. IV. *An qui ederet vota castitatis, aut Religionis expressa intentione se se obligandi tantum sub veniali culpa, essent reservata Pontifici?* Resp. Non

fore

fore tunc reservata, ex data doctrina patet. Non enim essent vota integra, & perfecta. Est opinio communis. Immo supra ostendi, non posse talia vota hoc modo fieri.

XIII. Quæst. V. *An si præfata vota essent edita ex metu etiam levi, reservata dicenda forent?* Resp. Sive emissa essent ex metu gravi cadente in virum constantem, sive ex metu levi, non forent reservata: quia non essent undequaque perfecta.

XIV. Quæst. VI. *An si dubium sit aliquod eiusmodi votum, vel eius reservatio, iudicandum sit, vota non esse reservata?* Resp. Non esse reservata, docent communiter Auctores. Quoniam, licet in dubiis absolute tutior pars sit eligenda; in præsenti tamen quæstione adest ratio peculiaris: quoniam sola vota perfecta, & certa sunt Pontifici reservata; votum autem dubium non est votum perfectum. Si autem certum sit votum, nullique dubitationi obnoxium; solumque dubitetur, an sit, nec ne reservatum; neque tunc reservatum est ob regulam generalem, quod reservatio sit odiosa, & læsiva potestatis ordinariæ; idcirco stricte interpretanda. Quando ergo dubitatur vel ratione consensus, vel ratione materiæ integræ, vel ex quocumque alio capite, an votum sit reservatum; censendum est semper reservatum non esse. Opinio communissima: ex qua tamen nihil in favorem Probabilismi valet inferri.

XV. Quæst. VII. *An votum non contrahendi matrimonium sit reservatum?* Resp. Patet votum istud reservatum non esse ex defectu integræ materiæ. Nec enim excludit fornicationem, pollutionem, aliosque actus castitati contrarios. Ut votum reservatum sit, debet esse integrum, ita ut omnem materiam comprehendat, atque exhauriat. Quamobrem nec reservata sunt vota non fornicandi, non se polluendi, non tangendi mulierem, non petendi debitum, vel servandæ castitatis pro tempore definito, suscipiendi ordines sacros, & similia: quoniam hæc vota non sunt integra, & perfecta ratione materiæ; quamquam sint talia ex parte perfectæ deliberationis. Priora enim non exhauriunt universam materiam. Votum autem suscipiendi ordines sacros non est votum castitatis emissum, sed emittendum.

XVI. Quæst. VIII. *An Episcopus vi consuetudinis possit facultatem concedere petendi debitum coniugale ei qui voto castitatis devinctus matrimonium contraxit?* Resp. Adfirmant communiter, talem obtinere consuetudinem. Quæ res facti cum sit, aliunde probari non potest, nisi ex ipso usu. Quare videndum est, num reipsa Episcopi talem dispensationem concedant.

XVII. Quæst. IX. *An votum castitatis coniugalis sit reservatum?* Resp. Certum primo est, votum non esse reservatum, si altero coniuge inscio emissum fuerit. Difficultas urget, quando coniuges mutuo consensu votum emiserunt. Adfirmat Sanchez *Lib. VIII. de matrim. disp.* XI. *num.* II. cum aliis quos citat, esse reservatum, adeoque coniuges tunc teneri se se separare, ut sic cesset quodcumque in-

con-

continentiæ periculum. Alii docent, Episcopum posse dispensare: quoniam licet separatim viverent, semper esset periculum incontinentiæ. Addunt immo vigere consuetudinem, vi cuius Episcopi dispensent in eiusmodi voto. Si consuetudo isthæc reipsa obtineat, nulla est difficultas. Satis probabilis hæc opinio mihi apparet ob periculum incontinentiæ. Neque reservatum est votum castitatis servandæ inter coniuges, quia non est absolutum.

XVIII. Quæst. X. *An votum Religionis non approbatæ sit reservatum?* Resp. Communis opinio est negativa: quia non est verum votum Religionis absolute; quemadmodum non est reservatum votum paupertatis, & obedientiæ extra statum religiosum. De Religiosis Alcantaræ, Calatravæ, D. Iacobi, D. Stephani, & similibus duæ sunt opiniones. In opinione illorum qui sustinent hos esse proprie Religiosos, votum est reservatum; secus in altera opinione, quæ docet hos Equites veros Religiosos non esse.

XIX. Quæst. XI. *Quomodo intelliguntur reservata vota triplicis peregrinationis?* Resp. Tunc sunt reservata quando edita fuerunt ob devotionem, non absolute, sed erga præfata loca. Si quis sua devotione indefinita ederet votum adeundi Romam, Compostellam, Hierosolymam, ut aliquam peculiarem Ecclesiam, vel imaginem inviseret, ut virum eximiæ pietatis alloqueretur; non esset votum reservatum: quia caussa talis voti non fuisset devotio specialis erga loca illa sacra. Quando ergo quis votum edit eundi Romam, ut templum divi Petri, Hierosolymam, ut loca a Christo Domino consecrata, Compostellam, ut corpus D. Iacobi visitet, & veneretur; tunc votum reservatum est. Opinio communis.

XX. Quæst. XII. *An votum emissum cum aliqua circumstantia sit reservatum, quod omissa circumstantia, remanet integrum?* Resp. Adfirmat communis opinio. Vovisti peregrinationem Romanam pedestrem. Episcopus potest in circumstantia itineris pedibus peragendi dispensare; secus in voto peregrinationis, quæ fieri potest, quin pedibus, aut sacco indutus, aut stipem precario postulando, eamdem exequaris. Idem dicunt communiter de voto ingrediendi Religionem strictiorem, scilicet posse Episcopum dispensare, ut vovens amplectatur laxiorem. Quod verum habet, si nomine laxioris intelligatur Religio mitior, quæ ceteroquin suam exacte Regulam servet; secus, si intelligeretur Religio ab observantia regulari collapsa, quæ dici solet relaxata, seu laxior. Nemo siquidem concedere alicui licentiam potest ingrediendi similem Religionem. Votum non petendi dispensationem ab alio quam a summo Pontifice, non est reservatum, ut ex dictis patet.

XXI. Quæst. XIII. *An votum disiunctivum sit reservatum?* Resp. Antequam alterutra pars eligatur, re integra manente, non esse reservatum, tenet communis opinio; ut si vovisti Religionem, aut eleemosynam; castitatem, aut ieiunium: quia in voluntate tua est alterutram partem eligere; idcirco dispensare in toto

voto

voto Episcopus valet. Difficultas est, an selecta a vovente parte reservata, sit subiectum episcopali iurisdictioni dictum votum. Vovisti castitatem, aut ieiunium: elegisti castitatem. Tamburinus *Lib. III. Decal. cap.* XVI. *§. 4. num.* 30. & 31. Leander *tract.* I. *disp.* XVII. *quæst.* CVIII. cum aliis docent votum esse dispensabile ab Episcopo. Negant e contrario Sanchez *Lib. VIII. de matrim. disp.* IX. *num.* 14. & *Lib. IV. cap.* XL. *num.* 43. Castropalaus *disp.* 11. *punct.* 11. *num.* 6. Salmanticenses *numer.* 107. utramque opinionem tamquam probabilem referunt; nihil adfirmantes, aut negantes: quod genus tractandi regulas morum, passim a novis Theologis post natum Probabilismum usurpatum, nobis displicet. Patritius Sporer *sect.* I. *cap.* III. *num.* 60. ait, esse reservatum, si vovens novo voto se se ad partem reservatam determinaverit; secus, si simplici determinatione eamdem elegerit: quæ distinctio vana est: nec enim in dubium revocari potest reservatio, quando novo absoluto voto promittit materiam reservatam. Nobis ergo videtur probabilius votum esse reservatum: quia vovens deliberato animo elegit partem reservatam, quam sub voto disiunctivo voverat: siquidem tunc votum absolutum, & integrum evadit.

XXII. Quæst. XIV. *An sequentia vota sint reservata: Si lusero, si in peccatum lapsus fuero, voveo castitatem; si pater meus obierit, ingrediar Religionem?* Resp. De tertio voto fere convenit penes Auctores esse reservatum: quia votum re absolutum est, solumque apparentem explicat conditionem: sensus enim est: Quando pater obierit, ingrediar Religionem. De duobus primis, quæ pœnalia vocantur, dissidium est. Absolute adfirmant nonnulli esse reservata. Alii censent esse reservata, conditione impleta. Alii sive ante, sive post impletam conditionem sustinent non esse reservata, sed ab Episcopo dispensabilia. Probabilior, & communior sententia est, impleta conditione ea esse reservata; secus, antequam conditio impleatur. Ratio quam adducit Leander *quæst.* CIII. in contrarium nullius est momenti. Inquit enim, eiusmodi vota pœnalia esse, neque oriri ex amore aut castitatis, aut Religionis. Quæ suppositio falsa est. Nisi enim præcessisset affectus erga castitatem, & Religionem, quidquam aliud, puta eleemosynam, ieiunium, preces, vovisset. Vovit autem castitatem, quia præ aliis rebus sibi eadem placuit. Idem dicendum de altero voto: *Voveo Religionem, si incolumis evasero*: impleta conditione, reservatum est; secus ante.

XXIII. Contrariam sententiam defendunt fuso calamo Salmanticenses *loc. cit. num.* 114. Paucis ego omnia expediam. Plura illi præmittunt de votis conditionalibus; quæ tamen omnia ex superius dictis patent. Quando enim conditio aut est necessaria, aut de præsenti, aut de præterito, aut generalis, & rei inseparabiliter adhærens, ut, Si vixero, si pater obierit, si cursum studiorum consummavero; votum absolutum est: quia conditio tota in verbis sistit. Præfati porro Salmanticenses sustinent, quæcumque vota vere conditionalia de re futura contingenti, sive ante,

ante, sive post impletam conditionem, non esse reservata; dummodo vovens novo, & deliberato consensu, conditione impleta, votum illud non confirmaverit; quia tunc esset novum votum absolutum castitatis, & religionis; quod dubio procul foret reservatum. Probant vero suam sententiam: tum quia in votis conditionalibus consensus valde imperfectus est, utpote a conditione pendens; qui semper imperfectus remanet, etiam conditione impleta, quoniam semper idem remanet: tum quia, sive pœnale, sive conditionale fuerit votum, non oritur ex amore aut castitatis, aut Religionis.

XXIV. Hæc secunda ratio iam explosa superius est contra Leandrum, & iterum convellitur. Votum castitatis, & votum Religionis approbatæ sunt absolute reservata, quando sunt integra & perfecta, quacumque ratione edantur. Utique supra dictum est, quod, si quis votum ederet eundi Romam, vel Compostellam, vel Hierosolymam ob aliquam peculiarem rationem voventis, & non caussa invisendi loca sacra, templum D. Petri, D. Iacobi, non esset votum reservatum: quia reipsa tale votum non haberet pro obiecto materiam reservatam, seu quæ est subiectum reservationis; præfata namque loca sacra sunt vera materia voti reservati. Qua de caussa si quis voveret visitare talia loca sacra, quocumque affectu ductus; votum reservatum esset. Porro votum castitatis, vel Religionis absolute reservatum est. Ergo quacumque ratione ductus vovens illud emittat, dummodo integrum sit & perfectum, reservatum erit. Impleta autem conditione, votum absolutum evadit, & perfectum. Prima ratio quam opponunt, nullius est momenti. Siquidem consensus voti conditionati circa materiam promissam non aliam includit imperfectionem præter suspensionem executionis, usquedum conditio impleatur. Ergo, sublata hac imperfectione, est votum absolutum omni sua perfectione ornatum. Nec enim conditio adiecta inficit consensum; quin nec illum directe spectat; sed executionem eiusdem. Quare falsum prorsus est quod inculcant laudati Salmanticenses, nempe votum conditionatum oriri ex imperfecto, & diminuto consensu; quæ imperfectio non tollitur, impleta etiam conditione. Falsa, inquam, est doctrina isthæc. Remota namque caussa, removetur effectus. Tota caussa imperfectionis quæ in voto conditionato invenitur, est conditio quæ executionem voti suspendit. Ergo, remota, seu impleta conditione, votum perfectissimum evadit. Nonne omnes contractus conditionati, positis conditionibus, absoluti evadunt, eosdemque effectus pariunt quos producunt contractus omnino absoluti? Hanc sententiam defendunt Soto *Lib. VII. de iust. quæst.* 11. *art.* 1. *ad* 4. Azorius *Lib. XI. cap.* x. *quæst.* XIII. *&* *cap.* XIX. *quæst.* XIII. Pontius *Lib. VIII. de matr. cap.* IX. *num.* 7. Lessius *Lib. II. cap.* IV. *dub.* 18. *num.* 130. Bonacina *disp.* IV. *punct.* 7. *§.* 4. *num.* 17. Layman *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* VIII. *num.* 10. Petrus Passerinus *quæst.* CLXXXVII. *art.* 1. *num.* 637. *& seq.* & alii non pauci.

XXV.

XXV. Quæst. XV. *Quando summus Pontifex votum reservatum, puta castitatis commutat in aliud pium opus, puta ieiunium, opus istud est ne reservatum?* Resp. Negat communis opinio, & merito. Præfata siquidem quinque vota non sunt absolute, & ut rationem genericam voti præferunt, reservata; sed tantum ratione materiæ. Ergo, commutata materia, e. g. castitatis in ieiunium, super hoc ieiunio dispensare poterit Episcopus, & Regulares privilegiati illud commutare valebunt.

XXVI. Quæst. XVI. *An quando præfata quinque vota non sunt reservata, quia ex aliqua parte vel consensus, vel conditionis, vel materiæ non integræ, claudicant, sint subiecta potestati Confessariorum regularium?* Resp. Quando quinque dicta vota non sunt ex aliquo capite reservata, possunt eadem Confessarii regulares privilegiati relaxare commutando, non dispensando, ob ea quæ superius dicta sunt.

XXVII. Quæst. XVII. *Qui recipit facultatem per bullam, aut iubilæum dispensandi, aut commutandi omnia vota, potest ne relaxare etiam reservata?* Resp. Negat communis opinio, nisi exprimatur facultas super reservatis: quia hoc aperte colligitur ex *Extravag.* Etsi dominici 2. *de pœnit. & remiss.* ubi statuitur, dicta vota a nemine, præterquam a Romano Pontifice, relaxari posse, *nisi ex speciali licentia, & certa scientia nostra.* Et *eodem titul. cap. Si Epis.* assignatur regula generalis tam pro votis, quam pro casibus reservatis, his verbis: *Quia in generali concessione non veniunt ea quæ non esset quis verosimiliter concessurus:* de Regul. iuris in VI. §. 81. Si facultas concedatur indefinita super reservatis, comprehenduntur omnia reservata; si excipiatur unum, aut alterum, reliqua omnia relaxari possunt: quia exceptio firmat regulam in contrarium. Quare, si ex reservatis aliqua excipiantur, non excepta poterunt relaxari. Facultas relaxandi votum Religionis non comprehendit votum castitatis, aut e contrario. Quæ omnia communia sunt penes Auctores.

CAPUT XIII.

Ad validam, licitamque dispensationem caussa rationabilis necessaria est.

I. Quælibet legis, seu votorum relaxatio bonum finem spectet necesse est, atque bonum commune: quia potestas collata dispensatori est in ædificationem, nequaquam in destructionem. Quoties autem sine legitima caussa tali potestate uteretur, id non esset in utilitatem Ecclesiæ, sed in damnum eiusdem. Hæc

Hæc est omnium Patrum, & Theologorum vox. Pauca subiicere lubet ad uberiorem huiusce rei explicationem.

II. Alexander III. cap. de peregrinat. extr. de voto, & voti redempt. *Ab eius qui præsidet, pendet arbitrio, ut consideret diligentius qualitatem personæ, & causam commutationis: scilicet an ex infirmitate, seu affluentia divitiarum, an alia causa probabili, peregrinatio, an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta: & secundum hoc habet exinde dispensare.*

III. D. Thomas angelicam plane doctrinam exhibet, quam omnes dispensatores præ oculis habere semper debent. Hæc namque scribit 2. 2. quæst. LXXXVIII. art. 12. in corp. *Prælatus in Ecclesia gerit vicem Dei: & ideo in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinat quid sit Deo acceptum, secundum illud II. ad Cor.* 11. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. *Et signanter dicit* propter vos, *quia omnis dispensatio petita a Prælato debet fieri ad honorem Christi, in cuius persona dispensat, vel ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est eius corpus.* Et in responsione ad secundam obiectionem. *Quidam dixerunt, quod ideo Prælati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas Prælati superioris; sicut supra dictum est, quod in votis subditorum [puta servi, vel filii] intelligitur conditio, si placuerit patri, vel domino, vel si non renitantur: & sic subditus absque omni remorsu conscientiæ posset votum prætermittere, quandocumque sibi a Prælato diceretur. Sed prædicta positio falso innititur: quia cum potestas spiritualis Prælati, qui non est dominus, sed dispensator, in ædificationem sit data, & non in destructionem, ut patet II. ad Cor. x. sicut Prælatus non potest imperare ea quæ secundum se Deo displicent, scilicet peccata; ita non potest prohibere ea quæ secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera. Et ideo absolute potest homo vovere ea. Ad Prælatum tamen pertinet diiudicare quid sit magis virtuosum, & Deo magis acceptum. Et ideo in manifestis dispensatio Prælati non excusaret a culpa; puta si Prælatus dispensaret cum aliquo super voto de ingressu Religionis, nulla apparenti causa obstante. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, posset stare iudicio Prælati dispensantis, vel commutantis; non tamen iudicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei; nisi forte in casu in quo id quod vovit, esset manifeste illicitum, & non posset opportune ad superiorem recurrere.*

IV. Similia scribit S. Antoninus ex Petro de Palude II. Part. tit. XI. cap. 11. §. 6. *Item nota, quod est differentia inter irritationem & dispensationem. Nam irritatio potest fieri sine causa, & ad libitum irritantis, sicut vir ad libitum irritat votum coniugis; ita quod nec ipse peccat irritando, quia nemini facit iniuriam qui utitur iure suo; nec illa votum omittendo, cum fuerit inefficax a principio. Sed dispensatio*

in voto non fit propter inefficaciam voti, sed propter aliam causam. Unde requiritur non solum auctoritas in dispensante, sed etiam causa ex parte dispensati, scilicet necessitas, vel utilitas eius, vel Reipublicæ in omni genere dispensationis, & in omni dispensante, etiam in Papa, quia nec Petro, nec alteri commissa est auctoritas, seu potestas in destructionem, sed in ædificationem: quod est verum in proposito, quia voti obligatio iuri naturali, & divino innititur. Hactenus sanctus Antoninus ex Petro de Palude. Porro ipse ibidem §. 9. ex se hæc scribit. *Nota tertio de causa dispensationis. Et quidem in positivis, Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas: quia quod Principi placuit, legis habet vigorem, quamvis Isidorus contradicat: quia lex est quod ratione consliterit*, dist. 1. Consuetudo. *Sed in his quæ sunt iuris divini, secus.* Extr. de voto, Non est. *Et debent considerari tria, ut in* cap. Magn. *quid scilicet liceat, quid decet, quid expedit. Debet autem esse talis causa quod melius sit recedere a iure communi quam tenere. Non sufficit quod sit æque bonum; aliter erit dissipatio; & peccat uterque, scilicet dispensans, etiam Papa, & is cum quo dispensatur, si sciat. Unde Hostiensis: Peccat Papa, si sine causa in votis dispensat; nec est ei obediendum, si manifeste liqueat quod sit contra Domini voluntatem: alias in dubio obediendum est.*

V. Igitur non solum illicita, sed invalida etiam est voti dispensatio sine rationabili caussa concessa, ut cum præfatis sanctis viris communiter Theologi docent. Et ratio generalis est. Inferior non habet potestatem in legem superioris. Superior autem non præsumitur facultatem impertire ad dispensandum in lege absque rationabili caussa. Ut quid enim legem talem rogasset, si Prælati eiusdem legis custodes possent pro arbitrio ab eadem subditos eximere? Idcirco communi fere proverbio dicitur, potestatem dispensandi in ædificationem, non in destructionem collatam esse. Esset autem in destructionem, si pro libito posset dispensatio concedi.

VI. Quæst. I. *An, quando caussa dispensandi dubia est, Prælatus valeat dispensare?* Resp. Si de caussæ existentia dubitetur, utrum nempe habeatur nec ne dispensandi caussa; tunc omnes fatentur dispensationi locum non esse. Certum quippe votum est, & ob incertam caussam solvi nequit. Si autem aliqua caussa certa sit, solumque ambigatur, num sit sufficiens; tunc dispensationem locum habere posse, communiter docent Auctores: & in hanc opinionem propendere videtur D. Thomas 2. 2. quæst. LXXXVIII. artic. 12. ad 2. *Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, posset stare iudicio Prælati dispensantis, vel commutantis.* Non definit Angelicus, utrum dispensatione, vel commutatione uti debeat Prælatus, quando de sufficienti causa dubium occurrit. Igitur, cum caussa dispensandi non est manifesta, satius erit votum commutare, dummodo commutationi locus sit: quando scilicet necessitas voventis levatur absque novo

gravi

gravi eius incommodo vi commutationis, tunc votum videtur commutandum; si autem commutatio ipsa incommoda foret voventi, tunc dispensatio esset concedenda. Nec repugno communi opinioni, in clementiorem nempe partem inclinare posse, ac debere Prælatos, quando ex dispensatione nullum consequatur scandalum, aut relaxationis occasio; & alia ex parte voventis utilitas rationabiliter speretur.

VII. Quæst. II. *An valida sit dispensatio, bona fide tam ex parte postulantis petita, quam ex parte concedentis concessa, quando postea deprehenditur, caussam quam utraque pars legitimam existimabat tempore petitionis, ac concessionis, reipsa falsam esse, & nullam?* Resp. Adfirmant Salmanticenses, Sanchez, Lessius, Tamburinus, Leander, Sporer, Roncaglia: quia, inquiunt, incredibile est aliam esse mentem sive superioris humani, sive ipsius Dei. Sic enim scrupuli plures vitantur, & Prælatorum gesta firma manent. Addit Sporer ad benignitatem Dei pertinere confirmare quæ bona fide concessa sunt. Ita argutantur Auctores isti.

VIII. Contraria tamen sententia probabilior est mihi, quam propugnant Castropalaus *tract.* xv. *disput.* 11. *punct.* 9. *num.* 4. Basilius Legionensis *I. Part. tract.* III. *de leg. disput. ult. punct.* 8. §. 25. Petrus Passerinus *quæst.* lxxxvii. *artic.* 1. *num.* 735. La Croix *Lib. III. part.* 1. *dub.* 8. *num.* 542. Ratio satis manifesta est. Omnes fatentur, ad validam dispensationem iustam caussam requiri; atque superiorem peccare, & quidem graviter, spectata materiæ gravitate, si absque legitima caussa dispensationem largiatur. Ergo, quoties caussa ista deficit, dispensatio quoque corruat necesse est. Antecedens, nempe nullam esse dispensationem, si nulla adsit dispensandi caussa, omnes, ut dixi, concedunt, & propugnant. Caussam quoque in hac quam versamus quæstione deficere, pro certo constituunt adversarii. Quomodo ergo negare audent, dispensationem nullam esse? Quia bona fide reputata fuit vera & legitima caussa tempore concessionis? Quid inde? Nil certe aliud hinc colligitur, nisi & dispensatorem, & petitorem innocenter egisse, & utrumque a culpa quavis immunem fuisse; quousque caussa existimata fuit vera, & legitima. Ad benignitatem Dei pertinet confirmare ea quæ bona fide concessa sunt. Caussa tamen requiritur. Numquid autem apparens, ficta, & non vera? Absit. Ad benignitatem ergo Dei spectat confirmare errorem? Quod consentaneum divinæ sit bonitati ad culpam non imputare quod bona peragitur fide, verum habet. Sed quod hinc velint inferre, benignitatis quoque divinæ esse ratum habere quod falso nititur fundamento, immo quod reipsa falsum est, & nullum; rationi repugnat. Hoc sane si decet benignitatem probabilisticam, non decet hercle bonitatem divinam. At insistunt, scrupulos vitari, sedari conscientias, regimen felicius procedere, si dicatur validas esse præfatas dispensationes. Hæ

funt meræ offuciæ, & nugæ, feu confueta Probabilifmi principia, quibus ultra fas leges dilatari, & extendi folent. Sola vera legis obfervantia ferupulos convellit, confcientias fedat, & regimen felix fauftumque conftituit. Scrupulis tollendis, & confcientiarum tranquillitati, & faufto regimini optime confulimus, fi dicamus difpenfationem bona fide petitam, & conceffam a culpa excufare, ufque dum bona fides permaneat. Sublata autem bona fide, & cauffæ falfitate deprehenfa, lex, feu votum fervandum eft. Quid? Poffeffor ergo bonæ fidei retinebit bona aliena, etiam cum malæ fidei dominus evafit? Id confequitur ex adverfariorum principiis. Verum plura de hoc in tractatu de legibus. An poftea e contrario cauffa exiftente vera, & legitima, fed a difpenfatore ignorata, valida fit difpenfatio temere, & non abfque culpa conceffa, poffitque difpenfatus eadem licite uti, in tractatu citato de legibus dicetur.

IX. Quæft. III. *Quænam fint cauffæ legitime difpenfationem impertiendi?* Refp. Antequam figillatim cauffas affigno, pauca generatim præfabor. Tria, ut advertunt communiter Auctores, in difpenfatione obfervanda funt. Primum eft, quod liceat fecundum æquitatem; fecundum, quod deceat fecundum honeftatem; & tertium, quod expediat fecundum utilitatem. Illud etiam tamquam principium univerfale & certum, habendum eft, fcilicet votum, quo gravius eft, eo graviorem exigere pro difpenfatione cauffam; ita ut proportio quædam congrua fit inter votum quod eft relaxandum, & cauffam talis relaxationis. Vota Religionis; caftitatis, triplicis peregrinationis, perpetuo ieiunandi, ingentes eleemofynas erogandi, vota graviffima funt: idcirco gravem pro difpenfatione cauffam exigunt. Vota inferiora, magifque frequentia, puta deferendi habitum talis Sancti, invifendi talem imaginem, adeundi tale Sanctuarium, & his fimilia, cum fint minoris momenti, minor quoque cauffa fatis eft ad obtinendam difpenfationem. Ratio obvia eft. In votis prioris generis materia Deo per votum confecrata magnopere in illius cultum cedit. Porro nullum adeft fundamentum præfumendi, Deum velle remittere folutionem gravis tributi, quando non adeft urgens ratio quæ talem fuadeat indulgentiam. Hinc eft quod communis praxis obtinet ut rariffime abfoluta difpenfatio impertiatur in præfatis votis; fed fere femper aliquid commutationis vel ipfi Pontifices fummi permifcere folent, ut communiter omnes docent. Neque tamen hinc inferendum eft, numquam difpenfationem integram concedendam effe. Poteftas enim in Ecclefia refidet difpenfandi, diftincta a poteftate commutandi. Ergo integra, & abfoluta difpenfatio concedi poteft, & quandoque debet; cum iufta & legitima occurrat cauffa. Nec requiritur quod cauffa evidens fit: in moralibus enim non femper neceffaria eft certitudo evidens; & ea fæpe haberi non poteft. Satis ergo eft ut cauffa cognofcatur moraliter, feu probabiliter exiftere; ita ut, omnibus ferio infpectis, iudicetur

cetur expediens esse & bono communi, & voventis honestæ utilitati, votum relaxari.

X. Caussæ autem peculiares, quæ sufficere possunt ad dispensationem concedendam, sunt dubitatio de voto emisso, imperfecta deliberatio in vovendo, difficillima executio eiusdem, morale periculum sæpe votum violandi ob fragilitatem hominis voto obstricti: item si ob aliquem metum, etiam levem, editum esset. Qualibet ex his caussis occurrente Episcopus dispensare valet.

XI. Quæst. IV. *An sola imperfecta deliberatio voventis caussa sufficiens sit ad dispensationem ei concedendam?* Resp. Affirmant communiter recentiores: quia, inquiunt, omnes Auctores pro caussis concedendæ dispensationis non modo difficultatem in exequendo assignant, verum etiam facilitatem nimiam vovendi, & deliberationem imperfectam. Ergo, quando ex his duabus una occurrat caussa, dispensatio licite concedi potest. Caietanus 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *art.* 12. *dub.* 3. Soto *Lib. VII. de iust. quæst.* I. *art.* 2. Prado *cap.* XXXI. *quæst.* XIV. *num.* 119. Castropalaus *disput.* II. *punct.* 9. *num.* 7. Suarez *Lib. V. cap.* XVII. *num.* 8. Tamburinus *Lib. III. cap.* XVI. *§.* 4. *num.* 13. Sanchez *Lib. IV. cap.* XLV. *num.* 28. Leander *tract.* I. *disp.* XVII. *quæst.* IX. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 13. *num* 122. Verum hæc sententia mihi non probatur. Nam si imperfecta deliberatio fuit ta repentina, & imbecilla, ut votum nullum effecerit; cessat quæstio. Si vero votum validum maneat, nullumque impedimentum obstet executioni, cur relaxandum votum est? Quando ergo voto valide, licet non cum perfecta deliberatione, emisso additur executionis difficultas, idoneam dispensationis caussam adesse concedo; si nulla addatur peculiaris gravisque difficultas, solam indeliberationem illam nego esse sufficientem dispensandi caussam. At, inquis, Auctores inter caussas dispensationis enumerant facilitatem vovendi absque perfecta deliberatione. Hoc concedimus; sed negamus simul illos rationabiliter talem caussam adducere. Et hanc nostram sententiam defendunt Valentia 2. 2. *disp.* VI. *quæst.* VI. *punct.* 7. Suarez *Lib. VI. cap.* XVII. *num.* 14. Passerinus *quæst.* CLXXXVII. *art.* I. *num.* 744. ubi alios citat. Quare in praxi summa cautio adhibenda est, quando ob solam imperfectam deliberationem, & facilitatem vovendi petitur dispensatio. Expendenda siquidem est istius imperfectæ deliberationis natura, unde habuerit originem; consideranda quoque est voti gravitas, & voventis conditio: atque omnibus serio perpensis vel absoluta dispensatio, vel dispensatio commutationi admixta poterit impertiri. Qua de caussa votis impuberum, ob solam eorum imbecillem discretionem, teneramque ætatem absoluta dispensatio concedi non debet: quia in illa ætate possunt habere sufficientem deliberationem, & sæpe illam habent. Quando vero eiusmodi votis adiuncta esset difficultas, aliave impedimenta, tunc tenera ætas faciliorem redderet dispensationem, ut optime advertit Passerinus *loc. cit. num.* 745.

XII. Quæſt. V. *An imperfecta deliberatio, orta ex timore mortis, naufragii, alteriuſve gravis periculi, ſufficiens regulariter ſit ad voti diſpenſationem?* Reſp. Adfirmant Salmanticenſes *num.* 123. ex Tamburino, & Tamburinus ex Caſtropalao; qui conceptis verbis oppoſitum docet in eo ipſo loco a Tamburino citato, nempe *tract.* xv. *diſput.* 11. *punct.* 9. *num.* 9. ſic inquiens. *Timor mortis conceptus in naufragio, infirmitate, vel alia cauſa ad extorquendum votum non appoſita, non præſtat regulariter ſufficientem cauſam diſpenſationis: quia frequenter non excludit maturam deliberationem.* Tamburinus autem *Lib. III. in Decal. cap.* xvi. *§.* 4. *num.* 16. ait. *Hinc, ſi quid voviſti ob timorem mortis, naufragii &c. ... diſpenſationem impetrare licite vales: nam tametſi hic timor non ſit incuſſus ad extorquendum votum, præſtat tamen regulariter ex Sanchez, & Caſtropalao ſufficientem cauſam diſpenſationi: quia cum immatura deliberatione ſic voveri ſolet.* Familiaris eſt *Tamburino* huiuſmodi in referendis Auctorum ſententiis diligentiæ defectus. Sententia *Caſtropalai* vera eſt. Non enim præfati timores adimunt deliberationem neceſſariam ad votum. Quid quod ſin omnia, certe plurima vota eduntur ob aliquod malum vitandum, aut commodum aſſequendum? Non negaverim tamen, quandoque timorem imminentis naufragii, alteriuſve periculi ita mentem perturbare, ut perfectam impediat deliberationem; atque adeo diſpenſationem aut abſolutam, aut commutatione intermixtam, varietate circumſtantiarum inſpecta, concedendam eſſe. Idem dicendum de voto ex aliqua vehementi commotione iræ, mœroris, & ſimilium. Talia communiter non ſolent eſſe cauſſæ ſufficientes diſpenſationis; interdum tamen eſſe poſſunt.

XIII. Quæſt. VI. *An difficultas executionis voti ſufficiat pro concedenda voti diſpenſatione?* Reſp. Si difficultas prævifa non fuit, ſed tota poſt editum votum appareat, & ſit gravis; communis eſt Auctorum ſententia, tunc iuſtam adeſſe diſpenſandi voti cauſſam; maxime ſi quidquam commutationis immiſceatur. Si difficultas prævifa fuit, etiam tunc locum eſſe diſpenſationi docet Tamburinus *loc. cit. num.* 18. Tamburinum exſcribit Sporer *ſect.* 3. *num.* 40. & ſequuntur Salmanticenſes *num.* 124. qui omnes adfirmant, difficultatem prævifam regulariter loquendo cauſſam eſſe legitimæ diſpenſationis. Ego contra aio, regulariter loquendo, ipſam non eſſe cauſſam diſpenſationis; quamvis non negaverim, aliquando tales occurrere circumſtantias poſse, quibus ſpectatis, diſpenſatio concedenda ſit. Quænam porro ſint eiuſmodi circumſtantiæ, iam iam dicam. Ratio quam opponunt *Tamburinus, Salmanticenſes, Sporer*, aliique, nullius momenti eſt; videlicet quod, licet difficultas prævifa fuerit, executio tamen ſemper addit quidquam maioris difficultatis. Hoc utique verum habet. Sed ſimul falſum eſt id ex genere ſuo vel tantillum cauſæ præbere ad diſpenſationem concedendam. Cuiuſcumque etenim rei, & promiſſionis executio hanc indivulſam ſecum affert difficultatem.

Quis

Quis vero dixerit, hanc executionis difficultatem vel caussam, vel occasionem præbere ad vinculum rei promissæ solvendum? Quare exclamatio Tamburini inquientis: *O quoties cogitatione soli prœliamur, in quæque pericula ruimus, ad quorum tamen primum occursum expalkscimus, & terga vertimus!* aut nihil concludit, aut infert omnia promissa rescindenda esse.

XIV. Dictum est, absolute difficultatem prævisam natura sua haud esse sufficientem dispensandi caussam. Occurrere tamen circumstantiæ possunt quæ difficultati additæ sufficientem pro dispensatione impertienda caussam præbere dispensatori valeant; ut si difficultati implendi votum adnexum sit grave & ingens illud violandi periculum. Quare difficultas sine periculo non sufficit; nec quodcumque periculum semel, aut iterum votum transgrediendi. Tunc ergo adest sufficiens dispensandi caussa, quando talis est difficultas, quæ, personæ voventis conditione spectata, coniunctum habeat ingens periculum in voti transgressionem frequenter prolabendi. Hac ratione Alexander III. *cap. Veniens, qui Clerici, vel nov.* ob incontinentiæ periculum mulieri castitatis voto astrictæ dispensationem impertiit. Quæ sententia communis est penes Theologos. Soto *Lib. VII. quæst.* IV. *art.* 3. Suarez *Lib. VI. cap.* XVII. *num.* 12. Passerinus *quæst.* CLXXXVII. *art.* 1. *num.* 752. & alii fere omnes. Gravis quoque conscientiæ turbatio idoneam dispensationis caussam suppeditat; ut si vovens frequentibus angatur scrupulis gravibus; ita ut magis ei noceat quam prosit voti executio.

XV. Quæst. VII. *An dubium de voto emisso iusta caussa sit obtinendæ dispensationis?* Resp. Si dubium sit de sufficienti, & necessaria intentione tum vovendi, tum se obligandi; cum tunc incerta sit voti existentia, fundamentum habetur dispensationis concedendæ. Quod intelligas velim, dum dubium verum est, seu, ut solet a quibusdam appellari, negativum. Si enim probabiliores adessent rationes pro voto; tunc dubitatio nullam præberet dispensandi caussam. Quin nec ipsum dubium solum, nisi aliquid aliud accedat, satis est ad dispensandum votum, sed tantummodo ad commutandum. Similiter, si dubium sit, utrum voti executio impediat maius bonum, cultumque divinum, incertum constituit votum, & præbet dispensandi caussam, ut communiter Theologi docent.

XVI. Tandem, si boni communis incrementum, aut damnum eiusdem exigat voti relaxationem; dispensatio concedi potest. Quamobrem ad sedandas lites, & tranquillitatem donandam provinciæ, vel civitati, dispensari potest cum homine voto castitatis obstricto: idemque dicunt de eo qui ob votum ieiunandi impediretur exercere lectiones, aut conciones valde civitati utiles. Item, si votum cedat in damnum domus, ut si ex absentia voventis familia grave damnum subiret; dispensatio concedi facile posset. Quare ad conservandam illustrem familiam, in voto castitatis dispensari poterit; si aliquid commutationis addatur. Denique

maius ipsius voventis spirituale bonum poterit esse sufficiens dispensandi caussa; Finis namque voti est bonum spirituale voventis. Quoties ergo executione voti maius bonum voventis impediretur, & eiusdem relaxatio conferret in illius maiorem utilitatem; satis rationabilis foret caussa dispensandi.

XVII. Placet in calce huius capitis advertere, quod, quamquam verum sit; vera, & manifesta existente caussa, posse superiorem absolute dispensare in votis, quia talis potestas reipsa residet in Prælatis Ecclesiæ; admodum raro tamen occurrit caussa adæquata dispensandi absolute, præsertim in votis gravioribus & perpetuis. Hinc ipsa Sedes apostolica vix dispensationem impertitur sine aliqua commutatione. Et hæc omnia communia sunt. Quid, si vera, & evidens caussa dispensandi absolute habeatur? Tenetur ne superior dispensare? Affirmat Passerinus *num.* 760. ipsum aliquando teneri, quando scilicet omnibus expensis iudicet aut bono communi, aut bono privato spirituali voventis id graviter expedire.

CAPUT XIV.

De votorum commutatione, ac de illis qui vota commutandi facultatem habent.

I. Commutare est unum pro alio substituere. Quare commutatio voti non aufert illius vinculum, sicuti dispensatio; sed, vinculo voti manente, alteram substituit materiam, quæ in prioris locum succedat; seu clarius, in commutatione solvitur prius vinculum, & aliud subrogatur. Commutatio ergo voti definiri potest: *Permutatio unius materiæ pro altera sub eadem voti obligatione*. Differt ab irritatione, quæ est actus potestatis dominantis auferentis omnem obligationem, nulla etiam occurrente caussa, re absolute spectata, ut supra dictum est. Discrepat rursus a dispensatione, quæ tollit omnem obligationem.

II. Commutatio est effectus iurisdictionis spiritualis. Omnes illi qui possunt dispensare vota, valent etiam ea commutare, quamquam non e contrario: quod verum habet non solum de iis qui potestate fruuntur ordinaria, verum etiam de illis qui potestate delegata instructi sunt. Cur commutatio sit actus iurisdictionis docet D. Thomas in IV. dist. XXXVIII. quæst. I. art. 4. quæstiunc. 4. *In commutatione est quidam contractus, qui non potest perfici sine consensu utriusque partis. Unde non potest fieri immutatio voti, nisi interveniat consensus eius qui vicem Dei gerit in terris, scilicet Prælati, nisi forte unum votum ab alio includatur. Et quia votum Religionis includit omnia alia vota, tum ratione perpetuitatis, tum ratione obedientiæ, qua homo voluntatem suam Deo tradit, per quam sui, & omnium dominus esse potest; ideo ille qui aliquod votum temporale fecit, potest, non requisita alicuius Prælati dispensatione,* Re-

Religionem intrare, non obstante voto praecedente, quod ingressum Religionis impediret.

III. Quaest. I. *An quis propria auctoritate valeat suum votum commutare in bonum evidenter melius?* Resp. Quoniam non leve diffidium est inter Auctores super proposita quaestione, accuratius ea discutienda est. Et primum convenit inter omnes, quod, quando melius, seu maius bonum situm est in materiae promissae incremento, quisque valeat propria auctoritate votum suum permutare. At haec non est commutatio, seu substitutio unius pro alia materia; sed est abundantior solutio: ut, si vovisses erogare centum aureos in eleemosynam, & erogares ducentos. Similiter, si promisisses centum argenteos, & dares centum aureos, non esset vera commutatio, sed redundantior solutio: tota quippe diversitas materialis est, quia aurum praevalet argento; & quantum ad solvenda promissa diversitas inter aurum & argentum nulla reputatur, quia hoc in illo includitur. Porro, quando minus bonum includitur in maiori bono, tunc non est vera commutatio, de qua in praesens; sed, ut diximus, perfectior voti observatio. Hoc colligitur ex doctrina D. Thomae, qui docet, quemquam posse propria auctoritate vota quaecumque privata, etiam reservata, commutare in votum Religionis: quia hoc omnia alia particularia vota includit, quemadmodum universale singularia continet. Inquit enim 2. 2. quaest. LXXXVIII. art. 12. ad 1. *Dicendum, quod omnia alia vota sunt quorumdam particularium operum; sed per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat. Particulare autem in universali includitur. Et ideo Decretalis dicit, quod reus voti fracti non habetur qui temporale obsequium in perpetuam Religionis observantiam commutat.* Controversia ergo est de vera commutatione, in qua una pro alia disparata materia subrogatur: ut, si vovisti ieiunium, & illud in eleemosynam commutes; si promisisti recitare officium B. Virginis, & recites postea plura Rosaria. Hic est verus quaestionis status.

IV. Prima sententia, quam omnes novi Moralistae sustinent, adfirmat, quemque, sive laicum, sive Ecclesiasticum, sive virum, sive mulierem, propria auctoritate posse suum votum commutare in id quod est evidenter melius. Ab Auctoribus recensendis abstineo: quia, ut dixi, omnes recentiores in hanc concedunt sententiam. Consule Sanchez *Lib. IV. cap.* XLIX. *num.* 4. & Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 14. *num.* 132. ubi plures citant Auctores. Probant autem primum ex cap. *Scripturae* de voto. *Reus fracti voti non habetur qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis observantiam commutare.* Et ex cap. *Licet* de Reg. ubi decernitur, licentia petita, quamquam non obtenta, licitum esse transire de laxiori ad arctiorem Religionem. Unica autem istius sententiae ratio haec est. Quod est evidenter melius, est Deo gratius, & acceptius. Quod autem Deo magis gratum est, non potest non ei placere. Quod rursus Deo placet, licitum

est

est. Ergo commutatio voti in aliquid evidenter melius propria voventis auctoritate facta licita est. Enimvero, cum voluntas Dei sit rectissima, non potest non acceptare quod revera est magis bonum, magisque perfectum. Quando ergo evidenter constat, materiam substitutam esse absque ulla dubitatione meliorem; non videtur ambigendum quin possit materia minus bona voto promissa in hanc manifeste meliorem commutari. Tametsi hominibus non semper placeat quod melius est, sed quod est illis magis commodum; id tamen de Deo suspicari haud possumus: ex sua quippe rectitudine fertur in id quod melius revera est. Atque ita, quando nobis constat evidenter, subrogatam voto materiam esse meliorem; nobis quoque constat de consensu ipsius Dei eamdem materiam acceptantis. Hoc est unicum fundamentum istius sententiæ: quæ, si recentiorum Theologorum auctoritas spectetur, non modo probabilis, sed communissima, & probabilissima apparet.

V. Secundam sententiam conceptis verbis docet D. Thomas in IV. dist. xxxviii. quæst. 1. art. 4. quæstiunc. ult. in corp. *Commutatio est quidam contractus, qui perfici nequit absque consensu utriusque partis: & ideo nequit fieri sine consensu eius qui vicem Dei gerit in terris.* Hæc D. Thomæ doctrina ex ipsa Scriptura eruta est, in qua *Levit.* xxvii. *vers.* 9. hæc habentur. *Animal autem quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit, & mutari non poterit, idest, nec melius malo, nec peius bono*; scilicet nec melius in malum, nec peius in bonum: *quod si mutaverit, & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.* Hoc etiam colligitur ex *cap.* Licet *de Regularibus*, ubi dicitur, non licere Religioso professo a laxiori ad arctiorem transire, nisi prius petita superioris licentia. Hanc sententiam defendunt D. Bonaventura in *IV. supplem. dist.* xxxviii. *quæst.* 1. *art.* 5. ubi de redemptione, & commutatione voti, *vers. de voti redemptione lit.* 9. Pallacios *in IV. dist.* xxxviii. *disp.* iii. *colum.* 27. Sylvester *verb.* Votum 4. *quæst.* vii. *dicto* 2. ibique allegat *leg.* 2. *ff.* Si cert. petat, *Lib. II. inst. quib. mod. tol. obli.* ubi non liberatur solvens rem meliorem, nisi solvat quod debet. Antiquiores Canonistæ quoque favent communiter huic sententiæ. Innocentius *cap.* Pervenit *num. unic. de iure iurand.* Ioannes Andreas *ibi num.* 2. Hostiensis *ibi num.* 1. Antonius *ibi num.* 5. Baldus *ibi num.* 2. Ancharanus *ibi num.* 1. Abbas *ibi num.* 2. Henricus *ibi num.* 1. Bellamera *ibi num.* 2. Felinus *ibi num.* 1. Alexander de Nevo *num.* 7.

VI. Hæc sententia tum ob auctoritatem antiquorum Theologorum, ac potissimum sanctorum Thomæ, & Bonaventuræ, tum ob rationum vim mihi probabilior videtur. Sed, antequam rationes promo, iuvat in mentem statum revocare quæstionis, videlicet in præsentia sermonem esse de vera commutatione, in qua una materia diversi omnino generis, & disparata a prima iam per votum nuncu-

pa-

pata, substituitur : quod optime animadverterunt Salmanticenses *num.* 129. Plures enim qui pro contraria sententia allegantur, sensum hunc controversiæ perspectum minime habuerunt. Nam Henricus a S. Ignatio contrariæ subscribit sententiæ : quia, inquit *Lib. X. cap.* XLVII. *num.* 365. minus bonum continetur in maiori bono; ut, si promisisti ovem, & bovem dones. Hanc autem non esse veram voti commutationem, sed perfectiorem, & abundantiorem eiusdem solutionem, iam dictum est. Loquimur ergo de illis qui voverunt ieiunia, & ea commutant in eleemosynam; aut contra, qui voverunt peregrinationem, & commutant illam in preces; atque de aliis similibus.

VII. Rationes pro nostra sententia proponuntur. Commutatio voti est actus iurisdictionis spiritualis. Sed sæculares personæ carent omni spirituali iurisdictione; ecclesiasticæ autem personæ exercere in semetipsas iurisdictionem non valent. Ergo nequeunt propria auctoritate vota sua commutare. Prima propositio extra disputationem est constituta. Siquidem Salmanticenses *num.* 127. inquiunt : *Commutatio votorum est actus iurisdictionis spiritualis, non minus ac dispensatio. Quare illi omnes, & non alii, de quibus diximus posse iure ordinario in votis dispensare ob superioritatem, & iurisdictionem ecclesiasticam, possunt commutare potestate ordinaria vota.* Quæ assertio communis est penes omnes eiusdem sententiæ patronos. Secunda etiam propositio manifesta est. Tertia tandem necessario consequitur ex utraque.

VIII. Hæc commutatio, inquiunt, non est actus iurisdictionis; sed prudentiæ, & cognitionis naturalis. Verum hoc gratis asseritur. Commutatio absolute ex genere suo, & suapte natura actus iurisdictionis asseritur; quidni & ista? An quia est in materiam meliorem? Quid, si esset in materiam inferiorem? Esset, inquiunt, actus iurisdictionis. Quid, si esset in materiam æqualem? Etiam, respondent. Maius ergo materiæ pretium iurisdictionem destruit; eiusdem autem vilitas illam progignit? Iurisdictio non spectat directe materiam, sed vinculum promissionis; iustitia vero æqualitatem, aut inæqualitatem materiæ promissioni suppositæ inspicit. Porro, dum votum commutatur, solvitur prius vinculum, & aliud substituitur. Clarius rem explico. Vota plura dicuntur genere, seu specie distingui ob specificam distinctionem materiæ; puta votum ieiunii specie distinguitur a voto eleemosynæ ob specificam materiarum diversitatem. In vera ergo commutatione, de qua agimus nunc, unum votum commutatur in aliud. Ergo prius rescinditur, seu destruitur, & loco illius alterum succedit. Porro rescissio contractus, seu promissi est actus iurisdictionis; & si contractus spiritualis sit, iurisdictionem exposcit spiritualem. Hæc doctrina tota est D. Thomæ. *Commutatio est quidam contractus qui perfici nequit absque consensu utriusque partis: & ideo perfici nequit absque consensu eius qui vicem Dei gerit in terris, scilicet Prælati, nisi forte unum votum ab alio includatur.*

IX.

IX. His paucis verbis nostram firmat Angelicus sententiam, & contrariæ sententiæ æquivocationem elidit. Quando unum votum, inquit, ab altero includitur, nempe minus in maiori; tunc non est vera commutatio, sed perfectior solutio: ut, si quis vovisset quinquaginta, & donaret centum. Quando autem vota sunt disparata, tunc contingit vera & stricta commutatio; nec unum votum includitur in altero, licet perfectiori. Quis dixerit votum ieiunii includi in voto eleemosynæ, aut votum peregrinationis in voto deferendi vestem pœnitentiæ, vel contra? Ut ergo commutentur eiusmodi vota, requiritur iurisdictio spiritualis. Et, licet evidens sit, votum elargiendi mille aureos in eleemosynam valde prævalere voto unius aut alterius ieiunii; non ob id tamen mutatio fieri potest absque iurisdictione, seu auctoritate illius qui vicem Dei gerit.

X. Confirmatur nostra sententia alia ratione, qua simul contraria opinio convellitur. Quod potissimum in voto consideratur, est vinculum illud quo vovens devincitur ad offerendum Deo id quod promisit: neque tam æstimatur res promissa, quam debitum illam dandi, & fidelitas exequendi. Eiusmodi ligamen quo vovens Deo astringitur, est sacrificium pretiosius quacumque victima promissioni subiecta. Deo siquidem magis placet fidelitas implendi promissum quam cuiusque rei promissæ pretium. Quemadmodum e contrario maioris iniquitatis reus efficitur qui votum non implet, ob mendacium infringendi promissum Deo factum, quam ob iniustitiam surripiendi Deo rem promissam. Qui autem propria auctoritate votum commutat, infringit promissionem, & mendax evadit. Illicite ergo illud commutat.

XI. Ita est, inquiunt, quando certi non sumus de consensu creditoris. Quando autem materia substituta evidenter melior est, certi sumus de consensu ipsius Dei, qui, cum rectissimæ voluntatis sit, semper id quod melius est, acceptat. Responsum istud ex iis quæ diximus, convulsum remanet. Siquidem id quod est gratius Deo, magisque acceptum, est oppignoratam fidem exonerare, seu promissionem exacte implere. Porro qui votum iam nuncupatum commutat, fidem datam non solvit, sed violat. Non violatur votum, reponis, quia melior hostia substituitur, atque adeo melius impletur. Scire vellem quomodo votum violari possit, nisi materiæ mutatione. Nulla quippe alia via est promissi infringendi, nisi aut subtractione, aut mutatione materiæ. Si materia aut omnino subtrahitur, aut diminuitur, fides simul, & iustitia, quæ debitum compensationis rei detractæ parit, violantur. Si materia mutatur aut in æquale, aut in melius bonum; integra consistit iustitia, quæ rei æqualitatem spectat; sed & fides data ex parte promittentis, & ius quod promissarius acquisivit, ut sibi servetur facta promissio, pessumdantur. Hinc magis patet quam imbecillis sit responsio data, scilicet certos nos esse de consensu ipsius Dei in rem meliorem. Certi namque sumus, Deum velle ut

sibi

ſibi ſervetur promiſsum factum, & nullo modo mutetur, ipſo inconſulto. Hoc eſt melius, & maximum bonum, quod Deo præ quacumque alia quantumlibet pretioſa victima placet. De hoc nos certi ſumus, ſecus de aliis quæ obiiciuntur.

XII. Accedit quod ratio adverſariorum non modo probat, poſſe quemquam commutare votum proprium in melius, ſed etiam in æquale bonum; quod tamen maior illorum numerus negat, ut videre licet penes Sanchez *Lib. IV. cap.* xlix. *num.* 12. Siquidem, ſi id quod melius eſt, magis Deo placet; id quod æque bonum eſt, æque Deo placere debet. Cur ergo præſumitur conſenſus Dei in melius bonum, ſecus in æque bonum? Gratius eſt Deo, inquit Sanchez *num.* 12. hominem perſeverare in priori voluntate, ſuppoſita promiſſione facta, quando loco prioris materiæ non ſubrogatur aliquid pretioſius, quo compenſetur receſſus a priori voluntate Deo oblata. Nos vero reponimus, nullum incrementum maioris tributi Deo perſolvendi ſatis eſſe ad hoc ut vovens ſurripere licite valeat victimam ſemel Deo per votum oblatam. Enimvero, quantumlibet melior, & pretioſior ſit materia offerenda, efficere nequit ut non ſit mendax, & datæ fidei violator qui materiam promiſſam non offert, ſeu qui promiſſionem non implet.

XIII. Tandem, ſicut difficillimum eſt, & ferme impoſſibile, cognoſcere æqualitatem inter duo bona moralia, ita ut bonum iam promiſſum poſſit commutari in aliud æquale bonum; ita difficile eſt iudicare quodnam ſit melius bonum, quod dici debeat gratius Deo: quia maius rerum pretium fundamentum ſufficiens minime eſt ad inferendum quod illud ſit Deo gratius. Etenim quæ nobis videntur meliora, non ita ſemper talia ſunt coram Deo. Melior a nobis eſſe cenſetur eleemoſyna mille aureorum quam unius diei ieiunium; & tamen fortaſſis gratior Deo erit obſervantia ieiunii quam talis elargitio eleemoſynæ.

XIV. Concludamus itaque, neminem poſſe propria auctoritate commutare ſuum votum in aliud votum diverſi generis; puta votum ieiunii in eleemoſynam, quantumvis magnam, peregrinationis in ieiunia &c. De hac quippe commutatione hucuſque locuti ſumus, & de hac una commutatione diſputant Auctores, ut clare explicant Salmanticenſes. Idque præ oculis eſt ſemper habendum, ne confundatur cum vera voti commutatione perfectior voti ſolutio, ut quando intra eamdem ſpeciem auges rem promiſſam.

XV. Ex his patet ſolutio ad argumenta contrariæ ſententiæ. Auctoritas enim quæ opponitur ex *cap.* Scripturæ *de voto*, loquitur de eo qui adſtrictus voto privato, amplectitur ſtatum Religionis, omnia vota includentem, ut explicat Angelicus, qui eamdem auctoritatem citat, ut dictum eſt *num.* 3. Alter textus favet noſtræ ſententiæ: quia eſt commutatio intra idem quaſi genus Religionis; ſeu eſt ſermo in illo textu de perfectiori obſervantia profeſſionis monaſticæ; & tamen

etiam

etiam in hac commutatione, quæ sane vera, & rigorosa non est, licentia petenda præscribitur; quamquam postea, si iniuste denegetur, transitus ad arctiorem Religionem fieri permittatur. Ad rationem respondetur, quod liberare fidem oppignoratam Deo in priori voto, Deo acceptius, gratiusque est quacumque alia materia, quantumlibet meliori. Accedit quod nos certi sumus, bonum esse, Deoque summe gratum, & acceptum impleri promissum, seu votum nuncupatum servari. Quod vero illa victima noviter offerenda, tametsi nobis appareat evidenter melior, sit Deo gratior, potissimum comparatione facta cum observantia prioris voti, certi esse non possumus.

XVI. Ex his clarius multo colligitur, neminem propria auctoritate posse commutare votum suum sive in æquale, sive in minus bonum. Quod non possit commutari votum in minus bonum, omnes concedunt; quod neque in æquale, communior opinio defendit. Disputant vero, an peccaret mortaliter qui propria auctoritate commutaret proprium votum sive in minus, sive in æquale bonum. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 14. *num.* 136. adfirmativam opinionem defendunt. Siquidem eiusmodi commutatio nulla est. Commutatio namque votorum actus iurisdictionis est spiritualis, quæ residet in solis Ecclesiæ Prælatis. Ergo actus sine hac iurisdictione nullus est. Si nullus, remanet obligatio implendi prius votum sub gravi culpa; perinde ac si nulla commutatio facta fuisset. Pro hac sententia citant Suarez, Palaum, Pradum, Azorium, Raphaelem de la Torre, quibus & nos accedimus.

XVII. Quæst. II. *An qui vovit unam ingredi Religionem, valeat propria auctoritate aliam æque bonam intrare?* Resp. Negat communior, & probabilior opinio, quæ sustinet, votum commutari non posse propria voventis auctoritate in æquale bonum. Quod si votum esset de ingressu in quoddam peculiare Monasterium, tunc licere propria auctoritate aliud eiusdem ordinis ingredi, docet Sanchez *Lib. IV. cap.* IV. *num.* 15. ex Suarez *Lib. VI. cap.* XIX. *num.* 11. nisi tamen in observantia regulari esset magna disparitas inter utrumque Monasterium. Additque Sanchez aliam quoque limitationem, nisi scilicet quædam peculiaris maioris divini serviti ratio induxisset voventem ad determinatum Monasterium. Mihi autem neque aliam Religionem, neque aliud Monasterium talem voventem ingredi posse, probabilius est. Quoniam sicut qui vovisset aliquam eleemosynam, aliquem calicem, & quodcumque donum huic Monasterio determinato, nequiret alteri Monasterio, eiusdem licet ordinis, illud conferre; ita qui sui ipsius victimam voto consecravit uni Monasterio, non valet propria auctoritate alteri Monasterio eiusdem ordinis, & regularitatis se se tradere. Non me latet, iuxta Caietanum *opusc.* XI. *quæst.* III. & Becanum *quæst.* X. *de voto* posse quemlibet propria auctoritate commutare votum reale donandi lampadem argenteam Ecclesiæ D. Petri in votum eam-

dem

dem donandi Ecclesiæ B. Virginis. Verum hæc mihi non probatur sententia: quoniam, licet simplex propositum, seu promissio facta, & non acceptata ab Ecclesia, seu Rectore eiusdem, possit mutari: quia nullum ius habet Ecclesia, usquedum non fuerit acceptata promissio: hoc tamen dici nequit de voto Deo facto dandi aliquid tali Ecclesiæ: quia vi voti astringitur vovens plene, & ex omni parte illud implere. Porro, si uni Ecclesiæ alteram subrogaret, illud integre non impleret. Idem dic de voto dandi eleemosynam huic pauperi determinato.

XVIII. Quæst. III. *An in rebus quæ usu consumuntur, possit una pro alia voto promissa substitui?* Resp. Adfirmat Sanchez *loc. cit. num. 6.* quia non est mutatio moralis, ut in vino, oleo &c. Si mutatio sistit intra eamdem speciem, ut si vovisti hoc vinum, hoc triticum, hoc oleum, & aliud oleum pro primo oleo substituis; & ipse sentio nullam reperiri mutationem realem. Quamquam hæc vix contingunt in praxi. Aut enim periit prius vinum, oleum, triticum &c. aut non. Si periit, cessat quæstio. Si consistit, cur mutare debes? Si vero mutatio esset in diversam speciem, puta si vino substituendum foret triticum, aut vinum oleo; tunc minime concederem talem mutationem, quia esset moralis mutatio. Nec video quo fundamento asserat Leander *quæst.* XIV. pro quantitate vini substitui posse eamdem quantitatem olei. Hoc ego nequaquam concederem. In rebus vero quæ unico usu non consumuntur, idem Sanchez cum Suarez docet, mutationem fieri non posse: ut, si vovisti servum, non satisfacis dando valorem in pecunia; nec, si vovisti pecuniam, votum imples dando calicem: quia hæc non eidem usui inserviunt; & una materia utilior altera esse potest.

XIX. Quæst. IV. *An qui vovit tradere filium determinatum Religioni, possit alterum propria auctoritate offerre?* Resp. Negant D. Antoninus *II. P. tit.* XI. *cap.* II. *§.* 8. Sylvester *verb.* Votum 4. *dic.* 6. ubi citat Petrum de Palude. Est opinio probabilior. Ratio patet ex iis quæ dicta sunt.

XX. Quæst. V. *An laicus, vel Clericus coniugatus capax sit iurisdictionis commutandi vota?* Resp. Negat communis, & vera opinio; nisi accedat pontificia dispensatio. Feminæ quoque sunt incapaces talis spiritualis iurisdictionis. Qua de caussa Abbatissæ non possunt commutare vota Monialium, sicut neque cum illis dispensare valent. Similiter Prælati excommunicati denuntiati, aut notorii Clericorum percussores commutandi vota facultatem non habent. Solis ergo illis per se competit potestas commutandi vota qui in iisdem possunt dispensare.

CA-

CAPUT XV.

Quam æqualitatem servare debeant legitimi votorum commutatores; & quæ caussæ requirantur ut legitima fiat commutatio.

I. NEminem propria auctoritate commutare posse sua vota in materiam sive inferiorem, sive æqualem, sive meliorem, iam ostensum est. Nunc explicandum superest, quem modum in materiæ subrogatione servare debeant qui legitima auctoritate potiuntur vota commutandi. De pura ac simplici commutatione nobis in præsens sermo est, quæ nihil dispensationis permixtum habeat. Sunt enim qui tum dispensandi, tum commutandi facultatem habent, ut Pontifices, Episcopi, & Prælati regulares respectu suorum subditorum. Hi, dum vota commutant, aliquid dispensationis permiscere valent; atque adeo in minorem obligationem, seu materiam commutare vota queunt. De illis ergo loquimur qui tantummodo commutare vota possunt, ut sunt illi qui commutant vi bullæ cruciatæ, aut iubilæi, aut alterius privilegii; & ut sunt in nostra sententia Confessarii regulares, qui commutare vota, secus in eisdem dispensare possunt.

II. Quæst. I. *An in mera votorum commutatione æqualitas materiæ servanda sit?* Resp. Prima sententia sustinet, licitum esse commutare votum in materiam minorem: tum quod difficile sit punctum æqualitatis acu tangere; quapropter dubitationibus, & scrupulis, atque conscientiarum perturbationibus exposita res esset: tum quod probabile sit quemquam propria auctoritate posse commutare sua vota in materiam æqualem; ex quo sequitur aliquid amplius posse superioris facultatem; alioquin frustranea esset. Hanc sententiam defendunt Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 7. *§.* 3. *num.* II. Diana *II. Part. tract.* XVI. & *in Miscell. resol.* 8. Leander *tract.* I. *disp.* XVIII. *quæst.* XII. laudatque Sa, Medinam, Aragon, Lessium, Toletum, & alios.

III. Altera sententia communior, & probabilior est, meram votorum commutationem in æqualem moraliter materiam faciendam esse. Ratio ex doctrina D. Thomæ superius tradita colligitur. Dictum est, commutationem contractum esse inter commutantem nomine Dei & voventem. Sed contractus quilibet æqualitatem exposcit. Ergo & contractus iste commutationis. Hæc autem æqualitas in contractu permutationis in hoc sita est, quod materia quæ substituitur, æquet materiam cui subrogatur. Nonne in quolibet civili contractu hæc æqualitas integra consistere debet, ne iustitia violetur? An minister recte negotium domini age-

ageret, si potestate sibi collata res illius commutandi abuteretur pro maiori re minorem recipiendo? Privilegia, & Principum beneficia latam utique interpretationem excipiunt, salvo semper verborum legitimo sensu, & iustitiæ integritate. Cum datur potestas commutandi, non confertur facultas dispensandi. Commutatio, utpote contractus quidam, suapte natura in rebus permutandis æqualitatem postulat; nullumque suppetit fundamentum latius interpretandi privilegium commutationis: quoniam, sublata rerum permutandarum æqualitate, perit natura veræ commutationis. Hanc sententiam defendunt Paludanus *in IV. dist.* XXXVIII. *quæst.* IV. *art.* 3. Caietanus 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 12. Rosella *verb.* Votum 5. *num.* 6. Sylvester *verb.* Votum 4. *quæst.* VIII. *in fin.* Sotus *Lib. VII. de iustit. quæst.* IV. *artic.* 3. Sanchez *Lib. IV. cap.* V. *num.* 4. Suarez *Lib. VI. cap.* XII. Azorius *Lib. XI. cap.* XVIII. *quæst.* VI. Sayrus *Clav. Reg. Lib. VI. cap.* XII. *num.* 9. Layman *Lib. IV. tractat.* IV. *cap.* VIII. *num.* 34. Castropalaus *tractat.* XV. *disp.* II. *punct.* 16. *num.* 6. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* III. *punct.* 15. *num.* 139. VVigandt *tractat.* X. *exam.* 3. *num.* 64.

IV. Hæc æqualitas, quam præfati Auctores postulant, non est arithmetice, & mathematice accipienda; sed moraliter, seu quæ prudenter & bona fide talis existimatur: nec enim nimis religiose metienda res est. Et hoc etiam in aliis contractibus servatur. Hinc corruit primum contrariæ sententiæ fundamentum. Ad id quod secundo loco dicunt, negamus opinionem illam probabilem esse. Qua etiam probabilitate admissa, non inde infertur, posse legitimum commutatorem substituere in commutatione minorem materiam. Sed vovens in materiam evidenter æqualem, ut ait illa opinio, & Prælatus in probabiliter æqualem votum debent commutare.

V. Hinc non parum fallitur Patritius Sporer *tractat.* III. *in* 2. *præcept. Decal. cap.* III. *sec.* 4. *num.* 122. ubi suos Dianam, Tamburinum, & Gobatum sequens, docet posse fieri commutationem ab habente potestatem in minorem, seu inæqualem materiam; dummodo hæc inæqualitas non sit ita magna, quæ satis sit dispensationi alicui. Insuper contendit, ita docere Sanchez, aliosque communiter Theologos. *Neque aliud* (inquit Sporerius) *velle videntur Sanchez, & alii communiter*. Sanchez, & Auctores alii communiter nostram sententiam conceptis verbis propugnant. Quare, ut quoquo modo excusetur Sporerius, dicendum est, eum nec legisse Sanchez, nec alios. Contendit siquidem ille non esse servandam in commutatione votorum eam æqualitatem quæ in aliis servatur contractibus: quia in istis, inquit, *nulla intervenit potestas iurisdictionis, sicut in nostra commutatione votorum*. Poterunt ergo ministri dominorum absque potestate contractus ab illis initos commutare? Non requiritur utique potestas spiritualis iurisdictionis, sicut in votis; sed requiritur potestas civilis. Ceterum & Sanchez, & alii Theo-

logi eam æqualitatem in votorum commutatione requirunt quæ in contractibus reliquis communiter servatur; ut cuique eosdem legenti constare poterit.

VI. Cum dubia est æqualitas inter materiam voto subiectam, & materiam voto subiiciendam, commutationi locus relinquitur. Quoniam non requiritur, ut dictum est, æqualitas mathematica, sed moralis. Quando dubitatio occurrit, non est certa inæqualitas nec pro una, nec pro altera parte: idcirco dubium deponendum est, &, nimia missa religione, sive superstitione, bona fide ea æqualitas servetur quæ in ceteris contractibus a viris prudentibus servari solet. Consule quæ infra dicturi sumus.

VII. Ex his colligitur, commutationem in materiam minorem, & absque debita æqualitate, non carere culpa mortali, ut inquit Sanchez *loc. cit. num.* 8. quia læditur ius divinum in re gravi, & divinus cultus minuitur. Maior tamen, vel minor inæqualitas attendenda est: quia, si inæqualitas parva sit, levem solummodo culpam commutans perpetrabit. Quare, ut secure sibi prospiciat commutans, in quidquam melius semper permutare votum studeat. AEqualitatem enim attingere difficillimum est. Dum autem Dei caussa agitur, melius bonum subrogandum videtur, ut tutius Dei negotium promoveatur, inquit vel ipse Sanchez *loc. cit. num.* 10.

VIII. Quæst. II. *Quæ caussa requiritur ad licitam, validamque commutationem?* Resp. Cum commutatio (ut dictum est) sit contractus initus inter voventem & Deum ipsum, ut licite, valideque executioni mandetur, caussa requiritur: quod iam ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 12. superius demonstravimus.

IX. Quando tamen commutatio in evidenter melius bonum facienda est a Prælato, legitima potestate prædito, nullam requiri caussam concedunt omnes. Excessus enim boni substituendi sufficiens existimatur caussa commutationis. Negavimus supra id fieri posse a vovente, eo quod nullam habeat facultatem commutandi propria vota. Hæc autem facultas Prælato inest: idcirco ille etiam sine caussa externa commutare vota potest in bonum quod sit evidenter melius. Tunc enim duo quæ ad commutationem necessaria sunt, occurrunt, nempe augmentum divini cultus, & legitima auctoritas.

X. Si materia in quam facienda est commutatio, sit evidenter æqualis, & simul probabiliter melior, fieri posse commutationem a Prælato etiam sine caussa, docent communiter Auctores; nec ipse repugno: quoniam ex una parte tunc certum est nullam occurrere divini cultus iacturam, sive diminutionem, & altera ex parte probabile est eiusdem divini cultus incrementum haberi.

XI. Dum commutatio facienda est in rem æqualem, caussam aliquam Prælatus habere debet. Ut quid enim infringenda est voti obligatio, nulla caussa ex parte voventis, nulla utilitate maioris cultus ex parte Dei existente? An ne pru-

prudens haberetur minister ille qui contractus sui domini pro arbitrio absque ullo commodo permutaret? Hæc quoque opinio communis est.

XII. Quando summus Pontifex in iubilæo, vel bulla cruciatæ, aut aliquo alio privilegio dat facultatem vota commutandi, non requiritur aliqua caussa peculiaris, ut valida, & licita sit commutatio; sed sola sufficit executio illorum operum, eleemosynæ, precum, & ieiuniorum quæ in præfatis bullis præscribuntur. Talem siquidem facultatem in similibus eventibus ob bonum commune summus Pontifex impertitur, & similia opera imponit. Secus vero dicendum est, dum Prælati commutant vi potestatis ordinariæ, aut dum Confessarii regulares commutant vi potestatis delegatæ. Immo ad istorum commutationem potiori iure caussa necessaria est.

XIII. Quæst. III. *Quænam caussa requiritur, quando votum commutatur in æquale bonum?* Resp. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 16. *num.* 145. ubi allegant Caietanum, Pradum, Sanchez, Dianam, & alios, docent sufficere pro caussa præfatæ commutationis solam petitionem voventis: quod fusius docet Sanchez *Lib. IV. cap.* I. *num.* 23. Eorum ratio est, quia hæc benignitas, inquiunt, cedit in Dei honorem. Concedunt illicitam esse commutationem, si Prælatus pro arbitrio illam præstaret; secus, dum illam impendit, ut petitioni voventis indulgeat. Hæc opinio satis sibi constare non videtur. Fatentur præfati Auctores, naturam ipsius commutationis caussam exigere, etiam dum fit in æqualem materiam: quod potissimum Sanchez probat *loc. cit. num.* 17. Quod porro hæc caussa sita universe sit in voventis petitione, quoddam paradoxon videtur. Nam petitio dispensationis, & causa sive dispensandi, sive commutandi, duo sunt omnino distincta. Et, si quis absolute diceret, ipsam petitionem privilegii, favoris, & cuiusque gratiæ, esse iustam concessionis causam, quid inauditum proferret.

XIV. Dicimus ergo, præter petitionem voventis aliquam aliam requiri caussam ad licitam voti commutationem in æqualem materiam. Non est tamen necesse quod sit causa gravis, sed sufficit levis, eo quod, dum æqualis materia subrogatur, non diminuitur cultus divinus, sed solum voventis fidelitas leviter violatur: idcirco levis causa satis est, puta aliqua peculiaris difficultas, quæ obsit executioni. Ita sentiunt Sylvester *verb.* Votum 4. *in fine*, Rosella *verb.* Votum 5. *num.* 6. Angelus *verb.* Votum 4. *num.* 10. Sotus *Lib. VII. de iust. quæst.* IV. *art.* 3. Azorius *Lib. XI. cap.* XVIII. *quæst.* III. Sayrus *Clav. Reg. Lib. VI. cap.* XII. *num.* 26. Vivaldus *candelab. sacram. III. Par. cap.* XIV. *num.* 15. & 22.

XV. Quæst. IV. *An commutatio in rem æqualem sine caussa facta sit invalida?* Resp. Illicita profecto est talis commutatio, secus invalida. Iustitia enim absolute servatur, quæ æqualitatem deposcit. Solummodo abutitur Prælatus potestate

sibi tradita in re levi. Idcirco ex defectu istius levis caussæ non potest invalida effici præfata commutatio.

XVI. Quæst. V. *An commutatio voti in minus bonum absque rationabili caussa sit invalida?* Resp. Omnes consentiunt, eo graviorem caussam in voti commutatione requiri, quo minor materia, seu obligatio subrogatur priori obligationi; quemadmodum maior caussa necessaria est pro dispensatione, in qua omnino voti vinculum solvitur, quam pro commutatione, in qua non solvitur omnino voti vinculum, sed unum pro alio substituitur. Disputant vero Auctores, num sicut defectus rationabilis caussæ invalidam reddit dispensationem, ita nullam efficiat commutationem. Dictum est, commutationem in æqualem materiam consistere validam, etiamsi caussa deficiat. Controversia solummodo est de commutatione in minus bonum sine caussa facta.

XVII. Validam esse eiusmodi commutationem, docent non pauci Auctores, hac adiecta conditione, quod vovens teneatur supplere defectum materiæ subrogatæ; ita ut æquet priorem materiam. Hanc opinionem defendunt Sanchez *Lib. IV. cap.* v. *num.* 8. Candidus *disq.* xxv. *art.* 2. *dub.* 3. *concluf.* 6. & 7. Diana *Par. II. tract.* xvi. aliique. Rationes illorum sunt, quod mitius cum Deo quam cum hominibus agatur. Permutationes autem civiles inter homines validæ sunt, etiam absque caussa factæ, ut patet *leg.* 2. *de rescindenda venditione*. Potiori ergo iure idem de votorum commutatione dicendum est. Accedit quod commutatio in minus bonum cum caussa facta, valida est iuxta omnes cum sola obligatione supplendi æqualitatem prioris materiæ: ergo etiam sine caussa valorem habebit.

XVIII. Contraria sententia, cui adhæremus, communior, & probabilior est. Quoniam commutatio actus est iurisdictionis spiritualis, qui sine caussa nullus est; ut patet in dispensatione, quæ sine caussa invalida est iuxta D. Thomam 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 12. Siquidem Prælatus, sive dispenset vota, sive vota commutet, Deum refert, eiusdemque vices gerit. Deo autem acceptum minime est quod sine caussa relaxentur vota sibi nuncupata: neque enim suam concessit potestatem in destructionem, sed in ædificationem. Porro, si absque caussa vota relaxarentur, sive dispensando, sive commutando, totum esset in destructionem. Ergo, ut valida sit commutatio, Deoque accepta, ob caussam rationabilem fieri debet. Hanc sententiam defendunt Suarez *Lib. VI. de voto cap.* xix. *num.* 14. Prado *cap.* xxxi. *quæst.* xv. *num.* 40. Ludovicus Lopez *I. Par. cap.* I. Castropalaus *disput.* ii. *punct.* 17. *num.* 2. Salmanticenses *tract.* xvii. *cap.* iii. *punct.* 16. *num.* 148. & alii.

XIX. Contrariæ sententiæ argumentis facillime fit satis. Mitius cum Deo quam cum hominibus agendum est, sed salva semper iustitia. Commutationes civiles validæ

lidæ sunt, etiam sine caussa factæ: quia sic leges decrevisse scimus ad lites, & dissidia vitanda. Nullibi vero nobis constat Deum facultatem impertiisse relaxandi vota sine caussa; sed oppositum immo ratio, & Doctores suadent. Ad secundum negatur consequentia: quia, dum adest caussa commutandi, & potestas in Prælato, concurrunt omnia ad valorem commutationis requisita. Si vero Prælatus plus iusto deficiat in subrogatione materiæ, delinquit contra æquitatem; quod non officit valori actus. Verum, dum caussa deficit, potestas quoque deest: quia concessa a Deo est, ut in ædificationem exerceatur; quod tunc contingit, cum rationabilis caussa commutandi occurrit.

XX. Ex his colligitur, potiori iure nullam esse voti commutationem in minus bonum factam propria auctoritate, seu ab eo qui caret iurisdictione, ut ex dictis constare potest. Nec satis sibi constat Sanchez, dum *cap.* 11. *num.* 11. contendit non esse omnino irritam commutationem præfatam: quoniam capitibus præcedentibus nullam asseruit voti commutationem factam sine legitima potestate in bonum æquale, nedum in bonum minus. Quare qui votum commutaret in minus bonum, prius votum implere deberet.

XXI. Quæst. VI. *Quodnam peccatum committat Prælatus absque caussa legitima votum commutans in minus, aut æquale bonum?* Resp. Suarez *Lib. VI. cap.* XIX. *num.* 14. docet, Prælatum hunc graviter peccare, eo quod abutatur potestate sibi tradita. Idemque potiori iure affirmat de eo qui propria auctoritate votum in æquale bonum commutaret, nisi ignorantia excusaret a culpa. Verum, quando non esset notabilis diminutio ex parte materiæ subrogatæ, sed æqualitas moralis salva consisteret, non auderem peccati mortalis damnare Prælatum. Peccaret equidem, quia abuteretur aliquo modo potestate sibi concessa. At difficile in praxi est tantam reperiri malitiam in commutatione voti, æquali materia subrogata, ut mortalis noxæ reus evadat Prælatus commutans: tum quia difficile est nullam occurrere caussam talis commutationis; tum quia ignorantia illius culpam facile diminuere potest. Commutabit namque persuasus opinione probabili, quæ licet eum non excuset omnino, culpam tamen eius extenuat. Sanchez *loc. cit. cap.* 11. *num.* 16. sustinet, voventem quoque qui propria auctoritate commutat votum in rem æqualem, non excedere limites culpæ venialis, eo quod sit infidelitas modica. Sed ego subscribere huic opinioni detrecto. Quandoquidem vovens ille usurparet sibi auctoritatem in re gravi, qualis est commutatio votorum. Quamvis etenim haberetur æqualitas in permutatione materiæ, foret tamen læsio iuris in usurpatione potestatis; quæ, ut mihi videtur, levis dici minime valet.

XXII. Quæst. VII. *An præsumenda sit dispensatio permixta commtuationi, cum commutatio apparet illegitima, utpote manifeste in rem minorem?* Resp. Volunt nonnulli, præsumendam tunc esse dispensationem, quando vir doctus votum commutat:

tat: quia præsumitur, virum doctum non ignorare rem adeo claram. Si autem non constet de scientia commutantis, ut non raro evenit; tunc subdunt, commutationem illegitimam habendam esse, potissimum si certum habeatur, Confessarium permutare vota vi bullæ, aut iubilæi, quibus sola commutandi, non dispensandi facultas conceditur. Si non expressit, cuius facultate commutaverit, nec caussam commutandi postulaverit; illegitima præsumenda commutatio est: quia, si dispensasset, caussam requisivisset. Contra, si caussam examinavit, & commutans erat Confessarius ex Regularibus fruentibus privilegiis, præsumenda est dispensatio admixta commutationi. Si denique, omnibus expensis, dubia res maneat, possessio stat pro priori voto. Sic docet Sanchez *loc. cit. num.* 17. Quæ omnia nobis non probantur. Quod de Confessoribus regularibus asseritur, iam supra demonstratum est, eosdem minime frui privilegio dispensandi in votis. Confirmamus vero votum primum servandum esse, cum de valore commutationis dubitatio occurrit.

CAPUT XVI.

De commutatione votorum vi iubilæi, aut bullæ cruciatæ.

I. Quamvis bulla cruciatæ, ut vocatur, in pluribus regnis minime obtineat: quia nihilominus eædem fere de illa ac de iubilæo occurrunt difficultates enucleandæ, idcirco inquirentes nos, quid in votorum commutatione possint Confessarii vi iubilæi, bullæ quoque cruciatæ meminimus, de qua tamen non nisi oblique verba faciemus. Clausula quæ in bulla iubilæi continetur pro votorum commutatione, hæc est: *Ac vota quæcumque ab eis emissa (castitatis, & Religionis dumtaxat exceptis) in alia pietatis opera commutare.* Facultas vero quæ in bulla cruciatæ conceditur, eiusmodi est: *Et illis vota omnia (ultramarino, castitatis, & Religionis dumtaxat exceptis) in aliquod subsidium huius expeditionis per eumdem Confessorem commutari possint.* Ut ex diversitate utriusque clausulæ patet, amplior est facultas concessa in iubilæo quam in bulla cruciatæ. Nam in hac, præter vota castitatis, & Religionis, excipitur insuper votum peregrinationis ultramarinæ. In iubilæo vero facultas conceditur commutandi vota triplicis peregrinationis, Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. In bulla quoque restringitur facultas commutandi vota in aliquod subsidium ad sacrum bellum peragendum; quæ coarctatio deest in iubilæo, vi cuius fieri commutatio potest in quæcumque pietatis opera.

II. Vota castitatis, & Religionis, quæ excipiuntur tum in bulla, tum in iubilæo, sunt

sunt vota perfecta, & absoluta, ut supra dictum est. Quare non intelliguntur reservata vota non nubendi, non fornicandi, castitatis coniugalis, castitatis ad tempus limitatum; nec vota dolo, metu, aut errore edita. Omnia similia vota vi bullæ, aut iubilæi commutari possunt, sive edita fuerint ante promulgationem iubilæi, sive post, sive etiam facta spe obtinendæ commutationis per iubilæum, ut communiter Auctores docent.

III. Quæst. I. *An hæc commutatio fieri debeat intra, aut extra Confessionem?* Resp. Quicumque facultatem vota commutandi habent sive vi bullæ cruciatæ, sive iubilæi, sive privilegiorum, valent tam intra, quam extra confessionem commutationis beneficium largiri. Et ratio clara est: quoniam privilegia quæ commutandi facultatem impertiuntur, eam non illigant confessioni sacramentali. Cur ergo limitari a nobis debet talis facultas pro sola confessione præfata? Non est ergo necesse ut Confessarius audiat voventis confessionem, ut possit licite, & valide vota commutare. Opinio communis est.

IV. Quæst. II. *An vi iubilæi, vel bullæ fieri in minus commutatio possit?* Resp. Adfirmant non pauci, eo quod privilegium aliquid operari debet. Nihil autem efficeret, nisi prior obligatio in minorem mutari posset: quia in æquale quisque auctoritate propria suum commutare votum potest. Ex iis quæ supra dicta sunt, constat falsam hanc esse opinionem. Privilegium operatur ut fiat commutatio in æquale moraliter bonum; quod propria auctoritate nemo efficere valet. Ceterum privilegium non impartitur facultatem iniustam efficiendi commutationem, quæ suapte natura æqualitatem postulat. Esset autem iniusta, si in minus bonum fieret.

V. Quæst. III. *An vi iubilæi, vel bullæ possint commutari vota Religionis, & castitatis necessitate urgente?* Resp. De hac quoque difficultate superius disputatum est. Ii qui sustinent, posse Regulares vi privilegiorum dispensare, quemadmodum valet Episcopus, in voto castitatis, urgente necessitate, defendunt etiam id eos posse vi iubilæi, aut bullæ. Hanc sententiam nos improbavimus, & nunc quoque reiicimus, negantes, etiam necessitate premente, posse vi iubilæi vota reservata castitatis, vel Religionis commutari.

VI. Quæst. IV. *An votum, sive iuramentum erogandi eleemosynam Ecclesiæ, aut pauperi determinato, possit post illius acceptationem commutari virtute iubilæi, aut bullæ cruciatæ?* Resp. Leander *tract.* I. *disp.* XVIII. *quæst.* XXI. Trullenchus *Lib. I. in Bull. §.* 7. *cap.* III. *dub.* 8. Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap.* XVI. *§.* 5. *num.* 5. docent, esse probabile id fieri posse: quia omnia vota Deo, tamquam fini præcipuo, nuncupantur; ad pauperem vero, vel Ecclesiam diriguntur, ceu in finem minus principalem, & secundarium. Ergo, sicut votum in solum Deum directum potest propria voluntate in melius commutari, ita poterit commutari votum quod

cedit in maiorem aut pauperis, aut Ecclesiæ utilitatem. Hanc vero opinionem ut improbabilem nos reiicimus: quoniam pauper, vel Ecclesia post acceptationem promissionis, voto, aut iuramento firmatæ, ius acquirit in rem promissam. Porro nullum privilegium impertiens facultatem commutandi vota, potestatem simul impertit lædendi iustitiam, seu ius tertii. Antequam votum acceptetur, votum commutari potest, quia nondum pauper ius habet in bona promissa. Sed acceptatione secuta, nullo modo absque illius consensu promissio data infringi potest. Et est opinio communis, ac vera.

VII. Quæst. V. *An qui semel lucratus est iubilæum, possit post illud commutationem votorum obtinere?* Resp. In bulla cruciatæ expresse definitur, quod *anno durante* gratiæ in eadem concessæ obtineri possint, secus eo transacto. In iubilæo res definita non est. Ideo qui illud lucratus est, si vota commutari sibi non fecit, quia illorum fortasse est oblitus, poterit illo elapso commutationem consequi, sicut potest a casibus reservatis absolutionem obtinere, etiam transacto iubilæo, quod tempore debito lucratus est, ut docent Sanchez *Lib. IV. cap.* XLV. *num.* 36. Leander *tract.* V. *disp.* XIV. *quæst.* XCVIII. Henriquez *Lib. VII. de indulgent. cap.* XI. *num.* 14. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 17. *num.* 157. ubi volunt, posse voventem qui etiam data opera, & sciens omisit impetrare votorum commutationem, transacto iubilæo, eamdem obtinere commutationem. Hoc mihi difficile videtur: qui enim deliberato animo contemnit recipere favores, & beneficia quæ definito tempore Princeps elargitur, dignus minime est ut pro libito eadem accipiat. Sed hæc vix reipsa occurrunt.

VIII. Quæst. VI. *Si quis principio hebdomadæ publicati iubilæi commutari sibi vota curaverit, animo lucrandi iubilæum, sed postea aut negligentia, aut oblivione opera pro suscipiendo iubilæo necessaria omiserit, atque adeo illud minime adeptus fuerit; consistit ne talis commutatio?* Resp. Si quis bona fide votorum commutationem obtinuisset absolutam, & ab omni conditione præcisam, eam validam reputarem. Nihil siquidem deprehendere valeo quod eius valori obsit: ea quippe extra confessionem fieri potest ab eo qui auctoritatem habet. In vovente quoque dispositio animi parati ad lucrandum iubilæum fuisse supponitur. Extincta ergo fuit prior obligatio. Obligatio autem semel extincta numquam reviviscit. Si vero commutatio illigata fuisset piorum operum executioni, quæ necessaria sunt ad assequendum iubilæum; planum esset quod commutatio nulla fuisset, quia utpote conditionata, effectum suum habere non poterat, nisi conditione impleta. Ita Suarez *Lib. VI. cap.* XV. *num.* 9. Sanchez *Lib. IV. cap.* LIV. *num.* 99. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 17. *num.* 158. aliique. Addunt Sanchez, Diana, Trullenchus, & Bonacina, ut referunt præfati Salmanticenses, non peccare mortaliter eum qui bona fide votorum commutationem obtinuit animo lucrandi iubilæum, etiam si deinceps

ceps operâ deliberato animo negligat necessaria ad illud consequendum : quod mihi haudquaquam probatur. Siquidem nullo modo præsumi potest Pontificem velle beneficia vi iubilæi impertiri illis qui voluntarie iubilæum istud contemnunt accipere. Quapropter ruit fundamentum Salmanticensium Patrum scribentium, non constare, Pontificis mentem esse ad hoc obligare. Immo addimus nos, cuique secundum leges prudentiæ iudicanti perspectum esse, mentem Pontificis esse denegare sua beneficia iis omnibus qui eadem contemnunt.

IX. Quæst. VII. *Peccat ne Confessarius qui postulatus renuit tempore iubilæi vota commutare?* Resp. Si iusta caussa denegandi commutationem adsit, nullam perpetrabit culpam; si absque caussa commutare vota postulanti recuset, peccat plus minusve pro circumstantiarum varietate.

X. Plura alia quæ disputanda hac de re occurrerent, ad tractatum de iubilæo discutienda, & resolvenda remittimus.

CAPUT XVI.

De regressu ad priorem materiam post voti commutationem factam, & acceptatam a vovente.

I. QUæst. I. *An quando votum commutatur in aliam materiam, extinguatur prior obligatio?* Resp. Convenit inter Theologos, in hoc differre commutationem a dispensatione, quod in hac vinculum voti omnino solvatur; in illa vero tantummodo mutetur, ut conceptis verbis tradit Angelicus in IV. dist. XXXVIII. quæst. I. art. 4. quæstiunc. 3. *Quando votum commutatur, vovens absolvitur ab uno; & ligatur ad aliud; sed quando in voto dispensatur, simpliciter a voto absolvitur, sine hoc quod ad aliud ligetur.* Extincta vero obligatione præstandi primam materiam voto promissam, consurgit altera eiusdem generis obligatio, quæ nempe sub voti, & religionis vinculo astringit voventem ad solvendum pensum subrogatum.

II. Quæst. II. *An facta voti commutatione, teneatur vovens exequi priorem materiam, si materia substituta facta sit impossibilis, vel ipse sua culpa eam præstare omiserit?* Resp. Certum est voventem contra votum peccare, si materiam, seu onus subrogatum deliberate exequi negligat. V. g. vovisti eleemosynam: hæc in ieiunium tibi commutata fuit tali hebdomada exequendum. Hoc tua culpa omisisti, aut ob infirmitatem observantia reddita est impossibilis. Quantum ad primam quæsiti partem, communis opinio est, te non teneri ad implendam rem prius promissam: quia per commutationem extincta est illa obligatio. Res autem extincta non reviviscit. Teneris vero onus substitutum implere, etiam elapso tempore defini-

finito: quia non fuit illigatum tali tempori ob aliquam eiusdem temporis circumstantiam, sed tamquam termino congruo solutionis, non tamquam termino finiendæ obligationis.

III. Advertunt communiter Auctores, non reviviscere pristinam obligationem, quando commutatio facta fuit legitima Prælati, seu iurisdictionem habentis, auctoritate; secus, dum commutatio facta fuit propria voventis auctoritate: tunc enim, si materia per semetipsum subrogata impossibilis quocumque modo facta sit, tenetur vovens priorem implere obligationem.

IV. Quæst. III. *Facta voti commutatione, & a vovente acceptata, liberum ne illi est ad priorem redire materiam?* Resp. Quædam certa sunt in hac quæstione, & quædam contentiosa. Si commutatio facta sit in minorem obligationem, admixta dispensatione; dubio procul ad pristinam regredi materiam vovens licite valet, relicta materia substituta: quia nemo cogitur privilegio uti dispensationis sibi faventis; sed quod melius est, amplecti semper potest. Idem tamquam certum statuunt Salmanticenses de commutatione facta in æquale: quia commutatio est in favorem voventis, cui favori, & beneficio personali renuntiare pro libito potest.

V. Disputant vero Auctores, an liber sit regressus ad priorem materiam, quando commutatio legitima auctoritate facta sit sive in æquale, sive in melius. Adfirmant Sanchez *Lib. IV. cap.* IV. *num.* 26. Leander *tract.* I. *disp.* XVIII. *quæst.* XXIV. Castropalaus *tractat.* XV. *disp.* II. *punct.* 18. *num.* 10. Lessius *Lib. II. cap.* XL. *dub.* 16. *num.* III. Azorius *Lib. XI. cap.* XVIII. *quæst.* X. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* II. *punct.* 7. *§.* 3. *num.* 20. Laymanus *Lib. IV. tract.* IV. *cap.* VIII. *num.* 27. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* III. *punct.* 18. *num.* 169. aliique. Siquidem commutatio, quocumque modo fiat, in favorem, & beneficium voventis fit. Sed unusquisque renuntiare potest proprio favori, ut colligitur ex *cap.* Statuimus *de regul. iur.* Accedit quod commutatio fit cum tacita hac conditione, ut vovens impleat quod sibi fuerit substitutum, nisi malit votum prius factum implere. Tandem benignitas Dei in hoc potissimum splendet, ut voventes percipiant, mitius cum Deo quam cum hominibus agi. Ex quo inferunt, posse voventem, quoties sibi placuerit, redire ad pristinam materiam, omissa subrogata; & contra respuere pristinam, quam, relicta substituta, iterum elegerat, & redire ad substitutam.

VI. Altera sententia, cui subscribo, negat voventem post commutationem factam in melius, & acceptatam, posse ad pristinam redire materiam. Quoniam, licet commutatio sit in favorem voventis, quod omnes concedunt; hinc tamen haudquaquam consequitur posse voventem semper, & quacumque circumstantia inspecta, redire ad priorem obligationem. Ut commutatio dicatur, & sit in voventis favorem, satis est quod rescindat prioris vinculi obligationem, & alterum onus

onus substituat. Hic est unicus commutationis favor. Anne, quia commutatio favet voventi, licitum est levem pro gravi materia substituere? Immo omnes fatentur, æqualitatem moralem servandam esse. Favor ergo commutationis eo unice spectat ut prior obligatio rescindatur, & altera substituatur. Quoties vero superior, dum votum commutat, imponit aliquam meliorem materiam, id præstat, ut compenset rescissionem prioris obligationis, qua valde premebatur vovens; onusque levius existimavit materiam substitutam, licet absolute meliorem, implere quam exequi pristinam. Nec enim existimandum est, superiorem pro arbitrio votum in melius commutare; sed ideo id quandoque facit, ut libertatem compenset quam donavit voventi, illum a priori obligatione eximendo. Commutatio quippe contractus quidam est, in quo æqualitas, quoad fieri moraliter potest, servanda est. Quando ergo vovens in hoc contractu acceptavit onus substitutum, vinculo religionis se adstrinxit ad illud implendum. Maior materiæ substitutæ valor in obligationem voti transiit; & hanc obligationem libere vovens acceptavit. Nequit ergo ad pristinam minorem obligationem redire. Quandoquidem iam vovens beneficium commutationis sensit ob solutionem prioris vinculi: quod beneficium eo in pretio commutatori habitum fuit, ut iudicaverit æquum fuisse aliquid melioris materiæ voventi imponere ad priorem obligationem æquandam. Ergo ab hoc solvendo onere nequit vovens licite resilire. Accedit quod dum commutatio fit in favorem voventis, simul etiam peragitur in maiorem Dei cultum. Ergo, si vovens fruitur beneficio libertatis a priori vinculo, æquum est ut cultus quoque divinus eluceat per excellentiorem materiam ei offerendam. Tandem confirmatur exemplo quorumcumque civilium contractuum. Contractu inito Petrum inter & Paulum super vase argenteo Petro donando, fit commutatio petita a Paulo, & vas argenteum in aureum commutatur, Petro, cui solvendum est, consentiente, & Paulo, qui solvere debet, acceptante: licitum ne Paulo esset resilire ab hoc secundo contractu, & ad primum reverti, inconsulto Petro? Si id ageret, nonne iustitiam læderet? Quod si iniustum hoc est in humanis permutationibus; quidni & in divinis? Hanc sententiam defendunt Suarez *Lib. VI. cap.* xx. *num.* 1. & 4. Raphael de la Torre 2. 2. *quæst.* lxxxviii. *art.* 12. *disp.* v. *num.* 12. Filliucius *tract.* xxvi. *cap.* x. *num.* 288. Reginaldus *Lib. X. cap.* 1. *num.* 362. Castropalaus vero *tract.* xv. *disp.* 11. *punct.* 18. *num.* 9. & Prado *cap.* xxxi. *quæst.* xv. *num.* 104. satis probabilem eam existimant. Contrariæ opinionis argumenta soluta remanent ex probatione nostræ sententiæ. Nam commutatio quantum ad aliqua est in favorem voventis, secus quantum ad omnia: est enim in favorem simul divini cultus. Si autem in quocumque casu semper licitum esset voventi recedere a commutatione facta, & ad priorem redire; item priorem obligationem susceptam relinquere, & ad materiam subrogatam denuo regredi; tunc certe commu-

mutatio esset in solam voventis utilitatem. Verum, cum commutatio contractus quidam sit, in utilitatem, & favorem utriusque partis cedere debet. Quod subdunt, commutationem fieri sub conditione, gratis asseritur, & est contra naturam contractus permutationis. Denique benignitas Dei in hoc summopere elucet quod ob quamcumque congruam caussam remitti priorem obligationem, aliamque substitui patiatur.

VII. Hucusque disputatum est de voti commutatione in melius; nunc pauca addimus de commutatione voti in bonum æquale. Quæ dicta sunt in favorem sententiæ negantis licitum esse regressum ad priorem materiam, quando commutatio est in melius, evincunt quoque licitum non esse hunc regressum, quando commutatio est in æquale. Siquidem etiam, quando commutatio est in æquale, facta fuit ex consensu utriusque partis, & voventis postulantis commutationem, & superioris loco Dei consentientis, ac permutantis. Ergo regressus ad primum contractum, seu votum, licitus minime est, Dei ministro inconsulto. In hanc sententiam concedit perdoctus Petrus Passerinus *quæst.* clxxxvii. *art.* 1. *num.* 772. ubi, sententiæ utriusque relatis fundamentis, rationes pro contraria opinione allatas, tamquam infirmas, reiicit; quæ, ut verum fatear, tales mihi quoque videntur. Nam, ut omnia breviter complectamur, permutatio voti naturam voti non tollit; sed permanet votum cum sola materiæ diversitate; & vovens vi voti tenetur implere obligationem sibi impositam a commutante. Atqui, etiam secundum plures Auctores contrariæ opinionis, maxime Sanchez, Salmanticenses, aliosque, vovens non potest propria auctoritate commutare suum votum in materiam æqualem. Ergo fateantur necesse est, illicitum quoque esse regressum voventis ad priorem materiam. Quoniam tunc propria auctoritate commutaret votum. Prior siquidem obligatio voti extincta est, atque nullo modo reviviscit, quemadmodum fatentur omnes adversarii: etenim si materia subrogata evadat impossibilis, non tenetur vovens priorem obligationem exequi. Dum ergo ad priorem materiam reverteretur, novam sibi vovens auctoritate propria obligationem imponeret. Hæc obligatio est obligatio voti. Ergo vovens propria auctoritate commutaret suum votum in æqualem materiam: quod fieri posse, adversarii ipsi renuunt concedere.

CA-

CAPUT XVII.

Regulæ servandæ in votorum commutatione.

I. Quamquam nulla certa, & præcisa regula commutandorum votorum afferri potest; nihilo tamen secius quædam assignari regulæ solent generales, quæ vi prudentiæ Superioris commutantis vota, moderari, & applicari debent, inspectis circumstantiis loci, temporis, & personarum. Licet enim non ostendant præcisam commutationis faciendæ mensuram, magnopere tamen deservient commutanti, ut in praxi proximius limites prudentis æqualitatis attingat.

II. *Regula prima*. In voti commutatione sola materia voto promissa spectanda est, nulla habita vinculi ratione. In dispensatione & materia promissa, & vinculum promissionis consideratur, quia utrumque per eam tollitur; secus vero in commutatione, in qua vinculum remanet, seu aliud eiusdem naturæ subrogatur. Secundum hanc communem regulam in commutatione voti vitandi alicuius peccati non est necessaria impositio gravis materiæ: quippe vinculum præcepti non aufertur, nec vinculum voti; sed transfertur in materiam substitutam. Itaque in voto vitandi fornicationem, spectanda est vis voti ad removendum voventem a lapsu in tale peccatum. Hic enim proximus est istius voti finis. Si deprehendatur votum istud magnam habere efficacitatem ad subducendum voventem a lapsu in tale peccatum, ita ut sine voto frequenter vovens labatur in fornicationis flagitium, raro autem voti vinculo obstrictus; tunc votum summopere cederet in divinum cultum, & voventis utilitatem: quapropter commutandum esset in materiam gravem, quæ pari polleret, iuxta prudentem existimationem, efficacia ad arcendum voventem a crimine fornicationis. Hanc porro materiam substituendam, gravem, efficacemque ad præfatum finem, communiter reputant Auctores confessionem perpetuam in singulos menses. Si contra, votum nihil, aut parum conferret in finem præcipuum liberandi voventem a peccato; sed potius vovens sacrilegia multiplicaret frequenti criminum perpetratione; tunc materia valde levis in commutatione substituenda esset, qualis foret recitatio officii B. Virginis, aut illius Rosarii semel in hebdomada per quinquennium, plus minusve, variis circumstantiis inspectis.

III. *Secunda regula*. Maior, aut minor materiæ dignitas repetenda haudquaquam est ab excellentia solius virtutis cuius fructus est; sed inspiciendæ circumstantiæ sunt, & potissimum voventis utilitas, loci, temporisque conditio. Ad reprimendam carnis rebellionem vovisti ieiunium, ad temperandam avaritiæ sitim eleemosynam. In commutatione facienda non recte subrogaretur ieiunio, quod est

est actus abstinentiæ, oratio, quæ est actus religionis, virtutis licet excellentioris ipsa pœnitentia; nec eleemosynæ prudenter substitueretur actus internus caritatis, aut oratio mentalis: quia eiusmodi exercitia parum conducunt ad finem præstitutum sibi a vovente in suis votis. Nec tamen semper substituenda est materia eiusdem generis; ut, si prior voti materia fuit opus pœnitentiæ, necessario subroganda sint opera laboriosa pœnitentiæ; sed illuc commutans spectare principaliter debet, ut utilitas spiritualis voventis, & divinum obsequium salva sint, & integra, quoad fieri potest. Sacramentorum frequentia est bonum universale, quod solet æquare quamcumque alterius materiæ efficacitatem ad liberandos voventes a criminum perpetratione. Adversus vero avaritiam eleemosyna prævalida est; sed circumstantiæ semper sunt attendendæ.

IV. *Tertia regula*. In quolibet voto præ oculis potissimum finis qualitas, sive dignitas habenda est. Finis enim quem vovens sibi præstituit, materiam voto subiectam quodammodo erigit, pretiosioremque constituit. Votum abstinendi a ludo, ut periuria, & blasphemiæ vitentur, nobilius ac præstantius multo est ob talem finem, quam si editum fuisset, ne pecuniæ prodigerentur. Finis ergo voventis accurate perpendendus est in commutatione, ut possit subrogari materia quæ aptior sit ad eum assequendum. Et, quo nobilior finis est, eo gravior, digniorque substituenda materia requiritur.

V. *Quarta regula*. Exequendi voti difficultas etiam consideranda est, eo quod difficultas huiusmodi meritum auget. Si votum ieiunii commutandum sit pauperi in eleemosynam, minor quantitas est illi imponenda quam si votum diviti hoc pacto commutaretur: quia Deo acceptior est parva pauperis oblatio quam magna divitum dona, dummodo cetera sint paria. Vires quoque voventium inspiciendæ sunt. Plura ieiunia imponenda sunt otiosis, robustis, helluonibus quam debilibus, & operariis hominibus laboriosam vitam ducentibus. Hac ratione in votis peregrinationum examinandæ sunt expensæ, molestiæque itinerum, ut congrua materia, quæ hæc omnia moraliter æquet, substitui possit; quemadmodum communiter Auctores docent, quos citat Sanchez *Lib. IV. cap.* LVI. *num.* 11. *& seq.* ubi etiam animadvertit in supputatione expensarum attendendum esse statum, & conditionem voventis: quia res æstimandæ sunt, prout moraliter contingere solent. Et quia communiter divites pedites itinera non arripiunt, plus multo expendere solent quam pauperes; idcirco computandæ sunt expensæ peregrinationis per respectum ad eorum statum & dignitatem: quod etiam Suarez cum aliis docet. Nec solæ itus, sed reditus etiam expensæ computandæ sunt, ut colligitur ex *cap.* Magnæ *de voto*, ubi expensæ supputantur in commutatione voti Hierosolymitanæ peregrinationis. *Expensas quas fueras eundo, morando, & redeundo facturus*, inquit Pontifex summus. Si vovens tamen deliberasset domicilium

cilium figere in termino suæ peregrinationis, tunc reditus expensæ computandæ minime forent. Quando autem sacrarium, aut imago, cuius visitationem quis vovit, propinquior, aut remotior post editum votum evadit, vel quia vovens domicilium mutavit, vel quia translata imago proximior voventi facta est; tunc considerandum est, quonam ex loco votum obliget. Si voti executio peragenda erat ex loco ubi votum nuncupatum fuit, in computatione expensarum eiusdem loci ratio habenda est. Contra vero, si votum solum ex loco propinquiori obliget. Denique itineris pericula, & damna quæ paterentur res domesticæ ex voventis absentia, ac expensæ commorationis in loco peregrinationis, temporisque spatium, quod fuisset in peregrinatione insumendum, haberi præ oculis debent. In his omnibus sicut nimia morositas declinanda est, ita quoque supina oscitantia vitari debet, & ad prudentis œconomiæ leges omnia sunt revocanda, ut communiter Auctores docent, potissimum Suarez.

VI. *Quinta regula*. Necesse haud est ut votum personale in personale, & reale in reale commutetur; quamquam id congruum, & expediens sit, dum commode potest commutator talem servare regulam. Hoc colligitur ex *cap.* 11. *de voto*, ubi votum peregrinationis Hierosolymitanæ, quod est personale, in votum eleemosynæ, quod est reale, commutatum legitur. Ratio quoque clara est. Quippe in votorum commutationibus cultus Dei, & spiritualis voventis utilitas consideranda sunt. Hæc autem duo æque reperiri possunt in actionibus personalibus, ac realibus. Non est ergo attendenda æqualitas mathematica, sed moralis: quæ prout magis vel minus promovet divinum cultum, magis aut minus apta est ad constituendam æqualitatem cum priori materia.

VII. *Sexta regula*. In votorum conditionalium commutatione considerandum est quam contingens sit eventus conditionis, dum votum conditioni illigatum commutandum est in absolutum. Vovisti e.g. erogare decem aureos in eleemosynam, si navis salva pervenerit ad portum. Petis ante adventum navis, votum commutari in absolutum. Prout magis vel minus probabilis est adventus navis in portum, poterit augeri, vel minui quantitas eleemosynæ. Si dubius sit adventus, decem in quinque; si valde probabilis, in septem circiter commutare poterit; sicuti fit in contractu assecurationis, in quo maius exigitur pretium, prout magis incertus est eventus. Vovisti Religionem, si pater incolumis ex infirmitate evaserit. Petis commutari votum, antequam pater sanus fiat. Tunc commutandum est in maius, aut minus onus, secundum quod maius, aut minus est paternæ vitæ periculum. Si votum conditionale commutetur in aliud conditionatum, & conditiones sint æque dubiæ; in æqualem materiam commutatio facienda est. Si vero magis certa conditio adiiciatur; materia quæ substitui debet, minuenda est. Si commutatio fiat, conditione impleta; tunc commutatio fieri debet

debet in æqualem materiam: quia votum absolutum in aliud absolutum commutatur. Idem dicendum est de voto pœnali, si commutandum sit post pœnam contractam: tunc enim votum evasit absolutum, atque adeo regulæ commutationis voti absoluti servandæ sunt. Quando autem votum commutandum est; pœna nondum contracta; tunc considerandа est non solum materia, sed etiam pœna. Qui plura de hoc cupit, consulat Sanchez *loc. cit.* nec enim tanti momenti sunt, ut fusiorem requirant sermonem.

VIII. *Ultima regula*. In qualibet votorum commutatione semper spectanda, & ponderanda est voventis fragilitas, cavendumque ne multum gravetur, aut periculo transgrediendæ novæ obligationis expositus maneat. Facillime est indulgendum, ut commutatio in ea opera fiat quæ eidem faciliora evadunt. Ut, si solitus vovens sit ieiunare, preces fundere, sacram lectionem frequentare &c. in eiusmodi opera vota commutari possunt, ceteris tamen circumstantiis spectatis. Quandoque optio exhibenda voventi est, ut ea sibi seligat onera quæ minus sibi gravia videntur. Frequentia sacramentorum est sanctum illud opus in quod plurima vota commutari possunt. Cui namque hæc non prodest frequentia moderata, v. g. semel in mensem, summopere de eo est pertimescendum.

IX. Exempla quædam votorum commutatorum subiicio ex iure, optimisque Auctoribus eruta. *Cap.* Venientis *de voto*, commutatur votum Hierosolymitanum editum a quodam puero, cum quo dispensandi caussa iusta erat, in votum eleemosynæ, qua toto vitæ curriculo uni pauperi provideret. Et *cap.* Magnæ, *eodem titulo*, votum talis peregrinationis ab Episcopo factum commutatur in hoc ut expensas accessus, & recessus illuc mittat; itineris vero incommoda, & labores vigiliis, ac frequentibus ieiuniis compenset.

X. In peregrinatione communiter Auctores considerant, utrum iter pedestre sit, nec ne. Si vovens pedester peragere debeat peregrinationem; laborem unius diei itineris pedestris in unius diei ieiunium recte commutari posse decernunt; & duorum dierum in duo ieiunia &c. Si iter pedestre non fuerit, sed equestre, laborem quatuor dierum in unius diei ieiunium optime permutandum esse constituunt.

XI. Animadvertit Medina *Lib. I. Sum. cap.* XIV. *§.* 7. *reg.* 3. quod qui commutare deberet votum ingrediendi Religionem Dominicanam, perpendere deberet onera subeunda a vovente, nempe quotidianam officii canonici recitationem, ieiunia septem mensium in annos singulos, perpetuam a carnibus abstinentiam, indusia lanea ad carnes semper deferenda. Porro infert, hoc votum commutandum esse in hæc onera, ut scilicet vovens ieiunet toto tempore vitæ suæ singulis sextis feriis, de quindena in quindenam, sacra exomologesi præmissa, sacram sumat Eucharistiam, quotidie psalmos recitet pœnitentiæ, & eleemosynam iuxta suam

fa-

aculcatem eroget. Adderem ipse vestitum modestum cum in colore, tum in ornamentis aureis, vel argenteis non adhibendis. Votum simplex castitatis non posse pura commutatione tolli, docet Sotus *Lib. VII. de iust. quaest. IV. art. 3.* iuxta illud Prov. XVI. *Omnis ponderatio non est digna continentis animae*. Propterea subdit aliquid dispensationis necessario permiscendum esse.

XII. Votum non ineundi matrimonium commutare solent in confessionem singulis mensibus peragendam per biennium, aut triennium. Adderem aliquam eleemosynam erogandam puellae pauperi quae religiosum statum amplecti vellet.

XIII. Votum sacerdotii suscipiendi commutandum esse communiter dicunt in quotidianam psalmorum poenitentiae cum litaniis, vel officii B. Virginis, vel Rosarii recitationem, in confessionem, & communionem in quindenas singulas, in votum castitatis servandae in saeculo, & in obligationem conferendi singulis mensibus eleemosynam pro una Missa celebranda. Si votum respuat castitatis, ut est probabile, ieiunet singulis sextis feriis toto tempore vitae suae. Sed in votis similibus satius erit simul cum commutatione dispensationem postulare ab illis qui facultate pollent eam impertiendi. Quia in tam gravibus votis vix adest materia digna subroganda, ut optime advertit Sanchez *loc. cit. num. 43.* Et haec de votis dicta sufficiant.

LIBER QUINTUS

IN DECALOGUM,

SECUNDUM PRAECEPTUM TRACTANS:

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum : nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.
Exod. cap. xx. vers. 7.

PRAELOQUIUM.

AMplissimam disputationis materiem nobis primum Decalogi præceptum suppeditavit. Secundum vero argumentum exhibet differendi, non quidem adeo vastum, sed multo ob Christianorum pravitatem luctuosius. In istius namque præcepti commentario quod fusiore calamo versandum suscipio, est illud iusiurandum quod gentibus omnibus, quantumvis feris, barbaris, & incultis, summæ semper fuit venerationi, magnoque in pretio habitum. At o tempora, o mores! Quamvis christiana religio præ omnibus aliis sectis iuramenti sanctitatem profiteatur; quamvis in extremis dumtaxat eventibus, pluribusque servatis conditionibus, maximaque cautione, & reverentia sanctum Dei nomen usurpandum doceat; nihilosecius tantus est huius sanæ, & evangelicæ doctrinæ abusus, ut Christianorum plurimi nihil frequentius in ore habeant quam iuramenta, modo in pactis, & contractibus firmandis, modo in rerum emptione, & venditione, nunc in ludis, & oblectamentis, nunc denique in omni familiari sermone. Hæc porro iurandi frequentia tantam peierandi invehit consuetudinem, ut IESU Christi legem, & professionem contemptioni, ludibrio, & vituperio vel penes infideles ipsos exponat. Nec enim in animum sibi inducere Ethnici valent, ut credant Christianos verum Deum fide, spe, & caritate colere, ac diligere, cum illos audiunt sacrosanctum eiusdem nomen passim contemnere, eodemque in omni fere verbo abuti. Verum enimvero, quod uberiorem lacrymarum fontem de-

deposcit, est Casuistarum quorumdam doctrina, qua non iurandi consuetudinem ad iustas, rectasque in iuramentorum usu servandas regulas revocant; sed contra, leges ipsas, & regulas iuramentorum ad pravos peierantium mores accommodant: quod non eo in sensu accipi velim, ut ipsorum quisquam horrendum periurii scelus adprobet; sed ita potius ut falsa, crudelique benignitate decepti eorum non pauci, cum audiunt in omni fere sermone sanctum Dei nomen usurpari, ad plurimos peierandi periculo subducendos, id quod revera iuramentum secundum Scripturas divinas, Patresque sanctos est, iuramentum non esse, sed dicendi formulam huius, vel illius patriæ propriam, suadere misericordi intentione, bonaque fide adnitantur. Effrenis namque, & impotens multorum licentia divinum nomen sine delectu, iudicio, & iustitia adhibendi Summistarum pluribus occasionem dedit scribendi, non iurare homines, quamquam adfirment *Per Deum* verum esse id quod enuntiant: quoniam vel iurandi animum non habent; vel hæc invocatio *Per Deum* apud quasdam nationes ad patrium loquendi morem reducitur; vel *restrictionibus mentalibus* subtrahitur iuramento materia; vel alio, quam ille cui iuratur, intelligit, iuramentum dirigitur. Hinc Christianorum iurandi frequentia Casuistas non paucos ad laxas opiniones cudendas impulit; istorum vero opiniones audaciores in iuramentorum usu Christianos fecerunt; ac denique tum ob illorum scribendi laxitatem, tum ob istorum vanam divini nominis usurpationem sacrilega peierandi consuetudo tam altas egit radices, & tam impune ubique obfirmata viget, ut criminis enormitatem iam fere exuerit. Quapropter, antequam ad iuramenti difficultates enucleandas accedo, de more hæreticorum errores, & quorumdam Casuistarum propositiones, partim ab Ecclesia proscriptas, & partim, licet proscriptæ non sint, nimium tamen ab honestate evangelica aberrantes, ob oculos ponam. His omnibus tamen præmittam oportet, quid reipsa Deus hoc secundo suo mandato præcipiat, quidve prohibeat. Plura siquidem in his verbis, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, continentur, quæ nisi in antecessum edisseram, oratio, utpote nullo definita orbe, non posset ubique sibi constare, ac recta incedere via. Primum ergo omnium variam verborum, quibus Deus suum expressit secundum mandatum, significationem patefaciam; deinde ad propositum argumentum versandum accedam.

DISSERTATIO PRIMA
DE
IURAMENTO.
CAPUT I.

Quæ Deus præcipiat, quæve probibeat hoc secundo Decalogi præcepto, exponuntur.

I. TRiplicem sensum quo Dei nomen usurpari potest, explicat D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxix. in eiusdem quæstionis procemio his verbis. *De assumptione divini nominis nunc agendum est. Assumitur autem divinum nomen ab homine tripliciter. Uno modo per modum iuramenti ad propria verba confirmanda: alio modo per modum adiurationis ad alios inducendum: tertio modo per modum invocationis ad orandum, vel laudandum.* De his tribus & nos, Angelici vestigiis insistentes, sermonem habebimus. Ceterum latius D. Thomas explicat *opusc.* VII. plures modos quibus nomen Dei in vanum usurpari valet. Verum quia, dum de variis iuramentorum formulis nobis sermo erit, de illis quoque disseremus; ideo ad id quod reipsa Deus hoc suo mandato præcipiat, quodve prohibeat, manifestandum, gradum facimus.

II. Lex quæque, dum aliquid fieri vetat, simul quæ præstanda sunt iubet. Quare, cum Deus prohibeat nomen suum in vanum usurpari, simul præcipit ut idem sanctum nomen a nobis colatur, honoretur, atque per ipsum sancte iuretur. Duo itaque hoc secundum Decalogi mandatum continet. Primo prohibet ne quisquam sacrosanctum Dei nomen contemnat, polluat, vane, seu sine necessitate, usurpet; atque ne falso, vel frustra, aut temere per ipsum iuret. Secundo iubet nos summo obsequio idem sanctum nomen laudare, & venerari. Hæc perspicue docet Catechismus Concilii Tridentini de secundo præcepto cap. III. sect. 3. *Quæ imperat, illa sunt, nomen Dei esse bonorandum, ac per illud sancte iurandum. Hæc rursus quæ probibet. Nemo divinum nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, neve per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret.*

III. Nomen divinum, cui honorem & cultum exhibere iubemur, non accipitur dumtaxat secundum syllabas, litterasque, seu vocis sonum, sed potissimum iuxta id quod nomen ipsum significat. Nomen autem hoc divinam maiestatem prodit, eius-

eiusque infinita attributa. Quocumque itaque nomine immensa Dei maiestas exprimatur, nos adstringimur nominibus istis honorem tribuere. Frequenter enim in divinis Scripturis Deus appellatur Dominus, Omnipotens, Excelsus, Altissimus, Rex Regum, Iustus, Pater misericordiarum, modisque aliis, sub quibus omnibus honorandus a nobis est. Quare merito Catechismus Tridentinus *loc. cit. sec.* 4. reprobat Iudæorum superstitionem his verbis: *Ex his facile colligitur inanem esse nonnullorum Iudæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronuntiare non auderent; quasi in quatuor illis litteris, non in re divina, vis esset.*

IV. Tum autem Deum laudamus, & honoramus, cum in omnium conspectu illum confitemur; cum illius bonitatem, iustitiam, sapientiam, misericordiamque prædicamus; cum rerum omnium auctorem, opificemque illum agnoscimus; cum illius legem, & mandata addiscimus, & exequi studemus. Divinum nomen honoramus, cum sive in prosperis, sive in adversis eventis Deo gratias rependimus, dicentes cum Iob cap. I. *Sit nomen Domini benedictum*: vel cum David Psal. XXXIII. *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo*. Insuper divinum nomen honoramus, cum illius opem imploramus, auxiliumque, quo nos a malo liberet, a tentationibus præservet, fortesque, & constantes reddat ad calamitates omnes ferendas, atque perseverantes in via virtutis efficiat. Denique nomen Dei colimus, cum Deum ipsum, necessitate cogente, ad confirmandam incredulis veritatem in testem vocamus, iuxta illud Deut. VI. *Dominum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius iurabis*. Si plura hac de re cupis, consule Natalem Alexandrum *Lib. IV. cap.* IV. ubi quæ Catechismus Tridentinus loco laudato *sec.* 5. tradit, fusius explicat.

CAPUT II.

Hæretici plures sacrum iusiurandum, tamquam illicitum, improbant. Eorum errores recensentur. Iuramentum actum honestum, & licitum Christianis, virtutisque religionis, seu latriæ fructum esse, ostenditur.

I. PLures recenset tum antiquos, tum recentes hæreticos, qui iuramenta omnia damnarunt, Alphonsus a Castro *Lib. VIII. verb. Iuramentum*. Antiqui hæretici qui iuramentum quodcumque illicitum esse Christianis docuerunt, sunt Albanenses, Bagnolenses, seu Baiolenses, Cathariſtæ, & Pelagiani. Recentiores vero sunt Valdenses, Pseudoapostoli, & VVicleffistæ. Siquidem inter quadraginta quinque propositiones Ioannis VVicleffi damnatas in Concilio Constantiensi *sess.* XLV. an-

anno 1418. hæc reperitur, quæ in ordine est 43. *Iuramenta illicita sunt quæ fiunt ad corroborandum humanos contractus, & commercia civilia.*

II. Ut hunc errorem suum præfati hæretici evincant, plura tum a Scriptura sacra, tum a ratione arcessita momenta promunt. E Scriptura quidem afferunt illud Oseæ IV. *Neque iuraveritis: Vivit Dominus:* & illud Zachariæ V. *Omnis fur iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur*. Plura quoque ex Evangelio obtrudunt. Primo opponunt illud Matthæi V. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis; reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis. Neque per caput tuum iuraveris: quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non: quod autem his abundantius est, a malo est*. Quo in textu duo præscribuntur. Primo absolute iuramentum prohibetur: id enim significare videtur particula illa *omnino*. Deinde formula firmandi assertiones nostras designatur illis verbis: *Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non*. Quæ vero sequuntur, validius iuramenta inhibent: *Quod autem his abundantius est, a malo est*. Iacobus quoque Apostolus *cap.* V. tanta emphasi iuramentum proscribit, ut hoc præceptum ceteris præferre videatur. *Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non; ut non sub iudicio decidatis*. Patres etiam Christianis interdicta esse iuramenta non obscure indicant. Tertullianus namque *Libro de idololatria cap.* XI. hæc scribit. *Taceo de periurio, quando nec iurare quidem licet*. Clemens Romanus, seu Auctor constitutionum apostolicarum Lib. VI. cap. XI. *Magister noster præcepit ut neque per verum Deum iuraremus, ut sermo noster firmior, credibiliorque ipso iureiurando haberetur*. Ratione tandem hoc ipsum confirmari potest. Quoniam nequit homo, utpote infimi subsellii, Deum in testem adducere, potissimum ad confirmandos humanos contractus, pacta, & negotia. Persona enim Dei supremi ordinis est: idcirco non potest ad hæc inferiora commercia firmanda invocari sine monstrosa ordinis perversitate.

III. Veritas fidei est, non omne iuramentum prohibitum, vel illicitum esse Christianis. D. Thomas 2. 2. *quæst.* LXXXIX. *art.* 2. hanc assertionem tum Scripturarum auctoritate, tum ratione, tum Sanctorum exemplis evincit. Iuramentum in primis suapte natura honestum demonstrat ex illius origine, & fine. *Ex origine quidem, quia iuramentum est introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & universalem omnium cognitionem, & provisionem. Ex fine autem, quia iuramentum inducitur ad iustificandum homines, & finiendum controversias*. Deinde ostendit Deum ipsum iuramentum præcepisse; quod numquam fecisset, si iuramentum suapte natura illicitum esset. Porro *Deuter.* VI. hæc

ha

habentur : *Dominum tuum timebis , & illi soli servies , ac per nomen eius iurabis* .

IV. Confirmatur assertio nostra Sanctorum exemplis. Apostolus Paulus ad *Rom.* XI. Deum in testem vocavit his verbis : *Testis enim mihi est Deus*. Iuramento quoque usus est II. ad Corinth. I. *Ego autem testem Deum invoco in animam meam quod parcens vobis non veni ultra Corinthum*. Quæ ad Galatas scripsit, iuramento firmavit cap. I. *Quæ autem scribo vobis , ecce coram Deo , quia non mentior*. Quid plura? Deus ipse promissionem Abrahæ factam iuramento confirmavit : *Per memetipsum iuravi, dicit Dominus, quia fecisti rem hanc* &c. Tandem sacræ Scripturæ testimoniis accedit consuetudo Ecclesiæ, quæ iuramentorum usum , necessariis conditionibus servatis, semper adprobavit , sæpius iuramenta exegit vel ad abiurandam hæresim , vel ad delictorum purgationem , vel ad confirmandam pacem, & obedientiam , vel ad finiendas lites , ut testatur Paulus *ad Hebr.* VI. ubi asserit, quod iuramentum sit *omnis controversiæ finis, & confirmatio*. Quæ fusius declarata habentur in *titulis de hæret. de iureiurand.* & in Conciliis *Ephesin. I. & Constant.* & *in titul. de purgat. canonica*.

V. Ad argumenta hæreticorum, omissis variis responsionibus Hieronymi, Bernardi , & aliorum Patrum , ea reponimus quæ exhibent Augustinus , & Thomas. Istorum enim responsa omnibus fere probantur . Porro Augustinus *de serm. Dom. in mont. Lib. I. cap.* XVII. exponit descriptum Matthæi textum, illumque his verbis interpretatur . *Ita ergo intelligitur præcepisse Dominum ne iuraretur, ne quisquam sicut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis , sed in necessariis iurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitate... Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur* : Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non: *hoc bonum est, & appetendum* : Quod autem amplius est, a malo est: *idest, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades: quæ infirmitas utique malum est : unde nos quotidie liberari deprecamur, cum dicimus:* Libera nos a malo. *Itaque non dixit, Quod autem amplius est malum est.... sed a* malo *est illius cuius infirmitate iurare cogeris*. Hanc eamdem responsionem præbet Augustinus citato *Tom. IV. Lib. de mendac. cap.* XV. ubi eam firmat Pauli exemplo. *Iuravit autem ipse Apostolus in Epistolis suis ; & sic ostendit quomodo accipiendum esset quod dictum est*: Dico vobis non iurare omnino : *ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur , & ex facilitate ad consuetudinem , atque ita ex consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non invenitur iurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem* . Has duas divi Augustini responsiones adoptat D. Thomas *loc. cit.* eisque solvit primum, & secundum argumentum. Et per hæc quoque patet responsio ad auctoritatem Iacobi , qui eodem in sensu ac Matthæus loquitur.

VI. Ad Patrum testimonia dicimus, illos improbasse facilem iurandi usum; neutiquam vero negasse necessarium. Verum utique est hanc exceptionem illos non assignasse, quoniam id necesse minime erat; quemadmodum nec Christus hanc exceptionem declaravit, ut animadvertit Soto *de iust. & iur. Lib. VIII. art. 2.* Cum enim tunc reprehenderent homines ob assuetudinem propensos ad iurandum, idcirco ad institutum eorum minime pertinebat eosdem docere, aliquando licitum esse iurare: id siquidem erat per se manifestum. Hoc ipsum nobis passim accidit, qui dum vitium aliquod redarguimus, & improbamus, non semper oppositam virtutem explicamus. Hanc interpretationem firmat Augustini doctrina, quam, non tamquam probabilem, vel recenter invectam, sed tamquam communem, nullique controversiæ obnoxiam, præbet. Ad rationem autem dicitur, non posse hominem Deum inducere ut propria voce, vel signo veritatem ostendat; quod nec iurans, nec ille cui iuratur, intendunt; sed tantum homo in testem Deum advocat, ut veritas quam profert, maiorem auctoritatem fidemque apud alios homines mereatur, & credibilior evadat; quod satis est ad iuramenti utilitatem. Opponi etiam solet factum S. Basilidis martyris, de quo hæc scribit Eusebius Lib. VI. hist. cap. v. *Cum a contubernalibus suis sacramento adigeretur, nefas sibi esse affirmavit omnino iurare: quippe Christianum se esse, idque palam profiteri.* At communis responsio est, *Basilidem* militem Christianum recenter factum, regulas quas Christiani in iuramentorum usu servabant, ignorasse. Et quoniam observabat Christianos summa cautione a iuramentis abstinere, quia non nisi urgente necessitate iurabant; falso existimavit non licere Christianis iuramentum. Præterquamquod non a iudice, sed a contubernalibus ad iurandum inducebatur, & forte per eorum falsa numina: ideo iurare recusavit.

VII. Iuramentum itaque Christianis licitum est, servatis conditionibus quas infra explicabimus. Immo D. Thomas, postquam *art. 2.* adversus hæreticos demonstravit, iuramentum licitum esse, & honestum, *art. 4.* ostendit actum esse virtutis religionis, seu latriæ: quoniam iurator, invocans Deum in testem, Dei fidem profitetur, qua Deum recognoscit tamquam primam veritatem, omniumque rerum conditorem, & provisorem. Quemadmodum ergo actus religionis est precatio, qua Deus ut auxiliator invocatur; sic religionis actus est iuramentum, quo Deus ut testis veritatis invocatur: utrobique enim Deo reverentia exhibetur. *Unde*, concludit Angelicus, *manifestum est quod iuramentum est actus religionis, sive latriæ.*

C A-

CAPUT III.

Recensentur propositiones quæ iuramentum spectant, ab Ecclesia proscriptæ.

I. INter sexagintaquinque propositiones quas anno 1679. damnavit Innocentius XI. quatuor, seu quinque (una namque ad amphibologias directe pertinet) iuramenti materiam spectant. Sunt autem sequentes, quas iuxta ordinem quo in decreto pontificio recensentur, isthuc transcribam.

24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

25. *Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

26. *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, iuret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum; revera non mentitur, nec est periurus.*

27. *Causa iusta utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.*

28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare iuramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.*

II. Nihil in præsentia de recensitis propositionibus dicimus, quoniam in sequentibus de eisdem fusius differemus, variosque sensus quos eædem admittunt, exponemus, & omnia quæ pro plena earumdem cognitione necessaria sunt, explicabimus.

CAPUT IV.

Recensentur propositiones laxæ, seu improbabiles, quas non pauci Casuistæ docent.

SAcrum iusiurandum ad hominum fœdera, pacta, & commercia firmanda, ut dictum est, adhibetur. Ad hoc sacramentum, tamquam ad supremum, & quasi divinum iudicem, & contendentes in foro, & bellantes in castris, & cuiusque sectæ, ac religionis homines summo obsequio accedunt, ut dissidia componant, ut mutuam amicitiam foveant, confirmentque, ut controversiis finem imponant. Scelestus habetur qui iuranti fidem adhibere recusat. Nemo ergo non videt, stricto in sensu interpretandum iuramentum esse, non modo ob reverentiam Deo debitam, verum etiam ne apud homines vilescat, parvique fiat; perdatque veritas in discrimen adducta perfugium quo se recipiat, ut victoriam reportet. Nemo non videt regulas pro iuramenti usu tradendas esse, quæ sinceritatem sine fuco, veritatem sine æquivocatione, ingenuitatemque sine circuitione spirent. Hinc consequitur reiiciendas esse illas Casuistarum opinationes quæ ambagibus iuramenta involvunt, quæ amphibologiis, & æquivocationibus uti docent in iuramentorum usu, quæ denique iurandi consuetudinem facillime excusant. Ne lector istarum opinionum lenociniis decipiatur, congruum duxi censum non omnium, sed quarumdam dumtaxat propositionum, quæ iurisiurandi leges nimium laxare videntur, sub initium disputationis de more meo texere, illumque ob oculos ponere.

I. „ Per quæcumque verba, etiam expressum iuramentum continentia, iuretur, „ in foro conscientiæ omnino semper attendenda est mens, & intentio iurandi ad „ dignoscendum, an vere iuraverit nec ne. Aut enim positive quis intendit in- „ vocare Deum in testem, aut positive noluit invocare Deum, aut negative se „ habens, vel ignorans præscindit ab invocatione Dei. Si primum, certum sem- „ per est iuramentum. Si secundum, certo non est iuramentum in foro conscien- „ tiæ, *sed tantum mendacium, si falsum sic asseruit*. Si tertium, *iterum non est iu-* „ *ramentum, quia eo ipso Deus non invocatur ut testis; alioquin semper iurarent,* „ *& sæpissime periurarent, qui ad singula fere verba effutiunt illud suum* Per Deum, „ per sacramentum &c. *Unde Confessarius audiens pœnitentem, falso iurasse se ac-* „ *cusantem, non statim periurasse censere debet, sed interrogare, an intenderit Deum* „ *invocare in testem, & quidem falsitatis. Et longe sæpissime deprehendet, non fuis-* „ *se periuria, sed tantum mendacia ex materia sua diiudicanda, aliquando officiosa,* „ *aliquando iocosa, & sic venialia.*" P. Patritius Sporer *tract.* III. *in* 2. *præcep.* *De-*

Decal. cap. 1. sec. 1. num. 9. pag. 203. Neque, cum iurans se falso iurasse testatur, ei fides habenda; sed interrogandus, utrum, quando *Per Deum* affirmavit rem ita esse, intenderit *Deum invocare in testem*, & quidem falsitatis?

II. „ Per quæcumque verba, etiam perspicue Deum continentia, multo magis „ dubie, emittatur iuramentum, erit omnino, & semper in foro conscientiæ ad „ intentionem iurantis attendendum, si velimus deprehendere, an vere iuramen- „ tum sit. Vel enim, quæcumque tandem verba proferantur, intendit quis pri- „ mo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio (si- „ ve quia non advertit, sive quia nescit) præscindit ab eiusmodi invocatione; „ hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partitio videtur adæquata: „ continet enim contradictoria, & præcisionem ab ipsis. Iam si primum, certo „ erit iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non erit, „ ut fatentur communiter Doctores... Licet enim ego dicam, Iuro per Deum, si „ nolim per hæc verba Deum ut testem mei dicti implorare, utique non implo- „ rabo, *nisi valde materialiter, sicuti psittacus a magistro edoctus eadem verba pro- „ ferret*. Certe in Sicilia ignobiles viri unoquoque verbo *Par Dio* iurant. Quis „ autem dicat eos ignobiles vere iurare, cum nec ipsi aliquando sciant quid si- „ gnificet illud *Par Dio*. Videtur autem ex sua notione significare *per Deum*. „ Denique si tertium, *certo item iuramentum non erit, quia non invocat Deum*. „ Cum enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non ex- „ hibere. " Thomas Tamburinus *Lib. III. in Decalog. cap. 1. §. 3. num. 6. pag.* 78. Felix Potestas *Tom. I. part. II. de 2. præcept. Decalog. cap. II. numer.* 1553. *pag.* mihi CXI. vide infra *cap. VI.*

III. „ Ad veritatem iuramenti assertorii exigitur, & satis est ut iurans ita rem „ se habere arbitretur prudenter, & non levi coniectura ductus, sed certa, aut „ verisimili, atque probabili... Tamburinus tamen addit, quod ad iurandum non „ sufficiat quælibet probabilitas; sed ea quæ ad certitudinem moralem faciendam „ perveniat, necessaria sit. Sed certe *quælibet probabilitas facit moralem certitudi- „ nem*, ut sæpe diximus cum communi. Unde, ut bene ait PALAUS, sufficiet, „ si prudenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitretur. " Leander a SS. Sacram. *tract. 1. de iuramento disp. VII. quæst. VIII, pag.* 46. Quod quælibet probabilitas faciat moralem certitudinem, est propositio quæ in altera ab Ecclesia damnata continetur. Sequitur ex hac doctrina ut quisque valeat eamdem rem iuramento aut adfirmare, aut negare. Vide infra *cap. IX. num.* 5 *§.* 4.

IV. „ Iuro v. g. *per Deum me hac nocte non dormivisse*, intelligendo *vestitum*; „ *me non habere pecuniam*, intelligendo, *quæ tibi elargiri velim: uxorem, vel ma- „ ritum matrimonii leges non fregisse*, intelligendo *manifeste: non deberi a me ti-*

„ *bi*

„ *bi centum*, intelligendo, *ita ut non passim ea mibi compensare cum aliis centum* „ *quæ tu mibi debes*. "

„ Resp. *licere*, ut iidem docent (nempe Lessius, Castropalaus, Rebellus, Bona- „ cina) & docetur passim, præscindendo tamen a damno quod doloso hoc iura- „ mento iniuste facerem, *etiam si quis non sit rogatus iurare*, *sed se offerat*. " Thomas Tamburinus *Lib. II. in explic. Decal. cap.* 11. *§.* 2. *num.* 1.

V. „ Rogatus a iudice de delicto, quod saltem sub opinione probabili non te- „ netur manifestare, ut si solum detur semiplena probatio, *negare potest se illud* „ *commisisse*, subintelligendo *in carcere*, vel *ad dicendum... Immo potest se offerre* „ *ad sic iurandum*, *quando id opus esset*. " Antonius a Spiritu sancto *tract.* v. *de iuram. disp.* 1. *sec.* 9. *num.* 53. *pag.* 142.

VI. „ Mulier quæ adulterium commisit, potest *sub iuramento negare se commi-* „ *sisse*, subintelligendo, *ut manifestare teneatur*. " Idem *ibid. num.* 54. *pag.* 143.

VII. „ Mercatores qui non possunt iustum pretium ab emptoribus obtinere, ni- „ si iurent tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de facto non stet, *iurare qui-* „ *dem possunt tanti sibi stare*, subintelligendo *computatis omnibus expensis*, vel „ *tanti sibi stare cum alia merce quam habent domi*, *vel alibi emerant*. " Castro- palaus *tract.* xiv. *disp.* 1. *punct.* 7. Lessius *Lib. II. cap.* xlii. *dub.* 9. *num.* 4. Lean- der *tract.* 1. *disp.* xlv. *quæst.* xxvii. Candidus *disp.* 11. *art.* 3. *dub.* 14.

VIII. „ Idem dicendum de emptoribus, qui, ne cogantur emere mercimonia a „ mercatoribus supra iustum pretium, adfirmant sub iuramento, res ab aliis mi- „ noris emisse, vel sibi offerri minori pretio, ut venditores descendant ad iu- „ stum, vel infimum pretium, intra iustum tamen, mente concipiendo res mi- „ noris emisse, vel sibi oblatas minori pretio, quas alio tempore emerunt. " Candidus *disput.* xxvi. *art.* 4. *dub.* 14. Leander *tract.* 1. *disput.* xlv. *quæst.* xxviii. Palaus, Bonacina, Rebellus, & alii penes Leandrum. Vide infra *diss.* iv. *cap.* iv. *num.* 15.

IX. „ Etiamsi rogans omnem æquivocationem vellet excludere, & ultra iura- „ mentum de re facta, petat iuramentum de calumnia, exigatque iuramentum „ dicendi veritatem sincere absque ulla æquivocatione, adhuc poteris iurare am- „ phibologico iuramento, & restrictione facta: quia subintelligere potes, te iura- „ turum absque æquivocatione iniusta. *Nulla enim propositio tam ampla sumi* „ *potest*, *quin aliquam restrictionem habere possis in mente*. " Castropalaus *tract.* xiv. *disp.* 1. *punct.* 7. *num.* 16. *pag.* mihi xi. Leander *tract.* 1. *disp.* xlv. *quæst.* xxxvii. & penes istos Sanchez, Bonacina, Suarez, Lessius, Trullench, Diana, & alii eiusdem recentis Theologiæ. Vide infra *diss.* iv. *cap.* iv. *§.* 15.

X. „ Titius, qui inducit testem ad iurandum falsum, quod testis putat esse ve- „ rum, non peccat, licet ipse Titius sciat esse falsum. " Petrus Hurtado, Dia-

na,

„na, Tancredus apud Tamburinum, qui hanc opinionem ut probabilem suscipit *Lib. II. cap.* I. *§. 6. num. 7. pag.* 80. P. Matthæus Moya Tom. II. ad tractat. II. disp. I. quæst. VII. num. 2. pag. 116. *Ego puto in praxi securam*. Probabilem dixerunt Tamburinus, Diana, Leander, Hurtado, & alii similes: securitatis incrementum adiecit P. Moya. Vide *diss.* VII. *cap.* III. *num.* 31.

XI. „ Consuetudo culpabiliter retenta iurandi falsum deliberate, seu indifferen„ter verum, & falsum, probabilius non est peccatum distinctum aperiendum in „ confessione ab ipso peccato actuali periurii; sed sufficit confiteri ipsum actum „ periurii. " Patritius Sporer *tract.* III. *in 2. pracep. Decal. cap.* I. *sec.* 4. *num.* 151. *pag.* 223. ex Tamburino *Lib. III. cap.* I. *§.* 5. & aliis. Vide *diss.* VII. *cap.* V

XII. „ Moraliter enim minus deliquisse censendus est qui consuetudinis contra„ctæ impetu peieravit, *quamvis deliberate*, quam qui recenti, & spontanea men„ te, ac libertate. " Sporer *ibidem*.

XIII. „ Igitur impertienda est pœnitenti absolutio volenti, & proponenti cessa„ tionem peccati, & nullam externam habenti occasionem, *quantumcumque con„ suetudini peccati addicto*. " Ioannes Sanchez *in selectis dis.* IX. apud Tamburinum *Lib. III. cap.* I. *§.* 5. *num.* 3. *pag.* 79. Vide *diss.* VII. *cap.* VI.

XIV. „ Qui ex inveterata consuetudine advertenter iurat falso, satis est ne „ dicere, semel iuravi falsum; an potius necesse erit etiam addere, id fuisse ex „ mala consuetudine? Respondeo, non esse necesse... Idem dic, ut semel hac „ occasione dicam, de inveterata consuetudine fornicandi, blasphemandi, & ce„ terorum similium: par enim est ratio. " Tamburinus *Method. exped. Confess. Lib. II. cap.* III. *§.* 3. *num.* 21. *pag.* 109. Vide *diss.* VII. *cap.* VI.

XV. „ Intellige tamen, dummodo actu positivo illam pravam consuetudinem „ non acceptet, vel approbet; sed solum negative se habens eam vincere ne„ gligat, *vel desperet: quod sane non rarum*, & valde notandum Confessario, ne „ nimium vexet conscientias afflictas. " Patritius Sporer *loc. cit. num.* 154. Non est vexandus qui desperat vincere consuetudinem iurandi: quia non raro contingit eos sic desperare victoriam; ideo urgendi non sunt ad præfatam consuetudinem evellendam. An hæc doctrina quid Iansenismi oleat, vide *diss.* VII. *cap.* V. & VI.

XVI. „ Qui vero habet consuetudinem tam iurandi, quam mentiendi, non ta„ men coniungendi iuramentum cum mendacio, si quoties iurat, advertenter iu„ rat, & procurat non coniungere cum iuramento mendacium, neque tenetur „ sub mortali talem consuetudinem extirpare. " P. Dominicus Viva *Tom. I. par.* II. *quæst.* VII. *art.* 7. *num.* 3. *pag.* 86. eamdem plures alii docent. Vide *diss.* VII. *cap.* V.

XVII. P. Ferdinandus Castropalaus *Tom. III. tract.* XIV. *disp.* I. *punct.* 7. *num.* 4.

„ Si

„ Si enim aliqua causa honesta occultandi veritatem intercedat, qualis esset, si „ ad tuam tuorumque salutem, honorem, rem familiarem tuendam conveniret „ occultatio; aut si conveniret, ne annueres interroganti iniuste; nullam culpam „ committis sic amphibologice iurans. Quod verum habet, etiamsi non rogatus „ iures, sed te offeras ad iurandum; si tamen iurandi, occultandique veritatem „ honesta causa intercedat. "

XVIII. „ Rogatus de delicto, quod saltem sub opinione probabili non teneris „ manifestare, vel ex eo quod non iuridice rogaris, vel ex eo quod tibi grave „ nocumentum ex manifestatione provenit, negare poteris te fecisse, subintelli- „ gendo in carcere, vel ad dicendum. " Idem *ibid.*

XIX. „ Rogatus, an promiseris matrimonium, a cuius obligatione secundum „ *opinionem probabilem* immunis es, iurare poteris non promisisse, subintelligen- „ do, ut tenearis. " *Ibi num.* 5.

XX. „ Exemptus *probabiliter* a gabellæ solutione, iurare poteris, te non por- „ tare talem, aut talem rem, *esto portes*, subintelligendo, ita ut gabellam de- „ beas. " Idem *ibi*.

XXI. „ Mercatores qui non possunt iustum pretium ab emptoribus obtinere, „ nisi iurent tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de facto non stet, iurare „ quidem possunt tanti sibi stare, subintelligendo computatis omnibus expensis; „ vel tanti sibi stare, subintelligendo cum alia merce quam habent domi, vel „ alibi emerant. " Idem *ibi*.

XXII. „ Pro supra dictis est maxime advertendum, utentem aliqua ex di- „ ctis amphibologiis debere scire, saltem in genere, se posse absque mendacio „ veritatem tegere. *Non tamen opus est in particulari cognoscere modum quo* „ *debet tegi*. Quocirca, si intendat iurare eo sensu quo vir doctus verum re- „ periet, & sciat verum reperiri posse, sufficiet ad excusationem periurii. " „ Idem *ibi*.

XXIII. P. Dominicus Viva in Comment. *propos.* XXVII. Innoc. XI. „ Quando „ tamen non occurrit *commoda* æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit „ gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare, „ non animo decipiendi, *sed solum permittendo deceptionem*. "

XXIV. Consuetudinarius, ut in peierando, etsi sæpe promiserit, & emendatus numquam fuerit, absolvi potest, dummodo dolorem habeat, & emendari pro- „ mittat. " P. Torrecillas *Tom. I. Sum. tract.* III. *disp.* I. *cap.* II. *sec.* I. *num.* 105. Laudat Palaum, & Bonacinam.

XXV. „ Etsi verba secundum se æquivoca non sint, nec nisi verum sensum „ habeant, nihilominus ratione circumstantiarum loci, temporis, officii, interro- „ gantis, & respondentis &c. restrictio, quæ alias esset pure mentalis, fieri potest „ sen-

„ sensibilis, & a mendacio, & periurio excusari, ac cum iusta caussa eius usus „ licitus fieri." Idem *consult.* 23. *num.* 134.

XXVI. „ Immo nec opus est quod iurans vel attestans agnoscat specificum modum quo veritatem celare possit. Sufficit enim præcipue pro indoctis, quod etsi „ verbis negantibus utatur, in animo addat, Volo veritatem celare, quin mentiar, vel periurem *eo modo quo Doctores id fieri posse docent.*" Idem *ibi num.* 188. citat Sanchez, Suarez, Castropalaum.

XXVII. „ Similiter non esset plusquam veniale mendacium, dicere *uro* ablata „ I, cum vere nihil *urat.*" P. Thomas Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* VI. *num.* 3.

CAPUT V.

Quid sit iuramentum. Variæ iurandi formulæ exponuntur.

I. IUramentum definitur a D. Thoma 2. 2. *quæst.* lxxxix. *art.* 1. quod sit *invocatio divini nominis ad fidem faciendam, aut promissionem firmandam*. D. Augustinus ab ipso D. Thoma relatus *loc. cit.* definit iuramentum his verbis ser. xxviii. de verb. Apost. *Quid est iurare per Deum, nisi, testis est Deus*? Differt ab oratione: quia per hanc petitur divinum auxilium; per illud autem postulatur ut veritas manifestetur. Quare turpiter errat Franciscus Budeus Lutheranus, qui in suis *Inst. Theolog. Moral. P. II. cap.* iii. *§.* 5. *§.* 10. effutit, *Deum hic non spectari ut testem, quasi iusiurandum sit testimonium Dei, aut quod Deus ipse de veritate iurantis testetur.* Error Lutherani istius seipso corruit. Iuramentum a *iure* dicitur: quia, inquit idem Angelicus, quasi pro iure introductum est, ut pro vero habeatur id quod sub invocatione divini testimonii enuntiatur. Aliqua enim sunt facta vel occulta, vel contingentia, quæ humano testimonio probari nequeunt: ideo, ut divino testimonio, necessitate cogente, confirmentur, iure statutum est decretumque ut factis divino testimonio firmatis fides adhibeatur.

II. Iuramentum, iusiurandum, & sacramentum synonyma sunt. Ex Scriptura siquidem scimus pro eodem usurpari iuramentum, & iusiurandum, iuxta illud Zachariæ Luc. I. *Iusiurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.* Sacramentum quoque nuncupatur tam in Scriptura, quam in iure, ut constat ex *capit.* Qui sacramentum xxii. *quæst.* iv. Et quamquam sacramenti vocabulum alios magis proprios significatus habeat, usurpatur tamen etiam pro iuramento: quia & istud signum est rei sacræ, nempe infallibilis veritatis.

III. Ad clariorem datæ definitionis intelligentiam D. Thomas *loc. cit. in respons.* *ad*

ad 1. animadvertit, nos dupliciter testimonio divino uti posse. Primum testimonio quod Deus iam dedit in Scripturis suis, cum scilicet textum, seu auctoritatem sacræ Scripturæ allegamus ad aliquam veritatem probandam: quod dum facimus, nullo modo iuramus. Secundo, cum imploramus testimonium ut exhibendum, nempe ut Deus veritatem illius facti manifestet in cuius confirmationem eius testimonium invocamus. Et hoc modo iuramus. Porro, dum in testem Deum invocamus, ut assertiones nostras confirmet, non intendimus ut Deus statim insolito prodigio seu miraculo assertiones nostras sua auctoritate confirmet, & manifestet; quod qui faceret, Deum tentaret; sed petimus tantum ut Deus dictis nostris testimonium suum adiiciat, & veritatem revelet, quando sibi placuerit, in vita vel in morte, in hoc vel in futuro statu.

IV. Divinum testimonium duobus modis invocari potest. Primo *expresse*, cum Deus ipse in testem affertur: secundo *tacite*, quando creaturarum testimonium cum peculiari respectu ad Deum invocatur; quod clarius infra explicabimus. Utrobique autem iuratur, quia utroque modo divinum testimonium imploratur.

V. Hæc divini testimonii invocatio fieri potest *verbo*, ut si ore proferas, *Iuro per Deum*; *nutu*, ut si interroganti, utrum *per Deum iures*, oculis, capite, vel aliquo gestu annuas; *facto*, ut si tibi offeratur iuramentum cum libro Evangeliorum, & librum ipsum tangas, etiamsi nihil proferas, iurare censeris; *mente*, ut si intra animum tuum iures te aliquid facturum, virtute religionis ad id præstandum adstringeris in foro interno; ut vero in foro externo obligeris, necesse est ut uno ex tribus descriptis signis iuramentum enuntiatum extrinsecus manifestetur.

VI. Si quis iuraret, librum Evangeliorum tangendo, ac postea deprehenderet librum illum omnino profanum fuisse; verum esset iuramentum, illudque observare deberet: quia diversitas materialis foret, quoties iurans per sacra Evangelia iurare intendisset. Contra, qui iurat per falsos deos, iuramentum non facit: quia solus verus Deus meretur sibi ab hominibus fidem præstari.

Variæ iurandi formulæ.

VII. Quoniam verba quibus iuramentum profertur, determinata non sunt, sequitur plurimas esse iuramentorum formulas. Ad triplex genus omnes revocare possumus. Primi generis sunt quæ iuxta communem sensum, & acceptionem iuramentum, seu divini testimonii invocationem continent; quæve in omni foro pro iuramentis habentur, nisi manifeste constet de contraria intentione illius qui easdem pronuntiat. Secundi generis sunt quæ in communi acceptione divini testimonii assumptionem non continent; quæve pro iuramento non habentur, nisi qui

qui illas profert, declaret se illis verbis iuramentum edere voluisse. Tertii tandem generis sunt quæ ambiguæ sunt, quæve aliquando iuramentum continent, aliquando non, iuxta varium modum quo illæ proferuntur. Exemplis res clarior apparebit.

VIII. Primi generis sunt *Iuro per Deum*, *Mihi Deus testis est*, *Vivit Deus*, *Testem invoco Deum vivum*. Nec tamen necesse est ut usurpetur verbum *iuro*; sed satis est confirmare propria dicta *per Deum*, *per fidem Dei*, *per fidem Christi*. Ad hanc quoque classem reducuntur iuramenta quæ fiunt per creaturas, ut cum dicitur, *per cælum*, *per terram*, *per animam meam*, *per salutem meam*, *per Angelos*, *per B. Virginem*, *per Sanctos* &c. Hic tamen advertas velim, quod creaturarum testimonium multipliciter invocari potest. Primo tamquam argumentum infallibilis veritatis; & hæc invocatio blasphema foret, quia solus Deus infallibilis est. Secundo creaturæ rationales invocari possunt, tamquam personæ quadam peculiari auctoritate ornatæ, ut fidem faciant dictis nostris, absque respectu ad Deum; & hæc invocatio non constituit iuramentum, quemadmodum non iuramus, cum homines viventes in testes vocamus. Tertio creaturæ in testimonium veritatis appellantur, quatenus in eis maximé Deus splendet, habentque ad Deum peculiarem respectum, & earum invocatio Dei memoriam in nobis singulariter excitat; ut cum iuramus *per evangelia*, *per templa*, *per altaria*, *per cælos*, *per terram*, *per elementa*. Secus dicendum, cum iuratur per creaturas infimas, vilesque; ut si quis iuraret *per suam barbam*, *per suos capillos*, *per suum canem* &c. non esset verum iuramentum. Licet enim omnes sint creaturæ Dei, in his tamen iuxta communem acceptionem non splendet modo peculiari divina maiestas. Si quis tamen invocando has creaturas, Deum simul in obliquo nominaret, iuramentum foret; ut si quis diceret, *Per hunc Dei panem*, *per Dei ignem*, *per aerem Dei*, *per hunc Dei lapidem*, *per hanc creaturam Dei*. Quoties namque Deus sive in recto, sive in obliquo casu appellatur in testem, iuramentum profertur. Ad hanc pariter classem revocantur sequentes formulæ: *Sic Deus me adiuvet*, italice *se Dio m' aiuti*: *dæmon me arripiat*, *moriar*, *peream*, *si ita non est*. Hæc iuramenta sunt execratoria, & reddunt hunc sensum, *Deus me non adiuvet*, *si verum non est quod profero*: *morti*, *dæmoni me tradat* &c.

IX. Ad secundam classem revocantur sequentes formulæ. *In rei veritate*, *profecto*, *in veritate*, *per fidem meam*, *in fide mea*, *in fide boni viri*, *per fidem viri probi*, *per meam conscientiam*, *in mea conscientia*. Eiusmodi formulæ secundum communem existimationem vim iuramenti non habent. Nisi ergo qui eas profert, habeat expressam intentionem iurandi, iuramenta non sunt. Si quis tamen relata verba proferens intenderet Deum in testem vocare, iuramenta forent. Iuramenta pariter non esse adfirmant communiter Auctores quæ sequuntur. *Per fidem boni*

Christiani, *in fide Christiani*, *in fide Religiosi*, *per fidem Sacerdotis*, vulgo, *Da Cristiano*, *alla fe di Cristiano*, *da Religioso*, *da Sacerdote*, *in fede di Sacerdote*. Quia, inquiunt, in his expressionibus fides divina non invocatur, sed humana; efficiuntque hunc sensum: *Ea veritate loquor qua bonus Christianus*, *bonus Sacerdos loqui debet*. Sic Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 3. *num.* 23. ubi plures citant Auctores, & reipsa penes Casuistas communis est. At, si id quod ego sentio, candide fateri debeam, nullo modo permittendas censeo Christianis eiusmodi expressiones in communi locutione. Nec enim ratio mihi suppetit qua præfatas formulas a vi iuramenti liberare valeam. Communiter Theologi adfirmant, quod iurare per res sacras, puta per templa, per altaria, per reliquias Sanctorum, sit verum iuramentum. Quidni ergo iuramentum erit dicere *per fidem Christiani*, *Religiosi*, vel *Sacerdotis?* Non ne sacrum est sacerdotium, sacer religiosus, & christianus status, seu christiana, & sacerdotalis professio? Si quis dicat, *per habitum*, seu *vestem hanc D. Petri*, *D. Francisci*, *D. Dominici*, secundum omnes vere iurat. Cur ergo non iurabit, si dicat, *da Sacerdote*, seu *per Sacerdotis fidem?* Vereor subinde ne Auctores laudati idcirco interpretentur recensitas formulas iuramentum non continere, quia homines passim illam usurpant; &, ne periurii reos plurimos damnent, illos minime iurare doceant. Nec enim raro accidit vitiis horrorem subtrahi, cum homines vitiis subduci nequeunt. Non inficior, iuramenta plurimum ab intentione pendere iurantis. Sed, quando locutiones vim iuramenti produnt, etsi defectus vel intentionis, vel considerationis excusare, vel diminuere valeat præteritam malitiam, non excusatur tamen aut Confessarius, si omittat pœnitentes obligare ad linguæ custodiam, aut pœnitens, si a præfatis formulis abstinere non conetur. Accedit quod communiter homines pro iuramento accipiunt similes expressiones, *per fidem Sacerdotis*, *Religiosi*; vulgo *da Sacerdote*, *da Religioso*. Hæc tamen quæ de his tribus ultimis formulis, videlicet *per fidem Religiosi*, *Sacerdotis*, *&* *Christiani*, diximus, non adeo manifesta nobis sunt, ut contrariam, communemque opinionem improbemus: sola siquidem moralis certitudo a communi recentium Auctorum sententia recedere quandoque nos cogit. Qua certitudine sublata, communi & nos accedimus opinioni. Et quia talem certitudinem circa rem hanc nunc nobis non adesse fatemur; ideo ut probabilem celebramus contrariam sententiam. In praxi tamen omnes quorum ego confessiones audirem, abstinere ab eiusmodi expressionibus iuberem. Sotus quoque *Lib. VIII. de iust. & iur. art.* 1. *quæst.* 1. *concl.* 4. subdubitanter loquitur de his iurandi modis.

X. Sequentes formulæ, *Voveo Deo*, *iuro Deo*, *promitto Deo*, vulgo *voto a Dio*, *giuro a Dio*, *prometto a Dio*, verum iuramentum continent: quia revera Deus in testem vocatur. Et licet eiusmodi expressiones & voti rationem habere videantur,

tur, & promissionis; attamen, cum ii qui eas proferunt, in suarum assertionum confirmationem easdem adhibeant, iuramentum constituunt. Sequens autem formula, *Iuro me hoc facturum*, vel *hoc ita esse*, nullo addito verbo, ex vi verborum, & suapte natura iuramentum est. Contrarium docent Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 3. *num.* 24. Bonacina *disp.* IV. *punct.* I. *sub finem*. Immo tam Salmanticenses, quam Bonacina allegant pro se Suarez, sed falso: quia potius oppositum docet, inquiens Lib. IV. cap. XIII. num. 4. *Per se, & ex vi verbi in sua rigorosa significatione sine dubio sufficit ad iurandum. In usu tamen considerandæ sunt circumstantiæ.* Idipsum docemus & nos. Præfata verba absolute iuramentum produnt; intentio tamen eadem proferentis, aliæque circumstantiæ attendendæ sunt. Quare, si quid addatur quod ab invocatione divini testimonii verba illa extrahat, iuramentum non erit: puta, si quis iuraret hoc modo, *Iuro per meam barbam, per decem, iuro per memetipsum*, in his formulis nullum foret iuramentum. Nullum quoque iuramentum proferre volunt communiter Auctores illum qui diceret, *Iuro per hanc crucem*, nulla designata cruce: quia qui a formando crucis signo abstinet, intentionem non iurandi habere præsumitur. Quod si crucem efformaret, iuramentum proferret. Circumstantiæ tamen spectandæ. Pariter, si quis rogatus, ut sub iureiurando quidquam affirmaret, responderet, *Iuro ita esse* vere iuraret.

XI. Ad tertium genus reducuntur formulæ illæ quæ quandoque iuramentum continent, & aliquando non continent; cuiusmodi sunt, *Scit Deus, coram Deo loquor, Deus videt ita esse*. Quæ, si *enuntiative* proferantur, iuramenta non sunt; contra, iuramenta totidem sunt, si *invocative* pronuntientur; ut constat ex Apostolo Paulo ad *Galatas* I. iurante illis verbis: *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior*. Advertas tamen velim, quod, ut deprehendantur *enuntiative*, vel *invocative* prolata, non solum hominis loquentis intentio, sed etiam loquendi modus est inspiciendus. Nam si dicatur, *Deus videt quæ facio, D audit quæ loquor*, nisi constet de opposita intentione; non præsumitur iuramentum. Contra vero, si dicatur, *Deus scit me verum dicere*, Navarrus in *Manual. cap.* XII. *num.* 2. Leander *tract.* I. *disp.* III. *quæst.* IV. sustinent talem formulam verum iuramentum continere: quæ sane opinio satis probabilis mihi videtur. Ceterum, quia aliquid ambiguitatis præfata formula includit, idcirco circumstantiæ attendendæ sunt, & potissimum loquentis intentio.

XII. Ad hanc classem quoque revocant plures Auctores sequentes formulas, *Deus mihi testis est, quod verum dico, Vivit Deus, Vivit Dominus, Deus est veritas*. Verum communior, & mihi unice vera sententia oppositum docet. Quandoquidem, ut a prima formula exordiar, D. Thomas 2. 2. *quæst.* LXXXIX. *art.* I. *ad* 3. absolute asserit, illam iuramentum continere. Idem docet D. Augustinus serm. 2.

 edit.

edit. Lov. cap. VI. *Non vos fallant qui nescio quo modo volentes ipsas iurationes discernere, vel potius non intelligentes, dicunt, non esse iurationem, quando dicit homo :* Scit Deus : testis est Deus : invoco Deum super animam meam, verum me dicere. *Invocavit Deum, testem fecit Deum : numquid iuravit? Qui haec dicunt , nil aliud volunt, nisi, invocato Deo teste, mentiri. Ita ne , quisquis es pravi cordis, & perversi cordis, si dicas, Per Deum, iuras ; si dicas , Testis est Deus , non iuras ? Quid est enim per Deum, nisi testis est Deus? Aut quid est, Testis est Deus , nisi per Deum? Quid est autem iurare, nisi ius Deo reddere, quando per Deum iuras; ius saluti tuae reddere, quando per salutem tuam iuras; ius filiis tuis reddere, quando per filios tuos iuras? Quod autem ius debemus saluti nostrae, filiis nostris, Deo nostro, nisi caritatis, veritatis, & non falsitatis? Maxime autem per Deum cum fit, ipsa est vera iuratio : quia & cum dicit quisque, per meam salutem, salutem suam Deo obligat ; quando dicit, Per filios meos, oppignorat Deo filios suos, ut hoc veniat in caput eorum quod exit de ore ipsius: si verum, verum; si falsum, falsum.* Quare perperam inter ambiguas iurandi formulas illam collocant *Sporer*, *Felix Potestas*, *La Croix* , & alii plures Casuistae. De aliis formulis res clarior est , quoniam Scriptura illas praescribit pro vero iuramento. Ierem. IV. *Iurabunt*, *Vivit Dominus* . Eadem formula usus est Elias : *Vivit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto :* III. Reg. XVII. Nullo ergo modo inter aequivocas expressiones recensendae sunt descriptae formulae, quidquid afferant recentiores non pauci.

XIII. Iuramentum non continent sequentia dicta, *Sim nequam*, *mendax*, *infidelis*, *haereticus*; *sim fur ; amputetur mihi nasus*, *auricula*, *si ita non est :* similes namque locutiones, iuxta communem acceptionem, non nisi quamdam praeferunt sponsionem. Sequentes vero formulae, *Interficiar*, *moriar* , *dispeream* , si per modum execrationis proferantur, iuramentum continent, ut dictum est supra : reddunt enim hunc sensum : *Deus*, *quem in testem appello*, *me occidat*, *si verum non est quod profero*. Secus dicendum, si *enuntiative* solummodo pronuntientur : communiter enim hoc pacto non nisi quamdam sponsionem praeferunt. Iuramentum quoque non esse mihi probabilius videtur, *Iuro per me ipsum* , *per eum qui sum* , vulgo *giuro da quel che sono* : quamvis enim homo singularis Dei creatura sit , iuxta tamen communem sententiam non aliud intelligitur quam interpositio fidei, & auctoritatis humanae.

C A-

CAPUT VI.

Nonnullæ aliæ quæstiunculæ circa iuramentorum formulas, potissimum circa hanc, Per Deum, *resolvuntur. Regulæ quoque pro iuramentis discernendis assignantur.*

I. A Deo familiaris est hominibus consuetudo iurandi, ut Auctores non pauci, cum præfatam consuetudinem abolere nequeant, iuramentum non esse adfirment id quod absolute iuramentum est; quemadmodum ex sequentibus planum erit.

II. Quæst. I. *An iurent homines passim aientes*, Par Dios que si, *ut Hispani;* Par Diu, *ut Foroiulienses;* Per Dio, *ut Itali;* Par Dio, *ut Siculi: quæ omnia idem sonant ac per Deum?* Resp. Patritius Sporer *tract.* III. *in* 2. *præcep. Decal. cap.* I. *sec.* I. *num.* 9. docet, homines Deum sic invocantes, si præscindant ab invocatione divini testimonii; seu si, dum præfata verba proferunt, *negative* se habeant (quod idem valet ac si neque intentionem habeant iurandi, neque non iurandi) nullo modo iurare. En illius verba. *Iterum non est iuramentum, quia eo ipso Deus non invocatur ut testis: alioquin semper iurarent, & sæpissime periurarent qui ad singula fere verba effutiunt illud suum*, Per Deum, Per sacramentum &c. *Unde Confessarius audiens pœnitentem falso iurasse se accusantem, non statim periurasse censere debet; sed interrogare, an intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis; & longe sæpissime deprehendet non fuisse periuria, sed mendacia ex materia sua diiudicanda, aliquando officiosa, aliquando iocosa, & sic venialia.* Animum intendas velim ad rationem quam Auctor iste prodit, ut evincat iurantes *per Deum* non iurare: quia *alioquin semper iurarent, & sæpissime periurarent.* Quapropter, ne hoc sequi fateamur, dicendum est illos non iurare. Hoc est familiarissimum principium plurium recentium Casuistarum. Quia homines passim ex pecunia mutuo data proventum accipiunt, non committunt usuram. Cur? quia alioquin omnes fere essent usuræ labe infecti. Hoc ratiocinio frequentissime utuntur. Sed & consecutio quam Auctor iste deducit, digna consideratione est. Subdit namque, quod licet pœnitens se accuset falsi iuramenti, sua conscientia sic dictante; non propterea tamen ei fidem habere debet Confessarius. *Unde Confessarius audiens pœnitentem falso iurasse se accusantem, non statim periurasse censere debet.* Hæc a Theologo prolata fuisse, vix credibile foret, nisi typis edita legerentur. Concludit tandem, quod, licet falsitatem sub illa divini testimonii invocatione pronuntient iurantes, non nisi mendacium iocosum, vel officiosum pro materiæ diversitate com-

committant; & consequenter solum venialiter peccent. Quid Chrysostomus, quid Augustinus, quid Patres omnes tam acriter invehuntur adversus iurandi consuetudinem? Nam qui ex consuetudine iurant, expressam intentionem iurandi non habent, nihilque de iuramento cogitant. Hanc doctrinam hausit Sporer ex Tamburino, quem in album suorum magistrorum perscribit. Non abs re censeo verba etiam Tamburini isthuc transcribere, ut cautiores reddam lectores huiuscemodi Auctorum. Tamburinus itaque *Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. num. 6.* haec scribit. *Per quaecumque verba, etiam perspicue Deum continentia, multo magis dubie, emittatur iuramentum, erit omnino, & semper in foro conscientiae ad intentionem iurantis attendendum, si velimus deprehendere, an vere iuramentum sit. Vel enim, quaecumque tandem verba proferantur, intendit quis primo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio [sive quia non advertit, sive quia nescit] praescindit ab eiusmodi invocatione; hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partitio videtur adaequata: continet enim contradictoria, & praecisionem ab ipsis. Iam si primum, certo erit iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non erit, ut fatentur communiter Doctores.... Licet enim ego dicam,* Iuro per Deum, *si nolim per haec verba Deum ut testem mei dicti implorare, utique non implorabo, nisi valde materialiter, sicuti si psittacus a magistro edoctus eadem verba proferret. Certe in Sicilia ignobiles viri unoquoque verbo* Par Dio *iurant. Quis autem dicat, eos ignobiles vere iurare, cum nec ipsi aliquando sciant quid significet illud* Par Dio*? Videtur autem ex sua notione significare* per Deum. *Denique si tertium, certo item iuramentum non erit, quia non invocat Deum. Cum enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non exhibere.* Duo hic docet Tamburinus: quorum unum certissime falsum est, nempe quod iurans sine animo iurandi, non iuret: quae propositio ab Ecclesia damnata est, ut infra videbimus: alterum quod iurans, si non advertat se iurare, seu si praescindat ab invocatione divini testimonii, non iuret; quae pariter propositio falsa omnino mihi est, & scandali plena. Sed, quod magnopere animadvertere debemus, est, Tamburinum testari, has suas propositiones communiter a Doctoribus edoceri. Laudat namque Layman, qui sane *Lib. IV. tract. III. cap. 1. num. 3.* eas docet. Citat deinde pro se etiam Suarez *Lib. I. de iuram. cap. 1. num. 4.* sed falso: nihil enim ibi habet insignis iste Theologus quod his opinionibus faveat. Rationem porro allegat Tamburinus ad suas propositiones confirmandas, quae eadem est ac illa quam ex Sporer modo produximus. Iurant enim Siculi, inquit, unoquoque verbo, *Par Dio*, quod idem sonat ac *per Deum*. Quis autem dicat, eos iurare? Nonne valida ratio? Sed subdit: Ignorant enim, vel non advertunt, quid sit illud *Par Dio*, quidve significet. Qui sunt isti qui hoc ignorant? Christiani? Catholici? Ignorant ergo christiani populi secundum Decalogi praeceptum? At, dum sanctissimum Dei nomen pronuntiant, tamquam psittaci a magistro docti,

fti, materialiter illud proferunt. Psittaci ergo sunt Siculi ignobiles circa Dei cognitionem? Quid, quæso, eos docent Parochi, & magistri, dum illis edisserunt? *Non assumes nomen Dei tui in vanum?* Obsolevit ne hoc mandatum in Sicilia? Hæc Tamburini doctrina minus congruit eius patriæ, cuius gens acumine ingenii præstat; & præterea christianæ professioni nimium probrosa, ac infesta est. Et profecto, si dum *per Deum* assertiones nostras firmamus, iuramentum non proferimus, hac sola ratione, quia non advertimus nos iurare; eadem ratione excusare licebit blasphemias, convicia, maledicta, & flagitia quæque. Hanc Tamburini doctrinam docent, præter Sporer, & Layman citatos, Felix Potestas *Tom. I. part.* II. *de* 2. *præcep. Decal. cap.* II. *num.* 1553. Laurentius Pisani in suo *Gladio Gedeon. prop.* XXV. *sub finem*, Leander *tract.* I. *disp.* III. *quæst.* XI. & alii non pauci.

III. Doctrinam itaque, & opinionem quam ex citatis Auctoribus descripsi, tamquam falsam, & improbabilem reiicio. Ad pleniorem tamen quæsiti, & responsionis intelligentiam dico, eos qui suas assertiones confirmant his formulis, *Par Dio que sì*, *Par Diu sì*, *Par Deu nò*, *Per Dio*, quod idem est ac dicere *per Deum*, vere iurare; & si frequenter his formulis utantur, in consuetudine iurationis versari. Si quis vero ira subita percitus, vel molestia affectus proferret istud *Per Deum*, utique non iuraret, quia nihil adfirmaret, vel negaret; sed nihilominus nomen Dei in vanum assumeret; sicut in vanum illud assumunt alii dicentes, *Di Dio*, *Po far Dio*, nihil adfirmantes, vel negantes.

IV. Quæst. II. *An qui passim nomen Dei assumunt in vanum, licet nihil adfirment, vel negent, peccent mortaliter?* Resp. Qui in quacumque iræ, tædii, gaudii, alteriusve perturbationis occasione, nomen Dei usurpat, proximo periculo iurandi, & peierandi sese committit. Vix enim fieri potest ut in omnibus fere animi sui motibus Dei nomen pronuntiet, & data occasione adfirmandi aliquid, vel negandi, illud nomen non invocet. Graviter ergo peccare eos assero qui Deum continenter nominant, non tantum ob vanam, continuam, & scandali plenam Dei invocationem, quantum ob gravissimum voluntariumque peierandi periculum. Quare Confessarius prudens & pius neminem illorum qui passim nomen Dei usurpant, absolvat, nisi promittant, & periculo facto, reipsa linguam suam cohibeant ab eiusmodi vana, & continua divini nominis assumptione. Et quamquam sub initium divinæ nominationis peccatum grave Confessarius non deprehendat, non ob id pœnitentem absolvere debet, quando a divini nominis assidua pronuntiatione abstinere detrectat. Ex oscitantia siquidem plurium Confessariorum, & ex quorumdam Auctorum nimis laxa doctrina, sacrilega consuetudo iurandi non raro proficiscitur.

V. Quæst. III. *An maiorem vim habeat hac formula*, Per meam animam, per meam conscientiam, *præ ista*, In mea anima, in mea conscientia? Resp. Nul-

lum discrimen in præfatis formulis, ad vim confirmandi assertiones quod attinet; ego deprehendo : idque communiter sentiunt Auctores. Iurat ergo qui dicit sive *per animam*, sive *in anima mea* : quia anima eximium ac præclarum est Dei opificium, in quo, tamquam in imagine, speciali pacto divina maiestas effulget. Non iurat vero, ut mihi verosimilius videtur, qui dicit sive *per meam*, sive *in mea conscientia* : quia hæc formula dicendi iuxta communem acceptionem reddit hunc sensum, *Hoc quod dico, est quod sentio in mea conscientia, quod mihi suggerit, dictatque mea conscientia*. Ita docent magis communiter Auctores, Sotus, Suarez, Ledesma, Fagundez, Lessius, Sanchez, & recentiores fere omnes. Oppositum docent Sylvester, Azorius, Aragonius, & alii. Ideo tutius erit abstinere a simili loquendi formula. Sacrosanctum est iuramentum, idcirco severo lingua custodienda.

VI. Quæst. IV. *An iuret qui dicit*, Iuro per meam conscientiam, *vel* in mea conscientia? Resp. Negant Sanchez, Ledesma, Leander, & alii. Ego vero cum Soto, Sylvestro, Azorio, Navarro, aliisque sustineo hominem sic loquentem iurare. Quia illud verbum *iuro* ex sua propria significatione sufficit ad iuramentum, nisi per aliquod additum vocabulum distrahatur a suo significatu; puta, si quis diceret, *Iuro per meum nasum*, *per decem* &c. At, dum quis *per suam conscientiam* iurat, rem prodit gravissimam, atque æstimatione dignam. Siquidem, dum quis absolute quidquam adfirmat *in sua conscientia*, magnam vim addit suæ assertioni. Propria siquidem conscientia in communi acceptione quidpiam habetur permagni momenti. Falsum ergo est quod adversarii obtrudunt, scilicet hoc vocabulum, *propria conscientia*, distrahere verbum *iuro* ab eius nativa significatione; quin e contrario illud in proprio significatu magis confirmat. Et sane, quod rem conficere videtur, ipsi adversarii fatentur, eum qui pronuntiat talia verba, *in propria conscientia*, reipsa iurare, si expresse iurare vellet. Id namque concedunt Salmanticenses cum aliis *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 3. *num.* 28. At qui dicit, *Iuro per meam conscientiam*, expresse iurare vult : ergo iurat : expresse namque adhibet verbum *iuro*, ac testem invocat suam conscientiam. Cedo : cum quis dicit, *Iuro*, qua ratione dicere possumus nos, vel ille ipse qui tali verbo utitur, se non iurare? Licet ergo non iurare censeatur qui solum adfirmat aliquid *in propria conscientia*; dum tamen pronuntiat, *iuro per meam conscientiam*, ipsum cum laudatis gravissimis Theologis, iurare sentiendum est. Similiter, licet dum quis quidquam *in fide sua* adfirmat, non iuret; cum tamen dicit, *Iuro per fidem meam*, eum iurare asserendum est ob rationem iam assignatam.

VII. Quæst. V. *An iuraret qui diceret*, per vitam mei equi, per conservationem huius arboris, *aut alterius rei inanimatæ?* Resp. Hoc quæsitum sub iisdem ter-

terminis proponit Leander *tract.* I. *disput.* III. *quæst.* III. Respondet autem his verbis: *Ex vi verborum est iuramentum: quia ad illud ea verba ex se sufficiunt; nisi ex circumstantiis appareat ea dici ad evitandum iuramentum verum*. Idipsum docet Suarez *cap.* XIII. *num.* 27. & Sanchez *num.* 36. Id ego quoque non nego; sed solum addo, potiori iure dicendum, proferre iuramentum eum qui iurat per suam conscientiam, per suam fidem, quam cum dicit, *Iuro per vitam huius equi, huius arboris*, vel *lapidis*, aut alterius rei inanimatæ.

VIII. Quæst. VI. *An si quis interrogaret hoc modo*, Iuras mihi per Deum, rem ita se habere? *& interrogatus responderet*, Ita res se habet, *iuramentum ederet sic respondendo?* Resp. Sanchez *Lib. III. cap.* II. *num.* 28. docet hunc non iurare; adfirmat vero illum iurare, si responderet, *Ita*, aut capite dumtaxat annueret. Hoc discrimen commentitium, & inane mihi videtur. Sive enim respondeat interroganti sub iuramento, *Ita res se habet*, sive *ita* absolute, perinde est: quoniam responsio correspondere debet interrogationi, quæ sub iuramento petit responsionem. Quare dum respondet tali interrogationi, vere iurat, omni circuitione sublata, nisi ex circumstantiis colligatur respondentem declinare velle iuramentum.

IX. Quæst. VII. *An iuret qui his expressionibus utitur:* Volo dictum meum iuramentum esse: tam certum esto dictum, & promissum meum, ac si foret iuramentum? Resp. Layman proponit hanc iurandi formulam, quam Germanis familiarem asserit, resolvitque sic loquentem iurare, si intentionem iurandi habeat, & quoties ea verba profert coram iudice exigente iuramentum, ac tandem quando deliberate, & serio verba illa pronuntiat: quoniam iuxta communem existimationem pro iuramento accipiuntur. Addit vero, iuramentum non esse, si intentio desit iurandi: cui subscribit Patritius Sporer *num.* 8. At, quando præfata verba iuxta communem populi intelligentiam pro iuramento accipiuntur, & loquens serio ac deliberate ea profert, intentio interna vim non habet adimendi iis verbis illum significatum quem secundum communem acceptionem habent, ut supra dictum est.

X. Quæst. VIII. *An eiusmodi formulæ, quas familiares habent Foroiulienses*, Al seugnuli sì, Seugnuli sì, *sive* Seugneli nò: Al seugnuli fagri, iust, e potent, *præferant veram iuramenti rationem?* Resp. Quisquis Auctor varias iuxta suæ patriæ morem iuramentorum formulas proponit: idcirco consentaneum, opportunumque duxi & ego recensitas nostratum Foroiuliensium peculiares asseverandi formulas proponere. Porro quid illa dialectus, *Al seugneli*, sive *segnuli*, sive *seugnuli*, reipsa præcise significet, a nemine colligere potui. Hoc certum est præfatam formulam apud talem nationem quamdam præferre iuramenti speciem: videtur enim idem sonare ac *per Evangelium:* & quod contineat quempiam re-

spe-

ſpectum ad Evangelium, ac Deum ipſum, conſtat ex attributis in ultima formula deſcriptis: *Al ſeugneli ſagri, iuſt, e potent*: quod ſignificare videtur, *Per Evangelium ſacrum, iuſtum, & potens*, ſeu *per Deum potentem*: quam formulam verum continere iuramentum, nemo non videt. Nudum autem verbum, *ſeugneli*, ſeu *ſeugnuli*, ſuapte natura iuramentum non continet: nec enim abſolute ſignificat, etiam in illo idiomate, *Evangelium*: quoniam ſuo proprio nomine nuncupatur *Vangeli*, aut *VVagneli*. Quia tamen ſub initium fortaſſe pro Evangelio uſurpatum fuit τὸ *ſeugnuli* (idioma namque illud conflatum quoddam eſt ex linguis Latina, Hiſpanica, Gallica, Longobardica, aliiſque exoticis) idcirco temporis decurſu quædam vocabula ſuam avitam ſignificationem amittunt: quod de præfato verbo *ſeugnuli* mihi compertum eſt. Plurium annorum intervallo illud proferre audivi, quin intelligerem quidpiam. Dicendum ergo, quod verbum illud abſolute prolatum ambiguum ſit (quantum mihi in præfata lingua educato conſtare poteſt.) Intentio itaque proferentis attendenda eſt. Exploratum namque habeo, plurimos illud proferre vocabulum, quin quid ſignificet percipiant. Tunc ergo ſolum hæc formula, *Al ſeugnuli*, ſeu *ſegnuli sì*, iuramentum continet, quando qui illam adhibet, iurare ſerio intendit; ſecus, cum ab illis pronuntiatur qui neque iurare in animo habent, neque verbum illud iuramentum continere ſciunt: quia reapſe ex ſe iurationem non continet. Curet tamen Confeſſarius ut a tali verbo pro viribus caveant fideles, ſuamque linguam cohibeant.

XI. Quæſt. IX. *An licitum ſit iurare per falſos deos; & an iuramentum per eoſdem factum a Chriſtianis obliget?* Reſp. Iam ex iis quæ dicta ſunt, conſtat, invocantem creaturas quaſque, tamquam infallibile teſtimonium veritatis, impiam proferre blaſphemiam. Qui ergo iuraret per falſos deos, illorum teſtimonium tamquam manifeſtum veritatis argumentum invocando, peccatum idololatriæ perpetraret: quia attribueret idolis, & creaturis quod ſoli vero Deo competit. Hinc Deus prohibuit Iudæis iuramentum per falſos deos, Exod. XXIII. *Per nomen externorum deorum non iurabitis: neque audietur ex ore veſtro*: quemadmodum etiam illis iurare prohibuit Chriſtus in Evangelio, *neque per cælum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius; neque per Hieroſolymam, quia civitas eſt magni Regis*: Matth. V. quoniam propenſi erant Iudæi in idololatriam, & adorationem cæli, & terræ. Nullo itaque modo licitum eſt per falſos deos ſerio iurare. Et, cum aliquando per iocum dicitur, *per Iovem, per Mercurium, iuro Iovis lapidem*, non eſt iuramentum; ſed iocoſa quædam phraſis, quæ in communi acceptione nihil affirmat, aut negat: & qui ea utuntur, effugere ſive affirmationem, ſive negationem ſtudent. Hinc patet ſecunda quæſiti pars. Nam, ſi iuramentum nullum eſt, nulla conſequi ex illo obliga-

ligatio valet. Solum ex conscientia erronea quis adstringi posset ad implendum promissum. Sic Ethnici per idola iurantes, illosque ut verum numen colentes, vi conscientiæ erroneæ tenebantur implere iuramenta facta. Similiter, si Christiani aliqui putarent iuramentum factum per falsos deos, verum esse iuramentum, illud observare deberent, donec conscientiam errantem, seu errorem deponerent. Errore tamen excusso, promissio iuramento firmata observanda esset tum a Christianis, tum ab Ethnicis, non vi iuramenti, sed vi fidelitatis humanæ. Quæ omnia communissima sunt.

XII. Quæst. X. *Quid dicendum de sequentibus formulis? Hæc faciat mihi Deus: Hæc addat: Numquam Deus mihi parcat, nec me salvet, nec me defendat: Mala morte obeam: Non vivam usque in crastinum: Malum Pascha super me veniat: ardeam in inferno: Diabolus me ad infernum deportet, si ita non est*. Resp. In primis formulis, in quibus nomen Dei invocatur, dubio procul iuramentum execratorium continetur; quemadmodum & in ceteris aliis, si in confirmationem veritatis formulæ illæ adhibeantur. Quin hæc inter iuramenta execratoria sunt omnium potissima.

XIII. Quæst. XI. *An hæ aliæ formulæ contineant iuramentum execratorium? Amputentur mihi aures, abscindatur nasus, caput, brachium, si ita non est*. Resp. Absolute, & sermonis rigore spectato, eiusmodi phrases vim iuramenti execratorii habere possunt: qua de caussa prohibuit Deus Matth. v. *Neque per caput tuum iuraveris*. Attamen, ut communiter proferuntur, iuramentum non continent. Nil siquidem minus intelligunt homines quam iurare, cum vulgo fantur, *Mi siano tagliate le orecchie, il naso, la testa, il braccio, se non è così*. Quas formulas alio modo etiam sæpius proferunt, nempe: *Ci metto, scommetto la testa, le orecchie, il naso, il braccio, se non è così*. Ubi apparet, nullo modo Deum invocari tamquam vindicem, seu, ut tamquam iudex vindictam sumat; sed meram & nudam sponsionem hæc & similia præferre.

Regulæ nonnullæ pro praxi.

XIV. Quamvis ex resolutionibus plurium quæstionum, circa quas hucusque versati fuimus, colligere quisque possit, quando assertiones iuramento firmentur, nec ne; lubet nihilominus paucas generales regulas exhibere, quibus iuramenta a simplicibus assertionibus discernantur, ut unico quasi intuitu valeat lector quæ latius disputata sunt, conspicere.

XV. *Regula prima*. Communiter Doctores primum omnium docent, in iuramento, quibuslibet verbis illud concipiatur, attendendam esse mentem, & intentionem iurantis: quia, inquiunt, licet quis Deum invocet, si tamen intentionem

ex-

expressam non habet iurandi, reipsa non iurat. Quam regulam præ ceteris inculcant Sanchez, Sporer, Tamburinus, & alii plures. Hæc regula partim vera; partim falsa est. Utique mens, intentio, & voluntas iurantis attendi debent; sed verum quoque est iurantem teneri suam intentionem, seu mentem & animum conformare ad verba quæ profert. Heinc falsa est, nisi fallor ego, recentiorum plurium regula data, quatenus illi docent, Dei invocationem non esse iuramentum ex defectu intentionis iurantis. Quoniam, dum pronuntiant illud suum, *per Deum*, atque adfirmant *per Deum rem ita se habere*, & advertere adstringuntur ad divinum testimonium, quod invocant; & intentionem verbis divinum testimonium invocantibus aptare tenentur. Quandoquidem, dum prohibemur *nomen Dei in vanum assumere*, simul iubemur summa consideratione, & recogitatione illud usurpare. Quare ipse defectus intentionis, & considerationis, quem recentiores Theologi obtrudunt ad excusandos Christianos, passim *per Deum* suas assertiones confirmantes, peccatum est. Quando ergo formula verborum suapte natura iuramentum exprimit, cuiusmodi est hæc, quæ expresse invocat divinum testimonium, *Per Deum ita est*, vulgo, *Per Dio sì*, aut *Par diu nò*, *Testis est mihi Deus*, similesque, iuramentum est; tametsi iurans expressam intentionem non habeat iurandi: quod supra demonstratum est, & infra, dum de consuetudine iurandi sermo erit, fusius ostendetur. An vero qui expresse invocaret divinum testimonium, simulque expresse iurare nollet, reipsa iuraret, infra resolvam. Tunc vero intentio iurandi potissimum necessaria est, cum verba sensum ambiguum, & varium habent: cuiusmodi sunt hæ, *In veritate*, *vere*, *per fidem meam*, quæ de veritate, & fide humana, vel divina intelligi possunt secundum diversam iurantis intentionem.

XVI. *Regula secunda*. Ad iuramentum non requiritur verbum *Iuro*; sed satis est divini testimonii invocatio expressa, ut si dicatur, *Per Deum*, *per Virginem Mariam*. Hoc verbum *Iuro* absolute prolatum sine alio addito stricte acceptum iuramentum constituit; communiter tamen qui iurant, addere solent id per quod iurant. Si verbum addatur indicans non invocari divinum testimonium, & quod illud verbum *Iuro* a sua propria significatione distrahat, iuramentum non editur. Si quid vero addatur denotans Deum in testem vocari, iuramentum efficitur. Interdum, etsi nihil addatur, solum verbum *Iuro* sufficit ad verum iuramentum. Id autem colligendum ex circumstantiis est; ut, si qui iuramentum exigit, dicat, *Iuras mihi per Evangelium? Iuras mihi in forma iuris?* & alter respondeat, *Iuro*.

XVII. *Regula tertia*. Verba quæ duplici in sensu usurpari possunt, ut sunt ista, *Deus videt quæ facio*; *quod narro*, *est Evangelium*, & alia similia, quæ *enuntiative*, aut *invocative* proferri possunt, interpretari debemus habito respectu ad illos

qui

qui eadem pronuntiant. Nam, si vir bene moratus, minimeque iurare solitus, illa proferat (nisi oppositum sit satis apertum) ipsum *enuntiative*, non *invocative* ea protulisse interpretari debemus. Secus dicendum de viris iurando assuetis.

XVIII. *Regula quarta.* In verbis ambiguis, potissimum in iis in quibus non resplendet peculiari modo divina maiestas, attendenda est intentio loquentis, patriæ consuetudo, item aliæ circumstantiæ, & maxime mores proferentis ea verba.

XIX. *Regula ultima.* Ob oculos semper habenda est regula illa divina quam Christus ipse tradidit Matth. v. *Sit autem sermo vester Est est, Non non: quod autem his abundantius est, a malo est.* Hoc memoriæ desigendum est, a malo nempe proficisci vel loquentis, vel audientis animo omne id quod præter simplicem affirmationem *est*, vel negationem *non* additur. Quapropter non modo abstinere debemus a verbis ambiguis, & æquivocis, quæ pro iuramentis accipi, & non accipi possunt; verum etiam a quibusdam verbis corruptis, ut *per christa*, *per dia*, *per diana*, *per diobacco*, aliisque id genus, quæ, quamquam distrahant verbum *iuro* a sua germana significatione, habent nihilominus cum iuramento quamdam affinitatem, & quamdam iuramenti speciem obiiciunt. Abstinendum, inquam, est ab eiusmodi, & similibus corruptis vocabulis, tum propter scandalum quod interdum pusillis ingeritur; tum propter facilitatem, sive periculum usurpandi vocabula, & veras iuramentorum formulas pro fictitiis; tum quia Christus Dominus prohibuit assertionibus nostris præter *est est*, *non non*, quicquam addere, subdens a malo esse, seu malum esse, quicquid addatur: *quod autem his abundantius est, a malo est.* Hæc itaque Christi Domini regula ante oculos tuos semper sit. Quam regulam multo ante hominibus tradiderat Ecclesiasticus cap. XXIII. *Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati.* Ex his omnibus collige, quam peius loquantur, graviusque delinquant illi qui non solum vocabulis corruptis utuntur, sed passim exclamantes effutiunt vulgo, *Po far Dio*, *Poter*, *o potenza di Dio*, *Servo di Dio*. Isti continenter violant secundum Decalogi præceptum, assumentes Dei nomen in vanum: & licet non iurent, sed exclament, vel tædio affecti, vel admiratione, seu alia animi perturbatione moti; nihilominus, ut dictum est, peccant, tum propter scandalum, tum propter vanam Dei nominationem, tum propter facilitatem, sive periculum prolabendi ex continua Dei vana nominatione in consuetudinem iurandi, & peierandi. Quapropter numquam ego istis absolutionem impartio, nisi emendationem promittant, & pro viribus præstent.

CAPUT VII.

Iuramentorum divisiones traduntur: & an omnia iuramenta sint eiusdem speciei, explicatur.

I. EXposita iuramenti definitione, exhibitisque variis iurandi formulis, reliquum nunc est ut plurimas item iuramentorum divisiones promamus. Ex duplici capite D. Thomas *cit. quæst.* lxxxix. *art.* 1. divisionem iuramenti arcessit, videlicet ex parte rei iuratæ, & ex modo iurandi.

II. Ex parte materiæ, seu rei quæ iuratur, dividitur iuramentum in *assertorium*, & *promissorium*. Iuramentum *assertorium* est quo Deus in confirmationem veritatis vel præsentis, vel præteritæ invocatur. Si dicas, *Iuro me illud delictum nudius tertius non commisisse*, iuramentum est de re præterita. Si dicas, *Iuro me nunc ignorare prorsus istud de quo interrogor*, iuramentum est de re præsenti. Hoc iuramentum assertorium fieri potest vel super veritate actionis præsentis, aut præteritæ ipsius iurantis; ut cum quis iurat se illud crimen non commisisse, vel se credere, & profiteri fidem catholicam: aut super notitia actionis præteritæ, vel præsentis, quæ alteram personam spectat; ut cum testes iurant, se scire, vel nescire, Petrum perpetrasse tale delictum. Iuramentum *promissorium* est illud quo quis rei futuræ promissionem firmat, ut alterum securiorem reddat: v. g. cum quis iurat se hanc pecuniam daturum alteri, aut quidpiam aliud facturum. En verba ipsius D. Thomæ. *Divinum testimonium quandoque inducitur ad asserendum præsentia, vel præterita; & hoc dicitur iuramentum assertorium: quandoque autem inducitur divinum testimonium ad confirmandum aliquid futurum; & hoc dicitur iuramentum promissorium.* Quæ omnia ut clarius intelligas, adverte sequentia. In iuramento assertorio semper id quod primo inspicitur, est notitia præsens rei iuratæ. Quare, sive actio sit præsens, sive sit præterita, veritas iuramento subiecta semper præsens est in mente ipsius iurantis. In iuramento *promissorio* semper includitur *assertorium*: quia qui iurat se aliquid facturum, primo Deum in testem vocat veritatis præsentis, se nempe nunc reipsa habere animum, seu voluntatem efficiendi quod promittit; secundo autem Deum invocat tamquam fideiussorem veritatis futuræ, videlicet quod implebit, & executioni mandabit rem promissam. Nec propterea divisio superflua est. Siquidem, licet promissorium iuramentum includat assertorium, non tamen contra. Cum quis iurat quidquam de futuro ab altero præstandum, puta, *Iuro Petrum ingressurum Religionem*, est iuramentum non promissorium, sed assertorium: iuro enim me nunc scire, Petrum amplexurum statum religiosum. Qui hoc modo iurat, vehementes, & gravissimas rationes habere debet

bet id testandi: aliter iuramentum temere fieret. Iuramentum promissorium dividi etiam solet in *absolutum*, seu simplex, quo quis absolute iurat se quidquam facturum; & in *confirmatorium*, quo scilicet confirmatur vel votum Deo factum, vocaturque *votum iuratum*; vel pactum cum homine initum, & dicitur *pactum iuratum*; vel promissio facta Deo, & homini simul, ut quando cum iuramento promittis Deo, pecuniam te daturum tali pauperi, qui promissionem tuam acceptat; & dicitur *votum cum pacto iuratum*. Prævaricator duplicem vel triplicem malitiam contrahit. Nam qui votum iuratum Deo violat, peccat & contra votum, & contra iuramentum, seu duplici peccato adversus religionis virtutem. Qui vero votum non implet Deo factum, & iuramento postea firmatum tum Deo, tum homini, præter duplicem malitiam adversus religionem, violat fidelitatem Deo, & homini debitam, & simul iniustitiæ peccatum adversus hominem promissarium committit.

III. Ex parte modi, seu formulæ pronuntiandi iuramentum, secernitur in *contestatorium*, quod fit per simplicem contestationem, seu invocationem divini testimonii, ut cum simpliciter dicitur, *Iuro per Deum ita esse*; & in *execratorium*, quo invocatur Deus, non tantum ut infallibilis testis veritatis, sed etiam ut vindex falsitatis. Hoc autem iuramentum posterius triplici formula concipi, & proferri valet. Primo, dum quis absolute & expresse sibi malum imprecatur a Deo infligendum: v. g. cum dicit, *Deus me puniat*, *perdat*, *damnet*, *mei obliviscatur in mortis articulo* &c. Formula quæ olim communiter obtinebat, talis erat: *Hæc faciat mihi Deus*, *& hæc addat*. In iure canonico hæc nunc viget: *Ita me Deus adiuvet*, *& hæc sancta Evangelia*. Hæc execratio gravissima est: hunc enim sensum reddit, *Deus me non adiuvet*, *si falsum pronuntio*. Secundo, cum quis iurat imprecando sibi malum a creatura infligendum, Deo sic permittente; ut cum dicit: *Fulmen me occidat*, *diabolus me rapiat*, *terra me deglutiat*, *morte subita moriar* &c. In his tamen imprecationibus, ut verum sit iuramentum, necesse est iurantem respectum habere ad Deum, illumque invocare ut vindicem talia permittentem. Si enim quis solum imprecaretur sibi malum sine ullo respectu ad Deum, iuramentum non ederet. Tertio modo iurari potest per salutem, & vitam parentum, filiorum, Principis, Cæsaris &c. quorum sensus est: pereat salus, pereat vita filiorum, parentum, Principis, Cæsaris, si ita non est quod dico. Sancti viri cum veteris, tum novi fœderis usi sunt interdum iuramentis execratoriis. Ioseph iuravit hoc modo: *Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc*: Gen. xlii. vers. 15. D. Paulus iuravit super animam suam: *Testem Deum invoco in animam meam*: II. Cor. i. Per execrationem David quoque iuravit: *Si reddidi retribuentibus mihi mala*, *decidam merito ab inimicis meis inanis*: Psal. vii. In cuius Psalmi commentario hæc scribit Augustinus. *Iurare videtur per execrationem*, *quod est gravissimum iurisiurandi*

randi genus ; *cum homo dicit* : *Si illud feci*, *illud patiar*. Illud animadvertendum est, quod dum iuramentum execratorium profertur per salutem, seu vitam aliarum personarum, hæ debent ad iurantem aliquo titulo pertinere; ut patet in exemplis adductis parentum, Principis, Cæsaris, filiorum, uxorum &c. Quapropter, dum quis dicit, *Sagitta me comburat*, *nisi verum dixero*, maledictum non iuramentum profert.

IV. Iterum ex parte formæ iuramentum dividitur in simplex, & solemne. Iuramenta simplicia sunt quæ a privatis hominibus fiunt verbis illis quæ ipsis magis placent. Iuramentum solemne illud est quod fit quodam solemni ritu, & forma vi iuris, aut consuetudinis præscripta. Ethnici innumeros iurandi ritus habebant, de quibus consule Alexandrum ab Alexandro *Lib. V. genial. cap.* x. Iudæi quoque plures pro iuramenti usu ritus observabant. Celebriores erant manuum elevatio. Gen. xiv. vers. 22. *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum*. Transitus item inter duas vituli occisi, seu cuiuscumque victimæ partes. *Vitulum quem conciderunt in duas partes*, *&* *transierunt inter divisiones eius* : Ierem. xxxiv. vers. 18. Sed solemnior erat ritus ponendi manum sub femore illius qui iuramentum exigebat. Hoc ritu Abraham exegit iuramentum a famulo suo seniore : *Pone manum tuam subter femur meum* : Gen. xxiv. vers. 2. Eodem quoque ritu Iacob morti proximus petiit a filio suo Ioseph : *Si inveni gratiam in conspectu tuo*, *pone manum tuam sub femore meo* : Gen. xlvii. vers. 29. Super hac cæremonia variæ sunt Patrum, & interpretum sententiæ. Aliis omissis, communior est illa quam refert Hieronymus in Quæstionibus Hebraicis, nimirum illo signo indicatum fuisse, iuramentum præstari in fide Christi, qui tum continebatur in lumbis Abrahæ, & Iacob, ut Paulus loquitur *Hebr.* vii. Et reipsa non legimus hanc cæremoniam adhibitam ab aliis fuisse quam ab Abraham, & Iacob.

V. Nostris pariter temporibus varii ritus præscribuntur pro iuramentis solemnibus tum in iure civili, tum in iure canonico. Communior ritus elucet in contactu rerum sacrarum, ut Evangeliorum, reliquiarum, & etiam sacrosanctæ Eucharistiæ. In foro civili solent tangere sceptrum regium, aut attollere priores digitos. Si varias istius fori solemnitates in iuramento servari solitas scire cupis, consule *Leg.* Generaliter *§. ultim. cod. de reb. cred.* Olim ritus solemnis, & communis Christianorum, erat contactus altaris, seu sacræ mensæ, qui ritus etiam in iuramentis privatis servabatur. De hoc iuramento loquitur Chrysostomus homil. xv. ad popul. *Cum super mensam adiuras sacram*, *&* *ubi Christus positus est immaculatus*, *ibi fratrem tuum immolas*.... *saltem librum istum reverere quem in iuramentum porrigis*.

VI. Iuramentum solemne triplex est, seu triplici modo fieri solet. Primum est *verbale tantum*, quod solis verbis fit, & in ipsis verbis certa quædam forma servatur;

tur; ut quando iuramentum fit per expressam Dei invocationem , vel etiam sanctissimae Virginis, aliorumve Sanctorum. Secundum iuramentum *reale tantum* nuncupatur, quod fit simplici contactu Evangeliorum, pectoris, crucis, altaris &c. nullis omnino verbis adhibitis. Tertium iuramentum *mixtum* dicitur, quod & verbis, & contactu rei sacrae fit. Iuramentum itaque solis verbis fieri potest; & dicitur *verbale*: item solo signo exteriori, tactu, gestu, seu nutu, sine verbis (neque enim verba necessaria sunt ad iuramenta] & dicitur *reale*: tandem verbis, & signis simul; & dicitur *mixtum*, vel etiam *corporale*, quia praeter verba insuper corporalis actio adhibetur.

VII. Iuramenta solemnia solent etiam esse *iudicialia*, quae videlicet in iudiciis praestantur: suntque varii, ut ita dicam, generis. Primum iuramentum *iudiciale* illud est quod fit sub initium litis, & vocatur *iuramentum calumniae*, quo videlicet actor iurare debet se litem movisse, non animo calumniandi, sed ob solam caussae veritatem; & reus similiter iurare debet se existimare iustam habere reluctandi rationem. Imperator Iustinianus *leg.* 2. *cod. de iureiurando prop. calum.* hunc iurandi morem invexit, ut litigantes a calumniosa litium prosecutione abduceret. Quod ut validius efficeret, iudicibus omnibus remittendi hoc iuramentum facultatem ademit his verbis loc. laud. §. 4. *Sed quia veremur ne forsitan quidam collusione aliqua utentes, remittere videantur inter se huiusmodi sacramentum, & ex praedicta dissimulatione nostram sanctionem deludant; sancimus, omnes iudices, licet ex compromisso cognoscant, vigorem suum exercentes (quia non pro commodo privatorum, sed pro communi utilitate praesentem legem posuimus) minime pati tale sacramentum remitti.* Rationem addit §. 8. *Sic enim non lites solum, sed etiam calumniatores minuentur.* Pluribus saeculis viguit hic iuramenti usus; sed nunc in curiis Principum penitus obsolevit, ut Auctores communiter advertunt. Rationem desuetudinis prodit Maranta *de ord. iud. par.* VI. *tit. de iuramento num.* 11. his verbis: *Unde ego puto quod litigatores nostri temporis potius iurant de calumnia committenda quam vitanda; & ideo melius esset, si ex toto tolleretur a iudicio, causa vitandi tot periuria.* Hoc iuramentum *calumniae*, quod in exordio litis fit, vocatur iuramentum *credulitatis*, distinctum a iuramento *veritatis*. Hanc distinctionem tradit Iulius Pacis celebris inter utriusque iuris consultos in *Isagogicis ad Lib. II. Cod. tit.* 58. „ Tertium preparatorium (inquit) est bona fides, quam lex a litigantibus requirit, ne temere litigent. Quamobrem tam actorem, quam reum de calumnia „ iurare iubet . . . . Nota hoc iusiurandum esse [ut nostri loquuntur] de *credulitate*, non de *veritate*. Non enim iurant litigantes, se bonam caussam habere; „ sed ita se credere." Distinctio haec materialis est. Nam materia proxima iuramenti, etiam credulitatis, est veritas: quia verum est ita se credere, nempe bonam caussam habere.

VIII. Secundum iuramentum iudiciale vocatur iuramentum *malitiæ* , quod in progressu litis a iudice partibus datur, quoties sibi bene visum fuerit ; quod iuramentum *malitiæ* nunc appellatur etiam *calumniæ*. Usus istius iuramenti malitiæ, quo litigatores iurant se extraordinarias dilationes ad calumniandum non petituros, nec accepturos , etiamnum viget in pluribus foris sæcularibus quoad certos articulos, aut propositiones. Iudex, instante parte, negat, vel concedit hoc iuramentum, prout opportunum esse arbitratur . In foris vero ecclesiasticis frequentissimus est istius iuramenti usus, de quo consulendi sunt Canonistæ.

IX. Tertium iuramentum iudiciale vocatur *suppletorium*, quo inopia probationum suppletur, seu deficientibus probationibus, substituitur iuramentum, tamquam ultimum remedium ad lites, & controversias dirimendas. Finis namque iuramenti est dubiæ veritatis manifestatio. Quare, cum in controversiis veritas per probationes, vel testes deprehendi nequit , Apostolus ipse iuramentum adhibendum assignat ad litem dirimendam. *Omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentum* : Hebr. VI. Hoc iuramentum in caussis civilibus appellatur *suppletorium*; in caussis criminalibus nuncupatur *purgatorium*.

X. Quartum iuramentum iudiciale dicitur in *litem* : quod triplex est. Unum dicitur iuramentum *veritatis*, seu *veræ æstimationis*, quia defertur ad probandum valorem, & quantitatem rei amissæ per dolum alterius: v. g. si scrinium cauponi, vel alteri servandum consignasti, & ab eodem tibi restituatur fractis feris, & sigillis sublatis, sitque gravis præsumptio de dolo cauponis, seu *consignatarii* ; aut si damnum quis passus a fure, probato furto, rei ablatæ pretium iuramento testetur. Hoc iuramentum nuncupatur a Iureconsultis *veritatis*. Secundum dicitur iuramentum *affectionis*, quando res tua, culpa alterius deperdita , vel destructa est, quam tu summopere utilem, commodamque reputabas, conceditur tibi iuramento pretium illius rei æstimare : in quo, ne duplum communis existimationis excedas, prohibitum est. Idcirco iuramentum iudicis definitioni subiectum est. Tertium dicitur iuramentum super *interesse singulari* , *&* *extra rem* : v. g. nummos tuos deposuisti penes depositarium pro libito tuo tibi restituendos : depositarius sua culpa nummos definito tempore non restituit ; quam ob caussam damnum tu passus es, & lucri amissionem: permittitur tibi hoc in casu , tuo iuramento interposito, damnum cui fuisti obnoxius, æstimare. *l.* Nummis *ff. de in litem iurando*. Quod de nummis dictum est, idem dicendum de aliis rebus in quibus damnum, vel iacturam passus fueris ob dolum depositarii.

XI. Tandem iuramentum iudiciale aliud *necessarium*, aliud *voluntarium* nuncupatur. *Necessarium* illud est quod in caussa dubia , ob momentorum quæ litem dirimant, inopiam iudex defert, aut ex officio, aut parte instante. Necessarium appellatur, tum quia iudex interdum illud deferre cogitur, tum quia sine iusta

caus-

caussa a parte, cui indicitur, nequit recusari. Tunc actor iustam declinandi iuramenti caussam habet, quando intentionem suam evidenter demonstraverit; reus vero, si caussæ oblivionem confiteatur. *Voluntarium* est quod pars parti defert, & evitari potest. Quando tamen defertur, iudice approbante, necessarium quodammodo evadit: quoniam ille cui delatum est, iurare debet, nisi iustam habeat recusandi caussam; alioquin caussa cadit. Ne verborum ignoratio confusionem pariat, hoc inter *deferre* & *referre* discrimen est, quod ille dicitur *deferre* iuramentum qui primus offert. Quando pars illud recusat, & offert adversario, *referre* dicitur.

XII. Disputant in utramque partem Iureconsulti, utrum reo, vel actori in caussa dubia deferendum sit iuramentum quod *suppletorium* dicitur. Et, quamquam placita varia sint, communior tamen sententia est, iuramentum reo deferendum esse absolute loquendo, non actori: quia iura promptiora sunt ad absolvendum quam ad condemnandum. Et revera, si actori per iuramentum *suppletorium* caussam suam definire liceret, necessitas probationum de medio tolleretur; ac proinde aditus pateret amplissimus falsis criminationibus ac periuriis. Iudicis tamen est personarum contendentium, & litis qualitates, ac circumstantias serio perpendere, atque illi parti, sive actori, sive reo, iuramentum deferre cui magis rationes, vel præsumptiones favere perspexerit.

XIII. Illud summopere Auctores graves omnes inculcant, videlicet hoc iuramentum quod *suppletorium* vocant, non nisi in gravissima necessitate esse adhibendum. Antonius Faber *Lib. IV. tit.* 1. *definit.* 1. *nota* 9. *in cod.* absolute improbat hoc iuramentum *suppletorium*, illiusque usum inveteratum errorem appellat. Sed Fabri opinio erronea est: quoniam D. Paulus ad finiendas controversias, necessitate cogente, hoc iuramentum utile esse decernit. Illud solum præ oculis est habendum, ut summa circumspectione, & cautione deferatur ad tollendam periurii occasionem. Hominum enim plurimi, religione contempta, faciles sunt ad peierandum; nonnulli vero usque ad superstitionem timidi (pauci tamen hi sunt) iurare non audent.

XIV. Similiter docent Auctores, in caussis criminalibus, in quibus pœna corporalis reo infligenda est, iuramento *suppletorio* locum non esse. Quandoquidem in his caussis probationes luce clariores requiruntur: quæ probationes iuramento suppleri nequeunt. *l.* Sciant cuncti *cod. de probat.* 2. *quæst.* VIII. In actione quoque civili *famosa* abstinendum communiter tradunt Auctores ab huius iuramenti delatione. Actio famosa ea dicitur quæ cognita infamiam gravem reo infert, ut est furtum clandestinum. Si tamen graves urgeant rationes, deferri potest. Vanespen *III. P. tit.* VII. *cap.* VIII. *num.* 19. absolute negat actione famosa convento deferendum esse iuramentum, allegatque auctoritatem Gregorii IX. *tit. de iure*

iurando cap. fin. ubi inquit Pontifex: *Nec liceat convento famosa actione referre huiusmodi iuramentum*. Quæ auctoritas clare opponitur assertioni *Van-espenii*. Nam Pontifex prohibet reo iuramentum sibi oblatum *referre*, seu regerere in actorem. Ergo supponit licitum esse aliquando actione famosa convento iuramentum deferre. In hac tamen actione, ut dictum est, sicuti & caussis non famosis, sed arduis, cuiusmodi est caussa matrimonialis, requiritur plusquam semiplena probatio, quæque exceptioni obnoxia non sit; & maxime præsumptio debet esse contra reum; ut actori minime suspecto iudex deferre iuramentum valeat. In caussis autem non famosis, nec arduis, sufficit semiplena probatio, nempe unicus testis, qui non sit obnoxius exceptioni, ut iudex deferre iusiurandum queat. Sed de iuramentis iudicialibus forsitan plusquam satis, cum eorum tractatus ad nostrum non pertineat institutum.

XV. Explicatis variis iuramentorum divisionibus, breviter disquirendum remanet, num hæc iuramenta sint eiusdem, vel diversæ speciei. Promissorium, & assertorium iuramentum diversas constituere species defendit Castropalaus *Tom. III. tract.* XIV. *disp.* 1. *punct.* 2. *num.* 7. In eamdem sententiam se valde propensum declarat Suarez *Lib. I. cap.* IX. *num.* 5. & sane rationes probabiles prodit, ac satis valide argumenta opposita resolvit. Communior sententia est, omnia iuramenta esse eiusdem speciei, sive assertoria sint, sive promissoria, sive imprecatoria, sive execratoria, sive per Deum fiant, sive per creaturas, sive contactu Evangelii, sive quacumque alia solemnitate.

XVI. Rationem validissimam afferunt istius sententiæ patroni. Quoniam notio primaria, & essentialis cuiuscumque iuramenti est invocatio divini testimonii in veritatis confirmationem. Quod autem veritas hæc præsens sit, vel præterita; quod invocatio præfata fiat per simplicem contestationem, aut per execrationem; quod expresse Deum quis nominet, vel tacite, quatenus in creaturis effulget, nullo modo rationem formalem variat iuramenti, cum Deus in testem vocetur. Sola itaque accidentalis, & materialis diversitas est. Et quamvis in iuramento promissorio Deus non solum ut testis veritatis præsentis, sed etiam ut fideiussor veritatis futuræ, seu executionis rei promissæ, & iuramento firmatæ, invocetur; quemadmodum in execratorio invocatur ut testis simul, & ut vindex: nihilominus hæ rationes eiusmodi non sunt quæ inducant specificam inter iuramenta diversitatem ob rationem iam datam: quia ratio formalis, a qua iuramentum suam sortitur naturam, seu notionem essentialem, est invocatio divini testimonii. Quapropter, cum hæc eadem sit in omnibus iuramentis, neque varietur ex variis formulis quibus iuramenta efferuntur; idcirco iuramenta omnia unius eiusdemque speciei debent existimari.

XVII. Non est quod tempus teramus in longiore istius controversiæ discussione

ne. Nam, si intra limites metaphysici ratiocinii consistamus, utraque opinio sua fruitur probabilitate. In genere autem moris unum iuramentum maiorem quamdam prae alio obligationem inducit: quo enim solemnioribus formulis iuramentum concipitur, eo etiam graviore illius violatio malitia inficitur, ut docet Angelicus 2. 2. quaest. XCVIII. art. 3. ad 2. *Est gravius peccatum, si quis solemniter iuret per Evangelium, quam si per Deum in communi sermone iuret, tum propter scandalum, tum propter maiorem deliberationem. Quibus aequaliter hinc inde pensatis, gravius est, si quis per Deum iurans periuret, quam si periuret iurans per Evangelium.*

XVIII. Certum itaque est penes omnes, periuria quaedam graviorem, saltem intra eamdem speciem, prodere malitiam. Sed iuxta alteram opinionem, quae asserit iuramenta promissoria, & assertoria specie differre, malitia quoque unius periurii specie differt ab alia. Quare secundum hanc sententiam necesse erit explicare in confessione iuramenti speciem. Iuxta primam vero opinionem, si circumstantia malitiae sit valde aggravans, manifestanda pariter erit, ut suo loco demonstrabitur: quidquid in oppositum dicant plures novi Doctores.

XIX. Non raro iuramenta afficiuntur moralitate alterius lineae, seu generis. Nam, si quis iuraret, *Pereat Deus, si ita non est*, praeter iuramenti malitiam esset malitia blasphemiae. Rursus, si iudici superiori, legitime praecipienti iuramentum, veritatem non patefaceres, duplicem contraheres malitiam, alteram periurii, alteram inobedientiae. Tandem, si in iudicio iurares in damnum alicuius, triplex peccatum perpetrares, videlicet periurii, inobedientiae, & iniustitiae.

CAPUT VIII.

Ut iuramentum licitum sit, tres conditiones sunt necessariae, veritas, iustitia, & iudicium. Alias plures iurandi regulas D. Thomas assignat.

I. IAM capite II. huius dissertationis adversus haereticos demonstratum est, iuramentum actum esse honestum, licitumque, immo virtutis actum, religionis scilicet, sive latriae, dummodo necessariis stipatum sit conditionibus. Hoc in capite conditiones istas, quae iuramentum comitari debent, explicandas suscipimus. Sed, antequam seorsum singulas dispiciamus, ex D. Thoma advertendum est, iuramentum non esse absolute appetendum, & frequenter usurpandum. Quare inter ea bona recensetur quae, necessitate dumtaxat urgente, sunt appetenda; cuiusmodi est medicina, quae bona est, posita infirmitate cui occurrit. Sic iuramentum ad prospiciendum infirmitati, nimirum incredulo homini, institutum est.

Sicut medicina (inquit Angelicus quæst. lxxxix. art. 5. ad 3.) *est utilis ad sanandum, & tamen quanto est virtuosior, tanto maius nocumentum inducit, si non debite sumatur; ita etiam iuramentum utile quidem est ad confirmationem; tamen quanto est magis venerandum, tanto est magis periculosum, nisi debite inducatur.*

II. Porro ut iuramentum opportune adhibeatur, tres conditiones illud comitari debent, divina Scriptura sic iubente Ierem. IV. *Iurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* Cur hæ tres conditiones requirantur, rationem assignat S. Thomas loc. cit. art. 3. in corp. *Iuramentum non est bonum, nisi ei qui bene utitur iuramento. Ad bonum autem usum iuramenti duo requiruntur. Primo quidem quod aliquis non leviter, sed ex necessaria causa, & discrete iuret: & quantum ad hoc requiritur iudicium, scilicet discretionis ex parte iurantis. Secundo quantum ad id quod per iuramentum confirmatur; ut scilicet neque sit falsum, neque sit aliquid illicitum: & quantum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum est; & iustitia, per quam confirmat quod licitum est. Iudicio autem caret iuramentum incautum; veritate autem iuramentum mendax; iustitia autem iuramentum iniquum, sive illicitum.*

III. Ex hac angelica doctrina præfatarum conditionum sensus manifesto elucet. In omni itaque iuramento primum necessaria est *veritas*, in cuius confirmationem divinum testimonium invocatur. Hæc *veritas*, seu certitudo *veritatis* considerari potest & ex parte rei iuratæ, & ex parte iurantis. Ex parte rei iuratæ requiritur quod res quæ iuratur, sit vera iuxta communem intelligentiam, & consuetudinem. Sic qui iurat discipulum frequentasse gymnasia, verum iurat, licet aliquando absuerit: quia sic communiter intelligitur. Certitudo ex parte iurantis in eo sita est quod homo iuramento rem confirmet, qualem in mente habet, seu prout scit, vel arbitratur esse veram. Si rem scit esse certam, non potest eam iurare ut dubiam; & si arbitratur dubiam esse, ut certam eam iurare nequit. In iuramento promissorio duplex veritas importatur: altera præsens, seu dicti; altera futura, seu facti. Prior est qua quis iurat se nunc habere animum implendi quod promittit: posterior in executione futuræ rei promissæ consistit. Sed de hac duplici veritate fusius infra. Secundo requiritur *iustitia*: quæ non est illa peculiaris iustitiæ virtus qua cuique quod suum est tribuitur; sed ea iustitia ad iuramentum necessaria est quæ excludat a materia confirmanda per iuramentum quamcumque rem, dictum, vel factum culpabile, iniquum, & improbum, sive iustitiæ, sive alteri cuique virtuti adversetur. Ille ergo in *iustitia* iurare dicitur qui rem iustam, honestam, licitamque iurat. Tertio necessarium est *iudicium*: quod non accipitur pro *iustitiæ* executione, sed pro prudenti consideratione; & in eo consistit quod homo, antequam iuret, mature, serioque perpendat utilitatem, & necessitatem iurandi. Sicut enim prudentia est omnium virtutum dux,

dux, sive regula; ita potissime iuramentum dirigit. Hæc tertia conditio summopere necessaria est, ut iuramentum licitum sit, & virtutis actus; priores autem duæ requiruntur, ne sit peccatum. Sub hoc *iudicio* aliquo modo omnes conditiones ceteræ continentur. De veritate, & iustitia patet: nam sicut hoc *iudicium* præscribit iurandum esse, attenta rerum utilitate, & necessitate; ita vetat iurare rem falsam, aut vitiosam. Alias quoque conditiones, potissimum *fidem* theologicam, qua creditur Deus omnia scire, & *devotionem*, qua ex parte iurantis reverentia Deo debita exhibetur, sub iudicio esse conclusas, docet aperte D. Thomas loc. cit. art. 3. ad 2. *Devotio, & fides, & omnia huiusmodi, quæ exiguntur ad debitum modum iurandi, intelliguntur in iudicio.* De hoc *iudicio* praclare D. Augustinus serm. XXVIII. de verb. Apost. cap. IX. *Quantum ad me pertinet, iuro; sed, quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus. Cum videro non mihi credi, nisi faciam; & ei qui mihi non credit, non expedire quod non credit; hac perpensa ratione, & consideratione librata, cum magno timore dico, Coram Deo, aut testis est Deus, aut scit Christus sic esse in animo meo.*

IV. Angelicus non solum tres communes conditiones quæ iuramentum quodcumque comitari debent, explicat; sed insuper eventus persequitur illos in quibus iuramentum a culpa immune est, immo virtutis meritum habet. Sex autem assignat casus huiusmodi. I. quando iuramentum est pacis conclusio. II. necessitas conservandæ propriæ famæ. III. pro pignore fidelitatis. IV. in argumentum obedientiæ superiori præstandæ. V. cum urget necessitas assecurandi rem promissam. VI. ut credibilis reddatur veritas, quæ ut credatur, plurimum refert. En verba S. Doctoris lect. IV. in Epist. ad Hebræos cap. VI. *Causæ autem in quibus liceat iurare, hæ sunt. Pro pace firmanda, sicut Laban iuravit Gen. XXX. Secundo pro fama conservanda. Tertio pro fidelitate tenenda, sicut feudatarii iurant dominis. Quarto pro obedientia implenda, si præcipitur a superiore aliquid honestum. Quinto pro securitate facienda. Sexto pro veritate attestanda. Sic iuravit Apostolus Rom. I. Testis est mihi Deus.*

CAPUT IX.

Quæ veritas requiratur in iuramento assertorio. Defe- ctus cuiusque minimæ veritatis in hoc iuramento pec- catum mortale est. Nonnullæ quæstiunculæ de periurio iuramenti assertorii.

I. VEritas est potissima ex conditionibus necessariis ad licitum iuramentum; ut dictum est. Necesse tamen non est ut hæc veritas sit semper in re; sed satis est ut iurans bona fide existimet rem de qua iurat, veram esse, licet reipsa aliter se haberet: seu non requiritur veritas metaphysica, sed moralis. Quare veritas non tam sumitur ex ipso obiecto, seu re iurata, quam ex ipso iurantis animo. Accidere namque valet rem falsam te iurare, quin periures; quando videlicet sincero animo putas esse veram: & contra contingere potest te iurare rem veram, & periurare, eo quod putas esse falsam. Ut omnes difficultates quæ in iuramenti assertorii usu occurrere possunt, clarius resolvam, sequentes quæstiunculas cum suis responsionibus exhibebo.

II. Quæst. I. *An qui in re levissima falsum iurat, peccet mortaliter?* Resp. Angelus, seu Summa Angelica refert Gotfredum docentem in cap. *Quod autem* periurium in levissima re, esse veniale peccatum: quam opinionem probabilem reputat Angelus verb. *Periurium*, his verbis. *Posset tamen dici, quod mendacium iocosum non sit proprie mendacium, ut in dicto cap. Quod ait. Ideo posset teneri opinio Gotfredi, quod non peccat mortaliter, quia non proprie periurat. Sed opinio Theologorum est tutior.* Auctor *Theologiæ Moralis Iesuitarum*, & Henricus a S. Ignatio in *prolegomeno* 1. *cap.* 1. hanc eamdem sententiam adiudicant Baunio in *Sum. pag.* 65. *edit.* XV. ubi eam docet his verbis: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam velit, aut possit damnare hominem:* quæ propositio est XXIV. inter damnatas ab Innocentio XI. Dominicus Viva in sua Trutina theologica interpretatur, Baunium admittere parvitatem materiæ in iuramento dumtaxat promissorio. Sit ita. Libenter siquidem & nos sano in sensu, quoad fieri potest, catholicos Scriptores interpretamur. Id quod negotium facessit, est, iisdem omnino verbis esse conceptam propositionem damnatam ab Innocentio XI. quam cum ceteris Theologis ipse P. Viva testatur proscriptam fuisse in sensu iuramenti assertorii, non promissorii. Utcumque res ista se habeat, ratio proscriptæ propositionis evidens est. Quandoquidem periurii malitia suam gravitatem non desumit ex mendacio sive levi, sive gravi, sive iocoso, sive

ve pernicioso; sed ex irreverentia quæ Deo irrogatur. Porro gravissima irreverentia, & summa iniuria Deo irrogatur, cum in testem falsitatis vocatur, sive materia talis invocationis, seu iuramenti gravissima sit, sive levis. Qui enim Deum in testem falsitatis invocat, tacite testatur Deum fallere, aut falli posse: atque adeo ex parte sui infallibilem veritatem Deo adimit. Ergo omne periurium est peccatum mortale. Quin addit Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* XCVIII. *artic.* 3. ubi statuit omne periurium esse peccatum mortale: addit, inquam, *ad* 2. periurium in re levi gravius ex una parte peccatum esse quam in materia gravi. *Ille qui iocose periurat, non evitat divinam irreverentiam, sed quantum ad aliquid magis auget; & ideo non excusatur a peccato mortali.* Solus defectus considerationis, & deliberationis, seu advertentiæ, a mortali culpa excusare posset; sed in tali casu non esset periurium: quia ad iuramentum necessaria est deliberatio iurandi, modo infra explicando. En verba Angelici. *Ille autem qui ex lapsu linguæ falsum iurat, si quidem advertat se iurare, & falsum esse quod iurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu. Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem iurandi: & ideo a crimine periurii excusatur.* Sic docent omnes Auctores, postquam Innocentius XI. damnavit recensitam propositionem.

III. Quæst. II. *An qui rem dubiam ut certam, aut contra, iurat, peccet mortaliter?* Resp. Affirmative respondent omnes Doctores. Quia qui rem dubiam ut certam, aut rem certam ut dubiam iurat, revera mentitur: ergo profert periurium, quod est peccatum mortale. Debes ergo eo modo rem affirmare, vel negare, quo tu prudenter, rebus omnibus perpensis, eam se habere existimas. Si res tibi dubia est, solum subdubitando prodere eam debes; si certa, non dubitando, sed asseveranter eam proferto.

IV. Quæst. III. *An peccet mortaliter qui per hyperbolem aliquid iurat, quod, ut sonat, verum non est?* Resp. Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* IV. *num.* 9. Tamburinus *Lib. III. in Decal. cap.* II. *§.* I. *num.* 4. Leander *tract.* I. *disp.* VII. *quæst.* VII. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* I. *punct.* 3. *num.* 6. negative respondent: eo quod dicere aliquid falsum per hyperbolicam, & figuratam locutionem, non est mendacium, nec peccatum. Laudant pro hac opinione D. Augustinum, & D. Thomam, qui 2. 2. *quæst.* CXI. *art.* I. plura sacræ Scripturæ dicta recenset quæ per figuratam significationem exponit. Hoc modo explicatur dictum illud Davidis I. Reg. x. *Ionathas, & Saul aquilis velociores, & leonibus fortiores.* Quod plures sacræ Scripturæ expressiones exponantur per figuratam, & hyperbolicam locutionem, res comperta est. Quod vero homines qui neque Prophetæ sunt, neque Patriarchæ; ut communiter erant illi quos figurate locutos fuisse ex Scriptura habemus, iuramento firmare valeant suas hyperbolicas assertiones, mihi minime probatur. Qua de

de caussa sobrie & caute usurpanda sunt illa iuramenta quæ obtrudit Tamburinus loco citato, videlicet, *Iuro Petrum infinitis pollere divitiis*, *a me infinito amore te diligi*, *innumerabiles esse tuos æmulos* &c. Quoniam in primis certum est hæc iuramenta ut plurimum esse incauta, atque adeo carere iudicio, consequenter illicita. Præterea iuramentum stricti iuris est, atque per modum medicinæ concessum: ergo urgente dumtaxat gravi morbo, seu necessitate, adhibendum.

V. Quæst. IV. *An licitum sit iurare rem quam probabiliter tantum iudicas esse veram?* Resp. Hoc quæsitum proponit La Croix *Lib. III. part.* 1. *cap.* 11. *dub.* 3. *quæst.* lxx. *num.* 267. Respondet vero his verbis. „ Sanchez *Lib. III. cap.* IV. *num.* „ 10. Castropalaus *part.* v. *num.* 2. aliique apud Dianam *part.* IV. *tractat.* IV. *re-* „ *sol.* 77. affirmant: quia iuras hoc quod iudicas verum: ergo non peieras: un- „ de quod aliquis audivit a viro notabili, & fide digno potest, secundum illos „ AA. affirmare, & extra iudicium iurare esse verum. Quod aliqui apud Dia- „ nam extendunt ad iuramentum etiam in iudicio. “ Leander vero *tract.* 1. *disp.* VII. *quæst.* VIII. *pag.* 46. ad examen revocans genus probabilitatis necessariæ ad licitum iuramentum, refert Tamburinum exigentem probabilitatem quæ moralem inducat certitudinem. At hoc nimis rigidum reputans, hæc addit: *Sed certe quælibet probabilitas facit moralem certitudinem, ut sæpe diximus cum communi. Unde, ut bene ait Palaus, sufficiet, si prudenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitretur*. Si laxitatem istius doctrinæ deprehendere cupis, in memoriam revoces oportet principia probabilitatis, quæ in tota amplitudine Leander adhibet. Ait namque, quamcumque probabilitatem parere certitudinem moralem; ac propterea quamlibet opinionem probabilem regulam esse honestæ operationis, atque adeo iuramenti. Quæ sane assertio indefinita, & universim prolata continetur in hac propositione ab Alexandro VII. damnata, quæ est in ordine 3. *Generatim, dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quamtumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*. Leander asserit quamlibet probabilitatem, nimirum sive gravem, sive tenuem, gignere moralem certitudinem, quam quisque prudenter sequi potest, tamquam suæ conscientiæ regulam. Hoc expresse damnavit Ecclesia. Potiori ergo iure diris devovendum est id quod addit Leander, nempe quemquam posse iurare rem esse veram, quam tantum probabilem iudicat. Nonne communiter docent Theologi, Deum iuramento vocari in testem *veritatis?* Secundum vero Leandrum, & quos citat, Sanchez, Dianam, Castropalaum, ipsum invocare poterimus in testem *probabilitatis*. Quomodo iurare possumus esse verum quod non verum, sed probabile nobis tantummodo est? Verum falso, & probabile non falso, sed improbabili opponitur. Cum itaque de eadem re sæpissime occurrant contra-

trariæ rationes probabiles, poterit quisque modo eamdem rem adfirmare iuramento, modo eamdem iuramento negare. Potest quis secundum Probabilistas ex opinionibus probabilibus quam mavult sequi, & nunc unam amplecti, nunc eamdem respuere. Aut saltem poterit eam partem iuramento adfirmandam, vel negandam seligere quæ sibi magis opportunior, rebusque suis accommodatior visa fuerit. Quæ omnia nedum laxitatem produnt, sed horrorem etiam incutiunt. Si Leander cum Auctoribus quos adducit, dixisset, posse aliquem iurare rem quam cognoscit probabilem ut probabilem; utcumque videretur ferendum. Sed, cum asserat nos posse iurare ut verum quod dumtaxat probabile existimamus, & prætterea probabilitatem quamcumque inducere moralem certitudinem; id nullo modo admittere possumus. Quapropter nos opinionem Leandri tamquam falsam reiicimus. Opinionem vero quam *P. La Croix* ex Sanchez, aliisque refert, ceu improbabilem respuimus: quoniam quæ coniectura tantum probabili, sicuti loquitur Sanchez, cognoscimus, non possumus affirmare ut vera, sed ut probabilia. Communis namque Theologorum sententia est, materiam iuramenti esse veritatem non absolute spectatam, & ut in re est; sed eo modo quo ab intellectu iurantis percipitur. Ergo, si iurans cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram; & si ut veram cognoscit, nequit eam ut probabilem tantum iurare. Quod postea subdunt, ad iuramentum in iudicio præstandum requiri certitudinem moralem, in ceteris vero privatis iuramentis sufficere probabilem, ut ego quidem arbitror, merum commentum est. Eiusdem siquidem rationis est iuramentum privatum, & publicum: & eadem est ratio formalis quæ utrique speciem tribuit; invocatio nempe divini testimonii in veritatis confirmationem. Ergo eadem pro utroque iuramento certitudo necessaria est. Sive in iudicio, sive extra iudicium, qui cognoscit rem ut probabilem, non potest eam iurare ut veram, sed ut probabilem; & contra. Verum utique est, iuxta legum decreta in iudicio non admitti nisi iuramenta earum rerum quarum iurans habet evidentiam, seu non admitti nisi testes *de visu*; proindeque necessariam esse veritatis cognitionem omnino evidenter. Ceterum quacumque positiva lege præcisa, in omni iuramento, sive publico, sive privato, necessaria est certitudo moralis, quam quæstiuncula sequenti explicabimus. Dum autem quis iuramento confirmat notitiam probabilem quam habet, materia iuramenti non est vel probabilitas, vel dubitatio; sed veritas probabilitatis, & dubitationis: dum enim opinor, vel dubito de re aliqua verum est me opinari, & dubitare: idcirco, cum iuro me vel suspicionem, vel probabilem notitiam habere de re aliqua, veritatem iuro: quia verum reipsa est me talem vel opinionem, vel dubitationem, aut suspicionem habere.

VI. Quæst. V. *Quænam certitudo requiratur, ut quis licite iurare possit?* Resp. Ad clariorem præcedentis quæsiti explicationem, & ad pleniorem notitiam illius cer-

certitudinis quæ requiritur ut quis iurare valeat fine culpa, hanc quæstiunculam dirimendam proposui. Certitudo alia est evidens, ac metaphysica, alia experimentalis, alia moralis, alia probabilis, quæ varios gradus admittit. Plurimi ex recentioribus Theologis, & Casuistæ omnes docent, sufficere notitiam verisimilem, vel probabilem de re aliqua, ut quis iurare valeat. Ita docent præter laudatos num. præced. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* II. *punct.* 5. *§.* I. *num.* 42. & laudant Candidum, Lessium, Azorium, & alios. Hæc opinio mihi minime probatur, & iuxta adversariorum principia falsa videtur. Nam, si ipsi docent, quamlibet opinionem probabilem parere moralem certitudinem; nosque posse inter duas opiniones de eadem re eligere quam nobis opportuniorem reputamus: consequitur profecto posse nos etiam eamdem rem iuramento vel confirmare, vel negare, prout tempus, & rationes nostræ postulaverint: quod quam falsum & erroneum sit, nemo non videt.

VII. Reprobata igitur hac opinione, dicimus primo, utique non requiri semper in iuramento certitudinem, seu notitiam mathematicam, & omnino evidentem, quia hæc in pluribus haberi nequit; sed asserimus necessariam esse certitudinem moralem, quæ omnem prudentem dubitationem excludat. Hæc autem certitudo moralis haudquaquam inducitur per coniecturas, & rationes probabiles, ac verisimiles: quoniam rationes tantum probabiles non auferunt omnem dubitationem: & ipsi adversarii, ut hanc dubitationem tollant, ad propositiones reflexas confugiunt. Necessaria ergo sunt fundamenta gravissima, & rationes quæ nos certos reddant de re circa quam iurare debemus. Hæc nostra sententia clare eruitur ex Catechismo Concilii Tridentini Part. III. de secundo præcept. Decal. sec. 2. *Primum itaque in iureiurando locum veritas habet, nimirum ut quod asseritur, & ipsum verum sit, & qui iurat id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut levi coniectura adductus, sed CERTISSIMIS ARGUMENTIS*. Hoc ipsum docet Cardinalis Bellarminus Lib. I. de Sacram. in genere cap. XVI. *Etiamsi habeat probabilem rationem credendi, tamen non habet certitudinem. Potest enim fieri ut putet se credere, & tamen revera non credat. At ad testificandum nomine Dei aliquid requiritur verissima certitudo, nec sufficit probabilis opinio, ut patet in simili de iuramento. Non enim licet iuramento, idest Dei testimonio, uti in re quam opinamur veram; sed solum in re quam certissimi sumus esse veram*. Confirmari hæc sententia potest ex iis quæ scribit D. Ambrosius in Psal. CXVIII. ser. XIV. num. 14. *Vox ambulantis in lumine est dicere*, Iuravi . . . *Nemo bene iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur iudicium scientiæ, testimonium conscientiæ est . . . Lux tibi præeat, si iurare disponis; idest, cognitio veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere*.

VIII. Verum est etiam adversarios fateri, necessariam esse certitudinem moralem;

lem; sed in hoc deficiunt quod doceant, hanc moralem certitudinem haberi posse per coniecturas dumtaxat verisimiles, & rationes solum probabiles. Licet enim concederemus opinionem probabilem tantam certitudinem parere quae sufficiat pro regula honestae operationis; non ob id tamen recte posset inferri tantam gignere certitudinem quae sufficiat ad iurandum verum esse id quod tantum probabile opinamur. Maior namque certitudo requiritur ad iuramentum quam ad quamcumque opinionem moralem. Ad hanc sola vera probabilitas sufficit, ut regula sit honestae operationis. At, quando quis iurat quidquam tamquam verum, non satis est quod sit probabile; sed requiritur quod iuranti verum appareat, non per rationes dumtaxat probabiles, sed per principia, seu argumenta gravissima, & certa. Quae certitudo si desit, & appareant tantum coniecturae, ac rationes probabiles, tum iurans adfirmare, aut negare debet rem ut probabilem, secus ut veram.

IX. Quaest. VI. *Quae certitudo requiritur ad iuramentum praestandum in iudicio?* Resp. In foro necessaria est notitia certa. Cum quis iurat de facto alterius, necessaria est notitia experimentalis, qualis habetur per visum, quia ibi testes de auditu non admittuntur. Recentes Theologi communiter docent, sufficere unicum testem fide dignum ad iurandum extra iudicium, secus in iudicio. Sic inquiunt Salmanticenses, Sporer, La Croix, & plures alii, quos ipsi citant. Sed dicendum mihi videtur, sive in iudicio, sive extra iudicium, neminem posse iurare rem ut absolute veram, quam solum ab unico teste, etiam fide digno, audiverit; sed debere eam iurare eo modo quo eam scit, nempe vel quia compertam oculis habuit, vel quia narratione ab aliis accepit. Quamvis testis fide dignus fundamentum mihi sit ad prudenter credendum quod narrat; tantae auctoritatis tamen mihi esse nequit haec fides, seu credulitas, ut ipsi innixus iurare absolute valeam verum esse quod audivi; sed solum iurare possum illud me audivisse. Cur coram iudice iurare nequimus absolute verum esse quod ab unico teste audivimus? Non alia profecto ratione, nisi quia unicus humanus testis certitudinem sufficientem ad iuramentum non inducit. Et quamquam in iudicio agatur de proximi damno; attamen huiusmodi maxima certitudo deposcitur in iudicio, non tam ad damnum cuiuscumque vitandum, quam ut omnis peierandi occasio tollatur. Hoc est peculiare illud quod circa iuramenta iudicialia dicendum occurrit, nimirum iudices, ut sententiam ferant, talia exigere iuramenta, ut quod adfirmatur, oculorum testimonio innotuerit, scilicet iuramenta experimentalis, ut dicitur, certitudinis. Falsum est igitur quod communiter asserunt recentes Theologi, extra iudicium te posse iurare absolute verum esse quod tantum per probabiles rationes, & coniecturas agnoscis; sed sive in iudicio, sive extra, quod ex auditu dumtaxat scis, iurare debes ex auditu te scire; & quod tibi constat ex visu, iurare debes tibi ex visu constare. Cuius

ius ratio eſt, quia ſive in iudicio, ſive extra, ratio formalis iuramenti eadem eſt, nempe invocatio teſtimonii divini; & eadem reverentia Deo ubique & ſemper debetur. Hoc vero diſcrimen eſt inter iuramenta iudicialia, & privata, quod iudex nihil decernit, niſi teſtes iurent rem viſu compertam; homines vero privati fidem ſæpius adhibent, & multa deliberant (potiſſimum ubi de tertii damno non agitur) iuramentis innixi de rebus auditis. Quare, ſi mihi iuras te audiviſſe a viro fide digniſſimo, nullique exceptioni obnoxio, factum aliquod, ceu homo privatus tibi fidem integram adhiberem; & prout talis notitia rationes meas, ſeu negotia ſpectaret, illa tamquam regula plurium mearum deliberationum uterer; ceterum ut iudex fidem tibi non haberem, nihilque ſancirem tali innixus iuramento.

X. Quæſt. VII. *Quæ diligentia requiritur in inquirenda veritate neceſſaria ad iuramentum?* Reſp. Salmanticenſes *loc. cit. num.* 4. reſpondent his verbis. „ Non exigi- „ tur æqualis diligentia in omni materia ad perſcrutandam veritatem rei iuratæ; „ ſed ſecundum conditionem rei adhibenda eſt maior, vel minor. In rebus nam- „ que maioris ponderis maior eſt adhibenda cura quam in rebus minoris momenti.“ Hæc regula mihi videtur falſa. Quandoquidem non rei iuratæ natura, ſed ſumma gravitas, & dignitas iuramenti norma eſſe debet diligentiæ quæ neceſſaria eſt in inquiſitione veritatis, antequam iuretur. Nonne periurium aſſertorium etiam in re leviſſima peccatum eſt mortale? Cur? Quia non ex re iurata, ſed ab iniuria divinæ veritati irrogata gravitas periurii repetitur. Ergo, cum iuramentum ſuapte natura, nullo habito ad rem iuratam reſpectu, penes omnes gentes ſit res ſummi momenti; ipſum præcedere debet diligentia ſumma pro veritatis inquiſitione. Solum igitur diligentia adhibenda dici poteſt maior vel minor non in ordine ad rem iuratam, ſed ad veritatem ipſam, quæ magis vel minus obvia eſt & pervia. Quando vero res quæ iuratur, gravis momenti eſt, quia famam, vel fortunam proximi ſpectat, maior diligentia, & deliberatio requiritur non vi iuramenti, ſeu virtutis religionis; ſed vi alterius virtutis, iuſtitiæ, vel caritatis: quia, ſi iuras falſum adverſus proximum tuum in re gravi, præter periurium committis peccatum iniuſtitiæ. Et hoc ſenſu dicitur, quod quando res iurata eſt magni ponderis, etiam ex hoc capite requiritur gravis diligentia, ut præter periurium peccatum quoque iniuſtitiæ vitetur. Hæc omnia mihi certa videntur, neque negari poſſunt a recentioribus; quamvis verbis ambiguis contrarium aſſerant.

XI. Quæſt. VIII. *An qui notabiliter negligens eſt in inquirenda veritate rei quam iurat, peccet mortaliter; tametſi contingat rem quam iurat, eſſe veram?* Reſp. Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* IV. *num.* 10. Leander *tract.* I. *diſp.* VII. *quæſt.* I. & apud ipſos Scotus, Caietanus, Richardus, Sotus, Navarrus, & communiter omnes docent, hunc peccare mortaliter: quia iſte exponit ſe periculo peierandi, & in re gravis momenti omittit diligentiam neceſſariam. Ut autem validius omnia quæ

in

in præcedentibus quæsitis dicta sunt, confirmentur; & potissimum illa regula in qua diximus, notitiam probabilem, quæ satis esse potest ad regendos ceteros actus humanos, minime sufficere ad iuramentum edendum, placet doctrinam D. Thomæ in medium afferre. Hæc igitur habet S. Doctor 2. 2. quæst. lxxxix. art. 3. ad 3. *In iuramento est periculum magnum, tum propter Dei magnitudinem, cuius testimonium invocatur, tum etiam propter labilitatem linguæ humanæ, cuius verba iuramento confirmantur. Et ideo huiusmodi* (nempe veritas, iudicium, & iustitia) *magis requiruntur ad iuramentum quam ad alios humanos actus*. Ea itaque probabilis notitia quæ ad alios humanos actus sufficit, ad iuramentum satis minime est.

XII. Quæst. IX. *An, ut scholastici possint licite iurare aliquem socium ad scholas accessisse tempore ab universitate requisito pro cursu conficiendo, sufficiat quod illum viderint communiter scholas frequentasse?* Resp. Tamburinus *Lib. III. cap. 11. §. 1. num.* 8. refert hunc casum ex Hurtado apud Dianam Part. V. tract. VII. ref. 10. *Scholasticus volens probare recursum, ad quem eget duobus testibus, adhibere potest duos amicos, qui illum non viderunt interesse lectionibus; at satis sibi persuadent illum interfuisse: at non possunt iurare se id vidisse*. Quam decisionem approbat Tamburinus, cui ego accedere minime valeo. Involuta namque est & valde implexa resolutio isthæc. Hi duo amici scholasticum minime viderunt; & nihilosecius iurare possunt, non se illum vidisse, sed absolute illum scholas frequentasse? Cur iurare possunt? Quia sibi satis persuadent illum interfuisse lectionibus? Cur id sibi persuadent? Nullum istius persuasionis momentum adducitur. Quare innui videtur, amicos istos iurare absolute posse, quia vel scholasticus id testatur, vel ipsi libere, & benigne ex quadam in amicum scholasticum propensione persuasi sunt reipsa scholasticum gymnasia frequentasse. Nemo autem non videt, hæc fundamenta ad iuramentum satis minime esse. Si enim præfati amici iurare debent, scholasticum interfuisse lectionibus, necessum est ut vel eumdem viderint, vel testes fide dignos habeant id affirmantes. Quod postea communiter docent Auctores, ad hoc iuramentum sine culpa præstandum, non oportere ut iurantes singulis diebus viderint scholasticum scholas adeuntem, verum est. Hæc enim cognitio haberi haud potest. Satis igitur erit eos scire scholasticum communiter audivisse lectiones: quia id, & non plus exigunt universitates. Quamquam ut iuramentum debita cum religione proferatur, iurantes communem, non quotidianam in scholis præsentiam iuramento firmare debent. Evitanda tamen extrema sunt. Quando iuramentum fit ad mentem interrogantis, bona fide comitantibus veritate, iudicio, & iustitia, cavendum a nimia anxietate, & superstitione est, ne dum unum extremum vitare studes, in alterum incidas.

XIII. Quæst. X. *An licitum sit persuadere alicui ut iuret veritatem quam ipse ignorat?* Resp. Certum est apud omnes non licere: quia qui iurat sine certa cognitione,

pec-

peccat mortaliter: ergo similiter peccat qui illum ad iurandum hoc modo, nempe sine certa cognitione, inducit. Ad cuius rei claritatem proponi solet hic casus. Petrus mercator, ut probet Paulum sibi debere centum aureos, quos revera debet, & alioqnin se eos debere negat, inducit Antonium ad iurandam veritatem istius debiti. Iurat Antonius, se scire Paulum debere Petro centum aureos; cum tamen falsum sit Antonium hanc habere scientiam. Illius ergo iuramentum certe periurinm est. Ad restitutionem tamen non tenetur, eo quod debitum centum aureorum verum supponitur. Et quamvis Petrus mercator producat rationes quæ tib suadeant, verum esse creditum, non propterea in iudicio iurare potes te id scire; quin neque extra iudicium: sed solum iurare potes te audivisse a Petro, hanc pecuniæ summam illi a Paulo debitam esse.

CAPUT X.

De iustitiæ, & iudicii defectu in iuramento assertorio. Nonnullæ quæstiunculæ resolvuntur.

I. IAM supra explicatum est quid sint tum iustitia, tum indicium, necessaria ad quodcumque iuramentum. In præsentia autem id potissimum discutiendnm suscipimus, utrum, sicuti defectus veritatis in iuramento assertorio semper est peccatum mortale; ita etiam defectus iustitiæ, & iudicii in eodem iuramento mortale peccatum constituat. Atque, ut nonnullas difficultates circa hoc resolvamus, sequentia quæsita proponimus.

II. Quæst. I. *An defectus iustitiæ in iuramento assertorio sit peccatum mortale?* Resp. Antequam directe respondeo, animadverto, dupliciter aliquem rem iniustam iurare posse. Primo, cum quis rem iniquam veram narrat ob iustam caussam; puta, dum ob bonum finem iuramento confirmat peccatum vel a se, vel ab alio commissum. Hoc modo honeste, ac iuste rem iniustam, & iniquam ille iuraret. Secundo, cum rem iniquam ob malum finem manifestat: v. g. si quis revelaret occultum delictum proximi, cuius fama ex tali revelatione graviter læderetur. Hoc pacto ille rem iniquam iniquo modo iuraret, & iuramento uteretur tamquam instrumento ad confirmandam manifestationem iniquam. In primo casu confirmaret veritatem iniquitatis commissæ, iusta caussa urgente: in secundo confirmaret iniquam manifestationem delicti, sola malitia impellente.

III. Ad quæsitum Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* 11. *punct.* 5. *§.* 1. *num.* 47. respondent docendo ex Suarez, Sanchez, Palao, Tamburino, & Leandro, defectum iustitiæ in iuramento assertorio non esse mortale, sed veniale peccatum; nisi iuramentum assumatur ut instrumentum iniquitatis, in quo casu peccatum esset mortale.

tale. Exemplum afferunt. Tu manifestas crimen verum, sed occultum proximi tui, quo illius fama grave damnum perpetitur. Deinde, ut detractionem tuam certiorem efficias, ipsam iuramento confirmas. Tunc profecto peccas mortaliter, non solum peccato detractionis, sed etiam peccato adversus iustitiam, iuramenti comitem. Si vero tuum peccatum proprium patefacis ob iactantiam, & deliberatam oblectationem, simulque iuramento confirmas te peccatum illud commisisse; peccas quidem mortaliter peccato complacentiæ, at non peccas mortaliter adversus iustitiam necessariam iuramento, sed tantum venialiter. Sic differunt Salmanticenses cum Auctoribus a se citatis. Mihi probabilior videtur sententia Soti *Lib. VIII. de iust. & iur. art. 3. col. 2. De secundo autem*, Toleti *Lib. IV. cap.* XXI. *num.* 10. & 11. Ledesmæ *II. Tom. Sum. tract.* XI. *cap.* 11. *dub.* 4. Aragon. 2. 2. *quæst.* lxxxix. *art.* 10. nimirum defectum iustitiæ in iuramento assertorio esse peccatum mortale, quando iurantis assertio est peccatum mortale; si vero assertio quæ iuramento firmatur, sit solum venialis; veniale quoque erit crimen iuramenti. Ratio videtur manifesta: quia gravissima iniuria Deo infertur, dum illius auctoritas adhibetur ad confirmandam assertionem graviter iniquam. Et, ut adversariorum exemplo utamur, non video disparem rationem cur dicant, non peccare mortaliter adversus iustitiam iuramenti eum qui iuramento confirmat complacentiam mortalem proprii peccati; peccare vero graviter contra eamdem iustitiam illum qui infamiam proximi iuramento certiorem reddit. Quandoquidem, licet ex parte rei iuratæ gravius sit crimen diffamare proximum quam delectari propria iniquitate commissa; attamen ex parte modi iurandi, ut dicitur, quoties Deus in testem gravis iniquitatis adducitur, gravis illi irrogatur iniuria. Neque alicuius momenti est adversariorum responsio, nempe, deficiente iustitia, adhuc finem iuramenti subsistere, qui est confirmatio veritatis: qua consistente, non vocatur Deus in testem mendacii, sed iniquitatis. Siquidem concedimus & nos, finem præcipuum iuramenti esse confirmationem veritatis, seu veritatem esse potissimam ex conditionibus ad licitum iuramentum necessariis: & idcirco dicimus omnes, defectum veritatis, etiam in re levissima, mortale peccatum inducere; defectum vero duarum aliarum conditionum in re levi esse dumtaxat peccatum veniale. At hinc inferri minime potest, defectum iustitiæ in materia gravi non esse peccatum mortale. Concludimus itaque, quod, quoties iurans utitur divino testimonio ob malum finem, seu animo culpabili, & pravo ad roborandam manifestationem iniquam, sive proprii, sive alieni peccati mortalis, committat duplex peccatum, unum adversus illam virtutem cui opponitur res narrata, alterum adversus iustitiam iuramenti.

IV. Quæst. II. *An defectus iudicii in iuramento assertorio sit peccatum mortale?* Resp. De iudicio ad iuramentum assertorium requisito supra locuti sumus. Hæc *iudicii* con-

ditio postulat rationabilem caussam iurandi: quoties enim deest ratio, seu caussa iurandi, iuramentum iudicio caret, ut dictum est. Sex quoque iurandi caussas ex D. Thoma produximus *cap.* VIII. *num.* 4. Nunc addimus, tunc potissimum adesse necessitatem, & caussam iurandi, quando hæc duo concurrunt. Primum est, quod veritas alia via probari nequeat, nisi iuramento. Alterum est, quod probatio, seu confirmatio istius veritatis sit necessaria, nempe quod cedat aut in publicam, aut in privatam utilitatem. Gradus præcisus istius necessitatis præscribi nequit. Sex assignavit istius necessitatis casus D. Thomas a nobis supra relatos, præter quos alii etiam occurrere possunt. Necessitas autem ista, quando reapse adsit, vel non adsit, prudentis arbitrio relinquendum est. Regula generalis sit, absque aliqua morali utilitate numquam adest iurandi necessitas.

V. Ut autem proposito quæsito directe respondeamus; distinctionem præmittamus oportet. Si res quæ iuranda est, sit manifeste vera, & iusta, seu licita, solumque sit defectus iudicii in expendenda necessitate iurandi, absolute loquendo non est nisi culpa venialis. Si vero defectus iudicii sit in inquisitione veritatis, tunc, si negligentia levis est, culpa erit levis; si negligentia gravis, peccatum erit mortale. Responsio patet ex dictis supra.

DIS-

DISSERTATIO II.

DE

IURAMENTO PROMISSORIO.

QUAE hactenus disputata sunt, iuramentum in communi, & potissimum assertorium spectant. Illud nunc est reliquum ut de iuramento promissorio sermonem instituam. Istud siquidem suas peculiares habet difficultates: quoniam ultra veritatem præsentis assertionis, secum promissionem in futurum implendam defert. In hac autem disputatione primum omnium eas difficultates dispiciam quæ ad veritatem, iudicium, & iustitiam pertinent: deinde obligationis vim, quam iuramentum hoc inducit, exponam.

CAPUT I.

De veritate, & iudicio necessariis in iuramento promissorio. Quæstiunculæ non parvi momenti examinantur.

I. HUgo Grotius *Lib. II. de iur. belli, & pacis cap.* XIII. *§.* 21. negat licitum esse iuramentum promissorium, eo quod rei promissæ incertus sit eventus. Et contra hæc iuramenta adducit textum Evangelii: *Nolite iurare omnino*. Sed Grotius, Auctor alioquin inter heterodoxos gravis, errat, eiusque errorem iam refutarunt vel ipsi hæretici in notis. Quare, hoc misso errore, sententia Catholicorum explicanda est. Concors est igitur Doctorum sententia, omnes tres conditiones, nempe veritatem, iudicium, & iustitiam, necessarias esse in iuramento promissorio, non secus ac in assertorio. Præfatæ quippe conditiones iuramentum absolute acceptum comitari debent, & consequenter quodcumque particulare iuramentum. De iudicio, cuius est iurandi necessitatem examinare, nil occurrit dicendum præter ea quæ in præcedenti dissertatione dicta sunt. Nullum siquidem iuramentum fieri sine rationabili necessitate licite potest. Hæc necessitas modo maior, modo minor est, pro materiæ quæ iuratur, diversitate. Omisso itaque examine istius conditionis, quæ nullam novam affert difficultatem, enucleandam suscipimus veritatem, quæ necessaria est in iuramento promissorio, & quæ peculiaribus difficultatibus est obnoxia.

II. Quæst. I. *An defectus veritatis de præsenti in iuramento promissorio semper sit*

 pec-

peccatum mortale? Resp. Iam dictum est, iuramentum promissorium duplici constare veritate: altera de præsenti, quæ in hoc consistit quod iurans habeat, dum iurat, sincerum animum implendi quod promittit: altera de futuro, quæ in futura executione rei promissæ sita est. Respondetur ergo ad quæsitum, defectum veritatis præsentis in iuramento promissorio esse semper peccatum mortale. Ita omnes. Ratio est evidens: quia iuramentum promissorium ratione veritatis præsentis convenit cum assertorio, ut supra indicatum est. Falsitatis autem attestatio in iuramento assertorio est semper peccatum mortale, etiam in re levissima: ergo etiam in promissorio. Utrobique enim Deus invocatur in testem falsitatis, quod gravissimam ipsius præfert iniuriam. Sive itaque parva res, sive magna, sive licita, sive illicita promittatur, sine veritate de præsenti, hoc est sine animo implendi talem promissionem iuramento confirmatam, semper erit peccatum mortale.

III. Quæst. II. *An defectus secundæ veritatis gravis sit iudicandus; seu an qui rem promissam iuramento firmatam in materia gravi non implet, peccet mortaliter?* Resp. Omnes affirmative respondent: quia violatio iuramenti in re gravi, graviter Deum contemnit: & si violatio voti in materia gravi est mortalis, potiori iure id dicendum de violatione iuramenti. Neque difficultas aliqua est de hoc inter Theologos.

IV. Quæst. III. *An peccet mortaliter qui rem promissam iuramento firmatam in materia levi non implet?* Resp. Disputant in utramque partem Theologi acri conatu. Primum quæ penes omnes certa sunt, præmittam; deinde quid mihi probabilius videtur, exponam. In primis itaque omnes fatentur, peccare mortaliter eum qui promissionem verbalem iuramento confirmat sine animo promittendi, quia sic est periurus, ut dictum est. Omnes pariter affirmant, peccare mortaliter eum qui intentionem habet promittendi, sed animum implendi non habet, ob eamdem rationem: quia in utroque casu mentitur, & peierat. Cum enim quis iurat se assumpturum alicuius obligationis onus, & reipsa defectu intentionis non assumit, mentitur; sicuti qui iurat se quidquam facturum, iurat se propositum habere faciendi. Propositum ergo si non habeat, mentitur, & periurus est. Omnes pariter assentiuntur duplicem dari veritatem in iuramento promissorio: unam de præsenti, quæ, ut diximus, sita est in animo promittendi, & implendi rem promissam; alteram de futuro, quæ in executione rei promissæ consistit. Denique omnes concedunt, defectum cuiuscumque veritatis in iuramento esse ex genere suo, & absolute peccatum mortale. In hoc autem vertitur totius controversiæ status, num scilicet detur parvitas materiæ in secunda veritate iuramenti promissorii. Et triplex de hac re reperitur sententia. Prima, quæ negat; altera extrema, quæ affirmat; tertia media, quæ distinctione utitur. Si res promissa est inte-

integra, & tota materia iuramenti, aut voti, quamvis sit levis; v. g. si iurasti, vel vovisti te pauperi daturum unum obolum : tunc omissio executionis est peccatum mortale. Si autem materia omissa est partialis; puta, si iurasti te daturum decem solidos, & des dumtaxat octo: tunc omissio est tantum peccatum veniale. At communiter Auctores utriusque extremæ sententiæ reiiciunt hanc tertiam mediam, tamquam inutilem. Nam admisso quod defectus veritatis in materia tota sit mendacium, idem contingit in defectu partis materiæ. Adducere enim Deum in testem mendacii, quocumque modo contingat, semper est peccatum mortale Relicta ergo hac media opinione, sub examen inducitur, quænam ex duabus extremis sententiis probabilior sit.

V. *Dico, eum qui rem promissam iuramento firmatam non implet, etiamsi materia levis sit, periurium committere, & peccare mortaliter.* Ut tamen clarius percipias sensum istius nostræ sententiæ, advertas velim, nos in præsentia non loqui de illis iuramentis quibus matres iuratæ pueris pomum spondent, aut rem levem, quam postea non exhibent; nec de iis quibus viri ingenui, hortante modestia, iurati negant se prægressuros, ut socios honore afficiant, & nihilominus quandoque prægrediuntur. De his, inquam, aut similibus iuramentis nobis minime sermo est. Immo cum Comitolo *Lib. II. quæst.* IV. fatemur, nimis durum fore damnare noxæ mortalis similes matres, aut viros ingenuos: quoniam eiusmodi locutiones aut iuramenta vera non sunt ex defectu sufficientis deliberationis; aut veram excipiunt interpretationem, quam alibi dedimus. Abstinendum tamen ab eiusmodi iuramentis. Loquimur ergo de iuramento serio, & deliberato, quo homines aliquid iurati spondent. Hanc sententiam ideo ut probabiliorem eligimus, quia conceptis verbis eam docent, ut ego arbitror, D. Augustinus, D. Thomas, D. Raymundus, & gravissimi Theologi infra citandi. D. Augustinus *epist.* XII. alias III. hæc habet: *Expectationem autem eorum quibus iuratur, quisquis deceperit, non potest non esse periurus*. Clarius D. Thomas 2. 2. quæst. LXXXIX. art. 7. in corp. *Sicut autem iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel de præsenti, debet habere veritatem; ita etiam & iuramentum de his quæ sunt fienda a nobis in futurum. Et ideo utrumque iuramentum habet quamdam obligationem; diversimode tamen : quia in iuramento quod est de præterito, vel præsenti, obligatio est non respectu rei quæ iam fuit, vel est, sed respectu ipsius actus iurandi, ut scilicet iuret id quod iam verum est, vel fuit. Sed in iuramento quod præstatur de his quæ sunt fienda a nobis, obligatio cadit e contra super rem quam aliquis iuramento firmavit. Tenetur enim aliquis ut faciat esse verum id quod iuravit; alioquin deest VERITAS iuramento*. Adeo comperta, adeo evidens est D. Thomæ mens, ut nulla eludi tergiversatione valeat; quemadmodum iam iam clarius patebit. D. Raymundus *Lib. I. Sum. tit. de iuram. & periurio pag.* 92. *col.* 2. hæc habet. *Si tunc quando iura-*

bat, credebat se non posse solvere, vel credebat quod posset, sed fatue, quia non habebat caussam credendi; tunc in utroque casu peierabat : quia in primo casu deerat veritas in conscientia, in secundo iudicium. Si vero ab initio credebat se posse solvere, & probabiliter, non peierabat quantum ad hoc; sed postea si fecit posse suum in utroque casu, & non potuit persolvere in termino, non est periurus ex hac causa. Multo magis excusatur, si misit tempore debito, sed casu fuit amissa in via pecunia, ut colligitur ex cap. Querela *ext. de iuramento, ex canone* Si nulla *causs.* XXIII. *quæst.* VIII. *& canone* Sicut *dist.* I. *de consec. Si tamen elapso termino posset, & non persolveret, esset PERIURUS. Lapsus enim termini non sustulit obligationem iuramenti, ut colligitur ex cap.* Cum dilecti *ext. de dolo, & contumacia.* Hanc eamdem sententiam docet Catechismus Tridentinus *P. III. de 2. præcept. num.* 23. ubi hoc proponit quæsitum : *Qui non servat quod iuravit, aut vovit se facturum, qualiter peccet.* Respondet. *Eiusdem vero peccati* [nempe periurii, de quo numero præcedenti sermo est) *reus censendus est qui se aliquid iureiurando facturum promittit; cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut si fuit, quod promittit, reipsa non præstat.* Gersonius in expositione præceptorum Decalogi de iuramento, & periurio inquit : *Quantum ad iuramentum de futuris, persona statim periurat tunc cum habet voluntatem firmam non implendi, vel quia non implet de facto.* D. Antoninus II. P. tit. x. cap. VII. de periur. §. I. *In iuramento promissorio si omittit implere quod promittit, propter legitimum impedimentum, excusatur a mortali, secundum Petrum de Tarantasia. Idem Bonaven. in III.* XXXIX. *dist. Ergo a contrario non excusatur, cum deest legitimum impedimentum.* Lege integrum caput, ubi fuse evincit, omne periurium esse peccatum mortale. Quare locus cavillandi non remanet, illum loqui in gravi, secus in parva materia. Ex his colligitur secundum Augustinum, Thomam, Raymundum, Antoninum, Catechismum Tridentinum, & Gersonium, reum esse periurii qui non implet id quod sub iuramento promisit. Periurium autem semper est peccatum mortale.

VI. Rationibus evincitur nostra sententia. Iuramentum promissorium, prout distinguitur ab assertorio, habet pro materia veritatem futuræ executionis rei promissæ, & iuratæ. Ratione siquidem veritatis de præsenti non distinguitur ab assertorio, ut fatentur adversarii, qui omnes concedunt, iuramentum promissorium duplicem habere veritatem, alteram de præsenti, alteram de futuro. Hæc itaque prima propositio nulli est obnoxia tergiversationi. Sed, cum res iurata, & promissa non impletur, deest hæc veritas propria iuramenti promissorii. Ergo qui iurat, & non implet, periurium committit : ergo peccat mortaliter.

VII. Ratio adducta tota est D. Thomæ, qui conceptis verbis asserit in allata auctoritate, materiam iuramenti promissorii esse executionem futuræ rei promissæ; quemadmodum assertorium habet pro materia veritatem vel de præterito,

vel

vel de præsenti. *Sicut autem iuramentum assertorium, quod est de præterito, vel de præsenti, debet habere veritatem; ita etiam & iuramentum de his quæ sunt fienda a nobis in futurum*. Subdit vero Angelicus, deesse veritatem huic iuramento, quoties iurans non implet suo tempore rem iuratam. *Tenetur enim aliquis ut faciat verum esse id quod iuravit: alioquin DEEST VERITAS iuramento*. Si deest veritas iuramento, ergo iurans vocat Deum in testem falsitatis, ergo peierat, ergo peccat mortaliter.

VIII. Confirmantur hæc omnia. Ideo defectus veritatis in iuramento assertorio in materia levissima est semper peccatum mortale, quia Deus adducitur in testem falsitatis. Sed, quoties non impletur res promissa iurata per iuramentum promissorium, Deus adducitur in testem falsitatis. Ergo peccatum est mortale. Nonne iuramentum promissorium est verum iuramentum? Ergo invocat Deum in confirmationem veritatis: non autem præsentis, quia ex hac parte est assertorium: adducitur ergo in confirmationem veritatis futuræ: ergo, deficiente hac veritate, Deus vocatur in testem falsitatis.

IX. Mirifica sunt responsa quæ ad has evidentes rationes adversarii exhibent. Respondet Cardenas [& est communis responsio] *dissert.* XVII. *art.* 2. *num.* 24. his verbis: *Licet in eo casu falsum sit quod iurans impleturus sit iuramentum [Deus enim scit non esse implendum] at id non est falsum ex intentione iurantis, cum habeat intentionem implendi. Unde solum est falsum materialiter*. Eamdem responsionem exscribit La Croix. Viden' quo tandem recidunt istorum Theologorum acumina? *Falsum materialiter?* In iuramento assertorio dicimus, Petrum iurare falsum *materialiter*, quando, prævia debita diligentia, iurat falsum putans esse verum. At si sua culpa verum ignorat, iurat falsum *formaliter*, licet putet esse verum. Qui rem iuratam non implet, sua culpa non implet. Idque ut certum supponimus. Si enim ex vera impotentia non impleret, tunc esset falsum materialiter. Sed adversarii omnes loquuntur in hypothesi quod iurans possit, & deliberate nolit exequi quod promisit. Ergo, cum Cardenas, aliique concedant, defectum istius executionis inducere falsitatem, falsitas *formalis* erit, non *materialis*: quoniam ex deliberata, & culpabili voluntate ipsius iurantis, nolentis implere promissum, ortum ducit.

X. Confirmatur ultimo nostra sententia. Omnes ad unum adversarii concedunt, peccare mortaliter adversus iuramentum promissorium eum qui in materia gravi non implet quod sub iuramento promisit. Omnes pariter ad unum fatentur, rationem formalem cuiuscumque iuramenti desumi, non a gravitate, vel parvitate rei iuratæ, sed ab invocatione divini testimonii; & ob hanc rationem communiter, præter Castropalaum, aliosque paucos, defendunt, ut supra vidimus, omnia iuramenta esse eiusdem speciei. Tandem omnes adfirmant, iuramentum promisso-

rium semper includere assertorium, quatenus debet habere animum præsentem iurandi, promittendi, & implendi promissum; distingui vero ab assertorio ob hoc quod Deum invocet in confirmationem veritatis futuræ. Hæc omnia certissima sunt penes adversarios. Ex quibus ego hanc colligo validam pro mea sententia probationem. In violatione promissionis iuramento firmatæ, & acceptatæ duplex committitur peccatum: alterum adversus iustitiam, alterum adversus iuramentum. In controversiam hanc propositionem adversarii non vocant. Sed peccatum quod est contra iuramentum, est contra veritatem: nec enim peccari potest adversus iuramentum, nisi peccando contra veritatem: quia ratio formalis iuramenti est confirmare veritatem sive præsentem, sive futuram, sive præteritam. Ergo quod materia sit gravis, vel levis, non tollit quin defectus veritatis inducat semper peccatum mortale. Materiæ magnitudo constituit peccatum grave contra iustitiam, vel fidelitatem promissionis; & eiusdem materiæ parvitas inducit solum peccatum veniale contra eamdem promissionem. Sed hæc perperam obtruduntur ad augendam, vel minuendam malitiam iuramenti. Hoc enim suam speciem capit a veritate; efficiturque bonum, vel malum a veritate, vel falsitate. Porro quod hæc veritas, unica iuramenti materia, cadat super rem gravem, vel levem, nil omnino refert ad rationem formalem iuramenti. Quod ratiocinium cum admittant adversarii in iuramento assertorio, admittere quoque debent in iuramento promissorio, eo quod ambo sunt eiusdem speciei.

XI. Hinc inferri posse videtur, contrariam sententiam comprehendi sub hac propositione damnata: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia propter quam velit, aut possit damnare hominem.* Et sane, ut vidimus, adversarii ipsi hanc suam opinionem a fulmine damnationis subducere nesciunt, nisi confugiendo ad mendacium *materiale*, ad falsitatem *materialem*, vel ad mendacium contra veritatem *futuram*. Sed falluntur. Nam hoc solum est discrimen assertorium inter & promissorium iuramentum, ut dictum est sæpius, quod illud præsentem, vel præteritam, hoc futuram veritatem spectat; vel, ut ait Angelicus, illud supra actum iurandi, istud supra rem quæ iuratur, cadit. Porro quod invocatio divini testimonii in confirmationem falsitatis præsentis, aut præteritæ sit peccatum mortale, secus autem in attestationem falsitatis futuræ, hoc est id quod nobis fere monstrosum videtur: potissimum quia tam falsitas præsens, quam futura sunt eiusdem speciei, sicut & iuramentum assertorium, & promissorium. Hanc nostram sententiam sustinent præter Augustinum, Thomam, Raymundum, Catechismum Tridentinum, & Gersonium, Caietanus in *Sum. verb.* Periurium *cap.* III. & 2. 2. *quæst.* LXXXIX. *art.* 7. Candidus *disq.* XXVI. *art.* 10. *dub.* 3. Filliucius *tract.* XXV. *cap.* X. *quæst.* VII. Valentia 2. 2. *quæst.* VII. *disp.* VI. *punct.* 3. *con.* 3. Toletus *in Sum. Lib. IV. cap.* XXII. Covarruvias *Lib. I. Var. cap.* 1. *num.* 2. Cordu-

duba *in Sum. Hispan. quaest.* clxxxviii. Philiarcus *de officio Sacerd. Tom. I. P. II. Lib. III. cap.* iii. Bassaeus *Tom. I. & Tom. II. verb. iur.* Sayrus *Lib. I. cap.* iv. *num.* 18. Reginaldus *Lib. I. num.* 79. Medina *in Sum. cap.* xiv. §. 4. Lessius *de iust. & iur. Lib. II. cap.* xlii. *dub.* 5. *num.* Bonacina *Tom. II. disp.* iv. *quaest.* 1. *punct.* 14. *num.* 2. Natalis Alexander *Lib. IV. art.* 3. *regul.* 3. Genet *tract. de* 2. *praecep. Decal. cap.* ii. *quaest.* iii. Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Lib. X. P. II. cap.* iii. *num.* 14. Paulus Gabriel Antoine *tract. de virt. theol. cap.* iv. *quaest.* v. VVigandt *tract.* x. *exam.* 4. *num.* 52.

XII. Obiicies 1. D. Thomas 2. 2. *quaest.* cx. *art.* 3. *ad* 5. haec scribit : *Qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur : quia non loquitur contra id quod gerit in mente. Si vero non faciat quod promisit, tunc videbitur infideliter agere per hoc quod animum mutat . . . . unde & Apostolus non est mentitus, qui non ivit Corinthum, quo se iturum esse promiserat.* Mirum est potuisse adversarios hanc obtrudere auctoritatem, ex *quaest.* cx. ubi D. Thomas nec verbum habet de iuramento, depromptam; cum ipse D. Thomas hanc eamdem auctoritatem sibi opponat in *quaest.* lxxxix. ubi de iuramento decem habet articulos. Porro *art.* 7. primo loco citatam auctoritatem sibi obiicit his verbis. *Videtur quod iuramentum non habeat vim obligandi. Inducitur enim iuramentum ad confirmandam veritatem eius quod dicitur. Sed, quando aliquis dicit aliquid de futuro, verum dicit, etiamsi non eveniat quod dicit; sicut Paulus, quamvis non fuerit profectus Corinthum, sicut dixerat, non tamen est mentitus.* Quid ad hoc argumentum respondet Doctor sanctus? En illius verba. *Ad primum ergo dicendum, quod aliud est de simplici verbo, aliud de iuramento, in quo divinum testimonium imploratur. Sufficit enim ad veritatem verbi quod aliquis dicat id quod proponit se facturum : quia hoc iam verum est in sua causa, scilicet in proposito facientis. Sed iuramentum adhiberi non debet nisi in re de qua aliquis firmiter certus est. Et ideo, si iuramentum adhibeatur, propter reverentiam divini testimonii quod invocatur, obligatur homo ut faciat verum esse id quod iuravit, secundum suam possibilitatem, nisi in deteriorem exitum vergat, ut dictum est.* Quid dixit Angelicus? Dixit in corpore articuli, si res iurata non impletur, veritatem iuramento deesse : *alioquin deest veritas iuramento.* Responsio adeo est manifesta, ut non egeat maiore explicatione.

XIII. Obiiciunt 2. PP. Salmanticenses, qui de more referunt aliorum Auctorum rationes. Aliter, inquiunt, philosophandum est in veritate de praesenti iuramenti sive promissorii, sive assertorii, ac in veritate de futuro. Etenim defectus illius veritatis est mendacium, quod nulla honestari ratione potest. At non servare rem promissam sub iuramento, animo implendi facto; non est mendacium, sed infidelitas, quae admittit parvitatem materiae. Ergo, quamvis non detur parvitas materiae in defectu primae veritatis; poterit ta-

tamen dari respectu secundae, cuius defectus non est mendacium, sed infidelitas.

XIV. Ipsorum adversariorum verbis proponere volui hoc unicum eorum argumentum, ut hinc magis pateat contrariae sententiae imbecillitas. Respondetur autem, argumentum istud merum esse paralogismum, atque extrema pugnantia continere. Concedunt, executionem rei iuratae esse veritatem futuram iuramenti promissorii, seu unicam veritatem, prout promissorium est: siquidem ratione veritatis praesentis est assertorium. Deinde subdunt, huic veritati non opponi falsitatem, sed infidelitatem. Cur? Quia veritas isthaec futura est. Et nos dicimus, haec invicem pugnare: quia veritati cuique, sive praesenti, sive futurae, sive praeteritae, opponitur falsitas. Quare, semel concesso quod executio rei promissae sit veritas iuramenti promissorii, perperam subditur, huic veritati non opponi falsitatem, sed infidelitatem. Ideo autem adversariorum argumentatio laborat paralogismo, quia non distinguunt inter rem promissam, seu promissionem simplicem, & iuramentum promissorium. Veritas promissionis, ut peroptime declarat Angelicus Doctor, est in ipso proposito promittentis, non in executione futura rei promissae. Qua de caussa cum quis vero proposito promittit aliquid se daturum, non peccat contra veritatem, quae revera supponitur in proposito, si non observat quod promisit, sed contra fidelitatem. At, quando haec res promissa constituitur materia iuramenti, gerit vices veritatis firmatae per iuramentum: & iuramentum promissorium unice, quatenus tale, cadit super hanc veritatem futuram, ut inquit Angelicus, & concedunt adversarii. Ergo futile est dicere, quod defectus istius veritatis sit infidelitas, non falsitas. Respondemus itaque negando antecedens argumenti facti. Et dicimus, defectum veritatis futurae in iuramento promissorio constituere periurium; quemadmodum periurium constituit defectus veritatis praesentis, vel praeteritae in iuramento assertorio. Mirum, quod aliquis Casuista non explicuerit relatam propositionem damnatam, dicendo, quod vocare Deum in testem mendacii levis adversus veritatem praesentem sit peccatum mortale periurii; secus si vocetur in testem mendacii levis adversus veritatem praeteritam. Et profecto numquam adversarii assignabunt verum discrimen, cur defectus veritatis praeteritae constituat mendacium *formale*; defectus vero veritatis futurae constituat mendacium *materiale*, quando defectus istius veritatis promissae ex sola culpa promittentis proficiscatur.

XV. Obiiciunt 3. Qui non implet votum in materia levi, non peccat mortaliter: ergo neque qui non implet iuramentum rei levis. Resp. Negatur consequentia: quia non est gravis iniuria, aut irreverentia in Deum non praestare rem levem promissam, quae parum ad eius confert honorem. At invocare Deum in testem falsitatis, etiam in re levissima, est gravissima iniuria contra Deum: quia

quia iurans falsum quocumque modo, quantum est ex se, efficit ut Deus testetur falsitatem. Veracitas autem Dei componi nequit cum falsitate cuiusque levissimæ rei. Ergo qui non exequitur rem promissam, iuratamque, negat veracitatem Dei, illamque conatu suo destruit. Falsa igitur est contraria opinio, quam defendunt Soto *Lib. VIII. de iustit. quæst.* 1. *art.* 7. Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. III. cap.* XVI. Sanchez *Lib. III. Sum. cap.* IV. *num.* 23. Tamburinus *Lib. III. de iuram. cap.* III. *§.* 3. *num.* 4. Petrus Ledesma *Tom. II. tract.* XI. *cap.* III. *dub.* 2. Leander *tract.* 1. *disp.* VII. *quæst.* XXXIII. Azorius *Lib. XI. cap.* V. Castropalaus *tract.* XIV. *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 8. Trullench *Lib. II. cap.* 1. *dub.* 6. *num.* 6. Cardenas *dissert.* XVII. *cap.* 11. *art.* 2. La Croix *Lib. III. part.* 1. *cap.* 11. *dub.* 5. *num.* 305. Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* 11. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 53. aliique apud ipsos, qui etiam pro se referunt Ioannem a S. Thoma 2. 2. *quæst.* LXXXVIII. *disp.* XXIX. *artic.* 8. sed falso: ibi enim Auctor iste sermonem habet de voto, in quo parvitatem materiæ concedit; solumque vocat probabilem opinionem de iuramento, minime eam defendit. Relatis Auctoribus addi potest P. Sporer *tractat.* CXI. *in* 2. *præcept. Decal. sect.* 4. *num.* 137. ubi ait: *In praxi omnino tutum est periurium promissorium ex materiæ levitate excusari a mortali, & reddi veniale*. Patres omne periurium diris devoverunt, & Augustinus immanem belluam appellat: nemoque eorum distinxit inter periurium promissorium, & assertorium. D. Thomas autem 2. 2. *quæst.* XCVIII. *artic.* 3. resolvit omne periurium esse peccatum mortale. Quare nimis confidenter P. Sporer statuit omnino tutum esse periurium promissorium censeri veniale ex levitate materiæ. Sed de his plusquam satis.

XVI. Quæst. IV. *An peccaret mortaliter qui sub iuramento rem promitteret animo dubio implendi illam?* Resp. Communiter omnes adfirmative respondent. Sicut enim qui rem dubiam iurat ut certam, periurium assertorium committit; ita qui iuramento rem promittit quam executurum se fore vel dubitat, vel non credit, peccat mortaliter promissorio periurio. Nemo igitur iuramento promissiones suas confirmet, nisi certus moraliter sit de futura executione. Nec sufficiunt probabiles coniecturæ, vel rationes; sed fundamenta gravia, & firma, quæ omnem prudentem dubitationem auferant, requiruntur: quidquid in oppositum quidam afferant. Vide quæ dicta sunt de iuramento assertorio.

XVII. Quæst. V. *Quomodo sint interpretanda illa iuramenta quibus communiter homines iurant, se primos non ingressuros per ianuam, non sessuros &c.?* Resp. Interpretantur hoc modo, quod iurantes habeant animum firmum implendi quod afferunt, iuxta sensum quem similes expressiones produnt. Sensus autem communis est, quod iurans, quantum ad se attinet, quantum est ex parte sua, nolit prius altero ingredi, sedere &c. Quare, si nimia humanitate socii cogatur pri-

mus

mus ingredi, non evadit falsum iuramentum: quia hæc conditio includitur in ipso iuramento.

CAPUT II.

De iustitia necessaria ad iuramentum promissorium.

I. Iustitia, quæ una est ex tribus conditionibus iuramenti in genere considerati, locum potissimum habet in iuramento promissorio. Hæc iustitia præscribit ut sub iuramento promittatur res licita, & honesta. Quare promissio rei illicitæ, & improbæ sub iuramento est ex suo genere peccatum mortale. Communiter Doctores tradunt inspiciendam esse materiæ gravitatem quæ sub iuramento cadit, ut inde colligatur gravitas peccati contra iuramentum. Quibusdam quæsitis res tota explicabitur.

II. Quæst. I. *An peccet mortaliter adversus virtutem religionis qui iurat se fornicaturum, seu quodlibet aliud grave delictum perpetraturum?* Resp. Affirmative omnes respondent. Duplex ergo sic iurans committit peccatum: alterum fornicationis, cum animum revera habeat fornicandi; alterum adversus iustitiam iuramenti. Si autem animus adimplendi quod iurat, desit, unicum gravissimum periurium erit adversus veritatem, & iustitiam iuramenti. Ratio evidens est: quia adducere Deum in confirmationem iniquitatis est gravissimam iniuriam Deo irrogare.

III. Quæst. II. *An qui iurat se commissurum aliquod peccatum veniale, peccet mortaliter?* Resp. Communis sententia est negativa: quia non est gravis iniuria in Deum quod vocetur in confirmationem propositi committendi peccatum veniale illius auctoritas. Idque patet ex eo quod sub veniali tantum culpa adstringatur iurans ad omittendam præfati iuramenti executionem. Sic communiter recentiores disserunt.

IV. Relatam sententiam, si Auctorum inspicio multitudinem, quos referunt, & sequuntur PP. Salmanticenses *tractat.* XVII. *cap.* II. *punct.* 5. *num.* 54. nequeo non asserere probabilem; si vero rationes expendo, probabilius mihi videtur oppositum. Enimvero qui peccatum veniale se commissurum iurat, Deum ad suum propositum roborandum, confirmandumque invocat. Idcirco siquidem promissio, seu deliberatio aliqua divini testimonii auctoritate munitur, ut firmior, & immobilior evadat. Quid vero Deo iniuriosius, quid infestius, quam illius infinita nominis maiestate abuti, & illius auctoritatem in præsidium devolvere iniquitatis? Confirmatur. Qui iurat sine animo iurandi, graviter peccat. Cur? quia abutitur iuramento. Sed peior abusus est, dum quis iuramento utitur ad confirmatio-

tionem iniquitatis. Ergo &c. Accedit quod qui Deum invocat in testem peccati venialis, eum adducit tamquam fideiussorem illius, & approbatorem: testis enim allegatur ad testandum, ut approbet id quod suo testimonio confirmat. Quid vero scelestius quam Deum inducere ad approbandam iniquitatem, quantumvis minimam? Denique peccatum veniale est assumere nomen Dei in vanum, nempe si iuras absque necessitate, te quidquam facturum licitum, & honestum. Cum vero iuras te peccaturum, solum venialiter peccabis? Si iuras sine animo committendi illud peccatum, peccas mortaliter secundum omnes; si vero iuras cum vero animo illud peccatum perpetrandi, venialiter dumtaxat delinques? Hæc sane nimium dura, ne absurda dicam, videntur. Iuramentum res est sacrosancta, cuius finis est confirmatio veritatis. Qui illud pro sua parte in vinculum iniquitatis convertit, sanctissimum Dei nomen profanat, atque enormem irrogat divinæ veracitati iniuriam.

V. P. Castropalaus fatetur, hæc omnia sibi difficilia videri; non audet tamen a communi recedere sententia: ideo quædam a se excogitata responsa præbet *tract.* XIV. *disp.* 1. *punct.* 6. *num.* 10. Respondet itaque, iurantem non intendere Deum ad approbandam iniquitatem inducere; sed ex vulgari quadam ignorantia credit immutabile fore quidquid sub iuramento promittitur. Concedo & ego, iurantem hanc expressam intentionem inducendi Deum ad approbandam iniquitatem non habere: quoniam, si id expresse intenderet, blasphemus foret in Deum. Sed facto id præstare illum dicimus, eo ipso quod divino utitur testimonio. Secunda vero responsio non est melior præcedenti, nimirum quod iurans non tenetur, nisi sub veniali, evitare peccatum veniale. Verum hoc est; sed sub mortali abstinere debet ab invocatione divini testimonii in confirmationem iniquitatis, etiam minimæ. Deo malitia quæque, quamvis minima, summopere repugnat. Ergo summa iniuria Deo irrogatur, quoties ad confirmandum propositum perpetrandi quamcumque iniquitatem invocatur.

VI. Quæst. III. *An qui iurat aliquid adversus consilia evangelica se facturum, puta non acceptaturum Prælationem, non ingressurum Religionem, aliaque id genus, peccet mortaliter?* Resp. Communissima sententia est, peccatum solum veniale ab eiusmodi iurante committi. D. Thomas 2. 2. *quæst.* LXXXIX. *art.* 7. *ad* 2. docet hunc absolute peccare. *Si quis autem iurat se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem iurando, inquantum ponit obicem Spiritui sancto, qui est boni propositi inspirator; non tamen peccat iuramentum servando; sed multo melius faciet, si non servet.* Cuius generis peccatum committatur, non resolvit Angelicus; sed dumtaxat peccatum perpetrari absolute statuit. Quod si peccatum est iurare omissionem maioris boni, hinc collige quanto gravius sit peccatum iurare commissionem positivæ iniquitatis, licet levis.

levis. Prioris generis iuramenta si observas, non peccas, quia absolute ad ingressum in Religionem non adstringeris; peccas vero posterioris generis iuramenta servando. Si tamen quis omitteret executionem alicuius consilii evangelici, ea potissimum ratione quia iuravit talem omissionem; dubio procul mortaliter peccaret: quin error saltem tacitus in fide esset, si crederet iuramentum obligare ad ea omittenda quae ad evangelicae perfectionis assecutionem conducunt.

C A P U T III.

De materia iuramenti promissorii, quae obligationem inducit.

I. QUAE hoc in capite dicturi sumus, facilia sunt, & omnibus pervia: idcirco paucis rem omnem expediemus. Duas conditiones exigit materia quae subiicitur iuramento. Prima, ut licita sit; secunda, ut sit possibilis, & bona.

II. Nomine materiae licitae non solum intelliguntur res spirituales, nempe actus pietatis, religionis, fidei, & similia; sed omnia item humana negotia, commercia, foedera, & contractus, dummodo concurrant tres explicatae conditiones. Hinc damnatus fuit in Concilio Constantiensi error VVicleffi, negantis licitum esse iuramento confirmare humanos contractus, & civilia commercia. Sed de hoc satis dictum est *dissert. prima*.

III. Quoniam materia iuramenti licita esse debet, excluduntur omnes res illicitae, turpes, & culpabiles. Ratio est manifesta: quia iuramentum non est vinculum iniquitatis, ut iura omnia clamant. Quare iuramentum de committendo peccato veniali nullo modo obligat. Et quamvis in *cap.* Cum contingat *de iureiurando*, statuatur, omne iuramentum servandum esse, nisi vergat in dispendium salutis aeternae; non inde tamen inferre licet, peccatum veniale iuramento firmatum committendum esse: siquidem & illud aliquo modo ianuam vitae aeternae claudit: nisi enim vel in hoc, vel in futuro saeculo purgetur, nemo vitae aeternae praemium assequitur. Nullum ergo iuramentum obligat ad servandum id quod sine peccato vel mortali, vel veniali impleri nequit. Quando autem materia iurata partim licita, partim illicita est; illicita omittenda, licita vero servanda.

IV. Non modo licita, sed possibilis, & bona sit oportet promissorii iuramenti materia, ut executionis obligationem pariat. Quare iuramentum de rebus impossibilibus temerarium est, & inane. Peccant itaque qui factum alienum sub iuramento promittunt, eo quod nemo cogere potest alterius voluntatem. Adverten-
dum

dum tamen, quod sæpe homines factum alienum promittentes, proprium iurant: v. g. si iuras Petrum ducturum esse in sponsam Bertam, vel soluturum Paulo pecuniam, aliaque id genus, iuxta communem sensum non iuras alienum factum, sed proprium; nimirum te operam omnem daturum, ut Petrus matrimonium contrahat, ut debitum solvat. Hinc ICTI docent, iuramento talem inesse virtutem, ut, si eo quo sonat modo impleri nequit, valere eo quo potest modo debeat. Duplici autem modo alienum factum iurari potest. Primo *enuntiative*, ut cum iuras te credere ægrotum suam pristinam recuperaturum esse sanitatem, cælum crastina die futurum serenum. Secundo sub *promissione*, quo in casu teneris operam, & diligentiam tuam ponere, ut id eveniat, vel fiat, quod promisisti. In his iuramentis de factis alienis communiter Auctores docent, iurantem teneri ad diligentiam, & operam præstandam, quando factum quod iuratur, capax est diligentiæ; quando tamen non constet iurasse solum enuntiando se id credere: quoniam si constaret iuramentum fuisse dumtaxat enuntiativum, ad nihil teneretur.

V. Dictum est, materiam iuramenti promissorii debere esse licitam, possibilem, & bonam. Hæc ultima particula addita est, ut excludatur materia indifferens: quoniam iuramentum de re indifferenti nullam parit obligationem: tum quia Deus non obligat ad actus otiosos, & vanos, cuiusmodi sunt actus indifferentes; tum quia exercitium actus indifferentis absque relatione in finem honestum, semper est peccatum veniale, ut verior docet sententia. Et quamvis secundum alteram opinionem vitiosus non sit actus indifferens in individuo, attamen inutilis est: & hoc sufficit ne sit idonea iuramenti materia.

VI. Si tamen actus indifferens iuretur propter finem honestum, vel proximi utilitatem, iuramentum obligat: quia actus indifferens propter finem honestum factus, evadit actus virtutis. Iuramentum autem de quocumque virtutis actu obligationem inducit. Addo, quando iuramentum fit in proximi utilitatem, servandum esse, tametsi res quæ iuratur, sit indifferens, & dummodo mala in se non sit. Ratio est, quia in hoc casu id quod primo intenditur, non est indifferentia actus; sed utilitas, & commodum ipsius proximi. Quin observantia talis iuramenti evadit actus virtutis: est enim actus fidelitatis, & veracitatis. Præterquamquod, facta promissione, & a proximo acceptata, iam iste acquirit ius quoddam, vi cuius tenetur iurans implere promissum. Hæc omnia comperta sunt, & penes omnes communia. Idem dicendum de iuramento quod pertinet ad ipsum iurantem. V. g. iurasti te minime per hanc viam transiturum, quia talis transitus peccandi tibi occasio est: licet transitus absolute sit actus indifferens, attamen tali circumstantia indutus est actus bonus.

VII. Illud quoque animadversione dignum est, nimirum materiam iuramenti

Deo

Deo facti diversam esse a materia iuramenti quod fit in proximi favorem. Nam iuramentum Deo factum convenit cum voto: qua de caussa illius materia non solum licita, & honesta esse debet; sed etiam talis quae maius bonum non impediat. Aliter enim cedere in gratiam Dei nequit. Secus dicendum de iuramento facto in gratiam proximi, cui non semper quod est maius bonum, sed saepe quod minus bonum est, magis placet. Idcirco iuramentum de minori bono factum in favorem proximi obligat.

VIII. Ab hac tamen doctrina excipitur promissio liberalis iuramento firmata contrahendi matrimonium: quia in hac promissione semper includitur haec conditio, nisi elegero meliorem statum, nempe religiosum, ut communiter docent Doctores in *cap.* Ex publico *de convers. coniug.* Nec obstat textus in *cap.* Commissum *de sponsalibus*, ubi videtur statui, eum qui iuramento promiserat se ducturum in matrimonium feminam, non posse ingredi Religionem, nisi matrimonio prius contracto. Nam utique potest eiusmodi iurans matrimonium contrahere cum proposito non consummandi, sed ingrediendi Religionem, ignorante sponsa tale propositum, ut advertit, & docet Suarez *Lib.II. de iuram. cap.* XIII. *num.* 8. qui modus licitus est, licet in praxi vix consulendus, quia non videtur sponsae consentaneus. Hac enim via potius ei illuditur. Quod autem Pontifex in laudato capite dicat, tutius esse, religione iuramenti servata, prius contrahere, deinde ad Religionem migrare, eo pertinet quod fortasse in sponsae commodum, & honorem cedebat talis contractus, licet momentaneus. Observandum vero, Pontificem dixisse tutius, non tutum esse sic facere: quia, ut dixi, tunc forte melius erat talem modum servare. Ceterum, cum in promissione includatur conditio melioris status, sequitur quod iuramentum sortiri debeat naturam actus cui adiungitur. Conditio ergo inclusa in actu promissionis, in ipso quoque iuramento inclusa intelligitur. Quapropter sponsus iurans potest sine consensu sponsae, & absque matrimonii contractu Religionem ingredi. In praxi tamen ille modus servandus est qui & honori sponsae congruat, & Religionis ingressum non impediat. Si ambo servari nequeant, susceptio status religiosi praeferri debet; dummodo in Religione amplectenda vigeat revera observantia regularis.

IX. Ultimo loco dubitari potest, an iuramentum quod fit de re illicita, relaxatione indigeat. Sed Doctores communiter docent, nulla opus esse relaxatione. Ubi enim nullum est vinculum, nulla est necessaria relaxatio. At iuramentum, cum non sit vinculum iniquitatis, nullam parit obligationem, quoties est de re illicita. Nec obstat illud quod opponi solet ex cap. *Venerab.* XXXIV. de elect. *§. Idem etiam*, ubi de quodam regni usurpatore contra iuramentum factum, refertur, illum debuisse Sedem apostolicam consulere: quoniam dubium erat, num uramentum illud fuisset nec ne de re illicita. Ad alteram oppositionem, quae fieri

fieri solet ex cap. *Cum quidem* XII. de iureiurando §. *Illi vero*, ubi decernitur; absolvendos esse filios a iuramento non loquendi, vel succurrendi patri & matri; relictis variis solutionibus quas refert Suarez *Lib. II. de iuramento cap.* XV. *num.* 18. dicimus cum eodem, verbum *absolvo* in illo textu significare declarationem solutionis, seu declarare iuramentum illud nullius fuisse obligationis; minime vero dirimere vinculum obligationis.

CAPUT IV.

Quænam sit iuramenti promissorii obligatio. Comparatur cum obligatione voti. Quæ intentio, seu animus requiratur in iuramento promissorio. Iurare sine animo iurandi semper est peccatum mortale.

I. GRavissima est iuramenti obligatio; quæ, ut ait Angelicus, ab ipsa divina auctoritate ortum ducit. Interponitur siquidem a iurante divinum testimonium in confirmationem veritatis sive præsentis, sive præteritæ, sive futuræ. Quare violatio promissionis iuramento firmatæ est periurium, quod est gravissimum peccatum.

II. In iuramentis Deo factis communiter contingit etiam votum. Quoties confirmas iuramento promissionem Deo factam, adest votum cum iuramento: duoque sunt obligationis vincula, quapropter duo peccata committeret qui illa violaret. Non semper tamen in re futura ad honorem Dei facienda votum reperitur. Si enim nolles expresse promittere, sed solum proponere aliquid te in honorem Dei facturum, & iuramento propositum tuum firmares, vinculo solius iuramenti tenereris. Ex quibus habes, in promissionibus Deo factis, & iuramento firmatis, communiter reperiri votum, & iuramentum; non tamen necessario, & semper: quia, ut ex adducto exemplo constat, iuramentum sine voto reperiri potest. In omnibus autem promissionibus hominibus factis solum iuramentum sine voto adest.

III. Gravissimam esse obligationem iuramenti omnes adfirmant. Pauca solum dicenda sunt de natura istius obligationis. In primis iuramentum promissorium obligat instar privatæ legis, quam iurans sibi imponit, dum vinculo divini testimonii seipsum adstringit. Ex genere suo obligat sub mortali iuxta omnes cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* XCVIII. *art.* 3. Hæc obligatio religiosa est, pertinetque ad virtutem religionis. Duæ tamen obligationes distinguendæ sunt in iuramento promissorio: altera quæ ex ipsa promissione valida, & acceptata oritur; quæve ex

iuris dispositione obligatio iustitiæ est : altera propria ipsius iuramenti ; & hæc, ut diximus, ad religionem pertinet. Quare falsa est doctrina Christiani Vvolfii Lutherani hominis inquientis de iur. natur. Tom. III. cap. v. §. 903. *Iuramentum non novam producit obligationem aliquid præstandi ei cui iuratur*.

IV. Quæri hic solet, maior ne sit iuramenti, an voti obligatio. Hoc quæsitum proponit ipse D. Thomas *loc. cit. quæst.* lxxxix. *art.* 8. respondetque, maiorem esse voti obligationem quam iuramenti : quia obligatio voti oritur ex fidelitate quam debemus Deo, ut scilicet ei promissum solvamus ; obligatio vero iuramenti nascitur ex reverentia Deo debita : maius autem est vinculum fidelitatis quam reverentiæ. Et licet votum iuramento confirmetur, non tamen infertur, maiorem esse iuramenti obligationem ; sed solum rem mobilem per duas res immobiles magis firmari.

V. Suarez *Lib. II. de iuram. cap.* III. distinguit hanc comparationem voti cum iuramento, aitque, si comparatio voti fiat cum iuramento assertorio, maiorem esse iuramenti quam voti obligationem ; si vero voti comparatio fiat cum iuramento promissorio, tunc maiorem esse voti quam iuramenti obligationem. Neque huic doctrinæ contrarium esse D. Thomam dicit, eo quod Angelicus loquatur solum de iuramento promissorio, secus de assertorio. Ratio quam Suarez allegat, valida est : quia obligatio non attribuendi Deo falsum, maior est quam obligatio reddendi Deo vota : quia prior negativa est, *Non assumes nomen Dei tui in vanum* ; posterior affirmativa, *Reddes Domino vota tua*.

VI. Ego vero doctrinam D. Thomæ sic interpretor. Si puræ notiones utriusque obligationis inspiciantur, absolute loquendo maior est obligatio voti quam iuramenti, ob rationem quam D. Thomas assignat, quia scilicet promissio voti Deum directe inspicit ; promissio autem iuramenti non respicit Deum, quia per iuramentum, ut tale, non fit promissio ipsi Deo, neque obligatio contrahitur, sed solum adducitur Deus ut testis promissionis, vel assertionis de aliquo actu futuro. Quare, si hi duo respectus perpendantur, sicuti illos solum in laudato articulo D. Thomas considerat, proculdubio prior validior est quam secundus. Ceterum si obligatio iuramenti consideretur in ordine ad veritatem in iuramento sive assertorio, sive promissorio necessariam, maior esse videtur obligatio iuramenti quam voti. Quod a posteriori sic probari potest. Nam qui iurat falsum, quantum est ex parte sui, facit Deum auctorem mendacii ; quod quam enormis iniuria in Deum sit, ex se patet. Qua de caussa in iuramento, saltem assertorio, iuxta omnes non datur parvitas materiæ ; sed omne periurium assertorium est peccatum mortale. Idem ego probavi contingere in periurio promissorio. Ergo obligatio iuramenti sive assertorii, sive promissorii, per ordinem ad veritatem iuramento subiiciendam, maior est quam obligatio voti. Siquidem adeo certum non est non posse in voto reperiri

periri parvitatem materiæ; quin plures concedunt in voto reperiri, secus in iuramento. Neque dicas, in iuramento promissorio hos duos respectus distingui non posse: quoniam, licet in praxi reipsa iuramentum promissorium eo tendat ut obliget iurantem ad executionem rei promissæ, quæ executio est veritas iuramenti promissorii; nil tamen impedit quominus considerari possit promissio iuramenti promissorii absolute, comparata cum promissione voti: immo reipsa Angelicus has duas promissiones per ordinem ad Deum considerat: & quia promissio voti magis directe Deum spectat, idcirco in ratione promissionis fortior est promissione, seu obligatione iuramenti. *Videtur enim*, inquit Angelicus, *infidelitas subiecti ad dominum esse maxima irreverentia*. Ceterum, si obligatio iuramenti consideretur per respectum ad veritatem subiiciendam ipsi iuramento, ne falsum evadat, neve Deus in testem mendacii invocetur; maior, ut dixi, videtur iuramenti quam voti obligatio. Quod de iuramento assertorio concedunt Suarez, Sanchez, Leander, & alii; licet negent de promissorio: mihi vero utriusque iuramenti eadem ratio videtur. Et quod ad hanc quam explicui opinionem defendendam me impellit, est Ecclesiæ auctoritas, quæ declaravit, parvitatem materiæ non dari in periurio; quod de voto adhuc non sancivit; quamvis a multo tempore invaluerit opinio quæ docet, dari in voto materiæ parvitatem. Et licet plures Auctores explicent declarationem Ecclesiæ de iuramento assertorio, nos tamen conceptis ipsius D. Thomæ verbis supra demonstravimus, nullo modo dari parvitatem materiæ vel in ipso iuramento promissorio. Si cui tamen hæc nostra interpretatio non placet, meliorem afferat. Nos eam amplectimur, quia opportunam iudicamus ad explicandam D. Thomæ doctrinam: a qua caveas ne umquam recedas, maxime in iis quæ a recta ratione pendent: illius quippe acumen incomparabile est.

VII. Quæst. I. *Quænam intentio, seu animus requiratur ad hoc ut iuramentum promissorium obligationem inducat?* Resp. Iuramentum pendere ab intentione iurantis, adeo ut necessaria sit intentio, seu voluntas iurandi, ut iuramentum obligationem pariat, certum est apud omnes: quia actiones humanæ quæ pariunt obligationem, consensum requirunt voluntatis; qui consensus non datur ab eo qui positive nolit eum dare. Cum itaque iuramentum obligationem inducat dicendi verum de re præsenti, vel præterita, aut exequendi rem futuram (quæ est veritas iuramenti promissorii) requirit plenum consensum voluntatis, seu intentionem iurandi. An postea necessaria sit voluntas seu intentio expressa, vel implicita, actualis, vel virtualis, infra de consuetudine iurandi dicetur. Hoc ut certum communiter Auctores defendunt, quod, si quis iuraret cum expressa voluntate non iurandi, non esset proprie, & in rigore iuramentum; quemadmodum ut certum propugnant omnes, iuramentum exterius prolatum sine intentione iurandi continere irreverentiam divini testimonii, Deoque iniuriam inferre.

VIII. Ut tamen rem hanc clarius percipias, distinguere debes animum iurandi, animum promittendi, animum exequendi promissum, & animum se obligandi. Omnes docent, ut iam vidimus, eum peccare mortaliter qui iurat sine animo promittendi, & implendi promissum. Probabilius quoque est, & mihi certum, eum peccare mortaliter qui iurat sine animo se se obligandi; quidquid in contrarium dicat Valentia. De eo qui iurat sine animo iurandi, inquirendum nunc est.

IX. Quæst. II. *An licitum sit iurare sine animo iurandi?* Resp. Thomas Tamburinus *Lib. III. cap.* 111. §. 2. *num.* 1. hæc scribit: *Certum est, iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis, vel iurare verbis æquivocis, non esse licitum sine causa: licitum esse cum causa, iuxta ea quæ diximus cap.* 11. §. 2. Hæc Tamburini assertio damnata est ab Innocentio XI. in propositione 25. quæ est eiusmodi: *Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis.* P. Viva in expositione istius propositionis *num.* 1. contendit, non esse exploratum sensum in quo Tamburinus suam docuerit propositionem: quia, inquit, desideratur locus ad quem Tamburinus lectorem remittit. Verum ad hoc quod attinet, locus habetur in eodem folio. Siquidem Tamburinus ait, licitum esse iurare sine animo iurandi, vel iurare verbis æquivocis cum caussa, iuxta ea quæ dixit *cap.* 11. §. 2. Quid autem dicit hoc loco? En illius verba: *Quæstio est, an liceat iuranti accipere verba in alio sensu ab illo quem ea præseferunt. Iuro v. g. per Deum me hac nocte non dormivisse, intelligendo vestitum.... Resp. licere... At est ne saltem veniale, sic per æquivocationem iurare? Respond. Si aliqua subsit causa... nullum est peccatum. Si nulla sit causa, veniale erit.* Iste est locus quem reperiri negat P. Viva: & hoc in loco neque de Tyranno, neque de Confessario verbum habet Tamburinus. Hæc obiter dicta sint, non tam ut Tamburinum evincam damnatæ propositionis auctorem (hoc enim nihil neque ad me, neque ad institutum attinet) quam ut lectores admoneam ad ipsum P. Viva caute in expositione damnatarum propositionum legendum. Siquidem, ut probet Tamburinum non docuisse damnatam propositionem, ipse, sin expresse & absolute labitur in sensum damnatæ propositionis, saltem omnino, ut mea præfert opinio, ab eo non recedit. Hæc sunt verba ipsius P. Viva. „ Si enim solum contenderit, Confessarium ne revelet „ sigillum sacramentale, posse, urgente Tyranno, cum iuramento negare pecca- „ tum pœnitentis, aut utendo verbis æquivocis, & sic iurando cum animo iuran- „ di, aut loquendo *materialiter*, atque adeo proferendo verba iuratoria, non ut „ significativa, & idcirco sine animo iurandi; non est notandus ut auctor huius „ thesis profligatæ, quippe quæ solum vult licitum esse ex causa aliqua, sive le- „ vi, sive gravi, loqui *formaliter*, & iurare absque animo iurandi." Quod spectat factum Tamburini, patet quid ipse senserit ex iis quæ diximus. Quod pertinet ad do-

doctrinam Patris Viva, ea mihi immunis non videtur omnino a sensu damnatæ propositionis. Quis dicat, illicitum esse iurare sine animo iurandi *formaliter*, & sine gravi caussa; licitum vero iurare sine animo iurandi *materialiter*, & eum gravi caussa? Hinc enim amplus suppeteret modus eludendi omnes propositiones damnatas. Iuramentum Confessarii ad tegendum sigillum alio prorsus modo Patres, & antiqui Theologi explicant. De hoc fusius infra. Ex doctrina Patris Viva clare infertur, licitum esse iurare sine animo iurandi *materialiter* cum gravi caussa; illicitum vero iurare sine animo iurandi *formaliter* ex quacumque caussa, sive levi, sive gravi. Inquit namque, ideo esse damnatam propositionem, quia *solum vult licitum esse ex causa aliqua, sive levi, sive gravi, loqui formaliter, & iurare absque animo iurandi*. Ergo ex caussa solum gravi, aut gravissima licitum erit iurare sine animo iurandi. Id legitime consequitur ex doctrina P. Viva. Eiusmodi interpretationem repugnare doctrinæ Ecclesiæ nemo non videt, ut ego quidem sentio. His suis commentis P. Dominicus Viva non raro eludit, & ad nihilum redigit propositiones damnatas.

X. Ratio autem damnatæ propositionis evidens est. Quia qui iurat sine animo iurandi, sive verum iuret, sive falsum, sive in re gravi, sive in re levi, semper committit mendacium. Qui enim dicit, *Iuro*, & reipsa animo interno non vult iurare, mentitur. Mendacium vero numquam est licitum. Accedit mendacium istud sacrilegum esse, eo quod divini nominis usurpatione abutatur. Tandem iurare sine animo iurandi in magnum societatis humanæ damnum vergit.

XI. Quæst. III. *An qui iurat falsum in materia gravi sine animo iurandi, peccet mortaliter?* Resp. Affirmative respondent omnes: quoniam externa invocatio divini nominis in confirmationem falsitatis, & apud homines magnum parit scandalum, & divinæ veritati gravissimam iniuriam irrogat. Quemadmodum enim qui thus idolo adoleret sine animo adolendi, reus foret idololatriæ; & qui verba blasphemiæ sine animo blasphemandi proferret, peccaret mortaliter peccato blasphemiæ exterioris: sic eadem, aut pari ratione graviter peccabit qui ad confirmandum falsum, divinum testimonium exterius invocabit sine animo illud invocandi.

XII. Quæst. IV. *An qui iurat falsum in materia levi sine animo iurandi, peccet mortaliter?* Resp. P. Viva *loc. cit. num. 6.* videtur defendere, tamquam probabilem, opinionem docentem non esse peccatum mortale iurare falsum in materia levi sine animo iurandi; rationesque allegat pro hac opinione. Potissimam quam affert, petit a paritate iuramenti promissorii, & voti, quorum transgressio in materia levi non est peccatum mortale, sed veniale. Idem igitur dicendum concludit de iuramento exteriori sine animo interno iurandi. Neque hanc rationem, quam fuse explicat, resolvit; solum refert Verricelli, qui oppositum docet, & iux-

ta plurium collectorum morem, lectori facultatem relinquit alterutram eligendi sententiam. Falsum esse principium cui Viva innititur, nos iam demonstravimus *cap. 1. quæst.* 111. quo etiam admisso, non infertur conclusio quam Viva deducit.

XIII. Propterea dico, certum esse quod iurare falsum sine animo iurandi, etiam in materia levi, sit peccatum mortale: tum quia gravitas profanationis divini nominis non tam desumitur a gravitate materiæ, in cuius confirmationem invocatur, quam ab infinita dignitate, & maiestate divini testimonii, & increatæ veritatis; tum quia, sicut in idololatria, & blasphemia parvitas materiæ non datur, ita neque in iuramento sive promissorio, sive assertorio. Accedit quod quæstio maxime de iuramento assertorio loquitur, seu de iuramento absolute sumpto, immo, ut advertit Suarez *Lib. III. cap.* XVII. *num.* 1. fictio tantummodo locum habet in iuramento assertorio: quoniam fictio sive intentionis, sive verborum committitur solum dum iuramentum concipitur, & profertur. Patet autem, periurium absolute sumptum, etiam in materia levi, esse peccatum mortale. Et quia sententia ista a nemine, quem viderim ego, in dubium revocatur, nisi a P. Viva; ideo a longiori probatione abstineo.

XIV. Quæst. V. *An qui iurat verum sine animo iurandi, peccet mortaliter?* Resp. Caietanus 2. 2. *quæst.* lxxxix. *art.* 7. *dub. penul.* Covarruvias *I. Part. §.* 5. *num.* 3. Armilla *ver. Periur.* Filguera in *exp. propos. damnat.* sustinent partem adfirmantem, quia est illusio divini nominis, & deceptio contraria fini primario iuramenti. Suarez *Lib. III. cap.* XVII. *num.* 6. nimis rigidam reputat hanc opinionem, simul tamen probabilem esse definit. Nihilominus contrariam ut probabiliorem defendit, cui accedunt Cardenas *differ.* XVIII. *in propos. damnat. cap.* 11. Castropalaus *disp.* 1. *punct.* 8. Bonacina *disput.* IV. *quæst.* 1. *punct.* 7. Lessius *Lib. II. de iust. & iur. cap.* XLII. *dub.* 8. *num.* 42. Sanchez *Lib. III. cap.* VI. Viva *in prop. damnat. num.* 7. La Croix *Lib. III. part.* 1. *dub.* 14. *num.* 277. qui omnes docent, iurare verum sine animo iurandi in materia levi esse tantum peccatum veniale, dummodo non fiat iuramentum in iudicio, in contractu, aut in simili circumstantia, in qua proximus pati possit aliquod detrimentum. Ratio istorum Doctorum est, quia mendacium quod quis committit, dum verum iurat sine animo iurandi, neque Deo, neque homini est iniuriosum: non Deo, cum in confirmationem veritatis exterius invocetur; non homini, quia pro certo ponitur hoc iuramento confirmandum non esse vel contractum, vel quidquam in quo homo perferre possit aliquod grave damnum: & licet proximus decipiatur, quia hoc iuramentum supponitur fieri in humano commercio; deceptio tamen non est gravis, quia grave damnum non infert. Hæ sunt rationes istius sententiæ.

XV. Advertendum est, plures ex citatis Auctoribus recensitam sententiam docuisse, antequam propositio damnaretur ab Innocentio XI. Qui vero post damnatam proposi-

tio-

tionem scripserunt, contendunt, idcirco illam damnatam fuisse, quia in ea asseritur, licitum esse iurare sine animo iurandi, & ex quacumque caussa, sive levi, sive gravi. Ceterum ipsi docent semper esse illicitum iurare sine animo iurandi, potissimum ex quacumque caussa: ideo se servare dicunt sensum damnatæ propositionis.

XVI. Prima sententia Caietani, Armillæ, aliorumque vera est. Quin satis probabile est contrariam opinionem in propositione damnata contineri. Et revera si semel admittamus, in nostra esse facultate demere verbis significationem formalem, seu quam verba præferunt secundum omnium intelligentiam, & substituere materialem, idest nihil significantem (perinde ac si diceremus *Blittri*, inquit P. Viva) totum humanum commercium corruat necesse est. Verum de hoc in sequentibus. Nunc rationem prodimus cur nobis vera appareat sententia quæ sustinet, peccare mortaliter eum qui iurat verum sine animo iurandi. Et primo opus non est ut in memoriam revocem, iuramentum tantæ esse penes omnes gentes dignitatis, & venerationis, ut nonnisi urgente caussa adhiberi debeat. Omnes docent, usum iuramenti, etiam in confirmationem veritatis facti, & absque ulla deceptione esse peccatum veniale defectu iudicii: vocaturque a D. Thoma iuramentum incautum. Certum pariter est iurantem sine animo iurandi committere mendacium: idque concedunt contrariæ sententiæ patroni. Extra disputationem est, iurantem sine animo iurandi, duo peccata venialia, & in hoc genere, seu linea gravia committere. Deinde certum est, præter hæc duo gravia peccata venialia, intervenire abusum iuramenti, quia mendacium ipsum sacro iuramenti velamine obducitur. Quamquam enim non invocetur divinum testimonium in confirmationem mendacii interni, sed illius veritatis quam iurans confirmare intendit; attamen in ipso iuramenti abusu mendacium committitur, & sub iuramento mendacium obtegitur. Demum quis negare audebit, iurantem sine animo iurandi, non illudere divino testimonio, & iniuriam divinæ veritati inferre, dum sub illius invocationis patrocinio mendax animus occultatur? Ut autem sæpius dixi, gravitas malitiæ in abusu iuramenti non sumitur a gravitate rei super quam iuramentum cadit; sed ab infinita dignitate illius nominis quod in testem adducitur. Verum, quia quæstio ista tota fere speculatrix est, & nimium a praxi remota; ideo longius eam discutere nolo. Quæ enim occurrere caussa potest ut quis verum iuret, & simul animum non habeat iurandi? Id sane præstare nequit, nisi stupidus.

XVII. Quæst. VI. *An qui deliberate iurat sine animo iurandi, verum proferat iuramentum?* Resp. Communiter Auctores docent, verum non adesse iuramentum ex defectu intentionis necessariæ ad iuramentum: & nemo hoc in dubium revocat. Sed ad maiorem eorum quæ dicta sunt, claritatem lubet propositam quæstio-

nem breviſſime diſcutere. Ut igitur quod ipſe ſentio, paucis exponam, dico, eum qui ſerio, & deliberate invocat divinum teſtimonium in confirmationem veritatis, dicendo, *Per Deum ita eſt*, verum proferre iuramentum, & vere iurare, quamquam animum habeat non iurandi. Ad hoc moveor, quia non pendent ab hominis voluntate verborum ſignificatus, & effectus. Ergo poſito quod homo ſemel velit deliberate, & ſerio Deum invocare in confirmationem veritatis, nequit amplius interno animo efficere ut invocatio illa non ſit iuramentum. Atque ut clarius rem omnem percipias, animadvertas oportet, in homine ſic iurante duas reperiri intentiones invicem contrarias, & pugnantes. Prima intentio & deliberatio eſt, qua reipſa iurans invocat Deum in teſtimonium, & externum iuramentum profert. Secunda, qua non vult iurare. Hæ duæ deliberatæ intentiones mutuo ſe collidunt, & una alteri prævalet. Quænam vero? Revera prior, quia hæc efficax eſt, effectumque parit, nempe externam iurationem. Secunda intentio inefficax eſt, & velleitas quædam, non voluntas efficax. Hinc manifeſto conſequitur, iuramentum iſtud externum eſſe verum iuramentum, eo quod a deliberata voluntate procedit.

XVIII. Obiicies. Iuramentum pendet ab intentione iurantis; at qui iurat ſine animo iurandi, non habet intentionem iurandi: ergo reipſa verum non profert iuramentum, ſed externum dumtaxat ſonitum iuramenti. Reſp. Idcirco propoſui hanc obiectionem, ut evidentius eluceat ſententia noſtra. Primam itaque propoſitionem concedimus, ſecundam negamus, ſeu claritatis gratia diſtinguimus: qui iurat ſine animo iurandi, non habet intentionem efficacem iurandi, nego; inefficacem, concedo. Ea intentio dicitur efficax quæ parit reipſa effectum. Prima intentio, qua quis ſerio, & deliberate invocat divinum teſtimonium in confirmationem veritatis, dicendo, *Per Deum ita eſt*, efficax eſt: producit enim ſuum effectum, nimirum externam divini teſtimonii invocationem. Secunda intentio, qua iurans ſtatuit ſe nolle iurare, languida eſt, & inefficax, a priori colliſa, & ſubacta. Quandoquidem in mutuo conflictu iurandi, & non iurandi vicit prior intentio, vi cuius iuramentum prolatum eſt, ſeu Deus in teſtem vocatus; & exterius iuramentum omnibus apparuit, & audientes pro iuramento illud ſuſceperunt, & denique ipſe iurans videri voluit hominibus quos alloquebatur, verum iuramentum protuliſſe. Secunda interna intentio vim non habet impediendi ſignificationem quam produnt illa verba, *Per Deum ita eſt*, eo modo quo ſecunda intentio qua mercator nollet proiicere merces in mare, non impedit intentionem primam qua reipſa eaſdem proiicit. Sunt ergo duæ intentiones ambæ internæ. Sed prima dici poteſt externa, quia effectum exterius producit, nempe invocationem divini teſtimonii; ſecunda dicitur mere interna, quia nihil ad extra parit. Vellet utique impedire ne illa invocatio externa eſſet verum iuramentum; at id præſtare nequit: quia eo ipſo quod

quod prima intentio prævaleat proferendi serio & deliberate illa verba, quæ verum iuramentum continent, non potest amplius voluntas iis verbis adimere propriam significationem.

XIX. Quæst. VII. *An qui ex inconsideratione falsum iurat, sit reus periurii, & peccet mortaliter?* Resp. Sæpius homines inopinato iurant rem aliquam, quam non advertunt, utrum sit vera, vel falsa. Si ex lapsu linguæ, idest sine advertentia, id accidat, fundamentum adest interpretandi hunc hominem non habuisse intentionem invocandi Deum in testem. Si autem quis advertat, & iuret, peccat mortaliter. Ita respondet D. Thomas 2. 2. quæst. XCVIII. art. 3. ad 2. *Ille qui ex lapsu linguæ falsum iurat, si quidem advertat se iurare, & falsum esse quod iurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu; si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem iurandi, & ideo a crimine periurii excusatur.* Summopere consideranda sunt illa Angelici verba *ex lapsu linguæ*: id enim dicitur ex lapsu linguæ proferri quod præter intentionem profertur. Quamobrem interpretatur Angelicus, eum non habere intentionem iurandi qui ex lapsu linguæ, idest præter intentionem, profert verba quæ iuramentum continent. Iuramentum ergo ab intentione pendet, quatenus homo debet scire, & advertere se proferre verba quæ iuramentum efferunt: &, dum advertit, scit verba quæ profert, vim habere invocandi divinum testimonium; immo dum advertit eiusmodi verbis reipsa se invocare Deum in testem, & nihilosecius ea verba deliberate profert, tunc iurat, etiamsi intentionem non habeat, immo si intentionem etiam contrariam haberet non iurandi. Distinguenda insuper est hæc Angelici phrasis, *ex lapsu linguæ*, a prava consuetudine, de qua infra. Qui enim iurare solet, habitumque iurandi contraxit, quamvis non advertat se iurare, dum iuramentum profert, non dicitur iurare ex lapsu linguæ, sed ex pessimo habitu. Illi possunt dumtaxat dici iurare ex lapsu linguæ qui nullo modo iurare solent, nisi necessitate cogente. Isti, inquam, quandoque ex lapsu linguæ proferre possunt verba quæ iuramentum contineant, quin intentionem habeant iurandi, seu quin intentionem habeant proferendi illam divini testimonii invocationem.

XX. Quæst. VIII. *An qui iurat sine animo se obligandi, reipsa obligetur?* Resp. Sylvester *verb.* Iur. 4. *quæst.* VII. Azorius *I. Part. Lib. XI. quæst.* 11. Bonacina *II. Tom. disput.* IV. *quæst.* 1. *punct.* 6. *num.* 3. Sanchez *Lib. III. Sum. cap.* X. *num.* 8. Castropalaus *tract.* XIV. *disput.* 11. *punct.* 2. *num.* 6. negantem defendunt opinionem, eo quod qui iurat sine animo se se obligandi, revera non iurat: quia, cum obligatio pertineat ad essentiam iuramenti, vel sit quidquam iuramenti essentiam consequens, qui non vult hanc obligationem, neque vult ipsum iuramentum. Porro, si verum iuramentum non sit, nulla obligatio erit exequendi quod sub iuramento promissum fuerit.

XXI.

XXI. Contrariam sententiam defendunt Caietanus 2. 2. *quaest.* lxxxix. *artic.* 7. Sotus *Lib. VIII. quaest.* 1. *artic.* 1. Becanus *quaest.* iv. Aragonius 2. 2. *quaest.* lxxxix. *art.* 7. Sayrus *in Clav. Reg. Lib. III. cap.* vi. *num.* 8. Valentia 2. 2. *disp.* vi. *quaest.* vii. *punct.* 4. Lessius *de iustit. Lib. II. cap.* xlii. *dub.* 8. *numer.* 38. Suarez *Lib. II. cap.* vii. & plures alii. Hæc sententia probabilior, & mihi vera videtur. Ratio pervia est. Quia iuramentum, ut adversarii ipsi fatentur, includit obligationem vel ut quid ad essentiam ipsius iuramenti pertinens, vel ut quid eamdem essentiam consequens. Ergo qui deliberate vult iuramentum, eadem voluntate etiam id velle debet quod necessario ipsum iuramentum consequitur. Præpostera argumentatio qua adversarii utuntur, nulla est. Siquidem posterior intentio, quæ inefficax est, nequit priorem destruere. Quoniam prior intentio reipsa habet suum effectum, nempe iuramentum prolatum. Ergo ex his duabus intentionibus prima prævalet, & secunda succumbit. Res de se patet. Consule ea quæ dicta sunt *quaest.* vi.

DIS-

DISSERTATIO III.

DE

IURAMENTO

doloso, æquivoco, & amphibologico: de restrictionibus mentalibus, & mendacio.

PRAELOQUIUM.

Difficillimam, si qua est in universa Theologia, quæstionem versandam suscipio, quamque viribus meis imparem sentio. Siquidem pluries vadum tentanti turbulentior semper aqua evadit. In animo erat consuetis vestigiis insistere, & ea dumtaxat explicare quæ communiter Theologi de iuramento doloso, æquivoco, amphibologico, & restrictionibus mentalibus tractant: & reipsa, hac mihi præstituta methodo, tractationem ferme ad dimidium usque perduxeram. At, cum ad explanationem amphibologiarum, restrictionum mentalium, & æquivocationum accessi, extemplo inter Scyllam, & Carybdim, ac scopulis undique circumdatum me intellexi. Enim vero eam locutionem quam aliqui Theologi restrictionem pure mentalem vocant, alii restrictionem non mere mentalem nuncupant; & ille sermo qui mihi mendax, recentiorum pluribus tantum amphibologicus est. Hæc autem omnium scopulorum, & difficultatum origo: quia cum non possit rectæ disputationi locus esse, nisi id pateat de quo est disputandum; certas & claras notiones æquivocationum, amphibologiarum, & mentalium restrictionum præfinire minime possumus, attentis recentiorum distinctiunculis, effugiis, & thecnis, quæ rem hanc maxime implicatam efficiunt. Has ambages ut evitarem, cursum inceptum abrumpere, telamque redordiri, atque retexere decrevi: idque consilii cœpi, ut primum omnium de mendacio sermonem instituam. Illud namque commodi mihi peracta controversiæ tractatio attulit, ut deprehenderim, nihil a recentioribus Theologis pro licito amphibologiarum usu efferri quod prius ab antiquis tum Philosophis, tum Patribus aliquibus usurpatum non fuerit in mendaciorum patrocinium. Nec aliud discrimen mihi utrorumque fundamenta perpendenti occurrit, nisi quod antiqui eas locutiones quas recentiorum Theologorum non pauci amphibologicas, æquivocas, & *materiales* vocant, ingenua sinceritate mendacia appellaverint. Quod ut evincam, atque adi-

aditum mihi ad quæstiones de *iuramento doloso* resolvendas aperiam, historicam de mendacii dissidiis inter antiquos tum Philosophos, tum Patres, narrationem præmittere, operæ pretium existimavi. Quin ad id præstandum occasionem præbet bellum quod annos ab hinc duodecim inter plures Italiæ nostræ litteratos viros ardet super mendaciorum, amphibologiarumque controversiis. Huic acri certamini ansam dedit P. Carolus Ambrosius Cataneus, qui *Tom. I.* suarum lectionum, quas Mediolani e suggestu ad populum habuit, typisque evulgavit, *lectione* XLIV. novam excogitavit rationem occultandi veritatem, quoties illius manifestatio damnum quodpiam grave inferat. Ait quippe, Christianos minime sollicitos esse debere, neque ingenium torquere, ut artificiosa verborum collocatione, & dispositione sermonem amphibologicum, sive æquivocum compingant; sed animos illis addit, ut fronte aperta, & invicto pectore, omni seposito fuco, *pernegent se habere rem*, vel *se scire veritatem*, quam si patefacerent, gravi subiicerentur damno. Quoniam, inquit, illud *rotundum Nego* in eiusmodi eventibus ex humanæ Reipublicæ lege suam amittit significationem, nilque plus significat quam istud nomen *Blittri*. Hanc falsissimam doctrinam impugnandam suscepit P. Ioseph Augustinus Orsi acuti, & profundi ingenii vir, exquisitaque eruditione præditus, & cui in scribendi vel difficillimas quæstiones facilitate, atque elegantia parem vidi neminem. In præsens sacræ Congregationis Indicis Secretarius post multa edita volumina, doctrina & eruditione insignia, Historiam scribit ecclesiasticam universali eruditorum plausu exceptam. Doctissimus itaque vir DISSERTATIONEM DOGMATICO-MORALEM edidit, quæ diuturni belli initium fuit. Ea siquidem plures sibi peperit adversarios, plures etiam commilitones, qui omnes invicem collato pede calamum acuerunt, præla defatigarunt, pluribusque editis voluminibus Italiam universam implevere. Quam bene *URSIO* alea in hoc litterario conflictu cesserit, quanta argumentorum copia, quanta cuiusque generis eruditione, quanta stili elegantia, quantaque eloquentia suam oraverit caussam, mea non interest patefacere: quoniam libri eius loquuntur, eiusque summam referunt doctrinam. Id unum fateor, me non parum in hac salebrosa controversia ex eius eruditissimis operibus profecisse, & quædam quæ ad historicam mendaciorum notitiam conferunt, ab illo mutuatum fuisse. Verum, ne plus iusto lectorem in limine detineam, ad rem accedo.

CA-

CAPUT I.

Platonis, Origenis, Hilarii, Ioannis Chrysostomi, Cassiani, Ioannis Climaci, & Martini Dumiensis errores de mendacii licito in extrema necessitate usu recensentur.

I. A Deo manifesta est mendaciorum pravitas, atque pernicies, ut neminem sapientum reperire liceat qui homines mendaces, tamquam humanæ societati infestos, non proscripserit. Dissidium dumtaxat fuit inter antiquos cum Philosophos, tum Patres, utrum ad occultandam veritatem summi momenti, cuius manifestatio in damnum publici boni cederet, mendacia adhibenda licite forent. Plato omnium Philosophorum facile Princeps in suis decem *de Republica*, sive *de iusto Dialogis* pluribus in locis docet, urgente gravissima caussa, mendacio occultandam esse veritatem. Pauca ex multis isthuc transcribam iuxta versionem Ioannis Sozomeni. *Libro*, seu *Dialogo II.* sub finem hæc scribit. *Itaque verum mendacium, quod in eo errore animi male de re aliqua opinantis consistit, non modo a diis, sed ab hominibus etiam odio habetur; mendacium autem illud quod verbis exprimitur, eo tantum casu utile est, & odio minime dignum videtur, si contra hostes eo utamur, & cum iis etiam qui amici dicuntur, quando vel furore, vel alio quopiam dementiæ genere correpti, malum aliquod efficere aggrediuntur; quo eos ab operatione avertamus, quasi utile remedium assumentes.* Libro III. paulo post initium, mendacii usum privatis civibus adimit, magistratibus vero, & medicis concedit. *Si enim recte paullo ante, & vere dictum fuit, apud deos nullum esse mendacio locum, hominibus autem medelæ loco, quippe utile, usurpandum; patet huiusmodi rem medicis concedendam; a ceteris autem qui artem eam non profiteantur, adimendam; ut porro Principibus civitatis, si quibus aliis, mentiri liceat, vel hostium, vel civium causa ad utilitatem civitatis, ceteris vero omnibus a mendacio omnino abstinendum erit.* Similia habet *Lib. V.* aliisque in locis. Hunc errorem a Timæo Locrensi, & Sophocle Platonem hausisse ferunt. Plurimos habuit sectatores, non solum ex Ethnicis, sed etiam ex veri Dei cultoribus, qui mendaciorum usum licitum propugnarunt.

II. Primus qui ex catholicis Doctoribus de mendacio minus caute scripsit, fuit Clemens Alexandrinus, qui *Lib. VII. Stromatum* nonnulla habet quæ mendacio favere videntur.

III. Clemens Alexandrinus discipulum habuit Origenem, qui non subobscure; ut eius Magister, sed aperte mendacio patrocinatus est. Illius verba refert D. Hie-

Hieronymus *Lib. I. adversus Rufinum*, transcripta ex *Lib. VI. Stromatum*, ubi hæc habet. *Non debemus dicere, Quis est proximus meus? Sed considerare, quomodo Philosophus caute dixerit, Deo indecens, & inutile esse mendacium; hominibus interdum utile: & quod, ne pro dispensatione quidem, putandus sit Deus aliquando mentiri. Sin autem commodum audientis exegerit, verbis loquitur ambiguis, & per ænigmata, quæ vult, profert; ut & veritatis apud eum dignitas conservetur, &, quod noxium esse poterat, si nudum proferretur in vulgus, quodam tectum velamine proferatur. Homo autem, cui incumbit necessitas mentiendi, diligenter attendat, ut sic utatur interdum mendacio, quo modo condimento, atque medicamine, ut servet mensuram eius, ne excedat terminos quibus usa est Iudith contra Holophernem, & vicit eum prudenti simulatione verborum. Imitetur Esther, quæ Artaxerxis sententiam, diu tacita gentis veritate, correxit: & in primis Patriarcham Iacob, quem legimus benedictiones patris artifici impetrasse mendacio. Ex quo perspicuum est quod nisi ita mentiti fuerimus, ut magnum nobis ex hoc aliquod quæratur bonum, iudicandi simus quasi inimici eius qui ait: Ego sum veritas.*

IV. Origenem secutus est Hilarius in suis commentariis in Psal. XIV. *Est enim*; inquit, *necessarium mendacium plerumque, & nonnumquam falsitas utilis est, quum aut percussuro de latente mentimur, aut testimonium pro periclitante frustramur, aut fallimus de difficultate curationis ægrotum, & oportet secundum Apostoli doctrinam, sermonem nostrum sale esse conditum. Idcirco nunc Spiritus sanctus falsitatis affectum mendacii conditionibus temperavit, dicens:* Qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum: *ut crimen mendacii incommodo haberetur alieno.* Commentaria in hunc Psalmum D. Hilarii esse, defendunt post multas variasque considerationes eruditissimi Editores Benedictini in annotationibus quas huic Psalmo præmittunt. Errandi D. Hilario occasio fuit Origenes, cuius Psalmos e Græco in Latinum transtulit.

V. D. Ioannes Chrysostomus, non secus ac Hilarius, opinionem Origenis haud obscure amplexatus esse videtur *Tom. II. hom.* VII. *de pœnit.* ubi mulierem Raab commendat ob mendacium, quo exploratores persecutorum furori subtraxit, his verbis. *Digna igitur omni laude Raab Ecclesiæ imago. Nam cum a Rege missi sunt qui exploratores perquirerent, dicunt ei:* Si ingressi sunt ad te viri? *Respondit eis: Etiam ingressi sunt. Primo veritatem ædificat, atque ita mendacium inducit. Numquam enim mendacium pee se creditur, nisi veritatem prius ostendere occupaverit. Ideo qui modo ad persuadendum apto mentiuntur, primo vera dicunt, atque ea quæ apud omnes in confesso sunt; ac deinde mendacia & dubia inducunt. Ingressi sunt ad te exploratores? Respondet etiam. Si enim a principio dixisset non, ad scrutinium provocasset eos qui advenerant. Sed & ingressi sunt inquit, & egressi sunt hac via: persequimini, & comprehendetis eos. O pulchrum mendacium!*

cium ! O pulchrum dolum divina non prodentem, sed pietatem custodientem ! Plura alia quæ adducere possem, prætereo. Neque vitio mihi quisquam vertat, quod ab hoc nævo sanctum Ecclesiæ Doctorem celeberrimum immunem non asseram Quoniam, ut id præstem, nulla imbecillitati meæ via patet; eorumque plaudo eruditioni, & acumini qui ab hac levi macula Chrysostomi doctrinam intaminatam evincere sibi blandiuntur. Illud tamen isti advertant, aquam cribro colligere, dum ideo ostendere conantur Chrysostomum non patrocinari mendacio, quia pluribus in locis mendacium improbat ex instituto, & data opera profligat. Quandoquidem omnes ad unum Scriptores absolute mendacium detestantur, omnique argumentorum genere eiusdem malitiam evincunt. In hoc quæstio vertitur, num urgente necessitate evitandi aliquod gravissimum malum, ut hominum mortem, licitum mendacium sit. Adfirmat Chrysostomus, ut ego quidem arbitror. Qui oppositum demonstraverit, magnus mihi erit Apollo.

VI. Discipulus D. Ioannis Chrysostomi fuit Ioannes Cassianus, qui sive a præceptore suo, sive ab Origene hunc ebiberit errorem, ardentius ceteris omnibus suis antecessoribus illum propugnavit. Non obiter, sed quindecim capitibus fuso calamo controversiam tractat in *collatione* XVII. Ex pluribus pauca delibabo. Cap. XVII. *Itaque taliter de mendacio sentiendum, atque ita eo utendum est, quasi natura ei insit ellebori: quod, si iminente exitiali morbo sumptum fuerit, fit salubre; ceterum absque summi discriminis necessitate perceptum præsentis exitii est. Ita namque etiam sanctos ac probatissimos Deo viros veniabiliter legimus usos fuisse mendacio, sicut Raab &c. . . . Quando igitur aliquod grave iminet de veritatis confessione discrimen, tunc mendaciorum sunt recipienda perfugia.* Cap. XIX. Plura tum ex veteri, tum ex novo testamento auctoritates, & exempla depromit in mendaciorum commendationem. Et cap. XX. *Quibus*, inquit, *eruditus exemplis beatus quoque Apostolus Iacobus, omnesque illius Ecclesiæ primitivæ præcipui Principes, Apostolum Paulum ad simulationis figmenta descendere pro imbecillitate infirmantium cohortantur . . . Tunc enim necessario, ac veniabiliter acquiescitur mendacii detrimento, quando maius, ut diximus, iminet de veritatis confessione dispendium, & utilitas quæ nobis de veritate confertur, compensare illa quæ generanda sunt damna, non prævalet.* Cap. XXI. Plura testimonia profert ex ipso Evangelio, quibus contendit mendacii usum non licitum modo, sed etiam necessarium. *Cap.* XXII. XXIII. & XXIV. exempla allegat plurium sanctorum Monachorum, & Abbatum, qui mentiti sunt, eo quod existimarint sublimioris virtutis esse, tegere continentiam *humili mendacio quam patefacere superbo veritatis indicio*. Cap. XXV. Iterum fusius innumera sanctorum Patriarcharum gesta ex pluribus Scripturarum libris collecta recenset, ut validius de licito, & necessario mendaciorum usu, seu medicamine, opinionem confirmet. *Impossibile*, ait,

ait, *nobis est breviter universa percurrere. Quis enim enumerare sufficiat omnes propemodum Patriarchas, Sanctosque innumerabiles, alios pro vitæ tutamine, alios pro benedictionis desiderio, alios pro alicuius occultatione mysterii, alios pro zelo Dei, alios pro examinatione veritatis, patrocinium, ut ita dixerim, assumpsisse mendacii?* Hæc pauca perstrinxisse sufficiat, ut compertum fiat, Cassianum omnia argumenta quæ recentiores Theologi pro licito æquivocorum usu obtrudunt, produxisse ad ostendendum pluribus in eventibus necessario, honesteque adhibenda esse mendacia.

VII. Duos alios, ne prolixior sim, Auctores recenseo ex illis qui mendacio sunt patrocinati. Ioannes Climacus gradu duodecimo scalæ suæ hæc scribit. *Ubi nos ab omni mentiendi vanitate liberos senserimus, tum demum, loco & usu exigente, non sine timore tamen, quandoque licebit caute mendacium subiicere.* Martinus Dumiensis *Lib. quatuor virtut. card. cap.* IV. ait: *Quod si aliquando coarcteris uti mendacio, utere, non ad falsi, sed ad veri custodiam: &, si contigerit fidelitatem mendacio redimi, non mentieris, sed potius excusaberis: quia ubi honesta causa est, iustus secreta non prodit: tacenda enim tacet, loquenda loquitur.*

VIII. Plures alios Auctores mendacio faventes referre possem. Sed, ne nimia prolixitas fastidium lectori pariat, finem huic capiti imponam verbis divi Augustini, qui testatur, suo tempore communem fuisse sententiam quæ docebat licitum esse mentiri pro hominum salute. Hæc enim habet quæst. LXVIII. in Levit. *Pene omnibus videtur quod, ubi nemo læditur, pro salute mentiendum est.*

IX. Heinc calumniandi, & decipiendi imperitos ansam arripient heterodoxi, nullius scilicet Patres esse auctoritatis. Sed audax impostura pluries iam profligata est. Nam quod aliquis sanctorum Patrum interdum in aliqua perdifficili controversia, quæ illorum tempore nondum pro dignitate discussa erat, lapsus sit, nemo est qui eat inficias. At propterea ne inferendum, parvi faciendos esse Patres, dum unanimi consensu aliquam defendunt doctrinam? Verum hæc obiter. Alibi de hoc fusior sermo.

CAPUT II.

Recensentur Auctores qui ante, vel circa Augustini tempora mendacio bellum indixerunt. Post Augustinum Catholicorum nemo favit mendacio.

I. ARistoteles, Platonis discipulus, magistri de mendacio errorem reiecit *Lib. IV. Ethic. cap.* VII. ubi scribit, mendacium suapte natura pravum esse, detestandumque; veritatem bonam, laudeque dignam. Sed, missis Ethnicis, christianae professionis Doctores in medium afferam.

II. Primus omnium chorum ducet Lactantius, qui *Lib. VI. divinarum institutionum* aperte mendacium insectatur his verbis. *Cetera quae observare cultor Dei debet, facilia sunt, illis virtutibus comprehensis, ut non mentiatur umquam decipiendi, aut nocendi causa. Est enim nefas eum qui veritati studet, in aliqua re esse fallacem, atque ab ipsa quam sequitur veritate discedere. In hac iustitiae, virtutumque omnium via nullus mendacio locus est. Itaque viatorem illum verum ac iustum non decet illud Lucilianum:*

Homini amico, & familiari non est
mentiri meum:

sed etiam inimico, atque ignoto existimabit non esse mentiri suum: nec aliquando committet ut lingua interpres animi a sensu, & cogitatione discordet. Non inficior, isthic Lactantium absolute non loqui de controversia illa potissima, utrum scilicet pro hominum vita servanda, vel summi momenti secretis occultandis liceat mentiri. Ceterum simul assero, Lactantium ea ponere principia quae cuiusque officiosi mendacii usum proscribunt, damnantque. Cum enim statuat, neque amico, neque inimico mentiendum, cum subdat, numquam permittendum ut lingua animi interpres a mentis cogitatione discordet, ac denique in hac iustitiae via numquam esse mendacio locum; omnem sane excludit eventum in quo licitum mendacium sit.

III. Similia docent Eusebius Caesariensis, D. Basilius in Regulis brevioribus, D. Prosper Libro contra Cassianum, ubi cap. IX. *Tu nos subdis,* inquit, *duobus, & geminas, sicut intelligis, pravitates dividendo damnas, miscendo iustificas. Hac lege, hac regula poteris praedicare, quod tam errent qui dicunt semper esse fallendum, quam qui definiunt numquam esse fallendum. Sed, ut in neutro peccetur, utrumque sectandum: quia nec semper declinanda falsitas, nec semper negligenda sit veritas. Fallit te prorsus opinio tua: de duobus malis unum fieri bonum non potest.* Duos Cassiani errores hic refellit D. Prosper: alterum, quod bonorum operum ini-

initia quandoque gratiæ, quandoque naturæ adiudicaret; alterum, quod interdum falsitate, interdum veritate utendum doceret.

IV. Ferrandus Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus *in oratione ad Comitem Reginonem* hæc habet. *Sit saltem sermo vester*, Est est, non non: *&, sive iuramento intercedente, sive cessante, nitamur in veritate certissimi permanere. Divina namque est veritas. Unde multum veraciter Filius Dei dixit:* Ego sum veritas. *Et sicut de caritate recordamur Ioannem dixisse:* Qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in illo: *ita similiter si velimus dicere, non mentimur: Qui manet in veritate, in Deo manet, & Deus in illo manet. Præponamus igitur veritatem cunctis utilitatibus temporalibus, & tunc rite inveniemur humanis divina præponere.*

V. Divus Gregorius Magnus Lib. XVIII. Moral. cap. 111. *Omne mendacium iniquitas est, & omnis iniquitas mendacium: quia profecto ab æquitate discrepat quidquid a veritate discordat . . . Summopere cavendum est omne mendacium; quamvis nonnumquam sit aliquod mendacii genus culpæ levioris, si quisquam præstando mentiatur. Sed, quia scriptum est:* Os quod mentitur, occidit animam: Perdes omnes qui loquuntur mendacium: *hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur, ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nituntur alienæ . . . Nonnulli vero ex obstetricum fallacia conantur asserere, hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod, illis mentientibus, scriptum est*, quia ædificavit illis Dominus domos: *in qua magis recompensatione cognoscitur quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, pro admixta culpa mendacii in terrenam est recompensationem declinata, ut in vita sua, quam mentiendo tueri voluerunt, ea quæ fecerunt bona reciperent, & ulterius quod expectarent mercedis suæ præmium non haberent. Nam, si subtiliter perpendantur, amore præsentis vitæ mentitæ sunt, non intentione mercedis. Parcendo quippe conatæ sunt infantium vitam tegere, mentiendo suam.*

VI. Tres alios indicabo: quia posteriores omnes Scriptores mendacia omnia detestati sunt. Ansbertus *Lib. IX. in Apocalypsim* explicans illa verba, *Et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti*, relatis auctoritatibus Gregorii, & Augustini contra mendacium, sic concludit. *Unum sane firmiter debemus retinere, nullum mendacii genus inultum manere, quod hic relaxatum non fuerit pœnitentia, vel quolibet opere pietatis.* Sanctus Gregorius VII. *Lib. IX. epist.* 11. ad Alphonsum Regem Hispaniarum ait: *Non ignorat prudentia tua mentiri peccatum esse, si & de verbo otioso in districto examine exigenda est ratio. Sed ne mendacium quidem quod fit pia intentione pro pace, a culpa penitus immune esse probari potest. Hæc idcirco prælibavimus, ut cum in ceteris illud peccatum esse non dubitaveris,*

ris, in Sacerdotibus quasi sacrilegium conileias. Alexander III. *Scriptura sacra prohibet pro alterius vita mentiri* : cap. *Super eo* Extra de usur.

CAPUT III.

Compendiaria narratio eorum omnium quæ S. Augustinus scribit in Libro de mendacio.

I. UT iam capite superiore indicavimus, ante tempora D. Augustini plures Auctores usum mendacii in extrema necessitate pro vita hominum servanda, aut pro alio gravi damno propulsando, licitum propugnabant. Cassianus præ ceteris nullum non movit lapidem, ut hanc opinionem Scripturarum auctoritate muniret. D. Augustinus e contrario inter impugnatores mendacii palmam omnibus præripuit. Omnia adversariorum argumenta, paradoxa, & sophismata sibi opponit; quin ipse eas omnes obiectiones excogitavit, eos omnes eventus, seu casus sibi proponit quos summo suo ingenio iudicavit mendacio posse favere, ut nihil intactum, nihil indissolutum prætermitteret. Et, quoniam eos omnes casus ventilat quos recentiores tractant Theologi, easdemque omnes difficultates versat; idcirco operæ pretium existimavi, tanti Patris disputationem ob lectorum oculos referre, ut hinc colligere valeant, quantum Augustini doctrina a recentiorum inventis distet. Hunc de mendacio Librum scripsit Augustinus anno circiter 395. ut observant Patres Benedictini. Omnia ergo quæ in hoc Libro continentur, ea qua potero brevitate in compendium redacta isthuc transcribam. Procemium præfati Libri his verbis incipit.

II. *Magna quæstio est de mendacio, quæ nos in ipsis quotidianis actibus nostris sæpe conturbat; ne aut temere accusemus mendacium quod non est mendacium, aut arbitremur aliquando esse mentiendum honesto quodam, & officioso, ac misericordi mendacio*. Porro (*cap*. I.) exposito controversiæ statu, exclusisque (*cap*. II.) a præsenti quæstione verbis iocosis, quorum significatio omnibus patet; illud (*cap*. III.) animadvertit, nec semper mentiri eum qui falsum enuntiat, nec semper a mendacio esse immunem qui verum profert. Quippe haud est mendacii reus qui falsum proferens, reputat esse verum. Contra, mendax habetur qui verum dicit existimatum falsum. *Quapropter ille mentitur qui aliud habet in animo, & aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat*. *Cap*. IV. quærit, an ille qui mentitur, debeat habere fallendi animum; ubi alias versat difficultates. *Cap*. V. id quod totius Libri caput est, tractandum assumit, utrum scilicet aliquando mentiri expediat. Qui id defendunt, opponunt exempla Saræ, Iacob, & obstetricum AEgyptiarum. Addunt incommoda gravissima quæ interdum manifestationem ali-

cuius veritatis consequuntur; ut mors illius qui nonnisi mendacio liberari potest; & ægroti afflictio, si veritas quæ ei displicet, illi manifestetur. E contrario qui mendacium in omni eventu illicitum existimant, validius argumentantur divinis verbis innixi: atque ad exempla quæ ex veteri testamento afferuntur, respondent, antiquos Patres non esse mentitos, quoniam plura figurate prædicebant. Quod si eorum quispiam qui bona intentione mentiti fuerunt, laudatus reperitur, non absolute, sed comparate ad eos commendatur qui fallendi animo mentiuntur. In Libris postea novi testamenti, si quasdam ipsius Redemptoris figuratas locutiones excipias, nulla similia reperiuntur exempla, quæ ad imitationem provocent mentiendi. *Simulatio autem Petri, & Barnabæ non solum non commendata, verum etiam reprehensa, atque correcta est.* Ab istius simulationis culpa immunem ostendit Paulum, cum Timotheum circumcidit; ubi plura in Pauli defensionem affert.

III. Incommoda porro quæ ex veritatis revelatione consequi opponunt, (*cap.* VI.) nihili faciunt mendaciorum impugnatores. Quoniam animum ad divinam intendentes Scripturam, quæ minatur, *Os quod mentitur, occidit animam*, ordinis perversionem reputant, propriam animam spiritualiter perimere, ut alter corporaliter vivat. Neque ad hoc caritas urget, quæ, sicuti nosmetipsos, non plusquam nosmetipsos, proximum diligere iubet. Quod si a recto ordine recedit qui mortem oppetit temporalem pro alterius corporali vita; quanto magis sanæ doctrinæ regulam excedit qui æternam suam vitam pro alterius temporali amittit? Isti vero qui stomachantur, & indignantur, si nolit aliquis mendacio perimere animam suam, ut aliquis senescat in carne: quid, si etiam furto nostro, quid, si adulterio liberari posset aliquis de morte? Ideo ne furandum est, aut mœchandum? Quid, si *laqueum ferat homo, & stuprum petat, confirmans quod sibi collum ligabit, nisi ei concedatur quod petit*; numquid assentiendum erit? *Quod si absurdum, & nefarium est; cur animam suam quisquam mendacio corrumpat, ut alter vivat in corpore?* Proinde non est in ista quæstione attendendum, nisi utrum suapte natura iniquum sit mendacium. Quod cum iam supra ostensum sit; idem erit quærere, utrum pro alterius salute mentiri aliquis debeat, ac si quæreretur, utrum pro alterius salute iniquus esse aliquis debeat. Quod si respuit animæ salus, quæ non potest nisi æquitate servari; quamve non solum alterius, sed etiam nostræ saluti temporali præferre debemus: quis revocare in dubium poterit, numquam omnino mentiendum esse?

IV. Quoniam vero (*cap.* VII.) corporis castitas ipsa vita pretiosior est, quæri potest, an homo licite mendacio uti valeat, quo pudicitiæ iacturam vitet; ut si stuprator irruat, qui possit mendacio devitari. Facile respondetur, nullam esse pudicitiam corporis, nisi ab integritate animi pendeat, qua disrupta, cadat necesse

est,

est, etiamsi intacta videatur. Nullo modo igitur animus se mendacio corrumpit pro corpore suo, quod scit manere incorruptum, si ab ipso animo incorruptio non recedat. Quod enim violenter, non praecedente libidine, patitur corpus, vexatio potius quam corruptio nominandum est. Aut, si omnis vexatio corruptio est, non omnis corruptio turpis est; sed illa quam libido procuraverit, aut cui libido consenserit. Quanto autem animus praestantior corpore est, tanto sceleratius corrumpitur. Ibi ergo servari potest pudicitia, ubi nulla nisi voluntaria potest esse corruptio. Certe enim, si stuprator corpus invaserit, cui nec vi contrairi possit, nec ullo consilio, vel mendacio devitari, necesse est fateamur, aliena libidine pudicitiam non violari. Quapropter, quoniam nemo dubitat, meliorem esse animum corpore, integritati corporis integritas animi anteponenda est, quae in aeternum servari potest. Quis autem dixerit, integrum esse mentientis animum? Etenim libido quoque ipsa recte definitur appetitus animi quo aeternis bonis quaelibet temporalia praeponuntur. Nemo itaque potest convincere, aliquando esse mentiendum, nisi qui potuerit ostendere, aeternum aliquod bonum obtineri posse mendacio. Sed cum tanto quisque ab aeternitate discedat, quanto a veritate discordat; qui autem mentitur, a veritate discedit: absurdissimum est dicere, discedendo inde posse ad boni aliquid quempiam pervenire. Aut, si est aliquod bonum aeternum quod non complectatur veritas, non erit verum; & ideo nec bonum, quia falsum. Sicut autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo praeponenda est; ut eam non solum magis quam corpus, sed etiam magis quam seipsum appetat animus. Si autem Lot, cum ita iustus esset, ut Angelos etiam hospites suscipere mereretur, stuprandas filias Sodomitis obtulit, ut feminarum potius ab eis corpora quam virorum corrumperentur; quanto diligentius, atque constantius animi castitas in veritate servanda est; cum verius ipse corpori suo quam corpus virile corpori femineo praeferatur!

V. Hinc colligere quisque valet, nec intentione aeternae salutis assequendae mentiendum esse; quin subdit (*cap.* VIII.) aeternae salutis ianuam occludi, si mendacio aditus aperiatur. Primum enim salutis fundamentum fides est. Haec sane vacillat, si semel concedatur, licitum esse viros bonos mentiri. Quomodo enim credendum est ei qui putat aliquando esse mentiendum? Nam & tunc mentiri valet, cum praecipit ut sibi credatur. Unde enim sciri potest, utrum & tunc habeat aliquam caussam, sicut ipse putat, officiosi mendacii, existimans falsa narratione hominem territum posse a libidine cohiberi; atque hoc modo etiam spiritualibus se consulere mentiendo arbitretur. Quamobrem aut non est credendum bonis; aut credendum est eis quos credimus debere aliquando mentiri; aut non est credendum, bonos aliquando mentiri. Horum trium primum perniciosum est, & secundum stultum. Restat ergo ut numquam mentiantur boni.

VI. Sic ista quæstione (*cap.* IX.) ex utraque parte considerata, atque tractata, non tamen facile ferenda sententia est; sed adhuc diligenter audiendi qui dicunt, nullum esse tam male factum quod non in devitatione peioris faciendum sit: pertinere autem ad facta hominum, non solum quidquid faciunt, sed quidquid etiam cum consensione patiuntur. Unde, si extitit caussa ut eligeret vir christianus thurificare idolis, ne consentiret stupro, quod persecutor ei, nisi faceret, minabatur; recte videntur quærere, cur non etiam mentiretur, ut tantam illam turpitudinem devitaret. Ipsam enim consensionem, qua stuprum pati mallet quam thurificare idolis, non passionem dicunt esse, sed factum: quod ne faceret, elegit thurificare. Respondet, quod si talis consensio pro facto habenda sit, homicidæ sunt etiam qui occidi maluerunt quam falsum testimonium dicere. Itaque consensus non est dicendus, quoties non approbamus quod faciunt; quin, quantum in nobis est, prohibemus ne faciant. Erravit proinde ille qui, ut impediret ne alii in suum corpus peccarent, thus adolevit idolis. Sed reponunt: Quomodo non facis cum eis; si hoc illi non facerent, si tu illud fecisses? Respondet Augustinus, hoc modo nos frangere ianuam cum effractoribus, qui, si eam non clauderemus, illi non frangerent. Pressius quæstionem proponit, & dirimit. Debuit ne igitur stuprum potius perpeti quam thurificare? Si quæris quid debuerit, neutrum debuit. Si enim dixero, aliquid horum debuisse, aliquid horum approbabo; cum improbem utrumque. Sed si quæritur, quid horum potius debuit evitare, qui utrumque non potuit; sed alterutrum potuit; respondebo, suum peccatum potius quam alienum. Quin levius suum quam grave alienum vitandum illi est. Denique quæstionis nodum in hoc vertere concludit, num scilicet mendacium desinat esse peccatum, cum quis eo utitur, ut pudicitiam corporalem custodiat.

VII. Si sermo sit de mendaciis perniciosis, quæ alienam famam lædunt, respondet Augustinus (*cap.* X.) numquam nos licite posse alterius nomen obscurare, ut impediamus sive proprii, sive alieni corporis stuprum. Quemadmodum nec ob eiusmodi mala, vel graviora alia declinanda, licet aliquando in religionis negotio mentiri. Immo nec ideo in doctrina religionis mentiendum est, ut ad eam ipsam facilius quisquam perducatur. Fracta enim, vel leviter diminuta auctoritate veritatis, omnia dubia remanebunt: quæ, nisi vera credantur, teneri certa non possunt.

VIII. Quo firmiter constituto, de ceteris mendaciis securius disputatur. Itaque (*cap.* XI.) omnia mendacia quæ iniuste aliquem lædunt, removenda sunt, quemadmodum & illa quæ, quamvis non obsint alteri, nulli tamen prosunt, & obsunt illis ipsis qui mentiuntur. Denique vitanda sunt etiam mendacia illa quæ iocosa appellantur, quibus idcirco mentientes utuntur, ut placeant hominibus, amœnioremque efficiant hominum conversationem.

IX.

IX. Istis generibus sine ulla dubitatione damnatis, sermo [*cap.* XII.] recurrit de mendaciis officiosis, quæ nemini nocent, & alicui prosunt. De hoc mendaciorum genere tota est controversia, utrum scilicet hæc mendacia illi noceant qui ea profert, ut alteri prosit; & an nocumentum quod patitur mentiens, compensetur bono quod mendacium consequitur. Respondet, numquam mendacium licitum esse, etiamsi nulli noceat, & alicui prosit: alioquin licitum foret surripere diviti, superfluis copiis redundanti, tritici modium donandum pauperi, qui magnum experiretur commodum, cum nullum sentiret dives detrimentum: liceret quoque tunc falsum testimonium dicere ad occultandum pauperis furtum. Quo quid dici potest perversius? Sed quia reponi posset, idcirco hoc mendacium illicitum esse, quia eo peccatum alienum obtegitur; propterea consequenter quæritur, an liceat mentiri, quando mendacium nulli nocet, alicui prodest, nullumque occultat peccatum. Respondet. Si propterea non peccamus mentiendo, quia nullius peccatum tegentes & nulli obsumus, & alicui prosumus, quid agimus de ipso peccato mendacii? Ubi enim positum est, Ne furtum feceris, ibi positum est, Ne falsum testimonium dixeris. An occultare peccatum non licet, & facere peccatum licet? An fortasse falsum testimonium non est, nisi quando quisque ita mentitur, ut aut crimen confingat in aliquem, aut alicuius crimen occultet, aut quoquo modo quemquam in iudicio premat? Si ita est, quid ergo, si ad Christianum confugiat homicida, aut videat quo confugit, & de hac re interrogetur ab eo qui ad supplicium quærit hominem hominis interfectorem? Mentiendum ne est? An mentiri ad tegendum alienum peccatum malum est, mentiri autem ad tegendum peccatorem non est malum? Quid, si ad iudicem ductus, de ipso loco ubi se ille occultat, interrogeris? Dicturus es: Aut non ibi est ubi scis eum esse; aut non novi, & non vidi quod nosti, & vidisti? Dicturus ergo es falsum testimonium, & occisurus animam tuam, ne occidatur homicida? Quid, si de iusto, atque innocente, ubi lateat, sciens a iudice interrogeris, qui tamen ad mortem a maiore potestate iussus est rapi, & ille qui interrogat, executor sit legis, non conditor? An ideo non erit falsum testimonium, quia pro innocente mentiris, quia non iudex, sed executor interrogat? Quid, si ipse conditor legis interroget, aut quilibet iudex iniquus ad supplicium quærens innocentem? Quid facies? Falsus testis, an proditor eris? An inter crimen falsi testimonii, & proditionis dubius remanebis? Quanto ergo fortius, quanto excellentius dices, *Nec prodam, nec mentiar*. Fecit hoc Episcopus quondam Tagastensis Ecclesiæ Firmus nomine, firmior voluntate. Quidni faciemus idem & nos tum coram iudice, tum extra iudicium, ut impleamus quod scriptum est: *Falsum testimonium non dices*: illudque supplicium vitemus: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*? Aliquando vero quæritur a nobis, non ubi sit, sed utrum sit, an non sit in illo loco occultatus in-

innocens? Ubi si esse scimus, tacendo eum prodimus; vel etiam si testemur, nequaquam nós esse dicturos, utrum ibi sit, an non sit, pariter prodimus, ac si digito illum ostenderemus. In hoc ergo articulo sic respondere debes: *Scio ubi sit; sed numquam monstrabo, nec mentiar*. Hæc sola responsio valet alio mentem quæsitoris distrahere, & ab eo loco in quo innocens occultatus iacet, avertere. Tunc vero, quid quid toleraveris, ne eum prodas, non solum non culpabile, sed etiam laudabile iudicabitur.

X. Ex his quæ hactenus dicta sunt, patet, inquit Augustinus (*cap.* XIV.) octo esse mendaciorum genera. De septem iam satis dictum fuit. Reliquum nunc est ut de octavo, & ultimo genere verba faciamus. Hoc autem mendacium est, cum mentimur, ut ab aliena vi corporis pudicitiam tueamur. Antequam vero sententiam dicat in hoc mendacii genus, severiore examine testimonia Scripturarum quæ mendacia damnant, suscipit enucleanda. Quod maturum, severumque examen incipit a *cap.* XV. illudque perducit usque ad *cap.* XIX. Varias expendit interpretationes, quibus utriusque sententiæ defensores divinarum Scripturarum textus propriæ accommodabant opinioni. Ex quibus omnibus summo studio perpensis illud colligit, neminem posse ex divinis Scripturis ostendere, aliquod reperiri mendacium quod aut amandum, aut non odio habendum sit. *Sed interdum faciendum est quod oderis* (cap. XVIII.) *ut quod amplius detestandum est, devitetur. Sed in hoc errant homines quod subdunt pretiosa vilioribus. Cum enim concesseris admittendum esse aliquod malum, ne aliud gravius admittatur; non ex regula veritatis, sed ex sua quisque cupiditate, atque consuetudine metitur malum, & id putat gravius quod ipse amplius exhorrescit, non quod amplius revera fugiendum est. Hoc totum ab amoris perversitate gignitur vitium. Cum enim duæ sint vitæ nostræ: una sempiterna, quæ divinitus promittitur; altera temporalis, in qua nunc sumus: cum quisque istam temporalem amplius diligere cœperit quam illam sempiternam, propter hanc quam diligit, putat omnia esse facienda; nec ulla æstimat graviora peccata quam quæ huic vitæ faciunt iniuriam, & vel ei commoditatis aliquid inique, & illicite auferunt, aut eam penitus illata morte adimunt. Itaque fures, & raptores, & contumeliosos, & tortores, atque interfectores magis oderunt quam lascivos, ebriosos, luxuriosos, si nulli molesti sunt*. Sed his omnibus oppositæ sunt regulæ quas nobis servandas veritas præscribit. Hæc docet nos fortiter, prudenterque tolerare aliena peccata, quæ bona corporis nobis adimunt: nam illi soli qui auferunt, peccant, & a vita æterna impediuntur; minime vero peccant ii qui damna patiuntur. *Quæ autem sanctitatis, religionisque caussa servantur, cum violare iniuriosi voluerint, etiam peccatis minoribus, non tamen iniuriis aliorum, si conditio proponitur, & facultas datur, retinenda sunt. Et tunc iam illa desinunt esse peccata quæ propter graviora vitanda suscipiuntur*.

XI.

XI. Porro hæc sunt (*cap.* XIX.) quæ ſanctitatis cauſſa conſervari debent, pudicitia corporis, caſtitas animi, veritas doctrinæ. Corporis pudicitia ſine noſtro libero conſenſu non violatur. Quidquid enim nobis invitis, maiore vi prævalente, contingit in noſtro corpore, nulla impudicitia eſt; & permittendi poteſt eſſe aliqua ratio, conſentiendi autem nulla. Animi vero caſtitas eſt in ſincera delectatione, quæ non corrumpitur, niſi cum amamus, atque appetimus quod amandum, & appetendum non eſſe veritas docet. Cuſtodienda eſt ergo ſincere dilectio Dei, & proximi: in hac quippe caſtitas animi ſanctificatur. Veritas autem doctrinæ, religionis, atque pietatis non niſi mendacio violatur. Summopere igitur doctrinæ veritas a mendacio cuſtodienda eſt, ut ſi caſtitas animi fuerit violata, habeat unde reparetur: quoniam, corrupta auctoritate doctrinæ, nullus aut curſus, aut recurſus eſſe ad caſtitatem animi poteſt.

XII. Animi caſtitas ſermonis ſinceritate cuſtoditur: quæ etſi minus violetur, cum quis mentitur, ut pudicitiam corporis cuſtodiat; violatur tamen, & id violatur quod in caſtitate, & ſanctitate animi ſervandum eſt. Unde cogimur, non opinione hominum, quæ plerumque in errore eſt, ſed ipſa, quæ omnibus ſupereminet, atque una invictiſſima eſt, veritate præſerre pudicitiæ corporis animi ſinceritatem, fidem, ſeu veracem ſermonem. Caſtitas animi amor eſt ordinatus, non ſubdens maiora minoribus. Minus eſt enim quidquid in corpore quam quidquid in animo violari poteſt. Cum quis corpori tuo vim infert; vides, non tuam, ſed alienam irrumpere libidinem. Cave tamen ne conſentiendo ſis particeps: quia pudicitia corporalis non corrumpitur, niſi violetur in animo, quo non conſentiente, nullo modo corrumpitur pudicitia corporalis, quidquid fuerit in corpore aliena libidine perpetratum. Quamobrem quod in nobis eſt, utrumque ſanctis moribus, & converſatione muniendum eſt, atque ſæpiendum, ne aliunde violetur. Quando autem utrumque non poteſt, ſed alterutrum periculo iacturæ ſubiacet; nemo non videt, anteponendam eſſe pudicitiæ corporali animi caſtitatem; & in peccatis magis propriam quam alienam culpam vitandam.

XIII. *Elucet itaque* (cap. XXI.) *diſcuſſis omnibus, nihil aliud illa teſtimonia Scripturarum monere, niſi numquam eſſe omnino mentiendum. Quandoquidem nec ulla exempla mendaciorum imitatione digna in moribus, factiſque Sanctorum invenientur, quod ad eas attinet Scripturas quæ ad nullam figuratam ſignificationem referuntur, ſicuti ſunt res geſtæ in Actibus Apoſtolorum. Nam Domini omnia in Evangelio quæ imperitioribus mendacia videntur, figuratæ ſignificationes ſunt.* Numquam igitur mentiendum: quoniam ex octo mendaciorum generibus, quæ ſupra recenſita ſunt, nec unum licitum eſt. *Quiſquis autem eſſe aliquod genus mendacii quod peccatum non ſit, putaverit, decipiet ſeipſum turpiter, cum honeſtum ſe deceptorem arbitratur aliorum.*

CA-

CAPUT IV.

Compendium Libri contra mendacium, quem D. Augustinus scripsit ad Consentium.

I. IN votis erat quasdam animadversiones compendiariæ narrationi superioris *Libri de mendacio* adiicere; sed meliore consilio deliberavi, nullo interposito diverticulo, utriusque Libri veluti imaginem quamdam adumbrare, ut lectores unico quasi intuitu mentem D. Augustini explorare valeant. Deinde ad utrumque Librum paucas adiiciam observationes. Et, antequam ad rem accedo, inquirere lubet, cur D. Augustinus Librum capite superiore in compendium redactum, *de mendacio* inscripserit; hunc vero, quem in præsentia transcribendum suscipio, titulo *contra mendacium* donaverit. Diversæ inscriptionis rationem ipsemet Augustinus prodit Lib. I. Retract. cap. ult. *Propterea illius inscriptio est* contra mendacium, *istius autem* de mendacio, *quoniam per illum tota oppugnatio est aperta mendacii; istius autem magna pars in inquisitionis disputatione versatur*. Ut enim penitus exhauriret controversiam, in priori Libro de mendacio quodammodo problematice disputavit: adversariorum rationes, non obiter, sed ex professo in medium attulit, atque in pleno lumine collocavit: responsa quoque exhibuit: & quæcumque mendacia illicita demonstravit. In præsenti vero Libro contra mendacium cominus rem est aggressus, atque conserta manu mendacia omnia profligare suscepit. Hunc edendi Librum occasionem Augustino suppeditarunt Priscillianistæ, quorum perniciosior erat error, licitum homini esse mendaciis, immo & periuriis propriæ religionis professionem abscondere. Hinc extrinsecus Catholicorum simulantes religionem, cum Catholicis commercia inibant, securiusque sub tali larva bellum evangelicæ veritati indicebant. Et quoniam difficillimum erat lupos istos, ovium pellibus contectos, ab ovili Christi propellere; Catholicorum quidam minus prudentes, ut clavum clavo repellerent, Priscillianistas se se effingebant, quo eorumdem impia dogmata facilius deprehenderent. Hos errores ut profligaret Augustinus, Librum edidit *contra mendacium*.

II. Et in primis statuit (*cap.* I.) neque mendacia mendaciis, neque latrocinia latrociniis, nec adulteria adulteriis exterminanda esse. Priscillianistarum est hæc [*cap.* II.] impia opinio, quæ sanctos Martyres exhonorat; immo vero aufert omnino sancta martyria. Mendaciorum multa genera sunt, quæ quidem omnia [*cap.* III.] universaliter odisse debemus; cum nullum reperire liceat quod veritati oppositum non sit, sicuti luci tenebræ, pietati iniquitas, & sanitati infirmitas. Hac semel admissa mentiendi opinione, omnis humana societas de medio tollitur. Si

Si enim suspicentur Priscillianistæ catholica dogmata nos mendaciter loqui, ut nescio quid aliud occultemus quod verum putamus: *certe talia suspicanti dicturus es: Hoc tunc ideo feci, ut caperem te. Sed quid respondebis dicenti? Unde igitur scio, utrum etiam nunc id facias, ne capiaris a me?* Sed nunc adverte, quod tolerabilius Priscillianistæ (*cap.* v.) in nostra comparatione mentiantur. Nam Priscillianista sic loquitur, quia ita credit. Catholicus autem non ita credit, quamvis sic loquatur. Ille ergo blasphemat nesciens, iste sciens. Numquam igitur [*cap.* VI.] in religionis negotio mentiendum. Nam, si licita forent mendacia, animo illuminandi hæreticos dicta [*cap.* VII.] possent quoque casta esse adulteria eodem animo perpetrata. Interest quidem plurimum, qua caussa, quo fine, qua intentione quid fiat; sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ caussæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla veluti bona intentione facienda sunt. Bona intentio diminuere [*cap.* VIII.] quidem interdum potest peccati malitiam; minime vero efficere quin sit peccatum quod suapte natura peccatum est.

III. Verum, quod fatendum est, ita humanos animos *quædam compensativa peccata perturbant, ut etiam putentur* [cap. IX.] *debere laudari, ac potius recte facta dicantur.* Quis enim dubitet grande esse peccatum, si pater prostituat filias suas fornicationibus impiorum? Et tamen extitit caussa qua hoc Lot debere se facere existimavit. Quid hic dicemus? Si hanc aperimus viam, & committamus minora, ne alii maiora perpetrent; lato limite, immo nullo limite cuncta flagitia regnabunt. Sed hic error tunc potissimum [*cap.* X.] prævalet, cum de mendaciis agitur. Siquidem peccata non esse illa mendacia existimant quæ pro alterius utilitate proferuntur: idque Scripturarum exemplis demonstrare contendunt. Quæ tamen (*cap.* XI.) aut mendacia non sunt, aut sunt mysteria; vel, si mendacia, minime sunt imitatione digna. Nam, si Prophetarum, & Patriarcharum dicta, sive facta (*cap.* XII.) ad eas res referantur propter quas significandas ita facta, vel dicta sunt, reperiuntur significationes esse veraces. Sunt quædam huiusmodi etiam Salvatoris in Evangelio, quia & ipse Dominus Prophetarum Propheta esse dignatus est. Cuius plurima dicta [*cap.* XIII.] figuratam habent significationem. Qui vero dicit (*cap.* XIV.) iusta esse aliqua mendacia, iusta pariter asserere debet aliqua peccata. Quo [*cap.* XV.] quid absurdius dici potest? Ea enim quæ contra legem sunt, iusta esse non possunt. Dictum est autem: *Lex tua veritas.* Id ergo quod est contra veritatem, iustum esse non potest. Quis autem dubitet, contra veritatem esse mendacium omne? Nec exemplum obstetricum AEgyptiarum, vel Raab prodest mendacii defensoribus [*cap.* XVI.] Quoniam non iniquitas linguæ mendacis, sed affectus misericordis animi compensationem meruit temporalem.

IV. Sed dicet aliquis: Ergo ne obstetrices illæ, atque Raab (*cap.* XVII.) melius fecissent, si nullam misericordiam præstitissent nolendo mentiri? Immo vero illæ.

mu-

mulieres Hebrææ, si filiæ fuissent cælestis Hierusalem, nec mentitæ fuissent, & ministeria de occidendis parvulis liberrime recusassent. At, inquies, ipsæ mortuæ fuissent. At vide quid inde consecutum fuisset. Regnum æternum obtinuissent, idest mercedem incomparabiliter ampliorem quam domus illæ quas sibi fecerunt. Sed quid dicendum de muliere Hierichuntina? Nonne, si quærentes cives non fefellisset mentiendo, verum dicendo latentes hospites prodidisset? An potuisset interrogantibus dicere: ***Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo?*** Potuisset hæc dicere, si iam fuisset vera Israelitis, in qua dolus non esset; quod futura erat per misericordiam Dei transiens ad civitatem Dei. Verum illi hoc audito, inquies, illam peremissent, & domum scrutati fuissent. Sed numquid consequens futurum fuisset ut illos etiam quos diligenter occultaverat, invenissent? Prospexerat enim cautissima mulier, & ibi eos posuerat ubi latere potuissent, etiamsi sibi mentienti creditum non fuisset. Ita & illa, si tamen a suis civibus fuisset occisa, pro misericordiæ opere vitam istam finiendam, pretiosa in conspectu Domini morte finisset; & erga illos eius beneficium inane non fuisset. Sed inquies: Quid, si ad illum locum ubi eos occultaverat, ii a quibus quærebantur, perscrutando omnia pervenissent? Isto modo dici potest: Quid, si mulieri vilissimæ, atque turpissimæ, non solum mentienti, verum etiam peieranti, credere noluissent? Nempe etiam sic consecutura fuissent quæ timendo mentita est. Et ubi ponimus voluntatem, ac potestatem Dei? A quo enim custoditi post mulieris mendacium sunt, ab eo potuissent, etsi illa mentita non fuisset, utique custodiri. Nisi forte obliti sumus, hoc fuisse in Sodomis factum, ubi masculi in masculos nefanda libidine accensi, nec ostium domus, in qua erant quos quærebant, invenire potuerunt: quoniam vir iustus in caussa omnino simillima pro suis hospitibus mentiri noluit, quos Angelos esse nesciebat. Et certe potuisset talia respondere quærentibus, qualia in Hiericho mulier illa respondit. Sed homo iustus noluit pro corporibus hospitum animam suam maculari mendacio, pro quibus voluit corpora filiarum ab alienæ libidinis iniquitate vim perpeti.

V. Admonet tamen S. Doctor, non esse Lot dignum imitatione in eo quod filias stuprandas obtulit Sodomitis. ***Unde constat quod non omnia quæ a sanctis, vel iustis viris legimus facta, transferre debeamus in mores.*** [cap. IX. istius Libri.] ***Faciat ergo*** (persequitur Augustinus cap. XVII.) ***homo etiam pro temporali hominum salute quod potest. Cum autem ad hunc articulum ventum fuerit, ut tali saluti consulere, nisi peccando, non possit; iam se existimet non habere quod faciat, quando id reliquum esse perspexerit quod non recte faciat.***

VI. „ Verum, quia homines sumus, & inter homines vivimus, fateorque me „ nondum esse in eorum numero quos compensativa peccata (*cap.* XVIII.) non „ turbant, sæpe me in rebus humanis vincit sensus humanus, nec resistere va- „ leo,

„ leo, cum mihi dicitur : Ecce gravi morbo periclitatur ægrotus, cuius iam vires „ ferre non possint, si ei mortuus unicus, & carissimus filius nuntietur : si a te „ quærit, an vivat, quem vitam finisse tu nosti, quid respondebis, quando, quid- „ quid aliud dixeris præter unum de tribus, *Aut mortuus est*, *aut vivit*, *aut ne-* „ *scio*, nihil aliud credit ille quam mortuum : quod te intelligit timere dicere, & „ nolle mentiri ? Tantumdem valet, etiamsi omni modo tacueris. Ex illis autem „ tribus duo falsa sunt, *vivit*, & *nescio* : nec abs te dici possunt, nisi mentien- „ do. Illud autem unum verum, ideft mortuum esse, si dixeris, & perturbati ho- „ minis mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur. Et quis ferat homines „ exaggerantes, quantum sit mali salubre mendacium devitari, & homicidam di- „ ligi veritatem ? (seu præferre veritatem homicidam mendacio quod vitam con- „ fert.) *Moveor bis oppositis vehementer, sed mirum, si etiam sapienter*. Cum enim „ proposuero ante qualescumque oculos cordis mei intelligibilem illius pulchritu- „ dinem de cuius ore nihil falsi procedit ; quamvis ubi radians magis magisque „ clarescit veritas, ibi palpitans mea reverberatur infirmitas ; tamen sic amore „ tanti decoris accendor, ut cuncta quæ inde me revocant, humana conte- „ mnam. Sed multum est ut iste intantum perseveret affectus, ne in tentatio- „ ne desit effectus. Nec me movet contemplantem luminosum bonum, in quo „ mendacii tenebræ nullæ sunt, quod nobis mentiri nolentibus, & hominibus „ vero audito morientibus, homicida dicitur veritas. Numquid enim si stuprum „ expectat impudica, &, te non consentiente, sævo amore perturbata moriatur, „ homicida erit & castitas ? An vero, quia legimus : *Christi bonus odor sumus in* „ *omni loco*, *& in iis qui salvi fiunt*, *& in iis qui pereunt : aliis quidem odor* „ *vitæ in vitam*, *aliis autem odor mortis in mortem* : etiam odorem Christi pro- „ nuntiabimus homicidam ? Sed quia homines sumus, & nos in huiusmodi quæ- „ stionibus, & contradictionibus plerumque superat, aut fatigat sensus huma- „ nus, ideo mox & ille subiecit : *Et ad hæc quis idoneus ?* (I. Cor. II. vers. 15.) „ Huc accedit, ubi miserabilius eiulandum est, quod si concesserimus pro salute „ illius ægri de vita filii eius fuisse mentiendum, ita paullatim, minutatimque „ succrescit hoc malum, & brevibus accessibus ad tantum acervum mendaciorum „ sceleratorum sensim subintrando perducitur, ut numquam possit penitus inve- „ niri, ubi tantæ pesti per minima additamenta in immensum convalescenti pos- „ sit obsisti. Unde providentissime scriptum est : *Qui modica spernit*, *paullatim* „ *decidit*. Quid quod vitæ huius tales amatores, ut eam non dubitent præpone- „ re veritati, ne homo moriatur; immo ut homo quandoque moriturus, aliquan- „ to serius moriatur, non tantum mentiri, sed etiam peierare nos volunt, ut vi- „ delicet, ne aliquanto citius transeat vana salus hominis, nomen Dei nostri ac- „ cipiamus in vanum ? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, finesque

„ con-

„ constituant, quando debeat, quando non debeat peierari. *O ubi estis Fontes la-*
„ *crymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? Ubi nos occultabimus ab ira veri-*
„ *tatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus insuper docere per-*
„ *iuria? Viderint enim insuper assertores, defensoresque mendacii, quale genus, vel*
„ *qualia genera mentiendi eos iustificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non*
„ *esse mentiendum, saltem se se a periuriis, blasphemiisque contineant. Saltem ubi*
„ *Dei nomen, ubi Deus testis, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina*
„ *religione sermo promitur, sive conseritur, nemo mentiatur, nemo laudet, nemo*
„ *doceat, & praecipiat, nemo iustum dicat esse mendacium.* De ceteris mendacio-
„ rum generibus eligat sibi quod putat esse mitissimum, atque innocentissimum
„ mentiendi genus, cui placet esse mentiendum. Hoc scio, quod etiam qui do-
„ cet oportere mentiri, verum docere se vult videri. Nam, si falsum est quod
„ docet, quis falsae velit studere doctrinae, ubi & fallit docens, & fallitur di-
„ scens? Si autem, ut aliquem possit invenire discipulum, docere se asserit ve-
„ rum, cum doceat esse mentiendum: quomodo erit ullum ex veritate menda-
„ cium, Ioanne Apostolo reclamante: *Omne mendacium non est ex veritate?*

VII. „ Non est ergo verum (*cap.* XIX.) aliquando esse mentiendum: & quod
„ non est verum, nemini est omnino suadendum. Sed agit partes suas infirmi-
„ tas, & causam vincibilem faventibus turbis se habere proclamat: ubi contra-
„ dicit, & dicit: Quomodo apud homines, qui proculdubio si falluntur, avertun-
„ tur a pernicie vel aliena, vel sua, periclitantibus subvenitur hominibus, si nos
„ humanus ad mentiendum non inclinet affectus? Si patienter me audiat turba
„ mortalitatis, turba infirmitatis, respondebo aliquid pro negotio veritatis. Cer-
„ te pia, vera, sancta castitas nonnisi ex veritate est: & quisquis adversus eam
„ facit, profecto adversus veritatem facit. Cur ergo, etsi non possit aliter peri-
„ clitantibus subveniri, non committo stuprum, quod ideo est contrarium verita-
„ ti, quia contrarium est castitati; &, ut periclitanti subveniatur, loquor menda-
„ cium, quod ipsi apertissime est contrarium veritati? Quid apud nos tantum
„ promeruit castitas, & offendit veritas? Cum omnis ex veritate sit castitas, &
„ sit non corporis, sed mentis castitas, veritasque in mente habitet, sicut & cor-
„ poris castitas . . . Sed perfectorum est, ait aliquis, solidus cibus. Multa enim
„ secundum veniam relaxantur infirmitati, quamvis sincerissimae nequaquam pla-
„ ceant veritati. Dicat hoc quisquis non metuit quae consequentia metuenda
„ sunt, si fuerint aliquo modo aliqua permissa mendacia. *Nullo modo tamen in-*
„ *tantum sunt permittenda conscendere, ut ad periuria, blasphemiasque perveniant.*
„ *Nec aliquam causam prorsus oportet obtendi, cur debeat peierari, vel, quod est*
„ *execrabilius, cur Deus debeat blasphemari. Non enim, quia per mendacium blas-*
„ *phematur, ideo non blasphematur. Potest quippe hoc modo dici non peierari,*
„ *quia*

„ *quia per mendacium peieratur . . . Quisquis itaque dicit pro periclitantis homi-*
„ *nis salute temporali, vel vita esse mentiendum, nimis ipse ab itinere exorbitat*
„ *aeternae salutis, & vitae, si dicit in ea causa etiam iurandum per Deum.*

VIII. „ Sed aliquando (*cap.* xx.) nobis ipsius quoque salutis aeternae periculum „ opponitur, quod nostro mendacio, si aliter non potest, depellendum esse cla- „ matur. Veluti, si quisquam baptizandus in potestate sit impiorum, atque infi- „ delium constitutus, ad quem perveniri non possit, ut lavacro regenerationis ab- „ luatur, nisi deceptis mentiendo custodibus. Ab hoc invidiosissimo clamore, quo „ cogimur . . . . pro aeterna hominis salute mentiri, quo confugiam, nisi ad te „ veritas? Et mihi abs te proponitur castitas. Cur enim, si custodes isti, ut nos „ ad baptizandum hominem admittant, stupro illici possunt, non facimus contra- „ ria castitati, &, si mendacio decipi possunt, facimus contraria veritati, cum „ proculdubio nulli esset fideliter amabilis castitas, si non eam praeciperet veri- „ tas? Proinde, ut perveniatur ad hominem baptizandum, fallantur mentiendo „ custodes, si hoc iubet veritas. Sed quomodo iubeat veritas, ut homo baptize- „ tur, esse mentiendum, si non iubet castitas, ut homo baptizetur, esse moechan- „ dum? Cur autem hoc non iubet castitas, nisi quia hoc non docet veritas? Si „ ergo, nisi quod veritas docet, facere non debemus; cum veritas doceat nec „ propter hominem baptizandum facere quod contrarium est castitati; quomodo „ nos docebit facere propter baptizandum hominem quod ipsi est contrarium ve- „ ritati? Sed sicut oculi ad intuendum solem parum firmi, ea tamen quae a so- „ le illustrantur, libenter intuentur; sic animae iam valentes delectari pulchritu- „ dine castitatis, non tamen omnino per se ipsam considerare veritatem, unde „ lucet castitas, possunt: ut cum ventum fuerit ad aliquid faciendum quod ad- „ versum est veritati, ita refugiant, & exhorreant, quemadmodum refugiunt, „ & exhorrent, si faciendum aliquid proponatur quod adversum est castitati. Il- „ le autem filius qui verbum suscipiens a perditione longe aberit, & nihil falsi „ ex eius ore procedit, tam sibi clausum deputat, si ad subveniendum homini „ per mendacium, quam si per stuprum transire cogatur. Et Pater exaudit oran- „ tem, ut valeat sine mendacio subvenire, cui vult Pater ipse, cuius inscrutabi- „ lia sunt iudicia, subveniri. Talis ergo filius ita observat a mendacio, sicut a „ peccato. Nam & mendacii nomen aliquando pro peccati nomine ponitur.

IX. „ Aut ergo cavenda mendacia (*cap.* xxi. *& ult.*) recte agendo, aut con- „ fitenda sunt poenitendo: non autem cum abundent infeliciter vivendo, augen- „ da sunt & docendo. Sed eligat qui hoc putat, unde subveniat periclitanti ho- „ mini ad quamlibet salutem, qualiacumque mendacia, dum tamen & apud ta- „ les obtineamus, nulla causa nos ad peierandum, & blasphemandum oportere „ perduci. Ista saltem scelera vel ampliora stupris, vel certe non minora iudice- „ mus.

„ mus. Namque cogitandum est sæpissime, homines, de quarum adulterio suspi-
„ cantur, ad iusiurandum provocare coniuges suas : quod utique non facerent,
„ nisi crederent, etiam illas quæ non timuerunt perpetrare adulterium, timere
„ posse periurium. Quia & revera nonnullæ impudicæ, quæ non timuerunt illi-
„ cito concubitu viros fallere, eisdem viris quos fefellerant, timuerunt Deum te-
„ stem fallaciter adhibere . . . Et si tantum sibi usurpat infirmitas, ut ei aliquid
„ venialiter permittatur quod improbat veritas; tamen, ut inconcusse teneas, &
„ defendas in divina religione numquam omnino esse mentiendum : latentes ve-
„ ro, sicut nec adulteros per adulteria, nec homicidas per homicidia, nec male-
„ ficos per maleficia; ita nec mendaces per mendacia, nec blasphemos per blas-
„ phemias esse quærendos, secundum ea quæ tam multa in hoc volumine dispu-
„ tavimus, ut vix ad eum terminum quem loco isto fiximus, veniremus. "

CAPUT V.

Quam opportuna sit Augustiniana doctrina ad controversiam de iuramento doloso dirimendam, ex sequentibus propositionibus palam fiet.

I. UT quisque percipere facillime valeat, quam opportune controversiæ difficillimæ de iuramento doloso præmiserim Augustinianam adversus mendacium doctrinam, lubet in antecessum quasdam propositiones generales exponere, quæ veluti consectaria ex D. Augustini doctrina colliguntur. Has propositiones simplici narratione ob oculos ponam : quoniam infra, cum recentiorum doctrinam explicuero, de eisdem sermo recurret.

PRIMA PROPOSITIO.

II. Omnes difficultates quas recentiores versant, omnesque casus praxim spectantes in materia æquivocationum, & restrictionum mentalium, D. Augustinus in Libris de mendacio, & contra mendacium sub examen inducit. Siquidem sub initium disputationis testatur se velle sermonem instituere de iis locutionibus mendacibus quæ in quotidianis sermonibus multum animum conturbant : duoque suæ tractationis momenta prodit : alterum, ne quis perperam mendacii damnet id quod mendacium non est; alterum, ne licitum aliquando habeatur mendacium. *Magna quæstio est de mendacio, quæ nos in ipsis quotidianis actibus nostris sæpe conturbat : ne aut temere accusemus mendacium quod non est mendacium; aut arbitre-*

mur

mur aliquando esse mentiendum honesto quodam, & officioso, ac misericordi mendacio. Lib. de mend. cap. 1.

SECUNDA PROPOSITIO.

III. Cardo disputationis Augustinianæ in duobus recensitis Libris potissimum in eo vertitur, ut rationes præbeantur pro veritatis occultatione in negotiis summi momenti, ut pro tuenda vita, pudicitia, & sigillis custodiendis. Augustinus autem nulla suo divino ingenio reperire remedia potuit præter hæc quæ sequuntur. Primum est *silentium*: inquit namque Lib. cont. mend. cap. x. *Plerumque enim vera non mentiendo occultamus, sed tacendo*. Alterum est *aperta, & invicta significatio*, qua quis protestatur, se scire veritatem, sed nolle eam prodere. *Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo. Nec prodam, nec mentiar*. Nullam aliam viam occultandi veritatem agnovit Augustinus. Non restrictiones internas, non materiales locutiones, non verborum amphibolias, non alia iuniorum inventa.

TERTIA PROPOSITIO.

IV. Evidens est, recentiorum plurium doctrinam de mendacio fuisse Augustino, ceterisque tum antecessoribus, tum posterioribus Patribus, & ipsis mendacii defensoribus, omnino ignotam. Immo tamquam falsam illam improbarunt, eo quod definierint, nos occultare non posse veritatem, nisi vel silentio, vel mendacio, vel aperta significatione nolendi eam prodere.

QUARTA PROPOSITIO.

V. Nullum, ut ego quidem existimo, inter Cassianum, aliosque mendaciorum antiquos defensores, & recentes quosdam Theologos in controversia hac reperitur discrimen, nisi quod antiqui mendacium vocabant mendacium in extrema, aut gravissima necessitate dictum, nimirum ad occultandam veritatem in rebus summi momenti, ut ad tuendam corporis pudicitiam, vitam, alienamque æternam salutem procurandam, idque licitum asserebant: contra recentes plures aiunt, mendacium in his eventibus, immo in rebus longe minutioribus, non esse mendacinm; sed dictum amphibologicum, aut æquivocum, aut restrictionem; quæ olim dicebatur mere mentalis, nunc externa nuncupatur; vel denique locutionem nihil significantem.

QUINTA PROPOSITIO.

VI. Omnia argumenta quæ recentiores afferunt in favorem reſtrictionum mentalium, potiſſimum ea quæ ex ſacra Scriptura repetunt, Caſſianus cum ceteris Patribus ſuæ ſententiæ patronis produxit ad oſtendenda licita mendacia.

SEXTA PROPOSITIO.

VII. Deterioris conditionis eſt opinio plurium recentiorum quam antiquorum qui mendacia licita defendebant: quoniam iſti mendacia officioſa adhibenda eſſe dicebant, tamquam extrema remedia ad evadendam mortem, ad tuendam alterius vitam, ad procurandam æternam ſalutem proximi; recentiores vero qui propugnant reſtrictiones omnino mentales, quas mendacia eſſe iam definitum eſt, docent, homines poſſe eiſdem uti, quoties id utile eſſe cognoverint ad ſalutem corporis, honorem, & res familiares tuendas.

SEPTIMA PROPOSITIO.

VIII. Aliqui recentiores qui ſcripſerunt poſt damnatam ab Eccleſia opinionem reſtrictionum mentalium, laxius ſcripſerunt, ut ego quidem arbitror, ſalvo ſemper meliore iudicio, quam antiqui, & moderni alii reſtrictionum mentalium patroni. Siquidem ultimi recentiores quidam, omiſſis reſtrictionibus mentalibus, quia proſcriptis, docent, homines minime opus habere his reſtrictionibus; immo non debere eos mentem defatigare, & torquere in venandis verbis ambiguis, vel in æquivocorum verborum collocatione, vel in aptandis mentis reſtrictionibus ipſis verbis, ut vult Sanchez, de quo infra. Ab his, inquam, incommodis præfati ultimi recentiores liberant fideles, docentque eos debere ad tuendum, non vitam, non pudicitiam, ſed res ſuas familiares, in frontem importuni interrogatoris vibrare *rotundum nego*; nimirum debere abſolute, & ſine incommodo reſtrictionis, aut æquivocationis, eos negare ſe habere mercem, cuius pretium emptor numquam ſoluturus quærit: quoniam tunc verba nihil ſignificant, & homo loquitur tamquam pſittacus.

OCTAVA PROPOSITIO.

IX. Quod in doctrina quorumdam recentiorum ſummopere deplorandum videtur, illud eſt quod non modo adfirment, non eſſe mendacia, quæ antiquis mendacia

dacia sunt; verum etiam doceant, locutiones quas ipsi materiales vocant, licite posse iuramento confirmari.

CAPUT VI.

Historica narratio doctrinæ quam recentiores plures excogitarunt ad occultandam veritatem. Recensentur restrictiones pure mentales, non pure mentales, æquivocationes, amphiboliæ, & locutiones materiales.

I. POstquam D. Augustinus suis Libris ex professo mendacia impugnavit, omnes christianæ professionis Doctores Augustino accesserunt, & mendacia detestati sunt. Superfluum duco Patrum, & Doctorum cuiusque sæculi censum texere: quoniam nemo unus nunc dubitat, quin Patres post Augustinum, & Theologi catholici omnes mendacia peccati damnent, & in quocumque eventu, ut illicita remedia ad occultandam veritatem, reiiciant. At, quia occultatio veritatis frequentissime necessaria est, tum ad custodienda secreta, tum ad innocentiam, pudicitiam, vitamque corporis, aliaque domestica bona tuenda; idcirco omnes ingenii vires exercuerunt Doctores, ut remedia huic fini assequendo necessaria præberent. Augustinus suo prope divino ingenio non alia nobis media, quibus veritatem in mente nostra occultam custodiremus, reliquit, nisi hæc, *Silentium*, *Scio*, *sed nec prodam*, *nec mentiar*. Sequentes Patres nihil aliud excogitarunt. D. Thomas, sicuti in ceteris, ita in hac materia Augustinianam doctrinam adoptavit. Scriptores nobis viciniores, S. Raymundus, S. Antoninus, Caietanus, Sylvester, Soto, Navarrus, Angelus, aliique, verborum æquivocorum, eorum tamen quæ suapte natura sensum externum duplicem habent, invexerunt usum, quem tamen prius aliqui indicaverant. Tandem decimo sexto cadente, & decimo septimo ineunte sæculo, cum morum Theologia acrius fusiusque in scholis & academiis tractari cœpit, restrictionum mentalium inventum prodiit: & brevi intervallo temporis adeo invaluit, ut non Casuistæ modo, verum etiam Theologi qui prima implebant subsellia, easdem mentales restrictiones ad veritatem custodiendam licitas propugnarent. Ut ergo lectores exquisitam habeant notitiam doctrinæ quam eiusmodi Theologi tradiderunt, eam isthuc transcribam propriis ipsorum Auctorum verbis expressam. Si enim in compendium Augustini doctrinam contra mendacium redactam ob oculos posui, quo comperta esset illius temporis controversia, congruum est ut istorum quoque Theologorum sensa promamus. Porro ceteros inter recentiores Theologos, qui latius, simulque laxius con-

troversiam hanc pertractarunt, sunt Sanchez, & Tamburinus. Istorum ergo doctrinæ synopsim perstringam.

II. Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* VI. *num.* 15. „ Possunt absque mendacio verba usurpari, licet ex sua significatione non sint ambigua, nec eum verum sensum admittant ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus; sed tamen verum sensum reddant ex aliquo mente proferentis retento, quodcumque illud sit; ut „ *Si quis* (hic incipit propositio damnata ab Innocentio XI.) *vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine iuret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam,* (Sanchez habet *aliam diem* : & hæc est vera lectio: mendum siquidem irrepsit in propositionem damnatam) *vel quodvis aliud additum verum; revera non mentitur, nec est periurus.* (Hucusque propositio damnata.) Sed tantum [persequitur Sanchez] non dicit veritatem determinatam, „ quam audientes concipiunt, & verba in se significant, sed aliam veritatem „ disparatam." Plures suæ opinionis patronos recenset, nimirum Navarrum, Valentiam, Salonem, Toletum, Manuelem, Philiarcum, Suarez, Leonardum. Probat vero suam sententiam auctoritate Christi Domini, qui *Ioan.* VII. dixit: *Non ascendam ad diem festum*: „ & tamen (inquit Sanchez) statim ascendit: quæ tamen oratio vera fuit ex addito mente Christi retento, scilicet, *non ascendam* „ *manifeste*: quem sensum ea verba ex se non faciebant." Plura alia argumenta tum ex Scriptura, tum a ratione petita promit, quæ missa facio, ut alias suæ doctrinæ regulas describere persequar.

III. Eodem capite *num.* 19. hæc habet. *Causa vero utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Hæc est propositio XXVII. ab Innocentio XI. damnata. Addit vero *num.* 22. sub finem, caussam utendi his amphibologiis esse posse iocum, seu recreationem. Verum, inquit, si iuramentum adesset, esset manifesta culpa. *At sola esset venialis.*

IV. Idem num. 24. *Potest testis prædictis æquivocationibus uti, etiamsi alias iuridice rogetur, quotiescumque tenetur ob aliquam causam ferre testimonium, ut quia notabile damnum ipsi sequetur &c. Quia cum ea causa excusante non teneatur, vere dicit se nescire, non vidisse, non audivisse, intelligendo, ita ut dicere teneatur.*

V. Idem *num.* 29. hæc scribit. „ Quando taxa alicuius rei est iniusta, si pluris vendens, aut defraudans in pondere, & mensura, ita ut sibi satisfaciat pro „ pretii iniustitia, & reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus a iudice, an pluris vendiderit, vel defecerit in pondere, & mensura, id negare, assereréque se pretio taxato vendidisse, & integre pondus, & mensuram „ tra-

„ tradidisse, intelligendo hæc : *ita ut pluris vendens, aut deficiens in pondere, & „ mensura deliquerit*. Quippe absque delicto utrumque fecit. Atque ita vere di„ cit, se integre tradidisse, nempe quatenus tenebatur eo pretio accepto, nec ex„ cessisse delinquendo. *Atque ad hoc satis est opinionem esse probabilem, eam taxam „ non obligare.*" Non modo restrictiones mentales, seu mendacia hic docentur; verum etiam Reipublicæ regimen penitus convellitur. Si opinio probabilis satis est ut subditi valeant Principatus sanctiones contemnere, aliasque quas ipsi probabiliter iustiores existimant, substituere; actum sane est de Republica.

VI. Idem *num. 31.* hæc scribit. „ Quinto deducitur, eum cui licitum est aliqua „ bona abscondere, eo quod illis ad vitam sustentandam egeat, ne a creditoribus „ capiantur, & sic cogatur mendicare, posse rogatum a iudice iurare se nulla „ bona abscondita habere (atque idem possunt iurare id scientes, dummodo ipsis „ constet, licite eum abscondere ad hunc finem) intelligendo secum : *non habere „ bona abscondita quæ iudici manifestare teneatur.*" Sermo est non de extrema, sed gravi necessitate. Vult siquidem, debitorem posse retinere bona creditoris, ne cogatur mendicare, & insuper iurare se ea non retinuisse. Quid validius ad fraudes invehendas omnes, & debitorum solutionem eludendam?

VII. Idem *num. 32.* „ Sexto deducitur, quoties quispiam a cuiusvis debiti obli„ gatione liber est, posse rogatum a iudice de illo id negare, intelligendo intra „ se : *ita ut debeat* : quia respondet ad debitam iudicis mentem. Qua ratione „ optime Covarruvias, Cepola, & Azorius docent eum qui nummos mutuo ac„ ceptos solvit, posse a iudice rogatum de mutuo, iurare se illud non accepisse, „ intelligendo : *ita ut teneatur solvere*. Idem docent Suarez, Paraldus. *Atque idem „ dicendum est, si quacumque alia ex causa ab eo mutuo solvendo liber esset. Atque „ idem credo, si tunc non tenetur solvere, eo quod terminus ad quem mutuum da„ tum fuit, non est impletus, vel præ paupertate excusatur debitor a tunc solvendo.*

VIII. Idem *num. 36.* „ Nono deducitur, creditorem virtute instrumenti publici „ exigentem coram iudice debitum, vulgo *executando por la deuda*, posse iure iu„ rando asserere quantitatem in eo instrumento contentam esse sibi debitam pro„ ut iure debetur; etsi pars illius summæ debitæ soluta sibi sit; si tantumdem „ pecuniæ, quantumdem solutum est, sit alia via sibi debitum; de quo nullum „ est instrumentum publicum, virtute cuius exigatur . . . . . dummodo tamen „ præiudicium non contingat alterius creditoris.

IX. Idem *num. 37.* „ Decimo deducitur, si per iniuriam extorqueatur promissio „ iurata alicuius pecuniæ dandæ, licere iuranti uti hac æquivocatione : Iuro tibi „ me numeraturum pecuniam, intelligendo ut ille casus *tibi* regatur a verbo *iu„ ro*; itaut sensus sit : *Tibi iuro fore ut numerem pecunias, sive tibi, sive alteri* : quod ea „ oratio patiatur utrumque sensum."

X. Idem *num.* 38. „ Sed an liceat tunc iurare, retinendo mente hanc conditio„ nem : *iuro me daturum, si tibi seclu∫o iuramento sum debitor ?* Aliqui negant, „ ducti, quod ea verba hanc amphibologiam non patiantur in communi homi„ num sensu. Caietanus, Aragon, Soto. At retenta nostra sententia, *numero de„ cimo quinto* tradita, dicendum est, id licere. Quia nihil refert verba eam am„ phibologiam non pati, & cogit necessitas ea uti." Porro *numero decimo quinto* citato docet : *Cur ergo erit mendacium uti verbis ex se non ambiguis, si ex conditione in mente retenta verum sensum efficiunt ? . . . Hoc est utilissimum ad tegenda multa quae tegere opus est, nec tegi absque mendacio possent, nisi modus hic esset licitus. Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur.*

XI. Idem *num.* 39. „ Undecimo deducitur, coactum aliquam accipere in spon„ sam quam ducere non tenetur, posse iurare se accepturum, intelligendo intra se : *si teneor*, vel *si postea placuerit mihi*.

XII. Idem *num.* 40. „ Decimo tertio adulteram rogatam a marito, an adulte„ rium admiserit, posse iurare se non fregisse matrimonium . . . Similiter potest „ iurare se non fecisse, intelligendo intra se, *ut tibi revelem*."

XIII. Idem *num.* 43. „ Decimo quinto deducitur, cum a quo mutua pecunia pe„ titur, quam revera habet, posse iureiurando affirmare se eam non habere, in„ telligendo intra se, *ut mutuo det*, quando non tenetur mutuare. Ita Navarrus, „ Philiarcus, Sayro . . . At contrarium tenent Corduba, Lopez, Henriquez. At „ credo priorem sententiam esse veriorem, quo ad hoc ut ille non sit periurus : „ quia in suo sensu verum dicit; cum sensus sit : Non habeo, ut tibi mutuare „ velim. *Quare ad veritatem huius iuramenti nihil refert, utrum ille teneatur mutua„ re, nec ne. Et ita non oportet addere illam limitationem, quam praedicti Doctores „ addunt, quando non tenetur mutuare.*"

XIV. Idem *num.* 44. „ Ultimo deducitur, poenitentem temere rogatum, an hoc, „ vel illud peccatum fassus sit, posse iurare se non confessum, intelligendo, *ita „ ut teneatur illi explicare*."

XV. Ut plenior recentioris Theologiae notitia habeatur, lubet pauca adiicere ex Tamburino, qui prae ceteris antiquae doctrinae regulas temperavit, atque humanitati accommodavit. *Libro* itaque *II. in explic. Decal. cap.* 11. *§.* 2. *num.* 1. haec docet. „ Quaestio est, an liceat iuranti accipere verba in alio sensu ab illo quem „ ea praeseferunt. Iuro v. g. per Deum, me hac nocte non dormivisse, intelli„ gendo, vestitum : me non habere pecuniam, intelligendo, quam tibi elargiri „ velim : uxorem, vel maritum matrimonii leges non fregisse, intelligendo ma„ nifeste : non deberi a me tibi centum, intelligendo, ita ut ea non possim „ mihi compensare cum aliis centum, quae tu mihi debes &c.

„ Resp. Licere, ut iidem docent (nempe Lessius, Castropalaus, Rebellus, Bo-

„ na-

„ nacina) & docetur passim, præscindendo tamen a damno quod doloso hoc iu-
„ ramento iniuste facerem; etiamsi quis non sit rogatus iurare, sed se offe-
„ rat."

XVI. Idem ibi *num.* 4. „ Quando verba nullo modo ex se patiuntur talem æ-
„ quivocationem, seu mentis restrictionem; licet ne aliud intelligere solum ex
„ mea mera voluntate? Iuro v. g. me non dormivisse, intelligendo me non co-
„ medisse. Quo pacto materialiter solum dico me dormivisse, non significa-
„ tive."

„ Resp. Sanchez negat licere, quia non est in cuiusvis arbitrio significationem
„ verborum imponere. Verum hæc ratio me non potest avellere a probabilitate,
„ quod liceat."

XVII. Martinus Bonacina fere omnes propositiones quas ex Sanchez retuli-
mus, exscripsit, & laxitatem clarius docuit. Unam & alteram isthic transcri-
bam. Itaque *Tom. II. disp.* IV. *quæst.* 1. *punct.* 12. *num.* 5. hæc habet. „ Quinto eum
„ qui habet iustam caussam celandi aliqua bona, ne capiantur a creditoribus, quæ
„ sibi necessaria sunt ad vitæ sustentationem, & sine quibus cogeretur mendica-
„ re, posse negare se occultasse, intelligendo, quæ non posset occultare, vel quæ
„ teneatur manifestare. Idem respondere possent testes scientes ipsum licite occul-
„ tasse: tum quia hæc responsio non est contraria intentioni interrogantis, sed
„ potius est ipsius menti conformis: tum quia adest iusta caussa utendi restrictio-
„ ne, vel amphibologia."

XVIII. Idem Bonacina *ibidem*. „ Sexto adulteram, quæ petitur a marito, an
„ sit adulterata, posse negative respondere, intelligendo, ut teneatur illi reve-
„ lare."

XIX. Idem Bonacina *ibid. num.* 8. „ Hinc colligi potest venditores, qui, cum
„ non possent alia via pretium iustum ab emptore obtinere, iurant rem tanti
„ sibi stetisse alio sensu quam emptor participat, non solum ad quidquam non
„ teneri præcise ratione iuramenti, ut patet ex primo quæsito; verum neque vi-
„ deri mortaliter peccare, si non afferant damnum notabile parti, nec intendant
„ eo pacto decipere, aut obtinere aliquid super iustum, aut extorquere pretium
„ rigorosum, quo noluisset emptor emere."

CAPUT VII.

Summus Pontifex Innocentius XI. principia præfatarum propositionum damnavit. Posteriores Theologi nova excogitarunt inventa, quibus veritatem occultarent. Istorum doctrinæ variæ, variorumque principiorum synopsis texitur.

I. Antequam ultra provehor, illud declarare convenit, propositiones quas præcedenti capite descripsi ex Sanchez, Tamburino, & Bonacina, non esse dumtaxat istorum Doctorum partus; quin, ut colligere ex Libris licet, non modo Casüistas, & Summistas, sed insignes etiam Theologos cuiusque fere ordinis & status easdem docuisse, Suarez, Valentiam, Castropalaum, Dianam, Vincentium Ferre, Candidum, Leandrum, Moyam, Trullenchum, Conradum, Hurtadum, Philiarcum, Filliucium, Dicastillum: &, ne longior sim, satis mihi sit dicere id quod testatur Lumbier apud Cardenas in *propos. damnat. diss.* XIX. *cap.* 1. *num.* 5. nimirum plusquam quinquaginta Doctores sustinuisse sententiam damnatam de restrictionibus mentalibus, & consequenter recensitas propositiones, quæ omnes, tamquam ex fonte, ex doctrina restrictionum mentalium damnata proficiscuntur. Quod idcirco potissimum dictum volo, tum ne invidiam conflasse videar tribus præfatis Auctoribus, tum ut exactior sit historica narratio. Quod autem Gabriel Daniel in suis colloquiis Cleandri, & Eudoxi asserit sub finem dissertationis de mentis restrictionibus, recensitas propositiones, aliasque quas Innocentius XI. damnavit, ipsum damnasse *sicut iacent*, *hoc est acceptas ut earum verba sonant*; *non ut sunt in Auctorum*, *unde excerptæ sunt*, *Libris*, idem omnino est quod dicunt Ianseniftæ de quinque propositionibus: quas *ut iacent* damnant; sed eas in sensu damnato non reperiri in Iansenio, contumaciter falsoque contendunt.

II. Damnata itaque a sanctissimo Pontifice Innocentio XI. anno 1679. doctrina restrictionum mentalium, ad alia pro veritatis occultatione invenienda remedia mentem homines intenderunt. Adeo namque invaluerat restrictionum mentalium usus, ut iam inde tum quando censura Romanæ Ecclesiæ in præfatam doctrinam prodiit, Fideles turbari, scrupulis angi, dubitationibus concuti cœperint. Alii Confessarios, alii Theologos adibant, consilium petituri super secreto tegendo. Theologi ad incitas redacti, quo sese verterent, ignorabant. Nullum siquidem evadendi mendacium aliud illis perfugium innotuerat præter mentales restrictiones:

nes : quibus damnatis, de secreto custodiendo animos despondebant . D. Augustini, aliorumque Patrum doctrina, quæ iubet nec prodere veritatem, nec mentiri, sed aut silentio, aut virtute fortitudinis, aperta fronte custodire , nimis aspera , & iugum humanas vires excedens illis videbatur . Præterquamquod illius temporis Theologi plures, neglecto studio Patrum, eorumdem auctoritatem parvi faciebant, atque humanum ratiocinium, suæque ætatis Theologos, & Casuistas, ac Summistas pro morum regula habebant.

III. Hinc damnatam restrictionum mentalium doctrinam variis interpretamentis delinire, atque variis distinctionibus de censura purgare cœperunt. Quandoquidem primum omnium duplex mentalium restrictionum genus distinxerunt : alterum restrictionis *pure mentalis*; alterum restrictionis *non pure mentalis*. Primum damnatum a Pontifice, secundum licitum adfirmabant. Porro hæc distinctio dissidii inter eos occasio fuit. Nam ea locutio quæ tibi restrictio omnino interna, & *pure mentalis* est, alteri restrictio externa, & *non pure mentalis* videtur. V. g. Si a Petro, inquiunt Salmanticenses *tract.* XVII. *cap.* 1. *punct.* 8. *num.* 106. plures pecunias habente, mutuo petas earum aliquid , & ille respondeat , *Non habeo pecunias*, adiungendo mentaliter *ad tibi dandum*; hæc locutio non amphibologica , aiunt illi, sed restrictio mentalis est dicenda. Alii autem Theologi restrictionem mentalem non internam, sed externam , seu non pure mentalem , volunt esse dictam locutionem; quando mutuatarius restituere mutuum non solet, aut solutionem ultra definitum tempus prorogat, & mutuans damnum patitur : tunc enim, inquiunt, ex circumstantia exteriori restrictio præfata non est pure mentalis , sed externa, adeoque licita ; de qua suo loco.

IV. Præter mentales restrictiones alia quoque remedia excogitarunt novi Theologi, quibus occultare, saltem obesæ naris hominibus, veritatem possent. Hæc autem sunt verba amphibologica, & æquivoca . Quæ pariter duplicis sunt generis. Alia quæ secundum communem intelligentiam , & acceptionem duplicem habent sensum , & utrumque æqualiter produnt , ut in hac apparet locutione : *Aio te AEacida Romanos vincere posse* : quæ locutio duplicem sensum excipit : nimirum vel quod AEacides Romanos vincere valeat , & hic in præfata verborum collocatione videtur obvius ; vel quod Romani AEacida vincere possint . Alia sunt verba quæ similiter duplicem sensum habent : unum communem & proprium; alterum minus proprium : ut si dicas , *Sebastianus est bonus vir*, in communi acceptione significatur quod sit virtute præditus ; in sensu minus proprio, quod sit simplex, seu obtusæ mentis. His locutionibus æquivocis, & amphibologicis veritatem occultari posse, iusta urgente caussa, communiter tradunt recentiores Theologi; nec dissentiunt omnino antiqui, ut infra explicabimus . Huiusmodi tamen locutiones amphibologicæ non immerito restrictiones vocantur non omnino men-

mentales, sed aliquo externo signo, seu verbo aliquantulum obscuro, intelligibili tamen, externæ constitutæ.

V. Tandem Theologi non pauci, missis restrictionibus mentalibus utriusque generis, & locutionibus amphibologicis, seu æquivocis, aliam inierunt viam. Siquidem experientia didicere, nec semper in repentinis potissimum eventibus verba ambigua, & æquivoca præsto esse; nec frequenter satis esse ad veritatem tegendam; nec omnes homines eadem esse perspicacia, & acumine præditos, ut valeant tali artificio verba disponere, quæ sensum amphibologicum constituant. Hinc alium modum occultandi secreta excogitarunt. Dicunt in primis, veritates alias esse communicabiles, alias incommunicabiles; & ex circumstantiis colligi, utrum verba accipienda sint, spectata scientia communicabili, aut incommunicabili. Ut quando Confessarius interrogatur, an aliquid sciat de peccato pœnitentis, & ipse respondet se nihil scire; ex circumstantiis denotatur, eum nihil scire scientia communicabili, seu extrasacramentali: & quando interrogatur a tyranno, an aliquid sciat ut Confessarius; pariter, inquiunt, potest respondere, se nihil scire, quia etiam in hac circumstantia apparet verba proferri relate ad scientiam extrasacramentalem, respectu cuius revera nihil scit. Qui tamen hac incedunt via, non omnino renuntiarunt mentalibus restrictionibus; sed restrictionem mentis admittunt, circumstantia externa intelligibilem factam. Solum differunt in hoc quod nolint necessario requiri aliquod verbum in ipsa locutione quod sensum obscurum, quem in mente loquens retinet, & occultat, prodat; sed solum colligendum volunt sensum obscurum, & internum ex circumstantia vel temporis, vel loquentis.

VI. Ultimo denique alii Theologi e medio penitus sustulerunt restrictiones mentales tum internas, tum externas, tum amphibologias, tum æquivocationes, ob rationes indicatas, quod scilicet vel non semper occurrunt verba ambigua, vel non sufficiunt, quoties homines acutos alloquimur, vel quod simplices capaces non sunt efficiendi sermonem amphibologicum, & æquivocum. Quapropter inventum procuderunt omnibus sane ex recensitis validius ad occultandam veritatem. Docent itaque, nos posse usurpare verba *suppositione*, ut ipsi aiunt, *materiali*; seu in nostra potestate esse verba efferre *materialiter*, quin nihil significent, quoties veritas occultanda ex iusta caussa est. Quare Petrus interrogatus, an commiserit delictum, vel sciat ab aliquo illud perpetratum fuisse, potest absolute, & sine verborum æquivocatione respondere, *se non commisisse*, *se nescire quemquam illud perpetrasse*; quamvis commiserit, vel sciat a quo commissum fuerit: quia eiusmodi verba, *nescio*, *non feci*, nihil significant, ac si prolata essent a psittaco. Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap. 11. §. 2. num. 6.* sibi opponit auctoritatem Cardinalis Pallavicini his verbis. „ At hoc modo loqueris contra pactum quod in constitutione linguæ „ inter homines tacite initum fuit, ut significative proferrentur verba, non vero

„ so-

„ solum materialiter. Lege Sfortiam Pallavicinum in sua Theologia *Lib.III. disp.*11. „ *num.* 17. Respondeo, huiusmodi pactum nimis speculative ab ingeniosissimo ex- „ cogitatum esse. Addo, esto, affuisse conventionem, ut per illas voces possent „ aperire homines conceptus suos; at contendo numquam affuisse pactum, quomi- „ nus iidem possent (*quando vellent*) *illas materialiter efferre*. Certe sic efferunt „ infantes, sic adulti, quando incipiunt discere linguas exteras, sic scriptores, & „ typographi, quando exscribunt, vel imprimunt verba alterius linguae. *Cur non* „ *ergo in aliis occasionibus, quando homini libuerit?* " Verba usurpari posse *materialiter*, seu nihil significantia, in humana & seria locutione ad tegendam veritatem, docuit etiam Caramuel in *Haplose art.* 2. *conclus.* 1. *num.* 14. *pag.* 17. apud Cardenas *dissert.* XIX. *cap.* IV. *num.* 52. quam tamen opinionem non approbat ipse, quod viderit non approbari a Censoribus Romanis.

VII. Clarius hanc doctrinam de vocibus, seu verbis nihil significantibus, tradunt alii recentiores Scriptores. P. Claudius La Croix *Lib. VI. part.* II. *cap.* III. *dub.* I. *num.* 1986. *§.*4. attribuit hanc opinionem *Tannero*, & *Stoz* his verbis. „ Alium mo- „ dum suggerunt Tannerus, & Stoz, ut Confessarius, si aliter non possit salvare „ sigillum, utatur vocibus pure materialiter, tamquam sonis non significativis, „ volendo per illas nihil significare. Ratio autem cur voces in illis circumstantiis „ non sint significativae, haec est, quia vis significativa vocum est voluntas illo- „ rum qui eas instituerunt ad hoc, vel illud significandum. Atqui instituentes „ non voluerunt, nec velle potuerunt, ut tales voces essent significativae in casu „ quo per illas revelaretur sigillum: id enim velle foret impium, nec Dei, vel „ Reipublicae approbatio potest accedere, quae tamen debet accedere, ut sit obli- „ gatio utendi vocibus, sicuti institutae sunt. Ergo voces in his circumstantiis non „ sunt significativae. Quod autem interrogans excipiat illas ut significativas, & „ fallatur, sibi imputet: iniuste enim interrogat. " Neque approbat, neque improbat hunc dicendi modum P. La Croix; sed de more aliorum Doctorum opiniones varias colligit, ut lectores eam seligere valeant quae sibi magis arrideat.

VIII. De suo tamen regulam omnibus exhibet sigillo ligatis, qua facilius valeant illud custodire. Inquit ergo *num.* 1987. „ Quando Confessarius ita iniuste in- „ terrogatur de re sigillo clausa, & non potest aliter tegere quam simpliciter di- „ cendo, se nihil scire; non est opus ut signate cogitet de uno, vel altero ex „ relatis modis respondendi absque mendacio; sed sufficit, si animum habeat non „ mentiendi, & respondere velit in eo sensu in quo iuxta Ecclesiae, & Doctorum „ mentem cum veritate sic loqui potest: certum enim est debere hic esse aliquem „ modum licitum salvandi sigillum, nec occurrit magis congruus quam unus ex „ his. Et quod dictum est de Confessario, valet de omni alio obligato ad sigil- „ lum.

„ lum. *Extra autem hos, similesque casus gravissimos foret mendacium sic uti vo-*
„ *cibus.* "

IX. Hanc doctrinam, cuius usum P. La Croix concedit ut licitum dumtaxat pro sigilli custodia, & similibus gravissimis casibus, ut pro tuenda aut vita, aut pudicitia, qui gravissimi casus dicuntur, P. Carolus Ambrosius Cattaneus extendit ad casus non solum graves, sed ad quodcumque notabile incommodum declinandum. Casus ad quos hanc descriptam doctrinam dilatat, isthuc transcribam ex vernacula lingua latine redditos. Inquit ergo *Tom. I. lect.* xliv. „ Ad tabernam tuam „ e. g. venit improbus debitor, quem iustitiæ legibus subiicere nequaquam vales: „ quærit, an talis generis pannum habeas. Hæc interrogatio, circumstantiis inspectis, „ hunc prodit sensum: Haberes ne talem pannum mihi vendendum? Tu respon- „ dere libere potes: *Illum non habeo*: quia intelligitur, & debet intelligi, illum „ non habeo improbo debitori vendendum. " Alium casum proponit his verbis. „ Alter venit qui nec palmum terræ possidet, rogatque, haberes ne centum scu- „ ta. Tu plurimis abundas. Respondes: *Illa non habeo*. Est ne mendacium istud? „ Minime gentium. Ex circumstantiis responsio isthæc vera est. Quoniam interro- „ gatio significat, utrum habeas centum scuta mutuo danda? Tu vero illis qui „ nonnisi periculose solvendo sunt, nec solidum habes mutuo impartiendum. "

X. His, aliisque similibus casibus resolutis, variisque exemplis adductis, fusius explicat doctrinam quam indicat laudatus P. La Croix: & in antecessum suos auditores monet, hanc suam doctrinam satis esse ad omnes convellendas difficultates. Inquit ergo, non semper occurrere verba duplicis potestatis, & æquivoca, maxime in eventibus repentinis. Quid, inquit, si sicarius cavædium ingressus, patrem tuum occisurus, quærit, an domi sit? Num tu veluti excantatus ad expiscanda ambigua verba, aut ad aptandam locutionem æquivocam intendere mentem astringeris; aut sub criterium inducere, num restrictio sit pure mentalis, an secus; aut formulam verborum ex aliquo libro memoriæ traditam recitare debes, ut e laqueo hoc liber evadas? In his, & similibus casibus iam descriptis, quando alia non patet via, nec verbum *Nescio* sufficit, regeras in frontem impudentis Interrogatoris *rotundum & audax NON*: quandoquidem *Non* istud omnium hominum menti conforme est. Homines enim verborum domini sunt. Ea haudquaquam in damnum Reipublicæ, & in latronum, sicariorumque favorem instituerunt. Ne multa: *Non* illud in præfatis circumstantiis quacumque caret significatione ex consensu totius humanæ Reipublicæ, quæ statuit, in similibus eventibus verba nihil significare, ad eum plane modum quo nummus cui Principis iussu ademptus sit valor, nihili fit. *Quando itaque audis mendacium officiosum licite proferri non posse, neque ut ab incendio integram civitatem subducas; scias oportet, neque ob eumdem finem licitum esse furtum unius solidi, aut unius fili serici. At,*
quem-

quemadmodum in tali eventu furtum non esset furtum (*quod sic inter homines conventum ob publicum bonum sit*) *eadem ratione mendacium non foret mendacium: quoniam humana Respublica non minus verborum quam rerum dominio potitur.* Hactenus Cattaneus, qui aliis exemplis suam confirmat doctrinam.

CAPUT VIII.

Comparatio doctrinæ quorumdam recentiorum cum doctrina & Cassiani, cui in extrema necessitate licita erant mendacia, & Augustini in omni eventu mendacia damnantis. Casus iidem ab Augustino, & recentibus propositi, & contraria doctrina resoluti.

I. EX antiquis qui mendacio sunt patrocinati, unum referam Cassianum, qui præ omnibus aliis mendaciorum caussam propugnavit, fusiusque eam pertractavit. Universa autem Cassiani, aliorumque Patrum doctrina his limitibus concluditur: nempe quod in extrema necessitate, puta ad vitam propriam, vel proximi tuendam, usus mendacii licitus sit, ut usus ellebori licitus est in extremis morbis. Proponit casum de muliere Raab, & ait mendacium illius fuisse dignum venia. En illius verba ex coll. XVII. cap. XVII. *Taliter de mendacio sentiendum, atque ita eo utendum est, quasi ei natura insit ellebori... Ita namque etiam sanctos ac probatissimos Dei viros veniabiliter legimus usos fuisse mendacio, sicut Raab.* Cassianus manifeste non asserit, illud mendacium absolute fuisse licitum, sed *veniabiliter* prolatum fuisse; seu mendacium illud dignum fuisse venia, quod ob finem bonum tuendæ vitæ trium hominum dictum fuerit. Quare Cassianus absolute non docuit, vel in ipsis extremis eventibus mendacium esse innocens omnino, & amittere mendacii naturam, ac reatum; sed de duobus malis minus esse eligendum, & dignum esse venia qui mendacio officioso utitur, ut damnum compenset maius, seu vitet, quod ex manifestatione veritatis consequeretur. Sic mentem suam conceptis verbis declarat Cassianus cap. XX. *Tunc enim necessario, ac veniabiliter acquiescitur mendacii detrimento, quando maius, ut diximus, imminet de veritatis confessione dispendium; & utilitas quæ nobis de veritate confertur, compensare illa quæ generanda sunt damna non prævalet.* Hæc doctrina Cassiani multum commovit vel ipsum Augustinum, qui eam appellat *de peccatis compensativis.*

II. Eumdem casum, inter alios plures, de muliere Raab, & Hebræis obstetricibus sibi proponit Augustinus *Libro contr. mend. cap. XV.* illum in omnem partem versat, improbatque Cassiani doctrinam, & resolvit, Raab, ac Hebræas obstetrices men-

mentitas fuisse, & in eis remuneratam non fallaciam mentiendi, sed affectum miserendi. Quid porro respondere debuisset Raab, docet his verbis: *Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo*. Omnia deinde quæ adversus hanc responsionem obiici possunt, & quod nimirum mulier perempta fuisset, & quod cives sui, audito hoc responso, domum universam fuissent scrutati, & innocentes tandem inventos morti tradidissent, resolvit, atque in adversarios regerit. *Verum illi, hoc audito, inquies, illam perimerent, domum scrutarentur. Sed numquid consequens erat ut illos etiam quos diligenter occultaverat, invenirent? Prospexerat enim cautissima mulier, & ibi eos posuerat ubi latere potuissent, etiam si ei mentienti creditum non fuisset. Ita & illa, si tamen a suis civibus esset occisa, pro misericordiæ opere, vitam istam finiendam, pretiosa in conspectu Domini morte finiisset, & erga illos eius beneficium inane non fuisset. Sed inquies: Quid si & ad illum locum ubi eos occultaverat, ii a quibus quærebantur, perscrutando omnia, pervenissent? Isto modo dici potest: Quid si mulieri vilissimæ, atque turpissimæ non solum mentienti, verum etiam peieranti credere noluissent? Nempe etiam tunc consecutura fuerant quæ timendo mentita est. Et ubi ponimus voluntatem, & potestatem Dei? An forte non poterat & illam, nec civibus suis mentientem, nec homines Dei prodentem, & illos suos ab omni pernicie custodire? A quo enim & post mulieris mendacium custoditi sunt, ab eo potuerunt, etsi illa mentita non esset, utique custodiri.*

III. Similem prorsus casum sibi proponunt etiam recentiores. Theologi antiquiores cum Augustino, inter quos potissimum tenet locum D. Thomas, respondent mulierem mentitam fuisse, omnesque mentiri qui in simili eventu cum Raab negaret hospites, ad mortem etiam quæsitos, extare in propria domo, quando reipsa ibi commorantur. Recentiores autem plurimi cum Cassiano in eo, quod totius controversiæ caput est, conveniunt. Cassianus namque docet, Raab dignam fuisse venia, quod negaverit hospites in domo sua reperiri: recentiores pariter adfirmant, nos posse, & debere sicario quærenti ad mortem hospitem extantem in domo nostra, negare hospitem eiusmodi penes nos commorari, seu reperiri. Differunt vero a Cassiano, quod ille *negationem veritatis* in Raab mendacium vocet *veniabiliter* prolatum, seu venia dignum; recentes vero præfatam *negationem veritatis* nolint esse mendacium; variasque assignant rationes. Alii namque distinguunt duplicem veritatem, duplicemque cognitionem: alteram revelabilem, alteram non revelabilem; seu unam communicabilem, alteram incommunicabilem. Volunt proinde veritatem illam, ex cuius manifestatione sequitur mors innocentis, esse incommunicabilem, seu non revelabilem; & propterea negationem illi respondentem esse veram. Alii docent, in simili casu verba nihil significare ex tacito Reipublicæ consensu; seu mendacium non esse mendacium, quemadmodum furtum in extrema necessitate non est furtum.

IV.

IV. Alium sibi casum proponit Augustinus *cap.* XVIII. *cont. mend.* de patre ægroto, qui, si intelligeret mortuum esse suum unicum, carissimumque filium, ipse quoque fato concederet. *Si a te quærit, an vivat, quem vitam finisse tu nosti; quid respondebis, quando, quidquid aliud dixeris præter unum de tribus, aut mortuus est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quam mortuum; quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri? Tantumdem valet, etiam si omni modo tacueris. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, vivit, & nescio; nec abs te dici possunt, nisi mentiendo. Illud autem unum verum, idest mortuum esse, si dixeris, & perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur.* Integram responsionem Augustini supra *cap.* II. *num.* 6. descripsimus, quam, ne actum agamus, ibi legito. Casum ita restringit Augustinus, ut neque æquivocationi, neque silentio, neque tergiversationi locus pateat. Immo, quidquid dixeris præter unum ex his tribus, *mortuus est, vivit, nescio*, ægrotus pater colligit filii mortem. Si veritatem fateris dicendo, *Mortuus est*, moritur quoque pater; si dixeris, *Vivit*, aut *nescio*, mentiris. Manifestandam tamen mortem, seu veritatem concludit, pluribusque evincit Augustinus; quamvis mors patris secutura sit.

V. Contra omnino sentiunt recentiorum plurimi. Volunt siquidem, te posse dicere, *Vivit*, aut *nescio*, ne mors sequatur ægroti. Quoniam in his extremis, in quibus veritatis manifestatio gravissimum producit damnum, quando æquivoco sermone tegi non potest, occultandam docent manifesta negatione, quæ vel nihil significat, vel negat veritatem incommunicabilem, ut indicavimus, & infra fusius explicabitur.

VI. Augustinus sub finem Libri contra mendacium nempe *cap.* XXI. quod ultimum est, casum exhibet, qui & tunc occurrebat, & nunc non rarissime contingit, de uxore adultera provocata, atque coacta a marito, ut iureiurando adulterii suspicionem amoliatur. Adeo firmum & constans erat in fidelium illius temporis animis, non posse coniugem sine periurio negare adulterium, quod reipsa perpetrasset, ut iuramentum maritus exigeret, tamquam evidens innocentiæ argumentum. Si enim credidissent, aut suspicati fuissent, eas posse licite negare, & iuramento confirmare negationem commissi adulterii; numquam eas ad iurandum inducere consuevissent. *Namque cogitandum est, sæpissime homines, de quarum adulterio suspicantur, ad iusiurandum provocare coniuges suas: quod utique non facerent, nisi crederent etiam illas quæ non timuerunt perpetrare adulterium, timere posse periurium. Quia & revera nonnullæ impudicæ, quæ non timuerunt illicito concubitu viros fallere, eisdem viris quos fefellerant, timuerunt Deum testem fallaciter adhibere.*

VII. Hunc eumdem casum sibi proponunt recentiores, & plurimi respondent, licite adulteram negare posse se adulterium commisisse, quod reipsa commisit,

suam-

ſuamque negationem firmare ſacro iureiurando. Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* VI. *num.* 40. „ Decimo tertio adultera rogata a marito, an adulterium admiſerit, pot- „ eſt iurare ſe non fregiſſe matrimonium... Similiter poteſt iurare, ſe non fecif- „ ſe, *intelligendo intra ſe, ut tibi revelem.*" Caſtropalaus *tract.* XIV. *diſp.* I. *punct.* 7. „ Decimo tertio mulier quæ adulterium commiſit, poterit ſub iuramento negare „ commiſiſſe, *ſubintelligendo, ut manifeſtare teneatur.*" Idem docent Sayrus, Bonacina, & omnes defenſores reſtrictionis *pure mentalis*. Igitur, ſi viri illi qui tempore D. Auguſtini vivebant, hac noſtra tempeſtate in vivis forent, falſo ſibi perſuaderent uxores ſuas non fore peieraturas: quoniam non modo adulteræ, ſed Theologi ipſi docent, periurium in his circumſtantiis eſſe tantum materiale, ac proinde licitum. Eſt ne eiuſmodi doctrina conformis menti, & doctrinæ Auguſtini, qui conceptis verbis oppoſitum docet? Heinc colligat Francolinus, quo fundamento *Lib. II. præſ. Eccl. benig. diſp.* VII. *num.* 33. adeo intrepide in hæc verba prorumpat. *Intelligis iam, ut opinor, prodeſſe mihi exemplum quod attuliſti, eoque magis confirmari quod oſtendere conatus ſum: recentiores noſtros Caſuiſtas non ex genio ſuo ſcribere, & reſpondere, ſed ex doctrina Patrum, ubi Patres præivere; ex doctrina non contraria Patribus, ubi Patres non præivere; ſed quam ipſi Patres traderent, ſi hac ætate docerent: ſi videlicet Caſuiſtam agerent in ſcholis, & non ſacrum in templis Concionatorem, ut egerunt plerumque, cum de moribus agerent; & ideo minus diſtincte locuti ſunt quam cum de fide ſcripſere.* Dubio procul, ſi Patres deſinerent eſſe Patres, atque in Caſuiſtarum plurium mentes & animos transformarentur, iſtorum plurium laxitates docerent. Francolinus ſubdit, ſe laudare tantummodo probatiſſimos recentiores, non illos quorum luxuriantem in opinando licentiam ſapientiſſime damnarunt Alexander VII. & Innocentius XI. in ſuis decretis. Sed, ut alibi oſtendemus, inter probatiſſimos omnique laude digniſſimos eos profecto habet quorum propoſitiones præſati Pontifices improbarunt. Et ſane non Francolino modo, ſed etiam mihi probatiſſimi ſunt plures ex iis qui reſtrictiones *pure mentales* licitas docuerunt. Diſtinctionem vero quam Auctor iſte collocat inter Patres docentes in ſcholis & Patres e ſuggeſtu in templis concionantes, ſapientiſſimus Pater Elizalda ait, eſſe potiſſimam præſentis, non benignitatis, quæ indivulſa eſt a caritate Chriſti, ſed laxitatis originem. Quin addit Elizalda, hanc diſtinctionem characterem eſſe Phariſæorum, qui e ſuggeſtu in templis veram doctrinam prædicabant: quapropter dixit Chriſtus: *Quæ dicunt, facite*: in privatis vero ſcholis falſas & erroneas opiniones evulgabant; & propterea dixit idemmet Chriſtus: *Cavete a doctrinis Phariſæorum*. Verum de hac eruditiſſima, noſtræque ætati peropportuna interpretatione Patris Elizaldæ fuſius ſuo loco dicturi ſumus. Quæ omnia eo ſolum dicta volumus, ut obiter indicemus, Francolinum ſua diſtinctione Patrum auctoritatem elevare: hanc ipſam quippe P. Francolini diſtinctionem exco-

excogitarunt Lutherani, & Calvinistæ, ut in nihilum redigerent Patrum auctoritatem. Vellem ut P. Francolinus aliquod documentum attulisset, quo evinceret, Patres cautius, seu magis distincte, cum de fide quam cum de moribus scriberent, locutos fuisse. Minori forte zelo invecti sunt contra peccata quæ cum fide, quam contra peccata quæ cum moribus pugnant? An non æque errat qui morum, ac qui fidei doctrinam adulterat? Distinctio itaque laudata P. Francolini, ut mitissime loquar, falsa est, & Patribus Ecclesiæ quammaxime iniuriosa. Si enim minus distincte locuti sunt de moribus ac de fide; ex hac universali regula infertur, vix posse quidquam certi ex Patribus in morum materia colligi, quia minus distincte locuti sunt iuxta Francolinum. Sed suo loco ostendemus, tum in morum, tum in fidei controversiis distincte, & enucleate locutos fuisse sanctos Ecclesiæ Patres; quamvis neque opiniones omnes quas recentes Casuistæ in morum materia excogitarunt, neque errores omnes quos hæretici adversus fidei dogmata procuderunt expresse refutati in Patribus reperiantur. Sed doctrina generalis invenitur in eorum operibus, qua tum morum, tum fidei regulas Evangelio contrarias reiiciamus. Verum, ut dixi, de hoc fusius alibi.

VIII. Plurimos alios casus subnectere possem, qui ab Augustino in hac materia resolvuntur, opposita prorsus doctrina ab ea qua eosdem casus resolvunt plures recentiores Theologi, qui non multum recedere videntur ab antiquis mendaciorum defensoribus. Quin, ut mihi videtur, salvo meliori iudicio, istorum quidam mendacia quæ vocant materialia, iuramento firmari posse defendunt; & in iis eventibus adhibenda in quibus qui mendacia defendebant, eadem minime usurpabant. Nam Cassianus cum ceteris solum ad tuendam vitam, pudicitiam, aut quid simile, veniabiliter licitum esse mendacii usum dicebat; secus ad tuendas res domesticas, merces, honorem, pro quibus conservandis licita docent Casuistæ nostri mendacia materialia, quæ antiquis formalia erant. Ex his paucis apparet veras esse propositiones *quartam*, & *sextam* descriptas supra *cap.* III.

CAPUT IX.

Doctrina recentiorum de restrictionibus pure mentalibus falsa est, & iure ab Ecclesia damnata.

I. HActenus Historici personam gessimus, nunc autem, quæ improbanda, quæ deligenda sunt ex iis quæ descripsimus, clare, distincteque demonstremus oportet. Antequam vero quidquam in hac difficillima quæstione illius quod nobis probabilius videtur, statuamus, primo quæ nobis certo falsa sunt, vel

apparent, impugnabimus; deinde sensa nostra promemus. A confutatione itaque restrictionum pure mentalium ordimur.

II. Restrictio pure mentalis, ut dictum fuit, tunc est, quando verba & absolute considerata, & omnibus circumstantiis inspectis, constituunt orationem exterius falsam, & in mente loquentis aliquid subintelligitur, quo fit vera ipsi loquenti; nullo tamen signo externo audiens deprehendere potest id quod in mente loquentis restringitur, ut si quis dicat, *Petrus est mortuus*, intelligendo intra mentem suam *civiliter*.

III. Omnes Doctores catholici post damnatam propositionem ab Innocentio XI. damnant usum restrictionum mentalium; quamvis ante præfatam damnationem Casuistæ communiter, & insignes etiam Theologi aliqui eumdem propugnarent ut licitum. Momentis autem evincitur, restrictiones pure mentales esse mera mendacia. Atque in primis auctoritate D. Augustini id ostenditur. Inquit enim Lib. de mend. cap. XVII. *Nam de falso testimonio, quod in decem præceptis legis positum est, nullo modo contendi potest, dilectionem veritatis in corde servandam, & proferendum falsum ad eum apud quem dicitur testimonium. Cum enim Deo tantum dicitur, tunc tantum in corde veritas amplectenda est. Cum autem homini dicitur, etiam ore corporis verum proferendum est: quia homo non est cordis inspector*. Damnat itaque Augustinus restrictionem veritatis intra mentis latibula, dum homines alloquimur, vultque istis ore corporis veritatem manifestandam esse.

IV. Auctoritati accedit ratio perspicua. Restrictio mentalis omnino interna, quam descripsimus, est verum mendacium: quoniam mendacium nihil aliud est quam locutio oris, menti loquentis difformis. Sed locutio sub restrictione mentali prolata, est omnino difformis menti loquentis. Est ergo mendacium. Probatur minor propositio. Verba usurpata sub restrictione mentali, nec absolute, nec inspectis circumstantiis produnt exterius conceptum internum ipsius loquentis: quod patet exemplis quibus utuntur talium restrictionum patroni. Dum cum Tamburino dicis, *Iuro per Deum me hac nocte non dormivisse, intelligendo vestitum*, propositio absoluta, *non dormivi*, ante restrictionem mentalem falsa est. Ergo etiam post restrictionem mentalem. Quippe hæc restrictio mentalis nec vocem, nec rem significatam per vocem mutat: seu propositio, *non dormivi*, eadem est in se & ante, & post restrictionem mentalem. Ergo, si ante restrictionem mentis falsum est te non dormivisse, falsum quoque erit post eamdem restrictionem. Quod autem hæc restrictio nec rem significatam per voces significantes valeat mutare, res est manifesta. Confirmatur alio exemplo quo uti solent. Qui dicit, *Non comedi carnes*, intelligendo *humanas*, vi istius exterioris propositionis negat absolute, & universe omnem cuiusque carnis comestionem. At internus conceptus lo

loquentis non est universalis negans cuinscumque carnis comestionem; sed restringitur ad solas carnes humanas excludendas. Ergo locutio externa difformis est menti loquentis, & consequenter mendax.

V. Tandem confirmatur ex eo quod eadem absurda, eadem incommoda restrictionem pure mentalem ac ipsum mendacium consequantur. Duo maxima & extrema mala ex mendacio proficisci, animadvertit D. Augustinus: quorum primum fidei nostræ fundamentum potissimum suffodit. Si mendacium namque aliquando liceret, iam & Deus, & Prophetæ, & Evangelistæ illo uti potuissent, ac doctrinam tradere mendaciis involutam: quo admisso tota subverteretur Ecclesia. Nec aliqua ratio assignari potest cur hominibus, secus Deo, & Prophetis licita mendacia sint. Quapropter mendaciorum antiqui patroni idcirco mentiri in extrema necessitate licere docebant, quia in Scripturis sanctis Patriarchas, Prophetasque mentitos quandoque fuisse absque culpa autumabant. Porro quod idem omnino incommodum ex restrictione pure mentali oriatur, res clara est. Nam, semel admisso quod locutio, velo restrictionis mentalis tecta, licita sit, nihil vetat quominus eadem scriptis consignetur. Qua ratione possemus suspicari, & timere, ne plura reperirentur in sacra Scriptura, vera tantum secundum restrictionem mentalem nobis incognitam; falsa vero secundum sensum quem verba sua natura produnt. Ubique dubitandi locus occurreret, num Scriptor sacer verborum artificio usus fuerit: & sic periret certitudo fidei divinæ, vacillarent omnia religionis nostræ fundamenta. Alterum, & præcipuum incommodum quod mendacium parit, est destructio humanæ societatis, quæ in mutua internorum conceptuum communicatione sita est. Verba autem instituta sunt ad manifestandos conceptus mentis internos. Quare, sicut ex hypothesi quod mendacium aliquando liceret, humanum commercium corrueret, fides inter homines prorsus periret, quia semper adest dubitandi ratio, num loquens mendacio uteretur, an veritatem proferret; ita quoque, admisso licito usu restrictionum mentalium, societas abrumperetur humana: quoniam licitum cuique esset adfirmare, & iurare quæcumque vellet, quamvis falsa secundum sensum quem præferunt verba: eo vel maxime quod iuxta doctrinam Tamburini, & aliorum, quam exhibuimus supra *cap.* VI. *num.* 16. tametsi verba *nullo modo patiantur talem æquivocationem, seu mentis restrictionem, licet aliud intelligere ex mera mea voluntate. Iuro v. g. me non dormivisse, intelligendo me non comedisse.* Vide integram assertionem loco citato. Nemo autem non perspicit, ex istarum restrictionum genere, æque ac ex mendacio, sequi ruinam commercii, & societatis reciprocæ humani generis. Verum de hoc infra.

VI. Obiicies 1. Licita est locutio æquivoca, quia continet aliquem sensum verum, quamvis ita obscurum, ut audiens illum deprehendere facile nequeat: atque adeo permittitur licite eius deceptio, ut occultetur veritas, quæ si manife-

Hh ij sta-

ftaretur, magnum pareret malum. Sed etiam reftrictio pure mentalis habet fenfum verum in mente loquentis, quamquam obfcurum refpectu audientis. Ergo reftrictio pure mentalis immunis erit a mendacio, quemadmodum locutio æquivoca externa. Refp. Difparitas manifefta eft. Verba locutionis æquivocæ, feu amphibologicæ externæ produnt reipfa fenfum vel abfolute, vel ex circumftantiis intelligibilem ab audiente, fi advertat. Reftrictio vero pure mentalis claudit fenfum intra loquentis mentem, quem audiens percipere neque vi verborum, neque ullo externo figno valet.

VII. Obiicies 2. Nemo tenetur adæquate mentis fuæ conceptus manifeftare; fed quifque poteft unum conceptum manifeftare, alterum occultare. Quapropter verba externa funt conformia menti loquentis, qui ea reftringit iuxta fenfum fuum internum. Refp. Utique verum eft, neminem teneri omnes fuos conceptus internos proferre; fed poffe unum revelare, alterum celare. Quoties tamen vult aliquem fuum internum conceptum prodere, neceffe eft ut verba adhibeat quæ illum fuum conceptum reipfa manifeftent, & exprimant. V. g. qui exterius profert hanc propofitionem, *Non comedi carnes*, & in mente intelligit *humanas*: cedo, verba hæc, *Non comedi carnes*, quem conceptum internum fignificant? Hercle non alium nifi univerfalem negationem cuiufcumque carnis, five hominis, five animalis. Porro conceptus ifte univerfalis, negans comeftionem cuiufque carnis, five hominis, five animalis, nec unum genus potius quam aliud negans, non eft in mente loquentis. Ergo verba difformia funt ipfius menti. Conceptus namque in mente loquentis reftringitur ad carnes humanas; & verba externa nullo modo exprimunt carnes humanas potius quam animalis. Ergo verba externa funt difformia conceptui interno. Ergo locutio mendax eft.

VIII. Obiicies 3. Falfum eft ex reftrictionibus mentalibus infirmari certitudinem fidei noftræ: quia hæc innititur revelationibus divinis excludentibus amphiboliam: Deus fiquidem teftatur fe fincere loqui, & Ecclefiæ fuæ auctoritatem donare, qua fenfum verum difcernere valeat abfque ullo erroris periculo. Refp. Admiffo licito ufu reftrictionis mentalis, quæ opponuntur, falfa funt. Nam pofito quod dubitare nos poffimus, ufus ne fuerit Deus reftrictionibus mentalibus in manifeftatione legis fuæ, ambigendi quoque locus remanet, an in revelationibus reflexis, quibus teftatur, fe vera pandere, & fincere loqui, adhibeat præfatas reftrictiones: quod negare nequeunt adverfarii, docentes, poffe eum qui femel licite ufus eft æquivocatione in locutione directa, eamdem adhibere in refponfionibus omnibus reflexis ufque in infinitum. V. g. reus qui, non fervato iuris ordine, interrogatus a iudice refpondere valet *fe nefcire crimen*, fubintelligendo *ad revelandum*, poteft quoque, fi iudex urgeat, ut abfque ambiguitate, & æquivocatione, feu reftrictione mentali loquatur, refpondere, & iurare fe abfque ulla æqui-

æquivocatione loqui, restringendo in mente, *qua mihi uti non liceat*: &, si millies interrogetur, millies negare potest, & adfirmare se candide, & sincere loqui, ut expresse docet P. Castropalaus, cuius doctrinam descripsi *diss.* I. *cap.* IV. Qua doctrina admissa, evidens est vacillare religionis nostræ fundamenta, & societatem humanam penitus interire.

IX. Obiiciunt 4. plurima sacræ Scripturæ testimonia, quibus præfatas restrictiones mentales defendere conantur. Sed eiusmodi textus infra examini subiiciemus: quoniam iisdem quoque abutuntur ii qui amphibolias, quas vocant externas, defendunt sine ullo delectu; & eadem ipsa testimonia opponebant mendaciorum patroni. Quapropter singillatim infra omnia sub examen inducemus.

CAPUT X.

Refellitur, tamquam omnino improbabilis & falsa, opinio quæ asserit, verba ex communi Reipublicæ humanæ consensu nihil significare, cum adhibentur ad occultandam veritatem quæ manifestari nequit absque gravi damno.

I. QUamquam difficillima sit quam versamus controversia de mendacio, eique affinibus restrictionibus mentis, & locutionibus æquivocis; quædam tamen quæ recentiores aliqui excogitarunt, a viris doctis reputantur evidenter falsa. Damnata doctrina restrictionum mentalium, laxior excogitata fuit via, simulque facilior occultandi veritatem. Asserunt namque, humanam Rempublicam in quibusdam casibus ademisse verbis suam significationem, ut supra *cap.* V. explicuimus. Hanc doctrinam indicavit *Tamburinus*: eam clarius ex *Tannero*, & *Stoz* retulit, & adprobavit *P. La Croix*: & fusius tandem, ac e suggestu promulgavit, & typis edidit *P. Cattaneus*. Hanc opinionem labefactavit perdoctus Augustinus *Orsi*, qui integram dissertationem, exquisita eruditione, & doctrina refertam, edidit adversus Cattanei opinionem, duasque alias adversus eiusdem Cattanei defensores; quorum unus maxime, nempe Auctor *Allegationis*, longius ipso Cattaneo a vero recessit, ut laudatus *Ursius* in *caussa veritatis* evidenter ostendit. Hanc itaque opinionem *Cattanei*, *P. La Croix*, *Stoz*, *Tanneri*, tamquam evidenter falsam, demonstrandam assumimus.

II. Et in primis falsitas istius opinionis ex eo constat quod omnibus tum antiquis, tum recentibus incognita semper fuerit *lex ista*, qua asseritur, humanam Rempublicam ademisse verbis suam significationem in extrema necessitate occul-

tandi veritatem. Quod occulta fuerit antiquis omnibus *hæc lex*, ex iis quæ dicta sunt, constat. Nam Patres omnes hanc de occultanda veritate pro tuenda vita; pudicitia, & fama, controversiam ex professo versarunt, potissimum Augustinus; & nemo unus istius meminit legis: ignota ergo illis erat. Altum quoque silentium de hac lege apud omnes Scriptores posteriorum temporum, si citatos, quibus Cattaneus addit Cardinalem Pallavicinum, excipias. Quid tam incredibile? Quid communi sensui tam adversum? Lex ab universa humana Republica condita, ipsam universam humanam Rempublicam latet? Nam ante quinque vel sex laudatos Scriptores, nemo legis huius mentionem fecit; quamvis eadem ac nunc necessitas urgeret illam nominandi, & adhibendi. Quid? Si quis diceret, universam Rempublicam Venetam legem universali tacito consensu conditam rogasse, qua declaravit, licitum esse cuique civi in gravi necessitate constituto nummos fictitios in commercio impendere posse: simulque fateretur a sui fundatione neminem umquam hac lege usum fuisse, neque illius meminisse? Nonne ridiculum maxime, stultumque se se exhiberet similis fictitiæ legis promulgator? Non minus sane commentitia, & plane chimærica dicenda est lex illa quam ab universo hominum genere conditam tacito consensu effingit Cattaneus; cum a creatione mundi usque ad quinque recensitos Scriptores nemo unus istius meminerit legis. Quid ad hæc? An fortasse quod argumentum istud negans est? Quoniam, si Scriptores silentio hanc legem prætereunt, eam non improbant. Utique eam non improbant: quia monstrosa commenta, quæ post tot sæcula conficta sunt, damnare non poterant: sed eam reiiciunt eo modo quo reiici id potest quod reipsa non erat. Cuiusque fere sæculi Scriptores, tum ethnici, tum christiani, populos docuerunt modum quo occultare in extremis eventibus veritatem possent. Platonici assignaverunt mendacium. Platonicis plures accesserunt Christiani. Tandem universa Christianorum Respublica mendaciaut illicita semper damnavit. Nihil intentatum reliquerunt insigniores istius Reipublicæ Doctores, & gubernatores, ut viam aperirent occultandi veritatem; & non aliud invenerunt, nisi silentium, aut propriæ vitæ sacrificium. Augustinus, omnesque Patres, & Doctores Ecclesiæ post ipsum docent, debuisse Raab mortem potius oppetere quam negare hospites esse in domo sua; permittendam mortem ægroti potius quam negare filium illius esse mortuum; amittendam corporis pudicitiam, quæ servari non potest, nisi dicendo, *Maritus adest*, quando reipsa absens est. Alterutrum ergo necessario dicendum est, aut ignorantem Augustinum, ignorantes ceteros Doctores posteriores omnes, & ipsam Ecclesiam fuisse; aut crudeles, & inhumanos, si omisissent docere populum præfatæ legis usum. Quid opus habuisset Augustinus duos integros Libros edere contra mendacia? Sed veritati manifestæ tenebras offunderem, si ultra producerem argumentationem istam. Ad alia ergo properamus.

III.

III. Hactenus ergo demonstratum est, præfatam legem commentitiam esse, & in sola quinque vel sex Scriptorum mente repositam, eo quod universo humano generi incognita semper fuerit. In præsentia vero evidentissimis rationibus ostenditur, non potuisse Rempublicam hominum, etiamsi voluisset, verbis adimere significationem; eaque reddere in serio, & communi sermone, tamquam materiales sonos, nihil significantes. Quod ut evincam manifestius, principia quibus sacri Doctores utuntur, ut explicent mendacii pravitatem, præmittam oportet. Augustinus autem pluribus in locis probat omne mendacium esse peccatum: quia verba eo pertinent ut interna animi sensa prodant. Quoties ergo homo verba adhibet non ad communicandum id quod in animo habet, usum pervertit verborum. Hæc sunt Augustini verba *in Enchirid. cap.* XXII. „ Porro autem omne mendacium „ ideo dicendum est esse peccatum, quia homo, non solum quando scit ipse quod „ verum est; sed etiam, si quando errat, aut fallitur, sicut homo, hoc debet „ loqui quod animo gerit, sive illud verum sit, sive putetur, & non sit. Omnis „ autem qui mentitur, contra id quod animo sentit, loquitur voluntate fallendi. „ *Et utique verba propterea sunt instituta, non per quæ homines se invicem fallant, „ sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. Verbis ergo uti „ ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. Nec ideo illud mendacium „ putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo: „ possumus enim & furando, si pauper, cui palam datur, sentit commodum, & dives, cui clam tollitur, non sentit incommodum. Nec ideo tale furtum quisquam di- „ xerit non esse peccatum.* Paucioribus verbis totam Augustini doctrinam nobis exhibet D. Thomas 2. 2. quæst. cx. art. 2. *Mendacium est malum ex genere, est enim actus cadens super indebitam materiam. Cum enim voces naturaliter sint signa intellectuum, innaturale est, & indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente.*

IV. Ut hæc Augustini, & Thomæ doctrina clarius percipiatur, omni æquivocatione submota, advertendum est, quod, dum Angelicus dicit, verba esse signa *naturaliter* conceptuum animi, non excludit, sive non negat eadem verba esse signa, ut aiunt, *ad placitum*. Siquidem verba sunt signa *ad placitum*, quatenus a Dei, vel ab hominum voluntate pendet quod hoc potius significent quam aliud. Minime autem ab hominum voluntate pendet quod hæc verba sint signa secretorum cordis. Homines in prima institutione poterant ex arbitrio eamdem vocem una potius quam alia significatione donare. At efficere numquam potuerunt, aut possunt ut voces, quacumque fruantur significatione, non sint signa repræsentantia conceptus mentis. Ne multa: quod verba hanc præ alia significationem habeant, institutionis humanæ est; quod revelent cordis arcana, a natura habent. Respublica humana vocum significationes mutare posset; sed quod

ſigna ſint quæ internos animi ſenſus in communi ſermone prodant, eis adimere humana Reſpublica nequit. Quibus præmiſſis, evidens demonſtratio formatur adverſus opinionem quæ ſtatuit in aliqua gravi neceſſitate verba nihil ſignificare.

V. Homo a naturæ Auctore habet facultatem loquendi, ſeu, ut aiunt, quod ſit diſcurſivus: cuius facultatis munus eſt revelare interiores mentis conceptus. At facultatem hanc exercere homo nequit, niſi inſtrumento corporeo verborum, eo quod ſpiritu, & corpore compacta illius natura ſit. Anima corpore ſpoliata ſeipſa conceptus ſuos prodit: corpori agglutinata iſtius organis eget, ut in publicum edat partus ſuos. Hanc doctrinam præter Auguſtinum, Thomam, ceteroſque Patres, tradit vel ipſe Marcus Tullius *Orat. pro A. Cecina prope medium*, ubi declarat, verba inſtituta eſſe ut volnntatem corporis velo contectam revelent: *Sermo hercule & familiaris, & quotidianus non cohærebit, ſi verba inter nos aucupabimur . . . . Voluntas, quæ ſi, tacitis nobis, intelligi poſſet, verbis omnino non uteremur: quia non poteſt, verba reperta ſunt, non quæ impedirent, ſed quæ indicarent voluntatem*. Hoc principium nulli cavillationi obnoxium eſt. Atqui hominum Reipublicæ minime licet aut privare facultatem aliquam eo fine quem ei natura indidit, vel eidem contrarium præſtituere. Ergo, cum finis facultatis loquendi in homine ſit manifeſtare animi ſecreta mediis verbis, nulla hominum voluntas poteſt adimere facultati loquendi vim manifeſtandi interna ſecreta, cum hanc vim a natura habeat. Quid? Valet ne univerſa humana Reſpublica in aliquo caſu eripere hominibus facultatem loquendi? Valet ne huic facultati adimere aliquo in caſu vim prodendi interna ſecreta? Ergo neque valet adimere verbis ſignificationem. Si enim verba non ſignificarent, homo non poſſet ſuos conceptus revelare, quia ſine verbis revelare eoſdem nequit. Igitur ſi Reſpublica hominem facultate loquendi privare nequit, neque facultati loquendi adimere poteſt vim manifeſtandi internos conceptus; legitima illatione conſequitur neque verba ſpoliare poſſe ſua ſignificatione. Quandoquidem verba ſua ſignificatione deſtituta nequeunt in humana locutione eſſe ſigna manifeſtantia interiores mentis ſenſus. Hæc ſiquidem tria, nimirum quod homo potiatur facultate loquendi, quod finis iſtius locutionis ſit revelatio ſecretorum cordis, & poſtremo quod verba data natura homini ſint, quibus hanc ſuam facultatem exerceat loquendi, & prodendi ſua ſecreta, ita ſunt invicem connexa, ut qui in unum non dominatur, neque in aliud. Poteſt utique homo aut loqui, aut ſilere, prout ſibi expediens viſum fuerit. At, facta poſitione quod loqui velit, aut reſpondere cogatur, iuxta naturæ leges verbis utatur neceſſe eſt, quæ pandant plus aut minus clare internos ſuos conceptus. Aliter finem a natura præſtitutum perverteret. Idque exemplis confirmari poteſt. Natura homini poteſtatem comedendi dedit in eum finem ut

na-

naturam conservet. Potest homo comedere, aut non comedere. At, si semel comedat, nequit ob alium quam conservandæ naturæ finem comedere. Et ii qui ob solam voluptatem, & delectationem comedunt, peccant, pervertuntque naturæ finem. Quemadmodum autem hominum Respublica nequit facultatem comedendi hoc suo fine privare, aut eidem finem contrarium præstituere; ita nequit humanas voces suo fine, qui est manifestare mentis secreta, privare, aut finem contrarium eisdem affigere.

CAPUT XI.

Refellitur responsio Tamburini, cuius assertio laxior omnino videtur ipsa propositione damnata de restrictionibus mentis.

I. THomas Tamburinus *Lib. II. in Decal. cap.* 11. *§.* 2. *num.* 6. *pag.* 81. illum perdoctum Cardinalem Pallavicinum, quem Cattaneus laudat in favorem suæ opinionis, allegat pro contraria sententia, negante verba efferri posse tantum materialiter. Obiicit itaque sibi Tamburinus auctoritatem Pallavicini his verbis. „ At hoc modo loqueris contra pactum Reipub. quod in constitutione linguæ „ inter homines tacite initum fuit, ut significative proferrentur verba, non vero „ solum *materialiter*. Lege Sfortiam Pallavicinum in sua Theologia *Lib. III. d.* 2. „ *num.* 17. apud Tancredum.

„ Respondeo, eiusmodi pactum nimis speculative ab ingeniosissimo excogitatum „ esse. Addo, esto affuisse conventionem ut per illas voces possent aperire homi„ nes conceptus suos; at contendo numquam affuisse pactum quominus iidem „ possent (*quando vellent*) illas *materialiter* efferre. Certe sic efferunt infantes, sic „ adulti, quando incipiunt discere linguas exteras, sic & scriptores, & typogra„ phi quando exscribunt, vel imprimunt verba alterius linguæ. *Cur ergo non in* „ *aliis occasionibus, quando homini libuerit?*" Hactenus Tamburinus.

II. Auctores qui ante Innocentium XI. defendebant restrictiones mentales in locutione, cuius verba restrictionem pure mentalem patiuntur, laxitatem opinionis temperabant, hoc addito. Docebant siquidem, neminem posse uti præfatis restrictionibus, nisi caussa tuendi propriam, vel alterius vitam, honorem, res domesticas, vel quid simile. Eorum doctrina de restrictione pure mentali duplici fuco obtegebatur, nimirum quod usus restrictionis mentalis tunc solum esset licitus, quando & verba sermonis talem restrictionem mere internam patiuntur, & quando caussa rationabilis adsit adhibendi præfatas restrictiones in communi sermone. Nihilo tamen minus opinio isthæc proscripta est.

III.

III. Tamburinus, eiusmodi linimentis spretis, in primis contra Sanchez, ut vidimus supra, statuit loco citato *num.* 4. te posse ad libitum restringere in mente quemcumque sensum, licet verba talem restrictionem non patiantur. Hic est primus laxitatis gradus, quem propositioni damnatæ Tamburinus addit. Verum quod postea subdit, posse hominem *ad libitum* verba efferre *materialiter*, nempe omni significatione spoliata, cuiusque laxitatis limites prætergreditur, horroremque ingerit. Tam mendaciorum, quam restrictionum mentalium defensores, tantummodo necessitate gravissima, vel gravi iuxta paucos, de quibus infra, urgente, licitum usum propugnabant; Tamburinus vero, nullo servato limite, decernit, quandocumque homini libuerit, licere ei adhibere *verba materialia*, seu *mendacia materialia*, quod reipsa idem est. Excipit solum casum in quo talis locutio materialis damnum inferret proximo, quod esset mendacium perniciosum: de quo nemo Christianorum umquam dubitavit.

IV. Sed Tamburini rationes commeditemur. Pueri efferunt has voces materialiter, adulti addiscentes linguas exoticas, typographi verba alterius linguæ imprimentes. Addunt alii, idem dicendum de iis qui recitant aliorum verba, quin ad eorum mentem sese conforment; uti patet in Propheta David referente illa verba: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Confirmant vero hæc omnia hoc pacto. Verba accipi possunt ut verba, & ut sonus materialis. Si verba ut verba accipiantur, nemo eis in alium finem uti valet, nisi ad significandos mentales conceptus; si vero voces accipiantur secundum merum sonum materialem, tunc quisque uti poterit eisdem, non ad exprimendos animi interiores sensus, sed ad occultandam veritatem. Sic ratiocinantur alii. Sed Tamburinus, missis his distinctiunculis, contendit, neque auctorem naturæ, neque Rempublicam humanam aliquod onus imposuisse efferendi verba *significative*; & gratis concesso affuisse inter homines conventionem proferendi verba ut significantia; *At contendo*, inquit, *numquam affuisse pactum quominus iidem possent (quando vellent) illas materialiter efferre.*

V. Ut ab ultimis Tamburini verbis auspicemur, prout mihi videtur, hæc doctrina continet manifestum errorem. Nulla lex præcipit ut verba sint signa repræsentantia animi sensa? Nullum pactum, nulla lex iubet usurpanda esse verba ad quidquam significandum? Ad libitum homo verba usurpare valet in communi, serioque sermone, quin nihil significet? Crederem quod si hæc Tamburini doctrina ad tribunal Ecclesiæ deferretur, non evaderet a censura immunis. Eam sane damnarunt Cicero, Augustinus, & Thomas in recitatis capite præcedenti auctoritatibus, iterumque eam convellit Augustinus Lib. I. de doctr. christ. cap. 11. *Sunt autem alia signa, quorum omnis usus in significando est, sicuti sunt verba. Nemo enim utitur verbis, nisi aliquid significandi gratia.* Si hanc Augustini auctoritatem in exa-

men.

men revocasset Tamburinus, eam ut falsam dubio procul reiecisset. Nemo utitur verbis, nisi quidquam significandi gratia? Nonne, reposuisset Tamburinus, pueri, nonne typographi, nonne addiscentes linguas exteras verba usurpant, quin nihil significent? Falsa est ergo Augustini doctrina. Sic argutatus fuisset Tamburinus: cuius nos doctrinam ut apertissime falsam improbamus, & Augustinianam amplectimur.

VI. Ut autem Tamburini, & aliorum Scriptorum obiectionem nullo negotio convellamus, illud est animadvertendum, quod est tamen cuique pervium, nimirum nobis nunc sermonem esse de verbis usurpatis in communi, serioque sermone, in quo interna cordis secreta invicem revelantur. Quid futilius opponi potest quam id quod obiicit Tamburinus de pueris, ac de typographis imprimentibus verba alterius linguae? Cur non adiecit, psittacos non modo verba, sed periodos proferre; picas quoque voces ipsas quas edunt homines, emittere? Quid de aliis brutis dicemus, qui voces edunt, quae indicant, manifestantque interiores sensus? Vocem latratus emittit canis, & admonet domum invadi, vel famem qua laborat, ostendit. Rugit leo, & indicat irae suae ardorem. Quis tamen dixerit, bruta ista loqui? Idem de pueris, de adultis discentibus linguas exteras, qui edunt voces, nec tamen loquuntur: sermo siquidem est de pueris nondum lumine rationis praeditis. Et adulti, dum discunt linguas exteras, quatenus discunt, non usurpant voces ut instrumenta locutionis, in qua proximo manifestanda sint secreta. Mirum sane est nenias adeo pueriles, & commenta adeo inepta obtrudi potuisse a viris qui theologicam scientiam profitebantur. Quaestio siquidem est de verbis usurpatis in sermone humano, in locutionibus quibus homines invicem per modum interrogationis, & responsionis mutuo sibi secreta pandunt. Paucis: quaestio est de sermone hominis ut homo est, distinctus a brutis, & ab Angelis. Prout brutis superior est, ratiocinatur, atque secreta sua aliis communicat; quatenus inferior Angelis, instrumentis indiget corporeis, quibus modo sensibili cogitationes suas aliis manifestet. Quibus positis, quis obtrudere ausit posse in communi sermone usurpari a nobis verba ut sunt sonus materialis, & tamquam nihil significantia? Secus vero dicendum, si accipiantur verba ut verba? Haec distinctio applicata communi, seriaeque locutioni, adeo futilis est, & puerilis, ut pudeat eam longius impugnare. Concludamus ergo, sententiam Tamburini, & eorum qui eidem adhaerent, longe laxiorem esse quam ipsam propositionem damnatam de restrictionibus mentis, ob rationes supra adductas.

CA-

CAPUT XII.

Opinio P. Cattanei, & P. La Croix, aliorumque paucorum, qui comparant mendacium furto in extrema necessitate commisso, non videtur consentanea doctrinæ Ecclesiæ.

I. Ante omnia proponenda est Cattanei sententia propriis ipsius verbis. Sic ergo scribit Tom. I. Lect. sac. lec. xliv. *E però, quando udite, che non può dirsi una bugia ufficiosa, nè pure a fine di salvar dall' incendio una intiera città sappiate, che nè pure per un tal fine è lecito fare un latrocinio di un mezzo soldo, e nè pur di un sol filo di seta. Ma siccome in un tal caso ciò non sarebbe più latrocinio (essendosi così convenuto tra gli huomini per il publico bene) così quella per la stessa ragione cesserebbe d' essere bugia; essendo la università di tutti gli huomini non meno padrona dispotica di tutte le cose che del significato delle parole da essa istituite a beneficio del mondo. E si avverta, che ciò deve specialmente intendersi, quando alcuno è interrogato, essendo contro ogni regola di onestà, che in tali casi la medesima onestà sia obbligata a servire di ministra alla scelleratezza.* Quæ latine sic reddo. „ Et propterea, cum audis mendacium officiosum proferri licite haud posse, nec „ in eum finem ut ab incendio integram subducas civitatem; scias oportet, neque „ ob eumdem finem licitum esse furtum dimidii unius solidi, aut unius fili serici. „ At, quemadmodum tali in casu furtum non esset furtum (quod sic inter homi„ nes conventum ob publicum bonum sit) eadem ratione mendacium non foret „ mendacium. Quoniam humani generis universitas, non minus omnium rerum „ quam verborum dominio potitur. Animadvertendum autem, hoc præcipue in„ telligendum esse, quando quis interrogatur; cum omnibus honestatis regulis ad„ versetur ut in similibus casibus ipsamet honestas inservire sceleri debeat. " Hæc est sententia Cattanei, quam supra *cap.* v. fusius exscripsimus. Primum omnium observanda sunt ultima verba, nimirum quod hæc doctrina *potissimum* intelligenda est in responsionibus coactis, quæ interrogatori iniusto exhibendæ sunt. Si præcipue in his casibus intelligenda venit relata doctrina, infertur quod absolute possit aliis quoque casibus applicari, sicut reipsa eam applicat Cattaneus.

II. Magis caute loquitur P. La Croix; fatetur tamen & ipse mendacium in gravissimis casibus non esse mendacium; esse vero cessante gravissima caussa. Hæc sunt verba P. La Croix: *Extra autem hos, similesque casus gravissimos foret mendacium*

cium sic uti vocibus. Vide supra *cap.* v. *num.* 7. ubi integram opinionem La Croix retulimus.

III. Iuxta ergo istorum Theologorum doctrinam eadem ipsa locutio nunc est mendacium, nunc non est mendacium: illud ipsum *Non* modo negat, modo non negat, seu nihil significat. Hæc P. Cattanei opinio triplici ex capite repugnare videtur doctrinæ Ecclesiæ. In primis in hoc repugnat eidem quod furto mendacium comparat. Ecclesia docet, neque pro vita servanda licitum esse mendacium. *Sacra Scriptura prohibet, pro alterius vita mentiri*: cap. *Super eo* Extr. de usuris. Ubi autem vel in aliquo canone, vel Concilio, vel Patre, aut Theologo antiquo habemus, vetitum esse furtum pro vita servanda? Solus Auctor iste cum aliis paucissimis eodem modo de furto ac de mendacio loquitur. Si eadem esset utriusque, furti, & mendacii, ratio; cur numquam Patres declararunt esse mentiendum in extremis eventibus, sicuti declararunt urgente necessitate furtum licitum esse? Ut prolixitatem vitem, missis aliis Patribus, solum D. Thomam, qui ceterorum Patrum voce loquitur, producam in medium. De furto hæc scribit Angelicus 2. 2. *quæst.* lxvi. Quærit art. 7. *utrum liceat alicui furari propter necessitatem*. Cui quæsito sic respondet. *Dicendum, quod ea quæ sunt iuris humani, non possunt derogare iuri naturali, vel iuri divino. Secundum autem naturalem ordinem ex divina providentia institutum res inferiores sunt ordinatæ ad hoc quod ex his subveniatur hominum necessitati. Et ideo per rerum divisionem, & appropriationem ex iure humano procedentem non impeditur quin hominis necessitati sit subveniendum ex huiusmodi rebus. Et ideo res quas aliqui superabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum sustentationi. Unde Ambrosius dicit, & habetur in Decretis dist.* xlvii. *Esurientium panis est quem tu detines*.

IV. In eadem 2. 2. *quæst.* cx. *art.* 3. quærit, *utrum omne mendacium sit peccatum* seu utrum liceat aliquando mentiri. Atque sex sibi obiicit argumenta, quæ videntur ostendere, licitum quandoque esse mendacium. Sibi opponit diversitatem Evangelistarum in scribendo, mendacia obstetricum, amphibologias Abraham, & Iacob, homicidium vitandum, aliaque id genus. Deinde sic respondet. *Dicendum, quod id quod est secundum se malum ex genere, nullo modo potest esse bonum, & licitum: quia ad hoc quod aliquid sit bonum, requiritur quod omnia recte concurrant.... Mendacium autem est malum ex genere: est enim actus cadens super indebitam materiam. Cum enim voces naturaliter sint signa intellectuum, innaturale est & indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente*. Memoriæ commendanda sunt hæc ultima verba, quæ opportuna erunt ad eludenda quædam sophismata quæ sub angelicæ doctrinæ colore opponunt adversarii. Utique Angelicus cum omnibus Patribus, & Theologis docet, occultandam in pluribus casibus esse veritatem sub aliqua dissimulatione, nempe silentio, seu ad alia convertendo

ser-

sermonem; numquam tamen licet occultare veritatem, iuxta Angelicum, media voce quæ aliud significet quam id quod loquens in mente habet.

V. D. Thomas ergo conceptis verbis docet, licitum esse aliquando furari. Cur? Quia, inquit loco laudato in argumento Sed contra, *in necessitate sunt omnia communia*. Cur sunt omnia communia in necessitate? Quia suapte natura aliquando fuerunt communia; & iure solum humano divisio invecta est. Quoniam vero quæ sunt humani iuris, ut est bonorum partitio, non possunt iis quæ iuris sunt naturalis, derogare; ideo divisio bonorum non abstulit primarium ius naturale, quo homines potiuntur in bona temporalia, necessaria ad propriam vitam servandam. *Hac* enim *conditione*, *hoc onere*, *hoc pacto* Respublica humani generis bona temporalia divisit, ut in extrema necessitate omnia remanerent communia. Quibus abundantem portionem impartiit, iisdem onus imposuit succurrendi pauperibus. Et quia legem istam, seu pactum Respublica humani generis tacito consensu edidit, & Deus ipse supremus rerum dominus, qui omnia creavit, ut hominum sustentationi inservirent, bonorum divisioni tale debitum adiecit; omnes præfatam legem, & pactum agnoscunt, nemo unus illud ignorat. Nonne Scriptura sancta, nonne Patres, nonne Theologi, nonne vel ipsi rustici *hanc*, ut ita dicam, *pensionem* bonorum partitioni adiectam percallent, prædicant, & data occasione, executioni demandant?

VI. Porro, si Respublica humana eamdem exceptionem adiecisset debito manifestandi veritatem quam apposuit rerum divisioni, ut scilicet licitum foret mentiri, necessitate urgente, quemadmodum licitum est furari in simili casu; numquid Patres omnes tale privilegium, ad conservandam vitam, pudicitiam, & interdum animam ipsam necessarium, siluissent? Sed quid dico, siluissent? An ne reipsa oppositum docuissent? Augustinus, & Angelicus cum ceteris omnibus proponunt sibi, utrum liceat aliquando ad evitandum homicidium mentiri. *Minus malum* (sibi obiicit 4. loco Angelicus ubi supra) *est eligendum, ut vitetur maius malum . . . Sed minus nocumentum est quod aliquis generet falsam opinionem in animo alicuius quam quod aliquis occidat, vel occidatur. Ergo licite potest homo mentiri, ut unum præservet ab homicidio, & alium præservet a morte*. Maior necessitas vix potest contingere. Est ipsemet casus quem proponit Cattaneus cum aliis. Quid respondet Angelicus? *Ad quartum dicendum, quod mendacium non solum habet rationem peccati ex damno quod infertur proximo, sed ex sua inordinatione, ut dictum est* (in corp.) *Non licet autem aliqua illicita inordinatione uti ad impediendum nocumenta, & defectus aliorum; sicut non licet furari ad hoc quod homo eleemosynam faciat, nisi forte in casu necessitatis, in quo omnia sunt communia. Et ideo non est licitum mendacium dicere ad hoc quod aliquis alium a quocumque periculo liberet. Licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut Augustinus*

dicit

dicit in Lib. de mendacio. Concedit itaque Angelicus nos posse furari in casu necessitatis; negat expresse, nos posse mentiri in eodem necessitatis casu. Ergo secundum Thomam, Augustinum, ceterosque Patres falsa est *P. Cattanei*, & *P. La Croix* opinio, quae eodem modo de furto, ac de mendacio loquitur. Concedit utique Angelicus nos posse sub dissimulatione occultare prudenter veritatem; mentiri vero numquam. An hic hiscere valeant, sane non video.

VII. Fortasse reponent, non esse licitum mendacium formale, quod improbat Angelicus cum Augustino; licere vero mendacium materiale. At hoc non est nisi verborum illusio. Quoniam, cum Patres negent in extremo casu vitandae mortis nos posse mentiri, decernunt mendacium in hoc casu esse formale, & non posse nuncupari materiale. Et ut omne evadendi perfugium occludam, concedis ne me posse, si velim, mentiri in casu necessitatis? Id sane negare nequis. Sicarius domum meam ingreditur gladio districto occisurus patrem meum. Me interrogat, an domi sit. Ego paratus sum mentiri officiose, ut vitam patris servem. Quaero, quae verba proferre debeo, ut apertum mendacium committam? Non sane alia, nisi haec, *Non est domi*. P. Cattaneus dicit, quod hoc sit mendacium materiale. Quid addi debet, ut fiat formale? Ut habeam animum occultandi veritatem, & iuvandi proximum? At iste est cuiusque mendacii officiosi finis. Quid ergo requiritur? Ut animum non intendam in pactum a Republica humana conditum, quo declaravit verba tunc nihil significare? At, si hoc adesset reipsa pactum, liceret mentiri, sicut licet furari. Sed Patres docent licitum furtum, & illicitum mendacium. Ergo chimaericum est pactum assertum.

VIII. Ne autem gratis dixisse videamur, omnes Patres cum D. Thoma docere, licitum esse furtum in casu necessitatis, secus mendacium, lubet quae dicta sunt, universa Patrum doctrina confirmare. Valentiniani, Marcionitae, Manichaei apud Tertullianum *Lib. IV. adversus haeres. cap.* xlix. & Augustinum *Lib. II. contra Marcionem cap.* xx. furti damnabant populum Israeliticum, quod AEgyptios spoliassent auro, & argento, ut habetur Exod. cap. xii. vers. 35. *Petierunt ab AEgyptiis vasa argentea, & aurea, vestemque plurimam. Dominus autem dedit gratiam populo coram AEgyptiis, ut commodarent eis, & spoliaverunt AEgyptios*. Quod furtum Deus non punivit, sed adprobavit. Opponunt Origenes, Cassianus, aliique plures apud eumdem Augustinum, obstetrices AEgyptias mentitas fuisse, Deumque remunerasse eiusmodi mendacia. Ergo inferebant, mendacia licita esse gravi urgente caussa.

IX. Quid respondent Patres? Unanimi consensione dicunt, Hebraeos nullum commisisse furtum, eo quod, ait D. Thomas, *filii Israel tulerunt spolia AEgyptiorum ex praecepto Domini hoc decernentis*. Cum enim Deus dominio in omnia a se effecta polleat, potest pro arbitrio eadem, cuicumque voluerit, impertiri. Eam-

dem

dem omnino responsionem exhibent Patres omnes. Ad alind vero exemplum ex eadem Scriptura depromptum, quid reponunt? Omnes ad unum fatentur, & obstetrices, & Raab Hierichuntinam mentitas fuisse. Unum laudasse sufficiat Augustinum, qui *Lib. contra mend. cap.* xv. hæc scribit. *Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Hebræis obstetricibus, & Raab Hierichuntina meretrice, non ideo factum est, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis.*

X. Obvia hic fuisset Cattanei, aliorumque responsio, nimirum neque Hebræos furtum, neque mulieres præfatas mendacium perpetrasse, *quoniam*, ut inquit Auctor iste, *humani generis universitas non minus omnium rerum quam verborum dominio potitur*. Cur itaque opposita omnino via incessere Patres, Israeliticos viros de furti labe purgantes, & mulieres mendacii damnantes? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, ut ait Angelicus, mendacium est malum ex genere suo, eo quod pervertat ordinem naturæ, quæ verba instituit, ut essent signa eorum quæ in mente gerimus; rerum autem divisio iure humano invecta fuit, hac conditione, & pacto, ut in necessitate omnia, ut primum, remanerent communia. Quid ad hæc? An argumentum negativum est? An Patres non improbant reipsa commentitiam hanc Reipublicæ legem, spoliantem verba quacumque significatione; cum doceant, mendacium in extrema necessitate prolatum esse peccatum, quia ex natura sua malum est, & quia verborum essentia in communi, seriaque locutione tota sita in significatione est?

XI. Recensita opinio secundo loco repugnat doctrinæ Ecclesiæ, ut mihi videtur, apertissime, salvo semper meliori iudicio: eo quod laxior sit ipsa doctrina restrictionum mentalium ab Ecclesia proscripta. Siquidem in restrictionibus mentalibus torquendum est ingenium, vexanda est mens, ut sensum internum, quem verba patiantur, loquens excogitet. Et tamen hæc doctrina proscripta est. P. Cattaneus vero, ut ab hac mentis molestia homines liberaret, animos eis addidit, ut absolute sine ulla restrictione, sine ullo incommodo regerant in frontem iniusti interrogatoris *rotundum NON*: & eo erunt magis innocentes, quo apertius, audaciusque *non* illud iaculabuntur in vultum aggredientis sinceritatem hominis.

XII. Tertio tandem loco hæc opinio doctrinæ Ecclesiæ repugnat, quod non solum in extrema necessitate, sed ad quodcumque etiam notabile incommodum evitandum, doceat verba destitui propria significatione. Quare non solum improbanda est, quia statuit licitum esse mentiri, sicuti licitum est furari in extrema necessitate; verum etiam ultra progreditur: docet enim licitum esse mentiri ad quodlibet grave incommodum declinandum. Quare ex doctrina ipsius P. Cattanei eius

eius opinio videtur non solum proscripta in propositionibus 26. & 27. damnatis ab Innocentio XI. sed etiam in propositione 36. eiusdem Pontificis, quae est eiusmodi: *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*. P. Cattaneus docet, Rempublicam humani generis eamdem legem edidisse respectu furti, & verborum. Sed iuxta Ecclesiae doctrinam furtum amittit malitiam furti, evaditque materiale, seu non est furtum, in sola extrema necessitate. Ergo, admissa opinione Cattanei de lege Reipublicae respectu verborum, haec verba amittent suam significationem in sola extrema necessitate, sicuti furtum. Atqui P. Cattaneus suam legem commentitiam de verbis nihil significantibus extendit ad casus non solum extremos, sed graves, & fere leves. Hac enim sua doctrina excusat mercatorem, negantem se habere pannum, quem habet, ne aliquot illius panni ulnas emptori periculosae solutionis vendat; excusat alterum negantem se habere nummos, quibus abundat, ne centum mutuo det mutuatario, de quo dubitat, an sit solvendo. Verum utique est quod eiusmodi casus prius alia via, nempe restrictionis, quam ipse non pure mentalem appellat, a mendacio purgat. At quia non omnes apti sunt ad eiusmodi amphibologias efformandas; ideo, ut viam omnibus perviam, & facilem aperiat, adiicit legem Reipublicae privantem verba quacumque significatione. Et, quamvis [ne quidquam dissimulem] sub finem lectionis citatae admoneat, cavendum esse ne, sicut impotens bonorum cupiditas effingit necessitatem ubi non est; sic quoque idem contingat in verborum usu: eiusmodi tamen medicamina, & linimenta nil prosunt vulneri, quod inflictum iam est veritati: eo vel maxime quod & casus ab ipso Auctore propositi nullam produnt extremam necessitatem; & tandem ipse claudit suam lectionem his verbis: *Haec dixisse sufficiat pro praxi casuum qui in dies occurrunt*. Casus autem sicarii quaerentis patremfamilias ad necem, quotidianus non est. Sed de hoc iterum infra.

XIII. Obiicies. Falsum est hominem debere semper verba conformare ad sensus internos mentis suae: quia saepius id vetat iustitia, & caritas, quae praecipiunt custodienda secreta summi momenti: idque evincitur auctoritate D. Thomae, qui 2. 2. *quaest.* CIX. *art.* 3. docet ex solius convenientiae debito obstringi ad veritatis manifestationem: *Non enim haec virtus attendit debitum legale, quod attendit iustitia; sed potius debitum morale, inquantum scilicet ex honestate unus homo alter debet veritatis manifestationem*. Hunc textum obiicit Anonymus quidam in allegatione pro defensione *P. Cattanei* adversus *P. Orsi*, qui non modo hunc allegatorem, sed alios quoque adversarios validissime confutavit, & felicissime prae omnibus, quos ego legerim, hanc versavit, &, quoad fieri potest, exhausit controversiam.

XIV. In relatione textus quem Anonymus obiicit ex D. Thoma, bona fides de-

sideratur. Textus laudatus mutilus est. In verbis relatis D. Thomas loquitur de debito manifestandi veritatem, quam sæpe possumus, & sæpissime debemus occultare, dum scilicet illius manifestatio damnum parit. Hoc vero sublato, ex debito honestatis, quia homo est animal sociabile, tenetur communicare aliis veritatem. Numquam dixit Angelicus, quod, si homo loqui velit, & suos internos conceptus revelare, non debeat verba aptare mentis conceptibus; sed oppositum immo docet loco ipso, unde Anonymus decerpsit truncatum textum, quem ego integrum transcribam. *Virtus autem veritatis convenit quidem cum iustitia in duobus. Uno quidem modo in hoc quod est ad alterum . . . Alio modo inquantum iustitia æqualitatem quamdam in rebus constituit: & hoc etiam facit virtus veritatis: adæquat enim signa rebus existentibus circa ipsum. Deficit autem a propria ratione iustitiæ quantum ad rationem debiti. Non enim hæc virtus attendit debitum legale*. Vides quam diversum sensum reddit integer Angelici textus ab eo quem efferunt decerpta ab Anonymo verba. Et hi sunt qui clamant a nobis minus sincere afferri Casuistarum verba, quæ horrorem ingerunt laxitatis. Comparat Angelicus veritatem iustitiæ. Dicit primo veritatem cum iustitia convenire in duobus: in respectu ad alterum, & in constituenda æqualitate inter verba, & res existentes intra mentem hominis, quæ mediis verbis manifestantur. Subdit deinde veritatem differre a iustitia, quatenus hæc cogit hominem reddere id quod ex iustitia debet, illumque debito legali devincit; virtus autem veritatis non imponit debitum legale manifestandi semper sua secreta, sed solum debitum morale, quatenus societas, & commercium humanum, aut aliæ rationes exigere solent.

XV. Plura alia obiici solent, sed infra illa resolvemus. Adiicere dumtaxat iuvat, P. Dominicum Viva in commentariis ad propositiones 26. & 27. proscriptas ab Innocentio XI. recensere hanc opinionem de materiali significatione verborum, eamque affingere Soto, qui nec remote eam indicat, Valentiæ, Sanchez, & Pallavicino. Ipse tamen eam a mendacio non excusat: ait namque num. 13. *Verum, quidquid sit de hac opinione, quæ forte mendacium non declinat, satis est illam innuisse*. Nihilominus eam ut probabilem alibi admittit: quia, quidquid a tribus, vel quatuor excogitatur, ut probabile suscipitur.

CA-

CAPUT XIII.

Communis plurium recentiorum opinio, quæ restrictiones non pure *mentales defendit beneficio notitiæ* communicabilis, *&* incommunicabilis, utilis, *&* non utilis *ad dicendum, sub examen inducitur. Non differt a sententia Auctorum propugnantium restrictiones* pure *mentales.*

I. Sola thematis propositio vereor ne adversus me lectorem commoveat. Quidquam siquidem elati supercilii prodere fortasse aliquibus videbitur quod ego velim sub criterium revocare communem recentiorum sententiam. Quid? An, si tibi non probabitur communis opinio, audebis eam impugnare? Numquid tu unus contra omnes? Absit. Immo, quia conscius meæ exiguitatis, adhærere volo firmis columnis omnium Patrum, & Doctorum, quos posuit Deus regere Ecclesiam suam, quique mendacia impugnarunt. Non ob id tamen despicio recentiores, quos magni facio, & veneror; sed plurium opiniones non mihi probantur, quia proscriptæ sunt ab Ecclesia, vel in eisdem continentur, ut palam fiet. Antequam ultra progredior, illud considerandum lectori obiicio, quod omnes fere eos casus quos mendaciorum patroni defendebant, impugnabatque Augustinus cum ceteris Patribus, defendunt pariter Auctores restrictionis *pure* mentalis, postquam Ecclesia declaravit mendacium numquam licere. Damnatis deinde mendaciis, & restrictionibus *pure* mentalibus, plurimi recentiores, qui scripserunt post decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. sub titulo restrictionum *non pure* mentalium omnes fere casus propugnant quos defendebant Auctores propositionum damnatarum. Quod si lector, ut certus evadat, periculum facere istius rei velit, conferat quæ scribunt Salmanticenses, aliique plurimi ab iisdem citati *tract.* XVII. *cap.* II. *§. 6. num.* 139. *& seq.* cum iis quæ *Lib. III. cap.* VI. *num.* 15. *& seq.* scribit Sanchez, qui certissime in terminis, ut dicitur, docet propositiones damnatas de restrictionibus mentalibus; cuius tamen opinio communis tunc erat. Infra casus aliquos referemus. Nemo ergo me vel ut minus in recentiores obsequentem, vel ut singularitatis avidum traducat; sed animo præiudiciis vacuo, & æquo iure expendat quæ sum dicturus.

II. Ut clare ostendamus sententiam plurium recentiorum in materia restrictionum, quas ipsi *non pure mentales* vocant, nihil reipsa differre ab opinione restrictionum *pure mentalium*, primum omnium promenda sunt utriusque opinion-

principia. Ut autem prolixitatem, quoad licet, vitem, *P. Leander*, qui inter Casuistas in citandis Auctoribus, & referendis eorum opinionibus diligentiam, & sinceritatem sibi vendicat singularem, exponit doctrinam de restrictionibus mentalibus *tract.* 1. *de iuram. disp.* xlv. *ſ.* 2. *quæst.* ix. „ Dicendum, quod mentalis amphibologia sit, & detur tunc quando exteriora verba præcise sumpta non habent significationem propriam, & completam, in qua verum sensum efficiant: „ quia distrahuntur a propria significatione per aliquam restrictionem, non voce „ prolatam, sed interius conceptam, ut si quis voce dicat: *Non comedi talem* „ *rem*, & interius subintelligat, *bodie*, vel, *ut tibi dicam*. Sic Suarez *Lib. III.* „ *cap.* x. *num.* 1. Sanchez *Lib. III. cap.* vi. *num.* 15. & omnes. " Omnes, inquit Leander, restringunt sensum internum media scientia incommunicabili. Idem docet Castropalaus *tract.* xiv. *disp.* 1. *punct.* 7. *num.* 3. „ Rogatus de delicto, quod „ saltem sub opinione probabili non teneris manifestare, vel ex eo quod non iu„ ridice rogaris, vel ex eo quod grave nocumentum ex manifestatione provenit, „ negare poteris fecisse, subintelligendo *in carcere*, vel *ad dicendum*. " Sine controversia itaque Auctores restrictionis *pure* mentalis defendebant suam sententiam beneficio scientiæ *communicabilis*, & *incommunicabilis*.

III. Conferenda nunc sunt principia eorum qui scripserunt post damnatas restrictiones *pure* mentales. Porro communiter plurimi recentiores, cum amplius defendere nequeant *restrictiones pure mentales*, has restrictiones appellare cœperunt *non pure mentales*, seu externas, nihil tamen ipsis exterius addentes præter solam appellationem: quas enim priores Auctores restrictiones internas, & *pure mentales* vocabant, posteriores easdem restrictiones externas, & *non pure mentales* appellant: quod demonstratur referendo istorum principia, quibus defendunt has restrictiones, & maxime rationem illam vi cuius externas, & *non pure mentales* præfatas restrictiones esse propugnant. Dicunt ergo, has restrictiones externas fieri beneficio scientiæ, seu notitiæ *communicabilis*, & *incommunicabilis* inspectis circumstantiis in quibus respondens suam profert propositionem. Adverte tamen, has circumstantias oretenus ab eis appellari externas: nam non aliud intelligunt nomine circumstantiarum huiusmodi quam caussas sufficientes ad honestandas restrictiones mentis; ac si Auctores ante Innocentium XI. docuissent licitum usum restrictionum mentalium sine iusta & urgenti caussa; quod nemo, quem sciam, absolute docuit. Sed age, Auctorum principia in medium afferto.

IV. P. Dominicus Viva in commentariis in propositiones 26. & 27. damnatas ab Innocentio XI. *num.* 3. hæc scribit. *Ad restrictionem istam non pure mentalem reducitur usus duplicis scientiæ, videlicet* communicabilis, *&* incommunicabilis, *quatenus ex circumstantiis apparet verba sumenda esse spectata tantum scientia* lo-

loquentis communicabili; ut quando Confessarius interrogatur, an aliquid sciat de peccato pœnitentis. Ut principio duplicis scientiæ, *communicabilis*, & *incommunicabilis*, aliquid fuci Auctor prætenderet, statim exemplum Confessarii in medium profert. Quia enim respectu Confessarii usus duplicis scientiæ locum fortassis habere potest, eo quod reipsa Confessarius duplicem personam gerit; facile principium illud verosimile redditur lectoribus minus peritis. Ut autem falsitas illius doctrinæ appareat, advertendum est, quod P. Viva doceat, non solum Confessarium, quem non temere ob oculos lectoris sistit, sed omnes homines, gravi caussa urgente, usum duplicis scientiæ adhibere licite posse. Et in hac amplitudine dico, principium illud, seu doctrinam præfatam vi iusti ratiocinii esse aperte falsam, & ab Ecclesia damnatam: nihil quippe differt a doctrina restrictionis *pure mentalis*.

V. Et inprimis, quod P. Viva hanc doctrinam duplicis scientiæ omnibus exhibeat, res est manifestissima: & ne gratis a nobis dici videatur, eius verba transcribenda sunt. Itaque *num.* 13. relata sententia eorum qui docent, verba quandoque usurpari posse *materialiter*, seu ut nihil significantia, eaque, ut mendacii suspecta, reiecta, sic concludit. *Verum, quidquid sit de hac opinione, quæ forte mendacium non declinat, satis sit illam innuisse; cum per usum* duplicis scientiæ *possit tam sigillum sacramentale quam naturale facili negotio ab omnibus custodiri.* Iam habes amplificatum usum duplicis scientiæ ad custodiam sigilli naturalis. Verum, si universam amplitudinem comprehendere cupis, lege quæ numero immediate sequenti superaddit, quemque integrum transcribo.

VI. *Ad ultimam. Rustici, qui ignorant opportunas adhibere æquivocationes, debent advertere, num prævaleat bono publico occultatio veritatis, an sincera illius confessio, ne proximus decipiatur. Certe quando veritatis occultatio confert ad tuendam salutem, honorem, res familiares, aut ad quemlibet alium virtutis actum; tunc licita est æquivocatio: maior tamen causa requiritur ad superaddendum iuramentum locutioni ambiguæ. Quando tamen non occurrit commoda æquivocatio, aut RESTRICTIO EXTERNA, si causa sit gravis, rustici possunt usu DUPLICIS SCIENTIAE FACILE OBVIO veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendo deceptionem.*

VII. Rogo lectorem meum ut hanc doctrinam serio animo expendere velit: res enim summi momenti est. Ut autem clarius Auctoris mentem penetrare valeas, scias oportet, recensitam doctrinam esse responsionem quam P. Viva exhibet argumento sibi obiecto ab Auctoribus defendentibus *restrictiones pure mentales*. Quare, ut melius sensum responsionis teneas, argumentum ipsum ob oculos ponendum est verbis ipsius P. Viva, qui illud sibi obiicit num. 7. *Quarto, quia passim occurrunt casus in quibus non est licitum veritatem aperire, aut aperiri non potest sine magno incommodo, unde expediens, & studiosa est veritatis occultatio: ergo de-*

bet ad id dari via quædam, omnibus obvia, etiam rusticis. Via autem æquivocationis, aut restrictionis non pure mentalis non est facile obvia, & subest omnibus perplexitatibus, & periculis incidendi in mendacium, ne veritas occultanda manifestetur. Contra vero recursus ad restrictionem pure mentalem est obvius, nec continet animum mentiendi.

VIII. Vim argumenti persensit P. Viva, nempe viam æquivocationis, & restrictionis realis, & externæ non esse omnibus, & semper perviam, maxime rusticis, & minus acutis hominibus. Ideo recurrit ad duplicem scientiam, communicabilem, & incommunicabilem, seu ad restrictionem pure mentalem. *Quando tamen*, inquit, *non occurrit commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare*. Quod paucioribus verbis dici potest: Si commoda non occurrit *restrictio externa*, utere *interna*. Nam usus scientiæ communicabilis, & incommunicabilis nil aliud significat, nisi, *Nescio ad dicendum, quia illud scio scientia incommunicabili; & scio ad dicendum, quia scio scientia, seu notitia communicabili*. Idem omnino, & nil amplius dicunt Auctores restrictionis *pure mentalis*. Et nota, quod ipse P. Viva scribit: *Quando non occurrit restrictio externa*. Quid tum? Adhibenda est interna.

IX. In morum controversiis dirimendis duo extrema vitanda sunt. Abstinendum est a censura in aliorum opiniones: cavendum ne nimius timor displicendi hominibus veritatis iacturam inducat. Non ergo, ut censoriam virgam in perdoctum, mihique debito obsequio colendum *P. Vivam* exerceam, sed ut veritatem summi momenti a vanis commentis vindicem, dico, hanc P. Viva sententiam esse, ut mihi videtur, ipsam propositionem proscriptam. Res est, ut mea præfert opinio, evidentissima absque ulla explicatione. Restrictio pure interna est damnata. P. Viva docet restrictionem pure internam. Ergo &c. Probo minorem. P. Viva docet: Quando commoda restrictio externa non occurrit, tum adhibendum est aliquid quo facilius occultari possit veritas. Sed nihil omnino aliud occurrere valet post restrictionem externam, nisi restrictio interna: quia nihil inter externum & internum medium est. Ergo, dum statuit quod, ubi *externa restrictio* non occurrit, confugiendum sit ad usum duplicis scientiæ; iam vi ipsius argumentationis fatetur ipse P. Viva usum istum duplicis scientiæ faciliorem esse, & consequenter internum. Quoniam, dum quis dicit, *Quando non occurrit restrictio externa*, excludit omnia media quæ reddunt restrictionem externam. Pluribus namque modis, ut suo loco dicetur, restrictio effici potest *externa*. Ergo, cum absolute quis dicit, Quando non occurrit *externa restrictio*, recurrendum est ad id quod est facilius, vi eiusmodi ratiocinii infert, recurrendum esse ad restrictionem internam: quia sola restrictio interna facilior est externa, & rusticis etiam obvia.

X. Patet ergo vi ipsius argumentationis qua utitur P. Viva, eius opinionem

nem contineri in damnata propositione, seu esse ipsam propositionem proscriptam.

XI. Quae dicta sunt, confirmantur ipsa terminorum explicatione. Nam usus notitiae communicabilis, & incommunicabilis est mere internus. Quid umquam aliud intellexerunt Auctores restrictionis mere mentalis, quando dixerunt, *Nescio ad dicendum*, seu nescio scientia communicabili, sive scientia utili ad dicendum? Quid, inquam, aliud intellexerunt, nisi restrictionem pure mentalem? Usus itaque scientiae incommunicabilis, & communicabilis ad puram putamque restrictionem mentalem reducitur.

XII. Respondebis fortasse, ita rem se habere, si haec omnia absolute, & a circumstantiis seiuncta accipiantur; secus vero, si considerentur circumstantiis illigata, atque circumscripta. Usus scientiae communicabilis, & incommunicabilis internus est absolute spectatus; exterius autem fit ratione circumstantiarum quae in praxi occurrunt. Hic est ultimus receptus, ad quem confugiunt: & istud sophisma est potissima errandi caussa. Quaenam sunt istae circumstantiae, quarum vi usus internus scientiae incommunicabilis evadat externus? Assigna ergo principium illud respectu omnium indiscriminatim hominum, quod externum constituit usum notitiae incommunicabilis. Neque enim nunc sermo est de persona quapiam particulari, ut de Confessario, de secretario Principis, aut de alia simili; sed de hominibus, de rusticis, qui nullo charactere, nulla dignitate distinguuntur. Casus enim Confessarii, secretarii, iudicis, qui duplicis personae munus gerunt, infra singillatim dispiciemus. Controversia ergo est de hominibus nulla peculiari circumstantia personam afficiente distinctis. Responde itaque: quaenam sunt hae circumstantiae quae ab interiori mentis sinu extrahant conceptus internos? Non sane aliae sunt quam caussae quas omnes Auctores assignant, ut restrictiones *pure* internas, tamquam licitas, defendant. Quando periculum est propriae salutis, honoris, rerumque familiarium, hae sunt circumstantiae vi quarum notitia veritatis fit incommunicabilis. Et quia notitia isthaec hic & nunc, attento periculo amittendi vitam, aut honorem, aut res familiares, quae circumstantiae externae sunt, fit non utilis, immo noxia ad manifestationem; ideo usus scientiae incommunicabilis externus evadit, & restrictio nuncupatur non *pure* interna. Ita ratiocinatur P. Viva, & cum eo alii recentiores plurimi.

XIII. Iam quisque ratione praeditus evidenter percipit, aut nullas dari restrictiones mentales, aut, si quae dantur, eas prorsus esse quas defendit P. Viva. Expende propositionem damnatam extractam ex P. Sanchez: expende ea quae dicit Sanchez loco laudato, ubi reperies: *Causa utendi iis amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.* Haec est propositio proscripta P. Sanchez.

Neque quisquam ex tot Doctoribus, qui defendebant restrictiones pure mentales, docuit, licitum esse uti restrictionibus præfatis absque iusta caussa. Nemo quoque eorum dixit, quod hæ caussæ propter quas licitum asserebant dictum usum, redderent restrictiones præfatas externas. Quid plura? Caussæ istæ recensentur in propositione damnata. Ergo dicendum, vel quod propositio damnata non sit damnata; vel quod caussæ recensitæ in eadem propositione damnata nullo modo externas reddant restrictiones mentis, quæ absolute internæ sunt. Ex alia parte P. Viva nullam aliam circumstantiam respectu rusticorum hominum assignat præter laudatas caussas. Si enim quæratur, cur notitia, seu scientia sit incommunicabilis; respondet, quia est occulta, quia eius manifestatio inducit aut vitæ, aut honoris, aut rerum temporalium iacturam. Ergo eius doctrina reipsa in propositione proscripta continetur.

XIV. P. Claudius La Croix conceptis verbis confirmat ea quæ diximus, nempe caussas defendendi vitam, honorem &c. esse circumstantias quæ restrictionem pure mentalem constituunt non pure mentalem. Inquit enim: Si caussæ sint gravissimæ, tunc restrictio non erit pure mentalis; si vero caussæ non sint graves, restrictio erit pure mentalis. En illius verba Lib. III. part. 1. cap. 11. dub. 4. num. 289. §. 7. *Quando non sunt valde graves causæ ita restringendi, si fiat restrictio, præsertim ex parte solius respondentis, communiter erit pure mentalis, adeoque illicita. V. g. pater interrogat filium, Fuisti ne in popina? Non licet filio dicere*, Non fui, *subintelligendo*, ut tibi constet, ut fateri debeam. *Ratio est, quia ubi non sunt graviores causæ restringendi, interrogatio censetur fieri absolute secundum verba tantum; & sic habet commune iudicium hominum: nam interrogans habet ius interrogandi: neque est supra humanam infirmitatem tum respondere secundum verba præcise: ergo hæ circumstantiæ non sunt tales, ut possint censeri simul verbis constituere orationem manifestativam alicuius quod in mente reservatur: ergo est restrictio pure mentalis.* Hæc doctrina paucis verbis significat, quando est periculum perdendi vitam, aut quid simile, restrictio mentalis est licita, quia non est restrictio *pure* mentalis: manifestatio enim veritatis cum periculo vitæ est supra humanam infirmitatem; ideo tunc restrictio pure mentalis non est pure mentalis. Cur? quia tunc præsumere ego debeo quod tu non me interroges, ut tibi revelem crimen occultum. Lepida sane doctrina. Sed audi quæ præcedenti *num.* 288. scribit. *Si me interroges, an occiderim Caium, respondeo*, Non occidi: *& licet occiderim, non mentior, nec pecco: quia in circumstantiis illis in quibus crimen est plane occultum, quod si fatear, periclitatur vita mea, non debeo præsumere, nisi aliunde mihi constet, quod me interroges, an crimen commiserim absolute, quia non habes ius ad me ita absolute interrogandum; neque in illis circumstantiis teneor id quod nequidem semiplene est probatum revelare tibi cum certa iactura vitæ meæ, quamvis tu etiam esses iudex meus: ad*

hæc

hoc enim me obligare esset nimis durum , & superans humanam imbecillitatem, ut plurimi docent cum Cardenas . Integrum hunc locum exscripsi , non quod omnia quæ in eo dicuntur, improbem (quia approbo & ego, reum non teneri ad revelandum crimen quod est occultum, & nec semiplene probatum) sed ut confirmem quod proposui, nempe Auctores istos docere periculum perdendi vitam esse caussam quæ valet *restrictionem pure mentalem* reddere non pure mentalem : quod est idem ac dicere , restrictionem pure mentalem licitam esse, quoties imminet vitæ discrimen; seu mendacium esse licitum gravi urgente caussa. Restrictio enim pure interna mendacium est.

XV. Hanc suam doctrinam explicat , & inculcat P. Claudius La-Croix *Lib. VI. part.* II. *cap.* III. *num.* 1987. ubi , relatis pluribus modis custodiendi sigillum , sive sacramentale, sive naturale, concludit, extra similes gravissimos casus amphibologias esse mendacia. *Et quod*, inquit , *dictum est de Confessario , valet de omni alio obligato ad sigillum. Extra hos autem, similesque casus gravissimos foret mendacium sic uti vocibus. Porro , quando veritas celari potest modo minus suspecto de mendacio, hic adhiberi debet , & tum prius utendum extremo medio, quando necessitas urget.* Etiam Cassianus docebat, mendacium adhibendum esse per modum ellebori in extrema necessitate. Fatetur ergo P. La-Croix conceptissimis verbis, licere in extrema necessitate custodiendi sigillum, non solum sacramentale, sed etiam naturale aliisque similibus casibus, uti locutione talibus vocibus compacta, quæ extra hos gravissimos casus foret *mendacium*. Quod sane idem omnino est ac dicere, mendacium in extrema necessitate non esse mendacium , seu in extrema necessitate mendacium esse licitum : quæ est Cassiani , aliorumque doctrina ab Ecclesia proscripta. Unum tamen fateor, P. La-Croix cautius scribere pluribus aliis recentioribus. Defendit enim in solis extremis casibus restrictiones mentales. Sed etiam magis sincere fatetur, eamdem locutionem in extrema necessitate non esse, extra vero necessitatis casum, esse mendacium : quod prorsus significat, in extrema necessitate mendacium licitum esse, secus necessitate sublata.

CA-

CAPUT XIV.

Caussæ cur recentiores plurimi reipsa defendant restrictiones pure mentales *proscriptas. P. Sanchez improbat in antecessum posteriorum Casuistarum sententiam. Periculosiores sunt plurium recentiorum opiniones de restrictionibus iuramento firmatis, quam antiquorum doctrina de mendacii licito usu. D. Augustini invectivæ adversus restrictiones iuramento confirmatas.*

I. PRima & potissima caussa cur plurimi recentiores Casuistæ defendant restrictiones *pure mentales* proscriptas ab Ecclesia, est nimius, & impotens amor erga Auctores qui restrictiones pure mentales docuerunt. Priusquam tamen ultro progredior, testor me neminem carpere velle, tamquam minus obsequentem erga Sedem apostolicam. Fateor omnes voce, &, ut ipsi credunt, reipsa detestari restrictiones *pure mentales* in sensu ab Ecclesia damnato. Eo ergo pertinent quæ dicturus sum, ut evincam, recentiores præfatos eodem ipso tempore quo damnant restrictiones *pure mentales*, easdem approbare, prout mihi videtur, salvo meliore iudicio, & debito obsequio erga eosdem Auctores. Quas excusationes sæpissime, & forte ad aliquorum usque fastidium, præmittimus, quia tempore infelicissimo scribimus, quo libera, & sincera explicatio veritatis vitio vertitur calumniandi, vel propria commoda promovendi, quod semper absit; maxime vero in caussa in qua de æterna aut vita, aut morte agitur. Sed ad rem.

II. Potissima itaque deceptionis caussa hæc est, quod posteriores Scriptores doceant, Pontifices summos, Alexandrum VII. & Innocentium XI. damnasse propositiones, *ut iacent*, non autem ut sunt in Auctoribus qui illas docuerunt. Volunt enim præfatas propositiones a delatoribus earumdem fuisse adulteratas; vel, prout reperiuntur in Auctoribus, ex quibus decerptæ fuere, suis linimentis esse temperatas. Ita communiter docent *P. Viva, P. Cardenas, P. La Croix, P. Sporer tract. III. in Decal. cap. 1. sec. 2. num. 112. pag.* 218. Certum autem & manifestissimum est, propositiones damnatas de restrictionibus mentalibus doceri a P. Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* VI. *num.* 15, *&* 19. *& seq.* in eodem obvio sensu in quo sunt damnatæ absque ullo linimento, vel fuco. Nihilosecius, ut innui, Scriptores recentiores contendunt, non fuisse damnatas, ut sunt in Sanchez, & in aliis Auctoribus. Audiamus P. Viva in commentariis ad illas propositiones num. 1. *Utraque propositio a plurimis primi subsellii DD. videbatur doceri apud Dian. P. II. tract.* XV. *re-*

resol. 25. & P. III. tract. VI. ref. 3. & apud Sanchez Lib. III. cap. VI. num. 15. & 19. & non nemo ad quinquaginta DD. laudat pro utraque propositione. Verum, si attente mens plerorumque istorum cum eodem Sanchez inspiciatur, & si advertatur ad casus in quibus docent has amphibologias licere, & eorum fundamenta, liquido apparebit eos nolle licitas esse restrictiones pure mentales, quas Pontifex ut mendacia damnat, sed solum restrictiones non pure mentales, aut æquivocationes, & ad summum locutionem materialem.

III. Huic fallaci doctrinæ innixi Ianseniſtæ plurimos abhinc annos vexant, turbantque Ecclesiam. Et ipsi damnant oretenus quinque propositiones absolute ut iacent; sed eas reperiri in IANSENIO, illumque eas docuisse in sensu damnato, perfracte negant. Si tanto æstu, & fervore hoc vafrum Iansenistarum effugium diris devovet P. Viva, & omnes vere improbamus; cur ad illud confugit, ut Sanchez cum aliis Casuistis defendat? Qui negat damnatas propositiones de restrictionibus mentalibus in terminis usque ad unicam syllabam reperiri in Sanchez, solem in meridie lucere inficiatur. Quid ex hac doctrina Patris Viva profluit? Summum extrêmumque malum. Nam, dum negat damnatas propositiones reperiri in Sanchez, defendit doctrinam Patris Sanchez esse immunem ab omni censura. Hinc infertur, Pontificem reipsa nihil damnasse: quia restrictiones pure mentales, prout eas Sanchez cum ceteris Theologis docet, non sunt damnatæ. Quæro, cur tam sollicita est Ecclesia, ut evincat quinque famosas propositiones reperiri in Iansenio, & in sensu Iansenii esse damnatas? Prima fronte parum referre videtur quod in Iansenio sint, & quod damnatæ quoque sint, ut reperiuntur in præfato Iansenii Libro, dummodo, ut iacent, ab omnibus tamquam damnatæ reiiciantur. Verum, licet primo aspectu ita appareat, si tamen res penitius inspiciatur, mortiferum sub hoc colore latere venenum comperiemus. Quia, cum reipsa præfatæ propositiones reperiantur in Libro Iansenii, si non essent damnatæ, prout sunt in eodem Libro, & in sensu quem præferunt in illo Libro; sectatores Iansenii possent libere eas docere, defendere, & prædicare. Et, si eis opponeretur, quod sint damnatæ, reponerent, esse damnatas, *ut iacent*, non in sensu Iansenii, & se eas defendere in Iansenii sensu, non ut iacent. Et sic frustranea esset pontificia constitutio, nihilque damnassent Pontifices summi, & exitialis doctrinæ pestis brevi universam inficeret Ecclesiam.

IV. Hæc omnia sequuntur damna ex doctrina Patris Viva, & aliorum defendentium propositiones Casuistarum non esse damnatas, prout reperiuntur in P. Sanchez, in P. Tamburino, in P. Escobario, in P. Baunio, in P. Castropalao, in P. La Cruz: quoniam, cum ex una parte certissimum sit propositiones damnatas doceri ab eiusmodi Doctoribus, & cum ex alia parte commentatores doceant, non esse damnatas in sensu quo sunt in istorum Libris; inde est quod & Casuistæ il-

libere exscribant restrictiones pure mentales, licet eas appellent non pure mentales, & casus omnes qui reguntur doctrina propositionum damnatarum, defendant. Ceterum, quia facti controversiam nunc versamus, quae non ita facile cavillis eludi potest; lubet eam in ultimo certitudinis gradu constituere, etiamsi subire debeam prolixitatis notam. Quaero itaque a P. Viva, an Theologi aliqui docuerint aliquando restrictiones pure mentales, & alias propositiones damnatas. Negare id non audebit. Neque enim Pontifices damnarunt propositiones quas defendunt Turcae, Indi, Iapponenses; sed quas propugnabant Theologi catholici. Fuerunt igitur damnatae illae restrictiones pure mentales, quas Theologi catholici docuerunt. At Theologorum nemo apertius illas docuit ipso Sanchez, Tamburino, aliisque a quorum Libris extractae fuerunt. Doctrina igitur istorum Theologorum in hac materia improbanda est. Verum, missa argumentatione, ut palam omnibus fiat, evidenter falsum esse quod scribit P. Viva, doctrina unius ex citatis Auctoribus isthuc transcribenda est.

V. P. Thomas Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* VI. *num.* 12. proponit quaestionem de restrictionibus non pure mentalibus, & pure mentalibus his verbis. „ Posterior „ difficultas est, quando sit periculum, aut illicitum amphibologia aliqua uti iu„ ramento ad significandum aliquod verum iuxta mentem iurantis, at iuxta di„ versum sensum ab eo quem audientes excipiunt. Qua in re quidam Doctores „ sentiunt, id carere mendacio, & consequenter ex caussa iusta licitum esse, quo„ ties verba quae usurpantur, sunt ex significatione sua, & communi audientium „ usu, aut saltem sapientium usu ambigua, & proinde utrumque sensum reci„ pientia; secus, quando talia non sunt, sed in sensum verum *detorquentur ex so„ lo aliquo addito* mente iurantis concepto: id enim dicunt semper esse menda„ cium, & consequenter periurium mortale in quovis eventu. Ducuntur, quod „ nisi id sit mentiri &c." Refert argumenta illorum qui defendunt restrictiones pure mentales esse mendacia; deinde proponit regulam primam pro verbis ambiguis, de quibus nulla est difficultas; ideo, illa missa, exscribo secundam.

VI. „ Secunda regula sit. Possunt quoque absque mendacio usurpari, etsi verba „ ex sua significatione ambigua non sint, nec eum sensum habeant, si revera, „ attentis circumstantiis loci, temporis, & personae, ac modi interrogandi, verba „ eum sensum faciant iuxta interrogantis intentionem, quam respondens conci„ pit. Constat exemplis &c." En restrictiones non pure mentales, quando nempe verba, licet ambigua non sint absolute accepta, ex circumstantiis tamen loci, temporis, & personae sensum suscipiunt, & constituunt restrictionem externam. In regula autem sequenti quae est in ordine tertia, restrictiones pure mentales docet fuso calamo. Et ex hac tertia regula sub *num.* 15. posita decerpta est propositio damnata XXVI. Haec ergo exscribenda est.

VII.

VII. „ Tertia regula est. Possunt quoque absque mendacio ea verba usurpari , „ etiamsi ex sua significatione non sint ambigua, *nec eum sensum verum admittant* „ *ex se, nec ex circumstantiis occurrentibus*; sed tantum verum sensum reddant *ex* „ *aliquo addito mente proferentis retento*, quodcumque illud sit. Ut (incipit pro- „ positio damnata) *si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria* „ *sponte, sive recreationis gratia, sive quocumque alio fine iuret se non fecisse ali-* „ *quid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel a-* „ *liam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum; revera non men-* „ *titur, nec est periurus.*" hic desinit damnata propositio.

VIII. Quis est tam fractæ frontis, ut negare audeat, propositionem damnatam contineri in Sanchez? Aut quis obtrudere potest, illam propositionem in Libro Sanchez prodere alium sensum; cum nec verbum ibi reperiatur quo ab errore purgari illius doctrina queat? Quin principium adeo falsum propositioni damnatæ præmittit Sanchez, ut quamlibet interpretationem excludat. Statuit enim verba usurpari posse, etiamsi non sint ambigua, nec sensum verum admittant ex se, *nec ex circumstantiis occurrentibus*; sed *tantum* verum sensum reddant ex aliquo *addito mente proferentis retento, quodcumque illud sit*. Hoc principio præiacto exemplum promit, quod est ipsa propositio damnata, *Ut si quis, vel solus* &c. Volvat nunc, revolvatque P. Viva totam Sanchez disputationem : & si vel unicum verbum invenerit quod revera temperet errorem damnatæ doctrinæ, tunc & ego a censura Sanchezii doctrinam liberabo. Quare laudanda est sinceritas P. Cardenas, qui *differt.* XIX. *cap.* I. ingenue fatetur, Sanchez docuisse opinionem de restrictione mentis cum aliis pluribus. Non tamen probo, quod postea idem Cardenas utatur doctrina Sanchez in explicandis præfatis restrictionibus. Quapropter caute legendus est, ut infra ex P. La Croix admonebimus.

IX. Tantum vero abest ut propositio damnata ab Innocentio XI. *ut iacet* differat aliquo modo a doctrina P. Sanchez, quin clarius & apertius in eiusdem opere agnoscitur error. Ex iis namque quæ antecedunt propositionem damnatam, evidentissime constat, ibi sermonem esse de pura putaque restrictione mentali; itaut nulli interpretationi, vel violentiæ locus pateat. Ex iis vero quæ propositionem præfatam consequuntur, evidenter quoque colligitur, ipsum Sanchez defendere suas restrictiones pure mentales, non obiter, sed ex professo, & lato calamo : eas namque rationes, seu verius paradoxa in medium affert, ut damnatam doctrinam defendat, quæ si admittantur, actum prorsus est de humana societate. In primis adducit varia ex sacræ Scripturæ Libris petita momenta, quæ Cassianus adhibuit, ut propugnaret mendacia. Deinde suas rationes promit, quarum aliquas isthuc transcribam. *Tertio*, inquit, *probatur. Quia cum mentiri sit contra mentem ire, verba externa mere materialiter se habent ad mendacii rationem, ac* *nihil*

nihil prorsus refert, sive vera, sive falsa in se sint; sed sola proferentis mens attendenda est .... Est ne fortasse temperamentum istud, quo error damnatæ doctrinæ corrigitur? Quoties ergo loquens intentionem non habet mentiendi, hoc sufficit, ne mentiatur; sive vera, sive falsa sint verba quibus suos exprimit conceptus? Hæc doctrina si admittatur; quid in Scriptura, quid in Patribus, quid in pactis, in fœderibus, in commerciis habebimus certi? Hac ipsa ratione non ita pridem propugnabatur, licitum esse thus adolere, sacrificia offerre, victimas litare, templa, & altaria erigere idolis. Sed quæ sequuntur, recenseamus ...... *Rursus confirmatur: quia verba illa externa, quatenus a iurante proficiscuntur, non significant quod alii percipiunt, sed quod ipse vult; quamvis non adæquate id significent, sed inadæquate, utpote quæ non significant, & exprimunt quidquid iurans in mente habet. Quarto, quia si quis alta voce, ita ut perciperetur ab adstantibus, diceret aliquid quod ita ut sonat, esset falsum, & continuans submissa voce ab aliis non perceptibili, diceret additum, quo id redderetur verum, non mentiretur; cum tota propositio ore prolata vera sit, & ad veritatem, mendaciumve nil confert totam, aut solam illius partem ab aliis percipi. Ergo idem est, si additum illud SOLA MENTE retineatur*. Numquid hæc ratio temperat, moderatur laxitatem doctrinæ damnatæ? Nonne solidum est illud principium *de voce submissa ab aliis non perceptibili*, quo utitur ad licitum defendendum usum illius restrictionis quæ in *sola mente* claudit additum illud quo propositio redditur vera? ... *Quinto, quia licet verbis ex se ambiguis uti absque mendacio, quamvis iuxta expressam interrogationem, & externam responsionem eum sensum verba non admittant, & expresse omnem amphibologiam excludant, concipiendo alium sensum mente, ut ex fere omnium mente dicemus num. ult. Cur ergo mendacium erit uti verbis ex se non ambiguis, si ex conditione in mente retenta verum sensum efficiunt? Sexto, quia mendacium non tantum est, quando verbis exprimere quis intendit quod non habet in mente, sed etiam factis ipsis, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. XI. art. 1. At non mentitur qui aliquo facto, v. g. dirigendo gressus versum aliquam partem, ad quam ire non intendit, non vult significare se animum illuc eundi habere, etsi videntes id concipiant, sed tantum vult occultare animum suum alio eundi, ut docet D. Th. eo artic. 1. ad 4. Similiter ergo non mentitur qui verbis qualibuscumque non intendit aliquid significare quod non est, sed tantum occultare aliquam veritatem audientibus, intendendo dicere, quod est verum secundum suum sensum.*

X. Hæ sunt rationes quibus suam opinionem de restrictionibus pure mentalibus Sanchez evincere contendit. Est ne in harum aliqua quidquam quod mitiget sensum propositionis damnatæ? Aliqua omisi brevitatis gratia; sed fidem meam oppignoro, me nec verbum omisisse quod temperare valeat, aut mitigare proscriptam laxitatem. Non est nunc opportunum ostendere, quam immerito, & per-

sum-

summam iniuriam in suæ opinionis confirmationem laudet D. Thomam; cuius verba, quæ loco citato habet, sufficit exscribere. *Ad quartum dicendum, quod sicut aliquis verbo mentitur, quando significat quod non est, non autem quando tacet quod est, quod aliquando licet; ita etiam simulatio est, quando aliquis per exteriora signa factorum, vel rerum significat aliquid quod non est; non autem si aliquis prætermittat significare quod est.*

XI. Neque pariter sermonem producam, ut oppugnem has Sanchezii rationes, quia iam supra id præstiti. Eas nunc recensui ob id dumtaxat, ut ostenderem, hunc Auctorem revera docuisse propositiones proscriptas ab Ecclesia, easque probasse rationibus quæ non modo non mitigant, sed augent errorem proscriptum. Si enim sufficit intentio loquentis ad tollendam malitiam mendacii; si *verba externa mere materialiter se habent ad mendacii rationem, ac nihil prorsus refert, sive vera, sive falsa in se sint*, ut contendit ille; nemo profecto, nisi nimio, & impotenti partium studio præoccupatus sit, excusare audebit doctrinam istius Auctoris ab Ecclesiæ censura.

XII. Possem amplius confirmare quæ dixi, transcribendo responsa quæ exhibet *P. Sanchez* ad rationes quibus *Caietanus*, *Sotus*, & alii Theologi plurimi improbant restrictiones pure mentales; sed ea brevitatis gratia prætermitto. Liber Sanchez omnibus patet. Quisque periculum facere valet, si quid ego minus sincere exposui. Pauca solum verba transcribo ex responsione ad primam rationem *Caietani*, *Soti*, & aliorum, qui ex restrictionibus pure mentalibus inferebant innumera absurda, & destructionem humani commercii. Inquit ergo Sanchez loco citato: *Cessant ea absurda quæ utique sequerentur, si diceremus illis verbis indifferenter uti licere. Immo hoc est utilissimum ad tegenda multa quæ tegere opus est, nec tegi absque mendacio possent, nisi modus hic esset licitus. Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur.* Responsio quoque ad tertium argumentum confirmat id quod proposui. *Ad tertium negandum est non consonare os menti: quippe mens non intendit dicere quod verba exterius sonant, sed ea in sensu vere mente concepto proferre.*

XIII. En quam manifeste ipsemet *P. Sanchez* confutet suos adversarios. Candide fatetur ille amphibolia exteriori plura tegi non posse. Quare, nisi modus restrictionis pure mentalis licitus sit, multa tegi nequeunt absque mendacio. Cur? Quia verba ex se ambigua non passim inveniuntur; quod verissimum est. Addi potest, quod verba ambigua sæpissime audientes reiiciunt, quive tot interrogationibus urgent respondentem, ut æquivocationi externæ locus minime relinquatur. Quare concludit *P. Sanchez* admittendum esse usum restrictionis *mere mentalis*; nec timendum de mendacio: quia *mens non intendit dicere quod verba exterius sonant*, sed iuxta sensum intra mentem retentum. Caussas vero sufficientes adhibendi eiusmodi restrictiones assignat loco citato *num. 19.* his verbis. *Causa vere iusta*

uten-

utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas; vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, ac studiosa. Hæc est ipsamet, sine ullius syllabæ varietate, propositio 27. damnata ab Innocentio XI.

XIV. Ex quibus omnibus clarissime colliguntur duo. Primum, *P. Sanchezium* docere propositiones prout sunt ab Ecclesia damnatæ. Quia Ecclesia damnat has propositiones in eo obvio quem præferunt sensu. At in hoc eodem obvio quem ex se præferunt sensu eas docet Sanchez: non enim aliquid in tota illa disputatione habet quo corrigat præfatam doctrinam; quin rationes quas promit ad propugnandas dictas propositiones, maiorem redolent laxitatem. Nemo itaque, nisi qui in meridie cæcutire velit, obtrudere iure valet, easdem propositiones esse damnatas prout *iacent*; non vero prout sunt in Auctoribus e quibus fuerunt decerptæ; quemadmodum scribit P. Gabriel Daniel in addito ad suam dissertationem de restrictione mentali, & confirmat P. Viva, & alii. Secundum est, ipsum *P. Sanchez* confutasse adversarios: quoniam, ait, restrictiones externæ, seu verba ambigua, & ab externo signo determinabilia, non semper occurrunt; ideo recurrendum est ad restrictionem mere internam: & ipse P. Viva hac utitur doctrina, ut vidimus, pro rusticis, seu hominibus ingenii minus acuti. *Quando tamen non occurrit commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare*. Viden'? Quando rustici, & consequenter artifices, & communiter homines, nesciunt efformare æquivocationem, aut externam restrictionem; illi omnes utantur restrictione illa obvia cuique rudi, nempe duplicis scientiæ, seu *nescio ad dicendum*, *nescio ut manifestabile*: quod paucioribus verbis dici poterat: quando non occurrit æquivocatio, aut restrictio externa, utere interna. Idque magis patebit, si advertatur, P. Viva excludere omnem externam restrictionem: nam excludit æquivocationem, *quando non occurrit commoda æquivocatio*: reiicit quoque restrictionem exteriorem, quæ aut per verba ex se ambigua, aut per verba ex signo, vel circumstantia exteriori determinata, prodant sensum internum. Exclusis autem his omnibus exterioribus locutionibus, confugit ad usum notitiæ internæ incommunicabilis, & communicabilis, idest ad restrictionem internam, cum externam ut insufficientem iam reiecerit. Sed omnis restrictio mere interna est proscripta. Ergo &c.

XV. Obiicies. Quo pertinet tantum studii, ut *P. Sanchez* auctor probetur propositionum damnatarum? Id non aliud indicare videtur nisi vel simultatem, vel voluntatem detrahendi viro de Theologia optime merito. Nihil siquidem refert quod hic, vel ille Auctor docuerit sententias proscriptas, dummodo doctrina damnata reiiciatur. Resp. Hæc obiici posse a quibusdam minus in theologica facultate peritis, nullus ambigo. Verum ab illis quæro, cur tam sollicita Ecclesia sit,

ut

ut ostendat, quinque propositiones reperiri in IANSENIO, & in sensu IANSENII esse damnatas? Non sane ob aliam rationem, nisi quia, semel admisso non esse proscriptam doctrinam prout reperitur in Libro ex quo decerpta est, proscriptio Ecclesiæ frustranea esset, nihilque damnasset: quoniam Iansenii asseclæ detestarentur, sicut reipsa se detestari asserunt, quinque propositiones proscriptas *ut iacent*; sed effutirent semper, sicut effutiunt, illas non contineri in *Iansenio*, saltem eo in sensu quo proscriptæ sunt: & hac via possent impune infectam Iansenii doctrinam mentibus instillare. Quod effugium sapienter Romana Sedes occlusit, ut fidelibus suis damnatam doctrinam caveret. Porro, si in Iansenistis omnes detestamur hanc subdolam incedendi viam; cur in simili caussa in aliis pariter improbanda non erit? Quod duæ propositiones, nempe 26. & 27. proscriptæ ab Innocentio XI. reperiantur in Libro *P. Sanchez*, evidentissime demonstratum est. Et nescio, an aliquod factum simile, de quo adhuc iuridice non constet, possit evidentius probari. Quo posito, iam responsio patet, me, non animo detrahendi *P. Sanchez*, sed desiderio liberandi fideles a periculo amplectendi proscriptam doctrinam, ostendisse in Libro *P. Sanchez* damnatas reperiri propositiones. *P. Sanchez* summo obsequio, ceu virum in Theologia, ac sacris Canonibus apprime versatum, suspicio, & pietate, morumque probitate ornatum veneror; sed subdo, in hoc innocenter errasse; subdo non errasse solum, sed errasse cum plurimis aliis & doctis, & gravissimis Theologis. Erravit defendens opinionem quæ, sin communior, satis communis erat. Nihil ergo fama, & decus tanti Theologi decrescit, quod docuerit opinionem quam ipse reputavit probabilem, & forte veram, quamve alii Theologi propugnabant. In id ergo curæ nostræ incumbunt, ut fideles a doctrina damnata avocemus: quoniam, si lectores, interpretationibus P. Viva, Danielis, & aliorum decepti, in praxim reducant quæ docet P. Sanchez de restrictionibus mentalibus; certissime, ut ego quidem arbitror, amplectuntur doctrinam ab Ecclesia proscriptam: quia certissimum est dictas propositiones damnatas in præfato Libro doceri absque ulla correctione. Et, quam verum id quod asserimus, sit, patet ex ipso P. Viva, qui, ut defendat propositiones proscriptas non reperiri in sensu proscriptionis in P. Sanchez, & aliis Auctoribus plerisque ab eodem P. Sanchez citatis, reipsa, ut probavimus, docet doctrinam restrictionum pure mentalium.

XVI. Id demum quod nos coegit plus iusto sermonem producere, est maxima caussæ quam versamus gravitas. Si duos Libros integros exaravit Augustinus, ut controversiam de solo mendacio officioso, quod limites peccati venialis non excedebat, pro dignitate tractaret; non erit certe damnanda in nobis prolixitas, qui non solius mendacii, sed periurii gravissimi; non mendacii solius ob vitam proximi, aut propriam, aut saltem æternam obtinendam prolati, sed mendacii, &

periurii perpetrati ob honorem, ob res familiares, merces scilicet marcescibiles custodiendas, caussam gravissimam agimus. Quamobrem cum Augustino dicerem: Si quæstio mihi esset de solo officioso mendacio, haudquaquam tam longum produxissem sermonem; maxime, si iuxta Cassiani limites, in extremo tantum casu vitam tuendi humanam mendacio uterentur homines: non quod vel in tali eventu mendacium adprobem. *Verum* (inquit Augustinus Lib. cont. Mend. cap. IX.) *quod fatendum est, ita humanos animos quædam compensativa peccata perturbant, ut etiam putentur debere laudari, ac potius recte facta dicuntur*. Quare dicerem adversariis: Si pro humana servanda vita, si pro conferendo sacro baptismate infideli animam agenti, restrictiones vultis adhibere mentales; eas, tametsi invitus, præterirem forte, aut non tam vehementer commoverer. At, cum in præsentia caussam agamus de mendacio iuramento firmato, omnis postulat ratio ut non verbis, non prolixitati parcamus, quo periuria, quoad fieri potest, fugienda suadeamus. Dicam itaque cum Augustino laud. Lib. cap. XXI. *Aut ergo cavenda mendacia recte agendo, aut confitenda sunt pœnitendo; non autem, cum abundent infeliciter vivendo, augenda sunt & docendo. Sed eligat qui hoc putat, unde subveniat periclitanti homini ad quamlibet salutem qualiacumque mendacia; dum tamen & apud tales obtineamus nulla causa nos ad peierandum, & blasphemandum oportere perduci. Ista saltem scelera vel ampliora stupris, vel certe non minora iudicemus*.

XVII. Finem huic capiti impono aliis D. Augustini verbis, quæ mirum in modum quadrant in hæc nostra infelicissima tempora, quibus non mores ad leges, sed leges ad mores inflectuntur. Non modo periuria perpetrantur; sed, inquit Augustinus laudato Libro cap. XVIII. *sunt in eis docti, qui etiam regulas figunt, finesque constituunt, quando debeat, & quando non debeat peierari. O ubi estis fontes lacrymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? Ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere, sed audemus insuper docere periuria? Viderint enim insuper assertores, defensoresque mendacii, quale genus, vel qualia genera mentiendi eos iustificare delectet. Saltem in Dei cultu concedant non esse mentiendum, saltem sese a periuriis, blasphemiisque contineant, saltem ubi Dei nomen, ubi Deus testis est, ubi Dei sacramentum interponitur, ubi de divina religione sermo promitur, sive confertur, nemo mentiatur, nemo laudet, nemo doceat, & præcipiat*.

CAPUT XV.

Aliæ caussæ cur recentiores plurimi reipsa doceant restri-ctiones pure mentales, *& consequenter mendacia. Refellitur explicatio qua P. La Croix interpretatur propositiones damnatas. Eius iudicium in P. Cardenas approbatur, atque in alios extenditur Auctores.*

I. SEcunda caussa cur recentiores plurimi in errorem nolentes incidant restrictionis *pure mentalis*, & consequenter in mendacia, inde ortum ducit quod rerum ordinem pervertant, vilia pretiosis, & corporalia spiritualibus anteponentes. Hæc duo simul copulare etiam cum veritatis dispendio contendunt: custodiam secretorum naturalium, sacramentalis confessionis, aliarumque veritatum occultarum, quas caritas, prudentia, iustitia, & fidelitas celari iubent; & proprii corporis conservationem quam sartam tectam tueri volunt. Iura humanæ vitæ servandæ, & veritatis occultandæ illæsa consistant per illos oportet. Si autem alterutrum perire debeat; pereat veritas, & vita consistat. Si maritus, pugione districto, uxorem adulteram aggreditur, ut, iuramento dato, confiteatur adulterium perpetratum; neget se adulterium perpetrasse, atque negationem iuramento confirmet, ut vitam servet. Caussam istam optime explicat Augustinus Lib. cont. mend. cap. XVIII. *Quid quod vitæ huius tales amatores, ut eam non dubitent præponere veritati, ne homo moriatur, immo ut homo quandoque moriturus aliquanto serius moriatur; non tantum mentiri, sed etiam peierare nos volunt, ut videlicet, ne aliquanto citius transeat vana salus hominis, nomen Dei nostri accipiamus in vanum? Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant, finesque constituant, quando debeat, quando non debeat peierari.*

II. Porro ut hæc duo servent, paradoxon obtrudunt, omnium dolosissimum. Opponunt namque, consequi aliqua præcepta esse impossibilia, quæ est *hæresis Iansenianæ*; nisi dicamus, licitum esse usum restrictionis mentalis, qua veritatem occultemus. Nam præceptum custodiendi sigillum urget: tacere non licet, quoniam ipsum silentium veritatem proderet. Ut loquamur ergo necesse est. Dicendum igitur, vel quod præceptum custodiendi sigillum sit impossibile; vel quod verba in tali eventu suam amittant significationem; vel quod relate ad scientiam incommunicabilem verba aliquem verum sensum contineant non manifestabilem. Ne multa: necesse est ut aliquis modus occultandi veritatem licitus sit. Hoc paradoxon fundatur in ordinis rerum perversione: siquidem istius doctrinæ Theologi pretiosa vilibus postponunt, noluntque sanguinis effusione sigillum obtegere, ut

Patres docent post Augustinum; sed verborum dumtaxat fallacia. Dicunt, istud esse iugum gravissimum humanam superans fragilitatem.

III. Hoc paradoxon ipsum, quo rerum ordo turbatur, sibi obiicit Augustinus, illudque convellit Lib. cont. mend. cap. XVIII. *In hoc errant homines quod subdant pretiosa vilioribus. Cum enim concesseris admittendum esse aliquod malum, ne aliud gravius admittatur; non ex regula veritatis, sed ex sua quisque cupiditate, atque consuetudine metitur malum, & id putat gravius quod ipse amplius exhorrescit; non quod amplius revera fugiendum est. Hoc totum ab amoris perversitate gignitur vitium. Cum enim duae sint vitae nostrae: una sempiterna, quae divinitus promittitur; altera temporalis, in qua nunc sumus: cum quisque istam temporalem amplius diligere coeperit quam illam sempiternam; propter hanc, quam diligit, putat omnia esse facienda: nec ulla aestimat graviora peccata quam quae huic vitae faciunt iniuriam, & vel ei commoditatis aliquid inique, vel illicite auferunt, aut eam penitus illata morte adimunt.* Pluribus rationibus refellit Augustinus praefatum paradoxon, adducitque sibi exemplum mulieris Hierichuntinae, quae mentita fuit, ut vitam & suam, & hospitum servaret. Ostendit autem Augustinus, quod mulier illa, si vera fuisset Israelitis, debuisset sanguinis effusione & hospites, & veritatem custodire. Lib. cont. mend. cap. XVII. *An non posset interrogantibus dicere: Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo? Posset hoc quidem dicere, si iam esset vera Israelitis, in qua dolus non esset, quod futura erat per misericordiam Dei transiens ad civitatem Dei. Verum illi hoc audito, inquies, illam perimerent, domum scrutarentur . . . Si tamen a suis civibus esset occisa pro misericordiae opere, vitam istam finiendam pretiosa in conspectu Domini morte finisset, & erga illos eius beneficium inane non fuisset.*

IV. D. Augustinus nullo negotio elidit obiectum sophisma. Sigillum custodiendum docet, & sanguinem profundendum vult potius quam aut mentiendum, aut innocentes prodendos. Revolve omnes recentiorum Probabilistarum libros hoc de argumento, & vix unum reperies docentem mortem subeundam, sanguinem effundendum esse, ut evitetur periculum mendacii officiosi, excepta iustitiae, & religionis materia. Quae, ait Augustinus, huic vitae mortali nocere possunt, summopere horrent: vitam ipsam nimis pretiosam faciunt. Ex quo principio sequitur, eos obiicere ut impossibilia illa praecepta quae aliquando observari nequeunt; nisi cum periculo vitae: de quibus infra.

V. Tertia caussa deceptionis est, quod unicum, & peculiarem Confessarii casum permisceant cum aliis casibus. Porro, simul atque de aequivocationibus, & restrictione mentali sermonem instituunt, casum Confessarii, vel Principis Secretarii opponunt. Custodia sigilli confessionis iuris naturalis, divini, & humani est. Debitum conservandi hocce sigillum cuicumque alteri debito praeit. Hinc homi-

nes

nes christianæ professionis erga istius sigilli custodiam maxima præoccupatione, alioquin insta, præventi sunt. Qua de caussa facillime credunt, & absque debito examine excipiunt quidquid pro istius sigilli custodia in libris legunt. Hoc igitur Confessarii exemplo mens humana persuasa, ad credendum usum duplicis scientiæ communicabilis, & incommunicabilis, aut usum materialem verborum licitum esse, iam veluti quodam pondere pressa inclinat; immo in errorem incidit, quo iudicet, omnibus indiscriminatim hominibus pro occultanda veritate licere iis uti loquendi formulis quas pro custodiendo sigillo Confessarii usurpant.

VI. Plura, immo innumera, proferre possem documenta, quibus hanc quam insinuavi erroris caussam munirem. Unum aut alterum referam. *P. Gabriel Daniel*, qui communem Theologorum sensum exhibet in sua de restrictione mentali *dissert. part.* 1. *num.* 1. hæc habet. *Quod de Confessario dico, transferas licet ad res alias, sive de arcano gravi agatur, sive de iudice, qui iuxta iuris leges, & formulas non interrogaret, vel absque auctoritate, & legitima potestate. Eademque ratione de sexcentis quæstionibus ad mores spectantibus iudicandum.* Alii Auctores expressius id docent; quin ampliori potestate, & privilegio donant rudes homines, ignorantes artificium amphiboliarum. Statuunt namque pro istis satis esse ut veritatem occultare intendant iuxta unum ex tot modis quos Theologi adinvenerunt pro veritatis occultatione. Sic *Filliucius* tract. xxv. cap. xi. num. 328. *Pro rudibus qui nesciunt in particulari concipere amphibologiam, satis est, si habeant intentionem affirmandi, vel negandi in sensu qui contineat reapse veritatem, ad quod necesse est ut saltem in universale sciant se posse negare in aliquo vero sensu*, Viden'? Inventus est tandem verus sensus non solum occultandi, sed etiam negandi veritatem. Idem docent P. Viva, Castropalaus, & communiter recentiores plurimi. Porro infra ostendemus, casum Confessarii absolute esse peculiarem. Plura vel de ipso Confessario, quæ a mendacio purgari nequeunt, docent. Perperam ex Confessarii paritate colligunt, quosque homines posse usurpare usum duplicis scientiæ, communicabilis, & incommunicabilis.

VII. Ultima tandem caussa cur recentiores in hac quæstione decipiantur, est falsissima explicatio qua interpretantur propositiones damnatas: quæ vana interpretatio ortum ducit ex prima, quam explicuimus capite præcedenti, caussa. Nolunt, ut vidimus, has propositiones esse damnatas prout sunt in Auctoribus, sed ut iacent: & ideo excogitarunt aliquem sensum extraordinarium, in quo illas damnatas fuisse propugnant. Dicunt itaque damnatas esse propositiones 26. & 27. hoc in sensu, videlicet si quis restrictionibus *pure mentalibus* utatur ad quemcumque finem, sine ullo delectu, seu ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem. Sic P. La-Croix *Lib. III. par.* 1. *cap.* 11. *dub.* 4. *§.* 11. *num.* 294. „ Cum

„ propositio (inquit) 27. damnata dicat, *Causa sufficiens utendi his amphibolo-* „ *giis*, hoc ipso quod dicat *his amphibologiis*, sufficienter significat quod per am- „ phibologias prohibitas intelligantur restrictiones illæ pure mentales de quibus „ habebat propositio 26. immediate damnata: *additque hæc damnatio, non esse li-* „ *citum illis uti ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem.* " His ultimis verbis Auctor iste indicat, nos non debere uti his amphibologiis ob quamcumque necessitatem, vel utilitatem, nimirum sive gravem, sive levem; seu, clarioribus verbis, prohibitum esse illas restrictiones usurpare, qualibet data occasione, & extra casum gravissimæ, & extremæ necessitatis. Et, quamvis verba, quibus P. La-Croix suam exprimit interpretationem, sint subobscura; attamen hunc esse eius germanum sensum, colligitur ex eius doctrina, qua statuit, caussas graves efficere ut restrictio non sit *pure mentalis*, & contra, caussas leves reddere amphibologiam *pure mentalem*. Hoc iam demonstratum est. Lege quæ docet *ibidem* §. 7. *num.* 209. ubi ait: „ Quando non sunt valde graves caussæ ita restringendi, si fiat re- „ strictio . . . erit *pure mentalis*. " Lege quæ scribit *Lib. VI. num.* 1687. „ Extra „ hos autem similesque gravissimos casus *foret mendacium* sic uti vocibus. " Consule quæ dixi *cap.* x. *&* *cap.* v.

VIII. Hanc interpretationem, a P. La-Croix paucis, & subobscuris verbis traditam, apertius docent alii. Pluribus omissis, describam interpretationem quam non ita pridem dedit Auctor Allegationis editæ in defensionem Patris Cattanei adversus sæpius laudatum P. Orsi. Ille autem ita scribit §. 27. „ Troppo mal si „ appone chi pensa, essere state generalmente dannate, come cose scandalose, „ tutte le locuzioni ambigue, gli equivoci, le restrizioni, perchè tali cose si no- „ minano nelle proposizioni 26. 27. e 28. dalla santa memoria d'Innocenzo XI. „ meritamente proscritte. Al qual pensiero sembra in più luoghi aderire il P. Or- „ si senza riflettere, che posto ciò dovrebbe riputar condannati anche i suoi equi- „ voci di seconda spezie, che non sono eccettuati per privilegio. *Che però lo scan-* „ *dalo di quelle proposizioni consiste nel dare tali cose per lecite, come suol dirsi,* „ *a tutto pasto, cioè a dire, per qualunque fine, a titolo di qualunque utilità, ed* „ *anche in occasione che la verità vien cercata con tutta giustizia, come ogni uno* „ *può comprendere dal senso naturale ed ovvio delle stesse proposizioni, ancora sen-* „ *za grande studio su di que' Theologi che ne han fatto esame diligentissimo.* " Quæ sic latine verto. „ Valde aberrat qui existimat, generatim damnatas fuisse, tamquam scandalosas, omnes locutiones ambiguas, æquivocationes, restrictiones- „ que, quoniam hæ nominantur in propositionibus 26. 27. 28. a sanctæ memo- „ riæ Innocentio XI. merito proscriptas. Huic sententiæ accedere videtur P. Or- „ si, quin recogitet, hoc admisso, debere reputari damnatas etiam suas æqui- „ vocationes secundi generis, quæ privilegio non sunt exceptæ. *Quare scanda-*

„ *lum*

„ *lum illarum propositionum eo pertinet , ut frequentissimum , & assiduum earum- „ dem usum suadeamus , nimirum ob quemlibet finem , & cuiusque utilitatis titulo , „ atque vel in ipso casu quo veritas iuste quæratur : quemadmodum quisque ex „ nativo , & obvio earumdem propositionum sensu colligere potest . Neque ad id „ opus est ut eos Theologos consulat qui accuratissimo propositiones illas examini „ subiecerunt .* “

IX. Plura hic animadversione digna sunt . Primum quod Auctores isti nolint esse damnatas propositiones, ut sunt in Auctoribus, e quibus abstractæ fuerunt . Et ex hoc impotenti affectu erga Auctores illarum propositionum prodierunt tot absurda commenta . Quæso, ne pigeat , quæ citatus Anonymus ex P. La-Croix , aliisque commentatur, serio expendere.

X. Porro, ut quam exitialis sit illius interpretatio , clare percipiatur , attendamus oportet quid reipsa Pontifex damnaverit in præfatis propositionibus. Certum est Pontificem damnasse restrictiones mentales in eisdem propositionibus recensitas, *tamquam mendacia*, & iuramentum illis additum , tamquam periurium . Id evidentissime colligitur ex ipsa propositione 26. in qua dicitur, quod utens restrictione mentali, revera *non mentitur*, *nec est periurus*. Hæc assertio damnata est . Ergo verissima est eius opposita, nempe, qui utitur amphibolia pure mentali, *revera mentitur*, & *est periurus*. Adeo id evidens est, ut vel ipse P. Viva in commentariis ad easdem propositiones illud adfirmet conceptis verbis num. 1. *In utraque hac thesi usus restrictionis pure mentalis damnatur a Pontifice, ita ut quocumque fine, & qualibet ex causa illicite fiat, non secus ac mendacium in quocumque casu illicitum est ; immo declaratur , hanc amphibologiam , seu restrictionem pure mentalem esse revera mendacium , & iuramentum illi additum esse periurium* . Idem conceptis verbis docet P. Cardenas diss. XIX. cap. III. num. 28. *Ex censura Innocentii XI. lata in eam propositionem 26. clare constat eas restrictiones mentales esse mendacia , ut patet ex illis verbis* , Nec mentitur , neque est periurus : *quorum verborum assertio damnatur ut scandalosa . Et consequenter propositio contradictoria asserenda est Magistro Romanæ Cathedræ , nempe quod qui utitur ea restrictione mentali , & sub ea iurat , mentitur , & est periurus.*

XI. Ex hoc solo principio evidentissime patet, Auctorem Anonymum , defensorem P. Cattanei, docere, mendacia quandoque esse licita : quod ceteroquin ipse non concedit . Nam ille docet, prohibitum dumtaxat esse usum assiduum (*a tutto pasto*) restrictionum , seu amphibologiarum damnatarum . Sed hæ amphiboliæ damnatæ sunt ut mendacia. Ergo Auctor iste docet, damnatum esse solummodo assiduum mendaciorum usum, ob quemcumque finem, & utilitatem ; secus usum rarum, & urgente gravissima caussa. Ergo docet aliquando mendacia licita esse . Hæc illatio necessario sequitur ex illius doctrina : & adeo evidens, ac manifesta

 est,

vitari debent. Huic iudicio La-Croix subscribo; & addo plurimos recentiores, quos inter *P. Viva* in propositionum damnatarum commentariis, cautissime legendos esse. Item caute legendum admoneo *P. Patritium Sporer*, qui contra pium sincerumque monitum *P. La-Croix* lectoribus proponit *P. Cardenas* tamquam magistrum, & interpretem propositionum damnatarum. En verba Sporer tract. III. in Decalog. cap. I. sect. 3. resol. I. num. 106. pag. 216. *Alios casus difficiliores in praxi lege apud famosum P. Io. de Cardenas Societatis Iesu in Crisi theologica Colon. impress. 1692. diss. XIX. cap. VI. hic satis liberalem, & dictas propositiones fuse explicantem*. *P. La Croix* caute legendum *Cardenas* admonet; *P. Sporer* suscipiendum, ut magistrum famosum, suadet. Illius in hac materia laxitatem vocitat liberalitatem, quam se sequi gloriatur loc. cit. num. 100. *Nihilominus*, inquit, *in re maxime practica, & Confessariis scitu summe necessaria (salva reverentia sanctae Sedis) audeo tibi quod audet Io. de Cardenas in Crisi theolog. hic diss. XIX. & alii moderni Doctores praefatas propositiones*, prout iacent, *nimis laxas explicantes*. Et, quod peius est, non solum Sporer colligit ea quae scribit, ex Cardenas, & aliis, qui vixerunt post Innocentium XI. sed ex P. Sanchez, Lessio, Tamburino, & aliis, qui restrictiones damnatas docuerunt ante dictum Pontificem. Nec tantum *P. Sporer*, sed etiam plurimi recentes eadem via incedunt, & iisdem principiis omnino utuntur ac utebantur Auctores ante Innocentium XI. Dicunt, se reiicere propositiones proscriptas, *ut sonant*, *ut iacent*; verum reipsa easdem docent, vocibus tantum variatis. Quare plurimos recentiores, & eos maxime qui minori, in conspectu maioris, probabilitati adhaerent, caute legendos esse, iterum suadeo in hac materia, ut mendacia, & periuria vitentur. Nam ex his quae hucusque dicta sunt, evidenter constat, eo pertinere sententias plurium recentiorum, ut ostendant non esse mendacia ea quae mendacia antiqui vocabant, & quae revera sunt; ut vel ex ipso Caramuel sequenti capite dicemus. Id tamen innocentissime praestiterunt, quemadmodum sentire nos convenit; sicuti innocenter errarunt qui docuerunt restrictiones pure mentales.

CAPUT XVI.

P. Didacus de la Fuente Hurtado propugnat restrictiones PURE mentales esse licitas ex caussa honesta, etiam postquam INNOCENTIUS XI. has restrictiones damnavit. P. Carolus Antonius Casnedi docet restrictiones PURE mentales non esse damnatas.

I. NEminem inter Probabilistas legere licuit qui tam aperte restrictiones pure mentales damnatas ab Ecclesia propugnet, ut *P. Didacus de la Fuente Hurtado*. Contra *P. Carolus Antonius Casnedi* non defendit restrictiones pure mentales ut licitas, sed aliud paradoxon docet, nempe non esse ab Ecclesia damnatas. Ne consueta puerili impostura clamitent Probabilistarum aliqui, nos minus sinceros esse in recensendis iuniorum laxis opinationibus, verba Hurtadi, & Casnedi transcribo.

II. P. Didacus de la Fuente Hurtado in sua *Theologia Reformata diss.* xv. *cap.* v. in ipso capitis titulo hæc discutienda proponit. *Qua ratione RESTRICTIO PURE MENTALIS adhibita ex causa idonea excusari possit a mendacio?* Cui propositioni continuo respondet. „ Rationem excusationis attigimus *num.* 26. inde petitam quod ex terminis vocalibus, ac mentalibus una oratio construi potest in „ se vera; quamvis voces componentes ipsam falsæ sint, si absque ullo addito, „ tam interno, quam externo, & ad modum orationis integræ a loquente profe„ rantur." Nec veretur Auctor iste SS. Gregorium, & Thomam in tanti erroris patrocinium allegare.

III. Post adductam S. Gregorii auctoritatem sic pergit num. 42. *Unde sic a priori disputo. Sola falsa significatio verborum non sufficit ad mendacium absque intentione fallendi, ut ex recepta illius definitione patet. Sed in nostro casu loquens falsam verbi significationem non profert cum intentione fallendi: nam si hoc faceret, proculdubio mentiretur: sed solum cum intentione proferendi quamdam sui conceptus partem, & occultandi aliam, quam absque præiudicio manifestare non potest. Ergo revera non mentitur coram Deo, qui eius intentionem novit, etsi hominibus qui illam ignorant, aliud videatur.* Si hæc vera sunt, nemo in mundo mendax, illis exceptis qui, nulla urgente caussa, mendaciis sunt assueti. Quisque mentitur, ut veritatem, cuius manifestatio damnum parit, occultet. Loquens in hoc casu falsam non profert significationem cum intentione fallendi? Cur falsam profert significationem, nisi ut audientem fallat? Intentio fallendi in mendacio non alia est nisi illa qua falsa verborum significatione occultatur interrogatori veritas. Cedo: cur falsa verborum significatione utitur loquens? Ut interrogator nequeat

queat veritatem assequi. Ergo eum fallit, decipitque loquens, qui hanc deceptionem postea dirigit ad veritatis occultationem. Cuiusque mendacii finis est occultatio veritatis, media falsa verborum significatione, qua deceptus interrogator nequit veritatem percipere. Explicat suam doctrinam P. Hurtado ibidem *num.* 43.

IV. *Explicatur. Qui iusta necessitate coactus dicit cum restrictione mentali se non fecisse quod fecit, non profert ea verba cum intentione negandi factum secundum se, & absolute, nec cum intentione affirmandi se habere intra mentem iudicium absolute negativum talis facti, aut persuadendi alteri se illud habere, sed solum cum intentione occultandi veritatem facti, negando ipsum, non utcumque, sed cum addito restringente, ac verificante negationem eius. Ergo revera non loquitur, prout opus est ad mendacium cum intentione fallendi. Quippe vox illa,* Non feci, *quantum est de se praecise indifferens est ad negandum cum addito, & absque illo : nec mendax censeri potest, nisi constet absque ullo addito prolatam esse. Atqui id non constat praecise ex prolatione illius : nam alioqui illo qui fecit alia die id de quo loquitur, & proinde dicit veraciter,* Non feci heri, *mentiretur statim, ac dicit,* Non feci : *neque ulterius esset spectandum, an quidquam aliud adiiciat, quo sua verba restringantur, & ita verificentur. Deinde nec constat ex eo quod additum sit occultum : nam quod est occultum aliis, non est occultum loquenti : & id sufficit ut ipse intendere possit loqui in isto sensu, & non in alio. Ergo, sive restrictio verificans sit publica, seu PRORSUS OCCULTA, semper aberit intentio fallendi.*

V. Te admonet, se loqui de restrictione *prorsus occulta* mentali. Quia licet sit *prorsus occulta* audientibus, non est tamen *occulta loquenti*. Est ne, mi Pater, aliquod mendacium occultum loquenti illud? Nec est quod opponas. Qui manifeste negat se fecisse id quod fecit, negatio verbalis non cadit supra id quod in mente retinet, sed praecise supra illud quod voce, ac verbis expresserat. Sed hoc modo non expresserat, nisi factum absolute, non factum externum. Ergo factum absolute negat; quod est proculdubio falsum. Nam licet in mente addat vocabulum istud *heri*, illud non restringit orationem prolatam; cum non sit pars, modificatio, aut complementum eius. Siquidem illud *heri* subsistit omnino intra mentem. Ergo nequit restringere orationem externam.

VI. Ad haec respondet his verbis num. 45. *Suadent ista; sed non plane persuadent . . . quia sacramenta etiam collocantur in genere signi sensibilis : nihilominus ex rebus sensibilibus, & insensibilibus adaequate componuntur, ut Eucharistia ex speciebus visibilibus, & Christi corpore, quod nullo sensu ibidem potest percipi . . . Tum ulterius MISSA non est unum per meram aggregationem, ut lapides in acervo, sed totum quoddam artificiose compositum . . . . & tamen non solum constat ex vocibus intelligibiliter prolatis, sed ex orationibus partim vocalibus, partim mentalibus, partim alta voce prolatis, & partim DICTIS SECRETE.*

VII.

VII. Insanirem ipse, si hæc refellerem. Rescripsi, ut palam omnibus sit; quæ mens humana excogitare valet ad eludenda manifestissima Ecclesiæ oracula. Quo autem evidenter pateat, doctrinam istius Theologi damnatam ab Ecclesia esse, sub oculos revoca propositionem damnatam 26. *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis caussa, sive quocumque alio fine iuret se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est periurus.*

VIII. Quid ad hæc P. de la Fuente Hurtado? Respondet cap. VIII. num. 73. *Scopus Pontificis non fuit damnare opiniones communi Doctorum calculo post diligens examen ab antiquo receptas, tamquam probabiles, securasque in praxi.* Quid intelligit *communi Doctorum calculo ab antiquo receptas?* In nullo Auctore, nisi in P. Sanchez, adducta propositio damnata reperitur. Quæro, an Pontifices damnarint propositiones quas docuerunt Theologi Europæi, aut Theologi Iaponenses, Sinenses, Persæ, AEgyptii. Etiam Iansenistæ clamitant, non damnasse Ecclesiam propositiones quas docuit Iansenius. Et tamen vi ratiocinii, & critices severæ non minus evidens est in P. Sanchez, & ceteris Casuistis reperiri propositiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. ac reperiantur quinque propositiones damnatæ ab Innocentio X. in Iansenio. Ansam ergo porrigit P. de la Fuente Hurtado Iansenistis imitandi ipsum in eludendis pontificiis decretis.

IX. Ut paucis rem expediam, P. de la Fuente non modo docet licita mendacia (restrictiones enim *pure* mentales, ipso P. Viva iudice, sunt putida mendacia) sed has restrictiones *pure* mentales aperte asserit doceri a S. Augustino, a S. Thoma, a S. Gregorio. Lege eum *loc. cit. cap.* VI. *num.* 57. *pag.* 306. Defensores mendaciorum docebant, eadem licita esse ad tuendam vitam, pudicitiam, ad evitandam alterius mortem; P. de la Fuente Hurtado docet diss. XVI. cap. II. num. II. *satis esse necessitatem* assimilem ei quæ sufficit, & desideratur ad iurandum honeste, & absque peccato veritatem exploratam. Quæ ergo caussa sufficit ad iurandum, sat est ad mentiendum. Si plura cupis, lege ipsum, & peiora invenies.

X. P. Carolns Antonius Casnedi *Tom. V. disp.* IX. *sec.* 4. quærit, *Num PURA restrictio sit ab Innocentio XI. damnata?* Respondet vero *num.* 75. his verbis. „ Celebris inter alios modos non mentiendi, simulque non dicendi verum, est *PURA restrictio*, negando absolute per verba, simulque limitando per mentis additum ipsam vocalem negationem. Stetere pro licito *restrictionis PURAE* usu „ magni nominis Theologi, inter quos P. Suarez, P. Sanchez, P. Lessius, P. Dicastill. P. Moya, P. Raynaudus.“ Post pauca hæc adiicit *num.* 80. *& seqq.*

XI. „ Operæ pretium est modo ostendere quod hæc Doctorum de *PURA mentis restrictione* sententia non coincidat cum 26. damnata. Nam de eius licentia,

„ aut

„ aut non licentia §. *sequenti*. Dico igitur hanc de *PURA mentis restrictione* sententiam non esse ab Innocentio XI. damnatam. Ita expresse P. de la FUENTE, qui solide probat non esse damnatam, quin insuper vult adhuc hodie licitam, quoties instat gravis necessitas; quam tamen secundam partem ego non approbo . . . . Ostendo igitur conclusionem primo. Quia Papa damnat de periurio, & mendacio restrictionem limitatam clausulis in 26. damnata adiectis „ Sed nemo Doctorum, quos citavi, & citare possum, si attente legantur, & multo minus ego admitto restrictionem adiunctis clausulis in 26. contentis. Ergo nec ego, nec illi, admitto damnatam. Ergo opinio de *PURA restrictione*, libera ab omnibus circumstantiis in 26. damnata adiectis, non est damnata . . . . Ostendo secundo. Quia æquali iure dici potest damnata restrictio non pura, seu sensibilis, ac dicitur damnata *PURA restrictio* . . . . . *Misera sane* (concludit num. 91.) *famosiorum conditio Doctorum*, si vel transcriptis ex alio, non lectis in fonte, vel lectis, non tamen intellectis, iisdem a superficialibus lectoribus assuantur opiniones quas non tantum non docent, sed detestantur."

XII. Hæc rescribere volui, ut Iansenistis ora obstruerem. Clamant isti, in P. Thoma Sanchez ambas damnatas propositiones 26. & 27. evidentius reperiri quam quinque propositiones damnatæ reperiantur in Iansenio. Et, si auctoritas Ecclesiæ (quæ tamen cuique rationis momento prævalet) seiungatur, & sola ratiocinii humani critice factum decidatur, certum est citatas duas propositiones omnibus clausulis, nec una dempta, vestitas reperiri in P. Thoma Sanchez luculentius quam quinque reperiantur in Iansenio. In utroque reipsa extant. In Iansenio quinque reperiri, declaravit Ecclesia. Quod in Sanchez reperiantur ambæ duæ damnatæ, ut iacent, definiunt oculi. Neque in P. Sanchez quidquam præcedit, aut sequitur, quod errorem, & laxitatem propositionum temperet. Sciant ergo Iansenistæ, hallucinationem esse *P. Casnedi*, & *P. de la Fuente*, qui negare parati sunt lucere in meridie solem. Quare fatemur nos, Ecclesiam damnasse propositiones quæ decerptæ fuerunt ex libris Casuistarum, non illas quas nemo docuit. Dicat P. Carolus Antonius Casnedi, nos esse *lectores superficiales*. Esto. Sint Auctores propositionum damnatarum *famosiores Doctores*. Hæc omnia P. Casnedi donamus. Interim dico, hoc eius practicum studium scandalum maximum, & Iansenistis potissimum, & ceteris omnibus ingenerare. Abrumpere scriptionem volui, ut post vices centum adhuc alia vice *P. Sanchez* legerem. Et factum reperi, sicut alias, evidentissimum. Quare imponit lectoribus P. Casnedi, & fide publica evidenter abutitur, dum negat in P. Sanchez damnatas reperiri ambas propositiones. Inveniat P. Casnedi vel unum alium Auctorem, qui laudatas propositiones clarius, & prius quam P. Thomas Sanchez docuerit. Nec unum inveniet. Confictas ergo pro-

propositiones damnavit Ecclesia. Nam istorum Probabilistarum iudicio non reperiuntur in Auctoribus, unde dicuntur excerptæ. Nullibi ergo sunt.

XIII. En, lector christiane, nostrorum temporum calamitas. Laxæ & scandali plenæ cuduntur propositiones. Si ab Ecclesia non damnantur, Probabilistæ clamant: Non est proscripta opinio: Auctores *famosiores* illam docent: ergo probabilis. Si Ecclesia illam damnat, vocem extollunt: Quid? Ecclesia non damnat propositiones quas *famosiores Doctores* propugnant. Incredibilia hæc videntur. At res facti est manifesta. Heinc consequitur, fideles plures doctrinis ab Ecclesia proscriptis dirigi. Quoniam, licet *P. Casnedi* usum non defendat restrictionis *pure mentalis*; hunc tamen usum defendit *P. de la Fuente* ut licitum: atque adeo licita mendacia, licita periuria propugnantur, sola verborum circuitione adiecta, qua dicunt, mendacia non esse mendacia, periurium non esse periurium. Etiam in propositione P. Sanchez dicitur, non mentiri, non peierare eum qui mentali restrictione utitur. At Pontifex, damnando eam propositionem, declaravit in eadem mendacium, & periurium reperiri. Quibus commentis eludunt has duas propositiones, iisdem obscurant, & in nihilum redigunt alias, ut doctrinam semel defensam immunem afferant ab omnibus censuris. Plura dicenda forent, quæ prætereo. Te dumtaxat admoneo ut ab eiusmodi Auctoribus tibi caveas.

CAPUT XVII.

Quæ vera nobis videtur, sententia proponitur. Licita est amphibolia quæ aut vi verborum, aut vi circumstantiarum duplicem patitur sensum, utrumque ab auditore intelligibilem. Non omnes veritates possunt semper amphiboliis occultari. Error recentiorum plurium hac de re manifestantur. Variæ regulæ pro plena quæstionis intelligentia, & pro praxi assignantur.

I. Facillimum fuit aliorum opiniones refellere; sed difficillimum est limites definire certos, intra quos amphibolia cohibeatur. Omnes improbare amphibolias, omnesque adprobare, æque ferme periculosum est. Hic ergo labor, hoc opus est, ut extrema vitentur tum mendacii, tum violationis fidei datæ, & ut amphiboliæ externæ a restrictionibus mere mentalibus secernantur. Inter innumeros Auctores qui hoc de argumento scripserunt, paucissimi sunt qui rem acu attigerint. Nam defensores restrictionum mentalium, *Sanchez*, *Sancius*, *Tamburinus*,

Les-

Lessius, & etiam defensores plurimi restrictionum quas non pure mentales vocant, eas licitas in omnibus fere vitæ civilis actionibus, in quibus aliqua caussa occultandæ veritatis occurrat, propugnant; ut cuilibet eosdem legenti patebit. Alii extrema opposita via incedunt: omnem siquidem usum amphiboliarum damnant: inter æquivoca verba, seu æquivocam locutionem, & restrictionem mentis, sive internam sive externam, nihil distinguunt; sed omnia in unum permiscent, & confusionem maximam lectoribus pariunt. Utriusque nos sententiæ extrema devitabimus. Atque ut sententiæ quam reputamus veram, viam sternamus, quæ penes omnes certa sunt, præmittamus oportet.

II. Primo extra controversiam est restrictiones mentis quæ & absolute, & circumstantiis inspectis, intra mentem sistunt, nulloque modo ab audiente percipi queunt, fuisse ab Ecclesia proscriptas tamquam mendacia. Et, licet quidam scribant, esse prohibitum usum earumdem dumtaxat *a tutto passo*, idest continuum; id tamen ceu falsum omnino, & proscriptum reprobamus.

III. Secundo certum est aliquam locutionem esse falsam secundum se, veramque fieri ex circumstantiis interrogationis. Puta, si Confessarius roget Titium confitentem peccata sua, an fornicationem, furtum, aliaque peccata perpetraverit; & iste respondeat se nequaquam illa peccata commisisse; vera responsio est, licet aliquando illa commiserit, & confessus eadem fuerit. Quia ex circumstantia confessionis externæ, & realis, in qua sola peccata commissa, & nondum confessa, panduntur, iuxta communem intelligentiam interrogatio est de his solis peccatis. Quare Titius respondens se eadem peccata non commisisse post ultimam confessionem, ad mentem respondet Confessarii. Similiter, si Petrus interrogatus a servo, sollicite per vicos & plateas dominum suum requirente, an illum viderit, respondeat, se non vidisse; quamvis heri, alioque tempore millies illum viderit; vera est responsio: quia ex circumstantia externa sollicitæ, & anxiæ inquisitionis patet eius interrogationem esse de visione sui domini hic & nunc, ita ut ex responsione deprehendere queat ubi nunc reperiatur. Et, si Petrus responderet famulo, se heri vidisse dominum illius, famulus sibi illudi existimaret. Hæc autem vera sunt iuxta communem omnium intelligentiam, ac proinde licita. Porro in hoc errant recentiores plurimi, quod ex his peculiaribus casibus inferunt regulam universalem, ut iam iam explicabimus.

IV. Amphibologica locutio ea est quæ varios patitur sensus, quamque qui loquitur, aliter intelligit ac intelligendam prospiciat ab illo qui audit; ea tamen intelligi ab eodem potest; vel certe valet alter advertere esse ambiguam orationem; adeoque aliis interrogationibus urgere potest respondentem ad prodendam veritatem. V. g. quando Abraham dixit, Saram sororem esse suam: si Pharao advertisset ad illud verbum, *soror*, intellexisset esse verbum æquivocum, aliasque esse

esse sorores ex patre, alias ex fratre, vel nepote; & hac via incedere potuisset ad cogendum Abrahamum ut veritatem manifestaret, si manifestabilis fuisset absque peccato.

V. Tandem certum est numquam licitum esse uti amphibolia sine iusta caussa (id omnes fatentur) quando loquens utitur oratione amphibologica in sensu quem non percipiendum confidit ab audiente. Si enim utatur amphibolia in eo sensu quem credit, & prospicit intelligendum ab audiente; tunc non est proprie amphibolia, quia qui ad mentem, & iuxta intentionem interrogantis loquitur, & respondet: candide, & sincere loquitur, nullaque esse de peccato suspicio potest. His praemissis, quae nobis videtur vera sententia proponitur.

VI. *Licitum est locutione amphibologica, seu aequivocatione, quae aut vi verborum, aut ratione circumstantiarum, iuxta communem intelligentiam, plures excipit sensus intelligibiles ab audiente, veritatem occultare; sed non semper haec amphibolia occurrit, neque semper sufficit ad occultandam veritatem, potissimum dum interrogans urget ut sine aequivocatione loquamur: propterea alia via occultanda sunt secreta quae absque peccato revelari nequeunt.*

VII. Haec nostra sententia duplici constat membro. Primum nihil peculiare continet, nec video ab aliquo negari posse. Constat enim & exemplis allatis, & pluribus ex ipsa Scriptura adducendis, licitam esse illam aequivocationem quae sensus plures patitur ab audiente aut vi verborum, aut circumstantiarum ratione intelligibiles: quia reipsa talis locutio habet hos varios sensus, iuxta communem hominum intelligentiam; quamquam non semper quilibet audiens advertat ad sensum quem loquens intendit: quod contingit ex eiusdem audientis oscitantia, aut hebetudine. Quando autem vel crimen, vel secretum, vel quodpiam aliud factum, occultandum ex iustitia, aut caritate, excipiat locutionem amphibologicam, seu verba aequivoca, non potest a nobis definiri, neque certa regula praescribi. Sed quisque in praxi consulere suam conscientiam debet, ad veritatis regulas respiciendo. Ita docet Sotus Lib. de tegen. sec. memb. III. quaest. III. concl. 7. *Interim tamen, si percunctetur quis, quibus amphibologiis poterit se miser tueri, non possumus illas sigillatim colligere; sed pro sua quisque peritia, & prudentia illas poterit excogitare.*

VIII. Secundum sententiae nostrae membrum punctum praecipuum, ac quasi dixerim, unicum praesentis quaestionis spectat, atque declarat. Illud adversatur communi doctrinae recentiorum, qui, ut diximus supra, quia copulare volunt semper & custodiam sigilli, & conservationem vitae, volunt quoque semper, & pro quacumque veritatis alicuius momenti occultatione, adesse amphibologicas locutiones, quibus veritas occultetur. Neque enim ipsi ex natura ipsius peculiaris facti, quod reipsa aequivocationem suscipit, inferunt licite adhiberi posse amphiboliam exteriorem;

rem; sed absolute statuunt, quodcumque factum, seu crimen, & quamcumque veritatem non manifestabilem admittere æquivocationes externas, hoc ipso quod veritas non debeat manifestari, & communicari. Nos contra dicimus, aliqua facta sua natura admittere æquivocationem, seu verba duplicis potestatis, aut sub talibus circumstantiis interrogationes aliquando fieri quæ plures sensus habere possunt: & tunc affirmamus licitum esse, iusta urgente caussa, occultare veritatem beneficio locutionis amphibologicæ, ab audiente, si advertat, intelligibilis. Exempla rem manifestabunt. Abraham amphibolia occultare potuit licite matrimonium: quia revera Sara soror illius non ex matre, sed ex patre erat: quæ consanguinitas apud Hebræos sufficiebat ad sororis veram appellationem. Quod si tali consanguinitatis vinculo iuncti non fuissent, minime tali amphibolia celare matrimonium potuisset. Christus dixit: *Ego autem non ascendam ad diem festum istum*: quia revera erant plures dies festi, & primus celebrior erat atque solemnior, ad quem invitabatur Christus: qui sincere respondit ad illam solemnem festivitatem se non ascendere, quia nondum tempus suum advenerat; tacuit vero suum ascensum occultum post alios dies faciendum, quando tempus suum impletum iam esset. Dum Sacerdos qui simul est Confessor, interrogatur, an sciat homicidium, aut aliud delictum perpetratum; sincere & vere respondet se illud ignorare, quamvis illud in confessione audierit: quia iuxta communem intelligentiam omnium Christianorum non interrogatur ut Confessor, sed ut ceteri homines. Hæc omnia paucioribus verbis explicat P. Dominicus Soto, qui, ut mea præfert opinio, præ omnibus Theologis controversiam hanc felicius versavit, & ad Ecclesiæ mentem proximius sua doctrina hac in materia accessit. Inquit ergo de teg. sec. memb. III. quæst. III. concl. 7. *Si verba non occurrunt, quibus per æquivocationem, usu hominum receptam, citra mendacium celari possit crimen; mori debet, antequam mentiatur.... Dicta Sanctorum eo tendunt, ut probibeant responsa per verba quæ nullum possunt facere verum sensum, secundum significationem usu receptam: quippe quæ non possent a mendacio ulla ratione excusari.*

IX. Clarius explicatur discrimen quod nostram inter & recentiorum opinionem intercedit. Recentiores, ut vidimus, non ex facti natura, neque ex circumstantiis revera extrinsecus advenientibus, quæ veritatem ipsam, ut sic dicam, afficiant, sed ex caussis, seu damno quod manifestationem veritatis consequitur, inferunt, restrictiones non esse pure mentales. Exempla rem manifestabunt. Uxor adultera vitam amittit, si adulterium marito, pugione districto illam impetenti, fateatur. Dicunt ipsi, mulierem adulteram uti posse amphibolia, aut duplici scientia communicabili, & incommunicabili, aut verbis nihil significantibus, ut mortem evadat. Nostra sententia cum D. Augustino oppositum asserit. Caussæ enim quæ obligant ad celandam veritatem, omnino disparatæ sunt ab ipsa locutione; adeoque perperam adducuntur,

 tam-

tamquam circumstantiæ externæ, vi quarum sensus in mente retentus fiat exterior. Si hoc namque verum esset, nullæ forent restrictiones pure mentales: quoniam Auctores illarum nonnisi ob graves caussas illas propugnabant; & tamen nemo illorum dixit, quod caussæ istæ constituant illas restrictiones exteriores. Hoc inventum excogitarunt Scriptores (quod magnopere advertendum est) post propositiones damnatas. Ut enim declinarent pontificias censuras, restrictiones mere mentales, non mere mentales, sed exteriores appellare cœperunt. Et si ab illis quæras, cur appellentur exteriores; respondent, quia hic & nunc manifestatio veritatis infert grave damnum, violat vel iustitiam, vel caritatem. Facile autem illis est hanc, ceteroquin falsam, doctrinam fuco linire. Quia, ut explicando nostram sententiam adnotavimus, revera dantur aliquæ restrictiones externæ, non ob caussas occultandi veritatem; sed quæ ipsam afficiunt locutionem, & factum quod sub locutione cadit: ut patet in Confessario, cuius personalis dignitas circumstantia vere externa est, quæve determinat locutionem; & in responsione Abrahami, & Christi Domini non ascendentis ad solemnitatem primi diei. Et hæc est fere unica occasio errandi recentioribus, qui ex uno casu peculiari, puta Confessarii, cui similis non datur, inferunt regulam universalem, qua statuunt, omnes veritates summi momenti, omniaque secreta occultanda esse amphibologico sermone, nulla facta consideratione, utrum factum, seu crimen occultandum excipiat nec ne sermonem amphibologicum, suppeditetque vocabula æquivoca; ut matrimonium occultandum suppeditavit Abrahamo verbum æquivocum *sororis*. Sed unice considerant consectaria mala quæ manifestatio veritatis parit; & ex hoc principio inferunt, restrictiones non esse pure mentales. Quod eodem recidit ac si dicerent, in gravi, vel extrema necessitate mendacia non esse mendacia, restrictiones pure mentales non esse pure mentales. Quemadmodum siquidem antiqui defensores mendaciorum excusabant locutionem Raab negantis reperiri hospites in domo sua, & filii negantis patrem extare domi, & adulteræ negantis adulterium se commisisse, ob mortem vitandam; sic isti eamdem omnino locutionem absque exteriori addito excusant: cum hoc tamen discrimine, quod antiqui in mendaciorum defensione sinceri erant, mendacia appellantes mendacia, sed venia digna, quia ob necessitatem prolata; isti vero volunt, necessitatem efficere ut illa locutio non sit mendacium, sed amphibolia externa, eo quod interdum revera dantur locutiones amphibologicæ, ut exemplis productis constat. Placet quæ dicta sunt confirmare auctoritate celeberrimi *Caramuelis*, qui Theol. fund. Tom.II. num.805. pag. mihi 182. *Est mibi*, inquit, *innata aversio contra restrictiones mentales. Si enim continentur intra terminos pietatis, & sinceritatis, necessariæ non sunt. Nam omnia quæ ipsæ præstare possunt, præstabunt consignificantes circumstantiæ. Quod si tales dicantur, ut etiam ibi admittendæ sint, ubi desunt circumstantiæ significantes, [ignoscant mibi earumdem au-*

auctores, & propugnatores] tollunt humanam societatem, & securitatem, & tamquam pestiferæ damnandæ sunt. Quoniam semel admissæ aperiunt omni mendacio, omni periurio viam. Et tota differentia in eo erit ut quod heri vocabatur mendacium, naturam, & malitiam non mutet, sed nomen, ita ut hodie iubeatur Restrictio mentalis *nominari: quod est virus condire sacchare, & scelus specie virtutis colorare*. Adeo hæc perspicua sunt, adeo luculenta, ut nulla cavillatione implicari valeant. Caramuel ipse, qui in laxanda evangelica, & naturali lege palmam ceteris præripuit, haud potuit tam manifestæ veritati oculos claudere. Quæ olim mendacia, post restrictiones *pure mentales*; & quæ olim restrictiones pure mentales, iam *restrictiones externæ* appellantur.

X. Ex iis quæ diximus, variæ pro praxi eliciuntur regulæ. *Prima* est. Si factum quod sub sermone cadit, non admittit suapte natura verba æquivoca, quæ iuxta communem intelligentiam varios excipiant sensus, absolute ab audiente intelligibiles; nullo modo licitum est respondenti ex necessitate occultandæ veritatis uti his locutionibus, *Nescio illud factum, ut manifestabile*; *Non feci*, subintelligendo, *ut tibi illud revelem*; vel *Nescio illud*, subintelligendo *scientia communicabili*; *non habeo pecunias*, subintelligendo *ad tibi dandas*. Hæ omnes locutiones, quas universaliter adhibendas statuunt Probabilistæ ad occultandam veritatem, quæ revelata grave incommodum pareret, sunt absolute restrictiones pure mentales ab Ecclesia damnatæ, seu sunt pura putaque mendacia.

XI. *Secunda regula*. Aliquando factum supra quod cadit interrogatio, admittit locutionem amphibologicam, vel quia persona respondens gerit munus duplicis personæ, ut Confessarius, secretarius Principis &c. de quibus infra, quæ sunt circumstantiæ revera externæ; vel quia conditio peculiaris illius facti subministrat responsioni verbum æquivocum: & tunc licita est, gravi caussa impellente, amphibolia.

XII. *Tertia regula*. Locutiones amphibologicæ, licet interdum satis sint ad occultandam aliquam veritatem interrogatoribus obtusis, aut iis quorum parum refert eam scire; sæpe tamen ineptæ sunt ad occultandam veritatem magni momenti interrogatoribus vafris, & versipellibus, qui æquivocationem deprehendere valent, atque respondentem ad incitas redigere, ut præcise respondeat. Quid ergo tum agendum? Infra declarabo.

XIII. *Quarta regula*. Quando sagax interrogator æquivocam, seu amphibologicam responsionem deprehendit, urgetque respondentem ut præcise, & candide respondeat, ut omittat amphibolias, & restrictiones omnes, non potest respondens uti amphibolia reflexa usque in infinitum, ut docent recentiores plurimi; sed debet repellere iniustum interrogatorem modo infra explicando.

XIV. *Quinta regula*. Ex præcedenti regula clarissime constat, recentiores præfa-

tos restrictiones pure mentales, & consequenter mendacia docere. Tantum siquidem abest ut eorum locutio amphibologica externa sit; quin ita interna est, ut audiens nullo excogitabili modo possit vi talis locutionis deprehendere sensum loquentis. Hic enim ita restringit, & claudit intra mentem sensum suum, ut iuret se nulla uti æquivocatione; quemadmodum docent communiter recentes Probabilistæ cum Sanchez *Lib. III. cap. VI. num. 45.*

XV. *Sexta regula*. Quando quis utitur amphibolia in sensu quem confidit non perceptum iri ab audiente, quem tamen perciperet, si adverteret; non intendit illius deceptionem, sed occultationem veritatis, quam custodire tenetur; deceptionem vero audientis solum permittit.

XVI. *Septima regula*. Ut omnes caussas necessarias ad licitum usum amphiboliæ externæ perspectas habeas, eas ad quatuor capita redactas ob oculos pono. Prima, quod iusta, & gravissima caussa urgeat. Secunda, quod respondens non teneatur ex iustitia, aut religione, aut obedientia veritatem nude patefacere; sed ius habeat illam celandi. Tertia, quod veritatis occultatio ita prosit loquenti, ut nulli noceat. Quarta, quod verba vi sua, aut vi circumstantiarum referant sensum loquentis, intelligibilem ab audiente, si advertere velit.

XVII. *Octava regula*. Ex hucusque dictis patet non esse quæstionem de nomine, dum rationes impugnantur quibus recentes defendunt amphibologicas locutiones. Nam, si admittatur, verba privari significatione ex Reipublicæ consensu; aut licitum esse usum notitiæ communicabilis, & incommunicabilis, qualibet gravi urgente caussa, respectu omnium personarum, & factorum; iam statuitur regula generalis, ob grave malum vitandum semper licitum esse veritatem celare media amphibolia, sive res quæ narratur, aut occultatur, excipiat, sive non excipiat æquivocationem. Quod eodem recidit ac si dicatur, mendacia licita esse, caussa gravi urgente. Hoc vero assero ab Ecclesia damnatum fuisse. Igitur ibi tantum amphibolias admittimus ubi revera aut circumstantia vere externa personæ, aut factum ipsum verba æquivoca subministret, ipsamque locutionem ingrediatur; & amphibolia insuper talis sit, ut valeat ab acuto auditore deprehendi. Hoc autem non ita frequenter occurrit. Id solum potius de nomine est, num restrictiones mentis, quas plures etiam post Innocentium XI. defendunt, debeant aut mendacia, aut mentales restrictiones appellari. Nam restrictiones mentis ob gravissimas causas vitæ, honoris, rerum familiarium servandarum, ut mendacia, damnavit Pontifex summus. Videant ergo quomodo censuram pontificiam evadere queant illi qui scribunt, restrictiones mentis esse prohibitas in quotidiano usu (*a tutto pasto*) non ob graves causas.

XVIII. *Nona regula*. Quoniam hæc quæstio pluribus circumstantiis est subiecta, non potest statui regula generalis, & præcisa, quæ omnibus casibus valeat accommodari.

Nos

Nos certe conati sumus & sententiam recentiorum suo in lumine collocare, & quæstionis statum exponere, & regulas, quoad fieri potuit, præcisas præscribere. Nihilominus adhuc multa declaranda supersunt, quæ sigillatim explicabimus dissertatione sequenti, in qua plurimos casus resolvemus ad hanc materiam attinentes.

CAPUT XVIII.

Sacræ Scripturæ textus quos antiqui pro tuendis mendaciis, & recentes pro defendendis mentis restrictionibus opponunt, exponuntur.

I. OMnes Scripturæ textus quos antiqui in mendaciorum favorem producebant, afferunt quoque recentiores, ut mentales propugnent restrictiones. Qui scripserunt ante Innocentium XI. eosdem omnino textus pro restrictionibus *pure* mentalibus allegabant quos nunc pro restrictionibus *non pure* mentalibus laudant postremi Scriptores; quod satis esse deberet ad demonstrandum, ex præfatis textibus nihil neque in mendaciorum, neque in restrictionum mentalium favorem elici posse. Plurimos Scripturæ textus refert Caramuel in Libro qui inscribitur *Hapoletes*. Eos tantum nos recensebimus qui negotium facessere possunt.

II. Obiiciunt itaque I. Abraham *Gen.* XII. & XX. vocavit Saram sororem suam: *Soror mea est*: quæ tamen erat illius uxor. II. Idem Abraham cum ad montem pergeret, ut immolaret, sicut mandatum acceperat a Deo, filium suum Isaac, dixit ad pueros suos Gen. XXII. *Expectate hic cum asino: ego, & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos*. III. Mentitus quoque videtur Iacob, cum se Esau simulavit, ut paternam assequeretur benedictionem Gen. XXVII. *Ego sum primogenitus tuus Esau*. IV. Mentitæ sunt obstetrices AEgyptiæ, dum Pharaoni conquerenti, quod Hebræorum mares, ut ipse iusserat, non interfecissent, responderunt: *Non sunt Hebrææ, sicut AEgyptiæ mulieres: ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, & priusquam veniamus ad eas, pariunt. Bene ergo fecit Deus obstetricibus... & quia timuerunt obstetrices Deum, ædificavit eis domos*. Exod. I. V. Mentitus videtur Angelus Tobiam alloquens his verbis: *Ego sum Azarias, Ananiæ magni filius*. Tob. V.

III. Antequam ad singula respondeamus, cum D. Augustino advertimus, plurima in sacra Scriptura haberi quæ mendacia absolute videntur; attamen, ut inquit Augustinus, mendacia non sunt, sed mysteria; aut, si mendacia, imitanda minime sunt. En verba D. Augustini *Lib. cont. mend. cap.* XV. adversus Priscillianistas. *Ad te igitur pertinet, sectam detestabilem cum refellis, sic accipienda monstrare ista*

testimonia Scripturarum, ut vel doceas non esse quæ putantur mendacia, si eo modo intelligantur quo intelligenda sunt; vel imitanda non esse quæ manifestum est esse mendacia... Ad ostendenda ergo, quæ putantur in Scripturis esse mendacia, non ea esse quæ putantur, si recte intelligantur, non tibi parum adversus istos valere videatur quod non de apostolicis, sed de propheticis litteris inveniunt velut exempla mentiendi. Illa enim quæ nominatim commemorant, ubi sit unusquisque mentitus, in iis libris leguntur in quibus non solum dicta, verum etiam facta multa figurata conscripta sunt, quia figurate gesta sunt. Hæc Augustini doctrina satis esset ad solvendas omnes difficultates quæ ex S. Scriptura opponi solent. Nihilominus tamen in maiorem veritatis confirmationem ad singula responsum dabimus.

IV. Resp. Ad primum respondet D. Augustinus *Lib. cont. mend. cap.* x. his verbis. *Qui asserunt, aliquando esse mentiendum, non convenienter commemorant Abraham hoc fecisse de Sara, quam sororem suam dixit. Non enim dixit, Non est uxor mea; sed dixit,* Soror mea est: *quod erat revera tam propinqua genere, ut soror non mendaciter diceretur. Quod & postea iam sibi ab illo qui abduxerat, ea reddita, confirmavit, respondens illi, & dicens:* Est vere soror mea de patre, non de matre, *hoc est de paterno genere, non de materno. Aliquid vero veri tacuit, non falsi aliquid dixit, quando tacuit uxorem, dixit sororem. Hoc & filius eius fecit Isaac. Nam & ipsum novimus propinquam suam coniugem fuisse sortitum. Non est ergo mendacium, quum silendo absconditur verum, sed quum loquendo promitur falsum.*

V. Ad secundum respondet idem Augustinus, nequaquam Abraham mentitum fuisse, sed prophetasse: certissime namque sperabat Deum, qui paullo ante illi dixerat, *In Isaac vocabitur tibi semen*, eumdem Isaac mortuum suscitaturum, ut ipse D. Paulus declarat ad Heb. xi. *Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones: ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans quia & a mortuis suscitare potens est Deus.* Quam interpretationem declarat Augustinus Lib. VI. de Civ. Dei cap. xxxii. *Non dubitavit quod sibi reddi poterat immolatus qui dari potuit non speratus.*

VI. Ad tertium idem Augustinus respondet Lib. cont. mend. cap. x. *Iacob, quod matre fecit auctore, ut patrem fallere videretur, si diligenter, & fideliter attendatur, non est mendacium, sed mysterium: quæ si mendacia dixerimus, omnes etiam parabolæ, ac figuræ significandarum quarumcumque rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ sunt, sed in eis aliud ex alio intelligendum, dicentur esse mendacia: quod absit omnino. Nam qui hoc putat, tropicis etiam tam multis locutionibus omnibus potest hanc importare calumniam; ita ut hæc ipsa quæ appellatur metaphora, hoc est de re propria ad rem non propriam verbi alicuius usurpata translatio, possit ista ratione mendacium nuncupari. Cum enim dicimus fluctuare segetes, gemmare vites, floridam iuventutem, nivem caniciem; proculdubio fluctus, gemmas, florem, nivem, quia in his*

bis rebus non invenimus in quas hæc verba aliunde transtulimus, ab istis mendacia putabuntur... Si autem non est mendacium, quando ad intelligentiam veritatis aliud ex alio significantia referuntur; profecto non solum id quod fecit, aut dixit Iacob patri, ut benediceretur, sed neque illud quod Ioseph velut illudendis locutus est fratribus, nec quod David simulavit insaniam, nec cetera huiusmodi, mendacia iudicanda sunt; sed locutiones, actionesque propheticæ, ad ea quæ vera sunt, intelligenda referendæ: quæ propterea figuratis velut amictibus obteguntur, ut sensum pie quærentis exerceant, & ne nuda, ac prompta vilescant. Item Lib. de Civ. Dei XVI. cap. XXXVII. *Quis est in ista benedictione percipienda dolus hominis sine dolo? Quis est dolus simplicis, quæ fictio non mentientis, nisi profundum mysterium veritatis?* Multi tum ex antiquis, tum ex recentibus Scriptoribus docent, Iacob fuisse mentitum; sed simul docent, qui catholici sunt, mendacium illud non esse imitandum.

VII. Ad quartum respondet Augustinus Lib. cont. mend. cap. XV. *Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Ægyptiis obstetricibus, & Raab Hierichuntina meretrice, non ideo factum est, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis.*

VIII. Ad quintum respondeo, Angelum Raphaelem hominis personam repræsentasse, & humano more locutum fuisse: neque enim Tobias, eum alloquens, Angelum, sed hominem reputabat. *Ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum.* Tob. V. vers. 6. Consequenter Raphael Tobiæ seniori interroganti: *Indica mihi de qua domo, aut de qua tribu es tu*: respondit: *Ego sum Azarias Ananiæ magni filius*. Quoniam, sicut personam præferebat humanam, ita quoque & stirpem Israeliticam, & genus paternum ex illustri prosapia magni Azariæ absque mendacio referebat. Ananiæ autem potius quam alterius filium se dixit, quia Ananias hebraice est, ut inquit Sanctes Pagninus, *donum, & miseratio, & glorificatio Dei*. Porro omnes Angeli sunt filii Dei. Ideo, more humano loquens patrem allegavit, qui simul & Tobiæ innotesceret, & cælestem suam originem clauderet. Quare eius locutio fuit, ut cum Augustino loquamur, *non mendacium, sed mysterium*. Quemadmodum enim Confessarius & hominis, & Dei personam gerit; sic & Angelus qui Dei legatione fungitur sub specie hominis. Et sicut Confessarius sine mendacio quædam proferre potest ut homo, & quædam ut Dei minister; sic & Angelus in humano commercio more humano loqui potest sine mendacio. Plurimos alios Scripturæ textus, quos expendit Augustinus, missos facio. Nam si quis etiam obfirmate contenderet, aliquem ex sanctis Patriarchis mentitum fuisse; non ob id quidquam concluderet adversus nostram, & communem Catholicorum sententiam: quoniam tunc mendacium reiiceremus, tamquam imitatione indignum. Lubet transcribere verba Augustini ex Lib. cont. mend. cap. IX. *Unde con-*

ftat quod non omnia quæ a fanctis vel iuftis viris legimus facta, transferre debeamus in mores; fed etiam hinc difcere quam late pateat, & quoufque perveniat quod Apoftolus ait Galat. VI. Fratres, etfi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui fpirituales eftis, inftruite huiufmodi in fpiritu lenitatis, intendens te ipfum, ne & tu tenteris.... *In omnibus autem actibus noftris maxime etiam bonos turbant compenfativa peccata, ita ut nec peccata exiftimentur, fi habeant tales cauffas propter quas fiant, & in quibus videatur peccari potius, fi non fiant.*

CAPUT XIX.

Aliqui textus evangelici adducuntur, qui afferri folent in favorem reftrictionum mentalium, & explicantur.

I. NOn modo ex veteri teftamento, fed etiam ex Evangelio aliqui obiiciuntur textus in favorem reftrictionum mentalium. Tres celebriores referam. Primus habetur Ioan. VII. verf. 8. *Vos ascendite ad diem feftum hunc, ego autem non afcendo ad diem feftum iftum: quia meum tempus nondum impletum eft. Hæc cum dixiffet, ipfe manfit in Galilæa. Ut autem afcenderunt fratres eius, tunc & ipfe afcendit ad diem feftum, non manifefte, fed quafi in occulto.* Alium textum opponunt ex Matth. XXIV. & Marc. XIII. verf. 32. *De die autem illo, vel hora nemo fcit, neque Angeli in cælo, neque Filius, nifi Pater.* Alium denique ex Luca cap. XXIV. verf. 28. *Et ipfe fe finxit longius ire.*

II. Antequam ad fingulos textus refponfum præbeam, cum D. Auguftino animadverto, Chriftum Dominum plurima in Evangelio figurate, & fub parabolarum tegumentis locutum fuiffe. Quæ vero imperitis mendacia videntur, myfteria funt, figurataeque locutiones. Sed Auguftinum audiamus Lib. de mend. cap. XXI. *Elucet itaque, difcuffis omnibus, nihil aliud illa teftimonia Scripturarum monere, nifi numquam effe omnino mentiendum. Quandoquidem nec ulla exempla mendaciorum imitatione digna in moribus, factifque Sanctorum inveniuntur, quod ad eas attinet Scripturas quæ ad nullam figuratam fignificationem referuntur, ficut funt res geftæ in Actibus Apoftolorum. NAM DOMINI OMNIA IN EVANGELIO, QUAE IMPERITIORIBUS MENDACIA VIDENTUR, FIGURATAE SIGNIFICATIONES SUNT.*

III. Nonne omnes fatemur, Scripturæ textus plures excipere fenfus, quorum alii clariores, alii obfcuriores funt, alii fpirituales, alii litterales? Hinc eft quod Deus, ut confufionem tolleret, ftatuit Ecclefiam fuam effe fupremum iudicem, nulli errori obnoxium, qui decernat, definiatque legitimum, & genuinum fenfum

a fal-

a falso. Quia vero extra hanc unicam Ecclesiam quisque sibi ius usurpat interpretandi Scripturas, quisque etiam propriam profitetur religionem, inter quos nullus ordo, nulla unitas, nulla Ecclesia, sed confusio, & maxima perturbatio. Porro, si in nostris sermonibus licitum foret sacros Scriptores imitari in usu figurarum, troporum, & allegoriarum, humanum commercium abrumperetur; omniaque confusa, & perturbata evaderent; & Respublica humana eligere supremum iudicem, seu interpretem nostrarum locutionum deberet; sicuti Deus pro Scripturæ sanctæ interpretatione designavit Ecclesiam. Verum, ut his incommodis occurreret, nobis in suo Evangelio formam locutionis in responsionibus adhibendam præscripsit his verbis: *Sit sermo vester: Est est, non non*. His præmissis, ad singulos textus respondeo.

IV. Primus qui opponitur textus nullam præfert difficultatem, si integer consideretur. Nec opus est ut ad textum græcum recurramus, in quo, loco *Non* legitur, *Nondum ascendo*, ut observat Iansenius Gandavensis in sua *Concord. cap.* LXXIII. & Erasmus ipse fatetur, exemplaria a se visa pro *non* habere *nondum*. Sed his non indigemus: quia sensus illius narrationis clarus, & obvius est. Siquidem Christus sciebat, tempus passionis suæ nondum advenisse; prævidebatque fratres suos, seu consanguineos evulgaturos eius iter in Iudæam, si illud illis manifestasset; ac proinde Iudæos ipsum ad mortem quæsituros. Hæc omnia ex textu prævio patent. *Dixerunt autem ad eum fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua.* Quid primum respondit Christus? *Tempus meum nondum advenit*: vers. 7. Porro addit vers. 8. *Vos ascendite ad diem festum hunc: ego autem non* [vel secundum græcum textum, qui primæ responsioni optime cohæret, *nondum*] *ascendo ad diem festum istum*. Dixit ergo Christus, *Non ascendo*, ut occultaretur; addidit *istum*, ne mentiretur. Hæc interpretatio tota est Augustini serm. CLXIII. nov. edit. num. 7. *Hoc ergo ne illi prævenirent, & eum venturum esse nuntiarent, & præpararentur insidiæ*, Non ascendo, *inquit*, ad diem festum istum. *Dixit*, Non ascendo, *ut occultaretur*; *addidit* istum, *ne mentiretur. Aliquid intulit, aliquid distulit; nihil tamen falsi dixit.*

V. Hæc interpretatio adhuc clarior evadet, si & rationem quam Christus allegat, & verba quibus suum iter in Hierusalem narrat, consideraverimus. Porro hæc est ratio cur Christus non ascendit. *Quia meum tempus*, inquit, *nondum advenit*. Ecce quomodo ex verbis ipsius Christi manifeste colligitur, ipsum non negasse absolute, se profecturum in Hierusalem; sed solum dixisse, se cum suis fratribus, & publico stipatum comitatu, nolle ascendere. Bis siquidem repetit, tempus suum *nondum* advenisse, seu *nondum* impletum esse: & relate ad hanc responsionis formam intelliguntur alia verba, *non ascendo*: quia nondum venit hora mea. Nonne ex hac responsione quilibet prudens colligit? Ergo ascendet, cum

ipse iudicabit tempus suum advenisse? Hæc omnia, non vi alicuius restrictionis internæ, sed vi verborum manifesta sunt. Atque confirmantur, si advertamus festum Scenopegiæ, de quo nunc est sermo, pluribus diebus constasse, quarum prima solemnior erat. Negavit ergo Christus ad primam, vel secundam diem, ad quam ibant eius fratres, se ascensurum: & ideo dixit, *Nondum advenit* &c. Ascendit autem postea, nempe tertia, aut quarta die, *non manifeste, sed quasi in occulto:* quæ verba non eum sensum produnt, ut Christus in mente retinuerit illud *manifeste;* & quod illius responsio vera sit, attenta eiusmodi restrictione mentali, sicuti contendebant olim Auctores restrictionum *pure* mentalium, & nunc contendunt Auctores restrictionum earumdem, quas tamen *non pure* mentales oretenus aliqui vocant. Hæc falsissima interpretatio opponi ad summum posset, si eadem ipsa die ascendisset in templum Christus; aut nisi verbis externis declarasset se reipsa non ascensurum ad festum illud ad quod fratres sui ascendebant Immo, inquit Augustinus, non temere dixit, Vos ascendite *ad hunc*, ego non ascendo *ad istum*; sed addit *istum*, ne mentiretur, indicans quod mentitus fuisset, si adverbium illud *manifeste* in mente retinuisset, nihil exterius addendo: & propterea addidit *istum*, ne mentiretur. Hæc omnia iterum evidenter confirmat Augustinus *tract.* XXVIII. *in Ioannem*. „ *Non ad hunc*, idest ad quem vos vultis, „ primum, vel secundum diem. Ascendit autem postea, ut Evangelium loquitur, „ *mediato die festo*, idest quum iam illius diei festi *tot dies præteriissent* quam re„ mansissent. Ipsam enim festivitatem, quantum intelligendum est, diebus plури„ bus celebrabant. " Hæc est unica, & germana interpretatio, quæ naturaliter ex sensu litterali profluit. Quoniam Christus respondit iuxta mentem petentium, qui poscebant ut ascenderet secum palam. *Transi hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse palam esse. Si hæc facis, manifesta te ipsum mundo.* In sensu ergo interrogantium respondit Christus se non ascendere: sicuti si dixissent, *Veni nobiscum;* & ipse respondisset, *Nolo venire.*

VI. Ad secundum textum, qui difficilior est, multiplex est Patrum responsio; nulla tamen favet restrictionibus mentalibus. In primis D. Ambrosius *Lib. V. de fide cap.* VII. cum pluribus aliis dubitavit, num illa particula *neque Filius* ad textum pertineat, an ab Arianis subdole addita sit. Textus enim evangelicus Matthæi sic habet: *De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.* Hieronymus vero in hunc locum Matthæi scribit suo tempore in quibusdam latinis codicibus eiusdem Matthæi additam fuisse particulam *neque Filius;* quæ tamen in græcis, & maxime *Adamantii*, & *Pierii*, exemplaribus non habebatur. *Sed*, inquit Hieronymus, *quia in nonnullis legitur, differendum videtur . . . Igitur quia probavimus non ignorare Filium consummationis diem, causa red-*

reddenda est cur ignorare dicatur . . . Post resurrectionem interrogatus ab Apostolis de die, manifestius respondit : Non est vestrum scire tempora , vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. *Quando dicit*, Non est vestrum scire, *ostendit quod ipse sciat ; sed non expediat nosse Apostolis . . . denique & consequens Evangeli sermo idipsum cogit intelligi. Dicens quoque Patrem solum nosse, in Patre comprehendit & Filium. Omnis enim Pater Filii nomen est.*

VII. P. Dominicus Soto *in IV. Sentent. dist.* XLIII. *quæst.* II. *art.* 2. de laudato textu scribens inquit : *Nihilominus nefas esset , & hæresis dubitare , ut quidam hæsitant , illam apud Marcum vocem existere , propterea quod non sit apud Matthæum* . Et post Concilium Tridentinum nemo Catholicorum hac de re quæstionem movet. Soto loco laudato comparat Christum Confessario : sicut enim Confessarius multa scit ut Dei minister , quæ ignorat ut homo est in humano commercio ; ita & Christus, ut legatus Patris æterni, multa habebat sub sigillo quæ, prout magistrum exercebat Apostolorum, se nesciro dicebat.

VIII. D. Augustinus pluribus in locis explicat laudatum textum . Ennar. in Psalm. VI. *Ubi erit ergo quod noc Filius hoc novit ? Quod utique ideo dictum est , quia per Filium homines hoc non discunt, non quod apud se ipse non noverit, sed secundum illam locutionem* , Tentat vos Dominus Deus vester , ut sciat : *Deuter.* XIII. *idest scire faciat vos* : & : Exurge Domine ; *idest, fac nos exurgere. Cum ergo ita dicatur nescire Filium hunc diem, non quod nesciat, sed quod nescire eos faciat quibus hoc non expedit scire , idest non eis hoc ostendat* &c. Similia scribit Augustinus Lib. I. de Trinit. cap. XII. *Hoc enim nescit quod nescientes facit ; idest quod non ita sciebat , ut tunc discipulis indicaret ; sicut dictum est ad Abraham* : Nunc cognovi quod timeas Deum : *Gen.* XXII. *idest nunc feci ut cognosceres : quia & ipse sibi in illa tentatione probatus innotuit . Nam & illud utique dicturus erat discipulis tempore opportuno : de quo futuro , tamquam præterito , loquens ait* : Iam non dicam vos servos, sed amicos . Servus enim nescit voluntatem Domini sui. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis . *Ioan.* XV. *Quod nondum fecerat ; sed quia certo facturus erat , quasi iam fecisset , locutus est : ipsis enim ait* : Multa vobis habeo dicere , sed non potestis illa portare modo : *Ioan.* XVI. *Inter quæ intelligitur & de die, & hora.*

IX. Si omnia quæ in Evangelio a Christo dicta referuntur , litteraliter explicare velimus, multa & pugnantia, & mendacia imperitis apparebunt ; sed peritis mysteria sunt, & propheticæ locutiones . Christus , inquit Augustinus, non raro pro futuro præteritum, & contra, usurpat. Numquid & nobis licita erit eiusmodi locutio ? Sæpe etiam Deus verbum *scio* usurpat pro approbatione , & *nescio* pro reprobatione, ut docet Augustinus Lib. LXXXIII. quæstionum , quæst. LX. *Sicut*

ut scire Deus dicitur, etiam cum scientem facit, sicut scriptum est: Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum. *Non enim sic dictum est hoc, quasi nesciat Deus; sed ut ipsi sciant, quantum in Domini dilectione profecerint; quod nisi tentationibus, quae accidunt, non plene ab hominibus agnoscitur. Et* ipsum tentat *pro eo positum est quod tentari finit. Sic & cum dicitur nescire, aut pro eo dicitur quod non approbat, idest in disciplina, & doctrina sua non agnoscit, sicut dictum est*, Nescio vos; *aut pro eo, quod utiliter nescientes facit, id quod scire inutile est. Ideo bene accipitur id quod dictum est, solum scire Patrem, sic dictum esse, quia facit Filium scire: & quod dictum est, nescire Filium, sic dictum esse, quia facit nescire homines, idest non prodit eis quod inutiliter scirent.*

X. Alii Patres, ut Cyrillus *Lib. IX. Thesaur. cap.* IV. *& Lib. II. de fide ad Regin.* Athanasius *serm.* IV. *contra Arianos*, Origenes *hom.* XXX. *in Matth.* Gregorius Nazianzenus *orat.* XXXVI. *num.* 60. citatum locum interpretantur de Christo secundum humanitatem: non quod Christus ut homo diem illum ignoraverit; sed quod illum diem vi humanitatis nescierit, quamvis illum scientia infusa sciverit. Huic interpretationi accedit quoque S. Basilius *epist.* I. *ad Amphiloc.* Damascenus *Lib. III. de fide cap.* XXI. Quare, dum aliqui Patres dicunt, Verbum nescire illum diem ut hominem, bene vero ut Deum, intelligendi sunt, dixisse Christum, ut hominem, idest ex conditione naturae humanae, seu vi, & merito ipsius humanae naturae illum diem ignorasse; licet scientia infusa ut homo etiam diem illum manifestum habuerit. Haeretici Agnoitae, quos refert Gregorius *Lib. VIII. regist. epist.* XLII. Christo ut homini ignorantiam tribuebant: quem errorem omnes Catholici damnant.

XI. D. Thomas *III. Par. quaest.* X. *art.* 2. *ad* 1. confutata interpretatione Arianorum, & Eunomianorum, alias Patrum interpretationes recenset. Origenes loco citato textum exponit de Christo secundum corpus eius, quod est Ecclesia. Alii interpretantur de filio adoptivo, non naturali. Sic enim inquit Angelicus. *Origenes tamen hoc exponit de Christo secundum corpus eius, quod est Ecclesia, quae hoc tempus ignorat. Quidam autem dicunt, hoc esse intelligendum de filio Dei adoptivo, non naturali.*

XII. Chrysostomus *hom.* III. *de Trinit.* Epiphanius *in Ancorato*, & D. Bernardus *Lib. de gradibus humilitatis*, exponunt, Christum locutum fuisse de scientia practica, quae executionem secum defert: & quia nondum iudicium universale exercuerat, ideo dixit, se practice nescire illum diem.

XIII. Omnes istas varias interpretationes recensere congruum duxi, ut hinc lector colligat, quam infirmum sit argumentum illud quod ex laudato textu obiiciunt defensores restrictionum mentalium. Nam iuxta omnes Patres figurata locu-

cutione ibi Christus usus est; quamvis variis modis eam explicent locutionem. Expositionem Augustini, quae prae aliis detorqueri posset in favorem restrictionis mentalis, ex dictis constat non modo non favere, sed aperte easdem restrictiones oppugnare. Et in primis, si laudatus textus faveret restrictionibus mentis, sane faveret restrictionibus *pure* mentalibus: & reipsa istarum Auctores textum illum ut sibi faventem afferebant. Haec namque locutio absolute prolata, *Nescio hunc diem*, retento in mente hoc addito, *ad dicendum*, est restrictio pure mentalis; nisi aliqua circumstantia exterior, quae afficiat, & moderetur ipsam locutionem, illam restrictionem exteriorem constituat. Finis autem utilitatis, vel incommodi est quid omnino disparatum ab ipsa locutione. Haec siquidem utilitas, vel inutilitas communicandi scientiam, vel necessitas occultandae veritatis est quid universale respectu cuiusque locutionis, qua veritas obtegitur: &, cum variae sint locutiones, quibus veritas occultatur, non potest dictus finis extrinsecus unam prae alia ad peculiarem determinare significationem.

XIV. Secundo verba laudata Christi Domini nullo modo detorqueri possunt ad defensionem restrictionum mentalium quas homines in civili commercio adhibere illicite solent. Nam ea locutio quae in Christi ore vera est, in hominibus falsa esse potest; sicuti illa responsio quae ore Confessarii prolata vera est, ore alterius hominis falsa evadit. Quia sicuti Confessarius hominis, & Dei personam gerit; & in civili commercio loquitur ut homo, non ut Dei minister, qua de re infra: ita sublimiori modo Christus Dominus, & divinae legationis, & populorum magistri officia exercebat, Deus & homo, legatus aeterni Patris & generis humani Doctor reipsa erat. Ratione harum dignitatum plura proferre poterat ut vera, quae in privato homine essent falsa. Plura proferebat ad mentem interrogantium, quae illi nota erat. Plures esse potuerunt circumstantiae ipsam responsionem afficientes, quae responsionem illam discipulis petentibus intelligibilem reddere potuerunt. Quae omnia nobis cum sint ignota; & cum nullus homo Christi dignitates varias, & infinitas possideat: consequitur, nullum hominem arrogare sibi posse omnes formulas loquendi quibus Christus utebatur; quemadmodum nec Confessarii locutiones omnes ceteri homines licite adhibere valent.

XV. Tandem concludo cum D. Augustino Lib. de mend. cap. XXI. *Domini omnia in Evangelio, quae imperitioribus mendacia videntur, figuratae significationes sunt*. Quare iure ac merito Clerus Gallicanus anno 1700. damnavit sequentem propositionem: *Patriarchae, Prophetae, Angeli, ipse Christus aequivocationibus, sive amphibologiis, & restrictionibus usi sunt*. Hanc, inquam, propositionem his censuris perstrinxerunt doctissimi illi Patres. *Haec propositio scandalosa est, temeraria: mystice, prophetice, parabolice, sive oeconomice ad insinuandam alterius veritatem dicta, vel tacita cum vulgaribus gestis confundit: Sanctorum acta ludi*-

dibrio vertit: ipsis etiam Angelis iniuriosa: erga Christum contumeliosa, & impia.

XVI. Impia sane est præfata propositio: quia peccatum Christo Domino tribuit. Omnes namque Doctores, vel ipsi restrictionum defensores, fatentur peccatum esse uti restrictionibus mentis, seu amphiboliis absque necessitate. Porro nulla necessitas excogitari in Christo potest quæ illum ad violandam sinceritatem adegerit; cum innumeris modis potuisset sua infinita sapientia & celare quæ celanda erant, & manifestare manifestanda. Reliquum ergo est ut Prophetarum, & potissimum Christi Domini, responsa, & oracula, tamquam mysteria, & figuratas locutiones, profundo obsequio veneremur; & illam formulam in locutionibus nostris adhibeamus quam ille nobis præscripsit: *Sit sermo vester, Est est, non non.*

XVII. Ad ultimum respondet Augustinus Lib. cont. mendac. cap. XIII. *Hinc est etiam illud quod commemorasti, eos dicere, Dominum Iesum, posteaquam resurrexit, ambulasse in itinere cum duobus discipulis, & propinquantibus eis castello, quo ibant, illum longius se ire finxisse. Ubi Evangelista dicens*, Ipse autem se finxit longius ire, *etiam ipsum verbum posuit quo mendaces nimium delectantur, ut impune mentiantur, quasi mendacium sit omne quod fingitur; cum veraciter aliud ex alio significandi gratia tam multa fingantur. Si ergo nihil aliud significasset Iesus in eo quod longius ire se finxit, merito iudicaretur esse mendacium. Porro autem, si bene intelligatur, & ad id quod voluit significare, referatur, invenitur esse mysterium.* En quomodo semper Augustinus, ut gesta, & dicta Redemptoris nostri a mendacio, vel amphibolia immunia ostendat, ad *mysteria*, seu ad mysticas, figuratasque significationes confugit. *Hæc dixi*, subdit Augustinus, *propter id quod scriptum est de Iesu .... ne quisquam ex hoc verbo, sicut Priscillianistæ, licitum volens habere mendacium, insuper etiam Christum contendat fuisse mentitum.* Porro hunc textum evangelicum, aliosque relatos, quos in mendaciorum præsidium Priscillianistæ detorquebant, recentiores non pauci in restrictionum mentalium favorem inflectunt: nullumque mihi videtur, ut sæpius dixi, discrimen aliud, nisi quod eamdem locutionem ob eumdem finem prolatam, antiqui mendaciorum defensores (exceptis Priscillianistis, qui etiam in religionis negotio mentiebantur) mendacium appellabant; recentes vero restrictionem alii pure mentalem, alii non pure mentalem vocant. Sed de his plusquam satis.

CAPUT XX.

Aliquæ obiectiones tum a ratione, tum ab exemplis, & doctrina Sanctorum, potissimum S. Raymundi, & ex opere Annibaldi vulgo adscripto D. Thomæ petitæ, resolvuntur.

I. Paucas tantum obiectiones hic proponam: quoniam dissertatione sequenti, in qua omnes casus quos proponere Auctores restrictionum mentalium solent, versabimus, etiam plurimas difficultates quæ occurrere possunt, explicaturi sumus. Hic aliqua dumtaxat prælibabimus, quæ principia universalia spectant, quæve adversus ea quæ capitibus præcedentibus docuimus, opponi solent.

II. Obiicies 1. Restrictiones *pure* mentales ideo damnatæ fuerunt, quia non ob solam, & præcisam necessitatem illarum Auctores illas ut licitas defendebant; sed etiam ob utilitatem. Qui ergo illas in solo necessitatis extremæ, & gravis eventu adhibuerit, non erit censuris pontificiis obnoxius. Resp. Restrictiones *pure* mentales sunt prohibitæ ab Ecclesia, ut vera, putidaque mendacia. Mendacia etiam in extremæ necessitatis casu sunt vetita, ut omnes docent. Ergo etiam restrictiones pure mentales. Utilitas, aut necessitas non constituunt locutionem veram, aut falsam seu mendacem; sed eam veram, aut falsam supponunt. Hæ sunt argutationes PP. de la Fuente Hurtado, Casnedi, & aliorum.

III. Obiicies 2. Nisi admittamus restrictiones mentales licitas in gravi necessitate, aliqua Dei præcepta evadunt impossibilia: quandoquidem mentiri semper est peccatum: violatio sigilli sacramentalis semper est peccatum. Cum immanis tyrannus ad sigilli violationem cogit, quid tum agendum? Si dicatur, alterutrum necesse esse, nempe aut mentiri, aut revelare sigillum; iam conceditur, aliquod Dei præceptum esse impossibile: quæ hæresis est ab Ecclesia damnata. Remanet itaque via evadendi transgressionem utriusque præcepti, quæ alia esse nequit, nisi via restrictionum mentalium: sive hæc restrictio fiat usu verborum nihil significantium; sive usu duplicis scientiæ, communicabilis, & incommunicabilis.

IV. Respondetur, obiectionem hanc esse purum putumque sophisma. Quid respondere debeat Confessarius tyranno, infra explicabimus. Nunc breviter dicimus, numquam aliquod Dei præceptum observatu esse impossibile; sicuti numquam præceptum, sive naturale, sive divinum, iubet nos custodire sigillum medio aliquo illicito, puta mendacio, seu restrictione mentali; sed solum præceptum obstringit ad illius occultationem vel silentio, vel iniusti interrogatoris repulsu; etiamsi vita

cum

cum morte commutanda esset. At, quia adversarii vitam veritati præferunt, ideo nesciunt utriusque præcepti observantiam conciliare: quod Augustinus mendaciorum Auctoribus improperat Lib. de mend. cap. xx. *Si quisquam proponeret sibi sic amandam veritatem, non tantum quæ in contemplando est, sed etiam in vero enuntiando, quod in suo quoque genere verum est, & non aliter proferendam ore corporis sententiam quam in animo concepta, atque conspecta est; ut fidei veridicam pulchritudinem non solum auro, & argento, & gemmis, & amœnis prædiis, sed & ipsi universæ temporali vitæ, omnique corporis bono præponeret: nescio, utrum sapienter a quoquam errare diceretur. Et, si hoc suis omnibus talibus rebus recte anteferret, plurisque penderet; recte etiam temporalibus rebus aliorum hominum, quos innocentia, benevolentiaque sua servare, atque adiuvare deberet.* Plurima hic habet Augustinus quæ ad nostrum propositum pertinent, quæque missa facio brevitatis gratia. Id solum addimus cum eodem Augustino, quod si, postquam ea omnia quæ licita sunt, adhibuit homo, quibus secretum custodiret, contingeret veritatem quoquo modo manifestari absque culpa ipsius hominis; tunc minime violaretur præceptum sigilli, ad cuius occultationem nemo obligatur nisi mediis licitis, & honestis. Nec enim mendacia dicenda sunt, ut sigilla occultentur. Nec necessitas occultandi sigilli tollit quin quod absolute mendacium est, in tali eventu mendacium sit, quidquid adversarii dicant. Denique cum Augustino subdimus, tales contingere eventus posse in quibus, omni adhibita diligentia pro veritatis occultatione, nil aliud superfit nisi confugium ad divinam providentiam. Legatur integrum *caput* XVII. *Lib. cont. mend.* ubi, postquam ostendit, debuisse mulierem Hierichuntinam respondere, *Scio ubi sint; sed Deum timeo, non eos prodo*, ad divinæ providentiæ asylum se se recipit. *Et ubi ponimus*, inquit, *voluntatem, & potestatem Dei? An forte non poterat & illam, nec civibus suis mentientem, nec homines Dei prodentem, & illos suos ab omni pernicie custodire?*

V. Obiicies 3. Nemo tenetur ad manifestandos omnes suos mentis conceptus; sed potest occultare unum, alium revelare. Resp. Iam supra hæc obiectio soluta fuit. Liberum homini est suos conceptus inadæquate prodere, sed debet uti verbis quæ reipsa disiunctim, & separatim unum præ alio conceptum referant. Si enim verbis utatur quæ universe omnes conceptus negent, non potest tunc conceptum unum præ alio occultare: puta, si dicis, *Non comedi carnes*, hæc verba universe negant quarumcumque carnium comestionem. Non potes ergo absque mendacio in mente retinere conceptum carnis humanæ, quando comedisti carnes sive bovinas, sive vitulinas &c. quia præfata verba non restringuntur ad negandam comestionem carnis sive humanæ, sive animalis.

VI. Obiicies 4. S. Raymundus de Pennafort in sua Summa *Lib. I. tit. x. de mendacio, & adul.* proponit sibi hunc casum. *Solet dubitari, quid agendum sit ei a*

quo

quo quaeritur aliquis occidendus, quem ipse scit in domo sua latitare, vel etiam in alio loco. Nam videtur iste perplexus. Si manifestat eum, timet crimen perditionis, & homicidii, cui videbitur dedisse causam, ostendendo personam; timet etiam peccatum illorum qui occident eum; & sic gravius morientur in anima: quod etiam timet in latitante, si forte est in mortali, & moriatur impoenitens. Si vero non manifestat, formidat ipsum mendacium; super quo videtur nullum posse adhibere remedium.

VII. Resp. D. Raymundum quodammodo turbasse peccata quae Augustinus vocat *compensativa*, ex hoc textu manifeste apparet. Tres siquidem vias aperit & occultandi innocentem quaesitum ad mortem, & vitandi mendacium. *Ego credo*, inquit, *salvo meliori iudicio, quod talis debet esse processus*: *Primo debet tacere.* Si autem silentium ipsum proderet latentem; *tunc transferat se in aliam materiam, quasi interrogando eum de aliquo facto, vel simile.* Quod si neque hoc satis sit, utatur verbo aequivoco: *Vel respondeat verbum aliquod aequivocum, ut puta, Non est hic, idest non comedit hic, vel simile aliquod.* Verbis aequivocis licitum esse uti ad eludendam malitiam iniusti interrogatoris in caussa summae necessitatis, fatetur & ipse sanctus Raymundus. Debent tamen haec verba aequivoca duplicem habere sensum iuxta communem intelligentiam, quemadmodum habet verbum *est* in lingua latina. Qui ergo alio idiomate loquuntur, oportet ut adhibeant verbum quod similiter duplici significatione fruatur in communi existimatione. Ultimo tandem concludit Raymundus. *Vel dic simpliciter, quod debet negare, & asserere eum non esse ibi. Si tamen sua conscientia dictat sibi, quod ita debeat dicere; tunc non dicet contra conscientiam, immo sequetur eam, & nullo modo peccabit: nec contradicit in aliquo istis Augustinus, quia hic non mentietur, idest non ibit contra mentem.* Haec ultima Raymundi responsio, non absoluta, sed hypothetica est. Dicit enim, quod, admissa hypothesi, in qua quis iudicet se obligatum esse ad negandum, in domo sua extare hominem quaesitum ad necem, tunc non peccabit. Cur? Quia, si conscientiae suae dictamen repraesentet, imperetque illi, in tali eventu dicendam esse falsitatem seu mendacium pro salvanda hominis vita, & anima simul, nullo modo peccat, quia sequitur regulam conscientiae suae. In talibus enim circumstantiis dari posse ignorantiam invincibilem malitiae talis mendacii in aliquo homine, concedere videtur Raymundus. Licet enim mendacii absolute accepti nulla detur ignorantia innocens; nihilominus, quando mendacium talibus gravissimis circumstantiis implicatur, videlicet cum profertur pro salvanda hominis anima, vitaque simul; non est adeo evidens, neminem posse invincibiliter reputare licitum mendacium. Perpendenda sunt illa ultima Raymundi verba: *Quia hic non mentietur, idest non ibit contra mentem.* Mentem hic sumit Raymundus pro conscientia, ut animadvertit etiam Ioannes de

de Friburgo in commentariis ad hunc locum. Quando ergo dicitur, *Mentiri est contra mentem ire*, hic mens sumitur pro scientia, seu notitia in mente extante: cui notitiæ & cognitioni mendacium formaliter acceptum adversatur. Ceterum, si conscientia iudicet, dicendum esse mendacium pro hominis vita; tunc mendacium istud non erit contra mentem, sumptam pro conscientia; licet sit contra mentem, acceptam pro scientia, seu notitia, quæ in mente reperitur. Illud autem mendacium est contra mentem acceptam tum pro scientia, tum pro conscientia, quod, non animo occultandi veritatem, sed libidine fallendi fit, inquit Augustinus Lib. de mend. cap. XIV. *Quartum, quod sit sola mentiendi, fallendique libidine, quod merum mendacium est . . . . Sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui; velut si quispiam pecuniam alicuius iniuste tollendam, sciens ubi sit, nescire se mentiatur, quocumque interrogante. Septimum, quod nulli obest, & prodest alicui; veluti si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur, non solum iustum atque innocentem, sed & reum, quia christianæ disciplinæ sit ut neque de cuiusquam correctione desperetur, neque cuiquam pœnitendi aditus intercludatur. De quibus duobus generibus, quæ solent habere magnam controversiam, satis tractavimus, & quid nobis placeret, ostendimus, ut suscipiendis incommoditatibus, quæ honeste, & fortiter tolerantur, hæc quoque genera devitentur a fortibus, & fidelibus, & veracibus viris, ac feminis.* Augustinus ergo statuit, fortes, fidelesque viros neque pro hominis salute, sive temporali, sive æterna, mentiri umquam debere. Raymundus vero asserit, quod, si homo reperiatur tam imbecillis, cui eius conscientia suadeat, in hac difficillima controversia licitum esse proferre mendacium, tunc non peccabit, nec mentietur libidine fallendi, nec ibit contra mentem, idest conscientiam. Hæc est germana Raymundi mens.

VIII. Obiicies 4. Annibaldus in III. Sent. dist. XII. art. 3. ad 2. *Dicendum, quod mendacem orationem proferre potuit* (Christus) *materialiter; non tamen significative, & ideo mendax esse non potuit.* Ut responsio hæc intelligatur, referenda est obiectio. *Si dixero, quod non novi &c.* Ioan. VIII. *Sed hoc dicere potuit. Ergo mendax esse potuit.* Clare nunc colligitur, Annibaldum non aliud docere, nisi quod Christus potuit narrare mendacem locutionem Iudæorum, seu proferre mendacium materialiter, non significative, seu affirmanter; eo modo quo nos cum Psalmista canimus: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus*: quæ sane verba materialiter, seu historice a nobis enuntiantur. Id clarius evadet, si integer evangelicus textus, quem in obiectione Auctor indicat, transcribatur. *Et, si dixero, quia non scio eum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius servo*. Nonne hinc evidentissime patet, historice tantum, seu materialiter protulisse Christum præfata verba, *Si dixero* &c.? Porro aliud longe diversum est adhibere verba ad exprimendos proprios conceptus materialiter, seu spoliata omni significatione; quod

quod absque mendacio fieri nequit. In primo casu, qui illa profert, non iis utitur, ut suos conceptus promat, sed ut aliena sensa narret. Qui vero verba usurpat, ut sua secreta aliis communicet, iam ordinem pervertit naturae, sicuti suo loco probavimus, nisi ut signa repraesentantia sensus internos illa adhiberet.

FINIS TOMI TERTII.

INDEX

RERUM, ET VERBORUM

Quæ in hoc Tomo continentur.

A

B

D

Eli-

E

F

G

H

I

S

T

V

n. 3. Laxa P. La Croix sententia improbatur. *ibid.* Vovens abstinentiam a vino ob finem temperantiæ, ut peccet mortaliter non est necesse ut tantum vini bibat, quantum homo temperatus solet in uno prandio. *p.* 227. *n.*4. & *seq.* Laxa Castropalai, & Sporer sibi expresse contradicentis sententia refertur. *ibid.* Sicut & La Croix. *ibid. n.* 5. Impugnatur horum sententia. *p.*228. *n.*6. In eo voto datur parvitas materiæ, cuius limites assignare periculosum est. *ibid. n.* 7. Qui vovit ieiunare, tenetur abstinere a lacticiniis, saltem in quadragesima. *p.* 229. *n.* 9. Vovens ieiunare nullo præfinito dierum numero, satisfacit voto ieiunando unico die. *p.* 230. *n.* 10. Qui vovit plura ieiunia, præsumendum est ea vovisse ultra numerum binarium. *ibid. n.* 11. Qui vovit ieiunare per mensem integrum, probabilius non tenetur ieiunare diebus dominicis. *ibid. n.* 12. Si quis voveret ieiunare die dominico ad domandam carnem suam, & concupiscentiam, valet votum. *ibid. n.* 13. Qui vovet ieiunium in pane & aqua, votum violat semel bibendo vinum. *p.* 231. *n.* 14. Eo sic violato, non potest iterum ac sæpius vinum bibere per diem ieiunii. *ibid.* Qui vovet ut supra, non potest comedere pastillos vulgo maccharones, & vermicellos. *ibid. n.* 15. Qui vovet ut supra, nec potest votum servare, illud frangat, minus tamen ac potest. *p.* 232. *n.* 16. Qui vovit ieiunare omnibus sextis feriis, aut sabbatis per annum, tenetur etiam ieiunare, quando his diebus festum recurrit Nativitatis Domini. *ibid. n.* 17. Qui facit duo vota contraria, servare debet quod melius, gratiusque Deo est. *p.* 233. *n.* 18. Qui vovit recitare Rosarium, satisfacit, si recitat tertiam illius partem, nisi aliud constet de eius intentione. *ibid. n.* 19. Non tamen satisfacit illud tantum mentaliter recitando. *ibid.* Qui vovit audire Missam quotidie, satisfacit diebus sacris unam audiendo. *ibid. n.*20. Puella quæ vovit virginitatem, tenetur eam servare post perpetratum primum actum turpem, nisi expresse intenderit hunc tantum vitare. *p.* 234. *n.* 21. Vovens virginitatem tenetur ad castitatem, quidquid laxe dicant P. Marin, & P. Moya. *ibid. n.* 22. Qui vovit peregrinationem absolute, satisfacit peregrinatione equestri. *p.*235. *n.*23. Etiamsi mercede conductus, vel timore coactus, aut alterius negotii caussa peregrinationem suscipiat. *ibid. n.* 24. Qui vovet Religionem, aut suscipere sacros ordines, vi talis voti non tenetur ad castitatem. *ibid. n.* 25. Qui vovit eleemosynam non determinando quantitatem, quantitas metiri debet ex circumstantiis. *p.* 236. *n.* 26. Qui vovit vinum pro Missis celebrandis, tenetur dare vinum qualitatis saltem mediocriter bonæ. *ibid. n.* 27. Qui vinum ex suis vasis argenteis, vel servis, vel animalibus Deo vovit, potest eligere quod ipse maluerit. *ibid. n.* 28. Si unica ex his rebus ante impletionem voti superfit, danda est ea quæ superest. *ibid.* & *p.*237. *n.*29. & 30. Si promiseris rem determinatam uni ex duabus Ecclesiis, ignores vero cui promiseris, dare potes cui malueris. *ibid. n.* 31. Tutius tamen erit rem pro rata dubii utrique Ecclesiæ dividere. *ibid. n.* 32. Error circa substantiam voti reddit votum invalidum. *p.*238. *n.*2. Si vovisti quamdam Religionem, existimans in ea carnium cibum licitum esse, cum reapse non est, adhuc teneris illam, aut saltem aliam ingredi. *ibid.* & *p.* 239. *n.* 3. Error circa finem voti reddit votum invalidum. *ibid. n.* 4. Intellige si sit circa finem intrinsecum, non autem voto extrinsecum, aut circa caussam occasionalem voti. *ibid.* & *p.*240. *n.*5. Assignatur regula ad dignoscendum utrum circumstantiæ spectent nec ne ad substantiam voti. *ibid. n.*6. Si, an sic spectent, omnibus inspectis sit dubium, standum est pro voto. *ibid. n.* 7. Votum metu extortum sive ab intrinseco, seu ab extrinseco etiam ad votum extorquendum illato, validum est. *p.* 241. & *seq. n.* 8. & *seq.* Et quidem etiam iure ecclesiastico, excepto voto so-

F I N I S.

